1021

Hild János várostervező épitő mester

1973. XI. 8. Kossuth 19.00 /11/ T.

Esti Krónika

- Déli Krónikánkban már hirt adtunk arról, hogy a Magyar Urbanisztikai Társaság kebelén belül megalakult a Magyar Városok Tagozata. Esti müsorunkban arról számolunk be, hogy átnyujtot ták a Hild János emlékérmeket.

- Délután a Magyar Urbanisztikai Társaság elnöksége a mai város rendezési világnap alkalmából ünnepi ülést tartott. A hagyományokhoz hiven a vikágnapról való megemlékezés keretében nyujtot ták át a hajdani nagy várostervező épitő mester Hild János- emlékére alapitott érmeket. Az egyik müvészi emlékplakettet Budapest fejlesztésében elért kiemelkedő eredményeiért a főváros tanácsának és a főváros társadalmányk itélte oda az Urbanisztikai Társaság elnöksége.

1973. XI. 3. Kossuth 19.00 /II/ 2.

Esti Krónika

- Déli Krónikánkban már oirt adtunk arról, hogy a Magyar Urbanisztikai Társaság kebelén megalakult a Magyar Vérsook Tagozata. Esti műsorunkban arról számolunk be, hogy átnyujtot ták a Hild János emlékérmeket.

- Délután a Magyar Urbanisztikai Társaság elnöksége a mai váro rendezési világnap alkalmából ünnepi ülést tartott. A hagyomá- nyokhoz hiven a világnapról való megemlékezés keretében nyujtot ták át a hajdani nagy várostervező építő mester Hild János- emlékére alapitott érmeket. Az egyik művészi emlékplakettet Budapest fejlesztésében elért kiemelkedő eredményeiért a fő- város tanácsának és a főváros társadalmányk itélte oda az Urba nisztikai Társaság elnöksége.

Hild József MDK

Bp. V. Vigyázó Ferenc u. 3.

1837-ben Kasselik Ferenc épitette kétemeletesre.
1841-ben Hild József harmadik huzott rá Oszwald Márton részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
134.l.

Hild József MDK

Bp. V. Vörösmarty tér 6.

Épitette Hild József 1844-ben Lyka Anasztáz részére. Helyreállitotta 1955/ 1956-ban Kamárik dénes.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

135.1.

Hild József

Bp. V. Zrinyi u. 9.

Épitette 1837-ben Fabinyi János számára háromemeletesre.

Ruppányi Károly állitotta helyre belsőleg 1959-ben.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

135.

Hild József

MDK

Bp. V. Zrinyi u. 4.

Tervezte 19 1834-ben Karczag Benjámin számára.

A földszint teljesen átalakítva.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

135.1.

Hild József

MDK

Rosenberg házaspár u. 27.

Török Frigyes számára két emeletet épitett a régebbi földszintes házra. 1840ä

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

123.l.

Hild József

MDK

Bp. V. Régiposta u. ~~15~~ 4.

Karczag Benjamin részére épitette kétemeletesre.
1843.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.

121.l.

MNK

Hild József

Tanács körut -.8.

Tervezte 1863-ban Deutsch József számára.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
126.1.

Hild József

Szt István tér 11.

Épitette Dernheimer Henrik számára. 1837.
Kétemeletes volt. Déli szárnya elpusztult 1944é5

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

125.1.

Hild József

MDK

Szt István tér 13-14. /Lipótvárosi plébánia és iskola./

Tervezte 1861-ben.
Épült 1862-63.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

125.1.

Hild József

Bp. V. Vigyázó Ferenc u. 5.

1861-ben épitette Spitzer Albertnek.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

134.1.

Hild József

Bajcsy Zsilinszky ut 25.

Tervezte 1838-ban /??/ mint özv. Hild Jánosné irodavezetője Szelényi János részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

135-136.l.

Hild József MDK

Repr:

Hild József: a lipotvárosi Valero gyár.

SZAKÁCS MARGIT: A VALERO-GYÁR . Bpl 1958.

1. kép.

Hild ~~József~~ János

MDK

Városrendezési terve.

Térképén nyoma sincs fásitott tereknek sétányoknak.

Thaly Tibor: A 200 éves városliget. Bp. 1958.

49.1.

MDK

Hild József épitész

Y. E: Tanulmányok Bpest multjából. B.H. 1934. junl 17.
21.1.

M. D. K.

HILD József építész

Vörösmarty-tér Gerbaud-épület

Vig István: Milyen legyen a Vigadó?
Pintér Béla építőművész a tervezés problemáiról nyilatkozik
Magyar Nemzet 1961. jún. 30. 4. c.

Hild József, építész MDH

Megemlíti a cikkíró.

Merényi ferenc: Ybl Miklós 7

NÉPSZABADSÁG, bp. 1966. jan. 22.

130

M.D.K.

Hild József épitész

Nákó palota / a mai Gresham helyén/

Genthon István: Bernáth Aurél Bp. 1964. 5.l.

S.J.

M.D.K.

Hild József épitész

a Bazilika épitésze , töle veszi át Ybl

Ybl Ervin: Ybl Miklós /1814-1964/ szül tósének 100 évfordulóján
Magyar Epitömüvészet 1964/3 48-51. l.

MDK

Hild József, építész

A József Attila utca, az Október 6. utca és a Mérleg utca által határolt tezet Hild Józsefről nevezték el. (ténykép)

— : Már játszanak 3

ESTI HIRLAP, bp. 1967. márc. 2.

M.D.K.

Hild József, építész

Az egri székesegyház. Fekete repr. 293. o. 3. kép
(1831-1837

M. Kiss Pál: Művészetről mindenkinek, Corvina, Budapest, 1966

MDK

Hild József, építész

Alapos, adatnerű ismertetése a száz évvel ezelőtt műletett építész életének, működésének.

— : Hild József

6

ESTI HIRLAP Bp. 196 7. márc. 1.

M.D.K.

Hild József épitész

Bp. V., Tanács krt 8. sz. épület , 1863.

Müemlékvédelem 1960/1. 61.1.

Hild József épitész

Bajna, Sándor-Metternich-kaatély átalakitása, 1834.

Müemlékvédelem 1966/4. 200.1.

HILD JÓZSEF

vagy követője müveként szerepel az irodalomban a kecskeméti régi református kollégium kétemeletes, középrizalitos háza. Szabó Kálmán megállapitotta, hogy Hofrichter József volt mestere s 1830-ban épült.

Entz Géza - Genthon István - Szappanos Jenő: Kecskemét. Bp. 1961. Müszaki könyvkiadó. - 183 l. /Városképek - müemlékek sorozat./ - 130. l.

HILD JÓZSEF

Kecskeméten 1830-ban emelték, talán Hild József tervei alapján, a reformátusok ókollégiumát a régi iskola helyett.

Entz Géza - Genthon István - Szappanos Jenő: Kecskemét. Bp. 1961. Müszaki könyvkiadó. - 183 l. /Városképek - Müemlékek sorozat./ - 50. l.

Hild József

Református templom, kunhegyes, mérnöke
1848-ra készül el.
klasszicista épület.
kivitelezési munkákat Streimelvögel Mihály
egri építőmester végezte. kéttornyos épület

Kaposvári Gyula: Műemlékek Szolnok-megében
Szolnok 1959

2

Hild József

MDK

A terézvárosi Valero-gyár épületének 1829 évi bővitése.

Szakács Margit: A Valero-gyár. Bp. 1958.
10.1.

Hild József, építés

M.D.K.

egyik Nádor-utcai épületéner.
az 1830-as években épült „Tigris
szálló"-nak cégeres kapuzati di-
szét hörli a lap:

Vajda Sándor: A Nádor utca

BUDAPEST, Bp. 1967. V. évf. 4. sz. 17. old.

M.D.K.

Hild József építész

A Bazilika építésze Ybl előtt

Ybl Ervin: Ybl Miklós /1814-1964/ születésének 150. évfordulója
Magyar ~~Nemzet~~ 1964/3. 48-51. l.

Építőművészet

M. D. K

HILD József építész

Császár fürdő átépítése

a télkörös udvar 1841–1848.

Franzel Leó u. 54. sz. Kápolna (1844)

Zakariás G. Sándor: Adatok Buda

építészetéhez a XIX. sz. első felében

Tanulmányok Bp. multjából XII.

Bp. 1957 293. l.

M. D. K

HILD József építész

Budaresztiút 38. sz. Hild villa (1844.)

Mátyás király út 14. sz. Libasinszky-villa (1846)

Zakariás G. Sándor: Adatok Buda építészetéhez a XIX. sz. első felében

Tanulmányok Bp. multjából XII.

Bp. 1957. 299. l.

M.D. 4

HILD József építész

Majthényi Anna Szabadság tér

2 emeletes ház

(Ifi Darkó József is részitett hozzá tervet)

Zolnai Gy. Pándor: Adatok Buda épi-
tészetéhez a XIX. sz. első felében

Tanulmányok Bp. multjából XII.

Bp. 1957 303. l.

Hild József

A Bp. V. Váci u. 50. sz. ház – ha nem is Hild kiemelkedő alkotásai közül való – méltóan reprezentálja „Pest nagy építőjének" munkásságát.

Pereházy Károly: Müemlék lakóépületek restaurálása a pesti Belváros rekonstrukciójában. Müvtört.Ert. 1969.4.sz. 293.l.

293

Hild József

terverle 1846-ban az Alpári Gyula u. 6. sz. házat (1860-as években a homlokzatot átépi-tették)

Pereházy Károly: Müemlék lakóépületek restaurálása a pesti Belváros rekonstrukciójában. /Müvtört. Értl 1969.4.sz. 285.l.

Hild József

A Bp.V.Arnay János u. 7.sz. müemlék lakóházat az eddigi szakirodalom szerint Hild József épitette; ez tévedés, mely Bierbauertől ered: az Arany János u. 7-re vonatkoztatta Hildnek azt a tervét, mely a mai Arany János u. 9.sz. ház helyén állótt épülethez készült. A 7.sz. ház utcai részét Zofahl Lőrinc épitette 1835-ben, hátsó részét Hild József 1848-ban. Ennek megfelelően módositani kellene az épületen elhelyezett müemléktáblát is.

Pereházy Károly: Müemlék lakóépületek restaurálása a pesti Belváros rekonstrukciójában /Müvtört.Ért. 1969.4.sz. 288.l.

Hild József

építette 1848-ban a Bp. V. Arany János u. 7. sz. ház hátsó részét. és valószínűleg mai homlokzatát is. (~~homlokzatt~~ homlokzattera nem maradt fenn.)

Pereházy Károly: Műemlék lakóépületek restaurálása a pesti Belváros rekonstrukciójában. - Művtört. Ért. 1969.4.sz. 286. l.

Hild József

A Bp. V. Váci u. 50. sz. ház Hild-féle terve. (Fővárosi Levéltár, PSZB 6455.) nem maradtak fenn, csupán az építési iratok.

Pereházy Károly: Műemlék lakóépületek restaurálása a pesti Belváros rekonstrukciójában. - Művtört. Ért. 1969. 4. szz

292. és 294. l., 31. sz. jegyzet.

Hild József

A Bp.V. Váci u. 5o.sz. műemlék lakóház 1837-ben Hild József tervei szerint nyerte mai formáját, egyemeletes korábbi ház kétemeletesre való átépitésével. Az épület két ütemben történt helyreállitásának terveit Csák Gézáné /belső helyreáll., 1965-67/, és Szilárd István /külső, 1967-1968/ készitette.

Perémy Károly: Műemlék lakóépületek restaurálása a pesti Belváros rekonstrukciójában. Művtört.Ért. 1960.4.sz. 292.l.

MDK

Hild József és Feigler Ignác

A pozsonyi megjehása

Rados J: A magyar klasszicista
éjszitének emlékei. Bp. 1952 7

M. D. K.

HILD József építész

Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár =
(Bibliotheca) épülete (141. kép)

Dercsényi Dezső - Lohrey László : Esztergom
Bp. 1956. 80. l. 84. e.

M. D. K.

HILD József építész

1840-től az esztergomi Bazilika be-
fejezésére kap megbízást
Ő tervezi és építi a homlokzat előtti
előcsarnokot és a kupolát. Kész: 1869.
(47-50 rép)

Dercsenyi Dezső - Lolnay László: Esztergom Bp. 195
42., 45.,

MOK

Hild József építén

pesti városháza Kasselik F. el
együtt.
Tigris nálló, Európa nálló
Terveck a pesti Vigadóhoz
A Valero selyemgyár épületei 1824 ben
és 1844 ben (mai Hon. Miniszt.)

Rados J: A magyar klasszicista épi-
tészet emlékei. Bp. 1952 7, 8, 10, 11,
13

MDK

Hild József építén

A Pesti Hengermalom Társaság malma

Az u.n. Lloyd palota 1827.

A Császár fürdő udvara.

A Pfeffer féle Diana fürdő

A Hépítő Bizottság részére készített város tervei.

Rados J: A magyar klasszicista építé net emlékei. Bp. 1952. 13, 20,

MDK

Hild József építész

A Szépészeti Bizottság tagja

181 után jár és tanul Olaszországban
1813-1847 között 284 építési engedélyt kér

Wieser-ház terve Bp.Tört.Muz.repr.:67 l.

Kastélyterv.Bp.Történeti Muz. Repr.:67 l.

Zádor A:A magyar klasszicizmus építészeinek társadalmi helyzete.Bp.1953 52, 58,64,65,67, 68,

MDK

Hild József építész

Cziráky Mózes Antal lovasberényi kastélya
1825-45 között, valamint
a lovasberényi plébániatemplom és pesti palot
ja.
A Szépitő Bizottság tervére szabályozási prog
rammot dolgoz ki.

Kardos Gy:A magyar klasszicista építészet tár
sadalmi, gazdasági és politikai alapjai.Bp.
1952 17, 21, 22

MDK

Hild József épitész

A Császárfürdő udvara / repr. 25 l./
Pfeffer féle Diana fürdő
A volt Tänzer ház,1836-37 / repr.29 l./
Az egykori Derra ház / Engels tér és Teleki Pál u. sarok/ repr: 28 l.
Az egykori Schumlitsch ház Attila krt 32.1845-46 repr: 3o l.

Kados J: A magyar klasszicista épitészet hagyományai. Bp. 1953 24.

MDK

Hild József épitész

Tigris szálloda / Nádor u. 5 sz/

Európa szálló 1834. / repr.18-19 l./
tervsorozat a Pesti Vigadó felépitésére

Valeró selyemgyár toldaléképitkezése 1824

Valero gyár 1844 / repr. 23 l./

Pesti Hengermalom Társaság malma

Kereskedők testületének Háza / Lloyd palota/1827
repr:24-25 l.

Rados J: A magyar klasszicista épitészet hagyomá
nyai. Bp. 1953 14, 22.

MDK

Hild József építész

Budapesti városháza
muzeumterve, 1807 / repr. 15 l./

Radós J: A magyar klasszicista építészet hagyomá
nyai. BP. 1953 96 13,

MDK

Hild József épitész

Bajna. A volt Sándor kastély átépitette 1834-ben.
repr.:35 l.

Csákvár, a volt Eszterházy kastélyt átépitette /?/
1823-ban . repr: 36 l.

Az eszetrgomi bazilika befejezése. / repr: 42 l./

Rados J: A magyar klasszicista épitészet hagyományai. Bp. 1953 34, 41

MDK

Hild József épitész

1829 ben terv az egri székesegyházhoz. Épült 182[illegible]
tól 1837 ig. / repr: 43 l./
Tervei a budapesti Szent István templomhoz nem
kerültek kivitelre
Városterv a Szépitő Bizottság részére

Rados J: A magyar klasszicista épitészet hagyomá
nyai. Bp. 1953 41 43

MDK

Hild József

Lloyd Palota Budapesten. Leégett 1945-ben.

(repr.)

AHA.1954. Tom.II. Fasc.1-2. lol. 1.- D. Dercsényi: La tutela dei Monumenti in Ungheria dopo la Liberazione. 99-132.1.

MNK

Hild József épitén

A Széchenyi nobor bizottság tagja

Gr. Széchenyi István nobrának levása és tört.
Szerk: Budany József. Bp. 1895 34, 36,

MDK

Hild József épitém

A József nádor nobrobirdtság válantmé nyának tagja. (1847).

József nádor nobrának leírása és tört.
Lerk: Bondag József Zp. 1895 5, 21,

MDK

Hild József építén

Az Európa nálló díszterme. (repr. 7 l.)

Rados J: Architecture of Hungarian Classicism. Műegyetemi közlemények 1948 2. 7 l.

MDK.

Hild József épitőmester

Manno István erhely

Pesérváros Königsg. 54.

1861. —

MDK-A-II-1/150.

Hild József MDK
építész

Az egri székesegyház.

466.o.

Hevesi Sándor: Eger müemlékvédelme
EKK 1959 3-4.sz. 466-7.o.

Hild József építész M.D.K.

1839-től az esztergomi bazilika építésvezető mestere.

Genth.Müeml.1959 I.92

Hild József épitési M.D.K.

Lovasberény r.k. templom, oltárai valószinüleg H. föl. Epitette H. J.
1832-34 körül.

Genth. hrsml. 1959 I. 187

Hild József építén M.D.K.

valószínűleg ő építette át a biatorbágyi

r.k. templomot 1823 ban.

Genth. Müeml. 1959 I. 37.

Hild József építén M.D.K.

Az esztergomi Takarékpénztárat építette 1845-ben.

Genth. Mücml. 1959 I. 89

M.D.K.

Hild József építész

(esztergomi (?))

építette a régi érseki palotát

klasszicista stílusban.

Genth. Müeml. 1959 I. 83.

M.D.K.

Hild József, épitő mester, épités

klasszicizáló modorában, épült 1830-ban Baja egyik legszebb épülete, a földszintes, oszlopos dorikus Vojnics-ház, ma Művészház.

Szombathy Viktor: Budapest - Dunaújváros - Mohács Bp. /1961./ Panoráma, /Magyarország irásban és képben 15. köt./ 114-115. old.

M.D.K.

Hild József, építőmester, építés

„egedülálló épületet produkált ... a Városliceti Hermina-kápolnában ... klasszicista horizontális szerkezet-ben középkori gótikus reminisz-cenciával ..."

Szamos Rudolf: Hagyományok nélkül

BUDAPEST, VI.évf. 1968. 12. sz. 15. old.

M.D.K.

Hild József, építész, építőmester

fejezte be az esztergomi főszéreskapliár építkezést, melyet 1802-ben Kühnel Pál tervei szerint kezdtek el; majd 1824-39 körök Packh János vezette az építkezést, melyet azután Hild irányítok egészen a templom 1856 évi felavatásáig.

Halász Zoltán: Budapest - Pilis - Vértes - Gerecse

Bp. /1959/, Panoráma, /Magyarország irásban és képben 17.köt./

37 old.

M.D.K.

Hild József, építőmester, építés

tervei szerint épült az egri sé-
hesegyház 1831-36 között. Hossza 93 m.
szélessége a kereszthajónál 54 m. középső
kupolája 18 m. széles és 40 m magas.
Bejárati homlokzata tudatos klasszicizáló
törekvéseket mutat.

Pethő Tibor: Budapest - Eger - Szivásvárad

Bp./1959/, Panoráma, /Magyarország irásban és képben
4.köt./

55. old.
+ 1 kép 57. "

Hild József[x)], építőmester, építész M.D.K.

kezdte el 1835-ben a debreceni Nagtemplom építését [?], de a munka hosszabb időre félbeszakadt és csak 1896-ban fejezte be Balás Ernő pesti építész.

Kapalyag Imre: Budapest - Debrecen - Nyiregyháza

Bp. /1960/, Panoráma, /Magyarország irásban és képben 7.köt./ 21. old.

x) A debreceni Nagtemplomot közismerten Péchy bírály hát. mérnök tervezte, B.né

Hild József, építész

---

a régi Bazilika építője. Kernstok építőmester, Kernstok Károly festőművész nagyatyja, mint építőmester az ő alkalmazottja volt. 438.old

Horváth Béla: Kernstok Károly, 1875-1940 437.old

Komárom Megyei Múzeumok Közleményei. 1. Tata. 1968

Hild József

János fia, a bp-i Belvárosi-templom kórusát klasszicista stílusban bővíti.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 463 l

Hild József

A Hildről és Pollackról szóló monográfiát a magyar épitészettörténetirás fontos eredményeiként emliti

Zádor Mihály hozzászólása a művészettörténészek ünnepi ülésén, a felszabadulás huszonötödik évfordulóján. Művtört.Ért. 1970. 2.sz. 134-136.

Hild József

Tervei alapján épült fel az illő. ut. Mária Terézia (kilián) laktanya.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 963 l

754

1) Thibol József
emléke

Bajorországban, tanulmányúton járt.

Lásd: Magyar életrajzi lex. 283.
Művelt kiadó 1971.

+ bíbol fórset
építése

és Czigler Győző restaurálták a bényi vk. templomot.

~~v rest~~

Rados: Magyar építésztört. 313
Műszaki kiadó 1971.

Hild József
építész

~ vodójában dolgozott egy ideig Feszl
Frigyes.

Rados: Magyar ~~...~~ építésztört. 285.
Műszaki kiadó 1971.

+ Hild József
építén

Sándor – Metternich kastély. Bajna.
1843. Repr.

Bp. Császár – fürdő gyógyudvara. 1842.
Repr.

Rados: Magyar építészettört. 267–268.
Műszaki Kiadó 1971.

MDK

Hild József

Veres Pálné u. 21.

Régebbi földszintes házat egyemeletesre épitette 1842-ben Alter Jakab részére.
A második emeletet későbbi.
1959-ben helyreállitva.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
133.1.

Hild József

Váci u. 69.

régebbi földszintes házra épitette 1832-ben Hivesy János részere.
XIX. sz. végén átalakitva.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

130.1.

Hild József
építén

Bírálta Fesel Frigyes Vigadó-épüle-
tét.

Rados: Magyar építészettőst. 286.
Műszaki Kiadó 1971.

Hild József
építén

Esztergom. Székesegyház. Hild J. 1839 –
– 1856. Repr.

Esztergom. Székesegyház alaprajza.
Repr.

Rados: Magyar építészettört. 268.
Műszaki Kiadó 1971.

Hild József
építész

Esztergom. t székesegyház homlokzat-
vázlete. Repr.

Eger. Székesegyház. 1830-37. Repr.

— " — " — belseje. Repr.

— " — " — alaprajza. Repr.

Rada: Magyar építészettőrt. 271-72-73.
Műszaki Kiadó 1971.

+ Hilal József
építén

Bp. + Leopold-városi bazilika a-
lapvajra. 1845. repr.

Rados: Magyar építészettőrt. 273.
Műszaki Kiadó 1971.

11) Hild József
építén

ceglédi ref. templom, lovasberényi, kunhegyesi, losonci, foktói ref. templ., Hermina kápolna.

Radó: Magyar építészettört. 269.
Műszaki Kiadó 1971.

Hild József
építén

Bp. Az egykori Európa-szálló oldal-
homlokzata. Repr.

Az egykori Európa-szálló díszterme
Repr. 1840.

Rados: Magyar építészettört. 265.
Műszaki Kiadó 1971.

10) Hiló bázset
építén

Templomépítkezései:

Esztergomi székesegyház.

Egri székesegyház

Bp.-i Bazilika

Szatmárnémeti ~~temploma~~ székesegyház,

Rados: Magyar építészettört. 268.

Műszaki kiadó 1971.

9) Hild József
építén

gol királynőhöz címzett szánkodák, Fácán-
-vendéglő.

Egyéb művei: Császár fürdő díszudvara,
Valero selyemgyár / Honvéd utcai

Rados: Magyar építészettört. 266.
Műszaki kiadó 1971.

8) Hild József
építén

rő /, Kubinyi kastély / Tápiószentmár-
ton /.
Közcélú építkezései: Tigrishez / szálloda /, Hét választófejedelemhez, a ta-
Radó: Magyar építészettört. 266.
Műszaki Kiadó 1971.

7) Hild József
építén

/Mátyás kir. út/; bendilla /Budakesi út/; saját villája.

Kastélyépítkezései: Sándor-Metternich-kastély /Bajna/, Teleki kastély /Gyöm-

Rados: Magyar építémettőst 266.
Műszaki kiadó 1971.

5) Hild József
építén

egykori Kirakodó / ma Roosevelt / tér épületei, a Kereskedők-háza, Diana fürdő, Koburg-palota, Nákó palota, Ullmann és Wieser-házak.

Rados: Magyar építésuttört. 266.
Műszaki kiadó 1971.

c) Hild József
építén

Tänzer ház / Akadémia u. 3 /
egykori Czirákyi palota / Október 6 u. –
– Zrínyi u. sarka /.
Villái: volt Libaschinszky-villa
Radó: Magyar építemettőst. 266.
Műszaki kiadó 1971.

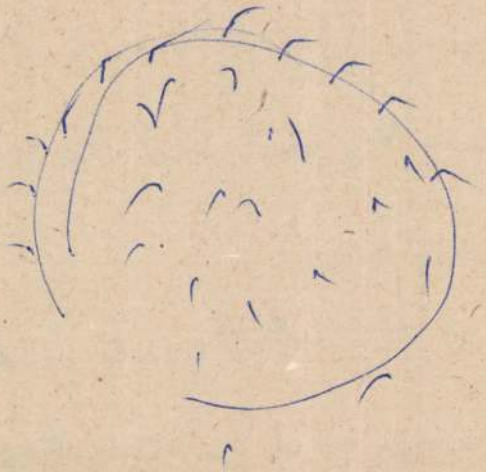

+ Hild József
építén

Tervezte az egykori Tigris nálló é-
pületét /1839 - 1840/ . Repr.
/ V. Münnich Ferenc u. 5./
/1789 - 1867./
Magyar művtört. 6. 5.
MRT - Minerva 1971

Hild József
építén

~ ről: Rados Jenő: Hild József életmű-
ve / Bp. 1958 /

Zakariás G. Sándor: Adatok Buda é-
pítésztéhez a XIX. sz. első felében / Bp. 1958 /

A magyarországi műv. tört. I. 379.
Corvina 1970

3) + kiad. József
építén

Épített lakóépületeket: bérházakat, villákat, palotákat, kastélyokat; középületeket, ladminisztrációs, oktatási, érdekképviseleti épületek,

Rados: Magyar építészettört. 266.
Műszaki kiadó 1971.

2) Hild József
építén

szeti alapismereteit. A bécsi akadémi-
án, majd Moreau irodájában fej-
lesztette tovább tudását. 1816-ban O-
laszországban tanulmányúton járt.

Rados: Magyar építészettört. 266.
Műszaki kiadó 1971.

1) Hilal József
építén

/1789 – 1866/ Pesten született. Itt nevelkedett; néhány rövid külföldi utat tett. Egész életét M.-o.-on töltötte.
Apja Hilal János mellett nevezte építé-
Radics: Magyar építénettört. 266.
Műszaki kiadó 1971.

+ Hild József
építén

v műve: egyi sukhegyház,
szatmárnémeti sukhegyház
gyömrői
tápiószentmártoni } kastélyok

Rados: Magyar építészettörténet 277.
Műszaki kiadó 1971.

+ lild lózset
építén

Idegen eredetű, M. o. – on megte-
lepedett családból származott.

~~A magyarok~~ Rada: Magyar építénettört.
Műszaki könyvkiadó 1971 12.

Hild József

eddig ismeretlen tervét ismerteti Komárik Dénes. A terv az országhás u-szentháromság tér sarkára készült, a mai diakalló helyére, az épületet 1901-ben lebontották.

Komárik Dénes: Rövid hirek budapesti müemlék-házakról. Müemlékvédelem, 1970.4.sz. 251-252. l.

251-l.

Hild József

romantikus munkásságát említi

Török László: Magyar építészet a historizmus korában.
Építés- Építészettudomány. 1969.1-2.sz.131-180.l.
147-149.l.

Hild József 2.) Folytatás.

a lecgett pesti német színház újjáépítésének tervpályázatán neoreneszánsz architekturával szerepelt 1847-ben.
Az V. Zrínyi u. 9. sz. házat 1837-ben építette háromemeletesre.

Komárik Dénes: Budapest.

Műemlékvédelem, Bpest, 1970. 4. 252. old,

Hild József 1)

Az T. Országház u. és Szentháromság tér sarkán, – a mai diákszálló helyén, – kétemeletes klasszicista lakóház állott, melyet Hild József tervezett.

Komárik Dénes: Budapest.

Műemlékvédelem, Bpest, 1940. 4. 251. old.

Hild József, építész

Kecskemét értékes műemlékei a klasszicista református Ó kollégium, Hild József alkotása.

Antalffy Gyula: Kecskemét

1894-1899.

Élet és Tudomány, Bp. 1970. okt. ~~4~~ 2. XXV/40.

Hild József

építette eredetileg a Lukács fürdőt klasszicista stílusban, oromdíszekkel. Később kétszer is átépítették

A Lukács – téli reggelen. (Szabatnay Rezső)

Magyar Hírlap, 1969. január 11. 4 l.

JÓZSEF HILD, építész

Az 1781-ben épült csákvári Eszterházy kastély későbbi nagyobbításán Hild József is dolgozhatott Rados Jenő szerint stilkritikai megfontolások alapján. 170.old 7.jegyz

PÉTER KOVACS: Beitrag zur Geschichte des Esterhazy-Parcs von Csákvar im 18.Jahrhundert 170.old

ALBA REGIA. Az Istvan Kiraly Múz. Evkönyve. X. 1969. Székesfehérvar

Hild József

épitette a Ep-i Bazilikát 1851-1867.-ig.

10. p. reprodukció.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest, 1970.

261

Hild József
építén

~ Hild János építész fia.

Rados: Magyar építészettörténet 237.
Műszaki Kiadó 1971.

Hild József épített

181 éve született

Népszava. 1970 december 8
4. old.

Hild József

tervei alapján épült fel az Engels tér 1. sz. alatti sorokház.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 463 l

72 l

Hild József

(1789–1867) Pesten született, Hild János építőmester fia. A bécsi Akadémián tanult, de házi tanulmányi útjáról kidolgozhatatlan emlékeket hozott haza.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 1321

Hild József

Munkásságának nagyságáról a Pesten kiadott 917 építési engedély tanuskodik, de vidéken is számos nagy épületet emelt.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1321

Hild József

Még megmaradt pesti munkái közül a Marcibányi palotát, a Tänzer házat (1836-39) V. Arany János utca a latti épületet épitette.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 1321

Hild József

További épitkezései: Károlyi-Trattner ház, Valero gyár, Császár fürdő, Fácán üdülő, I:(1886) XII. Béla király út 61. :/ Csendilla villa, XII. Budakeszi út 73.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1321

Hild József

Továbbá: a Hild villa (: XII. Budakeszi út 38. :) majd a Lloyd épület, a jégi pesti Városháza, Bazilika. Hermina kápolna. (1843-54, XIV. Mókus I. u. 23.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1321

5

Hild József

Mária Terézia laktanya (1845-46, Üllői út 49-51.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1328

Hild József

Tervei alapján épült a József nádor 1. sz. alatti épület 1824-ben.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970. 463.

1241.

Hild József

tervei alapján épült fel 1832-ben az V. Petőfi Sándor u. 3. p. alatti volt Károly-Trattner házat.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1271

Hild József

épitette 1835-36 között a V. Petőfi Sándor 3. p. alatti volt Károlyi-Trattner ház Városház utcai részet.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1271

Hild József

1847-ben a Károlyi-Trattner házra harmadik emeletet huzott; 1849 után helyreállitotta a sérült háztömböt

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1271

Hild József

a klasszicizmus ízes hagyományait változatosan formálta ki.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

2541

Hild József

1842-45 között-romantikus stilusban épitette fel a városligeti Hermina kapolnát.

Tóth Endréné: Budapest Encikloppédia, Budapest, 1970

2631

Hild József

tervei alapján épült fel a Roosevelt
téri: volt Diana fürdő, az Europa
szálló és a Lloyd palota klasszicista
stílusban.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopé-
dia, Budapest, 1970.

2641

Hild József

1851-67 között, egy régebben állott kis kápolna helyén kezdte építeni a Szent István bazilikát, mely 1686-ban újraépült.

Tóth Ernőné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

291

Hild József

a Lipótváros nagy építőmestere

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia. Budapest, 1970.

1561

Hild József

ötlete és Zambelli András terve szerint épült fel 1824.-ben a Dimitrov tér - Királyi Pál utcai Lövölde épülete.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

161 l

Hild József

épített 1860-ban a Majakovszkij
u. 24. és 26. sz. házat.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

164.

Stibl József

1846-47-ben tervezte a Majakovszkij u. 36. sz. házat.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1641

Hild József

tervei alapján épült fel a Majakovszkij u. 36., 40. és az 50. sz. épületeket.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1641

Hild József

tervei alapján épült fel a mai Október 6. utca 7. sz. Marczibányi palotától, 1830-33 között.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1691

Stibl József

és Pollack Mihály kapnak 1810-ben megbízást a Nemzeti Múzeum tervének elkészítésével.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

2024

Hild József

városrendezési tervek alapján alakul ki
1845 táján az új piac /Engels tér/.

Tóth Endréné: Budapest Enciklo-
pédia, Budapest, 1970.

1561

Hild József

tervei alapján épült fel a lipótvárosi Marczibónya palota.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

1561

Hild József

1828-ban építette a Kossuth Lajos utcai Cziráky palotát.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

136 l.

Hild József

1840-ben épitette a Váci utca 4. sz. alatti háromemeletes sarokházat. Épitette a 9. sz. házat is, 1840-ben.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1978.

3471

Hild József

építette 1836-ban az V. Akadémia
n. 3. sz. alatti házat, ezidőszerint a Mező-
gazdasági és Élelmezés ügyi miniszteriumot.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopé-
dia, Budapest, 1970.

3271

Hild József

épitette 1837-ben a Váci u 50. sz. alatti kétemeletes sarokházat.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

3471

Hild József

alkotása (1839-41) a Valero selyem-
gyár épülete.

Tóth Endréné: Budapest Enciklo-
pédia, Budapest, 1970.

3471

Hild József

klasszicista tervei szerint 1842-43,-ban
második, majd 1863-ban harmadik
emeletet épitettek a pesti Városházára.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopé-
dia, Budapest, 1970.

3688

Hild József

Servei alapján épült fel 1842-ben
a Városliget-i Hermina kápolna.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

3701

Hild József

épitette 1844-ben u V. Vörösmarty
tér 6. sz (a Harmincad u. ca. parkán)
3 emeletes házat.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia,
Budapest, 1970.

4071

Hild József

Gerster Károly, Fejzl Leó és Klauser József közösen nyújtottak be a Dohány utca Zsinagóga felépítésére vonatkozó tervet.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

4157

Hild József

A Csendilla épitészének személye mindeddig nem tisztázott, mind Hild József, mind Pollack Mihály neve szóba jöhet.

Komárik Dénes: A Csendilla helyreállitása. - Magyar Épitőművészet, 1970.6.sz. 49. l.

Hild József

A Bp.V.Zrinyi u.9.sz. házat 1837-ben épitették Hild József tervei szerint, korábbi földszintes épület felhasználásával. ~~xxxx~~ Az épület felújitásának tervét Heim Lászlóné készíti.

Bibó István: Rövid hirek budapesti müemlék-házakról. Müemlékvédelem, 1974.4.sz. 252-253. l.

Hild József

szerepét említi, taglalja és tisztázza a Bp,VI. Bajcsy Zsilinszky út 17. sz. házzal kapcsolatban Pereházy Károly

Pereházy Károly: Műemlék lakóépületek restaurálása a Terézvárosban. - Műemlékvédelem, 197o.2.sz. 91.lelo
93-95.1.

Hild József

A Bp.II. Budakeszi út 36/b sz. müemlék lakóházat a szakirodalom - feltételesen -Ybl Miklós művének tulajdonitotta. Valószinübb azonban, hogy a ház Hild Józseftől származik.

Komárik Dénes: Rövid hirek budapesti müemlék-házakról.

252.l.

Müemlékvédelem, 197o. 4. sz.

Hild József

műveinek listája a Bp. XII. Városmajor u. 39/B. 2. házat stíluskritikai alapon.

Bibó István: Rövid hirek budapesti épületekről.
Müemlékvédelem, 197o.2.sz. 122-123.l.

123.l.

Hild József

A Bp.V.Münnich Ferenc u.5.sz. ház /volt Tigris-szálló/ Hild József tervei szerint épült 1839/4o-ben, korábbi épület felhasználásával, melyet szintén Hild tervezett 1818-ban. Az 1839/4o-es épitkezlst Dankó József budai épitőmester vezette. 1847-ben az épületen megerősitéseket végeztek Giuseppe Cassano tervei szerint. Az épület szerepel Alt Rudolf 185o-53 között kiadott pesti kőnyomat-sorozatában.

Bibó István: Rövid hirek budapesti épületekről. Műemlékvédelem, 197o.2.sz. 122-123.l.

122. l.

Hild József

A Bp.V. Eötvös Loránd utca 2.sz. ház mai formáját ~~184~~ 1841-ben, Hild József terve szerint nyerte. A megkezdődött felújités terveit Gimesi Béla, az árkádositás tervét Sedlmayr Jánosné készitette.

Hild József tervezte a Bp.V.József Attila u.16.sz. házat, melynek felújitása Szabady Sándor terve szerint történik.

Hild tervezte a Bp. XII. Béla Király út 61. n. házat (egykori Fácán vendéglő). A frissen előkerült eredeti terv képét közli

Komárik Dénes: Rövid hirek budapesti épületekről.
Müemlékvédelem, 197o.2.sz. 121-122.1.
121. 1. 122.1.

Hild József

A Bp.II.Budakeszi út 73. sz. műemléképület /"Csendilőr"
la" mesteréül mind Hild József, mind Pollack Mihály nev
neve szóba jöhet - a kérdés eddig nincs tisztázva.
Az épület helyreállitása 1969-ben befejeződött; ennek
tervét Lipták Irén készitette, a falfestés feltárását
és rögzitését Reisinger Mária végezte.

Komárik Dénes: Rövid hirek budapesti műemléképületek-
ről. - Műemlékvédelem, 1970.1.sz.55.l.

Hild József

A Bp.V. Veres Pálné u. 21.sz. ház barokk épület többszöri átalakításával nyerte mai alakját. 1842-ben Hild József terve szerint építették földszintesből egyemeletesre; hátsó részét Diescher János építette ki /1846/. Második emelete Kauser és Frey terve szerint 187o-ben épült.

Bibó István: Rövid hirek budapesti műemlék épületekről. - Műemlékvédelem, 1971.3.sz.18o-181. l.

Hild József

életmüvének monografikus feldolgozását / Radó Jenő, Bp, 1958.
emliti jegyzetben

Czagány István recenziója Vámos Ferenc Lajta Béla c. könyvéről. - Müvtört.Ért. 1971.1.sz.6o-66. l.

65.1.

Hild József

A Fővárosi Könyvtár tervezése során Lajta Béla a Kálvin téren álló Hofrichter-Hild féle ref. templomot is át akarta volna alakitani a monumentális, jó elhelyezés érdekében.

Csagány István recenziója Vámos Ferenc: Lajta Béla é. könyvéről. - Művtört. Ért. 1971.1.sz. 60-66.1.

64. 1.

HILD JÓZSEF.épitész

A Szegeden dolgozó Hoffer Károly által tervezett Szegedi Bagáryaházon alkalmazott ablakszemöldök hasonló megoldásával találkozunk Hild féle"régi Hungária Szálló épületén/Szeged,Oskola u.20.sz./Ez a legkésőbbi klasszicista épületek egyike Magyarországon.A vértelen klasszicista homlokzaton az ablakszemöldök szervetlenül lebeg a nyilás fölött. 244.old. 33.jegyz

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

HILD JÓZSEF.épitész

Vedres után,1830 után a polgári reformkor száraz irá irányzatához,Hild pesti bérházainak stilusához közeled nek a szegedi épitkezések.Kárász palota/1845/,Rieger ház/1840 körül/,Grünn-Orbán ház/homlokzat 1840 körül/, Peterlelly raktárház61835 körül/,Bábaház/1840 körül/. mutatják e stilus elterjedédsét már a környező falvak épitkezéseiben is. 233.old

TÖRÖK LÁSZLÓ: A szegedi eklektika 227.old

A MÓRA FERENC MUZEUM ÉVKÖNYVE, 1964-65, 1. Szeged, 1966

Hild

Hild József

a lipótvárosi plébánia templom terve.
Reprodukció.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

2911

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

SOMOGYI NÉPLAP
Kaposvár

1021

1971 MÁJ 1.

Csak május 1-én hangos

Május 1. út. Csöndes, rövid utacska a Városliget keleti oldalán. Virágzó fák, kertes udvarok. Van az úton iskola és műemlék templom, úttörőház, orvosi rendelő, kórház, itt a Vakok Intézete, határolja a Közlekedési Múzeum és a Városliget. Villamos szeli át, busz és troli keresztezi.

Jellegtelen, zuglói út. Csak a neve szép — gondolná az ember. S mikor a környék tanulmányozásába mélyed, mikor könyvtárnyi iraton rágja át magát, akkor »fedezi fel«, a Május 1. út nagy idők tanúja és szereplője volt. A hajdan Hermina-mezőnek nevezett házsort már az első munkássztrájk, az 1842. június 9-én lezajlott szabómunkás mozgolódás krónikájában feljegyezték. Nem sokkal később épült *Hild József* tervei szerint — közadakozásból — a Hermina-kápolna. A szép romantikus—neogótikus templomot József nádor fiatalon elhunyt leánya, Hermina hercegnő emlékére emelték.

Az első május elsejét 1890-ben a Városligetben, az Aréna előtti hatalmas téren ünnepelték meg a munkások. A felvonulók egy része az Aréna és a Hermina útra szorult. *Engelmann Pál*, a népgyűlés szónoka hatvanezer munkás előtt mondta: »Ami a munkásokat egy fővel gondolkozni, egy szívvel érezni tanítja, az a gazdasági fejlődés felismerése. Felismerése annak, hogy a munkásnak saját létérdekén és saját sorsán magának kell segítenie egyetemes, céltudatos járással. Nem mulatás kedvéért jöttünk ma itt össze. Mi a mai napot mint új korszak kezdetét ünnepejük«.

1890-től minden évben kivonultak a május elsejét ünnepelő munkások a Városligetbe. Hat évvel később, a milleniumi készülődés és építkezés elvette a felvonulóktól a ligetet. S az ünneplők a környékre, a Hermina-mezőre, a Kis-Zuglóba kényszerültek.

A századforduló május elsejei ünnepségének is a Hermina-kert volt a színhelye. Az Általános Munkásdalárda a Marseillaise-t énekelte, és *Bokányi Dezső* szónoklatában már az orosz proletáriátus harcáról beszélt.

A Hermina úti Zöld Vadász vendéglő valóságos sztrájktanya lett. A famunkások, a szabók, a vasutasok, az építőipari munkások, a bádogosok, kubikosok, villanyszerelők szrtájkoló munkásai vették be magukat repedezett falai közé. Itt mondta Bokányi 1902. május elsején, híressé vált szavait: »Nem ünnepelni jöttünk ide, hanem mint a rabszolgák — egymást megszámlálni. A tőke és a munka kétségbeesett küzdelemre készül, s május elseje a tőke és a munka összeütközését jelenti«.

1903-ban így írt a Népszava:

»A Hermina-kertben több ezer munkás várta a menetet, zajos éljenzéssel, fogadták az olasz munkásokat, a sztrájkoló kőfaragókat, az egyetemi hallgatókat.«

Itt, a Zöld Vadászban tartotta két ízben is országos kongresszusát a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége.

Az 1912. május 21-i vérvörös csütörtök eseményeit rögzítő rendőri jelentésből: »A munkások csöndben vonultak ki a Városligetbe és a Zöld Vadász vendéglő tágas kerthelyiségét egészen megtöltötték.«

— Ütött-kopott vityilló volt — mondta *Fodor Mihály bácsi*, aki Csepelen volt szervezett munkás, lakatos; sztrájkolt is, ünnepelt is a híres vendéglőben. — Nagy kerttel, sok asztallal. Sokszor ünnepeltünk itt május elsején, vagy tanácskoztunk, sztrájkra készültünk. Az egyik komám éppen a vendéglő mellett lakott, öt korona lakbért fizettek, pedig a lakásuknak még ablaka sem volt, az asszony az udvaron főzött.

Tizennégy munkáscsalád élt a Zöl Vadász telkének barakklakásaiban.

A Fővárosi Közlöny 1909-ben említést tesz a Hermina út rendezéséről. »Az Artézi fürdő építésének megkezdése és ebből kifolyólag a városligeti mutatványos-telep áthelyezése és az új omnibusz-végállomás alakításának szüksége magával hozta, hogy a Hermina útnak a Műszínkör és a MÁV itteni vonala közötti része sürgős rendezés alá kerüljön.« E szerint bazalt fejkövezetű kocsiutat, kavicsjárdát és aszfaltozott omnibuszállomást kap a Hermina út. De a barakkok továbbra is maradtak.

— Itt gyilkolták meg Tisza Istvánt! Innen indult a polgári forradalom! — mondják az öregek, a szemtanúk, az emlékezők.

Az Est, a polgári napilap romantikus riportja szerint karabélyos katonák hatoltak be a villába, és mielőtt megölték, számonkérték a háborús főbűnös gróf gaztettét.

1919 áprilisában, az első magyarországi tanácsválasztásokon a Hermina úti iskolában adták le szavazatukat a környék lakói.

A húszas években még több ízben sztrájkolók, vasutasok, famunkások töltötték meg a Hermina úti vendéglőket.

A második világháború idején heves harcok színhelye volt a Hermina út. Áldozatul esett ezeknek a Közlekedési Múzeum és a Vidám Park. 1945. február 13-án szabadult fel az utca. A Május 1. út 7. számú épületének falán emléktábla őrzi a felszabadító hősök emlékét.

Ahogy változik, alakul Zugló, úgy változtatja arculatát a Május 1. út, a hajdani Hermina-mező. Irodaházat épít a Metallimpex, újjá épült a Közlekedési Múzeum, újrafestve, megújulva húzódik az út egyik oldalán a Vásárváros. Új út szeli át, és a sarokról ide magaslanak a Kacsóh Pongrácz úti lakótelep házai. S idehallik a Vidám Park, a Városliget jókedvű nevetése.

Csendes az utca. Csak tavasszal, május elsején hangos: daltól, vidámságtól, és egy kicsit a múlt idézésétől is.

Kádár Márta

Hild József

A SZÉP MUNKA

Recés vaslemez: ez a padló. Súlyos vaskorlátok: ezek mutatják a bejárható világot. Morajló, hatalmas gépek: ezek diktálják az itt lévők munkájának ritmusát. Nehéz vegyszer- és olajszag a levegőben. Ezt lélegzik be műszak alatt. Gumicsizma. Ormótlan munkaruha. Hőség. A verítéket törlő kéz maszatos nyoma az arcon. Megszokott kép. Fölvillanhat a televízió képernyőjén, szerepelhet újságcikkekben, megörökíthető fényképen.

A részletek változnak, a lényeg azonos: élő és éltető üzem. Munka. Értéket teremtő emberi tevékenység. Ott, a vegyszer- és olajszagú levegőben, a harmadik ötéves terv legnagyobb szülöttének, a Dunai Kőolajipari Vállalat oldószeres paraffinmentesítő üzemének morajló gépei mellett mondja ki egy kölyökképű technikus: »Szép munka ez!«

Frázis? Komolyan gondolta, mert hisz annak értelmében, amit tesz, amit csinálnia kell. Pedig főnökei vannak, akik nem mindig kedvesek, akik utasítanak. A levegő nehéz, a munka piszkos. Mégis: szép munka.

Mitől s miért szép a munka? Akkor is, ha piszkos? Ha nehéz?

Marx mondta ki a történelem új irányát is kirajzoló megállapítást: a munka emberi szükségletté lesz a jövő társadalmában, a szocializmusban. Illúzió lenne ma arról beszélni, hogy ez így van? Már ma is vannak — s nem is fehér hollóként! — olyanok, akiknek számára az élet egyet jelent a munkával. Mert elégedettek vele, örömüket lelik benne, mert értelmét látják. Nyomon követhetik, miként épül be munkájuk a nagy egészbe, miként válik annak szerves, soha többé el nem különíthető, alkotó részecskéjévé. Van közöttük kétkezi munkás éppúgy, mint a szellem szerszámát alkotásra fölhasználó. Mindenféle foglalkozási ágban lelni embert, aki hittel mondja: szép munka.

Szép munkát csak olyan ember végezhet, aki a helyén van; aki úgy érzi, hogy amit ő csinál s ahogyan csinálja, azt más és úgy nem tudja megtenni.

A gazdasági és társadalmi alapok adottak, szocialisták. Mégis: vanak, akik nem hisznek munkájukban, lenézik azt, mert rossznak, értelmetlennek, semmiféle örömöt nem tartogatónak ítélik. Miért? Mert látják: elég, ha összeütik a bútor eresztékeit, eldolgozni, enyvezni, száradni hagyni nem kell. Elég, ha fölskiccelik a vázlatot a papírra, hisz' úgysem lesz meg a kellő anyag, a mikron pontosságú megmunkáláshoz a szükséges gépkapacitás.

Úgy vélik: elég az, ha megmagyarázzák, miért silány az, ami silány.

Elég? Kinek kell az ilyen munka? Kinek lehet elég?

Embertelenebb, erkölcstelenebb, megalázóbb, mint az értelmetlen, a céltalan, a silány munka, nincsen.

Szép munka — csúnya munka. Jó munka — rossz munka.

Egyszerű, iskolás párhuzamok. Pöttöm gyerekek irogatnak ilyeneket a füzetükbe szorgalmi feladatként. Csöpp praclijuk szorítja a tollat, nyelvüket is kidugják szájukon a nagy igyekezetben, hogy szépre sikerüljenek a betűk, egyenesek legyenek a sorok.

Szépre? Igen!

Már a gyermekben, az alig nyíló tudatú emberpalántában megvan a szép munka, az értelmes erőfeszítés iránti vágy, akarat, elszánás; mindaz, ami kényszerűből, muszájból, nyögve végzetből mássá, örömet, elégedettséget adóvá változtatja a munkát.

Az ifjúvá, majd felnőtté serdült, érett emberből sem hiányoznak e tulajdonságok, ám az ösztönnel kapcsolódó tudatot még sokszor csúffá teszi a közöny, a semmit nem tisztelés, az orrahegyéig sem látó ostobaság. Mert ezek még a tiszta, könnyű munkát is nehézzé, rosszá torzíthatják, nemhogy az amúgy is nehezet. Eltorzíthatják, mert a legfontosabbat: az értelmét veszik el!

A kapáló, falat fölhúzó, esztergáló, tervezőasztalnál dolgozó ember rövid pihenői alatt mindig fölméri, mit tett, meddig jutott. Tekintete jólesően simít végig a gyomtól tisztult növénysorokon, a habarcs ölelte téglákon, az újat körvonalazó tusnyomokon, ha tudja... Ha tudja, hogy nem marad ebek harmincadjára a termés, nem döntik le a falat, mert közben mást gondoltak vagy éppen valamit elfelejtettek, nem fuserálják el a tervet a kivitelezéskor... ha tudja, hogy munkája valódi értéke és haszna szabja meg rangját, hitelét mások előtt, ha tisztában van azzal, hogy pontosan azt tette, amit tennie kellett, mert ezt várták tőle.

M. O.

Szakonyi Károly:

A si

Megint a szekrényt rendezgette. Hűs volt a szoba, csak a félig nyitott ablakon áradt be egy kis langymeleg a kertből. És apró neszek: a májusi napra, a virágzó fák illatára kiröppent méhek ott tévelyegtek a ház sárga falánál. De a szoba még a telet őrizte. Az öregasszony fázott, hideget érzett a homloka, a keze.

Kutatott a selyempapírb csomagolt párnahuzatok, hálóingek, csipkés blúzok kö zött. Enyhe porszag volt, al érezhető, talán nem is po csak a háborítatlan múltsza puderok, régi kölnik hajda cigaretták meghalt illat Délután volt. A magasan b vetett ágyon gobelindíszpárn Rend. Rend, mint mindi konyhában, szobában, sze rényben. A polcok szabály rendje. Csíkos férfiingek, s nehagyott nyakkendők, feh selyemharisnya, vékony bő kesztyű, egy szalag (mily sárga, töredezett!) s köztük rózsaszín papír, ami már ne is zizeg: puha, mint a batis

Batisztzsebkendő monc rammal: S. V. Kivette, ho összehajtogassa szépen. Ko panva hullt a padlóra egy ke rét hajtott kartonlap: zö keretben lila betűk.

Az öregasszony bal kéz megkapaszkodott a szekré ajtajában, hajoltában me roppant a dereka. Így mara kicsit, a föld felé görbül nyöszörögve, aztán kasz mozdulattal elérte a lapot felemelte. Szédült. Vár

kellett, hogy eltűnjenek szeme elől a karikák. Imbolygó járásával bebóklászta a szo-

MDK

Hild József, építész

Halálának 100. évfordulóján

a Bpi Műszaki Egyetem Közp. Könyvtára kiállításon szemléltette legnevezetesebb műveinek képanyagát és a vonatkozó kiadványokat.

— : Hírek 228.

KÖNYVTÁROS, Bp. 1967. április XVII/4.

2) Hild József
építén

1838-~~ban~~ aspesti ár az utáni alkotásai: földszintes, egy, vagy többemeletes házak:

1828-ban Cziráky ház / Kossuth Lajos u. 5./; egykori Heinrich-ház / Apáczai here

A magyarországi műv. tört. I. 334.
Corvina 1970.

3) Hilbl József

építén

János n. 19 – a II v. H. ban elpusztult/;

Ullmann-és Wieser-házak /mai Roosevelt téren/.

1836 Taenzer-ház/Arany János n. Akadémia n. sorok/.

A magyarországi műv. tört. I. 335.

Corvina 1970.

4) Hilbl József
építék

1839 – a mai Honvédelmi Minintérium
egyik épülete.
Bérházai: Bálvány utca és Sas utca / Okt
~~tor~~ ber 6. utca, Gusev u. / bérházai.
1827 – 1830 Lloyd palota / mai Roosevelt
A magyarországi műv. tört. I. 335.
Corvina 1970.

5) Hibol József
építén

tér. Elpusztult./
Császár-fördő diszudvara, Tigris szálló;
csákvári kastély, gyimrői Teleki kastély,
bajnai Sándor kastély, szőkehalompusztai kúria.

A magyarországi műv. tört. I. 335.
Corvina 1970.

6) Hild József
építén

Egyházi építkezései:

Egri székesegyház /1831-1837/ teljes egé-
nében az ő műve.

Az esztergomi székesegyház építésébe 1840
körül kapcsolódott be.

A magyarországi műv. tört. I. 338.
Corvina 1970.

7) Hild József
építén

Terve a Bazilikához, mely mó-lovítósok-
kal valósult meg.

A magyarországi műv. tört I. 338
Corvina 1970.

Hilbl József
építék.

Műve az egykori Lloyd palota. Le-
frontották: Repr.
Műve a bárzár fördő díszmolvarát.
/1841-1843/ Repr.

Magyar művtört. 6. 23.
MRT - Minerva 1971.

1) + kilo! fázset
építén

munkája az egri székesegyház /1831-
- 1837/. Repr.

A székesegyház alaprajza Repr.
tervezte az esztergomi székesegyház
Magyar műv.tört. 6. 23.
MRT-Minerva 1971.

2) Hilal József
építén

kupolóját.

Magyar művtört. 6. 24.
MRT – Minerva 1971.

1.) Hild József
építész.

Az egykori Ullmann palota diszterme. 1840

A Császárfürdő udvara. 1841-1843.

Az egykori Lloyd palota. 1827-1830.
Repr.

A magyarországi mű. tört. II.

Kép nám: 509, 510, 512

Corvina 1970

21 Hild József

építész.

Az egyhozi Vakró-sekyangyár homlokzata

Budapest V. Honvéd utca 26-30. 1839-1840

Repr.

Az ~~[illegible]~~ esztergomi nékesegyház főhomlok-

zata. 1839-1856.

Repr.

Az magyarországi mív. tört. II. Kép n. 513, 518

Corvina 1970

3.) Hild József
építén.

Az egri nékesegyház. 1831–1837.
Rep.

A magyarországi mův. tört. II. Kép sz. 519.
Corvina 1970

1) Hild József
építén

1789–1867. Hild János ~~fia~~ építész fia.
A kutatás több, mint 900 pesti építhe-
zését tartja számon. Világi és egyházi,
pesti és vidéki alkotásai.
Működése 1820 körül lendül fel.
A magyarországi műv. tört. I. 334.
Corvina 1970.

+ lilol bázset
építén

A volt Marczibányi palota dobónyzója és könyvtárának belsőépíténeti kialakítása.

A Vigadó nagytermét átalakítja a telsőbiár ülései számára.

A magyarországi műv. tört. II. 373.
Corvina 1970.

Hilal József
építén

Korai műve a pesti Hermina kápol-
na:

A magyarországi műv. tört. I. 357.
Corvina 1970.

Hild József

Budakeszi-úti villáját említi:

Gál Éva: Kétszáz éves a „Krisztinaváros III.
Budapest, 1971. 4.sz. 20-22. l.

Hild József építész

102 éve halt meg

Népszava 1969 március 6
4. old.

Hild József

levéhegységét a Gresham-palota helyének és környékének XIX. n. elejei beépítésével kapcsolatban emeliti:

Gábor István: Egy régi épület új arca - a Gresham-palota.

Budapest, 1970. 11. sz. 30-32. 1.

Hild József

103 éve halt meg

Mépszava 1970 március 6
4. old.

Hild József

180 éve született

Népszava 1969 december 7
10. old.

Hild József

1830-ban készíti el tervét az egri főszékesegyház felépítésére vonatkozóan.

Dercsényi Dezső, Gólya József, Entz Géza:
Magyar műemlékvédelem II. (1959-60)
Budapest, 1964.

231.

Hild József

A zémai Zori diadalív-motívumra visszavezethető hasmas tagolás itt, minte teljes egészében Hild műve.

Zádor Anna: Az entergami fénékeszegyhá
Bp. Corvina 1970

Hild József

A homlokzat két mintjét olyképp egységesítette, hogy az oratórium magasságában húzódó harmadik mintnál a homlokzat nem követi szerveseu a más elkémült felsőt, amely csak másodlagos jelentőségű volt, ma pedig levéltés céljaira volgal.

Zádor Anna Az entergom fiatékesegyház
Bp. Corvina 1970 17. old

Hild József

3

Jelentősen megmagasította a Zupola dobot, a melyet levegősen álló oszlopok Zarzonija övez, Zönnyedséget biztosítva az alapjában súlyos és hatalmas Zupolának.

Zádor Anna Az entergami finékeseggyhán
Bp Corvina 1970 14. old

Hild József 1

1838-ban Kopácsy primás öt bírta meg a munka további vezetésével.

Zádor Anna: Az esztergomi főszékesegyhá
Bp. Corvina 1970 13. old.

Hild József 2

1839 végén Entergomban nemlét tartott, átvette a neki bemutatott tervéket és 1840 tavaszán megkötöttél vele a szerződést.

Zádor Anna Az entergomi főnökeseppfin
Bp Corvina 1970 14. old

Hild József

A XIX század elején Magyarországon elterjedt klasszicista építészeti irányzat képviselője.

Szigeti József itb.: Esztétikai kislexikon, Budapest, 1969.

174 l.

Hild József

tervezte a nagykorona
ukai Vademberhez
c. hazat, szemben a lipot-
nyosi templommal.

Lbp 1901.

Érem lelet, orsova-vidéki V. 193

— nagyszredistyei V. 193

Hild

tsvérte a Görög nel-
vart (Petőfi lő)

Lbp 1911.

Erdélyi Pál dr. V. 61.

Hild

Herverte a Károlyi-
Trattner-féle neoklasszi-
kus stílu két nagy
négyzetes udvaru
házat a Koronaher-
ceg utcaban

Lbp 191.1

Erdőcsokonyai népkör. V. 61.

Hild József

1848-ban épült Hild József tervei alapján a Csaszarfürdő-terpedelmes épülete, magyarul oszlopsoros felkör lezárású udvaraval

Lbp 192. l.

---

terv

Pesti Ign. Hild kórháze
1842 jul. 7 Gyár-u. Andin

1857 réaltan-u. iskola

Eperjesi Rákóczi-ház V. 62.

Hild János városi ép. 1805 elkész.
Pest városrend progr.-t – ennek
kivitelezésére alakul 1808 a tiépé-
szeti Bir., ennek (85) ig működik

Hild József. (János fia) 800 alk.-t ismerjük
klassi-ból elsők egikeként térjük a roman
tikus stílusre, ukorias elemek felhasznval
Föv, vidék, egyh. és világi alkot.
Jelentős szerepe van az ámvir (1838) utáni
ép. pesti sorhár-bérhár típus kialakban
„bérpalote" fogalmát valós. 1. – Tecznekai
nyidonságokat először alkalmazott (futrető
lépcsőhár, felvonó ösz.)
Lloyd palote, Tigris szálló, Csfürdő (félkörívés
udvare) – Kastélyok:
csákvári, lovasberenji, bagnai – egyházi:
esztergi, egri szkegyi, bari lere,
1840-től folyt.

Hibjan Sam

Urod

Vaszyp 1901. 489

Hild

Sz. 1789 dec 8. Pesten.

Bécs, Ol. orsz. – Moreau-nál, az [illegible] épít a dolg. – Pesten apja halálakor 1820 szerep. előtör. Igen sok magánépítk. szinte egyedurálkodó egy idéig Pesten (1835-47)

Egri szkeg. hár 1830-37
esztergi " " 1840 (56) [illegible]
Barilike 1845 [illegible]
cegléd[illegible] 1851

harai klasszicizmus egy kárépítő irányát a határozza meg

(Ybl folyt)

Belv. pl. templ. körnsz 1832-35
Jozsefvárosi " " [illegible] 1835-37
Kálvintéri ref. templ 1847 homlokzat terv 1854 belső [illegible]
Deák téri ev. templ csonka homlokzat átép Pallack M. halála után 1856
Hermina kép. 1842-56
Cegléd[illegible] ref templ 1835-70 (tűrvény [illegible] 2 rony
Lovasberényi pl templ. 1832-34

Pesti Hoyd palote 1827-30
" régi városháza 3. em. ráép és torony 1863
pozsonyi vm. hár 1842-43 (?)
Ullmann pal. (Főkapitányság) Europa szálló
Döring-hárak
Marcibányi palote
Tänzer hár (Akad. és Arag. " Sarok)
Szapáry pal.
Tigris szálló (Nádor-Mérleg Sarok)
Hét vá[illegible]
Liedmann palote
Frankenstein hár
Barzl-nyaralo

5p városkép kialak
300 alkotás
fölny pol. gárok
pesti bér-hár építészetét
filtsár
core Tha tározza
Cobenz
Cirákys
Weichhein
almásy
Nákó
Pl. [illegible]

Pétőfi-u.
Trattner-u. [illegible]
Diana fürdő
Lipaschitz hár
Ullmann [illegible] Europa
bajnyi
Sandoz kast.
Kossuth-u. N. Casino
Kinesfai
Cirákys
szapáry
[illegible]

...9 (Honvéd a)

...11

...ép M. Ter. laktere 1845

... henzermalom 1840 3 ... lakóép-el

Kastélyok:

Bajnai átép és vadászlak (Sándor gr.)

~~...~~ lovaskerési Csiráky ″

csákvári Esterh. átép

nagycenki Sreák

(?)

Vaslábas tőredéke, római VIII. 188.

Hild 1. János építész szül. a XVIII. sz. második felében, megh. 1811. Pesten. Bécsben, ~~tanult~~ 1786-tól Pesten működött, ~~[illegible]~~ H. építette az u. n. Újépületet, meglet ~~[illegible]~~ a 90-esevek végén lebontottak. 1804. József nádor megbízta Pest szabadozási tervenek elkészítésével. A Lipótváros nagyrészt eszerint épült.

2. József, építész, az előbbi fia, szül. 1789 XII. 8. Pesten, megh. 1867 III. 6. u. o. Bécsben tanult, azután Olaszomaybam volt tanulmaton. Hazatérve 1819-vettek fel mesterként a pesti kőmüves céhbe. A neoklasszikus építő stil egyik legonvatottabb ~~[illegible]~~ mestere volt. H ~~építette~~ tervezte a pesti Lloyd-épületet (1828-31), a Cziráky palotát (ma Nemzeti Casino), az egyi székesegyházat (1831-36), a Cegrédi ref templomot (1835-47), a pesti lipótvárosi templomot első alakjában (1847-67), a budai Császárfürdőt (1848), az esztergomi bazilika befejező munkáit, a pesti Hermina kapolnát ~~stb~~ (1853) stb.

H

177 Ismeretlen festő.
A XVIII. századból.

177 ~~177.~~ Asszonyszöktető.

Jobbra

~~Az előtérben~~ vágtató lovo
a ~~[illegible]~~ fiatal asszonyra, ~~[illegible]~~
~~fogja~~. Balról a ~~[illegible]~~ férj kéts
a ~~jobbra lévő~~ Mária szobor előtt ~~[illegible]~~
tollal és szalaggal, barna atilla v
kal, ~~és~~ magas szárú csizma sarkantyú
zöld kendő, melyet a szél lobogtat.
el. A háttér sik terület.

elhelyezkedett
mögötte ~~[illegible]~~
megcsalt

Vászon, méretei 69: 84 c
Pozsonyi Gábor ajándéka

177 (9

904:V.4.

az antik templomok (19) vagy az antik villák (22) típusait. 1838-ban a Hétilapokban írt nagyobb tanulmányt Építvényalkatok címen, ebben a klasszicista épülettípusokat sorolta fel, s illusztrálta is, rajzai nyomán Lehnhardt metszette rézbe ötven épületfajta tömegvázlatát és alaprajzát. (183)

A rendszerezésnek, a tipológiai szemléletnek egyik sajátos fajtája a stílusfogalom alkalmazása, az emlékanyag stílusok szerinti elrendezése. A legjellemzőbb közös formai jegyek megtalálása, a sokféle egyedi megnyilvánulásnak egy-egy ideáltípus köré való rendezése magasrendű absztrakciós tevékenység, mindenképpen része a tudományos módszernek. A történeti szemlélet kialakulásának is fontos feltétele a stílusfogalom létrejötte és a történeti stílusok differenciálódása, egymásutániságuk meghatározása. A stílus szó jelentésének körüljárása után büszkén írta Novák — már egy viszonylag korai cikkében, 1835-ben —, hogy „képesek vagyunk az indiai, perzsa, egyiptomi, chinai etruszk (görög), római, byzanti (új görög), arab-mór, arab-német (goth) s az újabb (modern sztilt) egymástól megkülönböztetni s charakterizálni." (67) Ezek az elnevezések mai fogalmainkhoz, szóhasználatunkhoz viszonyítva természetesen még kezdetlegesek, pontatlanok. Különösen feltűnő, hogy a középkort, a gótikát követő időszak megjelölésére egyetlen gyűjtőfogalmat, a „modern" kifejezést alkalmazta Novák. Nem teljesen indokolatlanul azonban, hiszen szemléletében az egész újkori művészet legjellemzőbb közös tulajdonsága az antik építészeti elemek felújítása, variálása volt, s magának a kifejezésnek is — az antik és modern szembeállításaként — nagy hagyományai voltak a 17—18. századi esztétikai gondolkodásban.

A stílusoknak ez a rendszere a későbbiekben továbbfejlődött, finomodott, differenciálódott Novák írásaiban. Egy 1842-ben megjelent cikkében már tizenhét a „megkülönböztethető építési stílusok" száma: egyiptomi, indiai, görög, toszkán avagy etruski, római, byzanti, goth vagy lombardi, arab, régi német, normann, olasz, régi francia, új francia, angol, új német, kínai és török-perzsa. (290) Érdemes megjegyzéseket fűzni az itt felsoroltakhoz. Feltétlenül gazdagodást jelent, hogy itt már határozottan elválik a görög, az etruszk és a római művészet, nem tudni viszont, hogy mit jelöl a „goth vagy lombardi" kifejezés. Az időbeli egymásutániságot követő sorrendben ez talán a ma használt román stílus megfelelője lehetne, de tartalma itt kifejtetlen, s Novák más írásaiban sem különül el ez a korszak, s megjelölésére nem használ külön kifejezést. A tulajdonképpeni gótikus stílust itt „régi német"-nek nevezi, ez nyilvánvaló a definiálásból: „ennek fő charaktere a hegyes ívekben áll, magas tetőkben, magasra emelkedő s merész készületű boltozatokban, melyeket vékony nyúlánk oszlopok hordoznak, s melyeknél az ellenfalakat díszített támaszoszlopok képezik". Érdekes, hogy külön stílusként kezeli a „normann"-t, vele az angliai, „két egymást átmetsző szögellipszist" alkalmazó gótikus építészetet jelölte. Az „olasz" építészet az antik hagyományokat újította fel, ide sorolta tehát Albertitől, Brunelleschitől Raffaellón, Palladión át Berniniig a klasszicizáló tendenciákat. A „régi francia" a helyes ízléstől elrugaszkodott 15—16. századi építészetet jelölte, jellemzői: „magas tetők, magas kémények s idomtalan frontonok, valamint hajlított vonalak, miképp a talprajzban, úgy a homlokzatban is". Az „új francia" lényegében a klasszicizáló törekvéseket jelöli, míg az „angol" már a romantika irányába mutató próbálkozásokat. Az „új német" stílus a mi klasszicista fogalmunknak felel meg: „ez a tiszta antik görög formákat választja mintaképül, s ennek köszönheti jelen századunk fölséges architekturai műveit". Legjelesebb képviselőit is felsorolja Novák: Schinkel, Klenze, Gärtner, s a hazaiak közül Hild, Pollack, Zitterbart. (290)

Konkrét építészeti elemzéseiben, művészekről szóló monografikus cikkeiben még ennél is több stílusfogalmat használt Novák, egy-egy elnevezés jelentésében azonban sok ingadozás, bizonytalanság tapasztalható. Különösen problematikus a gótikus jelző alkalmazása. Az Aia Sophia templomról írva például úgy véli: „Ezen egyházon vehetni egyszersmind észre a goth sztíl első nyomdokait." (25) Egy másik korai cikkében is az 5. századtól számítja a „goth" architektúrát. (58) Majd megpróbálja a fogalmat történetileg is elhelyezni: „a hajdani goth építőmesterség, mely az ostgothok királya Theodorik alatt díszlett s virágzott Olaszországban, byzanti eredetű. Az új görög építőmesterek hozák architekturájokat a mórokhoz Spanyolországba, melyből aztán kifejlődék idővel s kedvező körülmények közt a mór s új goth építési styl." Itt tehát már két történeti periódust jelöl a gótikus jelző, a ravennai építészet virágkorát a „hajdani goth", s a tulajdonképpeni gótikus korszakot az „új goth." (72) A román építészet eltérő jellemvonásait felismerte ugyan Novák, nem tekintette azonban egyenértékű stílusnak, nem alkalmazott külön elnevezést rá, történeti helyét azonban jól látta. „Azon architektura, mely Nagy Károly alatt vitetett át Németországba s Galliába, elfajzott görög-római építésnem volt, melyet könnyű megismerni a gömbölyű ívekről az ablakokon s boltozatokon . . . Ebből fejlett ki az igaz német avagy új goth architektura az arab s német styl vegyülése által, mely díszlett a 13dik századtól kezdve a 16dik századig." (72) A gótika eredetének kérdésében hamarosan tovább finomította véleményét Novák: „több hitelt érdemel az, hogy a hajdani német sztíl a régi goth s byzantinak alapjain nyerte tökéletes kimívelését, miután Németországban találhatni nyomdokokat a byzanti architekturáról: ellenben arabról éppen semmit." (73) Majd az arab építészetnek szentelt önálló cikkében is megismételte: „az arabia stylből való átmenetelt az új goth stylbe sem nem vehetni fel, sem nem bizonyíthatni be." (80)

Gondot okozott Nováknak maga az elnevezés is. Tudta, hogy a gótok sokkal korábban szerepeltek a történelemben, mint ahogy a róluk elnevezett stílus keletkezett, s nagyon rövid ideig ahhoz, hogy bármi érdemlegeset teremtsenek. „Tudva van, hogy a gothok uralkodása tovább nem, mint csupán félszázadig tartott, — mely időközben nem fejlődhetett ki valamely tulajdonos építési styl; már pedig azt sem vehetni fel, hogy a gothok, egy szüntelen háborúskodó nomád nép architektusokat hozott volna magával." Ennek ellenére fenntartotta e korai periódusra is a „goth" elnevezést, bár véleménye szerint mindazt, ami ebben az időben keletkezett, Bizáncból származó görög művészek hozták létre. „A 12dik századdal lépett végre életben az új goth architektura. Miként s honnan eredt légyen az, eddiglen titok s az is maradand, nem jutván reánk semmi írásban foglalt közlemény azon mesterekről, akik azon műalkotványokat felkészíték, még csak nevük sem." „Ezen építés nemnek nem lévén semmi közössége a régi görögggel, s inkább közelgvén az a byzantihoz, azt ez okból uj gothnak nevezék. Ezen styl fő megkülönböztető critériuma a bolthajlás . . . Az új goth építésnem a régi goth architekturától nem csupán a bolthajlások hegyes formája, hanem ezentúl, még pedig különösen, tudományos elrendezése által különbözteti meg magát, mely feltűnőleg előlép minden műszüleményekben." Azaz itt Novák a gótika fő jellemvonásának a csúcsíves formákat és a bonyolult „matematikai calculus" alapján szerkesztett alaprajzokat, illetve statikai konstrukciókat tekintette. Majd ismét visszatérve az eredet kérdéséhez — még ugyanezen cikken belül —, végül is ott kötött ki, hogy elnevezésként a „hajdani német" kifejezést ajánlotta: „De hát kinek: a németeknek, vagy a normannoknak, vagy talán a szászoknak tulajdoníthatni-e ezen építésnem felalálását? A gothoknak a 6dik századból nincs legalább benne részük, miután csak a 12dik században jő elő . . . a németeket illéti azon elsőség, hogy nevet adtak az építő művészet azon nemének, mely egész tökélyében gyakoroltatott a német földön. Mind ezeknél fogva azt mindaddig hajdani német architekturának nevezendjük, míg teljesen meg leszünk győzettetve arról, hogy más idegen nemzetek is valódi részt vettenek annak származására s kimívelésére nézve." (89)

A bizonytalanság később sem szűnt meg. Amikor 1839-ben önálló tanulmányt szentelt a „goth építészet"-

HILD József

Művtört.Ért. 1989 1-4

Hild József

Pollack Mihály Deák téri evangélikus templomának lombkoronáját 1856-ban megújította.

Major Máté: Építészettörténet. Tőkés és szocializmust építő társadalmak építészete. Bp. 1966. Műszaki K., 589 l., 388 kép.

112.l.

2.

Hild József (1789-1867)

kb. 600 épülettel járult Pest klasszicista városképének kialakításához. Osztrák származású, de már magyarországon nőtt.

Major Máté: Építészettörténet. Tőkés és szocializmust építő társadalmak építészete. Bp. 1960. Műszaki k., 589 l., 388 kép.

117-l.

Hild József

ehő jelentős munkája a Kereskedők házán vagy Lloyd-palota volt (Budapest, 1828-1830). A második világháboru után, bár helyreállítható lett volna, lebontották. (2 utcára, és a térre néző 3 szintes épület az egykori Kirakodó-tér lezárására épült).

Major Máté: Építészettörténet. Tőkés és szocializmust építő társadalmak építészete. Bp. 1960. Müszaki k., 589 l., 388 kép.

117. l.

4

Hild József

Lloyd-palota: oldalhomlokzatok tagolása horizontális; tér felöli homlokzat: emeleti dinterem erősen bi volt ugratva, elé állította a rónrendü ~~portikumot~~ /alul árkádos/ portikumot.

Major Máté: Építészettörténet. Tőkés és szocializmust épitő társadalmak építészete. Bp. 1960. Müszaki k., ~~x~~ 589 l., 388 kép.

117-1.

5.

Hild József

épitette az egri nékeregyházat 1831-1837 között. /3 hajós, keresztházas elrendezés, a főhajónál keskenyebb ~~[illegible]~~ egyeneszáródású rentéllyel; dongák és kupolák fedik. Főhomlokzat: 6 ión oszlopos portikusz, nagyszabású lépcső szolnokkal /.

Major Máté: Építészettörténet. Tőkés és szocializmust épitő társadalmak épitészete. Bp. 1960. Müszaki k., ~~x~~ 589 l., 388 kép.

117-118. l.

MDK

Hild József, építész

A 2.n. jegyzetben szerepel neve a „lipót városi templom" – mal kapcsolatban. A „B-il" jelzetű cikk a Hétfői Lap egy 1962-i számában jelent meg.

— : „A főváros Könyvtára" 100 évvel ezelőtt 216

A Könyvtáros, Bp. 1962. április XII/4.

11.

Hild József

Eger, néhesegyház /1831-1837/. repr.
Esztergom, néhesegyház, alaprajz (repr.)
/Kühnel Pál - Packh János - Hild József /1822-1856//
Esztergom, néhesegyház, ~~1822~~- (repr.)
- Budapest, Hermina kápolna /1842-1856/ (repr.)

Major Máté Építészettörténet. Tőkés és szocializmust épitő társadalmak építészete. Bp. 1960. Müszaki k., 589 l., 388 kép.

73-76. ábra. 117-120. l.

Hild József

romantikus alkotásai a budapesti Hermina-kápolna /1842-1856/ /klasszicista kompozíció — gótikus részletformák/.

Major Máté: Építészettörténet. Tőke és szocializmust építő társadalmak építészete. Bp. 1960. Műszaki K., 589 l., 388 kép.

118. l.

Hild József

1839-ben építette a Valero-selyem-gyárat (ión-oszlapos rizalitiai a hos palotáihos hasonlóak). A Gánásfürdő (1841) érdekessége körívesszárádású udvarának alat-felül dór oszlapokkal feloldott homlokzata.

Major Máté: Építészettörténet. Tőkés és szocializmust építő társadalmak építészete. Bp. 1960. Műszaki k., 589 l., 388 kép.

118. l.

8.

Hild József

entengomi szíhesegyházának oktoštyl korinthoszi portikusza van.

Számos kisebb templomot, palotát, kastélyt, bérházat és egyéb rendeltetésű épületet épitett Pesten és vidéken.

Major Máté: Építészettörténet. Tőkés és szocializmust épitő társadalmak épitészete. Bp. 1960. Müszaki k., 589 l., 388 kép.

118. l.

Hild József

Esztergom, székesegyház: egyhajós, kerentházas, egyenes záródású szentéllyel. A tereket donga, ill. a mennyezetet kívül peripteriken, tamburral átfogott vasszerkezetű kupola zárja. Tornyok a templom testén kívül, akkor árkádokkal kapcsolódnak.

Major Máté: Építészettörténet. Tőkés és szocializmust épitő társadalmak épitészete. Bp. 1960. Müszaki k., 589 l., 388 kép.

118. l.

Hild József

az esztergomi székesegyház alkotója (1765–1824) /1822–1856/. Kühnel Pál és Packh János /1786–1839/ elődmunkálatai után, az elkészült falak átvételével az ő feladata volt a kupola, a tornyok és a homlokzat megoldása.

Major Máté: Építészettörténet. Tőke és szocializmust építő társadalmak építészete. Bp. 1960. Műszaki k., á 589 l., 300 kép.

118. l.

M.D.K.

Hild József

Változataásokat javasolt Péchy Nagytemplom tervén

Balogh István: Debrecen, Bp. 1952. 47.l.

M.D.K.

Hild József, építőmester, építés

tervei szerint emeltér, 1832-ben, az 1743-ban épült dunavecsei református templom tornyát.

Szombathy Viktor: Budapest - Dunaújváros - Kohács

Bp. /1961../ Panoráma, /Magyarország irásban és képben 15. köt./

62. old.

Hild József, építőmester, építész M.D.K.

1851-ben kapok megbízást a nagyszabásu lipotvárosi templom építésére, melynek munkálatait - középkupolás, négy saroktornyos terve alapján, - még ugyanaz év aug. 16-án megkezdtér, alapkövét pedig okt. 4-én tekék le. Mikor Hild 1867. nyár. 6-án meghalt, a kupola dobja s a nyugati két sarokpillér készen volt.

Seenger Ervin: A Bazilika kupolájának 1868-i beomlása

BUDAPEST, Vi. évf. 1968. 11. sz. 38. old.

Hild József

Emlékkiállítása volt az esztergomi
Balassa Bálint Múzeumban

Dévény Iván: Lenin alakja a
magyar képzőművészetben

Jelenkor 1967 XI. n. 1053 old.

Hild József.

Az egri Székesegyház empire-jének alkotója.

Nemzeti Ujság, 1928. Jul. 29.

Hild József
építész MD K

Pest-belvárosi templom orgona-karzatát bővíti 1823-ban.

Gerő : ÉpMüe 342.o.

Hild József, építész MDK

1839-ben tervezi a most fennálló, de azóta bérházzá átalakitott "Tigris-Szálló"-t (Nádor-utca 5.). 160.o.

1840-ben tervezi a "Hét választó" és az azt északról határolé ház helyén az impozáns háromemeletes épületet (Váci.u.9 és Aranykéz u.5.) , melyben ma a Bartók Béla hangverseny-terem van. 160-164.o.

A Váci utcai homlokzat rajza.(repr.) 160.o.

Az I.és II.emelet alaprajza. (repr.)
A földszint alaprajza. "Hét választófejedelem" kávéház. (repr.) 161.o.

Nyitrai Elek: A "Hét választófejedelem" vendégfogadó története.
Müv. Ért. 1956. V. évf. 2-3.sz. 158-165.o.

Hild József, épitész MDK

Csákváron Engel Ferenc mellett dolgozott.
Páckh halála után reá bizzák az esztergomi bazilika befejezését.
Az egri székesegyház tervezésével bizzák meg.
155. o.

Károlyi Antal: Engel Ferenc szerepe az Ürményi-család váli épitkezéseinél.
Miv. Ért. 1956.V.évf. 2-3. sz. 150-157.

MDK

Hild József, épitész sz. 1789

A tévesen Pollack Mihálynak tulajdonitott
gyömröi Teleki -kastély mestere.
A kastély 1840-re elkészült külsejében, 1841-ben
folyt belső kiképzése.

Schoen Arnold, Jegyzetek két kastély történetéhez.
Müv. Ért. 1956. V. évf. 1. sz. 36-38.
38.o.

MDK

Hild József, épitész

Gyömröi Teleky kastély,1840-ben elkészült külsejében, belső kiképzése 1841-ben, tervezője

Schoen Arnold: Jegyzetek két kastély történetéhez
Müv.Ért.1956,V.évf.1.sz. 38. 1.

M. D. K.

HILD József építész

Debrecen, Kollégium ~~folytató~~ új épületének folytatására tervet kérnek a 30-as években, de nem vállalja

Balogh István: Debrecen, 59. l.

M.D.K.

HILD József épitész

Lokóháztervo

Müvért. 1955. 1. sz.
Hell Imre- Seenger Ervin: A Budapesti Történeti Muzeum mütárgygyarapodása a felszabadulástól 99.l.

M.D.K.

HILD József épületei

Lloyd palota

Művészet. 1955.

Dercsényi Dezső: Magyar műemlékvédelem a felszabadulás után 147. l.

M.D.K.

HILD József építész

Hermina-úti Karolina Bp.

Pesti Kereskedők Csarnoka, Lloyd

Művért. (1952) Gerő László: Az építészet korszeklektikus stílusa 101. 104., 105.

M. D. K.

HILD József építész

Terv a Bazilika építéséhez, Terve alapján ~~[illegible]~~ kezdik 1851-ben az építkezést és 1867-ig haláláig folytatják, ekkor Ybl Miklós lép örökébe

Ybl Ervin: Ybl Miklós 94., 95., 96., 98.,

M. D. K.

HILD József építész

Bp. József-tér 1. sz. ház (?) 1830 körül

Horler Miklós – Komarik Dénes: Műemlik-helyreállítások a városképjavítás szolgálatában 192. l.

Művért. 1953. 1-2. sz.

M.D.K

HELD József emlékére

Ybl Ervin: Ybl Miklós 123., 133.,

M. D. R.

HILD József építész

Ybl Ervin: Ybl miklós 110., 153., 160.

MOK

Hild József

építész

(1786 – 1867)

a Lloyd-épület építője.

(Bíró Béla) A magyar reformkor művészete

Bp 1951

5.o.

Hild József
építész

M.D.K.

A lipótvárosi templom az ő tervei alapján épült klassicista stílusban, majd Ybl reneszánsz stílusban folytatja az építkezést.

Budapest und Umgebung. Budapest. 341.

Hild József
építész

M.D.K.

Hild tervei szerint épült az egri katedrálist.

Budapest und Umgebung. Ungarn. 81l.

Hild József

A Marcibányi palotát, a Valero gyárat is ő tervezte – átépítette a pesti városházát is.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül, Budapest, 1970. 363 l

332 l.

Hild József

További jelentős műve az esztergomi székesegyház. A fővárosban több, mint 900 épületet tervezett: a Kirakodó tér beépítése az ő alkotása.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül, Budapest, 1970. 363 l

332 l

Hild József

Az klasszicizmus legnagyobb mesterévé lett. Élete végé felé a nemzeti romantika felé fordult. Rendkívül nagy munkásságából kiemelkedik az egri székesegyház.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül, Budapest, 1970. 363 l

332 l.

Hild József

(1789–1867) klasszicista építész. A bécsi akadémia, majd itáliai utazása formálta művészi tehetségét, hogy később (Pollack Mihály) mellett hírét öregbítse.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül, Budapest, 1970. 363 l.

332 l.

Hild József

az 1850-es években alakíttatta át a kp-i
V. Deák Ferenc téri Evangélikus templom
külső homlokzatát.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia,
Budapest, 1970. 463 l

54 p

Hild József

1841-44 között épitette át a bg-i Csónár fürdő épületét.

Tóth Endréné: Budapest Encihlopédia, Budapest, 1970. 463 l

521

Kild József építész M.D.K.

Praemissa per architectum primatialem
J. Kild (+ 1867) inquisitione, ...

J. Dankó: Binae disquisitiones .... Strigonii
1886 10

Hild József építén 1789-1867 M.D.K.

~~emlitve~~ A lipótvárosi ut. István tyrlom és az egri bazilika építője. Ő fejezte be az entergomi bazilika építését.

R. Dívald: Old Hungarian Art. London 1931
222, 224

Hild József épitész

Magas Nemzet VII. 1951 okt. 25

MDK

Hild József

építette az egykori Valero selyemszövődét (Pest), a múlt század 40-es éveiben.

Borbíró-Valló: Győr, Bp. 1956. 263. l.

M. D. U

HILD József építész

Bp. Szent István t. oszlopos félkörívés keleti komlokzata

Ybl ~~[illegible]~~ Ervin: Ybl Miklós 22., ~~31~~.,

M. D. K

HILD József építész
+ 1867

A Basilika tervei, építkezése 1867-ig

Ybl Ervin: Ybl Miklós 176., 180., 181., 182.,
183., 184., 185., 186., 206.,
207., 208., 210., 211.,

Hild József

építész

A Nemzeti Képcsarnok Alapító Egyesület vál. tagja.

Fejős I.: A Nemz. Képcsarnok Alapító Egy. története
Művészettörténeti Értesítő 1957 VI évf. 1 sz.

40, 44, l.

Hild József

épületre feltehetőleg a Budaörsi út 32. sz. emeletes, klasszicista villát, 1840 körül.

Román András: Budai műemlék-séta
Műemlékvédelem 1967/4. 243.o.

Hild József építész M.D.K.

az esztergomi érseki papneveldét 1861-
ben kezdte építeni.

Genth. Müeml. 1959 I. 82

Hild József építész M.D.K.

építette az esztergomi Főszékesegyházi könyvtárat 1853 ban, romantikus stilusban.

Gentl. Müeml. 1959 I. 81

Hild József építén M. D. U.

talán ő építette a Dénesfa-i Cziráky-kastélyt.

Genth. Mucul. 1959 I. 68

M.D.K.

Hild József, építész

„vitatható értékű nagy műve – az új egri székesegyhaz – idegenül áll a monumentálisan kialakított tér díszhelyén." Szerző egy belső és egy külső felvételt közöl róla.

Heves megye müemlékei I. irta Voit Pál,
Magyarország müemléki topográfiája VII.köt.
Szerk.: Dercsényi Dezső.
Bp. 1969. Akadémiai Kiadó, 289. old.

321., 322. á.

M.D,K.

Hild József. pesti építész

tervezi és kivitelezi
az új egri főszékesegyházat.

Heves megye müemlékei I. irta Voit Pál,
Magyarország müemléki topográfiája VII.köt.
Szerk.: Dercsényi Dezső.
Bp. 1969. Akadémiai Kiadó, 284.old.

M.D.K.

Hild József, építész

A pesti Blüchdorn házat 1844.ápr.24.-én jóváhagyott tervei után ő építette. Strelisky müterme különleges kiképzést nem kapott. 249.o.22.jegyz.

Fejős Imre: A magyar fényképezés kezdetei 243.o.

Folia Archaeologica. IX.köt. 1957.-Bibliotheca Kiadó. Bp. 1957

Hild József

a Nagykörút legrégibb épülete az Üllői út sorukat elhelyezkedő, klasszicizáló stílusú, háromemeletes volt laktanya-épület tervezője

Rmj: A Nagykörút Bp. 1960. 37. o.

Hild József

Feltehetőleg az ő tervei alapján ~~[illegible]~~ épült 1840 k. a csömzői Teleki-kastély.

Szarka Imre: Az Országos Müemléki Felügyelőség kivitelezési munkái /1963-1966/. Magyar müemlékvédelem 1963-1966. Bp. 1969. Akadémiai k., 289 l., 369 kép, 259-264. l.

263. l.

Hild József,épitész

A harmincas években épitette a szókehalompusztai kastélyt,s terveket készitett a bajnai vadászlakhoz is preromantika szellemében. 232.ol. 6.jegyz

Török László: A historizmus korának épitészete Sopronban 230.old

Soproni Szemle.Helytört.Folyóirat.XXII.évf.1968 Sopron

Hold József,épitész

MDK

Hild József, építész

1832-ben megépítette az Úri utcában (a mai Petőfi Sándor utca) lévő Trattner-házat.

Pakots György: Barangolás a régi Bel-városban 3

ESTI HIRLAP Bp. 1970. jan. 19.

Hild József

és Cassano Giuseppe nyujtották be tervüket a miskolci színház felépítésére; megvalósításra az utóbbi jelentéktelen és hibás tervei kerültek.

Hont Ferenc – Staud Géza: Színházi kislexikon, Budapest, 1969

2948

Hild János

és Hillebrandt képítettek a Pesti Német Szinház felépítésére vonatkozó első terveket

Hont Ferenc - Staud Géza: Szinházi kis-lexikon, Budapest, 1969.

3450

Hild József

és Cassano Giuseppe nyújtottak be tervüket a miskolci szinház felépítésére; megvalósításra azutóbbi jelentéktelen és hibás tervei kerültek.

Hont Ferenc - Staud Géza: Szinházi kislexikon, Budapest, 1969.

2941.

Hild József

Tervei alapján épültek fel Pest város klasszicista közei.

Perényi Imre: A város központja, tervezés és rekonstrukció. Budapest, 1970.

1954

Hild József

ő terverte a mai Bazilika akkor

4 sarokkonyos még kupola nélküli, épületet,

— Emlitve —

Granasztói Pál bev. Pest-Budai városlépek 20. l.

Magyar Helikon 1969

HILD József - építész

RÓZSA Mária: A bécsi Der Wanderer magyar vonatkozású közleményei, 1814-1850. = Magyar Könyvszemle, 1991. 1/2. 70.p.

56.
Hegedüs Ferenc: Mélyfurások
Felsőoktatási Jegyzetllátó V

446.
Hegedüs Lóránt: Az angol mun

921.
Hegedüs Lóránt: A kivándorlá
Bp, 1914, ny.n.

493.
Hegedüs Lóránt: Önálló vámte
Bp, 1906,

376.
Heide, Fritz: Chemie der Erd

KONFERENCIA ÉS KIÁLLÍTÁS HILD JÓZSEF (1789-1867) EMLÉKÉRE

2007. MÁRCIUS 1-2.

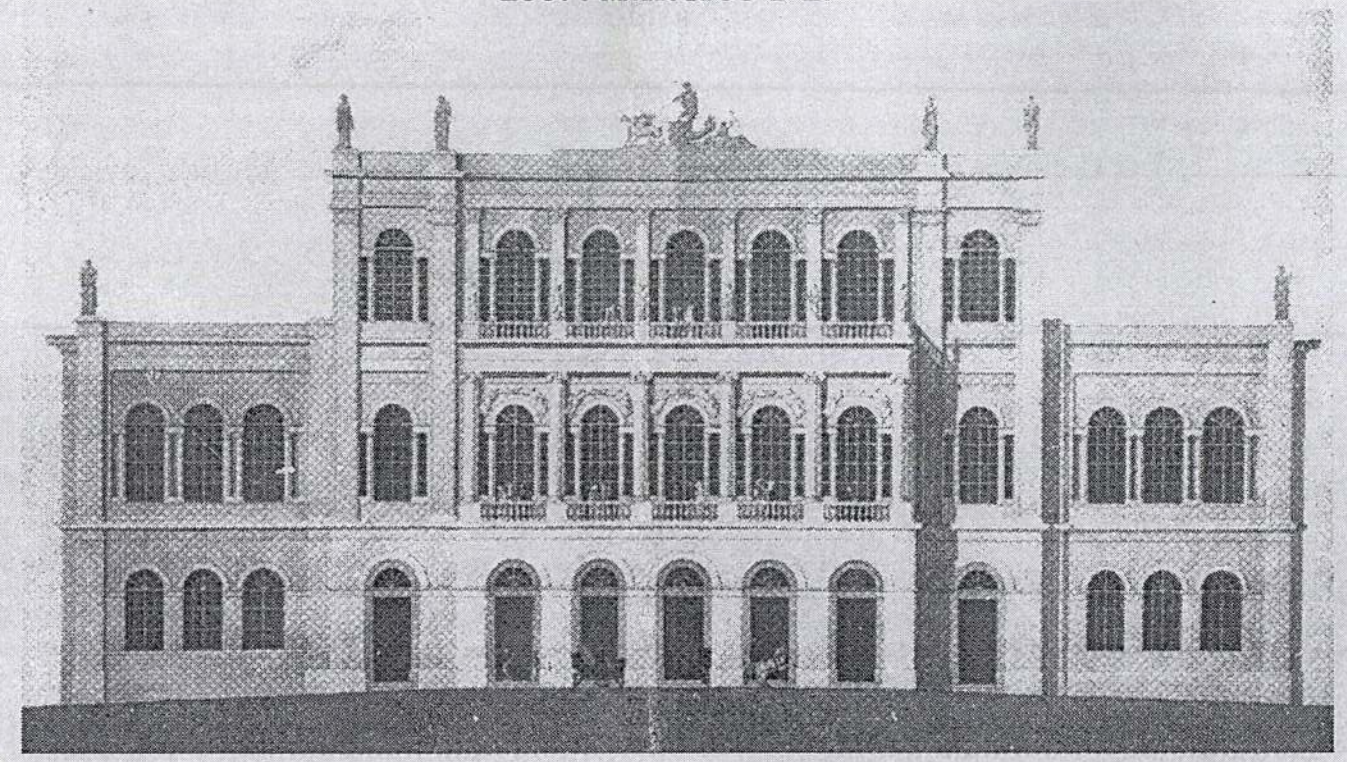

Hild József halálának 140. évfordulójára rendezett konferencia és kiállítás Budapest és Esztergom városának és közönségének tisztelgése a nagy XIX. századi építész emléke előtt. A konferencia aktualitását az a felismerés adja, hogy az építészettörténeti kutatók előtt megoldatlan kérdések sora áll Hild munkásságával kapcsolatban. Ugyanakkor szomorúan látjuk épületeinek egyre gyorsuló pusztulását, s erre is szeretnénk felhívni a figyelmet.

Szervező intézmények:

Budapest Főváros Levéltára
BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék
Hild-Ybl Alapítvány
Magyar Építészeti Múzeum

Támogatóink:

„Budapest Bank Budapestért" Alapítvány
Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága
Esztergom Város Önkormányzata
BTM Kiscelli Múzeum
Hild Imre
OTP Életjáradék Zrt.
VAM Design Center
Knorr és Társai Bt.
Mérték Stúdió

A *„Válogatás Hild József pesti munkásságából"* című kiállítás megtekinthető munkanapokon Budapest Főváros Levéltárának (1139 Budapest, Teve u. 3-5.) nyitva tartási idejében, március 1-től április 30-ig.

HILD JÓZSEF HALÁLÁNAK 140. ÉVFORDULÓJÁRA RENDEZETT KONFERENCIA PROGRAMJA:

Budapest Főváros Levéltára, előadóterem
2007. március 1. 10h-tól
(1139 Budapest, Teve utca 3-5.)

Komárik Dénes: *Bevezető*
Bibó István: *Ganneval, Hild-család, folyamatosság?*
Horváth Alice: *Hild palladianizmusa*
Gábor Eszter: *Művészi vagy vállalkozói magatartás. Pollack, Hild és Kasselik a Városligeti fasorban*
Halmos Károly: *Hild József csődpere és anyagi helyzetének alakulása életének utolsó szakaszában*
Hidvégi Violetta: *Hild munkásságának utolsó hét éve; tervek Pest város Építő Bizottmánya anyagában*

12h A kiállítás megnyitása

12.30-13.30h Ebédszünet

Mezős Tamás: *Erkölcsi érték keresése a későklasszicista pesti bérházak térrendszerében*
Süle Ágnes Katalin: *Egy lakóépület fejlődésének példája*
Rozsnyai József: *A Császár fürdő*

Kávészünet

Krähling János: *Hild József és a Deák téri evangélikus templom*
Sisa József: *Az Üllői úti kaszárnya és a városrendezés*
Saly Noémi: *Hild és a vendéglátás*
Hozzászólások

Esztergom, Szent Adalbert Képzési Lelkiségi és Konferencia Központ
2007. március 2. 10h-tól
(2500 Esztergom, Szent István tér 10., Nagyszeminárium)

Pattantyús-Ábrahám Ádám: *Az esztergomi Bazilika kupolaszerkezete*
Hegedűs András: *Újabb adatok az esztergomi Bazilika építésével kapcsolatban a Prímási Levéltár anyaga alapján*
Prokopp Mária: *Hild József és a Prokopp-család: Prokopp János, Prokopp Gyula kapcsolata Hild munkásságával*
Istvánffy Miklós: *Hild? Feigler? Prokopp? Az esztergomi Takarékpénztár tervezőjének kérdése*
Kemény Mária: *Klasszicizmus és/vagy romantika? Hild és Feigler szerepe az esztergomi Nagyszeminárium építéstörténetében*
Vezetés a Nagyszeminárium épületében

11.30-12h Kávészünet

Mezey Alice: *Hild szerepe a bajnai Sándor-kastély építéstörténetében*
Fekete J. Csaba: *Hagyományos és újszerű Hild József főúri lakóhely-építészetében*
Zászkaliczky Zsuzsanna: *A ceglédi református templom*

14.30h Cséfalvay Pál: Vezetés az esztergomi Bazilikában a kupolatér megtekintésével

HILD Josef

HILD József

Cegléd ref. nagytemplom

Szomori István: A cegléd református templomok története. Cegléd, 2001.

55-114.

HILD JÓZSEF

Prakfalvi E.: Róm. kat. templ.

2003.

49.o.

ácsnak, de kőműveseknek, kőfaragóknak is, nap
ügyeiket más városok is. *Eperjes* városa 142
plébániatemplom orgonájának elkészítésére azzal
dologról gondoskodnak, továbbá a mester ellátás
szerződések lényeges eleme volt a mesternek adott e
kőművesnek adott 100 forintnyi előlegért vállaland
Pálóci László országbíró 1469-ben a neki *Esztergo*
munka végeztével járó 40 aranyforintot Müntzer Já
éppúgy, mint külföldön, Magyarországon is megleh
városok vagy földbirtokosok szolgálatában álló me
*győr*i káptalan jobbágyának, Bertalan ácsnak üg
családjával együtt erőszakkal magához költöztet
bizonyos munkákat, amelyekre pedig Gersei Pet
befejezetlenül hagyott.

A szerződések meglehetős pontossággal rögzí
valószínűleg gyakran követett eljárás egy hozzáférh
arra szerződött a *nagyszőllős*i plébánossal, hogy
festmény mintájára fest egy táblaképet. Amik
ötvöstárgyakról az udvar közvetlenül az ötvösmest
is pontosabb útmutatást adtak, vagy mintaképet
ispotályának tervrajzát kérte el, bizonyára azért, h
célra szerezte be 1416-ban, Avignonban jártában, a

KONFERENCIA ÉS KIÁLLÍTÁS HILD JÓZSEF (1789-1867) EMLÉKÉRE

2007. MÁRCIUS 1-2.

Hild József halálának 140. évfordulójára rendezett konferencia és kiállítás Budapest és Esztergom városának és közönségének tiszteletadása a nagy XIX. századi építész emléke előtt. A konferencia aktualitását az a felismerés adja, hogy az építészettörténeti kutatók eltökélt megoldatlan kérdések sora áll Hild munkásságával kapcsolatban. Ugyanakkor szomorúan látjuk épületeinek egyre gyorsuló pusztulását, s erre is szeretnénk felhívni a figyelmet.

Szervező intézmények:

Budapest Főváros Levéltára
BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék
Hild-Ybl Alapítvány
Magyar Építészeti Múzeum

Támogatóink:

„Budapest Bank Budapestért" Alapítvány	Hild Imre
Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága	OTP Életjáradék Zrt.
Esztergom Város Önkormányzata	VAM Design Center
BTM Kiscelli Múzeum	Knorr és Társai Bt.
	Mérték Stúdió

A *„Vállalatás Hild József pesti munkásságáról"* című kiállítás megtekinthető munkanapokon Budapest Főváros Levéltárának (1139 Budapest, Teve u. 3-5.) nyitvatartási idejében, március 1-től április 30-ig.

HILD JÓZSEF HALÁLÁNAK 140. ÉVFORDULÓJÁRA RENDEZETT KONFERENCIA PROGRAMJA:

Budapest Főváros Levéltára, előadóterem
2007. március 1. 10h-tól
(1139 Budapest, Teve utca 3-5.)

Komárik Dénes: *Bevezető*
Bibó István: *Ganneval, Hild-család, folyamatosság?*
Horváth Alice: *Hild palladianizmusa*
Gábor Eszter: *Művészi vagy vállalkozói magatartás. Pollack, Hild és Kasselik a Városligeti fasorban*
Halmos Károly: *Hild József csődpere és anyagi helyzetének alakulása életének utolsó szakaszában*
Hidvégi Violetta: *Hild munkásságának utolsó hét éve; tervek Pest város Építő Bizottmánya anyagában*

12h A kiállítás megnyitása

12.30-13.30h Ebédszünet

Mezős Tamás: *Erkölcsi érték keresése a későklasszicista pesti bérházak térrendszerében*
Süle Ágnes Katalin: *Egy lakóépület fejlődésének példája*
Rozsnyai József: *A Császár fürdő*

Kávészünet

Krähling János: *Hild József és a Deák téri evangélikus templom*
Sisa József: *Az Üllői úti kaszárnya és a várszerű építészet*
Saly Noémi: *Hild és a vendéglátás*
Hozzászólások

Esztergom, Szent Adalbert Képzési Lelkiségi és Konferencia Központ
2007. március 2. 10h-tól
(2500 Esztergom, Szent István tér 10., Nagyszeminárium)

Pattantyús-Ábrahám Ádám: *Az esztergomi Bazilika kupolaszerkezete*
Hegedűs András: *Újabb adatok az esztergomi Bazilika építésével kapcsolatban a Prímási Levéltár anyaga alapján*
Prokopp Mária: *Hild József és a Prokopp-család: Prokopp János, Prokopp Gyula kapcsolata Hild munkásságával*
Istvánffy Miklós: *Hild? Feigler? Prokopp? Az esztergomi Takarékpénztár tervezőjének kérdése*
Kemény Mária: *Klasszicizmus és/vagy romantika? Hild és Feigler szerepe az esztergomi Nagyszeminárium építéstörténetében*
Vezetés a Nagyszeminárium épületében

11.30-12h Kávészünet

Mezey Alice: *Hild szerepe a bajnai Sándor-kastély építéstörténetében*
Fekete J. Csaba: *Hagyományos és újszerű Hild József főúri lakóhely-építészetében*
Zászkaliczky Zsuzsanna: *A ceglédi református templom*

14.30h Cséfalvay Pál: Vezetés az esztergomi Bazilikában a kupolatér megtekintésével

készítette Gógh János Asztalos legény, ki Békés Vármegyében Gyulán született, el készült az minta 16ik február 1832 esztendőben.
Eger, Dobó István Vármúzeum

Hild József terve alapján készült szétszedhető modell, mely a székesegyház belsejét is ábrázolja. Az építkezés első fázisában, amikor még csak az alapfalak állottak, jelentős szerepet játszott a székesegyházzal kapcsolatos – Hild eredeti tervét egyébként lényegében nem módosító – vitákban. Egykorú hírlapi tudósítás szerint 1832 áprilisában már a róla Bécsben készült kőnyomat is készen volt.

Irod: Makáry György: Az egri basilika. Társalkodó, 1832 április, 106–107; Rados 1958, 152, 153, 232, 284, 285. Szabolcsi H. – Galavics G. (szerk.): Művészet Magyarországon 1780–1830. (Kiállítási katalógus), Bp., 1980. Kiegészítés, 356. tétel.
Kiáll.: Művészet Magyarországon 1780–1830. MNG 1980

B.I.

16. Épület metszete *4.*

szinezett tus, 27,4x43,8 cm
BTM tervtára, 29.923

A terv a Magyar Mérnök és Építész Egylet anyagából került a BTM gyűjteményébe Hild József műveként a lap hátoldalán lévő rájegyzés és a nyilvántartási karton tanúsága szerint. Kétemeletes, reprezentatív épületet ábrázol, kéttraktusos utcai fronttal, az udvari és a hátsó traktusban díszes nagyteremmel, illetve folyosóval. Kiállítása grafikailag is feltűnően szép.

Kiáll: Pest-Budai művészeti emlékek. BTM, 1967–1977

B.I.

17. Lakóház homlokzatterve *4.*

szinezett tus, p., 32,7x54 cm
BTM tervtára, ltsz. 29.924

A terv a Magyar Mérnök és Építész Egylet anyagából került a BTM gyűjteményébe Hild József munkájaként. Kétemeletes, 11 tengelyes egyszerűbb klasszicista házat ábrázol igen szép grafikai kidolgozásban.

Kiáll: Pest-Budai művészeti emlékek. BTM, 1967–1977

B.I.

18. Az Európa-szálló homlokzatának rajza, 1849 után *5.*

tus, p., 62x134,5 cm
Felirata (az egyik attikában): Hotel de l'Europe
OL tervtára, T.11/8, fol.3.

A rajzon látható homlokzat két épületet takar: a Wieser-házat és az Ullmann-palotát, amely 1849 után 1887-ig Európa-szálló volt, utána pedig a Rendőrfőkapitányság épülete 1945-ig. Mindkét épület Hild József terve szerint készült, egységes homlokzatkiképzéssel 1834–38 között; közülük az Ullmann-palota gyönyörű belső terveivel Hildnek talán legszebb, legkiforrottabb klasszicista alkotása volt. A kiállított homlokzatrajz 1849 után készült, s nem bizonyos, hogy Hild József keze által: az Országos Levéltárba Feszl Frigyes hagyatékának részeként került.

B.I.

19. Az egykori pesti Tigris szálló tervrajzai, 1839

Jelezve mindegyik j.l.: Joseph Hild kk Architekt
BFL tervtára, Sz.B. 8051.

a. Főhomlokzat
tus, p., 34,5x59,4 cm

b. Pince alaprajz
szinezett tus, p., 54,1x38,3 cm

c. Földszinti alaprajz
szinezett tus, p., 52,8x35,7 cm

d. I. emeleti alaprajz
szinezett tus, p., 54x38,2 cm

e. II. emeleti alaprajz
szinezett tus, p., 54,2x38,7 cm

f. A főhomlokzati szárny keresztmetszete
szinezett tus, 49,8x33 cm

A pesti Tigris szálló 1839–40-ben épült Hild József terve szerint Wagner Sándor számára, egy 1818–20-ban szintén Hild József terve szerint elkezdett, de befejezetlenül maradt egyemeletes ház meglévő részeinek felhasználásával. Az akkori Pest egyik legszebb és legkorszerűbb szállodája volt, melynek megnyitásáról a kortárs hírlapi tudósítások igen részletesen beszámoltak, s melyről több ábrázolás is ránk maradt (pl. Alt Rudolf sorozatában). A reprezentatív épülethez gondos tervrajzok készültek, a meglévő és tervezett falak pontos feltüntetésével. Az épület a Münnich Ferenc u. 5.sz. alatt – részben átalakított homlokzattal – ma is áll, s különösen oszlopos udvara őrzi – jelenlegi elhanyagolt állapotában is – eredeti szépségét.

B.I.

20. A pesti városháza tornyának terve, 1842–43

szinezett tus, p., 65x48,5 cm
Felirata (utólagos rájegyzés): Tiszti ügyben volt a magy. kir. építői Főigazgatóságnál 1843 évi Nyárhónapban 1242dik szám alatt
OL tervtára, T.62/932.

A XVIII. századi egyemeletes városházát Pest városa a XIX. század első évtizedeiben „kinőtte". Az elkerülhetetlen bővítés és átalakítás 1842–44-ben történt meg, s a munkálatokat Kasselik Ferenc építőmester végezte. A tervek elkészítésében azonban minden valószínűség szerint Hild József is részt vett, de kettőjük munkájának arányát jelenlegi ismereteink alapján nem tudjuk eldönteni. Az biztos, hogy Kasselik már dolgozott az épületen, amikor a kiállított toronytervet – a hozzá tartozó iratok tanúsága szerint – Hild József 1843 februárjában a városi tanácsnak bemutatta, s az elfogadott Hild-toronyterv kivitelezését is őrá bízták.

Irod: Zádor-Rados 1943, 335

B.I.

21. Az esztergomi főszékesegyház modellje *4.*

festett fa, 116x79 cm, magassága 60 cm
Esztergom, Székesegyház Múzeuma

Az 1820-tól kezdve többszörös tervmódosítások után felépült és 1856-ban felszentelt főszékesegyház végleges, mai formáját a befejezéssel 1840-ben megbízott Hild József terve szerint kapta, aki elődei, Kühnel Pál és Packh János terveitől eltérve a befejezetlen templomot a korábbi elképzelésekhez képest összefogottabbá és zártabbá tette.

Kiáll. (állandó jelleggel): Esztergom, Székesegyház Múzeum

B.I.

22. A pesti Harmincad-hivatal első tervváltozata, 1836 *5.*

Mindegyik tus, p., 46x78 cm
Jelezve mindegyik j.l.: Jos. Hild (kivétel az e. és f. jelezve nincs)
OL, T.15 (Tervtári vegyes sorozat), 38. tétel 11–17

a. Pince alaprajz
Felirata: Keller Grund, jelmagyarázat, hiv. záradék (1836. nov.)

b. Földszinti alaprajz
Felirata: Ebenerdiges Stockwerk, jelmagyarázat, hiv. záradék (1836. nov.)

c. I. Emeleti alaprajz
Felirata: Erster Stock, jelmagyarázat, hiv. záradék (1836. nov.)

d. II. emeleti alaprajz
Felirata: Zweiter Stock, jelmagyarázat, hiv. záradék (1836. nov.)

e. Fedélszék alaprajza
Felirata: nincs, csak hivatalos záradék (1836. nov.)

f. Metszet
Felirata: nincs, csak hivatalos záradék (1836. nov.)

g. Főhomlokzat
Felirata: nincs, csak hivatalos záradék (1836. nov.)

h. Távlati kép
Felirata: nincs, csak hivatalos záradék (1836. nov.)

Az egykori Színház-tér és a József tér közt álló, XVIII. század végén épült vámház, az ún. Harmincad-hivatal lebontása és új épület építése évtizedekig foglalkoztatta az illetékeseket és a közvéleményt, de a reformkor ugyanúgy nem hozott megoldást, mint az Országháza ügyében. Régóta ismeretes volt, hogy Pollack is, Hild is készített tervet. A tervek közül csak két töredékes tervsorozatot ismerünk, melyeket a Pollack-monográfia feltételesen a klasszicista mester művei közé sorol. A Hild-monográfia pusztán megemlíti a tervkészítés tényét, minden részletezés nélkül, 1837-re datálva. — A Hild Józseftől származó, 1836-ból és 1840-ből való, eddig ismeretlen két tervváltozat nagyjából a Magyar Tudományos Akadémia mai épületének helyére készült. A nyolc lapból álló korábbi változat, a Duna partján szabadonállóra tervezett, igen nagy méretű, kétemeletes, Vendramin-ablakos épület ugyanúgy nem valósult meg, mint a későbbi, klasszicizáló változat; pedig a tervvel komolyan foglalkoztak, mert — a lapokon levő feljegyzés szerint — 1836 novemberében hivatalos eljárás céljából az Országos Építési Főigazgatóságon volt. Nagy, oszlopos udvart körülzáró tömbjének egyrészt szigorú, zárt, kubusos összhatása érdemel említést, másrészt architektonikus megformálásában a neoreneszánsz elemeknek Klenze hatásáról tanúskodó, korai megjelenése.

Irod: Rados 1958, 37, 130; Zádor 1960, 281–284.

K.D.

23. A pesti Harmincad-hivatal második tervváltozata, 1840 *5.*

Mindegyik tus, p., 47x64 cm
Jelezve mindegyik j.l.: Jos. Hild Architekt (kivétel az e. és g. jelezve nincs)
OL, T. 15. (Levéltári vegyes sorozat), 38. tétel, 5–10

a. Pince alaprajz
Felirata: Keller Grund, jelmagyarázat, hivatalos záradék (1841. június)

b. Földszinti alaprajz
Felirata: Ebenerdiges Stockwerk, jelmagyarázat, hivatalos záradék (1841. június)

c. I. emeleti alaprajz
Felirata: Erster Stock, jelmagyarázat, hivatalos záradék (1841. június)

d. II. emeleti alaprajz
Felirata: Zweiter Stock, jelmagyarázat, hivatalos záradék (1841. június)

e. Fedélszék alaprajza
Felirata: nincs, csak hivatalos záradék (1841. június)

f. Főhomlokzat
Felirata: nincs, csak hivatalos záradék (1841. június)

g. Távlati kép

Ez az U-alakú változat, mely hivatalos eljárás céljából ugyanúgy járt az Országos Építési Főigazgatóságon (1841-ben „ad N^{um} 2999 im $\overline{840}$"), mint elődje, szerényebb programnak akar megfelelni. Formálásában ugyanakkor visszatér Hild megszokott, barátságos klasszicizmusához. Az első változat szigorú zártságával a cour d'honneur-ös elrendezés nyitottságán kívül egy- és kétemeletes épületrészek váltakozásának mozgalmassága is szembenáll.

K.D.

24. A budai Rósa-villa, 1847

4.

fénykép 1860 körül, 30x40 cm
Jelezve b.l.: Osterlamm Károly sajátja Pesten; j.l.: Photogr. Heidenhaus
Felirata: A BUDAI HEGYEKBŐL. Villa Oszwald OFNER GEBIRG. Villa Oszwald
BTM Kiscell ltsz. 1155.3

A XII. Budakeszi út 36/b. sz. alatt ma is fennálló villa 1847 körül épült Rósa Lajos ügyvéd, helytartótanácsi ügynök részére, feltehetően Hild József terve szerint. 1852-ben Oszwald Antal pesti nagykereskedő birtokába került, képünkön ezért már a „Villa Oszwald" nevet viseli. A nyugodt hatású, finom arányú épület egyedülálló módon egyesít romantikus és neoreneszánsz elemeket, különösen háromíves loggiája említendő az utóbbiak között. Figyelemre méltó sajátsága, hogy tömege egyetlen, téglaalakú kubus, melynek érvényesülését az attikafalazás mögé rejtett, alacsonyabb hajlású fedélszék sem zavarja.

Irod: Schoen 1948, 38–39; Ybl 1956, 28, 126–127, 218; Komárik, MüVé 9170, 252.

K.D.

25. A volt Fácán-vendéglő (Bp. XII. Béla kir. út 61), 1856

4.

Mindegyik szinezett tus, p., 28x40 cm
BFL, BT. 71.

a. Pince alaprajz
Jelezve j.l.: Jos. Hild
Felirata: Das untere Geschoss. „Ad Num. 3171. Dep. 524/1856. IV"

b. Földszinti alaprajz
Jelezve j.l.: Jos. Hild Architekt
Felirata: Ebener Erde. „Ad Num. 3171. Dep. 524/1856. IV"

c. Homlokzatok, metszet
Jelezve j.l.: Jos. Hild
Felirata: Rückwärtige Ansicht. Vordere Ansicht. „Ad Num. 3171. Dep. 524/1856 IV"

Az egykori Fácán vendéglő, illetve nyári üdülőszálló építését a szakirodalom, egykori újságcikk alapján, egyöntetűen Hild Józsefnek tulajdonítja. Az eredeti terv vagy bármilyen, Hild szerzőségét bizonyító okmány azonban hosszú ideig nem volt ismeretes. Az utóbbi időben előkerült a négy lapból álló engedélyezési tervsorozat, mely a hozzá tartozó iratokkal együtt megerősíti Hild szerzőségét és az építkezés 1856-os dátumát. Rieger Ignác budai szappanfőzőmesternek a Fácánhoz címzett majorságában építendő eme házának terve az első eredeti terv, melyet Hild József svábhegyi-zugligeti épületeiről ismerünk. – A nagyobb városok környékét benépesítő, a polgáriasodó életformával összefüggő zöldterületi villáknak, nyaralóknak az 1840-es években kezdődő terjedéséhez kapcsolódik ez a nemcsak finom arányú, harmonikus, de a maga nemében egyedülálló zugligeti épület is.

Irod: Rados 1958, 127–128, XLV. tábla. Horler-Pogány 1962, 534–536. Komárik D.: A Budapest XII., Béla király út 61. MüVé 1970. 122.

K.D.

26. ISMERETLEN ÉPÍTÉSZ Pesti sóraktár terve

tus, p., 36,8x51,5 cm
Felirata: Grundrisz des k. Salz Magazin Gebäudes zu Pesth. Profil von den zwey Kamern, Nr. I. II. und dem Waaghausze gegen die Donau Seite, mit der 2' hoch allda nöthigen Hebung der Fuszböden.
OL tervtára, T.62/1288/1.

Az állami építkezések legfőbb szervezője és irányítója – éppúgy, mint az 1830 előtti időben is – az 1783-ban alakult Udvari Építési Igazgatóságból 1788-ban Magyarország területére vonatkozó hatáskörrel önállósult Országos Építési Igazgatóság volt, amely emellett hatósági – véleményező és engedélyező – szerepet is betöltött. 1848-ban feladatkörét az illetékes minisztérium vette át. Igen sok terv is készült az Igazgatóságnál, de szerzőik, képzett mérnök-hivatalnokok az egyszerűbb feladatok megoldását nem tekintették szellemi alkotásnak s gyakran hagyták szignálatlanul terveiket. Ilyen a kiállított terv is: nem túl igényes feladathoz készült igényes, szép kidolgozású rajz.

Publikálatlan.

B.I.

HILD JÓZSEF (Pest, 1789 – Pest, 1867) építész

Hild János építőmester fia. Apjánál céhes képzést kapott, majd Charles Moreaunál, az Esterházyak építészénél dolgozott. 1814–1817 között Olaszországban működött, majd hazatérve anyja özvegyi mesterjogán dolgozott, s hamarosan Pollack Mihály mellett a legnevesebb s legfoglalkoztatottabb mester lett. Fő művei: az egri székesegyház, az esztergomi székesegyház végső formája és építésének befejezése, a budapesti lipótvárosi templom (melyet Ybl Miklós terve szerint fejeztek be), szállodák, bérházak, lakóházak és nyaralók Pest-Budán; a gyömrői, bajnai, tápiószentmártoni kastély.

15. Az egri székesegyház modellje, 1832 4.

festett fa, 132x72 cm, magassága 65 cm
Jelzete és felirata a modell belsejébe ragasztott papíron: Joó János Mátyás első tanítója a Rajzolásnak Egerbe – Szögedi születésű – igazgatása alatt Oberfrank asztalos Mesternél – Nagykárolyi születésű –

Művészet Magyarországon 1830-1870
MTA MKCS - MNG Bp. 1981.

Göttgeb stílusára a klasszicizmusból a szárazabb, klasszicizáló életérzésbe való átmenet jellemző, a romantikus közjáték szinte teljes kiesésével vagy legalábbis igen halvány jelentkezésével.

B.I.

GRAEFL KÁROLY építész (Életrajza ismeretlen)

14. Fogház terve, 1842 *6., 7.*

Jelezve mindegyik: Tervezte Graefl Károly
OL Tervtára, T.18/32

a. Az egész fogház homlokzata
szinezett tus, p., 59,3x79,7 cm
Felirata: Az egész börtön homlok rajza

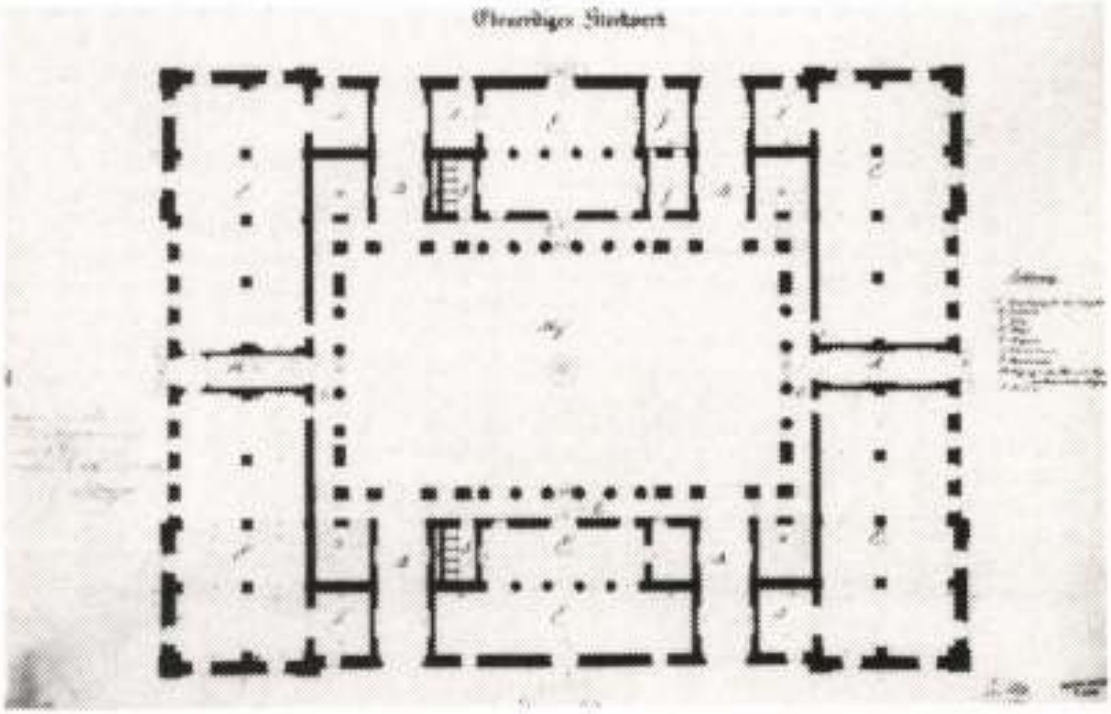

22/b

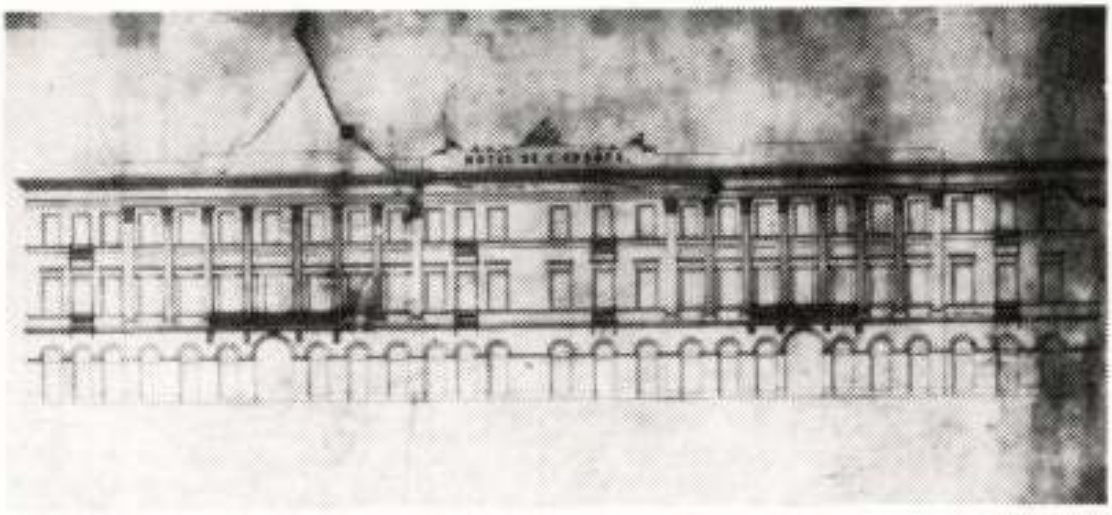

18

6. tábla

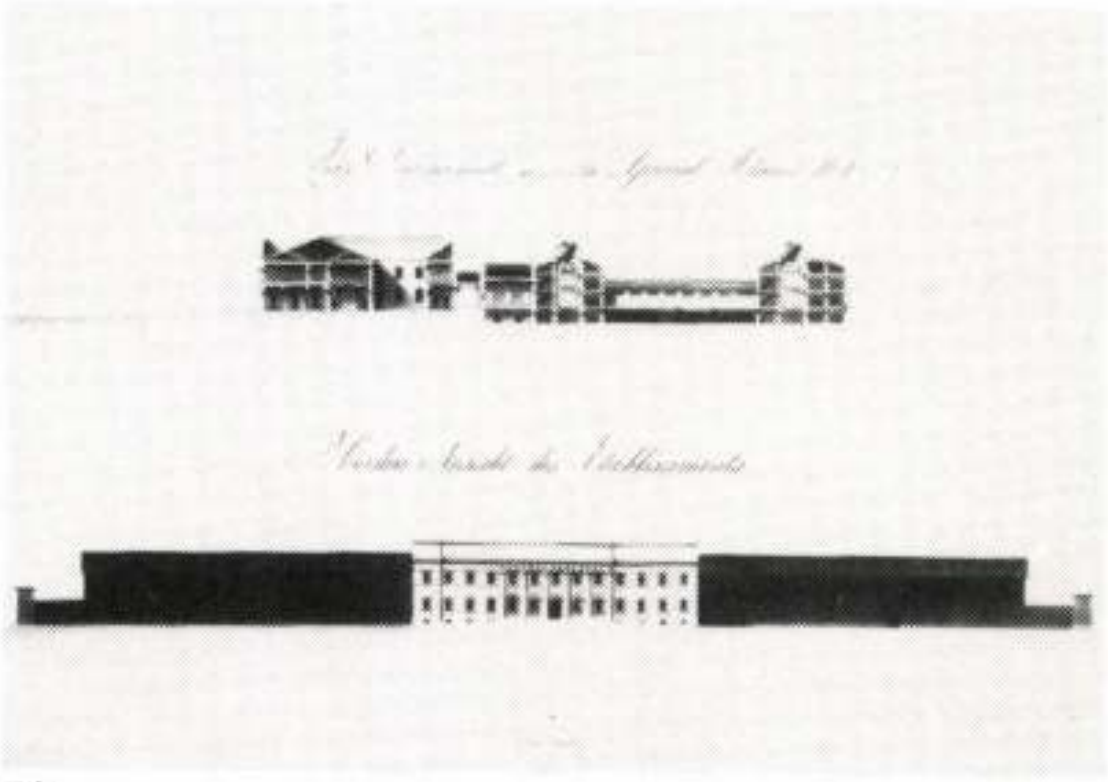

5/g

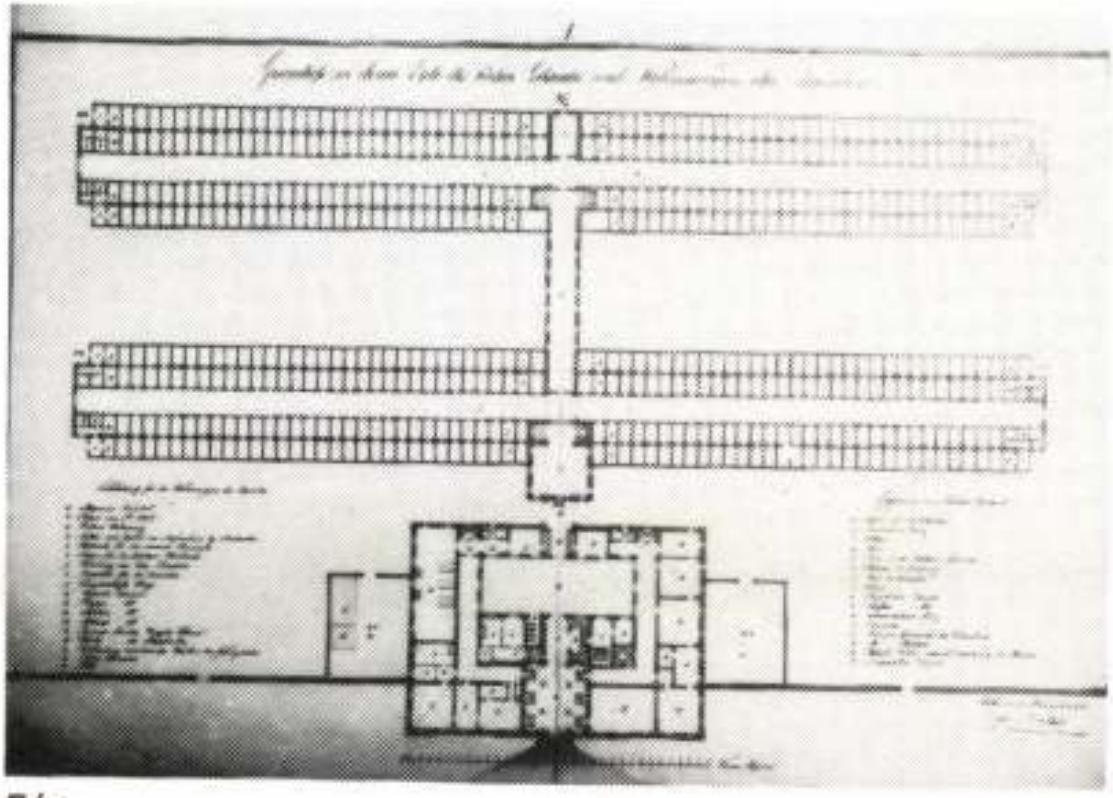

5/c

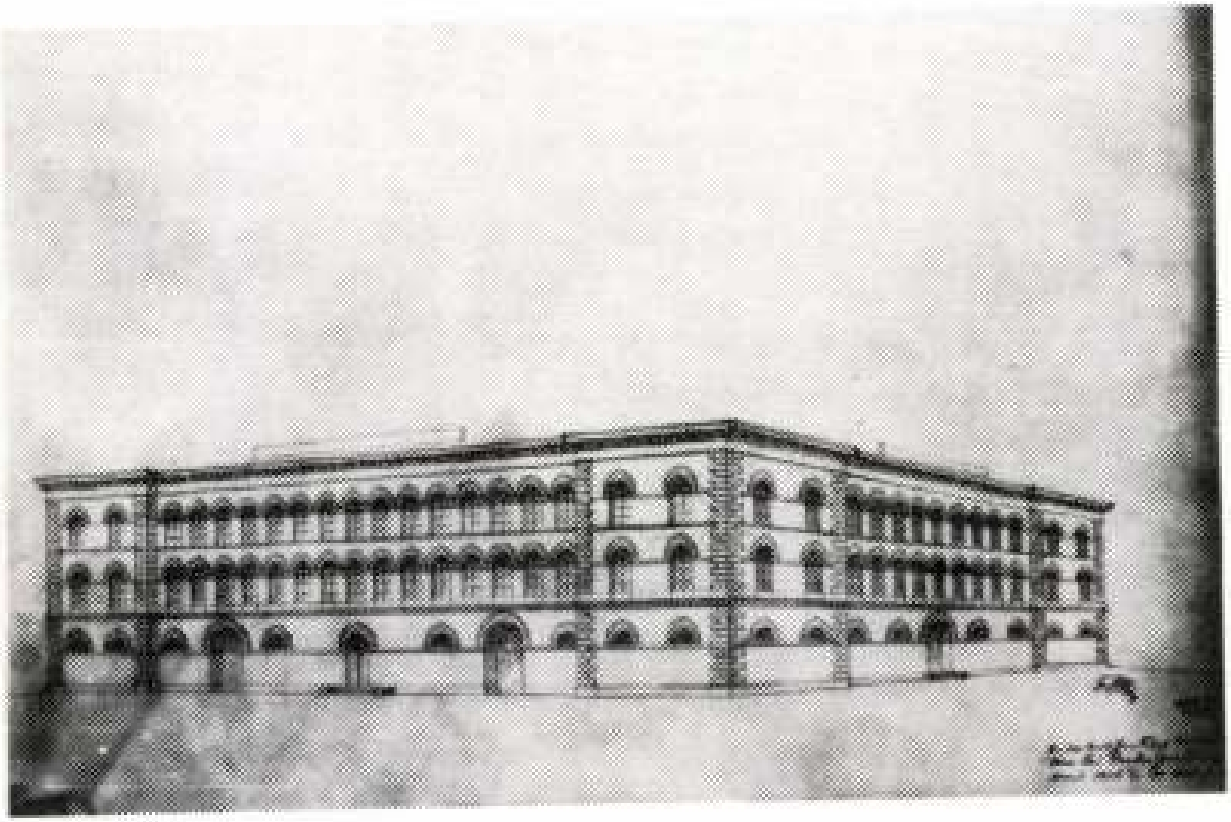

22/h

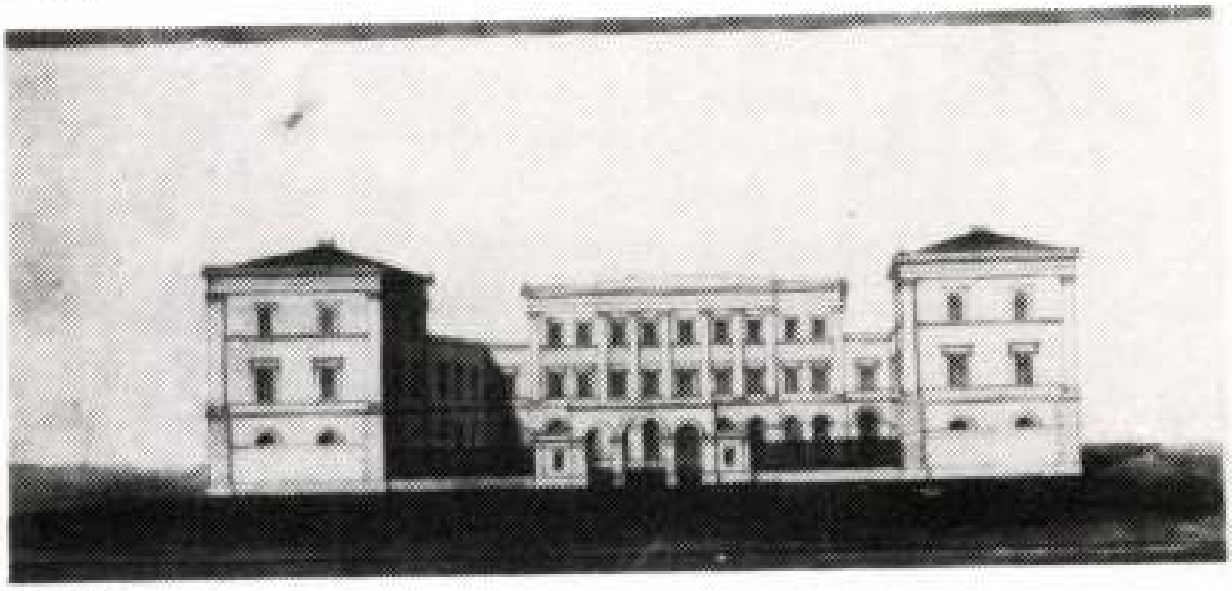

23/g

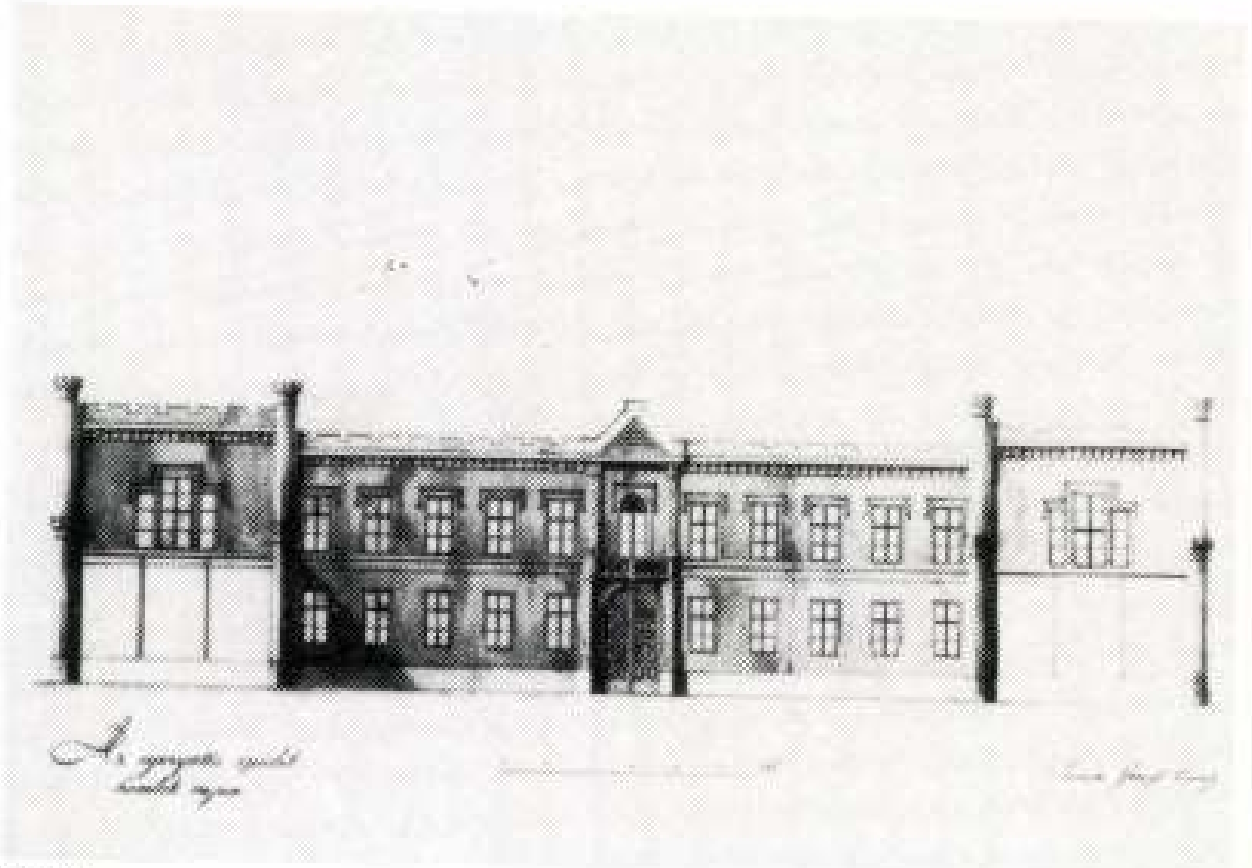

14/b

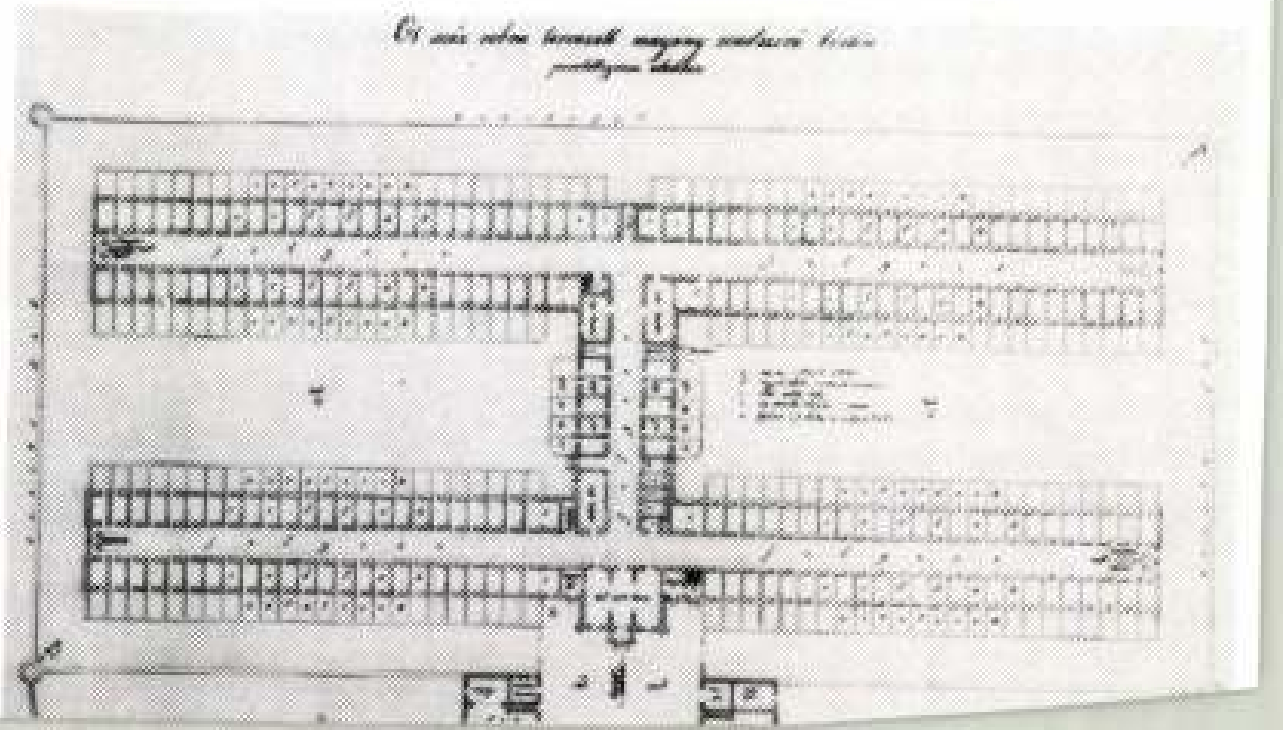

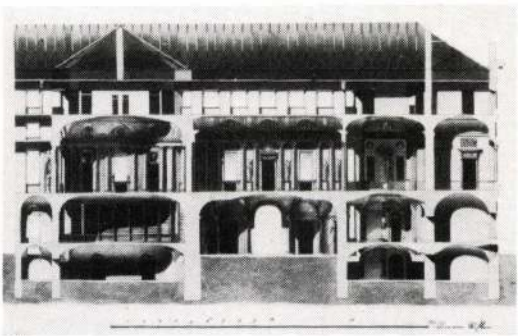

16

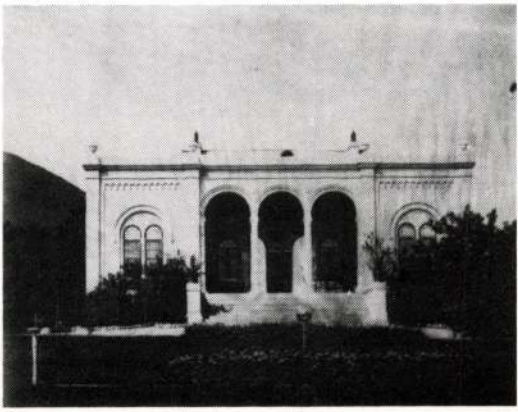

24

15

38

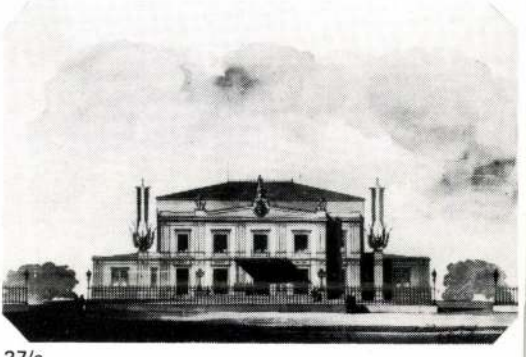

27/c

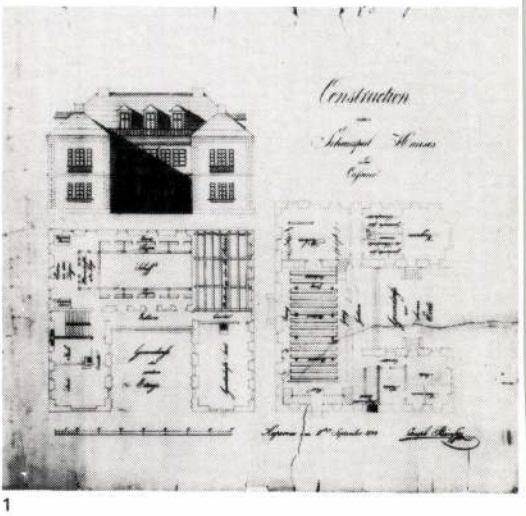

1

4. tábla

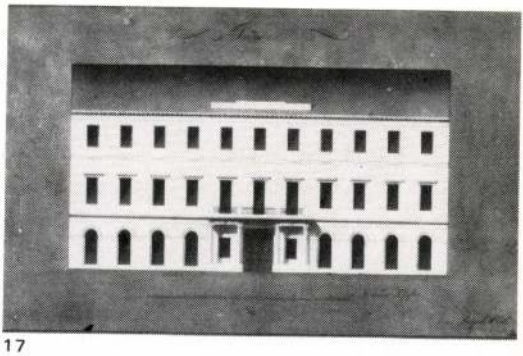

17

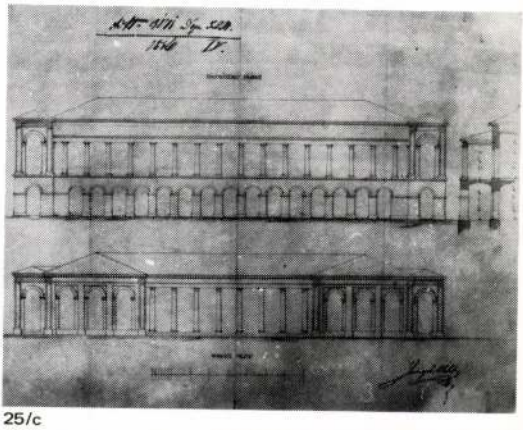

25/c

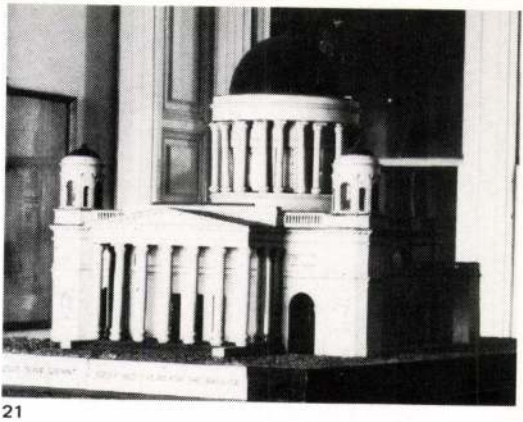

21

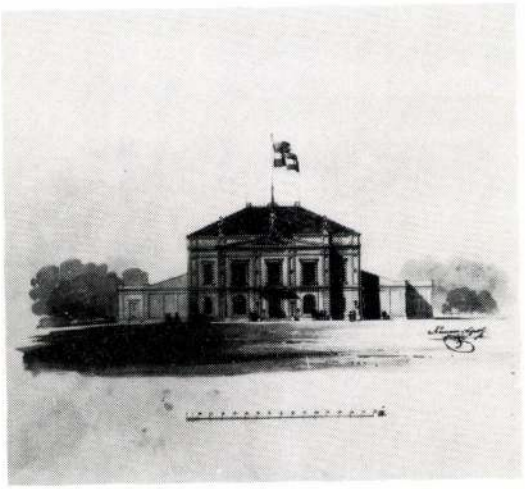

28/b

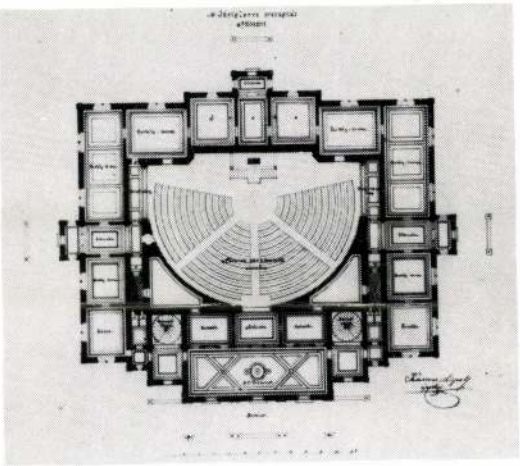

27/a

41

Áll az óra a kápolnán

A Városliget egykor népszerű esketőhelyére ma nem jön senki

Halott a városligeti Hermina-kápolna, vagy inkább csak vegetál, elfeledve, céltalanul, mint az a fa, melynek lombja alá nem húzódik senki. A Hild József tervezte épület hajdan szebb napokat látott, most viszont hetente egyszer tartanak benne misét. A szakemberek szerint az egyébként tűrhető állapotú műemléknek az idő nem a falait, csak a dicsőségét pusztította el.

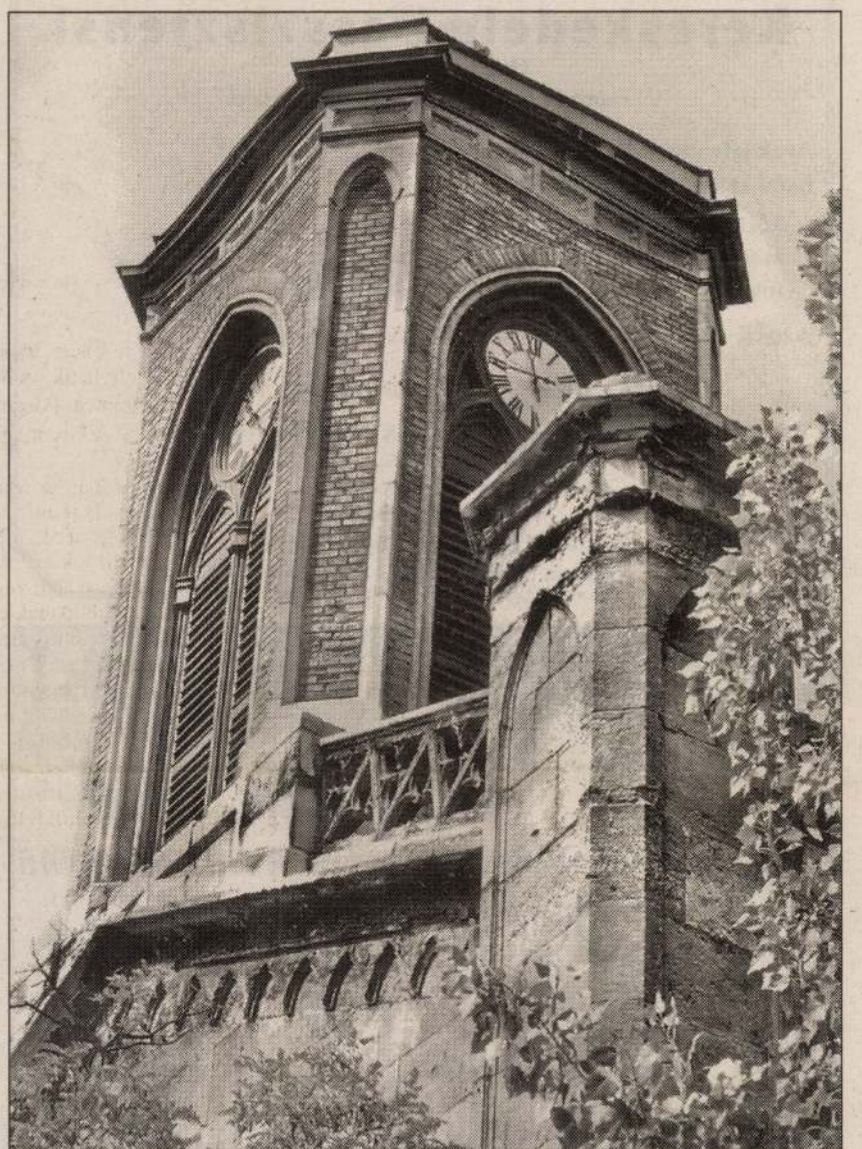

A Hild József által tervezett épület ma FOTÓ: BÁNHALMI JÁNOS

A kapu zárva, a kert elhagyott, egy hirdetőtáblán a pünkösdi miserend mellé a gázóra állása van felgombostűzve. A Hermina-kápolna homlokzatát talán nemesen egyszerűnek mondaná az érdeklődő, a kőkorláttal lezárt tető fölött alacsony tornyocska vigyázza a környéket, rajta rég megállt óra mutat negyed ötöt. Zugló legrégibb műemlék temploma elfeledettebb már nem lehetne, különös még hallani is, hogy maga Liszt Ferenc hangversenyezett falai között.

Bár jelene nincs igazán, múltja azért van a Hermina-kápolnának. Az 1842–1854 között elkészült épületet Hild József tervezte. A neogótikus ízlésű, romantizáló kápolnát a szakértők egyedinek tartják az alapvetően klasszikus stílusú Hild-életműben. A háromhajós templom felépítéséhez szükséges pénz elsősorban Tomola Ferdinánd műlapkereskedő szervezőmunkája révén jött össze, a zárókőletétel ceremóniáját Scitovszky János hercegprímás Pest vezetőinek jelenlétében végezte. A József nádor fiatalon elhunyt lányáról, Hermina főhercegnőről elnevezett épület felszentelésére 1856. szeptember 8-án került sor, Liszt Ferenc személyesen vezényelte az ünnepi alkalomra írt miséjét.

Az elmúlt százötven év alatt a hajdan vibrálóan élénk kápolna egy lett az ország annyi más építészeti emléke között. Az 1998-ig érvényben lévő kategorizálás értelmében, mely műemlék, műemléki jelleg és városképi jelentőség szerint különböztetett, a Hermina a legmagasabb besorolást kapta.

– Az épületet szerencsére nem kellett újjáépíteni, apróbb sérüléseken kívül jól átvészelte az elmúlt évtizedeket – mondja *Bende Csaba,* az Országos Műemlékvédelmi Hivatal budapesti vezető felügyelője. – Ha röviden kellene jellemeznem a kápolnát, azt mondanám, hogy viszonylag tűrhető állapotban van.

Tegyük hozzá: a többi műemlékhez képest. A Hermina-kápolnán azonban így is akad jócskán javítanivaló, bár nehéz pénzt szerezni erre a célra. Hol van már Tomola műlapkereskedő, kérdezhetnék némi múltidéző pátosszal a zuglóiak, akik ma az egész templom felépítéséhez szükséges összeg töredékével is elégedettek lennének. A helyzeten Herminamező Polgári Köre próbált némiképp változtatni. A szervezet 1997-ben nyolcszázezer forintért restauráltatta a kápolna tönkrement orgonáját, majd kijavíttatta a kerítést, helyreállíttatta az épület csúcsíves kapuját.

– Természetesen ezek az eredmények széles körű összefogással jöttek létre, ám a forrásaink így is végesek – mondja *Békási Csaba,* Herminamező Polgári Körének titkára. – Sajnos szomorúbb ennél, hogy a kápolna régi fényét a kapunál sokkal nehezebb helyreállítani.

Magyarázatért ismét a múltba kell néznünk. A kápolna ugyanis nem csupán a látványos felszentelés és Liszt hangversenye idején volt kedvelt a Városligetben. Szertartásait a későbbiekben sokan látogatták, egy ideig plébániatemplomként is funkcionált. Utolsó búcsúját 1937-ben tartotta, később, éppen azért, mert a hívek számához képest szűknek bizonyult, tevődött át a környék hitélete a Kassai téri templomba.

A kápolna hajdan kedvelt esketőhelynek számított, a házasulandók körében már-már a városligeti jáki templom mai népszerűségével vetekedett.

Manapság viszont hetente csupán egyszer, vasárnap tart misét a kápolnában a Szentlélek-plébánia káplánja. A szertartáson alig néhányan vesznek részt, a herminamezői hívek többsége inkább a fehér apácák közeli, modern, télen jól fűtött templomába megy misét hallgatni. A Hermina-kápolnába palackos kályhákat állítanak, ha hidegre fordul az idő, fenntartása azonban minden takarékosság dacára is évente egymillió forintba kerül. Az egyházi tulajdonú épületnek külön költségvetése nincs, a számlákat a Szentlélek-plébánia rendezi időről időre.

– Különböző pályázatok útján próbálunk a kápolna állagmegóvására pénzt szerezni, bár félő, hogy nem fogunk eleget kapni – mondja *Tarnai Béla* plébános, aki szerint a beázások megszüntetése, a csatorna kijavítása, a freskók nedvesség elleni védelme volna pillanatnyilag a legfontosabb. – A hívőket viszont, úgy tűnik, végképp elcsábították innen a szomszédos templomok, melyek elhalványítják a Hermina jelentőségét.

Az egykori esküvőkre már nem emlékszik senki, a kápolnában most évente jó, ha tíz házasságot kötnek. Az épület magányosan áll a Városliget szélén, összedőlni nem fog, megszépülni nem tud. Sorsa kicsit a hajdanvolt szépasszonyra emlékeztet, akit öregkorában jó vérnyomással, kiváló emésztéssel, szép szívhangokkal vigasztal az orvos. Még csak nem is szomorú ez az egész.

Egyszerűen így alakul néha.

F. Zs.

HILD József

AMSTEL

Az Amstel Sörgyár Rt. budapesti irodájába,

Kereskedelmi asszisztensi

(key account)

munkakör betöltésére hirdet pályázatot.

Azok jelentkezését várjuk dinamikus, fiatal csapatunkba, akik:

- középfokú végzettséggel,
- számítógép-kezelői ismerettel (SAP, IRI, Word, Excel) és
- minimum alapfokú angolnyelv-tudással rendelkeznek.

A hasonló munkakörben szerzett gyakorlat előnyt jelent.

Pályázni kézzel írott, fényképes önéletrajzzal, a megjelenést követő egy hétig az alábbi címen lehet:

Amstel Sörgyár Rt.
személyügyi osztály
2922 Komárom, Tűzoltó út 2.
Jelige: „Kereskedelmi asszisztens"

Budapest Főváros XVI. kerületi Önkormányzatának Polgármesteri Hivatala az alábbi munkakörök betöltésére keres munkatársakat:

ADÓÜGYI IRODAVEZETŐT

pénzügyi szakirányú egyetemi/főiskolai vagy államigazgatási főiskolai végzettséggel, közigazgatási szakvizsgával, 2 éves vezetői gyakorlattal.

BELSŐELLENŐRT

a 15/1999. (II. 05.) Korm. r. 39. §-ában megjelölt feltételek alapján.

IGAZGATÁSI ÜGYINTÉZŐT

államigazgatási főiskolai végzettséggel.

ADMINISZTRÁTORT

középiskolai végzettséggel, gép- és gyorsírási gyakorlattal, számítógépes ismeretekkel.

Jelentkezési feltételek:

- szakmai önéletrajz
- iskolai és szakképesítést igazoló okmányok másolata.

A jelentkezéseket **2000. június 29-ig** a Polgármesteri Hivatal címére kérjük eljuttatni:

1163 Budapest, Havashalom u. 43.

Az álláshelyek a kiválasztást követően azonnal betölthetők.

Számoljon velünk!

1 2 3 4

SUZUKI

-100 000 Ft Régiért-Újat! Régi Suzuki Swift-jét cserélje új Swift-re vagy WagonR+-ra.

-100 000–150 000 Ft Árelőny a SUZUKI PEST-nél! Használt gépkocsi beszámítása.

-100 000–150 000 Ft Teszt és bemutató-autók kedvezménnyel!

-80 000–150 000 Ft Orvosok, gyógyszerészek, újságírók, közalkalmazottak, gépjárműoktatók, taxisok!

5 - 6 - 7 ... További részletek a SUZUKI PEST autószalonjában!

SUZUKI PEST
A SUZUKI SZAKÉRTŐ

1134 Budapest Dózsa Gy. út 63. (a Váci útnál)
Tel.: 239-3940 e-mail: suzpest@matavnet.hu
Szalon: Tel.: 239-4808, Tel./fax: 239-8820
Szerviz: Tel.: 320-9005 nyitva: 6–22 óráig

XV. Nyári Akadémia

RÉGIZENEI EGYÜTTLÉT

kezdőknek és haladóknak

(koboz, lant, csembaló, töröksíp, gamba, furulyák, tánc stb.)

a Kecskés Együttessel és művészbarátaival

SZENTENDRÉN

2000. július 30. és augusztus 6. között.

Tanítás és teljes ellátás: 16 800 Ft

Információ tel./fax: (26) 310-429
Pro Musica Antiqua Egyesület,
2000 Szentendre, Ignatovity u. 2.

OB

A városrész büszkesége

Újjáépítették az Eötvös gimnáziumot

Lassan egy éve már, hogy befejeződött az V. kerületben az Eötvös József Gimnázium rekonstrukciója, amelynek során felépítették a háborúban lerombolt Ferenczy István utcai épületrészt. Hosszú évek óta ismét teljes, eredeti alapterületen, de a korábbinál korszerűbb körülmények között zajlik az oktatás. A régi épületrész teljes felújítását is tartalmazó rekonstrukcióra 953 millió forintot, új bútorokra pedig 95 millió forintot költött az önkormányzat.

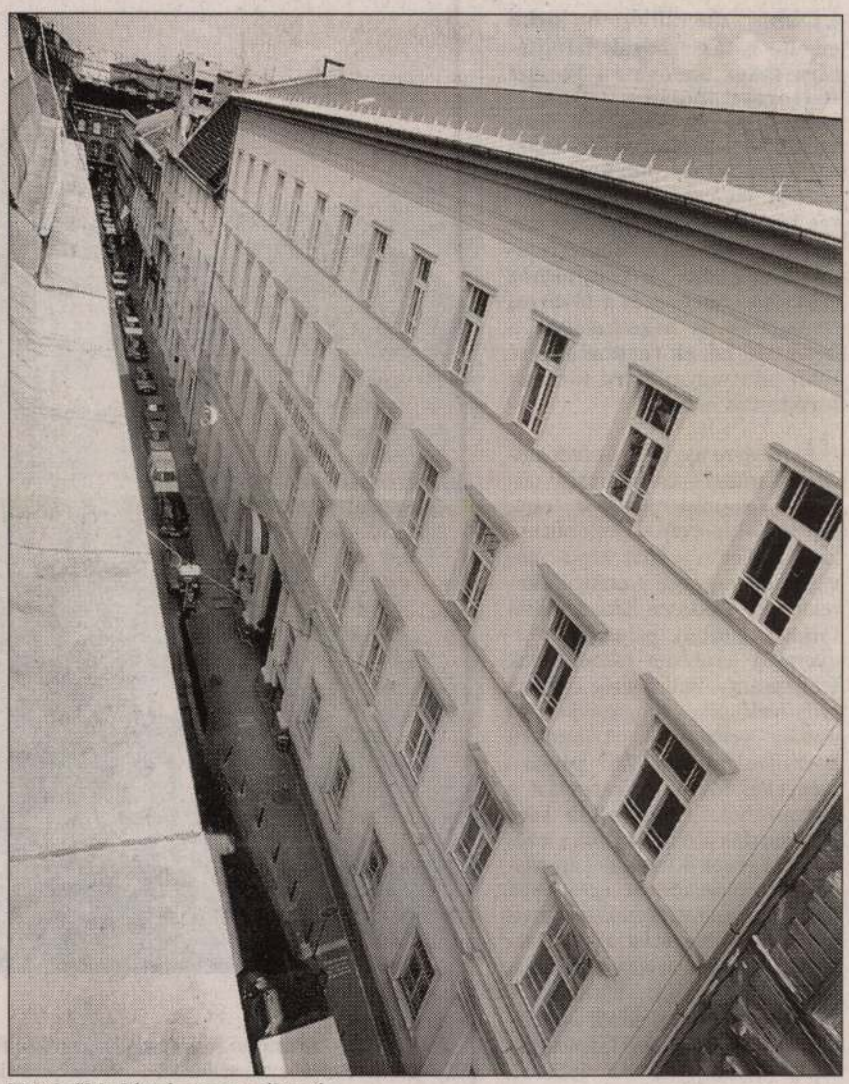

Felülről is látványos a változás FOTÓ: SOPRONYI GYULA

Épített értékeinek megőrzésére különösen nagy gondot fordít Belváros-Lipótváros Önkormányzata, amely jó néhány évvel ezelőtt határozott a nagy hírű Eötvös József Gimnázium teljes felújításáról. Az intézmény Ferenczy István utcai oldalon épült szárnya, pontosabban annak helye évtizedek óta foghíjtelekként éktelenkedett a Belvárosban. Az épületrészt ugyanis a háborúban lerombolták, később a pincéjét romokkal töltötték fel, és helyén a Károlyi-kert felől csak az üres telket lehetett látni. Legalábbis tavaly augusztusig, mert ekkor adták át az újra felépített szárnyat, a korszerű iskolarészt. Eközben a régit sem hanyagolták el, a gimnázium épen maradt részének rekonstrukcióját még 1997-ben – az újjáépítés első ütemeként – elkezdték, és a tanítás megszakítása nélkül, az oktatással párhuzamosan végezték el – tudtuk meg *Karsai Károlytól,* Belváros-Lipótváros Önkormányzatának polgármesterétől.

A gimnázium Hild József tervei alapján épült. Az északi és a keleti szárnyat 1857-ben, a másik két épületrészt pedig 1869-ben fejezték be. A Reáltanoda utca és a Ferenczy István utca között fekvő épület eredetileg pincéből, földszintből és három emeletből állt. A háborút is túlélt, épen maradt rész hagyományos módon – a tégla hordófalakon boltozatos, illetve fafödémmel ácsolt, kötőgerendás bakdúcos fedélszékkel – készült. Műszaki állapota az utóbbi években, a rekonstrukció 1997-es kezdetére már erősen leromlott, méltatlanná vált a nagy hírű gimnáziumhoz. Az iskola belső elrendezése sok tekintetben rossz, hiányos volt. Az önkormányzat mindezeket összevetve döntött – még évekkel ezelőtt – a teljes felújításról és a hiányzó épületszárny pótlásáról.

Első ütemben 1997-ben átépítették a pincét, ahol többek között új, korszerű étterem, melegítőkonyhát, gépészeti egységeket, valamint klubszobákat alakítottak ki, és felújították a régi, használatban lévő helyiségeket is. Egy évvel később, 1998 nyarán megkezdődtek – és 2000. augusztus 30-án befejeződtek – a második ütemre tervezett munkák. Ebben a szakaszban építették fel a Ferenczy István utcai üres telekre az iskola régóta hiányzó, magas tetős épületszárnyát, amely 4230 négyzetméter alapterületen két pinceszintből, földszintből és négy emeletből áll. Az új részben többek között nyolc tantermet, két szakelőadót, biológia- és fizikalabort, hat szemináriumhelyiséget, három nyelvi labort, valamint egy nagy, korszerű tornatermet létesítettek. Az új épületrész pincéjében kétszintes, automata gépesített parkoló kapott helyet, ahol összesen huszonhat jármű várakozhat. Az új épületrész pillérvázas, monolit vasbeton szerkezetű, a Ferenczy István utcai homlokzat mészhomoktéglával burkolt, illetve vakolt felülete, ornamentikája illeszkedik a műemléki környezetbe, és a teljes épülettel összhangban lévő, egységes megjelenést biztosít.

Az új szárny felépítésével párhuzamosan a régi szárnyban is jelentős, célszerű átalakítást végeztek, ahol kellett, az eredeti alaprajzon is változtattak. Az átalakítás egyik célja volt, hogy az egymással szoros kapcsolatban lévő helyiségeket csoportban, logikus funkcionális összefüggésben helyezzék el. A számítástechnikai helyiségcsoportot, a vendég tanárok szálláshelyét, valamint a könyvtárhoz kapcsolódó olvasótermet is ekkor, a rekonstrukció során alakították ki. A régi épületet hagyományos technológiával, eredeti szerkezeti elemekkel újították fel. A rekonstrukcióra 953 millió, az új berendezésre 95 millió forintot költött az önkormányzat.

A kivitelezést nehezítette, hogy folyamatos tanítás mellett, az oktatáshoz szükséges feltételek biztosításával kellett elvégezni – emlékezett vissza az egy évvel ezelőtti eseményekre *Lőrincz Mihály,* a vagyongazdálkodási osztály vezetője. Negyven tanteremre mindennap, reggel 7 órától este 10 óráig folyamatosan szükség volt, hiszen a gimnázium hétszázötven tanulója mellett az ugyancsak népes Belvárosi Esti Gimnázium is az épületben kapott helyet. Bár a tanítást és a kivitelezést nem mindig lehetett zökkenőmentesen összehangolni, példaértékű volt az együttműködés az iskola vezetői, a kivitelező (Hérosz Rt.), valamint a bonyolító, a Belváros-Lipótváros Beruházó Kft. között.

N. H. E.

Támogatás társasházaknak

Legtöbben a homlokzatot és a gépészeti elemeket újítják fel

Újabb százmillió forinttal emelte a társasházak felújítására szánt támogatási keretet Belváros-Lipótváros Önkormányzata. Az összesen hatszázmillió forintból kétszáznyolcvanhárom pályázó közül százynolcvannégy lakóközösség nyert kamatmentes visszatérítendő és vissza nem térítendő támogatást. A felújításhoz szükséges önrészt és a fővárosi támogatást is bekalkulálva, a belvárosi házak rendbetételére több mint egymilliárd forintot fordítanak idén.

A patinás Kígyó utca FOTÓ: KOVÁCS BENCE

Évről évre nagyobb az érdeklődés a kerületi – és fővárosi – társasház-felújítási pályázat iránt. Belváros-Lipótváros Önkormányzata a lehetőségekhez képest növeli a támogatásra fordítható keretet, idén összesen hétszázmillió forintot lehetett pályázattal elnyerni a lerobbant lakóépületek felújítására – tudtuk meg *Lőrincz Mihálytól,* a vagyongazdálkodási osztály vezetőjétől. A kerületi hozzájárulást idén 283 pályázó igényelte, fővárosi támogatást a Belvárosból 253 társasház kért. Az igénylők a felújítás kivitelezési költségének 40 százalékára vissza nem térítendő és ugyanilyen arányban visszatérítendő – kamatmentes – támogatást kaphatnak. A 283 kerületi pályázó összesen kétmilliárd forint kivitelezési költséget tervezett, ebből a támogatott rész csaknem kilencszázmillió forint volt. Az épületek műszaki ellenőrzésének ötvenmillió forintos díját is tartalmazó, eredetileg négyszázmillió forintos felújítási keretet a kerületi önkormányzat kétszáz-, majd újabb száz-, vagyis összesen háromszázmillió forinttal növelte. Huszonöt százalékos vissza nem térítendő támogatást remélhetnek a fővárostól azok a társasházak, amelyek a felújításhoz a kerülettől is hasonló segítséget kaptak. A fővárosi pályázatra 253 társasház nyújtott be mintegy félmilliárdnyi támogatási igénylést. Legtöbben az épületek homlokzatának és a belső gépészeti – például lift, szellőző stb. – felújításhoz kérnek támogatást.

N. H. E.

A társasházi felújítási pályázatok megírásában, a finanszírozási tervek elkészítésében építészeti, jogi, műszaki és szakmai ingyenes tanácsadást nyújt a Belvárosi Városrehabilitációs Közhasznú Társaság. A szervezet szakértői kéthetente, szerdánként, előadást tartanak közös képviselők és érdeklődők számára az V. kerület, Váci utca 36. szám alatti I. emeleti tanácsteremben (telefon: 266-3993).

HIRDETÉS

Szép kilátás kiadó!

Bellevue Plaza: frekventált helyen, kényelmes irodákkal

A Belváros egyik legfrekventáltabb helyén, a Kossuth Lajos utca és a Szép utca sarkán áll a volt Hungarotex székházból rafinált építészeti megoldásokkal kialakított Bellevue Plaza. A Finta Stúdió tervei alapján megépült irodaház iroda- és üzletterületének hetven százaléka gyorsan bérlőre talált. A Bellevue a legkorszerűbb szolgáltatásokat nyújtja a legjobb helyen, bérlői éppen ezért a legigényesebb cégek közül kerülnek ki. Ráadásul az V. kerületi épület nemcsak szolgáltatásaiban, hanem áraiban is versenyképes a piacon.

Bellevue, vagyis Szép kilátás. Ezt a nevet kapta a Kossuth Lajos utca és a Szép utca sarkán tal[illegible] szigeteltek, valamint fényvisszaverő üvegezéssel vannak el[illegible]

Drágu

A megké

MUNK

Jelentősen emelkedet
ára az elmúlt másfél
ezelőtt négyzetmétere
rintra tartották az ingá
rintot kérnének. A tul
nem tudja, mennyiért
ki abból a felmérésbő
Intézet az V. kerületi ö
re készített nyolcszáz
helyi lakos körében.

Fűtési szezonban
forint egy belvárosi la
gyermekes családok h
tal többet költenek e
százaléka 50 négyzetr
ka pedig egyszobás la
gos alapterülete 72 n
évesek körében maga
zetméter. Az egy lak

A kö

**Még egy évig tart
rázs építése, Belvá
gyobb, 2,8 milliárd
gusztusi egyházi ün
munka, s a teret re
tó állapotban enge
nap aztán még nag
kivitelezést, mert a
lási rendszerű mély
évvel később, 200
kell helyezni.**

Éjjel-nappal folyt
Szent István téren,
tes, 404 férőhelyes
lait építették, úgyn
Ez olyan eljárás, a
kezdett munkafolya
ni, ezért gyakran el
radt a befejezés. Ma
ken élők fellélegezh
kényelmetlenebb sza
mányzati tulajdonú
Téri Mélygarázs Kft
ken élők problémáját
levelükben folyamat
munkamenetről.

Jelenleg közvetlen
démrésze készül, s a
hagyó módon a háro
letű legfelső födém
Karsai Izabellától, a
térrel egy szintben l
kus egyház képviselő
telmében, a munka
nül az augusztus 20-
szítve át kell enge
(Mélyépítő Budapes
lomhoz méltó körülr
zés miatt nem lesz

Hild József, épitész (sz-1789 MDK

Nem lehet a lovasberényi Cziráky-kastély épitésze, mert 1804-ben még Pesten a piarista gimnázium növendéke,
copf stilusban sohasem dolgozott,
a dokumentumokban alluziosincs erre.

Schoen Arnold, Jegyzetek két kastély történetéhez Müv. Ért. 1956. V.évf. 1. sz. 36-38.
37.o.

Tévesen neki tulajdonitják a Cziráky -kastély épitését Zádor Anna, Borbiró Virgil, Genthon István.
U.o. 36.o.

M. D. U

HILD József építész

Budaresszi u. 38. sz. alatti vilája
vaz helyreállítása befejezés hez közi-
ledik

Komárik Dénes: Budapest

Műemlékvédelem 1960. 4. sz. - 248. l.

M.D.K.

Hild József építész

Bp. V., Régiposta u. 4. sz. 1843.

Műemlékvédelem 1966/4. 252 l.

Hild József
építén

~ tanulóévei során Moreau-nál dol-
gozott.

Rados: Magyar építésztörténet 259.
Műszaki kiadó 1971.

+ hild József
építén

~ műve a pesti városháza.

Rados: Magyar építénettört. 252.
Műszaki kiadó 1971.

Hild József

műveit az utókor építészei sorra át-
építették Pesten.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művé-
szet körül, Budapest, 1970. 363 l.

255 l.

4) ~~Ba~~ Hilol József
építén

fürdőket, szállodáket, gyógyakat/;
egyházi építményeket.
917 esetben kört lakóházépítési engedélyt.
Épületei:
Rados: Magyar építészettőst. 266.
Műszaki kiadó 1971.

Hild József MDK

az egakori Pongrácz -kuriát /Fasor 30/
Horváth Henrik Pollack müvének tekinti.
De ez a villa az 1845-ben épült Szepessy villával
azonos, melynek Hild Józseftől signált tervei
ránk maradtak.

333,b, 176. jegyz.

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild József épitész

Korunk I. 4. sz. 1957 dec. 586.

Major M.: Építészet és Közvélemény

Hild Jó zsef

építész MDK

1867. a kisbényi templom restaurálása.

Magy.Müv.Tört./szerk. Dercsényi/I. 59.o.

M·D.K

Hild József építén

A városháza pártázatát tervezi, majd 1863 ban 3 emeletessé emelte az épületet (repr)

Benedekné győri Lujza: A empire épité net Pesten. Bp. é.n. 41

M.D.K

Hild József épitén megh. 1867

1848 ban benyujt egy tervet a hálvin téri ref. templom kapuzatának felállítására. Egyik legszebb műve a Tänzer ház az Akadémia utcában. „A vademberhez" a Nagykonyha utcában, a Nemzeti Kaninó épülete a Kossuth Lajos utcában, a Főkapitányság (repr) a hereskedőtestület háza (repr), a csámérfürdő udvara (repr) megbizzák a ht. István tpl. épitésével. Több tervet kénit, a tpl befejezése előtt 1868 ban összedőlt. (repr)

Benedekné Győri Lujza: Az empire épitének Pesten. Bp. é.n. 26, 34–38,

MDK

Hild József építész

Gerbeaud-palota

Major Máté: Építészet és közvélemény Kortárs 1957. I.évf.4.sz. 588.o.

H. D. K.

HILD József épülés

Lloyd - palota

Valero - gyár

Művért. 1955. 1. sz.

Zádor Anna: A Pollack-kutatás néhány problémája 16, 19, 23, 24. l

24.
23.
19.
16.

MDK

Hild József, épitész
A pesti belvárosi plébánia templom korus bővitése 1832-35.
a templom körül épitése üzletekkel 1839.

Gerő László : A pesti belvárosi plébánia templo
Müemlékeink Bp.1956, 32,33 l.

Hild József

Látvány szempontjából az első hely... az esztergomi székesegyházat illeti, amelyet a húszas évek elején egy kevésbé jelentékeny építész, az eisenstadt-i Joh. Bapt. Páckh tervezett. Korai halálra után az ötvenes évekig elhúzódva, Hild József fejezte be. A templombelső részletei már némileg elfordulnak a klasszicizmustól, mégpedig abba az irányba, amit az angolok „korai viktoriánus" korszaknak nevezünk.

Pevsner Nikolaus: Benyomásaim a magyar építészetről.
Új Irás VI. évf. 1966. aug., 8. sz. 105. l.

M.D,K.

Hild József, építés

nevét emliti a könyv "Szépmüvészet" c. fejezetének szerzője [Németh Lajos], mint azi Pollack mellett szintén a legfoglalkoztatottabb építőmesterek köré tartozott a XIX. sz. első felében. Számtalan lakóházával nagban hozzájárult Pest városának klasszicista jellegű kialakitásához. Élete vége felé elhagyta ezt az irányzatot és elindítója lett a neo-gotikus stilusnak hazánkban.

Hongrie 66, Bp. 1966. Szerk.: Gárdos, Miklós

Ed.: Pannónia 189. old.

Hild József, építész

tervét a leégett miskolci szinház pótlására azért utasitották vissza, mert az idegen stilusban készült./Lyka Károly: A táblabiróvilág müvészete./
/1845-ben a Társalkodó az Országházra kiirt pályázatról szólva azt követelte, hogy a tervek nemzeti szellemet fejezzenek ki./

Pogány Ö.G.: M. szobrászat a 19.sz.első felében. Bp.1939. 27-29.l.

Hild József

Pollack Mihály nobilis eljárása
Hild Józseffel szemben a Marczibányi palota
beomlásának esetében.

303.o.

Zádor Anna: Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild /József./

MDK

A tápiószentmártoni egykori Kubinyi-Blaskovich-kastély /1830 körül/ eddig Pollack müveként is szerepelt, Rados Jenő Paur jegyzéke alapján Ő a hiteles Hild-müvek sorába iktatja.
/De Paur Pollacknál is dolgozott, igy jegyzékében elvéthette a nevet, hisz ezt a jegyzéket csak álláskeresésre állitotta össze, ahol az ő müködése volt a lényeg, nem hogy kinél...dolgozott/
A stilusjegyek sem utalnak egyensen Hildre..
311.o.

ZÁDOR ANNA:Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild József
építész

M.D.K.

Az esztergomi székesegyház
alkotója, az egri bazilikáé is.
Sok magyarhoni készítője.

Lyka Károly: Klasszicizmus és Romantika az építészetben
Élet és Tudomány, 1959. febr. 11. 7 oldalon.

Hild József, építész, építőmester M.D.K.

az 1850-es évek elején kiadott 2244 építési engedély körül 115-öt épít fel, „nérány késői bérházán érdekesen kísérletezik a korai eklektikával ... és neogotikával a városligeti Hermina-kapolnán.

Vörös Károly: Egy világváros születése II.

BUDAPEST, 1968. VI. évf. 8. sz. 18. old.

Hild József

épitette a Valero Selyemgyárat (ma a Honvédelmi Minisztérium székháza). Ő tervezte az esztergomi és egri székesegyházat, számos pesti bérházat és villadot.

Artner Tivadar Évszázadok művészete. Bp. 1965. Gondolat k., 605 l., ill.

358.l.

Hild József

Az esztergomi székesegyház. 1824-1840. (fénykép)

Artner Tivadar: Évezredek művészete. Bp. 1965. Gondolat k., 605 l., ill.

357. l.

Hild József

egészítette ki Packh Johannot az esztergomi
bélesegyházra vonatkozó tervét

Pevsner, ~~Miklós~~ Nicolaus: Impression of Hungarian Building.
The New Hung. Quarterly, Bpest, 1966.
21. p. 50.

M.D.K.

Hild József, építés

nevét, mint a klasszicista
városkép kialakítójáét, emeliti

Perneczky, Géza: Geschichte der ungarischen bildenden
Kunst
Kulturelles Leben in Ungarn. /Red. Zoltán Halász/.
Bp. 1966. 363 l. 26 t. 294. old.

Hild József

terveinerült épitéttek az 1841-ben megindult
József Hengermalmot

Siklós László: Pesti malmok
Budapest, 1970. 3 sz. 14.1.

Hild József

nevét mulítika Múzeum kőkúti régi fűvészkert épületeivel kapcsolatban

Mozaik a főváros múltjából.
Budapest, 197o. 12.sz. 44. l.

Hild József
építén

~ restaurálta Czigler győrővel a kis-
bényi templomot.

Rados Jenő: Magyar építészettőst. 70. old.
Műszaki Könyvkiadó 1971.

K. D. K.

HILD József építész

Császár-fürdő nagyudvara

Klny.

Építés- és Közlekedéstud. Közl. 1957.1-2.

Borsos Béla: A Királyfürdő 90.l

90

Hild József

épitette kétemeletesre a Frühwirt fele egyemeletes házat Neumayer Tódor részére. 1837. Váci u. 50.

Repr. 236. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
129.l.

MEK

Hild József

Vigyázó Ferenc u. 4.

1837-ben épitette Boor Sámuel számára.
1846-ban háromemeletes udvari toldalékot épitett hozzá.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

134.1.

Hild József

nagy szerepet játszott a neoklasszikus „stílus"
városépítésben

Halász Zoltán: La vie culturelle
en Hongrie, Budapest, 1966.

2821

Hild József, építész

M.D.K.

építette át három emeletesre Libaschinszky Vince szabómester rézére az egyszeri Uri-, később Korona-herceg-, mai Petőfi Sándor utca 7-sz. házat, melynek földszintjén a Pilvax kávéház állok.

Vargha Balázs: Irodalmi városképek Petőfi Pestje III.

BUDAPEST, 1968. VI. évf. 3. sz. 35. old.

Hild József építen M.D.K.

az entergomi érseki papnevelde épületét (Béke tér 2) építette 1821-1865 között romantikába hajló klasszicizáló stílusban.

Entergom városképi és műemléki vizsgálata. Bp. 1957, 4

Hild József épitéu M.D.K.

Entergom, kéchenyi tér 21. Takarék pénztár épületét romantikus stílusban épitette 1860-ban.

Entergom műemléki és városképi vizsgálata. Bp. 1957, 16

Hild József építész

Uj Ember.1951. II.25. 3.old

Száz éves a bazilika

Hild József építőmester

Uj Ember.1945.okt.28. 8.old.

Leopold Antal cikke.

M.D.K.

Hild József
épitész

Művészi irányt vitt az épitészetébe.

Lechner Jenő: Budapest műemlékei, Bp. 1924. 6 l.
Dr. Gádonyi Albert: Budapest története

M.D.K.

Hild József
építész

A Petőfi-téri görög templom körüli görög udvar Hild Józsefet valljа mesterének.

Dr. Lechner Jenő: Budapest Műemlékei, Bp. 1924.
Kertész K. Róbert: A barok stíluskorszak műemlékei. 128 l.

M.D.K.

Hild József
építész

Méltatás

Dr. Lechner Jenő: Budapest Műemlékei, Bp. 1924.

Dr Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korától a Fővárosegyesítésig. 1832.

.1.3C1.c

Hild József
épitész

M.D.K.

A régi városháiat 1863-ban épiti három emeletesre Méltatás. — Az ő alkotása a Lloyd épület is. — A Nemzeti Casino is a tervei szerint épült. — Hild alkotása a Lipót város temploma a Basilika.

Dr. Lechner Jenő: Budapest Műemlékei Bp. 1924.
Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korától a Főváros egyesitéséig. 187.2

M.D.K.

Hild József
építész

A józsefvárosi plébániatemplom főoltárának ő alkotása.

Dr. Lechner Jenő: Budapest Műemlékei, Bp. 1924.
Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korától a Fővárosi egyesítésig. 187. l.

M.D.K.

Hild József
építész

A Wiczer féle házat 1837-ben építette

Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei, Bp. 1924.
Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korából
a Főváros egyesítéséig. 1901.

M.D.K.

Hild József
építész

Az Akadémia utcában a Tänzer" házat 1837-ben építette. —— A Nagykorona utcai „Vadember" hez cimzett ház is az ő műve.

Dr. Lechner Jenő: Budapest Műemlékei

Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korától a Főváros egyesítéséig. 1901.

Bp. 1924.

Hild József
építész

A Károlyi-Trattner ház — a Petőfi téri görög templom két oldalán a Görög udvar, az ő alkotásai.

Dr. Lechner Jenő: Budapest Műemlékei
Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korától a Főváros egyesítéséig. 1911.

Bp. 1924.

M.D.K.

Hild József
építész

1848-ban építik az Császárfürdőt Hild tervei alapján.

Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei

Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korától a Fővárosegyesítésig. 1921.

Bp. 1924.

M.D.K.

Hild József
építész

Jung által épített, Királyi Pál utca tájékán lévő lő-
védet városrendezés útjából elbontották.

Dr. Lechner Jenő: Budapest Műemlékei
Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korától a
Főváros egyesítéséig. 1931.

Bp. 1924.

M.D.K.

Hild József
építész

A Hermina kápolna tervezője. — Haltig Szüz Mária oszlopát az ő tanácsára helyezték a Rókus elé. —

Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei

Dr. Lechner Jenő: Budapest műemlékei József nádor korától a Főváros egyesítésig. 195 l.

Bp. 1924.

M.D.K.

HILD József építész

(Pest. 147.)

Bp. A Császárfürdő átépítése 1841-48.

II. Frankel Leó-ut 54. Kupolna. 1844.

Magyar építészet. Bp. 1954. 91. l. 236. l.

M. D. R.

HILD József építész

Bp. V., Akadémia-u 3. Kétemeletes sarokház. 1837.

" V., Arany János-u 7. Kétemeletes bérház, 1837.

" V., Deák F.-tér 4-5. Ev. templom fő pomlokzata. 1856.

Magyar építészet. Bp. 1954. 92. l.

MDK

Hild József epitőmester

Posner Károly, üvegverande

Lipótv., Bálvány-u. 11/174.

1866. - Tut. I. em. alapr., metszet

MDK-A-11-1/2259.

M.D.K.

Hild József
építész

A szegedi Hungária szálloának tervezője.

Bálint Sándor: Szeged városa, Bp. 1959 102 l.

Helmut Schneider · Burgstraße 1 · Bp. 1029

M. D. K.

HILD József évétész

Bk. Belvárosi t. orgonakarzatának bő-
vétése, a hajó átalakítása

Magyar évétészet. Bk. 1954. 92. l.

M. D. K

HILD József építész

Bp. V., Nádor-u 19. Háromemeletes sarokház. 1861.

Magyar építészet. Bp. 1954. 92. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bp. V., Petőfi Sándor u. 3. Három emeletes bérház (Trattner-ház.) 1832.

Magyar építészet. Bp. 1954. 92. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bh. Szt. István bazilika, 1851–1905

befejezte Ybl Miklós

belső kiképzés Kauser József

(. Repr. 200.)

Magyar építészet. Bh. 1954. 92. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bp. V., Teleki Pál u. 7. Háromemeletes palota (marcibányi-palota) 1830–32.

Bp. V., Tolbuchin-krt. 16. Két emeletes beházás, sarokház. 1841. Leves! Gabgeb Antal, 1862.

Magyar építészet. Bp. 1954. 92. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bp. V., Váci-u 9. Háromemeletes régi szálló-épület (egykori „Hét választó") átépítése 1840.

Magyar építészet. Bp. 1954. 92. l.

M. D. V.

HILD József építész

Bp. V., Váci-u 50. Kétemeletes klasszicista sorokház, 1837.

Magyar építészet. Bp. 1954. 92. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bp. V., Vigyázó Ferenc-u 4. Háromemeletes bérház 1837, 1846.

Magyar építészet. Bp. 1954. 92. l.

K. D. K.

HILD József építész

Bp. XII. Budakeszi út 38. Földszintes villa a. 1844.

Bp. XII. Alkotás utca 14. Emeletes villa 1846.

Magyar építészet. Bp. 1954. 93. l.

K. D. K.

HILD József építész

Keszkemét. Kálvin-tér 1. Iskola ?

1830.

Magyar építészet. Bp. 1954. 98. l.

M. D. K.

HILD József építész

Lovasberény (Fejér m.) Rk. Templom, 1832-34.

" Volt Cziráky-kastély ázaalakítása a XIX. sz. első évtizedeiben?

(Repr. 174.) 190

Magyar építészet. Bp. 1954. 96. l. 256. l. 266. l.

M. D. K.

HILD József építész.

Dénesfa (Győr-Sopron m.) Volt Cziráky-Kastély, 1820 után

Magyar építészet. Bp. 1954. 96. l.

M. D. K.

HILD József építész

Eger. Főszékesegyház, 1831-36.

(Repr. 172.)

Magyar építészet. Bp. 1954. 97-l. 255. l.

R. D. K.

HILD József építész

Bajka?
Bajna (Komárom m.) Volt Sándor-Metternich-kastély átépítése, 1834.

(Repr 183.)

Magyar építészet, Bpest. 1954. 97. l. 262. l.

M. D. K.

HILD József építész

Esztergom. Fő. nikes egyház. 1822-1856.

Építéstársai: Kühhel és Páckh.

(Repr. 173., 175.)

Magyar ~~[illegible]~~ építészet. Bp. 1954. 97. l.

256., 257. l.

M.D.K.

HILD József építész

Cegléd. Ref. templom tervei, 1836.

Magyar építészet. Bp. 1954. 98. l.

M.D.K.

HILD József építész

Kunhegyes. Ref. templom. Torony 1837.

Magyar építészet. Bp. 1954. 99. l.

MDK

Hild József építőmester

Kurz Ferenc homlokzatátal. I. em. told. és fst. műhely.

1864. - Homlokzat, fst I. em. alapr. 3 metszet

MDK-A-II-1/1610.

MDK

Hild József építőmester

Melchior György, T. em. sarokhár
Percév., Ó- és Gyár-u. 42/1038.
1865. - I. Hamlokzat, pince alapr., metszet
II. fut. T. em. alapr.

MDK-A-11-1/1732.

M. D. K.

HILD József építész

Közel 600 épület.

Pest Lloyd-palota (A. vaji 47. k.)
Hellmann-ház

Magyar építészet. Bp. 1954. 26., 28. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bp. Hermina kápolna (romantikus

magyar építészet. Bp. 1954. 30. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bp. Belvárosi templom orgonakar-
zata és főhajó kiképzésére. 1835.

Magyar építészet. Bp. 1954. 45. l.

M. D. C.

HILD József építész

Fokto" (Bács-Kiskun m.) Ref. templom, 1843.

Magyar építészet. Bp. 1954. 67. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bh. Hermina kápolna, 1843-54

Magyar építészet. Bp. 1954. 103. l.

MDK

Hild József
és Ybl Miklós

Repr.

A Szt István Bazilika

32.o.

Huba László, Pap Miklós, Pán Imre, Szitnyai Jenő
/összeállitotta/:BUDAPESTI TÁJÉKOZTATÓ - Utikalauz.

Bp. 1956.

Hild József

MTK

A Bazilikát / Szent István plébániatemplom/ Hild tervei alapján kezdték építeni 1851-ben Ybl Miklés folytatta és 1906-ban Kauser József fejezte be.

89.o.

Székely László/szerk/: Budapesti zsebkalauz. bp.1960.

Hild József MIK

építész

a belvárosi Marczibányi-ház.

73.o.

Székely László /szerk/: Budapesti zsebkalauz.
Bp. 1959.

Hild József

[illegible]

épitész

Akadémia u. 3. sz. épület.

65.o.

Székely László /szerk/: Budapesti zsebkalaus.
Bp. 1959.

MDK

Hild József épitomester

Kaltenstein Pál T. em. hár

Lipótv, Géza-u. 1.

1865. - I. Homlokrat, metnet
II. Pinac. fut. alapr.,
III. T. em. alapr.

MDK-A-П-1/1912.

MDK

MDK

Hild József építőmester

Zach József, fut.-hér

Kőbénye, Óhegy 399.

1865.- Homlokat, fut. alapr., metszet

MDK-A-Π-1/1969.

MDK

MDK

Hild József építőmester

Kaltenstein Pál, II. em. ráép.

Lipótv. Géza-u. 1.

1865. - Homlokzat, II. em. alapr., metszet

MDK·A·11-1/1972.

MD 4-A 11

MDK

Hild József építőmester

Glauber Adolf, műbely, istálló, kin

Józefv., Ötpacsirta-u. 4/1489.

1865.- Int. alapr., metszet

MDK-A-M-1/1994.

MDK

MDK

Hild József építőmesztu

Lyka Anastár, hesti kár

Városliget, Fasor 23.

1865. Pince, fut. alapv. mehret

MDK-A-17-1/2023.

MGK

MDK

Hild József egyetőmester

Bajzy János, horcsma-nagyobbítás

Józsefv. Régi Füvénkert

1865. ——

MDK-A-M-1/2025.

ИПК

MDK

Hild József építőmester

Bajay János, táncterem
Józsefv., Régi fürdőhert
1866. — Nemzeng.

MDK-A-17-1/2062.

PMK

MDK

Hild József építőmester

Józsefv. templom újraboltozása.

Józsefv. - Templomtér

1862. —

Vimaadva átalakításra.

MDK—A—11—1/834.

MDK

Hild József építőmester

Zöllner Henrik szt. hár
Perév. Steinerg. 8.
1862. - I. Félhomlokzat, metszet
II. Pince, szt. alapr.

MDK-A-II-1 /857.

MDK

Hild József építőmester

Auspitz Antal fut ház II-emre hiép.

Pesczv. Nagymező u. 11/1188. és 2 kerecsen u. sarka

1863. - I. Homlokrat és metszet

II-III. ömes alapr.

MDK-A-II-1/861.

MDK

Hild József építőmester

Weinhandl János nyílt tér
Perén, 2 szerecsen u. 46/1084.
1863. ——

MDK A-II-1/955.

MDK

Hild József építőmester

Daniel József 1 em. hér

Terv. 3 dob u. és Valero u. sarok. 53/528.

1863. – I. Homlokzat, metszet, pince alapr.
II. int I. em. alapr.

MDK-A-II-1/983.

MDK

Hild József építőmester

Kurtz János, udv. nyilt kin

Perév, 3 dob - u. 34/573.

1863. - I. Helyszín, II. Hamlahz., fut. alapr., maknet

MDK-A-II-1/1034.

MDK

Hild Ferenc építőmester

Alstatter M. I. em. átalak.

Pereív, Lázár u. 4.

1863. - Fut, I. em. alagsz.

MDK-A-II-1/1044

MDK

MDK

Hild József építőmester

Deutsch József 3 em. ház

Belv, Országút 11/639.

1863.: I. Homlokzat, metszet

II-IV. Ömes alapr.

MDK-A-II-1/1049.

WDK

MDK

Hild József építőmester

Józsefvárosi templom egyik boltozás

József., Templom tér

1863. ——

MDK-A-II-1/1112.

MDK

MDK

Hild József építőmester

Nickold János, fut. udv. told.
Pereív, 3 dob és Zug-u. sarka 5.
1866.- Pince, fut. alapr., mehet

MDK-A-II-1/2089.

MDK

Hild József, építén MDK

a Nádor u. 12. sz. ház
története

Gárdonyi Jenő: A „kihámozott" műemlék
avag
a Nádorúka 12 titka.

Rsl. Hirlap, II. érf. 26 n. 1957. feb. 1. pé.
2. old.

MDK

Hild József építőmester

Fröhlich János, fut. sarokhár

Józsefv. - Sándor-és Mária-u. sarok, Zerge-telek

1864. - Homlokrat, metnet, pince, fut. alapr.

MDK-A-II-1/1392.

MDK

Hild József építőmester

Fálics Kálmán és Ferenc, pincéátjáró

Terézv.-Király-u. 18/1425 és 2 szerecsen-u. 20/1399. között

1863. I. Helyszínrajz

II. Pince alapr.

MDK-A-II-1/1170.

MDK

Hild József

tervei szerint építették több mint 110 éve az Üllői úti Kilián-laktanya épületét. Az épület öt évig épült. (Az épületről fényképek repr.)

Gárdonyi Ferenc: 110 éves ház.

Érdekes Újság, Bp. 1958. november 29. 4. l.

Hild József építőmester

Lyka Anantár házmesterlakás

Lipótv. - Fü u. - Vadén u. sarok, 14. -

1862. ———

MDK-A-II-1/640.

Hild József építőmester

Rőck Henrik 2 em. ház

Terézv. London u. 3.

1862. —

MDK-A-II-1/693.

MDK.

Hild József építőmester

Valhoy István fmt hai

Józsefvárás Kleine Station g. 9.

1861. - fmt alapr. és metnet.

MDK-A-II-1/143.

Hild József építőmester

Hollitscher J. M. herti hára előcsarnok.

Kült. Stefansfeld 1524.

1862.- Homolokrat fnt alapr.

MDK-A-II-1/533.

MDK.

Hild József építőmester

Lyka Anantár - alakítás

Belváros Alte Postg. 6.

1961. - Futalapr.

MDK-A-II-1/149.

MDK.

Hild József épitőmester

Miessbach örökösök fut udv. told.

Külváros Obere Palating 43/378. Walzmühle közelében

1861. - Pince, fut alapr. métret.

MDK-A-II-1/186.

MDK.

Hild József építőmester

Amtmann özvegy homlokzatfal helyre áll.

Józsefváros, Stationg. 54.

1861. - Fut, alapvajz.

MDK-A-II.-1/207.

MDK.

Hild József építőmester

Safranko József fénér. átalak. lakássá

Lipótváros, Äussere Palating. 72/414.

1861. - Homlokzat, alapr. metnet.

MDK-A-II-1/227.

MDK.

Hild József épitőmester

Melchior György, sarokházfal

Terézváros, Steinerg. Eintheilungs Plan 34.

1861. - Tut alapr.

MDK-A-II-1/228.

MDK.

Hild József építőmester

Buckta János fut. udv. told.
Terézv. Bárány u. 5.

1861. - Fut alapr. / mednet

MDK-A-II-1/287.

MDK.

Hild József építőmester

Hirschorn Miklós udv. lépcsőházi

Belváros, Schützeng. 6.

1861. - Pince, fut, T. em. alapr.

MDK-A-II-1/126.

MDK.

Hild József építőmester

Rappel Alajos tiszénistálló.

Extravillam Herminenfeld 15.

1861. – Fut alapir, metnet

MDK-A-II.-1/317.

MDK.

Hild József építőmester

Sartory Károly fut. udv. told.

Józsefv. Steinbrucher g. 3.

1861. - Prince, fut. alapr. metszet.

MDK-A-II-1/326.

MDK.

Hild József építőmester

Rosenfeld Fia fut utcai Sold.

Perézv. Äussere 3 Trommelg. 23.

1861. Hamlokzat, pince fut alapr, metszet

MDK-A-II-1/363.

MDK.

Hild József építőmester

Dániel József fmt udv. told.

(Terézv) Steiner utca, Erben fl. 31/c.

1861.- Homlokzat, pince, fmt alapr. Metszet

MDK-A-II-1/364.

Hild József építőmester

Bernhardt Ferenc nagy is tőlőjét

Extravillum, Pulverthurm g. 32./1552.

1861. - Fut alapr. is metrut

MOK-A-II-1/397.

Hild József építőmester

Zeilinger Lujza fmt udv. sold.

Terézv. Steinerg. 10.

1862. Pince, fmt alapr. metnet.

MDK-A-II-1/412.

Hild József építőmester

Dániel József fmt sarokház

Terézv. Reke Steinerg. 8 u. neu eröffnende Gasse.

1867. I. Homlokzat és metszet

II. Pince, fmt alapr.

MDK-A-II-1/411.

Hild József építőmester

Hockschmayer József fut ndv. told.

Extrav. Waitzner Damm. 5./1473.

1862.- Prince fut alapv.

MDK-A.II-1/430.

Hild József építőmester

Jäger Pál fmt ház

Terézv, Kemnitzerg. 5/906.

1862. – I. Homlokzat és metszet
II. Prince, fmt. alapr.

MDK-A-II-1/453.

Hild József építőmester

Preiss György fmt hár

Józsefv. Seltsameg. 7/1054.

1862. – I. Homlokzat és metszet

II. Pince, fmt alapr.

MDK-A-II-1/464.

MDK.

Hild József építőmester

Daniel József fut hár

Terézváros, Steinerg. Plan No 33.

1861. - I. Hamlockzeb, metnek
II. pince. fut alapr.

MDK-A-II. 1/89.

MDK.

Hild József építőmester

Spitzer Albert III. em. bár

Lipótváros, Béla u. 5./246.

1861. - I. Homlokzat
II - VI. alaprajzok.

MDK-A-II.-1/58.

Hild József építőmester

Hollitscher L. M. bára tornácát

Hült. Istvánmező, 1524.

1862. ——

MDK-A-II-1/486.

MDK.

Hild József építőmester

Csernák József fut udv. sold.

Terézváros, Verl. Aradersg. 7.

1861. Pince, fut, alapr. metnet.

MDK-A-II-1/52.

MDK.

Hild József építőmester

Rupp Testvérek fszt kerti told.

Terézváros, Stadtwäldchen Allée 1631.

1861. - Hátró homlokzat, fszt alapraj, metszet.

MDK-A-II.-1/55.

MDK.

Hild József építőmester

Schossberger S. V. III em. háza

Lipótváros. Nádor u. és Hajós u. sarkán 5 sz.

1861. - Terv hiányik

MDK-A-II.-1/10.

Hild József

A ~~[illegible]~~ 20-as évek végén vátiz apja megedmázad előtt kelt udvosrendezési terveinek végrehajtójává. Folytatja a mai Kossuth L. utca és Apáczai Csesi János utca kiépítését. 1827/29 folyamán indulnak a Kirakodó (mai Roosevelt) térházainak építkezései

Pogány Ö. Gábor: A magyar nemzeti képmőművészet kialakulása. MTA. II. Tdos.-tört. Tud. Ont. Közl. IX. (1961). 351. l.

Hild József

esztergomi templomához Rudnay Sándor hercegprimás Ferenczy Istvántól rendel angyalfigurákat, egy Istvánt vértanú oltárt

Pogány Ö. Gábor: A magyar nemzeti képzőművészet kialakulása. MTA. II. Tdn.-tört. Tud. Ont. Közl. XI. (1961.) 348. l.

Hild József

Az első pesti városháza, Nemzeti kasinó (Csirákay-palota), Angol királyvő-nálloda. A mai Honvédelmi Minisztérium (Valero-gyár), Élelmezési Minisztérium (Taenzer-ház), Kohó és Gépipari Minisztérium (Marcibányi palota), a Posta Hirlapterjesztő Vállalata, a Legújabbkori Történeti Múzeum, a budai Gáspár-tündő, a zugligeti Fácán-vendéglő stb.

Pogány Ö. Gábor: A magyar nemzeti képőművészet kialakulása.
MTA II. Társ.-tört. Tud. Ont. Közl. XI. (1961). 368. l.

Hild József

Egedülálló prestizsét templomépítkezéseinek köszönhette. (Egri nézeseghár, esztergomi nézeseghár, ceglédi ref. templom.) Sokszár lakóházához, palotájához stb. trösztház hasonló kivitelező vállalat komplexumot foglalkoztatott

Popáry Ö. Gábor: A magyar mennyeti képzőművészet kialakulása, MTA. II. Társ.-Tört. Tud. Ont. Közl. XI. (1961.) 368. l.

M.D.K.

Hild József, épületei

Először nyomára Zambelli András terverte az 1786-ban a pesti városfal mentén, a mai Dimitrov-tér és Királyi Pál utca sarkán építeni kezdett lövöldét, melyet végül is Kasselik Ferenc fejezett be és 1824. júl. 4-én avatták fel.

Cifka Péterné: A pesti polgári céllövöldáról

BUDAPEST, 1967. Bp. V. évf. 12. sz. 42. old.

M.D.K.

Hild József, építész (1789-1867)

Pollack mellett a kor legtehetségesebb és legfoglalkoztatottabb építésze volt. Számtalan bérházat épitett Pesten klasszicista stilusban, sor egyházi épületet terverett és kivitelezett és részvett az esztergomi széres egyház megtervezésében. Legnevezetesebb műve az egri széres egyház (1831-1837). Legtöbb művét klasszicista stilus tellemezte, de a 30-as évektől kezdve a romantika neo-gotikus irányzata felé fordult.

Information Hungary, Szerk. Erdei Ferenc,

Akadémiai Kiadó, 1968. 911-912. old.

Esztergomi bazilika 908. old. Egri széres egyház képe 910. "

M.D.K.

Hild József, építék

Szt. István szérescsephárának
képe (befejezte Ibl Miklós 1890 után)

Information Hungary, Szerk. Erdei Ferenc,
Akadémiai Kiadó, Bp.1968. 918 . old.

Hild József

MDK

Váci u. 9. /Bartók Béla terem/

1777- 1840 "zu den 7 Kurfürsten" szálló.

Helyén Hild 1840-ben klasszicista épületet emelt Nákó Sándor részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
128.l.

MNK

Hild József

Váci u. 4.

Bene Ferenc számár épitette. 1840.

Zgkariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

127 -128. l.

MDK

Hild József
Reáltanoda u. 7. Iskolaépület

Épitette Hild József / 1855-56/

Itt tanult Lechner Odön és Schulak Frigyes

Zakariás G. Sámdor: Budapest. Bp. 1961.

120.1.

MDK

Hild József

Majakovszkij u. 24.

1860-ban épitette kétemeletesre Röck Henrik részére.

A III. emelet ráépitésekor a homlokzatot átalakitották.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

140.1.

Hild József

MDK

Majakovsz kij u. 36.

1846-47-ben épitette Medecz József részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

140.1.

Hild József

MDK

Majakovszkij u. 40.

Háromemeletesre épitette Robitsek József szá
mára. 1844.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

140.1.

MDK

Hild József

Majakovszkij u. 50.

1838-ban épitette Wahlkampf Henrik számára.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

140-141.l.

Hild József

MDK

Bp. Vi. Dessewffy utca 21.

Hild József tervezte földszintesre Urbán Anna részére/1838/.
Limburszky József egy emeletet épitett rá Fajth Péter részére. 1853.
Második emelet ujabb.

Zakariás G.Sándor: Budapest. Bp. 1961.

137.1.

MDK

Hild József

Bp. VI. Jókai tér 9.

Hild József épitette 1860 és 1865 -ben két részletben Melchior György pallér számára.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp.1961.

138.1. 1138

Hild József MDK

Majakovszkij u. 26.

Több részletben épitette/1840,1845,1846/
Jálics Ferenc részére.
Hires borház volt.

Zakariás G. Sándor:Budapest. Bp. 1961.

140.1.

Hild József MDK

Bp. Deák téri evangélikus templom.
Pollack Mihály emelte 1899-1809.
A mai főhomlokzatot Hild J-zseftől kapta 1867-ben.
1856-ban.
A templomot 1867-ben Benkó Károly átalakította.
Repr.172.kép.
Diszes oltára Pollack Mihálytól. - Rafael Transfiguratiójának másolata Lochbiechler Ferenctől. Sssászék Dunaiszky Lőrinctől.

Zakariás G. Sándor: Bp. Budapest. Bp. 1961.
97.1.

MDK

Hild József

Bp. Deák téri evangélikus templom.
Pollack Mihály emelte 1899-1809.
A mai főhomlokzatot Hild J-sseftől kapta ~~1867-ben~~ 1856-ban.
A templomot 1867-ben Benkó Károly átalakította.
Repr.172.kép.
Összes oltára Pollack Mihálytól. - Rafael Transfiguratiójának másolata Lochbiechler Ferenctől. Szószék Dunaissky Lőrinctől.

Zakariás G. Sándor: ~~Bp.~~ Budapest. Bp. 1961.
97.1.

~~Hold~~// Hild József

MDK

Bp. V. Beloiannisz u. 12.

Épitette Hild József Ébner János részére 1836-ban egyemeletesr .

1856-ban Limburszky József második emeletet épitett rá. III. IV. emelet ujabb. Átalakitott.

Zakariás G. Sándor:Budapest. Bp. 1961.

97.1.

Hild József

Arany János utca 34. sarokházat
1836-ban Hild József épitette kétemeletesre
Appiano József részére. Később Csernovics-,
majd Lyka-ház.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961. 94.1.

Hild József

MK

Bp. V. Nádor u. 30.

Hild József épitette kétemeletesre
Forinyák Jánosnak. 1845.
Hild Károly harmadik emeletet huzott rá. 1889.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

117.1.

Hild József

Bp. V. Mérleg u. 11.

1837-ben épitette Szapáryné Csáky Julia számára.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

113-114.l.

Hild József

Bp. V. Nádor u. 18.

Épitette az Ullmann örökösök reszere. 1853.

Nádor u. 19.
Épitette Schossberger S.V. részére. 1861.

Zolnay László: Budapest. Bp. 1961.
116.1.

HDK

Hild József

Nádor u. 5.
kétemeletes házat átepitette
és harmadig emeletet huzott rá Wagner Sándor
számára /Tigris szálló/ 1839é1840.

Repr. 207. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

115.1.

Hild József

MTK

Bp.V. Nádor utca 26.

Zitterbarth Mátyás épitette magának
egyemeletesre. 1831.
Hild József magasitotta kétemeletesre
Pflanzert Józsefnek. 1836.

Zekariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
117.l.

Hild József MDK

Bp. V. Aranykéz u. 6.

Hild József 1825-ben épitette kétemeletesre Schönaigner Ferenc számára, 1864-ben ugyanő épitettrá harmadik emeletet, melyet Gottgeb Antal kivitelezett.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961. 94.1.

Hild József

müve az Engels tér 1. sz. Sarokház

Ő épitette az Eötvös Loránd utca 2. sz. házat is Ráth Károly rézére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
101.l.

Hild József

Bp. Október 6.u. 19.
Épitette Boskovitz Lipót számára. 1844.

Átalakitva.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

118.1.

Hild József

MDK

Bp. V. Október 6 u. 5.

Pollack Mihály épitette egyemeletesre Kappel Fri[illegible]
gyes részére. 1820.
Hild József háromemeletesre épitette ki. 1845.

Helyreállitva 1949ében, a jobboldali erkélyek nélkül.

Repr. 22 212. kép.

Zekariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

118.1.

Hild József

Bp. V. Nádor u. 28.

Épitette Frankenstein Ignác dr. reszére.1843.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
117.1.

MDK

Hild József

Bp. V. Oktober 6.u. 3.

Hofrichter József 1811-ben átépitette.

Hild József 1840-ben harmadik emelettel toldotta meg. majd 1844-ben egy szárnyat épitett hozzá.

Repr. X 211. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
118.l.

MDK

Hild József

Marczibányi -palota/ Október 6. u. 7./

Hild József épitette két részletben 1830-32 közt.
Külső neoreneszánsz átalakitás Diescher Józseftől/ 1867-68/.
Hoepfner Guidó harmadik emeletet huzott rá/1923/.

Ma Kohó és Gépipari Minisztérium.

Repr. ∅ 214. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

11b.1.

Hild József MDK

Bp. V. Nádor u. 12.

1844-ben Hild József épitette Döring József számára kétemeletesre.
1881-82-ben Petschauer Gusztáv három-,
1923-ban Jónás Dávid ötemeletesre alakitotta.
Jelenleg iskola.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

116.1.

Hild József MDK

Hild József elgondolása szerint 12o év előtti Képében ujjászületik a Nádor u. 12 . Ezt az épülettömböt a Magyar Tudományos Akadémiának ajánlotta fel az állam.

Esti Hirlap II évf. 1957. febr. 1 26 szám 3 old.

M.D.K.

Hild [József], építész

Szerző szerint e korban kiforrott stílus nincs. Az építészek - így Magyarországon Hild is - "innen-onnan" vesznek.

Hettyey Aranka: Művelődéstörténeti jegyzetek. Bp. 1932. 24.old.

M.D.K.

Hild József, építész (1789-1867)

a bevándorolt Hild József fia, „a pesti építkezések körül szerzett érdemeiért" 1842. április 30-án Pest díszpolgárságát nyeri el.

Wildner Ödön: Budapest polgári koszoruja.
Városi Szemle, XXI. 1935. 16.old.

MIK

Hild József

Bp. V. Alpári Gyula u. 6.

házat 1846-ban épitette Blana Éliás számára.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

92.1.

MDK

Hild József

Alpári Gyula u. 16. sz. házat
1822-ben tervezte Fuchs Keresztély számára.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.

92.1.

Hild József építőművész

Pest városi választott polgár 1848 elején.

Dr. Wildner Ödön: Tavasz ébredése a pesti és budai városházán.

Városi Szemle, Bp. 1928. 408. l.

M. D. K.

HILD József építész

Császártürdő, felhőrös udvara

1841–1848.

Preisich Gábor: Bp. városépítésének

története .... Bp. 1960. 70. l.

MDK

Hild József

1845-46-ban épitette az Attila kőrut 32. sz. házat Schumlits János számára.

ZAKARIÁS G. SÁNDOR: BUDAPEST. Bp. 1961.

10.1.

Hild József építén 1789-1865 M.D.K.

Pesten született. Járt Itáliában. Hazajövet az Esterházyak építésvezetője. Művei: az egri nézeszgház, a lipót-városi plébánia első terve, ő fejezte be az esztergomi nézeszgházat.

Grigler Ignác: Művelődéstörténet. Bp. 1902 190.

M. D. K.

HILD József építész

Bp. tet. Istv.-án-Bazilika Ybl Miklós-
sal és Kauser Józseffel, 1845-1905

(Repr. 200)

Magyar építészet. Bp. 1954. 273. l.

Hild József [építész]

MDK

A Bazilika Pincéjében őrzik az Állami Levéltár legféltettebb iratait. A "pesti szépitő bizottmány" iratai között vannak

Pollack Mihály, Hild József, Zitterbach

eredeti tervei.

Pakots György: Történelem lefo rasztott üvegcsőben. Felfedező expedición Budapest kincses ~~tárában~~ kamrájában.

Esti Hirlap, II.évf. 157.sz. 1957.jul.7.vs. 4.oldal

Hild József épitén M.D.K.

1834 ben megujitotta a bajnai Sándor - Metternich kastélyt.

Genth. Müeml. 1959 I. 20

Hild József

emlékünnepély az Akadémián

Magyar Nemzet, 1967. III. 9. 4.

Hild József

halálának százéves évfordulója
Emlékülés. Megnyitó: dr. Major
Máté, emlékbeszéd: dr. Rados Jenő

Magyar Nemzet, 1967. III. 4.

Hild János

halálának centenáriumán
emlékkiállítás az esztergomi Balassi
Bálint Múzeumban.

Magyar Nemzet, 1967. III. 18.

MDK

Hild József, építén

A heut István-bazilika tervezője.
Műve pincéjében — ez kétségtelenül az ő műve — talált ideiglenes helyet a Fővárosi Levéltár anyagának egy réne.

Máté György: Budapest alatt

4

Népszabadság,

Bp. 1968. ápr. 17.

M.D.K.

Hild [József]. építész

Europa szállóbeli díszterméner lebontását sajnálkozva helyteleníti a szerző.

László Gerő: Conserving Monuments

BUDAPEST, 1968. Bp. VI. évf. apr. külön sz. 14. old.
ang. ny.

M.D.K.

Hild József, építőmester

nevét említi a forrás, mint aki tagja volt a Nemzeti Kaszinónak. Később mint a Kereskedők Háza, a Duna-fürdő és a Császár-fürdő udvarának építését, újra említi:

Lengyel Géza: A szépmesterségek kezdete.
Ferenczy István sorsa.
Bp. 1964. 191 l. 14 t. 13½. cr 145.+150. old.

MDK

Hild József

Pest nagy épitője életéről az Akadémia kiadó könyvet ad ki. /munkái, pesti Bazilika, Kálvin-téri templom stb./

Esti Hirlap 186 sz. 1958. aug. 9 2 old.

Hild József

MDK

Bp. I; Tárnok u. 12.

Feltehetően Hild József épitette 1862-ben.

Az Uri utca 11. szám alatti homlokzatot 1958-ban Dragonits Tamás helyreállitotta.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

Hild József

József nádor tér. 1/ /Blumenstöckl/
Hild József épitette 1824óben Gross Ferenc számára.

a földszinti architekturát 1954-ben Horler Miklós rekonstruálta.

Repr. 195. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

106.1.

MDK

Hild József

Vámos F: Feszl Frigyes... M.Müvészet, 1925.

409-416. o.

M.D.K.

HILD József építész
(1789-1866)

Pesten született, itt is nevelkedett és néhány rövid külföldi út megszakításával egész életét itt töltötte. Építészeti ismereteit apja Hild János mellett sajátította el.

Rados Jemő: Magyar építészettörténet Bp. 1961

65, 168, 238, 241, 244, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 265, 268, 272, 275, 285,

M.D.K.

HILD József építész

Ismereteit a bécsi akadémián és Moreau irodájában fejlesztette tovább és 1816-ban olaszországi tanulmányúttal egészítette ki.

Rendkívül sokat és sokféleét épített

Rados Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961. 252-253-

HILD József építész M. D. K.

Tevékenysége felölelte a lakóépületek egész területét, bérházakat, palotákat, villákat, kastélyokat; a közületi építkezéseket adminisztrációs, oktatási érdekképviseleti épületeket stb. építését.

Rados Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961. 253.

M.DK.

HILD József építész

Mennyiségre lakóház-építési tevékenysége áll első helyen 917 építési engedély-kérelmével.

Ő építette az egykori Kirakodó (ma Roosevelt) tér egységesen kialakított minden épületét Rett -

239.
254.

Rades Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961.

5- M.DK.

HILD József építész

Kirakodó téri építkezése:

Kereskedők-háza (Lloyd-palota)

Diana fürdő és vele szomszédos

Koburg-palota

a mai Gresham helyén állt Náko palo-
ta valamint a később Europa. Szállóvá
egyesített Lehmann- és Wieser-házárat (1890)

Rados Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961. 254-255.

M.DK.

HILD József építész

Tänzer-ház (Akadémia u. 3. sz.)

Egykori Cziráky-palota (a későbbi Nemzeti Kaszinó Kossuth Lajos u. és Szép u. sarkán)

A volt Marczibányi-palota (Október 6. utca és Zrinyi u. sarkán)

Rados Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961. 255.

M.D.K.

HILD-József építész

Libaschinszky-villa (Mátyás király u.

Csendilla-villa (Budakeszi út)

Saját villája

Bajna, volt Sándor-Metternich-

kastély (1834.) Repr.

258.

ados Jenő: Magyyr építészettörténet Bp. 1961. 255.

M.D.K.

HILD József építész

Gyómrő, v. Teleki-kastély

Tápiószentmárton, v. Kubinyi-kastély

„Tigris" ~~hez~~

„Élet választó tejedelem" } Szálloda

„Angol királynő"

„Fácán"-vendéglő

Rados Jemő: Magyyr építészettörténet Bp. 1961. 255.

-9-

M.D.K.

HILD József építész

Császárfürdő – gyógyudvar

balero- selyemgyár (1844.) Honvédu 10. Repr.

Bp. ~~régi~~ volt városháza

Eger, Szikesegyház (1830-37.) Repr.

Rados Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961. 255-259.

M.DK.

HILD József építész

Esztergom, Székesegyház Louis V. Remy, Kühnel Pál és Packh János terveinek reducásával 1822 után 1839-56 közötti befejezése. (Repr.)

Pest – lipótvárosi plébániat. „Bazilika" halála után 4 bl. fejezte be.

256.

Rados Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961. 257.

HILD József építész N.D.K.

Szatmárnémeti (Satu Mare) székes-
egyház
Cegléd, ref. templom.

Lovasberény,
Kunhegyes,
Losonc,
Fohtő
} ref. templom

Rados Jenő: Magyar építészettörténet Bp. 1961. 257. l.

M.DK.

HILD József epitész

Bp. Hermina Kápolna (1842-56)

Repr.

Kisbény, apátsági templom restaurá-

lása Czigler győzővel -

Rados Jenő: Magyar épitészettörténet Bp. 1961. 254, 268.

65,

MDK

Hild József

Császárfürdő bővitése

Genthon I: Bpest török müemlékei.

Hild József, [építész] 70c

Budakeszi út 38. sz. alatti villájának helyreállítása befejezéshez közeledik.

Komárik Dénes: Budapest

247–249

MŰEMLÉKvédelem bp. 1960. 4. sz.

Hild József, építész MDh

Rados Jenő könyvének ismertetése

~~Rados~~ Tájékoztató

P. B.: Rados Jenő: Hild József 124-125

MŰEMLÉKvédelem, Sp. 1961. 2. sz.

Hild József

Bp. VI. O utca 45.

1842-ben épitette egyemeletesre Szborovszky András részére. Átalakitva.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

148.1.

MDK

Hild József

VII. Majakovszkij u. 29.

1843-ban épitette. Hohlfeld Ignácnak.

Zakariás G. Sándor: Budapest. B'. 1961.

154.1.

MDK

Hild József

VII. Kazinczy u. 24. Raktárház.

Tervezte Hild József 1844-45-ben Fuchs Keresztély részére.

Udvari szárnyát épitette Kauser Lipót, Feszl Frigyes, Frey Lajos . 1852.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
152.l.

Hild József

MK

VII. Kazinczy u. 40. /Volt fürdő/

Hild József 1839-ben épitette Reisz Andrásnak földszintesre .

Zofahl Lőrinc 1856-ban egyemeletesre Scheibel József részére.

1902-ben átalakitva.

Zekeriás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.

152.1.

Hild József MLK

Bp. Március 15. tér. Belvárosi plébániatemplom.

Homlokzatát Paur György épitőmester ujjitotta meg 1725-39 között.
1775-ben Nepauer Máté és Jung József javitotta a szentélyt.
Toronysisakok Hacker J.A. 1795./Az egyik elpusztult 1945-ben/
Orgonakarzatát Hild József bővitette 1835-ben.

Többször renoválták.

Zakariás G. Sándor: Budapest.Bp. 1961. 112.l.
Repró 200. kép. A belvárosi templom délről.
199. kép. Belvárosi templom.

MDK

Hild József

Szt. István plébániatemplom. Bazilika.
Szt. István tér.
Hild József kezdte épiteni. első tervei 1845-47.
1851-67 között ő vezette a munkát.
1868-ban Hild halála után a kupola összeomlott!
1867-89 között Ybl Miklós folytatta az épitkezést főképen saját tervei alapján.
Ybl halála/1891/ után az épitkezést befejezte és a belső kiképzést készitette Kauser József.
1905-ben szentelték fel.
Kupolája 1947-ben leégett. 1948-49-ben ~~Czére~~ Csonka Pál, id. és ifj. Kismarty-Lechner Jenő helyreállitotta.
Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp.1961. 124.l.
Repr.225. kép.

MDK

Hild József

RÁkóczi ut 13.

Épitette Hild József 1837-ben Hirschmüller J-nos részére.
Diescher József 1852-ben második emeletet huzott rá Westermayer Józsf részére.
Pan József 1861-ben az udvari rész I. és II. emeletét épitette.

E hátban lakott a Lechner- család, majd Henszlmann Imre.
Itt született Lechner Ödön épitőművész 1845 aug. 27.

Zakariás G. Sándor: Budapest. BP. 1961. 165.l.

Hild József MDK

Calvin téri református templom.

Orgonakarzat1854, ésa szószék hangvetője 1831 Hild József től. Orgona Deutschmann Jakab, Bécs 1829.
Zichy Manóné sirja, a szobor Raymond Gaiard párisi szobrásztól 1854, neogotikus kerete Feszl Frigyestől.
Harang Eberhardt Henrik 1833.
Toronysisak Buchhold ~~Jjxámoxx~~ János 1859. /Repr. 264. kép./

Zakariás G. Sándor :Budapest. Bp. 1961.

169.l.

Hild József MDK

Calvin téri ref. templom.

Épitette H o f r i c h t e r József 1816-30.
A főbejárat portikus H I L D J ó z s e f.1848.
P o g á n y Móric és T Ő R Y Emil renoválta
1926-ban.
1946-ban M i s l e y Sándor tatarozta.

Repr. 264. képl

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

16/9/ 169.1.

Hild József MDK

Bp. IX. Ráday u. 11-13.

13. számut Hild József épitette Tarczalovits Antal számára. 1847.
11. számut Wieser Ferenc 1861-ben ugyanannak

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
171.

MDK

Hild József

Üllői ut 25.

Tervezte 1846-47 és 1855 egyemeletesre.

Helyreállitva 1960.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.

173.1.

Hild József

MEK

Bp. IX; Bakáts tér 12. Iskola.

Knézits utcai részét tervezte 1858-ban

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

169.l.

MK

Hild József

VIII. Stáhly u. 7.

1839-ben épitette Mayer Károlynak.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

166.1.

Hild József MDK

Bp. VIII. Rákóczi ut 15.

Hild József 1834 1839-ben földszintesre,
Kauser Lipót 1853-ban kétemeletesre épitette
Mattyasovszky János számára.
Volt Fehér Lé vendégfogadó.

Helyreállitva 1957-ben

Zakariás G. Sándor: ~~Buraáest~~ Budapest. Bp. 1961.
165.l.

Hild József

MDK

Volt Bartl-féle nyaralószálló

Május 1. ut 59.

Hild József tervezte 1842-ben Bartl János számára.

Hild Károly 1865-ben megtoldotta.

Átalakitva.

Zakariás G. Sándor: Budapest. BP.1961

186.

Hild József

MDK

1860-ban majorsági épületeket épitett az Ajtósi Dürer sor 19-21 telekre, 1861-62-ben a kerti házat megnagyobbitotta Hölitscher M.J. részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

184.l.

MDK

Hild József

Hermina kápolna /Városliget
Május 1. ut. 23./

1843-54 között.

Repr: 297. kép.
Belső építése ujabb.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
186.1.

Hild József

MDK

Bp. XII. Budakeszi ut 38. Villa

Sajátmagának épitette 1844-ben

Később Geiszt-villa.

R.pr. 280. kép.

Zakai és G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

179.1.

MDK

Hild József
Üllői ut 49-51.

Mária Terézia- , majd Kilián-laktanya.

Hild József tervezte
Kasselik Ferenc épitette 1845-46-ban.

Helyreállitva 1952-ben , majd 1958-59-ben.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.
174.1.

MDK

Hild József

Béla király ut 61.
Volt Fácán-vendéglő.

1856-ban épitette, régebbi épület mellé.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
178.

MDK

Hild József

Lybasinszky-villa /Mátyás király ut 14/

1846.

Repr. 285. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
180.l.

MDK

Hild J^ozsef

Bp.VI. Zichy Jenő u. 8.

Földszintesre épit tte 1838-ban
Gertsák Ferencnek.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Pb. 1961.
o 149.l.

MDK

Hild József

BP. VI. Zichy Jenő u. 14.

Hild József épitette 1838-ban Richter Zsófiána Udvari toldalékszárnyát Limburszky József 185 ban Vogel Károlynak.

~~Egy~~ Emelet későbbi.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

149.1.

MDK

Hild József

Bp. VI. Zichy Jenő u. 22.

1847-ben egyemeletesre épitette Hild Józse: Kaltenstein Pálnak.

A második emeletet Jamniszky Lajos épitette 1874-ben.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

149.1.

Hild József

MDK

VIII. Koszoru u. 26.

Zofahl Lőrinc épitette 1854-ben Hartmann József részére.
Hild J°zsef 1860-ban átalakitotta Mehringer Simon számára.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp.1961.
160.l.

Hild József

MDK

Józsefvárosi r.k. Plébániatemplom.
Repr. 255.kép.
Az Attikán álló Szt József szobor Dunaiszky Lőrinctől.
Főoltár Hild József műve, 1835-37. Szobrai Ebner Mihálytól, Főoltárkép: Szt József apotheózisa Leop-old Kupelwieser bécsi festőtől. Ugyanő Cranach után: Segítő Madonna, az oltáron.
A főoltár fülkéjének belső bélletében három kép Wagner József pesti festőtől.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
159.l.

MDK

Hild József

VIII. Gyulai Pál utca 8.

Hild József földszintesre tervezte 1847-ben
Guth Vince részére.
Helyreállitotta 1959-ben Kiss Aladár.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Kp. 1961.
158.l.

MK

Hild József

Józsefvárosi r.k. plébániatemplom.
Horváth Mihály tér.

Tallherr József terve alapján Kundt Ignác
kőművesmester épitette, elkészült 1798-ban.

Homlokzat Kasselik Fidéltől, 1814.

1863-65 közt Hild József tatarozta és uj bol-
tozattal látta el.

Barcza Elek a külsőt 1891-ben, a belsőt 1893-95
között teljesen átalakitotta.
Renoválták 1937-ben. Kissé rongált.

Repr. 255. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp.1961. 159.l.

Hild József MK

VII. Majakovszkij u. 57.

1853-ban ~~építette~~ Manno István részére, az erkély tervezte
1861-ben.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961. 154.l.

MDK

Hild József

VIII. Futó u. 14.

1838-ban tervezte ~~Schaf~~/ Schaufelmacher György számára.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.

158.1.

Hild József MDK

VIII. Baross u. 40.

Hild József épitette földszintesre 1843-ban
Kubinek Ferencnek
Diescher József egy emeletet huzott rá 1861-ben
Thanhoffer Pál számára.

Ma az Orvostudományi-egyetem
Gazdasági Hivatala.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
156.1.

Hild József

MDK

VII. Majakovszkij u. 55.
1842-ben épitette Polczer Leo Antal részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. B^f. 1961.

154.1.

Hild József MDK

VII. Rottenbiller u. 60.

1844-ben tervezte Halbauer János György részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
155.l.

Hild József

MK

VII. Dob u. 3.

Épitette 1852-ben Pscherer Miklós részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Pb. 1961. 150 l.

MDK

Hild József

VII. Holló utca 8.
épitette 1859-ben Králik Sámuel részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961. 151.

MDK

Hild József

VII. Holló utca 15.

Hild József tervezte 1840-ben Gannesdorfer János részére. /Földszintesre/

Pan József két emeletet épitett rá 1862-ben Kedvessy Lajos részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

151.1.

Hild József

MDK

VII. Alsóerdősor 7.
Korányi-korház.

Épült 1845-66 közt Hild József terve szerint.

A volt kápolnában Warschagh Jakab: Jépásztor-kép
/~~Gr~~ Goszmann György:
Örökmécs.Pest.1844.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

150.1.

Hild ~~J~~ József MDK

VII. Dohány u. 10.

Hild J_zsef 1844-ben épitette kétemeletesre
Palmberger Józsefnek.
Hild Károly 1870-ben harmadik emeletet huzott rá.

Zakariás G. Sándor : Budapest.Bp. 1961.
151.1

Hild József MDK

VII. Hársfa u. 46.

Épitette Hild József 1838-ban Schill Jakab számára.
Udvari szárnyát 1859-ben Hild Károly Kuhlmayer György számára.

Zakariás G. Sándor : Budapest.Bp. 1961. 151.l.

MDK

Hild József

Vámos F: Feszl Frigyes... M.Művészet, 1925. 409-416. l.

Hild József

Bp. VI. O utca 14.

1842-ben Hild József épitette ki udvari részét.

Papp W. János részére.
Átalakitva.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.
148.1.

M.D.K.

Hild [József], épitész

nevét abban az összefüggésben emliti a szerző, hogy a XIX. sz. elejei klasszicizmus, mérsékletre és világosságra törekvő müvészi alapelveiben rendkivül megfelelt a latin müveltségü magyar izlésnek.

Dénes Tibor: Précis de l'Histoire des Beaux-Arts en Hongrie. Debrecen, 1936. 8.old.

Hild József

MDK

1823-ban épitette Kehrer Frigyes számára

a József nádor tér 12. sz. házat.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
107.1.

MDK

Hild József

Bp. V. Mérleg u. 12.
Kétemeletesre épitette 1832-ben Wieser Ferenc részére.

Bp. V. Molnár u. 9.
1842-ben egy emeletet épitett rá Winkler Mihály részére.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
114.l.

Hild József

Bp. V. Mérleg u. 9.
1839-ben épitette Klopfinger János számára
1852-ben III. emeletet épitett rá Makk Gusztáv
számára.

Zekariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
113.1.

Hild József

1825-ben épitette Legrand József számára a József Attila u. 3. sz. házat./Itt volt a hires "Kávéforrás" kávéház./.

Zoltán és G. Sándor: Budapest. Kp. 1961.

105.1.

MEK

Hild József

épitette 1839-41 közt

a Valero- selyemgyár épületét.
Ma Honvédelmi minisztérium.
/Honvéd u. 26-30/

-

Repr. 192. kép.

Zoltai és G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
105. l.

MDK

Hild József

Derraéház 1838-39.

/József Attila u. 16./

Repr. 194. kep.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.
106.1.

M.D.K.

Hild József, építész

Szerző hiányolja, hogy nincs utca elnevezve róla.

Gallina Frigyes: Budapest utcanevei.
Városi Szemle, XVI.évf. 1930. 1349.old.

Hild József

1841-44 közt átépitette a Császár fürdőt /Frankel Leo u. 31./

Repr. 133.kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961. 69-70.l.

Hild József

MDK

Lukács-fürdő. /Frankel Leo u. 25-29/

Eredetileg valószinüleg Hild József müve.
Átalakitotta Reitter Ferenc, Ray Rezső, majd Hikisch Rezső 1924-ben.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
69.l.

M.D.K.

Hild József épitész

A romantikus épitészet / 1845-től/ egyik jelentős alakja

Apja Hild János a bécsi akadémiára küldi.

Pereházy Károly: Romantikus épületek restaurálása a pesti Belvárosban

Müemlékvédlem, 1964. xf. 2. sz. 92. l.

Hild József

újabb, nühelb célokat kitüzö tervei alapján 1840-ben folytatták az esztergomi nétrescophár épitését. (Elözö tervek: Packh János és Kühnel Pál, épités 1822-ben kezdödött, 1831-ben Rudnay érsek halála megakantotta.) A templomot 1856-ban rentelték fel Liszt Ferenc erre az alkalomra vit s altaha neméhyesen vezényelt „Esztergomi miseje"-nek hangjai mellett.

Zolnay László – Lettrich Edit: Esztergom. h.n., é.n. – 295 l., 162 t. (Panoráma.) – 66–67. l.

Hild József

2.

a klasicista stílushoz rogaszkodva zárta- le az esztergomi bazilikát (igyekezett tisztántartani a klasicista stíluselemeket.).
A Béke téri ún. Szemináriumi-épület végső formaadásakor a romantikus eklektizizmusnak tett engedményeket.

Zolnay László – Lettrich Edit: Esztergom. h.n., é.n., – 295 l., 162 t. (Panoráma) – 96. l.

M.D.K.

Hild József, építész

Az egri főszékesegyház építője. 212.o.

Hingelhann Béla: Az egri megyei kórház.189.o.

Az Agri Múz-Évkönyve.IV.Eger,1966

M.D.K.

Hild József, építész

Az egri Irgalmasrend klasszicista stilusu templomának lehet, hogy ő az építője. 212.o. 1842

Kingelhann Béla: Az egri megyei kórház. 189.o.

Az Egri Múz-Évkönyve. IV. Eger, 1966

M.D.K.

Hild József épitész

Szeged, Hungária-ház Oskola iuó 20, 1850-es évek

repr.

Magyar Epitőművészet 1967/3. 22.1.

M.D.K.

Hild József, építész

nevét emliti a szerző, mint az egyhori Kemnitzer ház, majd később, az 1849-ben az első Vigadóval együtt erősen megzérült Angol királynő szálló 1850-évi átépitésének tervezőjét.

Dr. Seenger Erwin: Josef Sandmann

BUDAPEST, 1967. V. évf. 9. sz. 23. old.

M.D.K.

Hild József, építész

építette az 1791-94 között készült demasori Görög-templomhoz kétoldalról csatlakozó irerépülleteret, 1840-ben, az egyházkörség számára.

Dr. Seenger Ervin: Josef Sandmann

BUDAPEST, Bp. 1967. V. évf. 9. sz. 23. old.

H I L D József

bérházainál/Engels tér 1, október 6. u. 3/ az oszlo prendszernek és pillérrendszernek már csak a sarkoknál van szerepük.

Gerő László: Magyar építészet a 19. szazad második felében, Bp. 1955. 40. l. TIT Utmutató 37.

__H_I_L_D__József

épitette József nádor fiatalon elhunyt leánya emlékére a Hermina kápolnát/Bp.XIV.Hermina ut/ Május 1.u./23,1843-1854/

Gerő László:Magyar épitészet a 19.század második felében.,Bp.1955.4o.1. Tit Utmutató 37.

MDK

Hild József, építész

A mai Váci utca 9.-számú házépületet építette 1840-ben, a hajdani Hét Választófejedelem-fogadó köveinek felhasználásával. – Most a Pesti Színház kapott benne helyet.

Pakots György: Színház a Hét Választófejedelemhez 5.

ESTI HIRLAP, Bp, 1967, aug. 26.

Hild József

2.

Az esztergomi bazilika főhomlokzata keletre-tekint. Előtte mesterségesen kiképzett rézer lejtő, mely azért szükés, hogy az épület hatalmas méretét erzékeltesse. A kupolával sait fő-homlokzat körvonalákor két, a templombelt-hez csupán lazán fűrött harangtorony csatla-kozik. A déli (bal) torony alatt nyílik a bazili-ka állandóan használt oldalbejárata. A Fő-székesegyház Magyarország templomai közül a legnagyobb. 8, egyenként 22 m. magas korinthozsi ~~[illegible]~~ oszlopákor, melyekhez 13 lépcső vezet fel, a környező rohok elenyérzőnek tűnnek.

Zolnay Tánló – Lettrich Edit: Esztergom.
h.n., é.n. – 295 l., 162 t. (Panoráma.) 155–156. l.

Hild József

Az esztergomi bazilika fontosabb méretei: az épület hossza 118, nyugati homlokzatának szélessége 40, oldalfalainak magassága 34 méter. A magasság az altemplom padlójától a kupola gömbjéig: 100 m. A gömb átmérője 2,5, lanternájának magassága 7 m. A kupola koronájának átmérője 33,5, belső magassága 71,5 m. A kupolalabtornalot 24,19 méteres oszlop tartja. Az oldalsó 2 harangtorony magassága 57 m.

Zolnay László – Lethrich Emil: Esztergom. h.n., é.n. – 295 l., 162 t. (Panoráma) – 156. [illegible]. – 157.1

Hild József

A2 esztergomi bazilika keleti főhomlokzata (fénykép)

A bazilika főhajójának déli oldalhajócsarnoka (fénykép)

A bazilika déli oldalhajójának (fénykép)

A ~~F~~ bazilika belseje (fénykép)

Kolnay Károly - Lettrich Edit: Esztergom: h.n., é.n. - 285 l., 162 t. (Panoráma.) 155. l., 156. l., 157. l., 159. l.,

Hild József

1.

A bécsi kamara, mely ellenezte, hogy a monarchia legnagyobb temploma (az entergomi néhezeghár) Magyarországon épüljön fel, újabb terveket kérvittebett. (Kühnel - Packh tervei után). 1840-ben Hild József kapott megbízást a bazilika befejezésére, de anyagi nehézségek miatt a Kühnel-Packh féle nagyszabású tervekről le kellett mondani. A templomot 1856. aug. 31-én szentelték fel. 1869-re kérvült el a homlokzati előcsarnok. (A 47 évig tartó munkálatok 6 millió aranyhoronát emé tettek fel.)

Zolnay Sándó - Tettrich Edit: Entergom. h.n., é.n. - 285 l., 162 t. (Panoráma.) - 155 l.

Hild József

alkotása 1860-ból az Esztergom, Szechenyi tér 21. sz. alatti kétemeletes. két utcára néző, romantikus stílusu lakóház. Az 1845-ben alapított Esztergomi Takarékpénztás (az ország második bankja időrendben) székházó-nak épült.

Zolnay tánló - Lettrich Edit: Esztergom. n.n., é.n. - 295 l., 162 t. (Panoráma.) 224. l.

Hild József

1856-ban fejezte be Esztergomban a Bibliothékának eredetileg a Főrréhesegyházi Könyvtár elhelyezésére készült, kora eklektikus stílusú épületét. (Ma. Balassa Bálint Múzeum). (1944-ben a bombazások során súlyosan megrongálódott, 1961-ben állították helyre.)

Zolnay László – Lettrich Edit: Esztergom. h.n., é.n. – 295 l., 162 t. (Panoráma.) 204. l.

Hild József

és Packh János a 19. n. elején az Esztergom, Béke tér környékét még klasszicista stílusban kezdték építeni; a régi Seminárium épületkolosszusát, főleg annak ~~do~~ dunai homlokzatát azonban Hild 1865-re már romantikus stílusban fejezte be.

Zolnay László – Lettrich Edit: Esztergom. h.n., é.n. – 295 l., 162 t. (Panoráma.) – 176. l.

Hild József

- 1853-ban fejezte be a romantikus stílusú egykori iskolaépületet (Esztergom, Deák Ferenc u. 2., ma esztergomi Állami Levéltár). Homlokzatának felirata: „Gyermekei nevelésére, Esztergom, 1853."

Kolnay Károly – Lettrich Edit: Esztergom. h.n., é.n. – 295 l., 162 t. (Panoráma..) 234. l.

M.D.K.

Hild József építész

A Hermina kápolna terveinek aláírója, igazi tervezője lehet más

Vámos Ferenc: A magyar romantikus építészetéről

Műemlékvédelem, 1965/1. 37-39. l.

M.D.K.

Hild József építész

Valószinül g terv i alapján épült a gyömrői Teleki-kastély

Müemlékvédelem, 1964. 2. sz. 66. l.

Hild József, építész MDk

A Rákóczi út 15. sz házat (eredetileg földszints volt) tervezte és a mai korányi kórház épületét is.

Pakots György: Nem műemlék már a Szép Ilonka és a fehér Ló 3.

ESTI HIRLAP Bp. 1965. aug. 11.

M.D.K.

Hild József épitész

A belváros klasszicista házaiból a 72 védett épületből 31-nek az épitöje.

Pereházy Károly: Klasszicista épületek restaurálása a pesti Belvárosban

Müemlékvédelem, 1965/3. 152. l.

M.D.K.

Hild József épitész

1840. Október 6. u. 3. sz. / volt ~~Andrássy~~-ház/
Almássy
átépitése

Pereházy Károly: Klasszicista épületek restaurálása a pesti Belvárosban

Müemlékvédelem, 1965/3. 156. l.

M.D.K.

Hild József épitész

Vármegyeház u. Károlyi-Trattner-ház 1873.

épitési engedély szerint a terv helyes kivitelezéséért is felelös

Pereházy Károly: Klasszicista épületek restaurálása a pesti Belvárosban

Müemlékvédelem, 1965/3. 158. l.

M.D.K.

Hild József épitész

Mérleg u. 9. 11. sz. lakóház,

Pereházy Károly: Klasszicista épületek restaurálása a pesti Belvárosban

Miemlékvédelem, 1965/3. 157. l.

M.D.K.

Hild József építész

A klasszicizmus jelentékeny építésze

Pereházy Károly: Klasszicista épületek restaurálása a pesti Belvárosban

Müemlékvédelem, 1965/3. 152. l.

Hild József épitész
cs. kir. épitész

M.D.K.

Trattner-Károlyi-ház Petöfi S. utcai homlokzatterve
1831. repr.

H. Boros Vilmy: A Trattner-Károlyi ház Pesten

Műemlékvédelem. 1965/3. 146. l.

M.D.K.

Hild József épitész

József Attila u. 9. / Engels tér 1. /

Percházy Károly: Klasszicista épületek restaurálása a pesti Belvárosban

Műemlékvédelem, 1965/3. 154. l.

Hild József épitész M.D.K.

Engel tér 1.

József Nádor tér 1. sz. alatt álló házak.

Budapesti hirek

Müemlékvédelem, 1965/2. 128. l.

M.D.K.

Hild József, építész

tervei szerint épült az egri főszékesegyház, Magyarország második legnagyobb temploma, 1831-1836 körött.

Szombathy Viktor: Eger

ÉLET és TUDOMÁNY, Bp.1966. XXI. évf. ápr. 1. sz.

604. old.

+ 1 k.

M.D.K.

Hild József, építész

tervei szerint épült 1816-ban az Urak utcája [ma Petőfi Sándor utca] és a Kigó utca körötti telken Brudern József megbízásából az üvegezett tetős udvaru átjáróház, egyszerű nevén a Párisi Sikátor, később Párisi Udvar, a régi Pest egyik neveretessége.

Dr. Radnai Lóránt: A pesti Felszabadulás tér

ÉLET és TUDOMÁNY, Bp.1964 .XIX évf. aug. 7. sz.

1515. old.

9 k.

M.D.K.

Hild József, építész

Építette át 1840-ben. Náró Sándor gróf részére a Váci utca 9. sz. házat, mely előrőleg a „Hétvalasztó" c. híres fogadó és bálterem volt. Szerző sok érdekes kortörténeti adatot köröl a háznak a török hódoltságig visszamenőleg kimutatható multjáról

Ujházy György: Váci utca 9.

ÉLET és TUDOMÁNY, Bp.1965. XX.évf. nov. 26. sz.

2240-2244. old.

Hild József

Valószinüleg ő épitette 1842 körül a Frankel Leo u. 50. sz. épületet /"Fekete Sas vendégfogadó/

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961. 70.l.

MDK

Hild József

1844-ben épitette az Irgalmasrend részére a Frankel Leo utca 54. sz. alatt lévő R.k. kápolnát.

Repr. 134. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961. 70.l.

MDK

Hild József
Tánzer-ház. /Akadémia u. 3/

Hild Jozsef épitette 1836-ban.
Nagy Elemér helyreállitotta 1958-ban.
Ma Élelmiszeripari Minisztérium.

Repr: 165. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961. 91.1.

Hild József

Arany János u. 7. sz. házat Zofahl Lőrinc 1835-ben épitette Perger Ignác részére, 1848-ban Hild József az udvari részben átalakitásokat végzett.
Repr. 176. kép.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.

94.1.

Hild József MDK

Alpári Gyula u. 7. sz. házat 1844-ben tervezte Liedemann Frigyes számára kétemeletesre. A harmadik emeletet ráépitésekor homlokzatát átalakitották.

ZAKARIÁS G; Sándor: Budapest. Bp. 1961. 192
92.1.

MDK

Hild József

Képzőm.Társ.Kiáll.Tár gym. 1899.tav.nemzetk.kiáll.

MDK

Hild József

Soproni Szemle 74.sz.1939.
Csatkai Endre: Széchenyi műemlékek Nagycenken.

MDK

Hild József

Bp. müemlékjellegü épitményeinek jegyzéke.
Bp. 1949.

MDK

Hild József

1851-1867. épitette

A szt.István tpl megnyitása. Vállalkozók Közl. 19o5. XI. 22. 3-5 l.

MDK

Hild József épitész

villát tervez a városligeti fasorban.

Turányi Kornél: A Fasori diszkertek.
Budapest Régiségei, 1950. 583 l.

MDK

Hild József épimétsz

Bp. épitési történetének fejlődése.

~~xcxcxcxcxcxcxcx~~. Magyarság, ~~1xx~~ 1925. jan.2o. 8.1.

MDK

Hild József

Darvas István dr. cikke. Uj Élet, 1948. aug. 5. 12. l.

Hild József

MDK

Épitészet. Szt.István temploma.Irta Csányi Károly. Müvészi Ipar, 1906. jan.

MDK

Hild József

Az egri méreszhár építője, és befejezte az esztergomi méreszhár építését.

Dombi Műv. Lex.

277

MDK

Hild József

A bpi Szt.István tpl. ÉI, 1905. nov. 19. 383-386 l.

Képes.

Dervos István cikke. Új Élet, 1948.aug.5. 12.l

MDK

Hild József épitész

Fieber H: A Szt.István tpl.müv. méltatása.
Kath. Szle 1906. I.

43 l.

Müvészeti oktatás, épitészet, XIX sz.ef

Hild József a bécsi K. Akadémián

Századok 1874. ~~26-44 o.~~ 84-102 o.
Nagy Iván: Magyarország képzőmüvészei

Épitészet, világi, XIX sz.

Hild József: Nemzeti Muzeum

Századok 1874. ~~26-41~~. 85-102 o.

Nagy Iván: Magyarország képzőművészei

Eger

Hild József építész: Egri Bazilika

Századok 1874. ~~26-44-0~~. 84-102 o.
Nagy Iván: Magyarország képzőművészei

Budapest: Lloyd-palota
Hild József

Művészet V. évf. 1906. 3-50. l.

Budapest: Nákó-ház
Hild József

Müvészet V. évf. 1906. 3-50. l.

Budapest

Károlyi István nyomdán háza, 1832.-ből

Hild József

Magyar Művészet, 1926

416-417.o.

Bierbauer Virgil: Egy régi pesti ház feltámadása.

Budapest: Szent István templom 1857-905
Hild József, Ybl Miklós

Művészet V. évf. 1906. 35-50. l.

Budapest: Főkapitányság.
Hild József

Műcsoret V. évf. 1906. 3-50. l.

Pest

Hild József épitész: Bazilika, Nemzeti Muzeum

Századok 1874. 26~~—44~~ o. 84-102 o.

Nagy Iván: Magyarország képzőművészei

Pest

Aggchháza (Hild József tervei nevint.)

Religió, 1866. I. bélév 18. n.

Egyh. Tudósítások.

Hild József építész.

Atheneum. 1842. I. 13-15.

Épitészet, ~~világi~~ egyházi
egri székesegyház, Hild József

Hasznos Mulatságok, 1835.II. 5-7.

Egri főegyház

Építészet, világi
Császárfürdő, Hild József

Hasznos Mulatságok, 1842.I. 164-168.

Spécz József /beszéd/.

Hild József épitész

Pesti Hirlap. 1886. nov. 9. 8

A jubiláló épitész

Hild József építész

Magyar Művészet, 1926

416-417.o.

Bierbauer Virgil: Egy régi piarista kör feltámadása.

Hild József építész

Tér és Forma, 1930. III. köt.

55.-75. l. Ipari építkezések.

Hild József, építész

Életképek, 1847.VII.285-286.

Pártolni kellene...

Épice et (egyházi): Szent István templom terve Budapest Hild József (gipsmodell)

Művészet V. évf. 1906. 36 l. rep.

Építészet - világi

Valeró-gyár (1839) Bp.- Hild József

Tér és Forma, 1930: III. sóf.

55. - 75. l. Ipari építkezések.

Épületet (egyházi): Székesegyház.

Eger.

Hild József 1832-37.

Műemlék I. évf. 1906. 3-50. l.

Építészet (egyházi): Székesegyház kupolája.
Esztergom.
Hild József 1845.

Művészet F. évf. 1906. 35-60. l.

Építészet: (egyházi) Szent István-templom terve Budapest Hild József 1863. (Könyomat)

Művészet V. évf 1906. 33 l. repr.

Hild József, épitész

Életképek, 1847.VII. 322.

Kétszáz ujdonság

Hild József, épitész

Életképek, 1845.II. 834.

Apró hirek

Épitkezés, világi.

Alapköletététele, a pesti kereskedö testü-
let házának 1828. jun. 4.
Hild József tervezte.
Allgem. Handlungszeitschrift. 1929.
jan. 3. 1-3. 1.
jan. 6. 5-6. 1.

Építészet – világi

Károlyi István nyomdán háza, 1832-ből

Hild József

Magyar Művészet, 1926

416-417 o.

Biczbauer Virgil: Egy régi pesti ház feltámadása.

Épitészet.

A leégett városi szinház. Terveit az ujjáépitéshez Hildtöl.

Pesti Hirlap. 1847. 928. sz. 89. l.

Épitészet, egyházi
lipótvárosi templom, Hild

Honderü, 1845. II.273.

Heti szemle

Hild József épitész

Magyar Müvészet 1925.340-357.o.
Vémos Ferenc: Feszl Frigyes és kora.

Hild József, épitész.

Divatcsarnok. 1855. febr. lo. 8.

157.

Budapesti hirek.

Hild József, épitész

Divatcsarnok, 1853. aug. 4. 36. 724.

Hirvivő.

Hild József épitész (1789-1867)

Pesti Hirlap. 1886. nov. 9. 8.

A jubilált épitész

Hild József, épitész

Divatcsarnok, 1853.dec.1.70.1421-1422

Iró-müvészélet és Hirvivő.

Hild József épitész

Divatcsarnok, 1853.dec.4.71.1472

Iró-müvészélet és Hirvivő.

[illegible]

Hild József /1789- / építész

Bécsben, Olaszországban, néhány pesti müve

Századok 1874. ~~26-44~~ o. 84-102 o.

Nagy Iván: Magyarország képzőművészei

Hild József életéből

Religió és Lev. 1843. jul. 20.
46. old.

Egyh. Tudósítások.

Hild József építéz (1789-67)
Pest, aggolkháza

Religio, 1866. I. félév. 18. n.
141. o.

Egyh. th. dóritások.

Hild József épitész

Magyar Müvészet 1925. 2oo-2o6. o.
Dömötör István: A müpártoló Budapest.

Wechselmann Ignác építőmester Ybl

Budapesti Hirlap,1882.X.15
284.sz.I.Melléklet,1.o.

Építészet: (egyházi) Szent István templom
Pozsony
1851–1905.
Hild József
Kauser József
Ybl Miklós

Művészet V. évf. 1906. 35–50. l.

MDK

Hild József

Vámos F.: Budapest városképének átalakulása József nádor korától napjainkig. MMÉEKözl. Havi Füzetei 1926. III.évf.9-12.sz. 127-150.l.

MDK

Hild József építész

Hild József arcképe, rajz, Eybl festménye után

Pesther Handlungszeitung, 1841, jun. 3o. 183 l.

III.

TAGADHATATLAN, hogy a napoleoni háborúk nyomában fellépő általános európai gazdasági válság a XIX. század művészi újrakezdésével összefüggésbe jutott. A neoklasszicizmus, majd különösen a Biedermeyer művészi esztétikáját, elveit és programmját sokban determinálja a háborús időket követő gazdasági megpróbáltatás. Természetes, hogy ezek az idők polgári, puritán és dísztelen stílust teremtenek; az olcsóság és a célszerűség sok műalkotás alapelve. A XIX. század első fele bizonyos pontokon egyrészt a középkor utolsó századaival, másrészt korunk művészi szellemével érintkezik. Ilyen találkozópont a gazdasági viszonyok hasonló alakulásán kívül, a társadalom átalakulása, ami mind a három korszakban az individualizmussal szemben a kollektívizmus felé hajlik. A kollektív szellem különösen az építészetben, a művészetek ez elsődleges ágában érvényesül. Ezért oly egyszerű az említett korszakok építészeti alkotásait egy nevezőn hozni, anélkül, hogy ezzel csökkentenők a műalkotás vagy a mester értékét. Ezek szemléleténél nem egy zsenire gondolunk, mint például a San Pietro kupolája előtt, nem a mester jut először eszünkbe, hanem a század, a stílus, a kor lelke.

A neoklasszicizmus építészeinek megvilágításánál hiba volna tehát átsiklani az együttes korlélek egységesítő és kiegyenlítő ereje fölött, amely, ha jelentőségüket el is halványítja, közelebb vezet alkotásaik megértéséhez.

Azonban az emberi lélekbe oltott örök miszticiz-

mus és romantika mihamar rést tör a falak és síkok, számok, szögek és léptékek szigorú világán és megejti XIX. század építőmesterének lelkét. Ez az ébredező romantika a század első harmadában még megmaradt a klasszikus formaszabályok keretén belül s több időnek kell eltelnie, míg a művészet is követi az irodalom példáját, ahol Berzsenyi klasszikusan kötött hexametereit már kíséri Himfy szerelmeinek enyhe ritmusa. A kollektív szellemből származó szigorú klasszicizmus és a feltörni készülő romantika adja azt a két fénykévét, amely az egri főszékesegyház építészét, Hild Józsefet és művét a kor érzésvilágának fordulóján megvilágítja.

Hild József művének stílusa *romantikus klasszicizmus* s miután ismerjük a kort, az építtető regényes hajlamait és most vizsgálat tárgyává téve az építész életét, tanulmányait és működését, a főszékesegyház részletes leírását és esztétikáját tartalmazó fejezetünkben alkalmunk lesz rámutatni azokra a tárgyi motívumokra, amelyek az alapjában klasszicizáló irányú Hildnek, a romanticizmus iránti fogékonyságát elárulják.

Hild Józsefet származása és családja, amelynek legendás művészeti multjáról különféle források adnak számot, úgyszólván predesztinálták az építészi hivatásra.[47] Fia volt Hild Jánosnak, akit a XVIII. század végén a bécsi császári építészeti igazgatóság Pestre küldött. Atyjától származik Pest városrendezési terve, valamint a hatalmas „Újépület", amelyben 1789 december 8-án Hild József született. Atyjának virágzó irodájában sajátíthatta el a mesterség alapelemeit s innen került fel Bécsbe, a képzőművészeti akadémiára, ahol a Római keresztül a német szellembe ültetett klasszikus művészet elméletével megismerkedett. Akadémiai évei a technikai tudás tökéletes elsajátításában merülnek ki s későbbi működésére csak ennyiben vannak befolyással. Szorgalma elismeréséül az iskolától külföldi ösztöndíjat kap és amíg a stipendium aktáit elintézik, Eszterházy

herceg udvari építészének, Moreaunak irodájába megy. A bécsi akadémia nyűgétől itt szabadulhatott fel először s ezek a fiatal évek már éreztetik hatásukat a férfikor alkotásaiban is. Atyja halálakor, 1811-ben még nem tér haza Pestre, az ösztöndíjat be sem várva, Itáliába utazik. Milánó, Firenze és Nápoly után Rómába megy, ahol három évig marad. Hogy ez az aránylag hosszú idő, amit fiatalon az örök város soha ki nem apadó, művészi forrásánál töltött, nem lehetett közömbös továbbfejlődésére, az csak természetes. 1820-ban otthagyja Itáliát, visszatér hazájába és átveszi atyja pesti irodáját. A 20-as évek végén (1827—30) építi a Lloyd palotát s talán ez az alkotása hívja fel Pyrker figyelmét az akkor már keresett, jónevű építészre.

Nem tudjuk, hogy pontosan hogyan és mikor kezdődött kapcsolata Pyrkerrel és Egerrel. Tény, hogy *Wieser Józseffel,* a székesegyház ácsmunkáinak vállalkozójával együtt 1830 nyarán Egerben találjuk, ahol augusztus 28-án megkötik a szerződéseket és az összes részletes költségvetéseket benyujtják az építtető uraságoknak.[48] Maga nem tartózkodott állandóan az építkezés színhelyén, valószínűleg megszaporodott munkái miatt, s feltehető, hogy ez okból szerződtette irodájába 1832 június 19-én Pauker Miksa rajzolót,[49] akinek azonban Egerben már semmiféle szerepe nem volt.

Hild egri székesegyházi építkezésének úgy a magyar egyházi architektúrában, mint építészi pályáján döntő szerep jutott. Pyrker ajánlására Egerből kapja a meghívást az esztergomi székesegyház építésére[50] és a pesti lipótvárosi plébánia-templomra vonatkozó megbízatását is Egerben és Esztergomban nyert tekintélyének köszönhette.

Stílusa, építészeti tudása és ízlése úgy az egyházi, mint a világi építés terén a negyvenes években tovább fejlődik és gazdagodik. 1842 tavaszán németországi utat tesz. Ferenczy István társaságában meglátogatja Augs-

burgot, Nürnberget és Regensburgot,[51] ahol a Walhallát tekintik meg. 1853-ban egy második olaszországi utazásáról értesülünk.[52]

A pesti fellendülő építő tevékenységnek ekkor, különösen az 1838-as árvíz után, Hild a legjelentősebb vállalkozója. Száz segéddel dolgozik,[53] a fejlődő város legtöbb megbízását kapja. Az ő technikai és művészi felkészültségét dícséri a Dunasor, a Lipótváros és az egyre fejlődő Pest ízléses, józan klasszicizáló stílben épült palotáinak jó része. Pyrkerrel ebben az időben is fenntartotta a kapcsolatot, amely az építkezési elszámolásokból származik és így inkább financiális jellegű.[54] (l. okmánytár VIII.)

1867 március 6-án halt meg Pesten.

Hild József

Az esztergomi főmérasszentházi könyvtár építése 1853-ban

Vigilia, 1964, 3 n., 190 old.

Hild József K

Voit Eger 72. l - 74. l.

[47] A Hildre vonatkozó főbb irodalom: *Vasárnapi Ujság.* 1855, 338. l.; 1861, 181—82. l.; 1862, 275. l.; 1865, 553. l.; 1887, 702. l. *Ház.* IV. évf. 3—4. sz. *Építő Ipar* 1899, 191—92. l. *Századok.* 1874, 85—86. l. *Archaeologiai Értesitő* II. (1868) 2; X. (1876) 107. *Der Schmetterling.* Pest 1845, 292. l. *Der Spiegel.* Pest 1843, 408. l.; 1845, 1086. l.; 1850, 589. l.; 1851, 880. l.; *Kunstblatt* 1837, 252. l.; *Allgem. Zeitung* 1837, ausserord. Beil. 957. l.; *Révai Nagy Lexikon* 383. l. THIEME—BECKER: *Künstler-Lexikon* XVII. k. NAGLER: *Künstlerlexikon* VI. k. WURZBACH: *Biogr. Lex. d. Kaiser Oesterr.* IX. ÉBER LÁSZLÓ: *A budapesti Szent István templom.* Művészet V. évf. 1. sz. LYKA KÁROLY: *A táblabiróvilág művészete.* I. k. 52. l., II. k. 78—79, 88, 116—17, 130. l. IV. k. 9—10, 82—83. l. MELLER SIMON: *Ferenczy István.* 310—311. l. HORVÁTH HENRIK: *A régi Pest.* Magy. Művészet. V. 605—606. l.

[84] Hild József maga is megkísérelte, József nádor leányának emlékére 1854-ben emelt HERMINA-kápolna építészeti kiképzésében a késő középkor stíluselemeit megszólaltatni. — LECHNER JENŐ: *Budapest műemlékei.* Budapest 1924. 195. l.

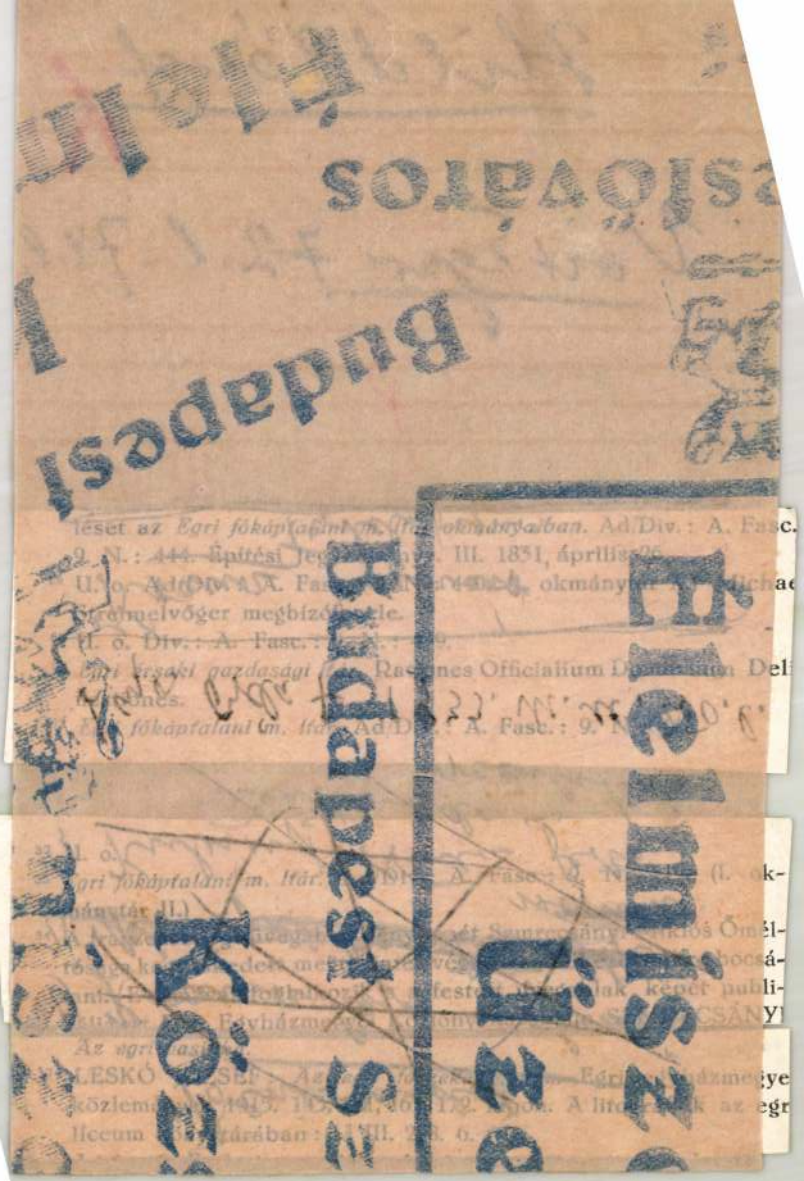

léset az *Egri főkáptalani m. itár okmányaiban.* Ad Div.: A. Fasc.
9. N.: 444. Építési jegyzőkönyv. III. 1831, április 26.
U. o. Ad Div.: A. Fasc.: 9. N.: 444. okmány: A. Michae
Strömelvöger megbízólevele.
U. o. Div.: A. Fasc.: 9.
Egri érseki gazdasági [illegible] Rationes Officialium [illegible] Deli
[illegible]ones.
[illegible] *főkáptalani m. itár.* Ad Div.: A. Fasc.: 9. N.: [illegible]

[illegible] U. o.
Egri főkáptalani m. itár. [illegible] A. Fasc.: 9. N.: [illegible] (I. ok-
mánytár II.)
[illegible] Samuelcsány Miklós Ömél-
tőséges [illegible] megmaradt [illegible] bocsá-
[illegible] Egyházmegye [illegible] SAMUELCSÁNYI
Az egri [illegible]
[illegible]LESKÓ [illegible] Egri [illegible]megye
közlemények [illegible] A [illegible] az egri
líceum könyvtárában: [illegible] III. [illegible] 6. [illegible]

Hild József

1844-ben saját magának építette, majd eladta a Budakeni út 38. n. villát.
Fotóis.

Román András: Budai műemléki zéta
Műemlékvédelem, 1967/4. 243. o.

Hild József

építette 1846-ban a Mátyás király út 14. n. alatt az ún. Libaschinszky villát. Fotó is.

Román András: Budai műemléki séta

Műemlékvédelem, 1967/4. 244-245. o.

Hild József

tervezte valóminőség a Diana út 17. sz. villát.

Román András: Budai műemléki séta
Műemlékvédelem, 1967/4. 245.

Hild József

épített 1840-ben a Váci u. 4. sz. házat.

Műemlékvédelem, 1968/1. 56.o.

Hild József

építette 1835-ben a VII. Hollán u. 4. sz.
épületet

Műemlékvédelem, 1968/1. 56 o.

MDK

Hild József, építész

A Petőfi Sándor utca 3. sz. ház

műemlék. Hild József építette.

Most elhémüllek restaurálásával.

Pakots György: Csengő az ajtó felett. 5

ESTI HIRLAP. Bp. 1968. dec. 23.

Hild József

Építette 1856-ban az azonos nevű vendéglő
üdülő-szállójának a Béla király út 61.
n. alatti Fácán-t.
Fotó is.

Román András: Budai műemléki séta.
Műemlékvédelem, 1967/4. 244.a

Hild József

művei

Vác u. 50.
Vádor u. 19.
Vác utca 9.
Október 6. u. 7.

Természettudomány, 1967/3.
186.

Hild József

halála óta elpusztult épületei:

egyrosi Kivakodó-téri (mai Roosevelt tér) palota sa

Műemlékvédelem, 1967/3. n. 187. o.

Hild József

halálának (1867. márc. 6.) 100. évfordulóján Pesten tevet szevezek el róla és apjáról, Hild Jánosról.

Műemlékvédelem, 1967/3. 185.o.

Hild József

vagy Pollack Mihály építette a ~~Bu~~ Budakeni út 73. n. alatti Csendillá-t.

Román András: Budai műemléki séta
Műemlékvédelem, 1967/4. 24. o.

M.D.K.

Hild József épitész

/1789 - 1867 /

Pest számos köz- és magánépület.

Lloyd-ház,

Eger, székesegyház,

Lyka: A müvészetek története Bp. 1965. 180.l.

MDK

Hild József, építész

1863-ban tervezte a Tanács körút 8. n. házat.

(-ts): Épült: 1778-ban 4

ESTI HIRLAP 1 Bp. 1968 szept. 20

Hild József, építész

mint a magyar neoklasszicista építészet egik kiváló képviselőjét emeliti

15

Hevesi Iván: Művészettörténet ... előadásai nyomán. Iparmův. Főisk. jegyzetei. Bp. 1949. 15. dd.

Hild József, építész

7 Ok

A cikkíró megemlíti az egyi dóm építőjének nevét.

Fitz József: A táblabíró világ Könyve
405-07. p

Bp. 1959. szeptember IX/9

KÖNYVBARÁT

M. D. K.

HILD József épitész

Szeged, „Régi Hungária hálló" (Iskola u. 20.) ?

Kivitelező: Arleth Ferenc
1867-68

Nagy-Papp-Börcsök: Szeged, Bp. 1960.
252. l.

Hild József

MDK

Pollack Mihályt régi szálak fűzik a Hild családhoz. Hild János özvegyével, Hild Vinczével, majd annak özvegyével, később Hild Józseffel /Mestermunka késedelmes elvégzése, a Marczibányi ház beomlása/ lojális magatartást mutat. Hild Vince /Mint a Német Színház építési ellenőre/ és Hild József / Vállalkozik a Pollack-termek átalakitás ra az országgyülés céljaire/ viselkedése nem látszik barátinak.

402.o.

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild József építész

Ke. D. K.

Pesten kívül dolgozott: Esztergom, Eger, Buda, Veszprém, Szatmárnémeti

Entz Gy.: Könyvismertetés. Művtört. Ért. 1958 4 sz. 310

Hild József épitén M.D.4

hiteles müve az eddig Pollacknak tulajdonitott gyömrői Teleki-kastély.

Kampis A: Könyvismertetés. hüvtört. Ért. 1958 4.n. 301.

M. D. K.

HILD József épílész

Tigris szálló (Nádor u 5. 7.)

Precsich Gábor: Bp. városépítésének

története.... Bp. 1960. 62. l.

M. D. K.

HILD József építész

Valeró-gyár (1844.) ma Honvédelmi Minisztérium

Preisich Gábor: Bp. városépítésének története ... Bp. 1960. 65-66. o.

M. D. K.

HILD József építész

(a városrendező Hild János fia)

Kirakodópiac – mai Roosevelt tér és

attól délre eső Duna-part palolásora

Heinrich-ház

Kerepesi úton Czirahy-palota rezsöbbi

, Nemzeti Kaszinó

Preisich Gábor: Bp. városépítésének

története .... Bp. 1940. 67. l.

M. D. U.

HILD József építész

A városháza építésére M. Arvitésére kap megbízást

Széchenyi-féle bérházépítkezés (Szabadságtér Alpári Gyula utca, Arany János utca és Gunner utca Zoltán Szimbőn) 1844.

Prelich Gábor: Bp. városépítésének története ... Bp. 1960. 57. l. 58. l.

M. D. K.

HILD József építész

„Kereskedelmi Testület Háza" a „Lloyd palota 1827–1830

Preisich Gábor: Bp. városépítészetének története .... Bp. 1960. 54. l. 69.

Hild József
építész

M.D.K

Rados Jenő írt monográfiát
Hildről.

Major Máté: A hely szelleme és a magyar . . . .
Élet és Irodalom, 1960. szept 2 — 5 lap

-1-

H. D. K.

HILD József építész

Szül. 1789. Pest —

Atyja H. János

Kereszedői Testületi ház (Lloyd-palota)

V. Főkapitányság (Roosvelt tér 7-8.)

Marczibányi-palota (Október 6 u 7.)

Zakariás G. Sándor: Egy régi pesti ház

Magyar Építőművészet 1958. (VII.) 6. sz.

196. sz.

./.

-7- M. D. R.

HILD József építész

Trattner-Károlyi ház (1831) Petőfi S. u. 3. sz.
(Kétuszára Városhai v. Gránátos) 1835-36. (V. Veri u. §12.) (Repr.)

1847. további emeletrá építés

1950.-ben terv a háznak fedett galeriává

való átépítésére (Londoni udvar)

Zakariás G. Sándor: Egy régi pesti ház

magyar Építőművészet 1958. (VII.) 6. sz.
197-198. l

K. O. K

HILD József építész

Bp. Dorottya u. 3. sz. ház

Zalkariás G. Sándor: Egy régi pesti ház

Magyar Építőművészet 1958. (VII.) 6. sz.

195. l.

M. D. A

HILD József építész

Lelegenből számazott, de magyar módra épített

Granasztói Pál: A magyar építészet kilenc évszázada

Magyar Építőművészet 1958. (VII.) 6. sz.

193. e

M. D. K.

HILD József építész

1867. márc. 6. halt meg

Építész évforduló

Magyar Építőművészet 1960. 2. sz. 64. l.

Hild József
építész

M.D.K.

Lloyd palota

Major Máté: A műemlékről röviden és – eloben.
Élet és Irodalom, 1960. jul. 29 - 31 szám. 10 old.

le. P. V.

HILD József építész

Született 1789. dec. 8.

A magyar Építőművészet 1960. 6. sz. 59. l.

M. D. K.

HILD József építész

Petőfi Sándor utca, Karolyi-Trattner-ház

Sas utca, Zrinyi utca és József Attila

utca sarkán: Marcibányi-palota

Preisich Gábor: Bp. városépítésének

története.... Bp. 1960. 68. l.

M. D. K

HILD József építész

Régi pesti Városháza III. emeret
ráépítése 1863.

Preisich Gábor: Bp. városépítési.
nek története.... Bp 1960. 70. l.

ll. D. K.

HILD József építész

A szépítési bizottmány Tagja

Preisich Gábor: Bp. városépítészének tör-
ténete .... Bp. 1960. 74. l. 75.
73. l.

ee. D. K.

HILD József építész

a Bazilika építése tervei szerint

1851-ben kezdődik

Precsics Gábor: Bp. városépítészének

története.... Bp. 1960. 49. l.

Hild József

1848-ban a főrendiház részére a Nemzeti Muzeum
di ztermét kivánják igénybe venni és megbizzák Pol-
lackot a szükséges átalakitások végzésével. Pollack
idegenke ése után Széchenyi utasitja Pollackot
a terem átadására, hogy az átalakitést Hild Józseffel
elvégeztessék.

352.o.

ZADOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

MDK

Hild J ózsef, épitész

épitette a Nádor u. 19. sz. házat 1861-ben. Romantikus, 3 emeletes. Az elsö em. három köz. abláka empire erkéllyel. Kazettás-rozettás fö-párkány, alatta oroszlánfejes friz. Oszlopos-pilléres udvar. Kér br. oroszlánfej a fakapun.

Gen Lak Bpest

MDK

Hild József, épitész

a Nádor-u. 26.sz. házat épitette. Klasszicizáló, két emeletes, a két emeletet összefogó félpillérsorral a középrizaliton, háromemelet ujabb ráépités. A földszint ivekkel. Empire vasbalusztertagok és folyosórácsok. Fogas föpárkány. Vörösmárvány összetört kut bronzfejjel.

Gen Lak Budapest.

MDK

Hild József, épitész

a Nádor -u. 28 s8.házat épitette 1843-ban. Egykor Frankenstein-ház,eredetileg klasszicizáló, sarok, ötemeletes,13 ablakkal és jó fakapukkal. A második emelettöl felfelé erösen átalakitva. Az udvarban szép rács.

Gen Zakt Bpest

Hild József

"Taenzer-ház /Akadémia u. 3/ 1836.

Budakeszi uti saját villája 1844.

A volt Fácán-vendéglő 1856.

Császár-fürdő. 1842.

Egri székesegyház 1830-37.

Zádor Anna: A magyar reformkor művészete.
Bp.1961.

16.1.

MDK

Hild József

Mérleg u.11. házat épitette 1837-ben.

GenZak Bpest.

MDK

Hild József

1843. Nádor u.3.sz. házra emeletet huzott

GenZak Bpest.

MDK

Hild József

1838-ban Kopácsy primástól megbizást kap
a székesegyház épitésére.

Leopold Antal: Az esztergomi Bazilika. Uj Ember,
1945. okt. 28. 8.l.

MDK

Hild József

a Keresk. Bank uj palotája tervezésével megbizva

Függetlenség 1941. jun. 1. 11.old.
Felépül a Ker.Bank uj palotája.

MDK

Hild József ép.

Budakeszi ut 38. villa, sajátmagának/

Gen ZakBpest 76 l.

MDK

Hild József

József tér 12. ház, 1833.

Gen ZsKBpest

MDK

Hild József

Mérleg u. 9. ház. ráépitès 1839.

Gen ZakBpest 49 l.

Hild József és Pollack Ágoston épitészek

MDK

Reáltanoda u. 7. Belv. reál

Gen ZakBp st 41. l.

MDK

Bp. V. Dorottya u. 3. sz.
sarokházat Hild József 1860-61-ben Lyka Anasztász számára épitette.

Helyreállitotta Komárik Dénes 195?-ben.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961. 98.1.

Hild József

MDK

Deák Ferenc u. 21. kétemeletes házra Hild József 1845-46-ban harmadik emeletet épitett és átépitette az I. Attila krt 32. házhoz hasonlóra.

Itt nyilt meg a harmadik emeleten 1845 okt. 3-án Marastoni Jakab Nagyhid utcai festőiskolája, és 1860-ig működött.

Repr. 174. kép.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.
98.1. 9/8/1.

Hild József épitész

MDK

1855. megbizást kapott az épület ujbóli felépitésére.

Gárdonyi J: az ujjászületö pesti Vigadó. M.N. 1962. okt. 12.

MDK

Hild József építész

Bierbauer: A palotinus stilus viszonya az európai klasszicizmushoz. MMÉKözl havi füz. 1925. ápr. 39 l.

M.-D.-K.

HILD József építész

Eger, főszékesegyház (1824-1840) rekv.

Esztergom, székesegyház építésének

befejezése

Dombi

Dobi József: Müvészettörténet Bp. 1960. 278.280.l.

Dombi József: Művészetté

M.D. 4

HILD József építész

Bp. Engels tér 1.

" Október 6. u. 3.

Gerő László: magyar építészet a XIX. sz. 2. felében

Bp. 1955. 12. l

M. D. K

HILD József epitész

Bp. Hermina kápolna (1843-1854)

Gerő László: Magyar építészet a XIX. Bp.

D. Pelikán Bp. 1955. 14. l.

M-D-K

HILD József építész
(1789 – 1867)

1856. a pesti Deák-téri templom
homlokzatának megújítása (épí-
tette Pollack M. 1799-1808)
1831-36. Eger, szikes egyház

Müvészettörténeti Á B C Bp. 1961. 262, 511, 515,
549. e.

Hild József

MDK

A marczibányi palotában történt szerencsétlen miatt pallérjával Kernstock Franz, Karl-lal együtt közösen kötelesek kártéritésre. 1832.

~~1836/ban~~ Az ő tervei szerint épitik fel az 1838-as árviz folytán összedült a Hársfa utcában lévő Kernstock-házat az első pesti fürdővel.

Horváth Béla: Kernstok Károly dokumentumok. Művészettörténeti Tanulmányok. Bp. 1961. 269-272.l.
a dokumentumok közlése: 272-278.
270.l.

Hild József, építész

MDK

A Szabadság-hegyen tatarozzák a Diana utca 17. sz. alatti villát; Hild József építette a múlt század negyvenes éveiben.

– : Ódon házak új ruhában

1./

Esti Hírlap, bp. 1960. jún. 21.

MDK

Hild József épitész

Holló u.4. ház

Gen ZakBpest 62.C

MDK

Hild József

Voit Eger

MDK

Hild József épitész

Voit Eger 72 l. 74 l.

MDK

Hild József épitész

Vajda Viktor: Müvészet és politika. Pest, 187o.
137 l.

MDK

Hild József épitész

Historia 1928. 5.sz. /Hild József épitőmester müszaki rajzolója./

MDK

Hild József épitőmester

Lestyán Sándor: Pesti Casino 1837. Ujság 1938.I.16.
8.l.

Hild József épitész MDK

Horváth Henrik: Árpádházi Szent Margit siremléke és egyéb tanulmányok. Bp. 1944.

MDK

Hild József épitész

a Neu-Gebäude és a Fővámtéri Nádor Hotel épitésze

Móricz Zsigmond: Budapest fővárosi arca.
Pesti Napló 1935, máj.29. 11.1.

MDK

Hild József épitész

Teleki Pál u. 3. 184o. 3.emelettel toldva

GenZsKBpest

MDK

Hild József építész

Teleki Pál utca 7. ház 1830-32

GenZakBpest

MDK

Hild József építész

Palóczi E: Egy kétemeletes ház történetéből. /a bp-i áru és értéktőzsde félszázados jub. alk./ Pesti Hirlap 1914, jan. 25. 66. l.

MDK

Hild József

egy bérház udv. homlokzata

épületmetszet

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.

5 vc 51-52 l.

MDK

Hild József

szinház homlokzat

palota homlokzatterv

egy bérház homlokzatterve

Képzőm. Társ. 1899. tav. nemzetk. kiáll.

5[illegible]vc 51-52 l.

Hild József épitész

MDK

Váci-utca 59.sz. ház

GenZakBpest 44 l.

M. D. K.

HILD József építész

Orsz. Reuma és Fürdőügyi Intézet (Frankel Leó u. 54.) 1843-ban kezdtek építeni az Ingalmasvend részére

Pest müemlékei II. Bp. 1962. 220.

M. D. K

HILD József építész

Frankel Leo u. 52. szt. István-kápolna tervei 1843

Budapest müemlékei II. Bp. 1962. 218. l.

M. D. K.

HILD József évitész

Frankel Leo u. 50. latóbár ó évitése feltehetően az ó mentája

(1842-44)

repr.

Budapest műemlékei II. Bp. 1962. 216

MDK

Hild József

építész

Gerő László: A bazilika kupolája, Budapest, 1947. 288-289. l. képpel.

M.D.K.

Hild József, építész

1846-ban készítette a lipótvárosi templom első tervét, mely azonban nem jutott kivitelre, hanem az alapeszme megtartásával egy uj terv készült, mely szerint az építkezést megkezdték 1851-ben. Hild halála után, 1868-ban Ibl Miklósra bizták az építkezés folytatását. A beomlás körülményeiről való beszámolót lásd u. ebben a cikkben, Ibl Miklós feldvasásában.

Ibl Miklós: Feldvasás a pest-lipótvárosi fő templom beomlásáról. A Magyar Mérnök-Egyesület Körlönye. Pest, 1868. II. köt. 19-20. old.

M. D. K.

HILD. József építész

A Császár-fürdő újjáépítésének terve (1841)

Kivitelező: Zillerbarth, Jakobson, Dolánszky, Krach, Krenner, Rittmeister, Eckermann, Sturm

Budapest müemlékei II. Bp. 1962. 211. l.

M. D. K.

HILD József építész

Rados Jenő neki tudajdonítja

a Budakeszi út 73. sz. alatti u. a.

Csendilla vilát.

Budapest műemlékei I. Bp. 1962. 146. e.

1962.

le. D. K.

HILD József épületei

Frankel Leo u. 54. sz. reformátusok

Budakeszi út 38. sz. saját villája

Városmajor u. 39/b sz. villa

Diana út 17. sz. földszintes nyaraló-épület

Libaschinszky-villa (1846.)

-ud-pest műemlékei I. Bp. 1962. 144., 146. l.

M.O.K

HILD József építész

A volt Fácón vendéglő (1856.)

Budakeszi út 32. sz. v. Wodianer villa –

Frankel Leo u. 50. sz. alatti v. Császár-

fürdői szállodа (1840–1842)

Császár-fürdő

Szt. István-kápolna (Frankel Leo u 52.)

1843.

Budapest müemlékei II. Bp. 1962. 143. 144. 146. l.

Hild József épitén M.D.K.

vagy követője müve a Velence-i r.k.
Hlom. 1830 körül.

Genth. Kuenl. 1959 I. 413

Hild József

H. János fia.
Szül. 1789-ben a Neugebäde egyik korábban elkészült pavilonnjában. Gimnáziumot Pesten végezte, majd Bécsben és Rómában tanult. 15-16 éves korában apja városrendezési tervén dolgozott. Apja halála után 1811-től az anyjára szállt mesterjog alapján müködött.
Nagy megbizásai miatt nem tudta elkésziteni a számára kiadott mestermunka feladatot. Végre e nélkül kapott mesterjogot 1844-ben. 1836 -tól a bécsi Képzőmüvészeti Akadémia tagja.1842 pesti diszpolgár.

89.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Hild József

H. János fia.

Szül. 1789-ben a Neugebäde egyik korábban elkészült pavilonnjában. Gimnáziumot Pestén végezte, majd Bécsben és Rómában tanult. 15-16 éves korában apja városrendezési tervén dolgozott. Apja halála után 1811-től az anyjára szállt mesterjog alapján működött.

Nagy megbizásai miatt nem tudta elkészíteni a számára kiadott mestermunka feladatot. Végre e nélkül kapott mesterjogot 1844-ben. 1836 -tél a bécsi Képzőmüvészeti akadémia tagja.1842 pesti diszpolgár.

89.o.

Hild József

MDK

Az egri és részben az esztergomi székesegyház
A szilasváradi templom,
A lovasberényi, bajnai kastély
A Lloyd-palota 1828-30 .
Az egykori Ullmann ház 1834.
Az Európa szálló 1849 /1887-től Főkapitányság./
Az ő tervei szerint épitették ujja 1849-ben a "Fogadó az angol királynőhöz" szállodát és 1842-43-ban a régi pesti városházát, ugyancsak az ő tervei szerint épült rá 1863-ban a III. emelet is.

89.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Hild József

Repr. Az egykori kirakodó tér az Europa szálléval. A XIX sz. első fele.
Alt vizfestményéből Sandmann könyömata
1852. körül.

MDK

90.o. 76. kép.

Repr: A Lloyd palota emeleti alaprajza. 1828-30.

89.o. 75. kép.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Hild József

MDK

Cziráky-palota
Tänzer ház
Károlyi Trattner ház
Derra-ház.
Valero Selyemgyár 1839-44.
Üllői uti Mária Terézia laktanya tervei.
A Császár-fürdő átépitès 1841-48.
A pesti Szt István plébánia templom/"Bazilika"/ 1851-1867 első periodusa. ß később Ybl és Kauser megváltoztatták Hild elképzeléseit./
91 és 92.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1969.

Hild József

tervei alapján készült:
1832-35 a belvárosi plébánia templom uj korusa.
1835-37 a Józsefvárosi plébániatemplom főoltára
1854 a Kálvintéri ref. templom karzata.
1856 a Pollack féle Deáktéri ev. templom homlokzatának átépitése.
1842 a Herminakápolna. /1856-ban készült el/

92.o.

MDK

Borsos - Söder - Zádor : Budapest. Bp. 1960.

Hild József

MDK

Repr: A régi pesti városháza. 1842-43 és 1863.

99.o. 85. kép.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Hild József épületei M.D.M.

A Császár fürdőt 1841-48 között
H. J. tervei alapján klasszicista é-
pületrésszel bővítik.

Gerő Gy.: Buda török műemlékei.
Bp. 1957, 21.

Hild József

MDK

Pollack Mihályjelentése szerint

Hild József 1817 óta, Zofahl Lőrinc 1819 óta,

Kasselik Ferenc 1820 óta és Zitterbarth Mátyás

1825 óta késik mestermunkája elkészitésével.

331.o. 147. jegyzet.

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild József

MDK

Rados Jenő a Csendilla-villát az ő művei közt sorolja fel.

Zádor Anna egyenlőre "hypotetikuson Pollack-münek tartja.

308-309.o.

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild József

MDK

A Krausz Károly -féle telekre, vagy a részben megépült Pollack-tervezte/1834/házra épithette Hild József 1839-ben a Klopfinger János részére épült házat.

331.o. 158. jegyzet.

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild József

építész MDK

Az alsópetényi volt Sómogyi-kuria az ő kuriáinak modorában épült.

114.o.

repr. 33.34. kép.

Genthon:Nógrád. 1954.

Hild József

MDk

a gyömrői egykori Teleki-kastély
nem Pollack, hanem Hild József alkotása.

312.o.

Zádor Anna: Pollack Mihály. Bp. 1960.

HILD, József, pesti építész

H., architect in Pest. Packh utóda az esztergomi dóm építésénél. (1839, 901 l)

Preuburger Zeitung
(Genthon)

M.D.K.

Hild József, építész, építőmester

a XIX. sz. első felének talán legjobban foglalkoztatott építésze. Munkássága ebben számokban is nagy, egyedül álló a magyar építészet történetében. Külön megemlíti a Kirakodó-tér [ma Roosevelt] északi oldalon a Wieser-Ullmann-ház egyesítésétől kiszakított Europa-szállót-később Rendőrfőkapitányság

Major Máté: A pesti Dunapart szivének városképi problémái

"BUDAPEST", Bp.1966. IV.évf. máj.sz. 17-19.old.

M.D.K.

-2-

Hild József, építész, építőmester

... a Dunára merőlegesen álló Náró-palotát, melyet 1902-ben bontanak le, és helyéle építik fel, Quistner Zsigmond terveci szerint a „hivalkodó" Gresham-palotát; a ./.

Major Máté: A pesti Dunapart szivének városképi problémái

"BUDAPEST", Bp. 1966.IV.évf. máj.sz. 19. old.

M.D.K.

Hild József, építész, építőmester

... a tér déli végén a Libaniszky-Coburg palotát és a Diana-fürdőt is ez időtájt bontják le, hogy ugyancsak Quittner tervei szerint a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank épülete kerüljön helyébe – a Lloyd palota pedig: „Hild és a magyar klasszicizmus"./

Major Máté: A pesti Dunapart szivének városképi problémái
"BUDAPEST", Bp.1966. IV.évf. máj.sz. 13. old.

M.D.K.

Hild József

... egyik remekje, a második világháboru után került le-
bontásra, holott „a műemlér-
védelem tudományos szempont-
jainak minden sérelme nélkül,
credeti ellapotában lehetett
volna helyreállítani."

Major Máté: A pesti Dunapart szivének városképi problémái

"BUDAPEST", Bp. 1966.IV.évf. máj.sz. 19. old.

Hild József.

A belvárosi plébániatemplom orgonakórusát torve alapján 1835-ben kibővítették, a hat dór oszlop által tartott, boltozott fodémű sáv hozzáépítésével.

Városkultura, 1935, febr. 15. 38. old.

MDK

Hild József épitész

Hild József épitész arcképe, H. Weinem fametszete

Vas. Ujs. VIII.1861,IV.21. 181 l.

M.D.K.

Hild József,építész

Az egri székesegyház.Fekete repr.469.o.

Kampis Antal : A képzőművészetek

A Kultúra Világa,III.köt.A képzőművészetek,a zene a szinház és a film.Bpest,Minerva,1960

M.D.K.

Hild József, építész, 1789-1876

Hild János fia. Bécsben tanult. Olaszországban járt. Min
dent épitett. 467.o. Károlyi-Trattner ház, Marcibányi
palota, Tanzer ház, Diana fürdő, Ullmann palota, Oziráky
ház, Hét választófejedelem szálló. Lloyd palota, Mária-T
Terézia laktanya, Császárfürdő Gyömrői kastély, Bajnai
Sándor kastély. Egri székesegyház, Hermina kápolna, cegl
lédi templom, szatmári teml. Lovasberényi templ. 468.o.

Kampis Antal: A képzőművészetek

A Kultúra Világa. III. köt. A képzőművészetek, a zene,
a szinház és a film. Minerva. 1960. Bpest

-1-

M.D.K.

Hild József, építész (1789-1867)

János fia, a Hild család szaúvos építész tagja közök a legtehetségesebb. Bécsben tanult és itáliai tanulmány utja után apja mellett dolgozott. Ennek halála után bámulatos tevékenységet fejtett ki: nagyszabásu középületektől egyszerű polgárházakig minden munkát vállalt, így művei néha értékbeli leg egyenlőtlenek. Packh halála után ő folytatta az esztergomi építkezéseket. Az ő nevéhez

./.

Antal Kampis: Kunst in Ungarn,
Bp. 1966. Corvina

212. old.

-2-

M.D.K.

Hild József, építész

...fürödik az egyszori Kereshedők Csarnoka (Lloyd palota), a Császár fürdő (minthettő elpusztult), és számos vidéki hastély. Óriási tevékenységet fejtett ki a templomépítészet terén: az ő műve az esztergomi bazilika befejezése, az egri székes egyház (1831-1837), a Városhegyi Hermina kápolna, a cegléd református templom, a szolnoki székes egyház és a lovasberényi plébánia templom. ./.

Antal Kampis: Kunst in Ungarn,
Bp. 1966. Corvina

213-214 old.

M.D.K.

Hild József, építész

... Ő kezdte meg a hipótvárosi Szt. Ist. vár templom (az un. Bariliko) építését 1851-ben, melynek kupolája aronban, egy évvel Hild halála után, 1868-ban beomlott.

Antal Kampis: Kunst in Ungarn,
Bp. 1966. Corvina 214. old.

Az egyi szerés egyh. k. 210. "

No	EROGATIO	Specifice W. Rf.	xr.	Summarie W. Rf.	xr.
	Translatum			680.915	37
	Summa totalis Erogationis			680.915	37
	Combinata cum Pereptionis				
	Summa			680.915	37
	Manet nihil	—		—	

Signatum Agriae Die 31 Maji 1838.
Per. Ant. Naidhart A. Epplem R. Exrem qua Aedil Cassa Metr. Ecciae Agr. Raontem.

V.

HILD JÓZSEF SZERZŐDÉSE PYRKERREL ÉS A FŐKÁPTALANNAL.

Egri főkáptalani magánlevéltár. Külzet: Div.: A. Fasc.: 9. N.: 443. — Contractus aedilis cum Architecto Josepho Hild; intuitu Struenda Metr. Ecclesia.

Endesunterfertigter mache hiemit Kund und zu wissen; dass indem ich folge hohen Auftrags Sn. Excellens des Hauptgeborenen und Hochwürdigsten Herrn Patriarch- Erzbischofes Johann Lad. *Pyrker* von Felső-Eőr, und des Hochwürd. Erzdomkapitels zu *Erlau* als hiezu erwählter Baumeister übernommen habe, verpflichte mich

1-tens, Den Bau der Kirche nach meinen Kräften nicht nur mit allem Eifer, Erfahrung und Sachkenntniss dermassen zu unternehmen, dass die grösste Solidität und Schönheit in der Anordnung, gleich wie Geschmack und Reinheit in der Ausführung zur vollen Zufriedenheit erzielt, sondern zugleich in Anwendung und Verarbeitung der Materialien, auch alle oeconomische Rücksichten auf das Sorgsamste beobachtet werden.

2-tens, Ich übernehme die Maurer-Arbeiten für meine Rechnung, um die im Ueberschlage festgesetzten

Preise, jedoch mit dem Vorbehalt, dass wenn der Lohn der Maurergesellen sich über 1 fl. 30 xr. W. W. erheben sollte, mir von diesem Zeitpunkte an die Fortsetzung der Arbeit, nach dem Verhältniss der erhöheten Taglöhner bezahlt werde. Dagegen, wenn der Lohn unter 1 fl, 24 xr. W. W. fallen sollte, dann der von dieser Zeit an weniger ausfallende Betrag in Abschlag genommen werde.

3-tens, Verbinde mich, die im Ueberschlage angeführte Zahlung der Handleger, sowie die Ryten der Bauerquisiten der nötigen Maschinen und Werkzeuge u. s. w. auch selbst zu bestreiten; ausgenommen die zu Gerüsten erforderliche Holz und Bretter, welche von Seiten der Hochlöblichen Bauherrschaften beigeschafft, gleichdem die Fuhren für die etwa von Pest herüber zu sendenden Maschinen und Werkzeuge bewilligt werden.

4-tens, Hafte ich für die Richtigkeit der im Ueberschlage ausgesetzten Maassen mit Ausnahme der Fundamente, welche erst bei der vollkommenen Ausgrabung und Herstellung gemessen, und nur darnach als ihre Tiefe mehr oder weniger betragen wird, bezaht werden.

5-tens, Die Zahlungen werden nach Verhältniss der zu geschehenden und geschehenen Arbeiten in meiner Abwesenheit meinem Stellvertretenden Bauführer wöchentlich gegen ordentliche Quittungen geleistet werden.

6-tens, Wiewohl ich zur Leitung der Arbeiten einen baukundigen fleissigen Polier anstellen werde, verbinde mich danach zur Uebersicht, des Baues und ferneren Anordnungen jede 4-ten oder 5-ten Woche auch selbst zu erscheinen.

7-tens, Wünschte ich, dass zur Abtragung der alten Kirche möglich Hand angelegt werde, damit noch im Laufe dieses Herbstes und vielleicht auch Winter einige

Fundamente ausgegraben und mit dem ersten Frühlingstage die Arbeiten der Mauern angefangen werden können; denn nur dadurch wenn die Arbeiten frühestens beginnen kann, wird es möglich die nötige Zahl braver Arbeiter zu versehen und den Bau so zu beschleunigen, dass die Kirche in 4 Jahren vollendet dastehe.

Zur Urkunde all dessen ist dieser Kirchen Bau Vertrag in drei gleichlautenden Exemplaren durch bei der Unterfertigung und Siegel bekräftigt. *Erlau den 28. august 1830. Joseph Hild Baumeister.*
praesentem Contractum et eiusdem puncta ratihabeo *Johannes Lad. Pyrker Patr. A.Eppus* P. H.
Nomine et ex parte V. M. Capituli ratihabeo. Agriae die 28. Aug. 1830. *Carolus Rajner E.Eppus Vovradiensis Praep. M. & C. A.* P. H.

VI

FRANZ WIESER SZERZŐDÉSE PYRKERREL ÉS A FŐKÁPTALANNAL.

Egri főkáptalani magánlevéltár külzet: Div.: A. Fasc.: 9. N.: 443. Contractus de aedificanda Metropolitana Ecclesia Agriensi.

Contract: Welcher unter heutigen Tag zwischen Sr. Excellenz den hochwürdigsten Herrn Patriarch und Erlauer Erzbischof *Johann Ladislaus Pyrker de Felső-Eőr,* und den dabei mitverstandenen löbl. Erlauer Dom-Kapital, dann anderseits den Herrn *Franz Wieser* bürgerl. Zimmermeister der königl. Freistadt Pesth zu dem Ende abgeschlossen wurde wie hier unten folgt.

Nämlich Herr Franz Wieser übernimmt laut diesem Contract nach einem bereits früher verfassten und der Bau-Herrschaften unter eigener Fertigung überreichten Ueberschlag, aller zum Bau und Vollendung der sämt-

lichen Zimmerarbeiten bei der Metropolitan Kirche zu Erlau.

1-tens, Der Dachstuhl der Metropolitan Kirche nach dem eingereichten Plan Vorausmaass und Kostenberechnung, jedoch mit Hinweglassung einer Thurm-Kuppel (Statt dessen die Eindeckung über diesen Theil sowie an der Atick geschehen soll) von gesunden trockenem Bauholz nach dem eingereichten Plan gut und deren Constructionen gemaiss solid und zur vollen Zufriedenheit herzustellen.

2-tens, Soll der Dachstuhl nach Angabe des H. Baumeister Fr. Hild bis in Monath August 1832 vollkommen fertig seyn so, dass selber bis Ende September 1832 sowi die Mauerhöhe hergestellt seyn wird aufgestellt und eingeschallt werden kann, um dass an dem Bau keine Hemmung oder Nachteil durch die Eindeckung entstehen kann.

3-tens, Das mittlere Kuppeldach hat bis zum Jahre 1833 gänzlich ververtigt zu seyn, damit so, wie die Maucrhöhe, der Kuppel crrichtet und eingewölbt seyn wird, das Dach sogleich aufgestellt und eingeschallt werden kann.

4-tens, Die zum Dachstuhl erforderliche Schlosserarbeit Hangeisen, Schraufen, Klampfen, Gerüstholz, der Transport des Dachstuhls dann der Baurequisiten von Pesth bis zum Bauplatz ist von Seite der hochlöbl. Bauherrschaften beizuschaffen und zu bewilligen

5-tens, Verpflichtet sich der unterfertigte Baumeister Hl; Franz Wieser den Dachstuhl der Erlauer Metropolitan Kirche, samt der Einschallung sowie Selbe im Plan Vorausmaass und Resten Berechnung enthalten ist für die Summa von zwanzig fünf tausend Gulden W. W. zur vollkommenen Zufriedenheit herzustellen, dafür die Zahlungstermine in folgendem bewilligt:

bis Abschluss des Vertrags . . .	6.000 fl.
bis Anfangs April 1832	6.000 „
bis Ende Juni 1832	3.500 „
bis der Dachstuhl aufgestellt ist .	6.000 „
Im Jahre 1833 bis das Kuppeldach aufgestellt ist	3.500 „
	25.000 fl.

Zur Urkund dessen ist dieser Bau-Vertrag in drei gleichlautenden Exemplarien verfasst und durch drei Unterschriften und Sigill bekräftigt worden.

Sigl.: Erlau den . . . November 1831 *Franz Wieser Zimmermeister.* P. H.

Joh. Lad. Pyrker Patr. Erzbischof. P. H.

Karl Rayner der Erlauer Domkapitel Gross. Prob. A. P. H.

VII.

CASAGRANDE 1853 MÁJUS 1-ÉN KELT LEVELE HAYNALDHOZ.

Schoen Arnold úr tulajdonában és nb. engedelmével.

Reverendissimo Signore!

S'io avessi ascoltato il mio cuore gli avrei scritto troppe volte, ma il riflesso sulla multiplicità dei suoi gravi affari mi a trattenuto di disturbarla. Però al desiderio vivissimo di sapere della sua salute e di quella dei suoi affettuosi parenti o fatto un torto tanto tacere, essendole assai affezionato per la stima grande che gli o quanto per la gratitudine che le professo indelebile ai Suoi buoni offizi prestati in diversa circostanza i quali dimostrano la virtù somma del suo cuore ch'io vorrei fare il possibile di meritarmi.

Nutriva già la dolce speranza di riverirla in Gran un anno è scorso chiamandomi costà alcuni obblighi a Lei noti, ma s'intromise tali disgustose circostanze e rispetto alla salute ancora, che mi passò il tempo precioso deludendone il progetto.

Sul principiar di quest' anno mi lusingava d'aver nove di Lei reverendissimo Signore dal famoso Architetto della Basilica Giuseppe Hild, che era a Venezia dal Professor Grigoletti, Pittore veder la gran palla della detta Basilica, il quale mi scrisse di Concerto con medesimo Signor Hild, che lo aspettasse quì in Cisone s'immagini se lo o aspettato alcuni giorni con dolcezza di cuore un uomo si dotto ed a me si caro? ritardando poi a venire perdei la pacienza e sono andato incontro fino a Venezia, ma il Signor Hild era di già partito dal Grigoletti e da quella Città. Grigoletti mi solecitò a ritornare a Cisone facendomi di nuovo sperare di vederlo in mia casa, forse di ritorno da Verona: può credere quale fu il mio dispiacere ritornato ch'io fui nel vedermi totalmente defeso di tutte le mie speranze e care curiosità. Corsi subito al Signor Hild, ma non ha'il conforto di darci risposta, e di più sono passati alcuni mesi; non vorrei credere che gli fosse succeduto qualeche disastro? Sentiva con sommo piacere della sua graziosissima lettera, che l' Eminentissimo Cardinal Primate si empi con zelo grandissimo a dar compimento alla Basilica, questo era un . . .

VIII.

PYRKER LEVELE HILDHEZ 1847 MÁJUS 25-ÉN.

Egri főkáptalani magánlevéltár Div.: Ä., Fas.: 9. N.: 443. Másolat.

Erlau den 25-ten May 847. Lieber Herr Hild! Mit Vergnügen melde ich Ihnen, dass ich endlich auch bei

dem hiesigen Domkapitel Hinsicht einer nachträglichen Remuneration für Sie von Zehn Tausend Gulden W. W. für den vollbrachten Erlauer Dombau durchgedrungen bin. Sie erhalten selbe in vier nachfolgenden Jahren so, dass Sie heuer mit Ende des Jahres das erste Viertel, mit 2.500 fl. aus meiner Domkassa, — das künftige 48-r Jahr das Zweite aus jener des Kapitels, das Dritte im Jahre 1849 wieder aus meiner und das Letzte in J. 1850 aus der Domkassa des Kapitels ausbezahlt bekommen werden. Mich freut es, Ihnen dadurch einen Beweis gerechter Anerkennung und Dankbarkeit geben zu können. — Ihr ergebster Dn. und Freund Ihr Pyrker.

* * *

Hogy ezen lemásolt levél az ő eredetiével összvehasonlíttatván, azzal tökéletesen megegyezett, hitelesen bizonyítom. — Pesten Január 10. 848 Kégl József Tek. Kir. Táblai h. jegyző P. H.

IX.

SZABÓ SÁMUEL ÉPÍTÉSI INSPEKTOR MEGBÍZÁSA ÉS AZ 1830 AUG. 27-ÉN KELT ZÁRADÉK.

Egri főkáptalani magánlevéltár Ad / A Div.: A. Fasc.: 9. N.: 444.

„*Alázatos Projectom* az itt építtetni kezdődő újdonnan új Érseki Templom építésére szükséges és mikép lehetséges Felügyelésnek előre való kirendeltetése iránt. . . . Az Építési Fő Kormány Minden Határozatainak s' Rendeléseinek végrehajtója pedig lenne egy részt az Építő Mester *Hild József* Úr a' ki a' Templomépítést magára vállalta másrészt az Építési Tiszt Ns. *Szabó Sámuel Úr,* a ki ugyan Építési Inspectornak ren-

deltetett . . ." Egerben Aug. 20.-án 1830. vidi J. L. Pyrker. P. A. Eppus.

Záradék: „Wiewohl nach den — in der gestrigen hohen Conferenz gefasten Entschlüssen manche Puncte dieses früher entworfenen Projecta einer Aenderung unterliegen: doch — indem mehrere Puncte einer bestimmteren Entscheidung immer zu bedürfen scheinen; vielleicht wird es auch itzt noch nicht ganz zwecklos seyn, diess ganze Project wie es ist höheren Einsicht Se. Excellenz ehrfurchstvoll zu unterbreiten. Erlau den 27. ten Aug. 1830.

X.

MICHAEL STREIMELVŐGER MEGBÍZÓ LEVELE.

Egri főkáptalani magánlevéltár Div.: A Fasc.: 9. N.: 440.

Instruction des für das Gebäude der Metropolitan-Kirche und zugleich das des Lyzeums neubestellten Aufseher. „Um diese Hauptzierden Erlaus in dauerhaft gutem Stande zu erhalten benöthigen diese Gebäude unstreitig einer ordentlichen, festbestimmten Aufsicht: Diese Aufsicht soll nun den neuen Maurermeister Michael *Streimelvöger,* als Aufseher derselben gegen einen jährlichen *Besoldung* . . . anvertraut werden . . ."

XI.

1832 ÁPRILIS 16-ÁN KELT ÖSSZEHASONLÍTÓ OKMÁNY A RÉGI ÉS AZ ÚJ TEMPLOMRÓL.

Egri főkáptalani magánlevéltár. Div.: A. Fasc.: 9. N.: 443. Vergleichung der abgebrochenen Alten und Neu begonnen Metropolitan Kirche in Hinsicht der in Frage gestellten inneren Räume und des Lichtes ihrer vorzüglichsten Teile.

dem hiesigen Domkapitel Hinsicht einer nachträglichen Remuneration für Sie von Zehn Tausend Gulden W. W. für den vollbrachten Erlauer Dombau durchgedrungen bin. Sie erhalten selbe in vier nachfolgenden Jahren so, dass Sie heuer mit Ende des Jahres das erste Viertel, mit 2.500 fl. aus meiner Domkassa, — das künftige 48-r Jahr das Zweite aus jener des Kapitels, das Dritte im Jahre 1849 wieder aus meiner und das Letzte in J. 1850 aus der Domkassa des Kapitels ausbezahlt bekommen werden. Mich freut es, Ihnen dadurch einen Beweis gerechter Anerkennung und Dankbarkeit geben zu können. — Ihr ergebster Dn. und Freund Ihr Pyrker.

* * *

Hogy ezen lemásolt levél az ő eredetiével összevehasonlíttatván, azzal tökéletesen megegyezett, hitelesen bizonyítom. — Pesten Január 10. 848 Kégl József Tek. Kir. Táblai h. jegyző P. H.

IX.

SZABÓ SÁMUEL ÉPÍTÉSI INSPEKTOR MEGBÍZÁSA ÉS AZ 1830 AUG. 27-ÉN KELT ZÁRADÉK.

Egri főkáptalani magánlevéltár Ad A Div.: A. Fasc.: 9. N.: 444.

„*Alázatos Projectom* az itt építtetni kezdődő újdonnan új Érseki Templom építésére szükséges és mikép lehetséges Felügyelésnek előre való kirendeltetése éránt. . . . Az Építési Fő Kormány Minden Határozatainak s' Rendeléseinek végrehajtója pedig lenne egy részt az Építő Mester *Hild József Úr* a' ki a' Templomépítést magára vállalta másrészt az Építési Tiszt Ns. *Szabó Sámuel Úr,* a ki ugyan Építési Inspectornak ren-

deltetett . . ." Egerben Aug. 20.-án 1830. vidi J. L. Pyrker. P. A. Eppus.

Záradék: „Wiewohl nach den — in der gestrigen hohen Conferenz gefasten Entschlüssen manche Puncte dieses früher entworfenen Projecta einer Aenderung unterliegen: doch — indem mehrere Puncte einer bestimmteren Entscheidung immer zu bedürfen scheinen; vielleicht wird es auch itzt noch nicht ganz zwecklos seyn, diess ganze Project wie es ist höheren Einsicht Se. Excellenz ehrfurchstvoll zu unterbreiten. Erlau den 27. ten Aug. 1830.

X.

MICHAEL STREIMELVŐGER MEGBÍZÓ LEVELE.

Egri főkáptalani magánlevéltár Div.: A Fasc.: 9. N.: 440.

Instruction des für das Gebäude der Metropolitan-Kirche und zugleich das des Lyzeums neubestellten Aufseher. „Um diese Hauptzierden Erlaus in dauerhaft gutem Stande zu erhalten benöthigen diese Gebäude unstreitig einer ordentlichen, festbestimmten Aufsicht: Diese Aufsicht soll nun den neuen Maurermeister Michael *Streimelvöger,* als Aufseher derselben gegen einen jährlichen *Besoldung* . . . anvertraut werden . . ."

XI.

1832 ÁPRILIS 16-ÁN KELT ÖSSZEHASONLÍTÓ OKMÁNY A RÉGI ÉS AZ ÚJ TEMPLOMRÓL.

Egri főkáptalani magánlevéltár. Div.: A. Fasc.: 9. N.: 443. Vergleichung der abgebrochenen Alten und Neu begonnen Metropolitan Kirche in Hinsicht der in Frage gestellten inneren Räume und des Lichtes ihrer vorzüglichsten Teile.

In der Neuen Kirche		ist nach Corens-Maass:			ind. alten Kirche war:		
1. Das Sanctuarium	lang	11	4	—	8	—	—
„ „	breit	5	5	—	4	4	—
Im Hintergrunde d. neuen Kirche ist dasselbe	breit	6	4	—	—	—	—
2. Die Kapitel-Sacristei	lang	6	4	—	7	3	—
„ „ „	breit	3	2	6	3	—	—
3. Das Requicolar Archiv	lang	6	4	6	3	5	6
„ „ „	breit	3	2	6	1	5	8
4. Die Praebendaten Sacristey . .	lang	3	1	—	5	—	—
„ „ „ . .	breit	3	5	—	1	5	6
5. Die Pfarre Sacristey	lang	3	2	—	1	5	—
„ „ „	breit	2	2	6	1	5	—
6. Das Conservatorium	lang	4	2	—	1	5	—
„ „	breit	3	1	—	1	5	—
7. Die Marien-Kapelle	lang	5	2	—	5	—	—
„ „ „	breit	4	3	—	1	5	6
8. Das Haupt o. Mittelschiff vom Sanctuarium bis zum Chor . .	lang	28	—	—	10	2	—
„ „ „ „ . .	breit	7	2	6	—	—	—
Sanctuarium zwischen den Hauptpfeilern	breit	6	4	6	4	4	—
9. Die Seitenschiffe auch bis zum Chor jedes für sich gleich . .	lang	28	—	—	10	2	—
„ „ „ „ „ . .	breit	3	5	—	1	5	6
10. Das Chor	lang	6	4	6	4	4	8
„ „	breit	2	5	6	2	3	—
11. Das Hauptportal	hoch	3	4	—	2	—	—
„ „	breit	1	4	—	1	1	—
12. Die Seitenpforten a. d. Front .	hoch	2	3	—	1	3	—
„ „ „ „ „ .	breit	1	1	—	—	5	—
13. Der Thurm i. d. Lichten ganz unten am Grunde	lang	3	1	—	1	5	—
„ „ „	breit	3	5	—	1	5	—

XII.

ELSZÁMOLÁS AZ 1838—1846-IG TERJEDŐ KIADÁSOKRÓL ÉS BEVÉTELEKRŐL.

Egri főkáptalani magánlevéltár. Div.: A. Extractus Rationum Super aere parato in diversos aediles labores et reparationes. Metropolitanae Ecclesiae Agriensis perdecursum octo annorum nimirum ab Ao. 1838 vo. usque inclusive annum 1846 m. insumpto reddita rum.

No.	EROGATIO	Partic. summae v. v. Rf.	x.	Summa summarium v. v. Rf.	x.
1.	In erectionem lateralium ararum	4.692	34½		
2.	In adormationem inferiorum duarum laterarium ararum	630	7		
3.	In sculpturam et erectionem Statuarum S. S. Petri et Pauli	3.026	16		
4.	In sculpturam et illocationem effigierum parieti affisarum	6.666	48½		
5.	Pro diversis ad internam Ecclesiae instructionem requisitis	837	50½		
6.	In crebriores interiorum Ecclesie columnarum marmorisatarum reparationes . . .	725	41		
7.	In exteriores circa Ecclesiam labores et reparationes	326	54		
8.	In reparationes fenestrarum	231	57		
9.	In erectionem fornacis in turri itarato e mendatae et alreratae	126	42		
10.	In reparationem schistacei Ecclesiae tecti	112	30		
11.	In renovationem et incolorationem vitiatarum partium laminei tecti	5.766	17		
12.	In tentamina e cinco stanno et orichalco fundendi columnarum interiorum capitella	778	46		
13.	In structuram secundae Cathedrae et illceati eidemorgani minoris	4.120	56		
14.	In restaurationem antiqui in chore praeexistentis Organi maioris	1.526	42		
15.	In reparatas marmorisationes et incolorationes, necnon diversas gypseas sculpturas	442	24½		
	Latus	30.012	26		

No.	EROGATIO	Partic. summae v. v. Rf.	x.	Summa summarium v. v. Rf.	x.
	Translatum	30.112	26		
16.	In reperationen, novamque et durabiliorem incolorationem columnarum porticus . . .	2.584	20½		
17.	In promiscua accidetalia	737	36½		
	Summa Summarium facit			33.334	23

AD RATIONEM SUMMAE HUIUS CONTULERE SIGNALITER:

1.	Manentia sumptuum e Rationibus super aedificatione novae Ecclesiae Metropolitanae redditis remansorum in Rf.	4.754	13		
2.	Gratiosum Vbtis MCapituli Agrsis subsidium	2.839	9½		
3.	Pia oblata Rvrdssimorum Dominorum Canocicorum Jos. Skopecz, Lad. Harmos, Ignatii Greskovics, Franc Radics, et Joan Frimm	6.250	—		
4.	Oblatorum Rssimi Dni Can. Hon: Joan Fejér et	517	30		
5.	E Fisco Parochialis Ecclesiae collati . . .	600	—		
6.	E septimis vacantium Archi — Diaconatuum anno 1844 et 1845 percepti	512	36		
7.	Ex auctione diversorum materialium instrumentorum, ac aliorum effectuum superfluorum percepti	3.147	38½		
	In summa percepti Rf.			18.621	7
	Quibus cum superiori summa combinatis patet in supradeductos aediles Ecclesiae labores e Cassa Archi Eppali supererogatos esse Rfnos			14.713	16

Sig. Agriae Die 31. Dec. 846. Per Ant. Naidhardt.

XIII.

HILD LEVELE 1848 JANUÁR 9-ÉN.

Egri főkáptalani Magánlevéltár. Div.: A. Fasc.: 9. N.: 444.

Hochwürdigster Herr Domherr!

Ich bin so frey gewesen meinen Dank für die mir gütigst resolvierte Remuneration für den Erlauer Dom-

bau an das Hochwürdigste Domkapitel zu übersenden, wovon ich Sr. Excellenz der nun leider verewigte Erzbischof mich noch am 25-en May v. J. benachrichtigten. In der Hoffnung, nach Erlau zu kommen, wurde diese Ausserung meines Dankes soweit hinausgeschoben da ich von Hochw. gütigen Gesinnungen überzeigt bin, und nicht nur annehmen muss, des Hochw. dieselben Theilnehmen an diesen für mich so günstigen Resolution, sondern dass ich es hauptsächlich Ihrer Anregung zu danken habe, so erlauben Sie, dass ich auch Ihnen meinen abgesonderten Dank sage, Zu dem sich der Familienvater, welcher in den gegenwärtigen Zeiten vieles durchzukämpfen hat; um so mehr verpflichtet fühlt. Ich geharre Euer Hochgeboren Hochwürdigsten Herrn Domherrn untertänigster Diener

Joseph Hild Architekt.

Pest am 9-ten Jänner 848.

XIV.

HILD LEVELE A FŐKÁPTALANHOZ 1848 JANUÁR 9-ÉN.

Egri főkáptalani magánlevéltár. Div.: A. Fasc.: 9. N.: 444. Külzet: Dank des Architekten Joseph Hild für die ihm resolvirte Remuneration für den Kirchenbau.

Hochwürdigstes Domkapitel!

Dem Wunsche Sr. Exellenz des Hochseeligen Erzbischofs zufolge, sollte ich im jetzt verflossenen Herbste nach Erlau kommen, wobei ich wegen vorhabenden Baulichkeiten um meine Meinung befragt werden sollte, bei welcher Gelegenheit ich, wie ich es auch den Vereinigten Herrn damals geschrieben habe, meinen Dank persönlich aussprechen wollte für die mir durch das

Hochwürdigste Domkapitel gütigst resolwierte Remuneration, wovon mich ein Schreiben des Herrn Erzbischofs datums 25 May 1847 in Kentniss setzte.

Da aber der Beschluss des Himmels es Anders verfügt hat, ich nicht nach Erlau gekommen bin und mir jetzt blos die Trauer für meinen verlorenen gnädigen Beschützer auferlegt ist, ich auch gegenwärtig durch die Vorarbeiten für den Graner Dombau gehindert bin von Pest abzugehen, so erlaube ich mir hiemit schriftlich meinen Dank auszusprechen, bitte denselben gütig und gnädig aufzunehmen so wie meinen Wunsch: Euer Hochwürdigstes Domkapitel wolle mir Gelegenheit durch irgend einen Auftrag geben, ihn thätig an Tag legen zu können. Pest am 9-en Jänner 1848. Euers Hochwürdigsten Domkapitels unterthänigster Diener

Joseph Hild Architekt.

A határozat szövege a hátlapon.

1848 jan. 15.... *Hild építőmester levelére határozat.* Fő Tdő. Lévay Sándor kanonok helyettes m. p. Úr tudósítsa Hildet, mikép a káptalan által elvállalt ... fizetendő 2000 pgő fkat a kijelölt időkben bizonyosan meg fogja kapni, az Érsek tömegét illetőleg lépések fognak tétetődni, hogy az abból esendő 2000 p. fkat is, ha lehetséges megkapja.

Jegyzette Lipovnicky János Tanácskozmányi Jegyző.

XV.

CASAGRANDE SZOBRÁSZATI MŰVEINEK RÉSZLEGES KÖLTSÉGVETÉSE.

Egri főkáptalani magánlevéltár. Div.: A. Fasc.: 9. N.: 443. 1. Koestenberechnung, über die neu zu erbauende Cathedral Kirche in Erlau.

	W. W.
... Ein Historisches Basrelief in Fronton	2000 f.
Eine Historische Gruppe über die Attique die Superen sind 15' hoch . . .	1750 „
2 kleine Basreliefs	1374 „
stb. stb. . . .	

XVI.

CASAGRANDE, A HOMLOKZATI SZOBORDÍSZEK VÁZLATÁHOZ MELLÉKELT SZIMBOLIKA MAGYARÁZATA.

Egri érseki gazdasági levéltár. Delineationes.

1. *Magna est Charitas.* La Carità la figuro come maestra nell' Amore di dio, e del prossimo, come insegna S. Paolo — Charitas fraternitatis invicem diligentes — Quindi con due putti che a vicenda s'abbracciano — l'Amor di Dio, e del prossimo — distinti uno con fiammicella sopra la fronte e rivolto a fornirsi di Dio, avendo l'altro in una mano fromento ed uva, per se e per gl'altri.
2. *Sola Fides sufficit.* Idea dell Autore. La Fede ha la croce ed il calice soliti emblemi: la poggiai poi sopra le leggi Cristiane ed antiche che costituiscono la nostra credenza, ed il potere di essa indicato nelle chiavi.
3. *In Te, Domine, speravi.* Umilia il cuore a Dio, e per i meriti di G. C. Tanto nelle buone come nelle avverse cose di questo mondo spera rimedio e poscia la vita eterna: l'ancora che ha il Genietto è il solito attributo: le spine ed i fiori in una mano indicano le buone, e avverse cose che accadono, e il cerchio nell'altra l'eternità.

HILD József építész
Hegyvidék 1992/12

Fedezzük fel!

A Svábhegy területe a középkorban lakatlan volt, erdők borították. Jelentőségét a rajta fakadó források adták, amelyeknek tiszta vizét Mátyás király a XV. században a budai Várba vezettette fel. (A ma is látható két forrásból, az újabbkori forrásfoglalásról előző számunkban szóltunk.) A Svábhegy török idők alatt is lakatlan volt, csak a XVIII. században megindult szőlőtermeléssel kezdődött a beépítés, a szőlőművesek kis házaival. Az első komolyabb épületeket 1840 körül emelték itt. Azok a városi polgárok, akik nem szabadulhattak el hosszabb időre Pest-Budától, szőlőjük területén nyaralót építettek. Ezek közül - többek között - a Mátyás király út 14/c., a Költő utca 1/b, a Diana út 17., és 25 (Óra villa) alatti épületek maradtak fenn.

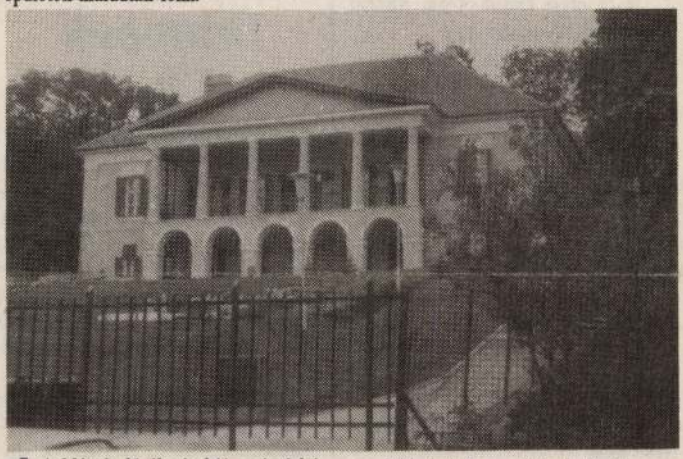

1 *A Mátyás király út 14/c számú házat Libasinszky Vilmos* pesti szabómester özvegye építtette 1846-ban, a család nagyméretű szőlő- és gyümölcsöskertje közepén. A lejtős terepen álló nyaralót, mely az utca felé egyemeletes, hátsó oldala felé földszintes, *Hild József* (1789-1867), korának kiváló építésze tervezte klasszicista stílusban. A villa földszintjén korábban csak gazdasági helységek voltak. Ezeket nem kötötte össze lépcső az emeleten lévő lakással. A két szint között a közlekedést a portikuszon állt lépcső szolgálta. A ház homlokzatának jellegzetes eleme volt a portikusz, amelyik minden korabeli nyaralón megtalálható. Innen korábban szép kilátás nyílt a környező hegyekre és kellemes tartózkodási hely volt a meleg nyári napokon. Az épületet 1978-1980-ban - diplomáciai célra - helyreállították. Ennek során az eredeti homlokzatot restaurálták, míg az épületbelsőt az új funkciónak megfelelően alakították át.

2 A Bürök utca és Kempelen Farkas utca kereszteződésében található *Szent Márton kápolnát* 1884-ben a környék szőlősgazdái emelték.

GVÁLTÁS NAPJA"

programok

10-12 óráig Játszóház, kézműves foglalkozás, vetítés.

14-17 óráig Spasta Ola görög táncegyüttes bemutatója, tánctanítás, diavetítés, 14 órától kézműves játszóház.

December 29.-én kedden:

10-12 óráig Játszóház - kézműves foglalkozás.

14-17 óráig Dream Team Színház bemutatója szituációs játék

14 órától kézműves játszóház.

December 30.-án szerdán:

10-12 óráig Játszóház - kézműves foglalkozás, videóvetítés, vetélkedő.

14-17 óráig Zenés színház. Közreműködik: Szatmári Edit és fia Norbi.

Belépődíj: 50.- Ft/nap. (előzetes jelentkezést kérünk, telefon: 1550-811, 1565-765.)

Egyéb programok:

December:

19-én délelőtt: cipő, ruhavásár

19-én és 20.-án egész nap Match Box vásár

20.-án német nyelvű karácsonyi est (19 óra)

20-ig *Macskássy Izolda* festőművész kiállítása.

Január

3.-án 15.-én és 31.-én skót táncház (19 óra)

6.-án, R and R tánctanfolyam (kezdő és haladó)

9.-én és 10.-én kezdő társastánc tanfolyam

16.-án 30.-án görög táncház (18.30)

Részletes felvilágosítás személyesen vagy telefonon (1550-811)

övid
ó útvonalak

Ünnepek a zenesarokban

Közelednek az ünnepnapok, amikor talán még arra is jut idő, hogy feltegyük a lemezjátszóra, vagy a magnetofonra a Karácsonyra frissen kapott hanghordozókat, vagy azokat, amiket év közben éppen csak megvettünk, de arra már nemigen jutott időnk, hogy komolyabban bele is hallgassunk.

Van, aki háttérnek használja a zenét: főzéshez, takarításhoz, olvasáshoz, tanuláshoz. Mások szívesebben mélyednek bele a hangok áradatába fülhallgatóval a fejükön, vagy hangosra állítva a hangszórók teljesítményét, hogy teljesen átadhassák magukat a zene élvezetének. Mindegy, zenét hallgatni jó, kivéve, ha nem kívánatos vendégként tolakszik életünkbe a falakon átütve, másirányú elfoglaltságunkat erőszakosan megzavarva.

Jó lenne, ha erre is gondolna, aki zenét hallgat! Az ünnepeknek és jeles napoknak sokszor megvannak a maguk hagyományos, az alkalomhoz illő zenéik, amiket ilyen alkalmakkor különösen sokan és sokszor vesznek elő, s ezek sorában is a legtöbb muzsikával talán a Karácsony rendelkezik.

Csöndes éj / Stille Nacht / Silent Night - vajon hány nyelven hangzik fel Karácsony estéken *Franz Gruber* népszerű melódiája? *Kis Karácsony, nagy Karácsony, Mennyből az angyal, Adeste Fideles* - megannyi szép alkalmi ének. Aki a magyar gregoriánumot kedveli, *Rajeczki Benjámin* összeállításában egész hanglemezre valót hallgat-

HILD József

Merey Alice: A szlavniczai előnevű gróf Sándor család esztergomi palotája és bajnai kastélya. = Egri Nyári Egyetem 1994. Bp. [1995] 28-29.

A FELDOLGOZOTT PERIODIKÁK

Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hung
Acta Etnographica Academiae Scientiarum Hunga
Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae
Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hu
Acta Litteraria Academiae Scientiarum Hungaricae
Acta Musei de János Arany nominati (Nagykőrös)
Acta Musei Napocensis (Cluj) 22-23, 1985-1986 (
Acta Musei Porolissensis (Zalău) 10 1986
Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungarica
Agria. Annales Musei Agriensis (Eger) 22 1986
Agrártörténeti Szemle (Budapest) 28 1986
Alföld (Debrecen) 37 1986
Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums (Nü
Apulum (Alba Iulia) 23 1986
Arrabona (Győr) 22-23 1986
Archaeologia Historica (Brno) 11 1986
Archaeologiai Értesítő (Budapest) 113 1986
Ars Bavarica (München) 39/40, 41/42 1986
Ars Hungarica (Budapest) 14 1986
Art Journal (New York) 28 1986
The Art Bulletin (New York) 48 1986
Arta (Bucuresti) 33 1986
Arta Veneta (Venezia) 39 1985 (1986)
Arx (Gleifheim) 8 1986
Balassagyarmati Honismereti Híradó (Balassagyarm
Balkan Studies (Thessaloniki) 27 1986
Bányászati és Kohászati lapok. Bányászat 119 198
Baranyai Helytörténetírás (Pécs) 1985-1986 (1986)

HILD József

szerő szerint a Vámosbalogban álló kastély feltételezett tervezője

Erdélyi Géza: Gönior klasszicista építészete. =Új Mindenes Gyűjtemény 2(1983) 111. p.

HILD József

VÉN Zsuzsa: Az utolsó szó jogán : Aranykéz u.6.

Budapest, 1983/3. 32-33.

Az épület története.
Hild J. tervezte és épitette 1825-ben.

sa

OKMÁNYTÁR

I.

A SZENT ISTVÁN ÁLTAL ALAPÍTOTT EGRI PÜSPÖKSÉG ALAPÍTÁSÁT MEGÚJÍTÓ OKLEVÉL.

Egri érseki gazdasági levéltár vasszekrényében.

IV. Béla király 1261-ben kelt oklevelének az V. István-féle 1271-iki átírása szerint „. . . ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod sancta mater ecclesia Agriensis in honorem S. Joannis Apostoli et Evangelistae dedicta, cuius fundator et dotator sanctus rex *Stephanus* primicerius regni Hungariae et Apostolus praecipuus miro modo fuit et est."

Valamint: „Super omnes ecclesias cathedrales regni Hungariae per tot donationes et libertates per sanctos reges donatas et concessas, sedebat ut domina gentium in sede maiestatis suae diademate pulchritudinis decorata."

II.

HILD ÉS PACKH RÉSZÉRE KIUTALT ÖSSZEGEK ELSZÁMOLÁSA.

Egri főkáptalani magánlevéltár Div.: A. F.: 9. Nr.: 445. Summarius Extractus Sumptuum in Structuram Novae Ecclesiae Metropolitana Agriensis, usque hodieram factorum.

A számadás tételei között:

23. Architecto D. Josepho Hild adrationem Suscepti laboris . . . . . 100 f.
24. Eiusdem Delineatori eodem titulo . . . 205 f.
28. In Honoriam et Compensatione Sumptum iteratis itineribus ante inchoationem Operis per Architektos Packh et Hild factorum 600 f.

Summa Universorum . . . . . 37.787 f.

Sig. Agria, Die 20. Juli 1831.

Ant. Naidhart A. Epplis R. Exactor et Aedil Cassa Eccia Peptor.

III.

PYRKER ÁLTAL 1835 MÁJUS 1-ÉN KIÁLLÍTOTT BIZONYÍTVÁNY CASAGRANDE SZÁMÁRA.

Schoen Árnold úr nb. közreadása folytán. Egykorú másolat.

Copia dell' attestato che mi fece il sottoscritto.

Il Sottoscritto attestata: ch'il Sigr. Marco Casagrande Scultore Veneto, ha esequito un lavoro importantissimo per la Nuova Cattedrale di Erlau, cioè Cinque Statue di pietra dura, La Fede, Speranza e Carità, e due Angeli; delle quali la prima è alta di piedi 17. di Vienna, le altre due di 16, e li due angeli di piedi 14 che furono collocate sul Attico della Chiesa tutte di bellissime proporzioni mosse e forme, e giudiziosamente ideate Cosiche l' Artista già conosciuto di altri Suoi lavori e premiato colla gran Medaglia all' I. R. Accademia di Milano, ha dimostrato pure con quest' opere d'esser degno che sia nominato fra i più valenti Scultori d' Europa e raccomandato pure a tutti per la sua lealtà ed irreprensibili Custumi.

Agria, o Erlau im Ungheria 1-mo Maggio 1835.

Giov. Ladislao Pyrker Patr. Arcivescovo. Loco sigilli.

KOMÁRIK DÉNES

HILD JÓZSEF ÉS A ROMANTIKA

Ráció és romantika korszakos szembeállítása helyénvaló lehet, de a nagy klasszicista mesterek bármelyikének működésében, így Hild Józsefében sem helytálló. Nem áll, hogy az oszloprendes klasszikus formálás, az antikvitás elemeinek felhasználása, a görög-római alaktan alkalmazása a racionális irányulásról tanuskodik, a középkori formavilág feléledése viszont pusztán az érzelem vezette romantika megnyilatkozása. Némi túlzással ugyanis azt mondhatjuk, hogy *csak a felszín, a köntös volt különböző*, a mélyben áramló valódi indítékok és törekvések azonban azonosak voltak. Ez teszi érthetővé, hogy e korban szinte minden mesternél megtaláljuk a domináns alaphangtól eltérő változatokat is, és ebben Hild sem kivétel.

Hogy valaki melyik áramlatot tekintette magáénak, hol érezte otthon magát, azt *korszak, kulturális környezet*, egyéni diszpozíció és sok más tényező szövevénye szabta meg. Abban viszont, hogy mennyire és hogyan vállalkozott a számára elsődleges áramlat alkalmi elhagyására, az előzőek mellett inkább az egyéni habitusnak volt szerepe, melyre éppúgy lehetett jellemző az állandóság, az elmélyült kimunkálás kedvelése, mint a mozgékonyság, nyitottság vagy akár az állhatatlanság és kalandvágy.

Mielőtt a nagy klasszicista mester romantikus műveire, vonásaira, tendenciáira irányítanánk figyelmünket, vessünk pillantást az ezeket befogadó korszak egészére.

A romantika 18. században kezdődő európai korszakának építészeti arculatára három nagy áramlat, a forradalmi építészet, a gótizálás és a klasszicizmus nyomta rá a bélyegét.[1] Ezekhez csatlakozott az ún. félköríves stílus, mely a középkoriasságnak a román stílusra támaszkodó felidézését is magában foglalja, de annái tágabb értelmű volt. A forradalmi építészet kivételével valamennyi irányzat régi stílusok külsőségeinek felhasználásával fejezte ki mondanivalóját, de mindegyikben ugyanazok az alaptendenciák érvényesültek, köztük az absztrakt sztereometrikus-kubusos tömegformálásra való törekvés, s ennek korrelatívumaként a síkszerűnek, az izolációnak kedvelése.

A *forradalmi építészet* ilyetén jellege nem szorul magyarázatra, annyira ismert és nyilvánvaló.

A *klasszicizmus* épületeinél megfigyelhető az a törekvés, hogy a tömegességről árulkodó tető lehetőleg ne látszódjék. Ezt alacsony hajlásszöggel érték el, vagy a szerkezetet felfalazás mögé rejtették. Az épületek gyakran keltik sztereometrikus halmaz benyomását. A klasszikus axialitáshoz való ragaszkodás, az aszimmetria kerülése enyhíti ugyan az önkényesség látszatát, de sokkal inkább kubusokkal érezzük magunkat szemben, mint testes, súlyos épülettömegekkel.

A *gótizáló* épületek kerülnek mindent, ami volumenes jelleget kölcsönözne nekik. Például, amennyire csak lehet, mellőzik a magas, még a barokkra és a barokk testességre is jellemző nyeregtetőt. A testességtől való idegenkedés megnyilatkozása a sztereometrikus formák kedvelése is, és ezzel szorosan, konzekvensen összefügg a sztereometrikus formák szervetlen halmozása, különösen kastélyoknál. Csak utalásként említjük, hogy természetesen mindaz, amit az épület tömegéről röviden, jelzésszerűen elmondtunk, érvényes — a maga módján — az épület terére és falképzésére is.

A folyamatosan ható kubusos jelleg számos megnyilatkozásának egyike az ún. félköríves stílushoz, a Rundbogenstil változathoz kapcsolódva mutatkozik meg. Ezt nem egészen szabatosan „kubusos stílus"-nak nevezhetjük.[2] Ehhez az irányzathoz tartozik mesterünknek a klasszicizmus hagyományos világától eltérő első műve, a pesti *Harmincad hivatal*ak 1836-ban készített, hosszú ideig ismeretlen terve. (*1. kép)* Az igen nagy méretű, a Duna partján szabadon állóra tervezett, kétemeletes, Vendramin-ablakos épület ugyanúgy nem valósult meg, mint Hild 1840-ből származó, a másik tervvel együtt ismeretlenségben lappangó, klasszicista változata.[3] A minket érdeklő első tervváltozat nagyjából a mai Magyar Tudományos Akadémia helyére készült. Nagy téglatest alaprajzú, oszlopos udvart körülzáró tömbje egyetlen nagy kubusnak hat. Armírozott sarokrizalitjai alig ugranak előre az alapsíkból, kváderes ívezetű emeleti ablakai síkszerűséget hangsúlyozó homogén egyöntetűséggel sorakoznak az épületkubus oldalain. A földszintnek az emelettől eltérő, a forradalmi építészetre emlékeztető vaskosabb kezelése

1. A pesti Harmincad-hivatal terve, 1836

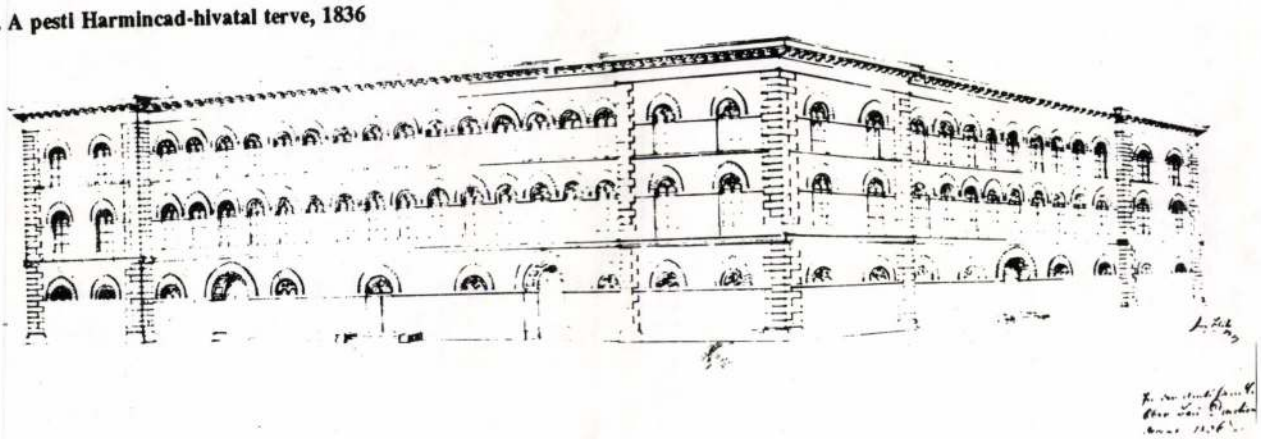

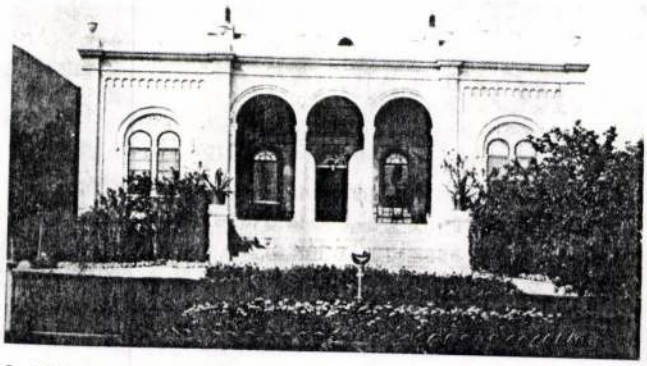

2. A Rósa-villa a Svábhegyen (Budapest, XII. Budakeszi út 36/b.), 1847 körül

(kevesebb, magasan elhelyezett félköralakú nyílással) a raktározás gyakorlati követelményeiből is adódik.

A „kubusos" áramlat jellemvonásai kétségtelenül a nagyméretű, lehetőleg szabadonálló középületeken mutatkoznak meg a legmarkánsabban, de nincs olyan épülettípus, melynél ne érvényesülhetnének. Ilyen alkotás Budán a svábhegyi egykori *Rósa-villa* (XII. Budakeszi út 36/b.). A nyugodt hatású, finom arányú épület egyedülálló módon egyesít romantikus és neoreneszánsz elemeket, különösen háromíves loggiája említendő az utóbbiak között, de egész jellege inkább ebbe az irányba tolódik el. *(2. kép)*. *Noha a Rósa Lajos* ügyvéd, helytartótanácsi ügynök számára készült épület keletkezésének adatait okmányszerűen bizonyítani nem tud-

3. Tibai—Takács T. : A pesti Hermina-kápolna. Akvarell. Magyar Építészeti Múzeum (reprodukció: Barka Gábor)

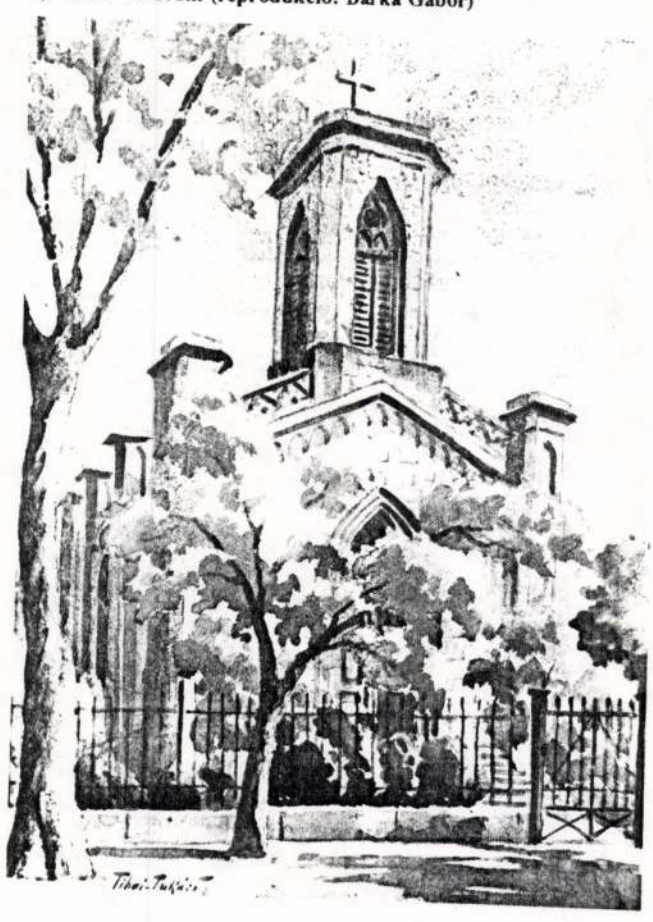

4. Esztergom, Főegyházmegyei Könyvtár (Bajcsy-Zsilinszky E. u. 28), 1852/53

juk, mégis közvetve csaknem bizonyossággal megállapíthatjuk, hogy 1847 körül épült mesterünk terve szerint.[4] A Rósa-villa tömege egyetlen téglatest alakú kubus, melynek érvényesülését az attikafalazás mögé rejtett alacsonyabb hajlású fedélszék nem zavarja. E kubusos jelleg kivált akkor szembeötlő, ha az épületet más korabeli, sőt későbbi villákkal összehasonlítjuk. A klasszicista villák leplezetlen fedélszéke, erőteljes portikuszai, melyek olykor még vertikálisan is kiemelkednek, ugyanúgy eltérnek az itt látható „doboz" jellegtől, mint a kisebb számú, mozgalmasabb tömegformálású gótizáló vagy svájci modorban épült villák. Architektúráját illetően ugyanazt a síkban visszahúzódó, vérszegényebb, talán sutább hatású megoldást látjuk, mint több hasonló épületnél. Vessük csak össze gondolatban a szóba jöhető firenzei palotákkal, pl. a Palazzo Medici-Riccardival, a Palazzo Ruccelaival vagy a formailag kissé közelebb álló velencei Palazzo Vendraminnal!

Ez a két, historizáló elemeket sem nélkülöző példa is érzékelteti, hogy már az 1830-as évektől kezdve mutatkoznak egy új stílusigazodás jelei, elsősorban Hild József egyes műveinél, például — miként *Zádor Anna* Pollack-monográfiájában megállapítja[5] — az *egri székesegyház* tornyainak, egyes részleteinek vagy az oldalhomlokzat tömegkapcsolásának reneszánszos voltában, de jelentkeznek — habár szórványosan — középkorias megoldások is. Ez utóbbiaknak a harmincas évek második felére tehető szerény példái mesterünk oeuvre-jében a *bajnai* (ma: *gyermei)* vadászlakhoz készült tervek és a *szőkehalompusztai* kúria, amit a családi hagyomány az ő művének tart.[6]

Mind ezeknél, mind később keletkezett romantikus alkotásainál jóval jelentősebb, s egész gótizáló templomépítészetünkben előkelő hely illeti meg a *pesti Hermina-kápolnát*,[7] mely az összekötő láncszem a korai gótizálás és a gótizáló romantika alkotásai között. *(3. kép)*. Ennek ellenére úgy látszik, hogy ez a kiemelkedő mű szemléletünkben mind a mai napig nem került arra a helyre, amely a korszak hazai stílusfejlődésében betöltött szerepe szerint megilleti. A *József nádor* fiatalon elhunyt lányának tiszteletére közadakozásból emelt kis templom 1842-től 1865-ig épült. Az építkezés anyagi nehézségek miatt akadozott. Az épületet a korai gótizáláshoz kapcsolja podesztszerű alépítményre való helyezése, mely környezetéből kiemeli, izolálja. Ezt a hatást támogatja a korai gótizálás által kedvelt csarnok elrendezés, mely le-

5. Esztergom, takarékpénztári székház (Széchenyi tér 21.),1860/62

hetővé teszi, hogy az épület egyetlen odatett kubusként hasson, nélkülözve a szervességnek, a földből való kinőttségnek azt az illúzióját, amit pl. a bazilikális templomok nyújtanak. Jellemző a főhomlokzati oromzatnak enyhe hajlásszögű, mintegy szétcsúszó jellege. Támpillérei mintha vékony lapokon átszúrt hasábok lennének, nem erőt kifejtő szerkezetek. Figyelemre méltó a torony nyerstégla kezelése, amely nálunk igen korai jelenség. A mű a mozgékony szellemű nagy mester jelentős alkotása volt, mely igazi követőkre nem talált, nem utolsósorban talán azért sem, mert elkészültekor már a romantikának a historizmushoz közelítő korszaka volt uralkodó.

Természetesen ez utóbbival is nem egy Hild műben találkozunk, és nem egy ilyen alkotása van a késői időszakban. Így ilyen vonásokkal találkozunk az 1850/51-ben átépített és megmagasított *„Angol királynő"* szálló kávéházi saroktermében és lépcsőházában; 1847 ill. 1849 után a *Német Színház* és a *Vigadó* újjáépítési terveiben; és erőteljesebben az *esztergomi főegyházmegyei könyvtár*, az ún. Bibliotheca 1852/53-ban emelt épületében.[8] (*4. kép*) Mind ezekre, mind az ezután említendőkre jellemző, hogy a romantika „félkörívesʺ változatához tartoznak. Gótizáló vállakozásra — eddigi tudomásunk szerint — a szőkehalompusztai kúrián és a Hermina-kápolnán kívül Hild oeuvre-jében nincs példa.

Teljes egészében romantikus alkotás az 1860/62-ben épült esztergomi takarékpénztár-épület és az esztergomi érseki papnevelde már évtizedekkel előbb megkezdett hatalmas épületének 1861/65-ben történő végső kialakítása. A Széchenyi tér és Kossuth Lajos utca közt átmenő telekre épített kétemeletes *takarékpénztári székház*[9] a kor gyakorlatának megfelelően kettős funkciójú — székház és jövedelmező tőkebefektetést jelentő bérház egyszerre —, s ennek megfelelően architektonikus megjelenése is a lakóházak típusába sorolandó. *(5. kép). Alapdiszpoziciójában klasszicista rendszerű, de a részletképzés romantikus. Hild nem alkalmazott itt oszloprendet, se azok elemeit. Az épületet s a középrizalitot emeleteket összefogó tükrös falisávok szegélyezik.*

Az *esztergomi érseki papneveldé*nél[10] a romantikus alakítás különösen a Duna felőli homlokzaton érződik, legjobban a mozgalmas tömegformálású, románs architektúrájú kápolnában, melynek nyolcszögű, centrális tömege markánsan emelkedik az épület fölé. *(6.kép)* A kívül-belül igen gazdagon kialakított kápolna architektúrája tanúsítja, hogy Hild még 70 éves kora felett is képes volt új változatokat művészetébe felvenni.

A romantikával való kapcsolatára utaló mozzanatok közül nem hagyhatjuk ki a műemlékvédelemmel való, tagadhatatlanul csupán futólagos érintkezését. Ehhez szolgáló, mind ez ideig ismeretlen adalék, hogy *Krászonyi József* Pest városi polgármester 1853. szeptember 9-én a Helytartóság felszólítására a budai közigazgatási kerület műemlék épületeinek konzervátori tisztére Hild Józsefet ajánlotta.[11] Az osztrák kereskedelmi és középítési miniszter azonban, a Helytartóság javaslatára nem őt, hanem *Haas Mihály* katolikus népiskolai felügyelőt, a későbbi szatmári püspököt nevezte ki.[12] Krászonyi polgármester javaslata nyilván nem Hild — nem létező — speciális műemléki érdeklődésének vagy tevékenységének, hanem rendkívüli tekintélyének szólt. Ugyanígy nem gyakorló műemlékrestaurálóként, hanem mint az esztergomi érsek bizalmi embere s tekintélyes építészeként kapta az egyházmegye területén lévő *bényi* (Bina, Csehszlovákia) *román kori volt premontrei templom* restaurálásának feladatát.[13] Az 1861-ben készült munka nem volt szerencsés, *Henszlmann* is szigorú ítélettel marasztalta el.[14]

Futólag áttekintettük Hild József romantikus működését, munkásságának ebbe az irányba mutató vonásait. Biztosak lehetünk abban, hogy a tüzetesebb kutatás és az elmélyültebb érdeklődés a jövőben ennél még sokkal gazdagabban és árnyaltabban fogja megmutatni mesterünk kapcsolatát a romantikával, nyitottságát és sokoldalúságát.

JEGYZETEK

1. *Komárik Dénes*: A korai gótizálás Magyarországon. In: *Zádor Anna — Szabolcsi Hedvig:* Művészet és felvilágosodás. Bp. 1978. 209—300.; *Bibó István:* A klasszicizmus-romantika vita a magyar művészettörténetben. Ars Hungarica XV (1987) 1.sz. 39—40.
2. *Komárik Dénes*: Egy sajátos tendencia a romantika korának építészetében. In: Művészet Magyarországon 1830—1870. Katalógus. Bp. 1981. 24—30.
3. A Harmicad-hivatal építéséhez készített tervek közül csak két töredékes tervsorozatot ismertünk, melyeket a Pollack-monográfia feltételesen a nagy klasszicista mester művei közé sorol. A Hild-monográfia

6. Esztergom, az érseki papnevelde Duna felőli homlokzata, 1861/65 (Vasárnapi Újság, 1866)

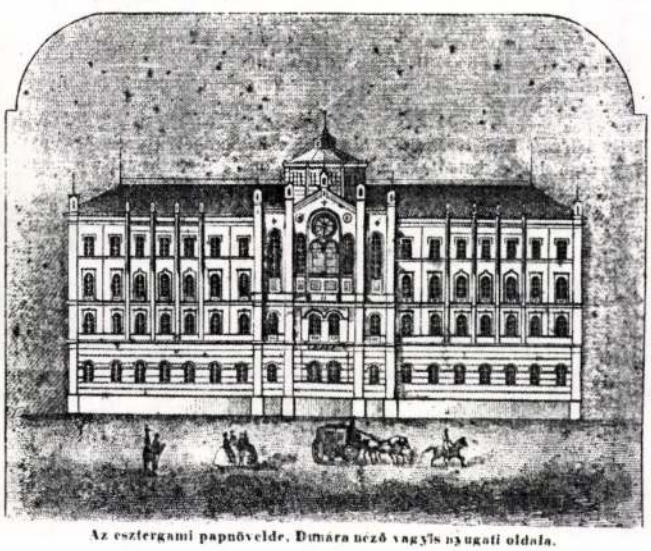

Az esztergami papnövelde, Dunára néző vagyis nyugati oldala.

HILD József

Pavilon 5. (1991)

HILD József

BUZA Péter: Bartl Mávés nyaralószállója.
= Heti Budapest, III évf. 3. sz. 1991. 14-15. p.
ill.

Bp. XIV. Hermina u. 61.

Hild József tervei szerint
Hild Károly 1865-ben bővíti

vetkezik.

Üdvözlettel

/Marosi Ernő/
igazgatóhelyettes

HILD József építész

1842.okt.10. letétetett a Hermina kápolna alapköve
- eddig publikálatlan adat

BUZA Péter: Herminamező, fejezetek egy városrész történetéből. Bp., 1992

36-38.p.
38-40.p. Bethesda
77-86.ill.

HILD József

Komárik Dénes

A ROMANTIKA ÉPÍTÉSZETÉNEK PROBLÉMÁJA MAGYARORSZÁGON

Az építészeti romantika helye és problémája a 19. századi magyar művészet történetében még messze nem olyan tisztázott, hogy ne kellene kérdésként újra meg újra feltennünk. Mivel a 19. század még közel van hozzánk, túl részletesen látjuk, így az átfogó vonulatokat nem könnyen vesszük észre, nem könnyen vonatkoztatjuk el a jelenségek sokaságától. Ugyanakkor az egész korszak még távolról sem eléggé feltárt, ezért nem elég megbízhatóan és nem eléggé árnyaltan áll vizsgálódó tekintetünk előtt. A heterogén jelenségek gyökerét – vagy gyökereit – is megragadó átfogó szemlélet munkálásához, valamint az empirikus történeti kép árnyalt megrajzolásához szeretnék ezért a következőkben néhány gondolattal hozzájárulni.

1. A historizmus problémája

A hazánkban mintegy 1840–1870-ig számítható építészeti romantika tulajdonképpen való problémája az, mennyiben romantika, mennyiben historizmus, ill. miben áll a különbség ezen időszak s a rá következő historizmus építészete között. Annak puszta megállapításával ugyanis, hogy a romantika építészetében szabadabban, inkább a középkorias összbenyomásra, hangulatosságra, mint részletes hűségre törekedve alkottak, szemben a későbbi historizálás régészeti pontosságra való törekvésével – úgy tűnik, távolról sem mondtunk el mindent, még csak teljesen helytállót sem.

Az európai *romantika* 18. században kezdődő korának három nagy építészeti áramlata, a *forradalmi építészet*, a *gótizálás* és a *klasszicizmus* közül az utóbbi kettő régi stílusok felhasználásával fejezte ki mondanivalóját. Hogy a régi stílusok külsőségei, alaktani elemei még nem jelentenek mindent, közülük a klasszicizmuson demonstrálható legkönnyebben. Az általa felhasznált oszloprendes antik formák a reneszánsz óta megszakítatlan folyamatossággal jelen vannak az építészetben, s elegendő pusztán egy pillantást vetni az építészettörténet e fél évezredére, hogy lássuk, mi mindent jelenthet, hányféle arcot ölthet az antik forma. Ha meggondoljuk, hogy oly különböző világnézeteket kifejező építészetek, mint a görög, a római, a renszánsz, a manierizmus, a barokk, a klasszicizmus, majd utána a historizmus – többé-kevésbé módosítva és válogatva ugyan, de – ugyanazzal a formakinccsel éltek, kézzelfoghatóvá válik, pusztán formaelemek jelenléte még távolról sem árul el mindent az őket magába fogadó aktuális építészet világáról. Ezért csak közelebbi formai analízistől várhatunk felvilágosítást az egyes korszakok építészetének mibenlétéről, így esetünkben az említett három nagy építészeti áramlat gyökereinek azonosságáról.[1]

De hasonlót láthatunk, ha tovább megyünk. A gótizáláshoz és a klasszicizmushoz viszonylag korán csatlakozott – eleinte szórványosan s olykor a klasszicizmushoz hasonulva – a reneszánsz, illetve elemeinek felújítása. A reneszánsz köntös mögött azonban ugyanazokat a tendenciákat fedezhetjük fel, mint a fő áramlatoknál, ahogyan ezt legelőször Giedion kitűnő elemzései[2] kimutatták. Ugyanezt mondhatjuk az 1850-es évek előtt megjelenő ókeresztény, bizánci, iszlám formákkal kapcsolatban is. A régi stílusok felújítása a század második felében megszakítatlanul tovább folyt, sőt egyre változatosabb képet mutatott, s kialakult az az irányzat, melyet historizmusnak nevezünk, s melynek nálunk kialakult, megszokott, ez idő szerint is inkább ismert neve az eklektika lett.

A romantika és a historizmus említett kapcsolata e kevésből láthatóan is szoros, mind belső, mind külső jegyeit tekintve. Már a romantika idején egyre erősebben tért hódít az építészeti historizálás, melynek gyökerénél ott van az a reneszánsz óta szinte megszakítatlanul ható szemlélet, mely változó módon ugyan, de mindig a réginek mintaképszerűségét vallotta (vitruvianizmus stb.) Ugyanakkor viszont a romantika elmúltával is e nagy szellemi áramlat számos vonása tovább él, hatása tovább gyűrűzik, nemcsak az építészetben, hanem a művészet, a szellem, az élet egész területén. Ennek az összefonódottságnak, ill. a romantika és a historizmus 19. századi alapvető fontosságának kifejeződését láthatjuk újabban olyan építéstörténeti fogalmak megjelenésében ill. elterjedésében, mint a klasszicizmus helyett a „romantikus klasszicizmus"[3] vagy a századközép építészetét jelölő „romantikus historizmus".[4]

A romantika és a historizmus kapcsolatának e vázlatos felvillantása után most folytatnunk kellene a historizmus mibenlétének tüzetes vizsgálatával – éspedig nemcsak a múlt század 70-es éveitől kezdve, hanem az egész 19. századra érvényesen – hiszen ennek eredményétől függ az építészeti romantika imént felvetett problémájának megoldása.

Ennek megfelelő tárgyalása azonban jóval több időt venne igénybe, mint amennyi most rendelkezésünkre áll. Ugyanakkor tudvalevő: ez a probléma nem speciálisan magyar, hanem egyetemes európai (*csak* magyar anyag alapján nem is vizsgálható). Így egy olyan tanácskozáson, mely a *magyar* romantika szellemi arcát kutatja, nem lenne helyes teljes egészében egy nem elsődlegesen hazai szellemi-művészi jelenséggel foglalkozni. Még akkor sem, ha az a magyar művészettörténetben is lecsapódik, s eredményei nem nélkülözhetők.

E témakörrel kapcsolatban még csak annyit, hogy a jelenlegi stádiumban is megfontolandó, ne alkalmazzuk-e a „romantikus építészet" korszak-megjelölés helyett a nemzetközi szakirodalomban is erősen teret hódító „romantikus historizmus" elnevezést. Egy ilyen változtatásnak konzekvenciáit természetesen végig kell gondolni a teljes 19. századi periodizációját illetően.

2. Az európaitól eltérő sajátosságok

A romantika gótizálásának 18. században kezdődő európai kialakulásával kapcsolatban megállapítható, hogy először az izgalmasat, kiszámíthatatlant, nem szabályosat stb. kedvelték a a gótikában, majd a nemzeti sajátosságok megtestesítője lett – mind az angolok, mind a németek, mind a franciák hosszú ideig meg voltak győződve, hogy az ő földjükön született s így nemzeti építészetüket látták benne – s csak utoljára tekintették vallásos tartalmak hordozójának is. Nálunk mindez némileg másképpen, ugyanakkor – mint átvétel – *külsőségesebben* zajlott le. A fázisok, áramlatok a késedelem miatt mintegy *egymásra csúsztak*, ráadásul a szabadságharc bukása egy ideig elapasztotta a nyugati forrásokat, azok termékenyítő, ösztönző áramlását; a szellemi élet bénultsága, beszűkülése pedig nem kedvezett a már meglevő szerves és önálló továbbfejlesztésének. Ugyanakkor a gótizálás *nemzeti színezetet* – sajátos körülményeink következtében – *nemigen öltött*. Korai gótizálásunk még viszonylag közel állt az európai felfogáshoz. Az „önémet stílus" – mint a gótizálást nevezték – nemzeti jellegéről viszont nem lehetett szó, csak a megunt klasszika ellenpólusaként fogadhatták lelkesedéssel. Nemzetinek legföljebb asszociatív értelemben volt kezelhető: mint az a stílus, mely történelmünk fénykorában volt hazánkban uralkodó.[5] Vallásos-keresztény jellege felismerésének természetesen nem volt akadálya, s hosszú utóélete is főként ennek jegyében zajlott le.

Ha a romantika építészetének *egyetemes problémáját* historizmusának problémájában láttuk, *sajátos hazai problémáját* a most említett sajátságokban láthatjuk: bizonyos mértékű

külsőségességében, a rétegek „egymásra csúszásában" és abban, hogy a középkori stílusok felújítása nemzeti jelleg demonstrálására nem volt alkalmas.

3. A kibontakozás fázisai

Miként a korábbi és egyéb szellemi áramlatok, az építészeti romantika is késve érkezett hazánkba. Kibontakozásának útja azonban sok tekintetben azonos volt a nyugat-európaiéval. Az építészet általános természetének megfelelően nálunk is megelőzte a költészet és irodalom romantikus átalakulása, ugyanakkor nálunk is igen korán, jóval a romantika tulajdonképpeni kibontakozása előtt megjelentek a képzőművészetben a romantikának azok a szórványos, de nem jelentéktelen megnyilatkozásai, melyeknek egészét *korai gótizálás* néven tartjuk számon. E szórványos jelenségek idővel szaporodtak, érthetően először inkább az asztalosmunka és a vasművesség területén. Aztán egyre gyakrabban ütötték fel a fejüket az architektúrában is, még a klasszicizmus háborítatlan virágzása, úgyszólván homogén uralma idején. (A pécsi székesegyház Pollack-féle átépítése 1805-től, a pétervásári rk. templom 1812–1817-ig). A negyvenes évek idején ez a folyamat meggyorsult, s bár a romantika a klasszicizmust soha nem szorította ki teljesen, rövidesen a domináló építészeti irányzat lett.

A korai gótizálás és a gótika-felújítás jegyében meginduló *tulajdonképpeni romantika* közé beékelődik, s aztán természetesen tovább él egy sajátos áramlat, az ún. *kubusos stílus.*[6] A kubusos „stílus"-on nem értek egyebet, mint a romantika korában folyamatosan hatékony kubusos jelleg számos megnyilatkozásainak egyikét, azt, amely a Rundbogenstil változathoz kapcsolódva mutatkozott meg, s a neoreneszánsz vonások korai, sajátos hordozója is volt. (Pollack Mihály Országháza terve, 1840; Hild Harmincad-hivatal terve, 1836; a kolozsvári városháza, 1842–45; a pápai zsinagóga, 1841. stb.)

Az is tény, hogy a korai gótizálás és a kubusos stílus emlékcsoportjának artikuláltabb kirajzolódása az utóbbi időszaknak – az európai kutatásra is támaszkodó – kutatási eredménye, jelzi, hogy *a kibontakozás fázisainak vizsgálata* szükséges és folyamatosan előttünk álló feladat. Ugyanakkor e világosabban kirajzolódó fázisok kérdéseket vetnek fel: így például azt, vajon nem a korai gótizálás időszakát kellene-e a valóban romantikus ihletésű periódusnak tekintenünk, a századközépnek inkább a historizmushoz közelálló szakaszával szemben; vagy azt, hogy a kubusos stílus korán mutatkozó historizmusa miként illeszkedik a teljes folyamatba.

4. Stiláris áramlatok

Az európaihoz hasonlóan, hazánk rövid életű romantikus építészetében is, többféle áramlatot figyelhetünk meg, éspedig úgyszólván egyidejűleg, aszerint, hogy mikor melyik történeti stílusból merítette inspirációját és formáit, s mindvégig megosztotta uralmát a klasszika különböző formáival. A romantika áramlatai közül legkorábban, legjellegzetesebben a *gótizálás* jelentkezett.[7] Ezt követte a romanizálás, illetve az a sajátos, Dél-Németországban kialakult irányzat, amelyet „félköríves stílusnak" (Rungbogenstil) neveztek, mely a román stílus követésén kívül egyebet is jelentett, s nálunk meglehetősen visszhangra talál.[8] – A romantikának a távoli, az egzotikus iránti vonzódása – egyéb mozzanatokkal karöltve – kedvezett az *iszlám* építészeti elemek felhasználásának, elsősorban európai, azaz mór emlékek mintául vétele alapján. Így – bizonyos mértékig a „félköríves stílus"-hoz kapcsolódva – ez a változat is hamar éreztette hatását, s jelentős szerepet játszott romantikus építészetünk legeredetibb alkotójának, Feszl Frigyesnek művészetében. A romantika utolsó áramlata

a *barokkos-rokokós* romantika volt, különösen Pan József, Máltás Hugó s bizonyos mértékig Wieser Ferenc voltak művelői.[9] Jellemző sajátság, hogy ezek az irányzatok nemcsak egyidejűleg egzisztáltak vagy egymást váltva jelentkeztek egy-egy mester munkásságában, hanem gyakran keveredtek és ötvöződtek egy-egy műben magában is. De ha csak az egyik formavilág nyelvén szólt is az épület, szinte általánosnak tekinthetjük, hogy kölcsönzött – ha csak alárendelt díszítőelemként is – valamelyik másikból.

Mindez mutatja, hogy a romantika építészetének megrajzolásához a stiláris áramlatok, azok kapcsolatainak tüzetes és árnyalt ismerete szükséges, minél gazdagabb – nem utolsósorban még feltárandó – emlékanyag alapján. E feladat- ill. problémakörből kiemelem a *Rundbogenstil* eddiginél mélyebb analízisének szükségességét, mert ennek jelentősége (az egyetemes irodalomban is) eddig háttérbe szorult, noha – bizonyos szempontból – a gótizálásnál jelentősebb, több eredeti, a korszakra jellemző építészi gondolatot tartalmaz. Bár a súlya nem ekkora, de kidolgozatlansága sürgeti a *barokkos romantika* problémájával való foglalkozást, arculatának gazdagabb és hívebb megrajzolását.

5. A nemzeti problémája az építészetben

A művészet többi ágához hasonlóan az építészetben is jelentkezik a romantikának a nemzetire való törekvése. Ez azonban – röviden jellemezve – *általánosságban mozog, külsőségekben* válik megvalósíthatónak, és *inkább a publicisztikában* találkozunk vele, mint az építészeti gyakorlatban.[10] Igen gyakran nem jelentett többet annál a követelésnél, hogy a hazai feladatokat hazai építészek végezzék. A polémiákban felmerült változatok áttekintésére most nincs lehetőségünk, csak kiemelem a gótikának e célra való – már említett – közvetett, másodlagos, asszociatív ajánlását, vagy a bizánci ill. az iszlám építészet szóba hozását a magyarság keleti eredetére hivatkozva.

Ami a nemzeti építőstílusra való törekvést illeti, az – némi publicisztikát leszámítva – nem volt építészeti közügy, alkotóan csak Feszl Frigyes tette magáévá, s az ő elképzelésében is jórészt megmaradt szervetlen külsőségeknél. Szemléletével azonban két szempontból kiemelkedik kortársai közül. *Az „ámbitusos" magyar lakóházhoz*, tehát az ősi kúria mintájához visszanyúló törekvése külsőségek helyett valami művészire, építészire irányult. *A paraszti világra utaló elemek* – bár művészileg külsőséges – alkalmazása pedig mutatja, hogy az építészetben is megtörtént a szemléletnek a rendi-nemzetitől a nép-nemzetihez való fordulása.[11]

A nemzeti törekvésnek az építészetben való jelentkezése, annak mikéntje, az egyetemes európaival való kapcsolatának kutatása, a mondottakból láthatóan tehát bőséges feladatot jelent.

6. A stílusválasztás szempontjai

Szigorúan vett művészi szempontból a stílusrecepció, ezen túlmenően a stíluspluralizmus ténye releváns, főként pedig az, ami a stílus-köntös mögött meghúzódik, annak médiumán keresztül művészi módon megnyilatkozik. A teljes kép megrajzolásához azonban hozzátartozik azoknak a művészeten kívüli szempontoknak nyomon követése is, amelyek a stílusválasztást, stílusirányulást az egyes esetekben befolyásolták. A rendeltetéshez illő és – ha szabad azt mondani – a megrendelőhöz illő stílus problémájáról van szó. *A rendeltetéshez illő stílus* szempontja már az eddigiekben is helyet kapott, bár talán nem elég árnyaltan és néha jelentőségét eltúlozva. Ezt a stílusszimbolikát ugyanis nem túl szigorúan alkalmazták, s az irodalmi-asszociatív szempontot nem ritkán megelőzte művészi vagy egyéb meggondo-

lás. *A „megrendelőhöz illő" stílus*választás problémája azonban, vagyis az ideológiainak nevezhető szövevényes irányulás vizsgálata, ill. annak ábrázolása szinte egyáltalán nem szerepelt. Ami akadt, az durván sommás jellegénél fogva épp azt nem juttatta érvényre, amiről itt igazán szó van, s ugyanakkor a jelenség másodlagos, művelődéstörténeti-szociológiai jellegét emelte elsődleges művészi jelentőségűvé.

Itt tehát egy nem kis munkát, ugyanakkor finom megkülönböztetéseket kívánó feladattal állunk szemben. Megoldásánál az is figyelembe veendő, hogy hazánkban az építészeti romantika másodlagos jelenség, nem kevés külsőleges, divatszerű elemmel, s ezeket nem lehet úgy névértéken elfogadni, mint keletkezésük forrásánál.

7. Romantikus építészetünk európai helyzete és lokális színezete

A romantika-kutatás Európa-szerte viszonylag rövid múltja következtében e kérdés megválaszolása, az összehasonlító kép megrajzolása az építészeti romantika történetének egyik előttünk álló, nem kevés munkát igénylő feladata.

Több, már most is mutatkozó mozzanat közül, mint *lokális színezet* hordozója, kiemelkedik a „Rundbogenstil" említett általános kedveltsége, mely három tényezővel magyarázható. Ez a stílus Európa-szerte akkor volt a legerősebb, amikor a romantikus építészet hulláma hazánkat komolyabb formában elérte. Domináló formája volt a ránk legközvetlenebbül ható közép-európai, különösen a dél-német romantikának. Végül, de nem utolsósorban, valószínűleg közelebb állt a hazai ízléshez a romantikus építészetnek ez a harmonikusabb, derűsebb változata, amit a klasszicizmus korábbi kedvelése ill. jellegzetes magyarországi arculata is valószínűsít. Ez utóbbi mindenesetre a magyarországi romantikus építészet hazai sajátságának tekinthető. Ennél és ehhez hasonlóknál többet azonban a kutatás és feldolgozottság jelenlegi stádiumában bizonyítottan nem állíthatunk. Ugyanakkor vizsgálandó, hogy a „Rundbogenstil" kedvelése a spontán hazai vonzódáson és az említett egyéb tényezőkön kívül mennyiben kapcsolódott – különösen orientalizáló árnyalatával az osztrák birodalomban megfigyelhető ugyanilyen tendenciákhoz.

Ami a romantikus építészetünk *európai helyzetét* illeti, természetesen valószínűnek látszik, hogy a későbbiek során is csak az európai romantika szerényebb változatának fog mutatkozni, itt-ott lokális színekkel és sok olyan épülettel, melyek Európában, főleg Közép-Európában bárhol épülhettek volna. Ez utóbbi felismerés talán egyengetheti az utat egy közép-európai építéstörténet felé is, melynek gondolatát bő két évtizeddel ezelőtt Dercsényi Dezső elsősorban a korábbi stíluskorszakokkal kapcsolatban vetette fel, s melynek hordozója egy olyan Közép-Európa, mely „állandóan változó földrajzi, de mindig állandó, pontosabban minden korszakban azonos ízlés állandóságában egységes szellemi fogalom". Azoknak a területeknek egysége, „melyeket a nagy nemzetközi stílusáramlatok áthatottak ugyan, de inkább felvevői, mint autochton kitermelői voltak a nagy korstílusoknak".[12]

JEGYZETEK

1. E három áramlat közös gyökereire, belső kapcsolatára már számos utalás történt az irodalomban. Részletesebb kidolgozását kíséreli meg KOMÁRIK D.: A korai gótizálás Magyarországon. In: Zádor Anna–Szabolcsi Hedvig (szerk.): Művészet és felvilágosodás. Bp., 1978. 209–300.
2. GIEDION, S.: Spätbarocker und romantischer Klassizismus. München, 1922.
3. GIEDION előző jegyzetben i. m. alapján.
4. WAGNER-RIEGER, R.: Wiens Architektur im 19. Jahrhundert. Wien, 1970.
5. HENSZLMANN I.: A magyar Akadémia épülete. Budapesti Szemle 1861. 370–371, 375.
6. KOMÁRIK D.: Egy sajátos tendencia a romentika korának építészetében. (Az ún. kubusos stílus kérdése.) In: Művészet Magyarországon 1830–1870. Katalógus. Bp., 1981. 24–30.
7. KOMÁRIK D.: A gótizáló romantika építé-

szete Magyarországon. „Építés- Építészettudomány" XIV. (1982) 3–4. sz. 275–319.

8. KOMÁRIK D.: A „félköríves" romantika építészete Magyarországon. „Építés- Építészettudomány" XVI. (1984) 1–2. sz. 139–193.

9. Előző jegyzetben i. m. 183–185.

10. HAJNÓCZI G.: Nemzeti építészetünk stíluskérdései az Akadémia székházára kiírt pályázat körüli vitában. „Építés- Építészettudomány" XVII. (1985) 1–2. sz. 81–98.; KOMÁRIK D.: A nemzeti építőstílus keresése. Feszl és a pesti Vigadó. Uo. 127-136.

11. KOMÁRIK D. előző jegyzetben i. m.; DR. KOMÁRIK D.: Feszl Frigyes 1821–1884. Kiállítási katalógus bevezető tanulmánnyal. Bp., 1984. 13–15, 100–106.

12. DR. DERCSÉNYI D.: Közép-európai építészettörténet felé. „Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények" 1964. 226.

Dénes Komárik: Probleme der romantischen Architektur in Ungarn

Untersucht werden der Stellenwert und die Problematik der romantischen Architektur in der Geschichte der ungarischen Kunst des 19. Jahrhunderts. Die zu klärenden Probleme und die bevorstehenden Aufgaben sind um sieben Kernpunkte gruppiert. 1) Problematik des Historismus: es wäre zu klären, inwieweit die etwa zwischen 1840 und 1870 anzusetzende romantische Architektur in Ungarn der Romantik oder dem Historismus zuzurechnen ist. 2) Unter den Merkmalen, die von der europäischen Romantik abweichen, werden folgende hervorgehoben: die Übernahme erfolgte in Äusserlichkeiten, die Phasen und Strömungen überschneiden sich, die Gotisierung konnte als „altdeuscher Stil" kaum eine nationale Färbung annehmen. 3) Die Phasen der Entwicklung beginnen im Licht der neueren Forschung Konturen anzunehmen, bedürfen aber noch weiterer eingehenderer Untersuchungen. 4) Unter den stilistischen Strömungen sollte der Rundbogenstil tiefer analysiert werden, ausserdem wird vorgeschlagen, das verschwommene Antlitz der barockhaften Romantik deutlicher zu umreissen. 5) Das nationale Problem tritt auch in der Architektur in Erscheinung. Das nationale Bestreben erhebt sich aber in der Architektur nicht über Allgemeinheiten, man glaubte es nur in Äusserlichkeiten verwirklichen zu können; seine Spuren lassen sich eher in der Publizistik als in der Architekturpraxis nachweisen. 6) Die Wahl des Stils erfolgte in den Einzelfällen nach zweitrangigen Gesichtspunkten, ausschlaggebend ist die Tatsache des Stilpluralizmus. Im Interesse eines vollständigen Bildes müssen aber auch diese ausserhalb der Kunst liegenden Gesichtspunkte aufgespürt werden: die Wahl des Stils nach dem Motto „das passt zum Auftraggeber" oder „so wird der Bau seiner Bestimmung gerecht". 7) Europäische Einbettung und lokale Färbung der romantischen Architektur Ungarns. Die Erforschung der Romantik in der Architektur blickt auch in Europa nur auf eine kurze Vergangenheit zurück, deshalb steht uns bei der Ausarbeitung eines vergleichendes Bildes eine komplexe Aufgabe bevor, die viel Arbeitsaufwand erfordert.

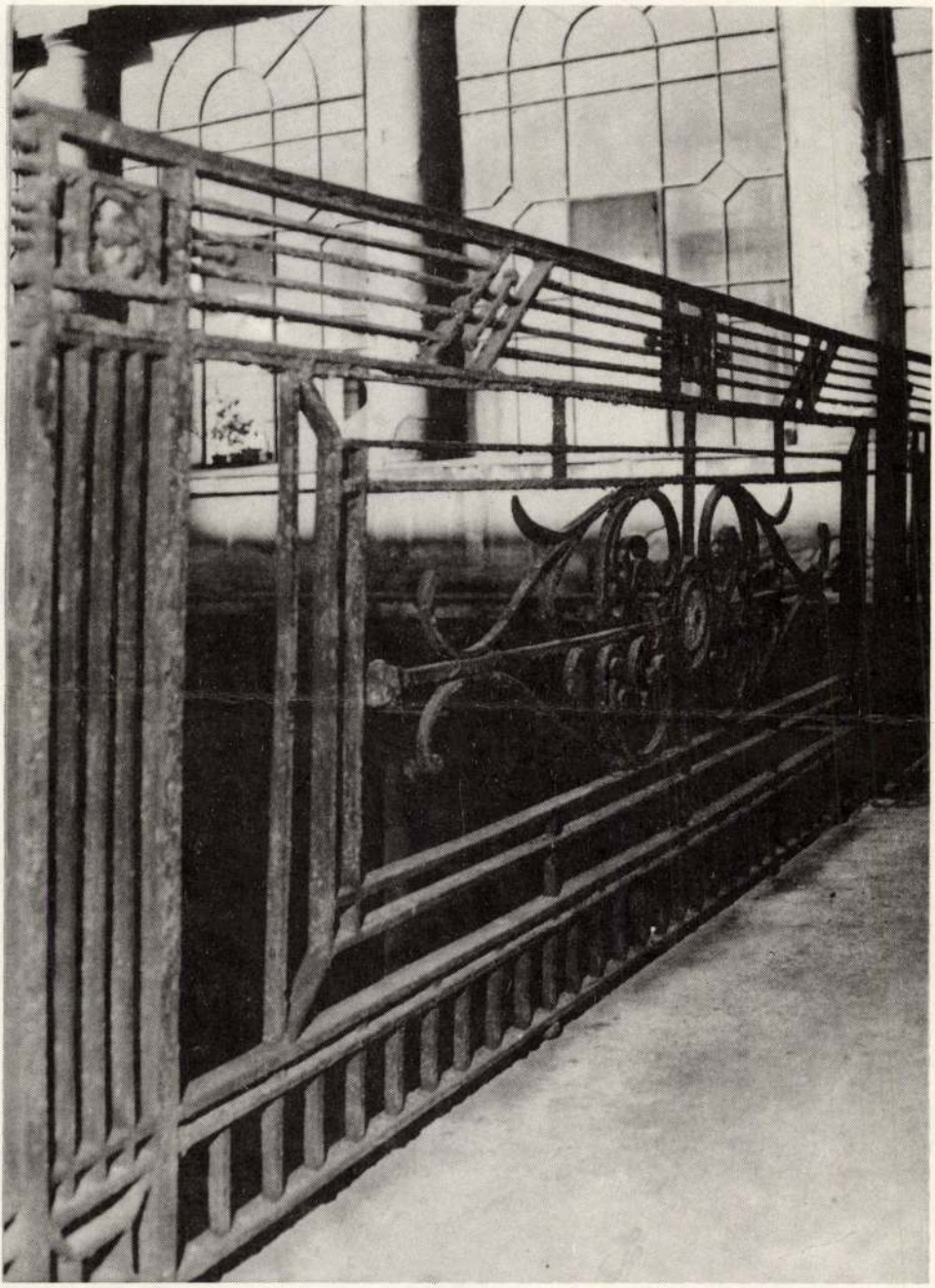

40

HILD József építész

Komárik Dénes

A ROMANTIKA ÉPÍTÉSZETÉNEK PROBLÉMÁJA MAGYARORSZÁGON

Az építészeti romantika helye és problémája a 19. századi magyar művészet történetében még messze nem olyan tisztázott, hogy ne kellene kérdésként újra meg újra feltennünk. Mivel a 19. század még közel van hozzánk, túl részletesen látjuk, így az átfogó vonulatokat nem könnyen vesszük észre, nem könnyen vonatkoztatjuk el a jelenségek sokaságától. Ugyanakkor az egész korszak még távolról sem eléggé feltárt, ezért nem elég megbízhatóan és nem eléggé árnyaltan áll vizsgálódó tekintetünk előtt. A heterogén jelenségek gyökerét – vagy gyökereit – is megragadó átfogó szemlélet munkálásához, valamint az empirikus történeti kép árnyalt megrajzolásához szeretnék ezért a következőkben néhány gondolattal hozzájárulni.

1. A historizmus problémája

A hazánkban mintegy 1840–1870-ig számítható építészeti romantika tulajdonképpen való problémája az, mennyiben romantika, mennyiben historizmus, ill. miben áll a különbség ezen időszak s a rá következő historizmus építészete között. Annak puszta megállapításával ugyanis, hogy a romantika építészetében szabadabban, inkább a középkorias összbenyomásra, hangulatosságra, mint részletes hűségre törekedve alkottak, szemben a későbbi historizálás régészeti pontosságra való törekvésével – úgy tűnik, távolról sem mondtunk el mindent, még csak teljesen helytállót sem.

Az európai *romantika* 18. században kezdődő korának három nagy építészeti áramlata, a *forradalmi építészet*, a *gótizálás* és a *klasszicizmus* közül az utóbbi kettő régi stílusok felhasználásával fejezte ki mondanivalóját. Hogy a régi stílusok külsőségei, alaktani elemei még nem jelentenek mindent, közülük a klasszicizmuson demonstrálható legkönnyebben. Az általa felhasznált oszloprendes antik formák a reneszánsz óta megszakítatlan folyamatossággal jelen vannak az építészetben, s elegendő pusztán egy pillantást vetni az építészettörténet e fél évezredére, hogy lássuk, mi mindent jelenthet, hányféle arcot ölthet az antik forma. Ha meggondoljuk, hogy oly különböző világnézeteket kifejező építészetek, mint a görög, a római, a renszánsz, a manierizmus, a barokk, a klasszicizmus, majd utána a historizmus – többé-kevésbé módosítva és válogatva ugyan, de – ugyanazzal a formakinccsel éltek, kézzelfoghatóvá válik, pusztán formaelemek jelenléte még távolról sem árul el mindent az őket magába fogadó aktuális építészet világáról. Ezért csak közelebbi formai analízistől várhatunk felvilágosítást az egyes korszakok építészetének mibenlétéről, így esetünkben az említett három nagy építészeti áramlat gyökereinek azonosságáról.[1]

De hasonlót láthatunk, ha tovább megyünk. A gótizáláshoz és a klasszicizmushoz viszonylag korán csatlakozott – eleinte szórványosan s olykor a klasszicizmushoz hasonulva – a reneszánsz, illetve elemeinek felújítása. A reneszánsz köntös mögött azonban ugyanazokat a tendenciákat fedezhetjük fel, mint a fő áramlatoknál, ahogyan ezt legelőször Giedion kitűnő elemzései[2] kimutatták. Ugyanezt mondhatjuk az 1850-es évek előtt megjelenő ókeresztény, bizánci, iszlám formákkal kapcsolatban is. A régi stílusok felújítása a század második felében megszakítatlanul tovább folyt, sőt egyre változatosabb képet mutatott, s kialakult az az irányzat, melyet historizmusnak nevezünk, s melynek nálunk kialakult, megszokott, ez idő szerint is inkább ismert neve az eklektika lett.

A romantika és a historizmus említett kapcsolata e kevésből láthatóan is szoros, mind belső, mind külső jegyeit tekintve. Már a romantika idején egyre erősebben tért hódít az építészeti historizálás, melynek gyökerénél ott van az a reneszánsz óta szinte megszakítatlanul ható szemlélet, mely változó módon ugyan, de mindig a réginek mintaképszerűségét vallotta (vitruvianizmus stb.) Ugyanakkor viszont a romantika elmúltával is e nagy szellemi áramlat számos vonása tovább él, hatása tovább gyűrűzik, nemcsak az építészetben, hanem a művészet, a szellem, az élet egész területén. Ennek az összefonódottságnak, ill. a romantika és a historizmus 19. századi alapvető fontosságának kifejeződését láthatjuk újabban olyan építéstörténeti fogalmak megjelenésében ill. elterjedésében, mint a klasszicizmus helyett a „romantikus klasszicizmus"[3] vagy a századközép építészetét jelölő „romantikus historizmus".[4]

A romantika és a historizmus kapcsolatának e vázlatos felvillantása után most folytatnunk kellene a historizmus mibenlétének tüzetes vizsgálatával – éspedig nemcsak a múlt század 70-es éveitől kezdve, hanem az egész 19. századra érvényesen – hiszen ennek eredményétől függ az építészeti romantika imént felvetett problémájának megoldása.

Ennek megfelelő tárgyalása azonban jóval több időt venne igénybe, mint amennyi most rendelkezésünkre áll. Ugyanakkor tudvalevő: ez a probléma nem speciálisan magyar, hanem egyetemes európai (*csak* magyar anyag alapján nem is vizsgálható). Így egy olyan tanácskozáson, mely a *magyar* romantika szellemi arcát kutatja, nem lenne helyes teljes egészében egy nem elsődlegesen hazai szellemi-művészi jelenséggel foglalkozni. Még akkor sem, ha az a magyar művészettörténetben is lecsapódik, s eredményei nem nélkülözhetők.

E témakörrel kapcsolatban még csak annyit, hogy a jelenlegi stádiumban is megfontolandó, ne alkalmazzuk-e a „romantikus építészet" korszak-megjelölés helyett a nemzetközi szakirodalomban is erősen teret hódító „romantikus historizmus" elnevezést. Egy ilyen változtatásnak konzekvenciáit természetesen végig kell gondolni a teljes 19. századi periodizációját illetően.

2. Az európaitól eltérő sajátosságok

A romantika gótizálásának 18. században kezdődő európai kialakulásával kapcsolatban megállapítható, hogy először az izgalmasat, kiszámíthatatlant, nem szabályosat stb. kedvelték a a gótikában, majd a nemzeti sajátosságok megtestesítője lett – mind az angolok, mind a németek, mind a franciák hosszú ideig meg voltak győződve, hogy az ő földjükön született s így nemzeti építészetüket látták benne – s csak utoljára tekintették vallásos tartalmak hordozójának is. Nálunk mindez némileg másképpen, ugyanakkor – mint átvétel – *külsőségesebben* zajlott le. A fázisok, áramlatok a késedelem miatt mintegy *egymásra csúsztak*, ráadásul a szabadságharc bukása egy ideig elapasztotta a nyugati forrásokat, azok termékenyítő, ösztönző áramlását; a szellemi élet bénultsága, beszűkülése pedig nem kedvezett a már meglevő szerves és önálló továbbfejlesztésének. Ugyanakkor a gótizálás *nemzeti színezetet* – sajátos körülményeink következtében – *nemigen öltött*. Korai gótizálásunk még viszonylag közel állt az európai felfogáshoz. Az „önémet stílus" – mint a gótizálást nevezték – nemzeti jellegéről viszont nem lehetett szó, csak a megunt klasszika ellenpólusaként fogadhatták lelkesedéssel. Nemzetinek legfeljebb asszociatív értelemben volt kezelhető: mint az a stílus, mely történelmünk fénykorában volt hazánkban uralkodó.[5] Vallásos-keresztény jellege felismerésének természetesen nem volt akadálya, s hosszú utóélete is főként ennek jegyében zajlott le.

Ha a romantika építészetének *egyetemes problémáját* historizmusának problémájában láttuk, *sajátos hazai problémáját* a most említett sajátságokban láthatjuk: bizonyos mértékű

külsőségességében, a rétegek „egymásra csúszásában" és abban, hogy a középkori stílusok felújítása nemzeti jelleg demonstrálására nem volt alkalmas.

3. A kibontakozás fázisai

Miként a korábbi és egyéb szellemi áramlatok, az építészeti romantika is késve érkezett hazánkba. Kibontakozásának útja azonban sok tekintetben azonos volt a nyugat-európaiéval. Az építészet általános természetének megfelelően nálunk is megelőzte a költészet és irodalom romantikus átalakulása, ugyanakkor nálunk is igen korán, jóval a romantika tulajdonképpeni kibontakozása előtt megjelentek a képzőművészetben a romantikának azok a szórványos, de nem jelentéktelen megnyilatkozásai, melyeknek egészét *korai gótizálás* néven tartjuk számon. E szórványos jelenségek idővel szaporodtak, érthetően először inkább az asztalosmunka és a vasművesség területén. Aztán egyre gyakrabban ütötték fel a fejüket az architektúrában is, még a klasszicizmus háborítatlan virágzása, úgyszólván homogén uralma idején. (A pécsi székesegyház Pollack-féle átépítése 1805-től, a pétervásári rk. templom 1812–1817-ig). A negyvenes évek idején ez a folyamat meggyorsult, s bár a romantika a klasszicizmust soha nem szorította ki teljesen, rövidesen a domináló építészeti irányzat lett.

A korai gótizálás és a gótika-felújítás jegyében meginduló *tulajdonképpeni romantika* közé beékelődik, s aztán természetesen tovább él egy sajátos áramlat, az ún. *kubusos stílus.*[6] A kubusos „stílus"-on nem értek egyebet, mint a romantika korában folyamatosan hatékony kubusos jelleg számos megnyilatkozásainak egyikét, azt, amely a Rundbogenstil változathoz kapcsolódva mutatkozott meg, s a neoreneszánsz vonások korai, sajátos hordozója is volt. (Pollack Mihály Országháza terve, 1840; Hild Harmincad-hivatal terve, 1836; a kolozsvári városháza, 1842–45; a pápai zsinagóga, 1841. stb.)

Az is tény, hogy a korai gótizálás és a kubusos stílus emlékcsoportjának artikuláltabb kirajzolódása az utóbbi időszaknak – az európai kutatásra is támaszkodó – kutatási eredménye, jelzi, hogy *a kibontakozás fázisainak vizsgálata* szükséges és folyamatosan előttünk álló feladat. Ugyanakkor e világosabban kirajzolódó fázisok kérdéseket vetnek fel: így például azt, vajon nem a korai gótizálás időszakát kellene-e a valóban romantikus ihletésű periódusnak tekintenünk, a századközépnek inkább a historizmushoz közelálló szakaszával szemben; vagy azt, hogy a kubusos stílus korán mutatkozó historizmusa miként illeszkedik a teljes folyamatba.

4. Stiláris áramlatok

Az európaihoz hasonlóan, hazánk rövid életű romantikus építészetében is, többféle áramlatot figyelhetünk meg, éspedig úgyszólván egyidejűleg, aszerint, hogy mikor melyik történeti stílusból merítette inspirációját és formáit, s mindvégig megosztotta uralmát a klasszika különböző formáival. A romantika áramlatai közül legkorábban, legjellegzetesebben a *gótizálás* jelentkezett.[7] Ezt követte a romanizálás, illetve az a sajátos, Dél-Németországban kialakult irányzat, amelyet „félköríves stílusnak" (Rungbogenstil) neveztek, mely a román stílus követésén kívül egyebet is jelentett, s nálunk meglehetősen visszhangra talál.[8] – A romantikának a távoli, az egzotikus iránti vonzódása – egyéb mozzanatokkal karöltve – kedvezett az *iszlám* építészeti elemek felhasználásának, elsősorban európai, azaz mór emlékek mintául vétele alapján. Így – bizonyos mértékig a „félköríves stílus"-hoz kapcsolódva – ez a változat is hamar éreztette hatását, s jelentős szerepet játszott romantikus építészetünk legeredetibb alkotójának, Feszl Frigyesnek művészetében. A romantika utolsó áramlata

a *barokkos-rokokós* romantika volt, különösen Pan József, Máltás Hugó s bizonyos mértékig Wieser Ferenc voltak művelői.[9] Jellemző sajátság, hogy ezek az irányzatok nemcsak egyidejűleg egzisztáltak vagy egymást váltva jelentkeztek egy-egy mester munkásságában, hanem gyakran keveredtek és ötvöződtek egy-egy műben magában is. De ha csak az egyik formavilág nyelvén szólt is az épület, szinte általánosnak tekinthetjük, hogy kölcsönzött – ha csak alárendelt díszítőelemként is – valamelyik másikból.

Mindez mutatja, hogy a romantika építészetének megrajzolásához a stiláris áramlatok, azok kapcsolatainak tüzetes és árnyalt ismerete szükséges, minél gazdagabb – nem utolsósorban még feltárandó – emlékanyag alapján. E feladat- ill. problémakörből kiemelem a *Rundbogenstil* eddiginél mélyebb analízisének szükségességét, mert ennek jelentősége (az egyetemes irodalomban is) eddig háttérbe szorult, noha – bizonyos szempontból – a gótizálásnál jelentősebb, több eredeti, a korszakra jellemző építészi gondolatot tartalmaz. Bár a súlya nem ekkora, de kidolgozatlansága sürgeti a *barokkos romantika* problémájával való foglalkozást, arculatának gazdagabb és hívebb megrajzolását.

5. A nemzeti problémája az építészetben

A művészet többi ágához hasonlóan az építészetben is jelentkezik a romantikának a nemzetire való törekvése. Ez azonban – röviden jellemezve – *általánosságban mozog, külsőségekben* válik megvalósíthatónak, és *inkább a publicisztikában* találkozunk vele, mint az építészeti gyakorlatban.[10] Igen gyakran nem jelentett többet annál a követelésnél, hogy a hazai feladatokat hazai építészek végezzék. A polémiákban felmerült változatok áttekintésére most nincs lehetőségünk, csak kiemelem a gótikának e célra való – már említett – közvetett, másodlagos, asszociatív ajánlását, vagy a bizánci ill. az iszlám építészet szóba hozását a magyarság keleti eredetére hivatkozva.

Ami a nemzeti építőstílusra való törekvést illeti, az – némi publicisztikát leszámítva – nem volt építészeti közügy, alkotóan csak Feszl Frigyes tette magáévá, s az ő elképzelésében is jórészt megmaradt szervetlen külsőségeknél. Szemléletével azonban két szempontból kiemelkedik kortársai közül. *Az „ámbitusos" magyar lakóházhoz*, tehát az ősi kúria mintájához visszanyúló törekvése külsőségek helyett valami művészire, építészire irányult. *A paraszti világra utaló elemek* – bár művészileg külsőséges – alkalmazása pedig mutatja, hogy az építészetben is megtörtént a szemléletnek a rendi-nemzetitől a nép-nemzetihez való fordulása.[11]

A nemzeti törekvésnek az építészetben való jelentkezése, annak mikéntje, az egyetemes európaival való kapcsolatának kutatása, a mondottakból láthatóan tehát bőséges feladatot jelent.

6. A stílusválasztás szempontjai

Szigorúan vett művészi szempontból a stílusrecepció, ezen túlmenően a stíluspluralizmus ténye releváns, főként pedig az, ami a stílus-köntös mögött meghúzódik, annak médiumán keresztül művészi módon megnyilatkozik. A teljes kép megrajzolásához azonban hozzátartozik azoknak a művészeten kívüli szempontoknak nyomon követése is, amelyek a stílusválasztást, stílusirányulást az egyes esetekben befolyásolták. A rendeltetéshez illő és – ha szabad azt mondani – a megrendelőhöz illő stílus problémájáról van szó. *A rendeltetéshez illő stílus* szempontja már az eddigiekben is helyet kapott, bár talán nem elég árnyaltan és néha jelentőségét eltúlozva. Ezt a stílusszimbolikát ugyanis nem túl szigorúan alkalmazták, s az irodalmi-asszociatív szempontot nem ritkán megelőzte művészi vagy egyéb meggondo-

lás. *A „megrendelőhöz illő" stílus*választás problémája azonban, vagyis az ideológiainak nevezhető szövevényes irányulás vizsgálata, ill. annak ábrázolása szinte egyáltalán nem szerepelt. Ami akadt, az durván sommás jellegénél fogva épp azt nem juttatta érvényre, amiről itt igazán szó van, s ugyanakkor a jelenség másodlagos, művelődéstörténeti-szociológiai jellegét emelte elsődleges művészi jelentőségűvé.

Itt tehát egy nem kis munkát, ugyanakkor finom megkülönböztetéseket kívánó feladattal állunk szemben. Megoldásánál az is figyelembe veendő, hogy hazánkban az építészeti romantika másodlagos jelenség, nem kevés külsőleges, divatszerű elemmel, s ezeket nem lehet úgy névértéken elfogadni, mint keletkezésük forrásánál.

7. Romantikus építészetünk európai helyzete és lokális színezete

A romantika-kutatás Európa-szerte viszonylag rövid múltja következtében e kérdés megválaszolása, az összehasonlító kép megrajzolása az építészeti romantika történetének egyik előttünk álló, nem kevés munkát igénylő feladata.

Több, már most is mutatkozó mozzanat közül, mint *lokális színezet* hordozója, kiemelkedik a „Rundbogenstil" említett általános kedveltsége, mely három tényezővel magyarázható. Ez a stílus Európa-szerte akkor volt a legerősebb, amikor a romantikus építészet hulláma hazánkat komolyabb formában elérte. Domináló formája volt a ránk legközvetlenebbül ható közép-európai, különösen a dél-német romantikának. Végül, de nem utolsósorban, valószínűleg közelebb állt a hazai ízléshez a romantikus építészetnek ez a harmonikusabb, derűsebb változata, amit a klasszicizmus korábbi kedvelése ill. jellegzetes magyarországi arculata is valószínűsít. Ez utóbbi mindenesetre a magyarországi romantikus építészet hazai sajátságának tekinthető. Ennél és ehhez hasonlóknál többet azonban a kutatás és feldolgozottság jelenlegi stádiumában bizonyítottan nem állíthatunk. Ugyanakkor vizsgálandó, hogy a „Rundbogenstil" kedvelése a spontán hazai vonzódáson és az említett egyéb tényezőkön kívül mennyiben kapcsolódott – különösen orientalizáló árnyalatával az osztrák birodalomban megfigyelhető ugyanilyen tendenciákhoz.

Ami a romantikus építészetünk *európai helyzetét* illeti, természetesen valószínűnek látszik, hogy a későbbiek során is csak az európai romantika szerényebb változatának fog mutatkozni, itt-ott lokális színekkel és sok olyan épülettel, melyek Európában, főleg Közép-Európában bárhol épülhettek volna. Ez utóbbi felismerés talán egyengetheti az utat egy közép-európai építéstörténet felé is, melynek gondolatát bő két évtizeddel ezelőtt Dercsényi Dezső elsősorban a korábbi stíluskorszakokkal kapcsolatban vetette fel, s melynek hordozója egy olyan Közép-Európa, mely „állandóan változó földrajzi, de mindig állandó, pontosabban minden korszakban azonos ízlés állandóságában egységes szellemi fogalom". Azoknak a területeknek egysége, „melyeket a nagy nemzetközi stílusáramlatok áthatottak ugyan, de inkább felvevői, mint autochton kitermelői voltak a nagy korstílusoknak".[12]

JEGYZETEK

1. E három áramlat közös gyökereire, belső kapcsolatára már számos utalás történt az irodalomban. Részletesebb kidolgozását kíséreli meg KOMÁRIK D.: A korai gótizálás Magyarországon. In: Zádor Anna–Szabolcsi Hedvig (szerk.): Művészet és felvilágosodás. Bp., 1978. 209–300.

2. GIEDION, S.: Spätbarocker und romantischer Klassizismus. München, 1922.

3. GIEDION előző jegyzetben i. m. alapján.

4. WAGNER-RIEGER, R.: Wiens Architektur im 19. Jahrhundert. Wien, 1970.

5. HENSZLMANN I.: A magyar Akadémia épülete. Budapesti Szemle 1861. 370–371, 375.

6. KOMÁRIK D.: Egy sajátos tendencia a romentika korának építészetében. (Az ún. kubusos stílus kérdése.) In: Művészet Magyarországon 1830–1870. Katalógus. Bp., 1981. 24–30.

7. KOMÁRIK D.: A gótizáló romantika építé-

szete Magyarországon. „Építés- Építészettudomány" XIV. (1982) 3–4. sz. 275–319.

8. KOMÁRIK D.: A „félköríves" romantika építészete Magyarországon. „Építés- Építészettudomány" XVI. (1984) 1–2. sz. 139–193.

9. Előző jegyzetben i. m. 183–185.

10. HAJNÓCZI G.: Nemzeti építészetünk stíluskérdései az Akadémia székházára kiírt pályázat körüli vitában. „Építés- Építészettudomány" XVII. (1985) 1–2. sz. 81–98.; KOMÁRIK D.: A nemzeti építőstílus keresése. Feszl és a pesti Vigadó. Uo. 127-136.

11. KOMÁRIK D. előző jegyzetben i. m.; DR. KOMÁRIK D.: Feszl Frigyes 1821–1884. Kiállítási katalógus bevezető tanulmánnyal. Bp., 1984. 13–15, 100–106.

12. DR. DERCSÉNYI D.: Közép-európai építészettörténet felé. „Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények" 1964. 226.

Dénes Komárik: **Probleme der romantischen Architektur in Ungarn**

Untersucht werden der Stellenwert und die Problematik der romantischen Architektur in der Geschichte der ungarischen Kunst des 19. Jahrhunderts. Die zu klärenden Probleme und die bevorstehenden Aufgaben sind um sieben Kernpunkte gruppiert. 1) Problematik des Historismus: es wäre zu klären, inwieweit die etwa zwischen 1840 und 1870 anzusetzende romantische Architektur in Ungarn der Romantik oder dem Historismus zuzurechnen ist. 2) Unter den Merkmalen, die von der europäischen Romantik abweichen, werden folgende hervorgehoben: die Übernahme erfolgte in Äusserlichkeiten, die Phasen und Strömungen überschneiden sich, die Gotisierung konnte als „altdeuscher Stil" kaum eine nationale Färbung annehmen. 3) Die Phasen der Entwicklung beginnen im Licht der neueren Forschung Konturen anzunehmen, bedürfen aber noch weiterer eingehenderer Untersuchungen. 4) Unter den stilistischen Strömungen sollte der Rundbogenstil tiefer analysiert werden, ausserdem wird vorgeschlagen, das verschwommene Antlitz der barockhaften Romantik deutlicher zu umreissen. 5) Das nationale Problem tritt auch in der Architektur in Erscheinung. Das nationale Bestreben erhebt sich aber in der Architektur nicht über Allgemeinheiten, man glaubte es nur in Äusserlichkeiten verwirklichen zu können; seine Spuren lassen sich eher in der Publizistik als in der Architekturpraxis nachweisen. 6) Die Wahl des Stils erfolgte in den Einzelfällen nach zweitrangigen Gesichtspunkten, ausschlaggebend ist die Tatsache des Stilpluralizmus. Im Interesse eines vollständigen Bildes müssen aber auch diese ausserhalb der Kunst liegenden Gesichtspunkte aufgespürt werden: die Wahl des Stils nach dem Motto „das passt zum Auftraggeber" oder „so wird der Bau seiner Bestimmung gerecht". 7) Europäische Einbettung und lokale Färbung der romantischen Architektur Ungarns. Die Erforschung der Romantik in der Architektur blickt auch in Europa nur auf eine kurze Vergangenheit zurück, deshalb steht uns bei der Ausarbeitung eines vergleichendes Bildes eine komplexe Aufgabe bevor, die viel Arbeitsaufwand erfordert.

Az 1917-ben alakult Hősök Emlékét Gondozó Bizottság (HEMOB) tevékenysége nyomán az 1920-as évektől kezdődően országszerte számos I. világháborús emlékművet avattak. Székesfehérvár 700 hősi halottat adott a négyéves háborúnak, emiatt is elsőként kívánt tisztelegni emlékük előtt. Ennek megfelelően a városi előljáróságok egy szoborbizottságot hoztak létre, s pályázatot írtak ki egy reprezentatív emlékmű terveire. A szoborpályázatot egyhangúlag Pásztor János és Hikisch Rezső alkotása nyerte meg.[1] *(1-2. kép)* Ugyanekkor a helyi sajtóban élénk vita bontakozott ki arról, hogy hova helyezzék el a monumentális emlékművet.[2] Az eredetileg a bazilika hátsó traktusa, a Népsegélyező Egylet és a Szigethy-féle gyarmatárukereskedés által határolt területet sokan kicsinek, eldugottnak,emiatt méltatlannak érezték. *(3. kép)* S valóban, csak a tér későbbi kialakításával, a Szigethy-féle üzlet lebontásával (1936) vált lehetővé a Névtelen Katona szarkofágjának elhelyezése.

A bronzkompozíciót 1929. április 17-én vette át a szoborbizottság, s még ez év nyarán fel is avatták ünnepélyes keretek között.[3] Ezt követően minden évben május utolsó vasárnapján, a Hősök napján istentisztelettel, hazafias ünnepséggel egybekötött megemlékezést tartottak. A város tisztviselői kara, fegyveres testületei, tanuló ifjúsága és természetesen a hozzátartozók megkoszorúzták az emlékművet. Ugyanekkor adományokat gyűjtöttek az elhagyott, I. világháborús temetők gondozására, az özvegyek, árvák gyámolítására.

A szobor közvetlen környezetének kialakítását, a tér szépítését, kivilágosítását a Szent Imre év székesfehérvári ünnepségsorozata is egyre indokoltabbá, s egyre sürgetőbbé tette.[4] Ilyen előzmények után kérték fel ismét Pásztor Jánost — Hikisch Rezső időközben elhunyt — a Névtelen katona szobrának és a mellette elhelyezkedő két kandeláber kifaragására.[5] *(4. kép)*

A levéltári anyagban fennmaradtak a polgármester és Pásztor János levelei, a szobrász vázlatai. E levélváltásból ismerjük a szobor elkészítésének, elhelyezésének körülményeit.[6] A tervek szerint az 1938. évi Hősök napján adták volna át a szobrot, ám a munkások járatlansága miatt a szobor feje letörött. Mivel az országos érdeklődésre számottartó Szent István napi ünnepségek miatt a szobor teljes felavatását már tovább nem lehetett halasztani, a letörött fejet visszaragasztották, és a restaurálás nyomait kőporral eltűntették. Ugyanekkor a művész kötelezte magát egy teljesen új szobor elkészítésére. Ezt az új szobrot 1939. nyarán ki is cserélték az eredetivel. A legutolsó levéltári adat, mely a szobor utóéletére világít rá, szintén jellemző: a törött katonaszobrot a Párkányi Hősök és Felszabadulási Emlékszobor Egyesülete kívánta felhasználni másodlagosan. Erre azonban a polgármester erélyes és határozott tiltakozása miatt nem került sor.

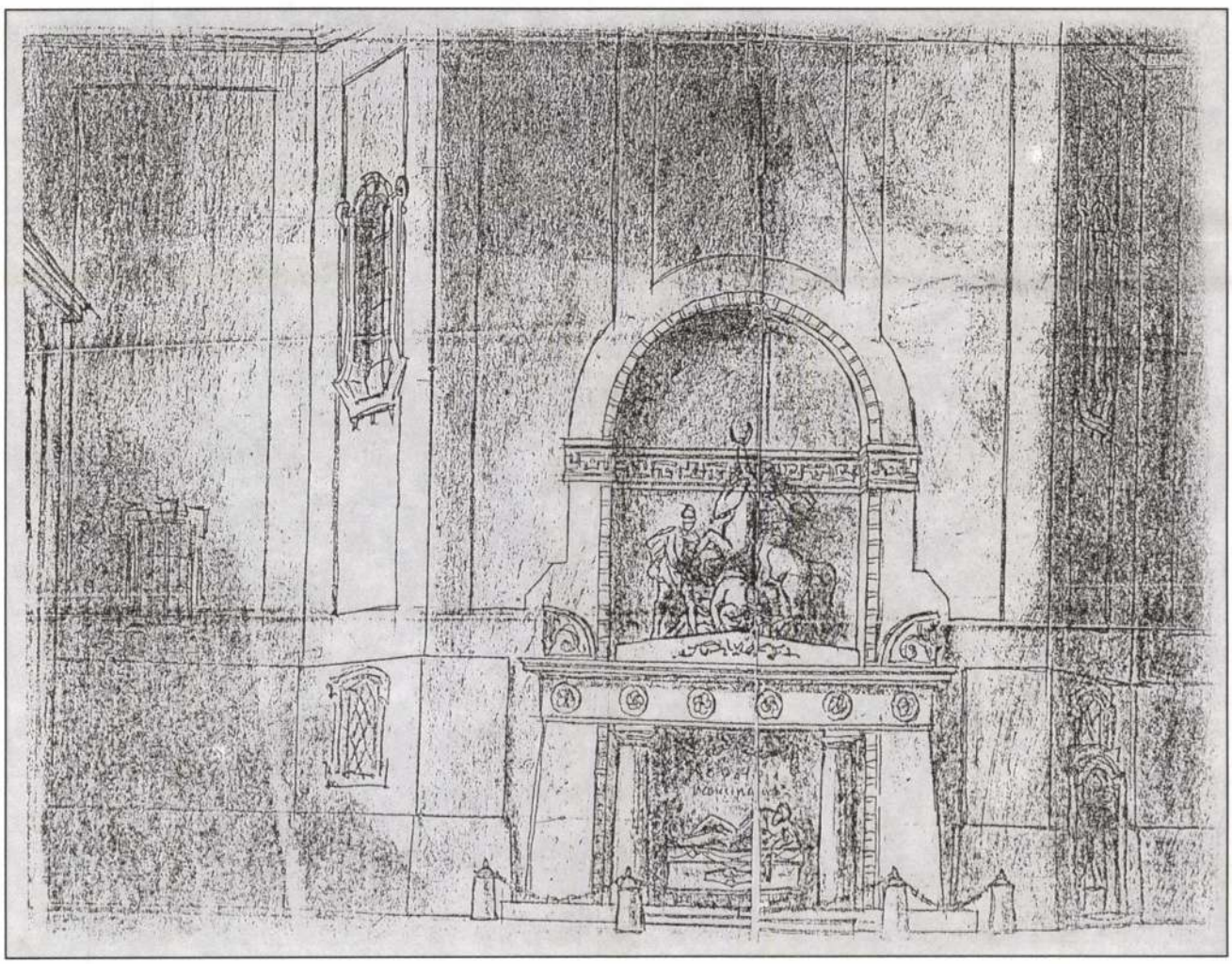

1. Pásztor János és Hikisch Rezső egyik korai vázlata a székesfehérvári I. világháborús emlékműhöz

2. A székesfehérvári I. világháborús emlékmű modelljének korabeli fényképfelvétele (Magyar Építészeti Múzeum)

3. A Szigethy-testvérek egykori gyarmatárukereskedése Székesfehérváron

A szobor 1945 után kezdődő életének fontos mozzanata, hogy az 1950-es években — a hozzáfűződő vallási és politikai okok miatt — tilos volt a koszorúzása, s az I. világháborús katonák emlékének ápolása.

1956-ban hosszú évek után először emlékeztek meg halottak napján „a világháború és a jelenlegi szabdságharc hősi halottairól".[8] *(5. kép)* Ezt követően az 1960-as évek elején a szobrot eltávolították, és az I. világháborús katonai köztemetőben hevert összetörve évtizedekig. Halottak napján a hozzátartozók — akiknek még volt ilyen — gyertyát gyújtottak a szobornál. Persze mindezt illegálisan. Ezt az időszakot mutatja be a Székesfehérváron élő, Hegedűs 2 László egy sohasem volt, de bármikor bekövetkező fehérvári árvíz ikonográfiájában.[9] *(6-9. kép)* Esterházy Péter a Nagy Fehérvári Árvíz sorozathoz írt előszavában így ír a korszakról: „De inkább a negatívum volt a mérvadó. Én akkor azt még nem tudtam, hogy ez olyan lesz, mintha nem is lett volna (hát tessék nekem egy újságot mutatni, amely akár csak célozni is mert volna erre) nem tudtam, hogy egy egész árvizet el lehet hallgatni, nem tudtam, hogy bármi megtörténhet, ezért azután mindent megnéztem, és minden vizet feljegyeztem. Igaz, ezt követően ismét az illető felé fordultam. Ilyen volt az élet, ilyen megalázó és ambivalens a Kádár-rendszerben."

A Névtelen katona szobrát 1989. szeptember 16-án avatták fel ismét eredeti helyén, a bazilika mögötti kis téren.[10] *(10. kép)* Azóta a szobor koszorúzása — kultuszának épülése — folyamatosan tart. Koszorúzzák március 15-én, május 9-én (Győzelem napja), szeptember 29-én (Fegyveres erők napja), október 6-án: Aradi vértanúk napja, október 23-án: 1956-os forradalom kezdete, november első vasárnapja: Halottak napja...

JEGYZETEK

1. Fehérmegyei Levéltár (FML) Polgármesteri iratok (P.m.) IV-B-1402. 27-1088/1927. Székesfehérvár szabad királyi város közgyűlésének 1927. évi jegyzőkönyvei (Szfv. szab. kir. város kgy.j.): Zavaros Aladár polgármester ismertette a szoborbizottsággal, hogy Pásztor János és Hikisch Rezső szobrászművészek kaptak megbízást a szobor elkészítésére, melynek költségeire 550 millió koronát szavaztak meg. A szobor környezetének kialakításakor adódó egyéb kőfaragó munkára Havranek József székesfehérvári kőfaragó mestert kérték fel.
2. Fejérmegyei Hirlap (FMH) 1926. okt. 20. — Figyelő — Hol állítsák fel a hősök szobrát. A nagy probléma foglalkoztatja az egész várost; FMH. 1926. okt. 28. — Bonyodalom a fehérvári hősi szobor körül; FMH. 1926. nov. 10. — Kiválasztotta a zsűri a hősi szobrok közül a kivitelre alkalmasat. November 23-án döntenek véglegesen;
FMH. 1926. dec. 1. — Kétórás vita a hősök szobrának elhelyezése miatt.
3. Székesfehérvári Friss Újság (SzFÚ), 1929. április 21. „Az ország legszebb hősi emléke a székesfehérvári lesz" — mondotta Kertész K. Róbert államtitkár. Az újság fotót is közöl a szobor átadásáról, melyen Varga Elemér városi tanácsos, Sztankovics János városi tanácsos, Tóth István szobrászművész, Hoepfner Guidó építőművész, Hikisch Rezső, Pásztor János, Kertész K. Róbert kultuszminiszteri államtitkár láthatók. FML P.m. IV-B-1402. Hősök emlékműve. Az előállott fedezetlen költség biztosítására IX. 30. kgy. 271-14141/1929. sz. határozat, 2711.52 P-t az 1929. évi pótköltségvetés terhére megszavazta;
Uo., ua. Hősök emlékműve környékének rendezése és leleplezési költségekre hitel megszavazása IV-29. kgy. 121-6335/1929.
4. FML. P.m. IV-B. 1406. 1453/1930. Szfv. szab. kir. város kgy.j. 6. pont: A hősi emlékmű hiányzó szarkofágjának és a hősi emlék környékének sürgős elkészíttetése. 1930. II. 25.;
FML. P.m. IV-B. 1406.2. pont. A Szent Imre év alkalmából rendezett ünnepségekre be kell fejezni az emlékmű terének rendezését. Az emlékmű áthelyezése tárgytalanná vált.;

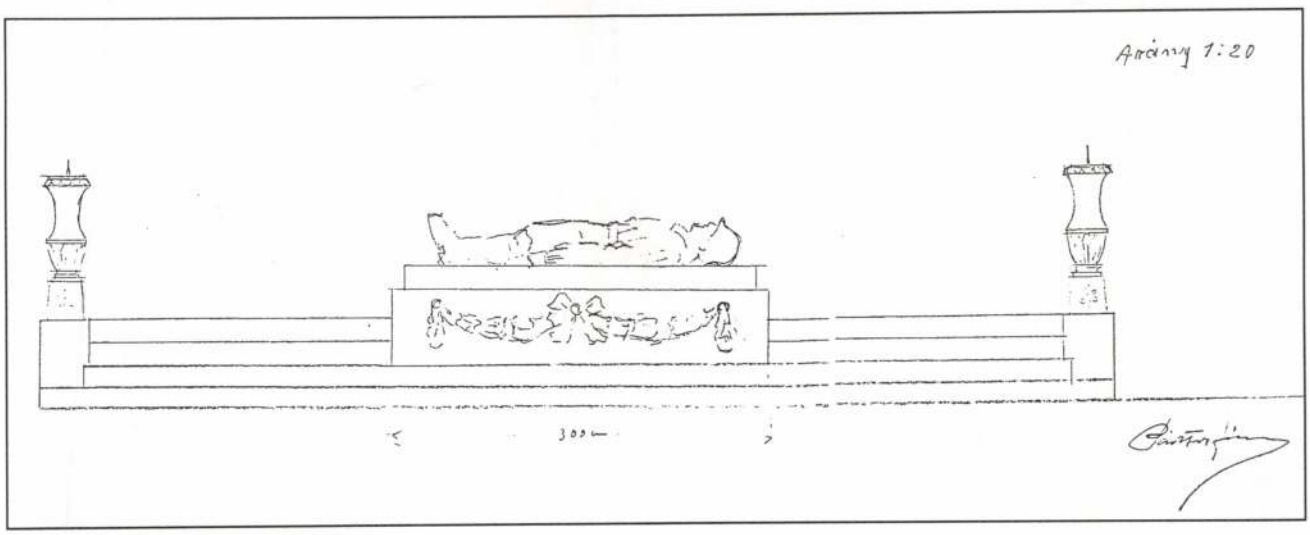

4. Pásztor János vázlata a Névtelen katona szobráról

5. A névtelen katona szobrának koszorúzása 1956. novemberében, halottak napján (Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága, neg. sz. 117.077)

6. Hegedűs 2 László: A Nagy Fehérvári Árvíz (Hősök tere)

7-9. Hegedűs 2 László: A Nagy Fehérvári Árvíz (Vidámpark)

GERGELY ANNA

ADALÉKOK A LEGÚJABB KORI SZOBORKULTUSZOK TÖRTÉNETÉHEZ

EGY SZÉKESFEHÉRVÁRI I. VILÁGHÁBORÚS EMLÉKMŰ REHABILITÁCIÓJA

A fehérváriak Hősök terének hívják a székesegyház (Püspöki bazilika) mögötti meghitt hangulatú kis terecskét. A hely érdekes művészettörténeti, méginkább kortörténeti emléke Pásztor János (1881-1945) és Hikisch Rezső (1876-1934) I. világháborús emlékműve. A bronzcsoportozatot a székesegyház altemplomának bejáratát keretező két dór oszlopa fölé helyezték el. Háromfigurás kompozíció: egy harci ménen ugrató, sisakos harcos kezében babérkoszorút tart. Alatta sebesült katona sisakjára támaszkodik, bal kezében törött karddal. Mellette támadásra készülő, kardját kirántani készülő harcos áll. A félköríves háttér szélét antik motívumok szegélyezik körben. A kompozició alá „MDCIV. PRO PATRIA MDCXVIII." feliratot és Ady Endre alábbi sorait vésték: „De szép ilyen végzetes néppel / ugyanannak tudni magunkat." Az emlékműhöz tartozik még a Névtelen katona szarkofágja is, melyet lépcsősor kapcsol az előbbi szoboregyütteshez. A bronzkompoziciót 1929-ben, a sisakos I. világháborús egyenruhát viselő, szarkofágon fekvő szobrot 1939-ben avatták fel.

E dolgozat a hősi emlékműre vonatkozó levéltári dokumentumok feltárásával, ábrázolásainak közreadásával szeretne a napjainkban is alakuló, épülő, legújabbkori szoborkultuszok történetéhez hozzájárulni.

HILD József

6

Mv. 1977/2

hogy a munkálatok alatt biztosítani kell a Petőfi Irodalmi Múzeum folyamatos működését; másrészt azzal, hogy az ideális műemléki megoldásra, mely az épületben levő idegen bérlemények (lakások, más intézmények műhelyei, raktárai stb.) megszüntetését igényelné, valószínűleg nem lesz lehetőség.

Az V. SZERB. UTCA 21—23. sz. alatt álló műemlék jellegű épület felújítását megelőző építéstörténeti kutatás elkészült. A háromudvaros, nagyrészt kétemeletes épület egyemeletnyi barokk magja templom és kolostor volt, mely a budai kalissza kolostorból kivált és Pesten uj kolostort alapított magyar klarissza apácák számára épült Károlyi Sándor generális támogatásával. Az építkezés korábbi lakóházak felhasználásával és kiépítésével 1723-tól több részletben zajlott, s a tervezett épület csak félig volt kész amikor 1729-ben Budáról Pestre költözött az alapító néhány apáca. A munkákat ezután fejezték be; szent Anna tiszteletére szentelt templomuk 1739-re készült el. A klariszsza rendet II. József 1782-ben feloszlatta; az épületet F. A. Hillebrandt terve szerint papi szemináriummá alakították második emelet ráépítésével, lakóhelyiségekké alakítva a templomot is. 1802-ben az épületkomplexum déli felébe a „Pesti Királyi Főzálogház" került, a Szerb utca felőli sarokrészben pedig a Közalapítványi Igazgatóság székelt. 1829—1831-ben újabb épületszárnyakkal teljesen körülépítették a zálogház addig csak U alakban beépített udvarát (a mai déli udvart). 1847-ben, amikor a zálogház birtokába került a Közalapítványi Igazgatóság épülete is, Pollack Ágoston az Országos Építési Iagzgatóság terve alapján átalakításokat végzett benne, s így állt fenn az épület mint zálogház az I. világháború végéig. Ezután a Műegyetem keretében megszervezett Közgazdaságtudományi Kar otthona lett, jelenleg pedig — változatlanul a műegyetem tulajdonában — a Győrbe átköltözendő Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola még Pesten levő részének ad otthont.

Az épület sorsa a legutóbbi évekig bizonytalan volt: részben a felszíni közlekedéssel, részben a Metró építésével összefüggő problémák miatt lebontását is tervezték. A végleges döntés szerint az elkövetkező 15 évben bontására nem kerül sor, s így megtörténhet a régóta esedékes műemléki felújítás.

A XII. DIANA UTCA 17/*a* sz. klasszicista műemlékvillának (mely a korábbi műemlékjegyzékekben Diana u. 17. sz. alatt volt található, az 1967-es budapesti műemlékjegyzékben pedig a Diana u. 15/*b* számú műemlékjellegű nyaralóépülettel összekeverve szerepel) építéstörténeti kutatása és felújítási terve elkészült. A történeti kutatás az építés idejét 1845—1847 közé lokalizálta, s a tervező építész személyére vonatkozó stíluskritikai feltételezést (Hild József) azzal az adattal támogatta meg, hogy a villa tulajdonosának, Karczag Benjámin pesti kereskedőnek testvérei, Karczag József és Ferenc ma is álló pesti házukat (V., Régiposta u. 4.) 1843-ban Hild Józseffel építtették. A Hildre vonatkozó feltevés egyébként ezen adat nélkül is megalapozott, mivel a villa legközelebbi stílusrokonai közül a XII. Budakeszi út 38. sz. alatti épületet biztosan Hild építette (saját nyaralója volt); a XII., Városmajor u. 39/*b* alatti villának pedig az a Wágner Sándor volt a tulajdonosa, aki 1839/40-ben Hild Józseffel építtette meg a pesti egykori Tigris-szállót (V., Münnich Ferenc u. 5.).

A Diana utcai villa felújítása során — a jóváhagyott terv szerint — megmarad a jelenlegi két lakás, lebontják viszont a hátsó fronthoz 1913-ban épült toldalékot, mely igen zavarja az épület szigorú, erősen geometrikus tömeghatását. Az így elvesztett alapterület pótlását a viszonylag magas padlószintű s jól szigetelt, inkább alagsornak nevezhető egykori pince felhasználásával oldotta meg a tervező (Lipták Irén, FIMŰV Műemléki Osztálya); az épületben tehát a felújítás után korszerű kétszintes lakások lesznek.

Bibó István

Az I. TOLDY FERENC UTCA 9. sz. a. egykori budai főreáliskola eddig ismeretlen, építésének idejével csaknem egykorú ábrázolását mutatjuk be. Az egész oldalas litográfiát a kölni kiadású „*Organ für christliche Kunst*" c. folyóirat XI. évfolyamának 21. számában találjuk. Az 1861. nov. 1-én megjelenő füzet mellékleteként közreadott, meglehetősen merev rajzú kép szinte ortogonálisan mutatja az épület hátsó homlokzatát. Bal alsó sarkában „Weber & Deckers lith. Cöln." jelzés látható, a rajz készítőjére nincs utalás. A kép *A. Essenwein:* Das neue Realschulgebäude in Ofen, erbaut von Hans Petschnigg. c. cikkének (241—243. old.) illusztrálása. A lébényi templom múlt századi restaurálása révén hazánkban is ismert August Essenwein (1831—1892) német építész Bécsből keltezett írásában a budai reáliskolát az általa szorgalmazott nyerstégla építésnek a pesti zsinagóga

1. Toldy Ferenc u. 9.

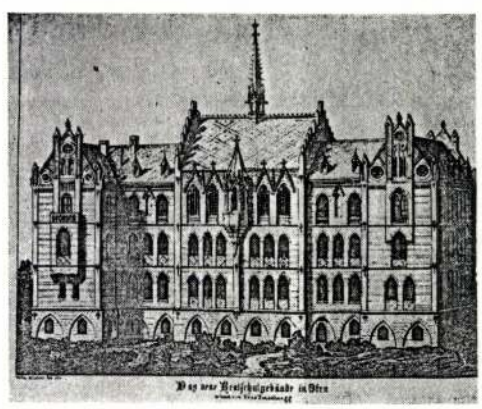

PEST ÉPÍTÉSZE

Kétszáz éve született Hild József

Hild József életének már évszámai is jelzik, hogy munkássága a reformkort, a magyarországi polgári fejlődés megindulásának forrongó korszakát öleli fel. Kétszáz esztendővel ezelőtt, 1789. december 8-án született és a kiegyezés évében, 1867. március 6-án halt meg.

A reformkori Pest kétségtelenül legtöbbet építő mestere volt. Édesapja, Hild János a tüzérkaszárnyának készült pesti Újépület építésének vezetését vállalva telepedett le Pesten, s maga is jelentős mestere volt korának. Ő tervezte a pesti Szépítő Bizottság több évtizedes tevékenységének alapját képező pesti városszabályozási tervet, s több épületet emeltek elképzelései szerint. Ránk maradtak meg nem valósult nagyszabású tervei a Nemzeti Múzeum és a pesti színház építésére is.

Hild József a kor szokása szerint az építészeti ismereteket atyja mellett kezdte elsajátítani, majd Bécsben a Képzőművészeti Akadémiát látogatta. A francia származású bécsi építész, Charles Moreau mellett dolgozott, amikor 1811-ben apja halála miatt visszatért Pestre, és annak munkáit folytatta.

1816 körül két évet töltött Itáliában, s 1818-tól rendszeresen szerepelnek tervei a pesti Szépítő Bizottsághoz beadott építési engedélyek között, édesanyja özvegyi mesterjogán. A pesti kőműves céh csak 1844-ben veszi fel tagjai közé, mivel „mind theoriai mind gyakorlati elmetehetségeit nemcsak mint építész, hanem úgy is, mint építőmester a köztudomás szerint kitűnőleg bebizonyította ... miután a helybeli

kőművesek Czéhe folyamodónak e városban fennálló építményeit ugyanannyi remekművek gyanánt fogadván el, ugyanazok tanácsilag is olyanoknak nyilvánítattak; ezeknél fogva folyamodó kőműves mesternek felvételtik ..."

Hild épületei valóban jelentős részét képezték az új Pestnek. Több mint 900 épület köthető nevéhez a pesti Szépítő Bizottság építési engedélyezési anyagából. Ezek legnagyobb része lakóház, a földszintes, zárt sorú épületektől a háromemeletes bérházakig igen széles skálán.

Úgy tűnik, első jelentős sikerét a Diana fürdő és szálloda építésével aratta 1822-ben. A Duna-parton, a mai Belügyminisztérium helyén épült ház az egykori Kirakodó tér palotasorának első láncszeme, melynek mintáját követve a következő húsz évben kiépül a Dunára nyíló, európai léptékű tér, a klasszicista Pest legvonzóbb városképi együttese. A teret dél felől a Kereskedők háza, a Lloyd palota zárta le. Északi lezárásaként pedig — nagyjából a mai Tudományos Akadémia telkére — két változatban is tervezett új Harmincadhivatalt Hild József, Széchenyi István megbízásából.

Széchenyi és Hild kapcsolatáról kevés adatunk van. „A szívből buzog minden — Magyarország szíve Pest — és Buda. A szegény szív persze poros és piszkos, ezen nem változtathatunk, de annál többet segíthetünk rajta. „A Szívet nem helyezhetem máshová, de megszépíthetem." írja 1829-ben Széchenyi, s úgy tűnik, városépítő-szépítő törekvéseiben mindig megbízható közreműdőre talált Hild Józsefben, Széchenyi kezdeményezésére építette a Magyar Gazdasági Egyesület gazdag téralakítású székházát, a Köztelek házat (ma Üllői út 25.), s készített nagyszerű színháztervet egy, Széchenyi által ideálisnak talált Duna-parti telekre.

Főurak palotái, mint a Cziráky-palota (elpusztult), a Marczibányi palota (Október 6. u. 7.) mellett, polgári megrendelők számára építette a Tänzer házat (Akadémia u. 3.), a Károlyi-Trattner házat (Petőfi S. u. 3.) és sok más épületet.

Hild épített villákat (saját nyaralója, Budakeszi út 38.); nyaralószállókat (Fácán vendéglő, Bartl nyaralószálló); szállodákat (az elpusztult Angol királynő szálló, a Tigris szálló a Nádor utcában); gyárakat (Valero gyár; hengermalom). Nevéhez fűződik a volt Mária Terézia laktanya hatalmas épülettömbje, Budán a Császárfürdő fürdőből, szállóból, kórházból és kórházkápolnából álló épületegyüttese.

Vidéki épületei közül a bajnai, a gyömrői, az elpusztult tápiószentmártoni kastély jelentősebbek.

A korszak legnagyobb szabású templomépületei kétségtelenül Hild József nevéhez köthetők. Hihetetlen tervezői, szervezői munka eredményeként épült 1831 és 1837 között az egri székesegyház, ugyanezekben az években a szatmárnémeti főtemplom, 1836-ban kezdik a ceglédi református templom építését (befejezésére csak a századfordulón került sor).

Az esztergomi székesegyház megkezdett építkezését Hild fejezte be a kupola, az előcsarnok felépítésével, a homlokzat mai architektúrájának kialakításával. Ő tervezte és el is kezdte építeni a városképi szempontból is nagy jelentőségű Lipótvárosi plébániatemplomot, a mai Bazilikát.

Az 1890-es évek közepétől Hild műveiben feltűnnek romantikába hajló vonások is — a pesti Hermina kápolna, az esztergomi Takarékpénztár háza, még később az esztergomi papnevelde már átalakuló korszakának tanúi.

Hild József egyike azon kevés hazai építőművésznek, akinek életművét részletesen feldolgozták, pályaképe, építészeti fejlődése tisztán áll előttünk. Nagy építész volt, akinek azonban sok műve sajnálatos módon elpusztult; ennek ellenére neki köszönhetjük, hogy a reformkori Pest kiegyensúlyozott, művészi városképet kapott, mely a mai napig meghatározza városunk arculatát.

Horváth Alice

Az esztergomi székesegyház.

HILD József

BIBÓ ISTVÁN

AZ EGYKORI TIGRIS SZÁLLÓ TÖRTÉNETE

TBM XXII. 1988

Pest városának a múlt század elejétől felgyorsuló fejlődése a régi Belvárostól északra új, egységes városképű reprezentatív városrészt hozott létre; s a század közepére szinte minden területen ide, a Lipótvárosba (pontosabban a Lipótvárosnak a Belvárossal szomszédos déli részébe) tolódott át a város életének súlypontja. Itt épültek a kultúra, a tudomány, a kereskedelem új „székházai" (Német Színház, Vigadó, Lloyd-palota, Akadémia), bankok és reprezentatív bérházak közé, egyenes utcákba és tágas terekre, a festői látványt nyújtó Várheggyel szemben; s az első állandó híd ezen a városrészen át kapcsolta Pestet Budához. E kedvező adottságú, rohamos fejlődésnek szükségszerű velejárója volt, hogy egyre több üzlet, kávéház és étterem létesült, s itt nyíltak meg Pest legnagyobb és legelegánsabb szállodái: 1812-ben a Magyar Király (a mai Dorottya u. 2. helyén); 1826-ban, illetve 1840-ben a Tigris (Münnich Ferenc u. 5.); 1846-ban az István Főherceg (Akadémia u. 1.); 1850-ben az Európa (Roosevelt tér, az egykori Főkapitányság épülete).

A felsoroltak egyik legnevezetesebbje a „Tigris", melynek épülete – bérházzá alakítva – ma is áll a Münnich Ferenc utca és Mérleg utca sarkán. A későbbi átalakítások az eredeti kapu-architektúra középső, közvetlenül a bejáratot keretező részét meghagyták, megtartva fölötte a tigrist ábrázoló cégérszobrot is, mely ma is magára vonja az arra járók figyelmét. Az épületet – mely igénytelennek látszó külseje ellenére értékes műemlék – remélhetőleg hamarosan tatarozni fogják, s ezáltal visszanyerhetné eredeti – lényegében ma is meglevő, de elhanyagolt állapota miatt sokkal kevésbé érvényesülő – építészeti értékeit és városképi súlyát. Mindezeken kívül építészettörténeti értéke és művelődéstörténeti érdekessége is indokolja, hogy sorsával részletesebben foglalkozzunk.

I. Az épület leírása

A háromemeletes, körülépített udvaros ház tizenhárom tengelyes főhomlokzata a Münnich Ferenc utcára, húsz tengelyes oldalhomlokzata a Mérleg utcára néz. A főhomlokzat középtengelyét az eredeti klasszicista architektúrából megmaradt gazdag kapukiképzés, az emeleti ablakok ritkább axisállása s az első emeleti ablak gazdagabb keretezése emeli ki; ezen kívül a homlokzatok ritmusát mindkét oldalon csupán az utólagosan (1902-ben) kialakított erkélyek s az ezekkel egyidős zárterkély tagolják.

A kiváltásokkal elrontott földszinti homlokzaton jellegtelen portálok sora és szecesszsiós-empirizáló faltagolás húzódik. Az értéktelen architektúrát az eredeti kiképzéshez

tartozó erőteljes övpárkány zárja le, fölötte az ablakok mellvédjében baluszteres díszítés s végigfutó könyöklőpárkány következik. Az I. emeleti, s az ezekhez hasonló könyöklőpárkányon nyugvó II–III. emeleti ablakok tagolt szalagkeretezését az I–II. emeleten konzolos, a III. emeleten konzol nélküli egyenes szemöldökpárkány koronázza. Mindkét homlokzatot háromtagú, egyszerű fogsoros főpárkány zárja le, sima függőlemezzel.

A főhomlokzat kapuját a falból háromnegyedrészt előrelépő, kannelúrás kiképzésű két dór oszlop fogja közre; fölöttük a földszintet lezáró párkány előrelép s függőlemezén ornamentális festés nyomai láthatók. A kapu fölött helyezkedik el az I. emeleti ablak mellvédjében a régi Tigris szálló ma is meglevő cégér-szobra; mellette kétoldalt a kapu oszlopait folytató talapzat-szerű kiképzésen a falból félig előrelépő, utólag elhelyezett díszvázák állanak.

A Münnich Ferenc utcai kapun át tágas, reprezentatív igényű kapualjba jutunk, melyet kazettás hevederkötegekkel közrefogott, illetve elválasztott két hatalmas, lapos szegmensíves csehboltozat fed. A kapualj oldalfalait a hevedereknek megfelelő falpillérkötegek tagolják. Mind az oldalfalak, mind a mennyezet falfelületeit igen rossz állapotú, sokhelyt teljesen felpattogzott olajmázolás borítja, mely alatt a két boltmezőben ornamentális festés nyomai láthatók.

A kapualjból jobbra nyílik az utcai sarokrész nagytermébe vezető bejáró, balra pedig a tágas főlépcsőház, háromkarú, kis fokmagasságú, széles vörösmárvány lépcsővel, melynek baluszteres korlátja a Tigris szálló egykori gazdag belső kiképzéséből csekély számban megmaradt részletek egyike. A lépcsőház emeleti pihenőit szecessziós-empirizáló konzolok s az ezeken nyugvó architrávok tartják. A pihenők s az ezekből nyíló folyosók burkolata igen jó állapotban levő színes műkőlap. – Az udvart közrefogó négy szárny közül a hátsó, keleti szárny négyemeletes, a többi háromemeletes; a hátsó szárny I–III. emeletén függőfolyosó, a másik három szárnyon oszlopsorral övezett széles, fedett folyosó húzódik, melynek külső tagolása osztópárkányaival és zárópárkányával finom, egységes homlokzatrendet alkot; ez a kiképzés teszi az épület udvarát különleges építészeti-műemléki értékűvé. Hatását jelenleg erősen rontja egyrészt az északi szárny folyosóinak beépítése a Münnich Ferenc utca felőli részen, másrészt az eredeti funkciójukban változatlanul megmaradt folyosószakaszok beüvegezése az I–II. emeleten, valamint a Münnich Ferenc utcai szárnyon levő liftakna. – Az egyébként tágas udvarteret a földszinten keresztszárny osztja ketté egy kisebb első és egy nagyobb hátsó udvarszakaszra. E keresztszárnynak a Münnich Ferenc utca felőli része eredeti: kocsiáthajtó és kocsiszín volt, jelenleg raktár; hátsó része utólagos toldás. Az első udvarból a keresztszárny jobb oldalán, a Mérleg utcai szárny mentén húzódó folyosón juthatunk a hátsó, tágasabb udvarrészbe; itt a hosszanti szárnyak emeleti folyosóját mindkét oldal földszintjén pilléres, három nyílásos árkád tartja. Az északi szárnyon az árkádhoz csatlakozó falszakaszon vörösmárvány falikút medencéje található, melynek állólapja hiányzik; fölötte, illetve mögötte a falat színes mázas csempeburkolat fedi. – Az udvar hátsó sarkából indul a szokatlanul tágas melléklépcsőház, ezen keresztül lehet a hátsó szárny negyedik emeletére jutni. Szintén a hátsó udvarrészből nyílik a Mérleg utcára vezető, ma félig elfalazott kapualj, melynek jelenleg is jól felismerhető fiókos, kosáríves dongaboltozata az épület legkorábbi periódusának maradványa.

A belső helyiségek közül külön kiemeljük az utcai sarokrész földszinti nagytermét,

melyet egyetlen középpillér által tartott négy csehboltozat fed; eredetileg a kávéház reprezentatív helyisége volt. A Mérleg utcai szárny felől hozzá eredetileg csatlakozó éttermi helyiség ma külön kis műhelyekre, irodákra van felosztva. – Az emeleti belső helyiségek erősen magukon viselik a századunk elején történt átalakítás nyomait, elsősorban az ablakok kicserélt s az ajtók átalakított asztalosmunkájában, valamint a különböző szecessziós stukkó-díszekben. Eredeti formájú klasszicista asztalosmunka alig maradt meg az épületben: néhány lakásajtó a főlépcsőházban, s egy földszinti ablaknak, mely a két udvarrész közötti folyosóra néz, a belső része.

II. Az épület története

1. Telektörténet[1]

Épületünk helye a Lipótváros kialakulásának első évtizedeiben, a 18–19. század fordulójának idején parcellázatlan dunaparti terület volt, melyen szabálytalan beépítési formában kincstári raktárépületek helyezkedtek el. Ezeknek lebontása s a terület parcellázása már Hild János városrendezési tervében s ennek nyomán a Szépítő Bizottmány programjában is szerepelt, azonban a bontás nehézségei miatt a parcellázás lassan haladt.[2] 1816-ban még csak a raktárakkal közvetlenül szomszédos terület volt parcellázva,[3] 1817-ben viszont már olyan telkek árverésére is sor került, melyeknek egy-egy részét még a bontásra ítélt épületek foglalták el. Ezek közül való az a két telek is, melyeknek későbbi egyesítésével épületünk, az egykori Tigris szálló telke létrejött. Az egyik az akkor 111. számmal jelölt parcella, mely a mai telek Duna felőli részének felel meg; ezt 1817. július 7-én árverésen Paul Demjén vette meg a várostól, s a vételár több részletben történt kedvezményes lefizetése után 1819. április 22-én íratta nevére.[4] A másik telek, melyen a mai épület hátsó, keleti fele áll, akkor a 427. számot viselte. Az árverésen Lechner János tulajdonába került, de ő még aznap 500 forint azonnali lelépés mellett s a vételár részletekben történő kifizetésének kötelezettségével átengedte Demjénnek, s az átengedési szerződést a Szépítő Bizottmánynak is bemutatták.[5]

A két telek 1827-ben már egyetlen közös számmal jelölve, egy ingatlanként cserélt gazdát: Demjéntől Marczibányi Lajos tulajdonába került.[6] A tulajdonosváltozást hatóságilag is hitelesítő átírás 1828. november 24-én történt meg: ezen a napon előbb Demjén nevére írták a Lechnertől még 1817-ben átvett hátsó telket, majd a két telekből egyesített ingatlant átírták Marczibányi Lajos nevére. Mivel a telken Demjén már építkezett, az utóbbi átírás szövegében „Grund" helyett „Haus" szerepel.[7] Az egyesítés valószínűleg minden hivatalos formaság nélkül, Demjén tulajdonában történt meg olyképpen, hogy a Duna felőli telekre 1818-ban kapott építési engedély birtokában a tulajdonos az építkezést a hátsó telekre is kiterjesztette.[8] Az így létrejött hatalmas telken, illetve a rajta álló épületben kezdte meg működését 1826-ban a Tigrishez címzett vendégfogadó és kávéház.[9]

Marczibányi Lajosról tudjuk, hogy vagyonát ügyes vállalkozások útján növelte hatalmasra, s különösen szívesen fektette pénzét kávéházakba.[10] A Tigris megvételével is

hasonló célja lehetett, azt azonban nem tudjuk, hogy a földszinti rész befejezésével félbenmaradt építkezést folytatni akarta-e. Tény az, hogy 1830-ban, anélkül, hogy építkezésbe fogott volna, eladta az ingatlant Geiger Jakabnak, bonyolult feltételek mellett, a tulajdonjogot még hosszabb időre magának fenntartva. Ennek feltételeit szerződésben szabályozták, mely 1830. június 15-én kelt.[11] Az építkezést Geiger Jakab sem folytatta, sőt hamarosan bekövetkezett halála után özvegye még a vételi szerződés kikötéseinek sem tudott eleget tenni, s 1835. dember 20-i kelettel megállapodást kötött Wagner Sándorral s ennek feleségével és sógornőjével, Raics Máriával és Raics Lujzával, hogy a Marczibányival kötött szerződését teljes egészében magukra vállalják, azaz átveszik, illetve megveszik az ingatlant. Ennek a megegyezésnek értelmében az új tulajdonosok 1837. március 14-én kötöttek szerződést Marczibányival: megsemmisítették a Marczibányi és Geigerék közötti megállapodást, illetve annak érvényét a Wagner–Raics családra ruházták át. 1839-ben Raics Lujza résztulajdonosságáról lemondott édesanyja, özv. Raics Sámuelné Birnstingl Katalin javára.[12] – Különféle jogi komplikációk miatt az ingatlan átírása csak 1842. május 6-án történt meg,[13] ez azonban nem érintette Wagneréknek a telekkel való rendelkezési jogát: ők építtették 1839–1840-ben a ma is fennálló épületet, az akkori Pest legújabb, legszebb és legreprezentatívabb szállodáját.

Az épület ettől kezdve egészen a 19. század végéig a Raics–Wagner család örököseinek tulajdonában maradt.[14] 1899-ben még szállodaként szerepelt; 1900-ban tulajdonosa a trieszti cs. kir. általános biztosító társulat volt,[15] amely megszüntette a szállodát, s az épületet bérházzá alakíttatta.

Összefoglalva a telek, illetve az ingatlan kialakulását és tulajdonosait:

1817. július 7. előtt:	parcellázás; a tulajdonos Pest városa.
1817. július 7.	Árverés. Tulajdonosok: Demjén és Lechner.
1918. július 7.	Átengedési szerződés; mindkét telek tulajdonosa Demjén.
1817–1827.	Tényleges tulajdonos Paul Demjén.
1819. április 22.	A Duna felőli telek átírása Demjén nevére.
1818–1826.	Építkezés, a két telek egyesítése.
1827–1830.	Tényleges tulajdonos: Marczibányi Lajos.
1828. november 24.	A hátsó telek átírása Demjén nevére.
1830–1835.	Tényleges tulajdonos: Geiger Jakab, illetve özvegye.
1830. június 15.	Adásvételi szerződés. Telekátírás nem történt.
1835-től a XIX. század végéig tényleges tulajdonosok Wagnes Sándor, Raics Mária, Raics Lujza (helyette 1839-től özv. Raicsné Birnstingl Katalin), illetve örököseik.	
1835. december 20.	Szerződés-átruházás özv. Geigerné és Wagnerék között.
1837. március 14.	A szerződés-átruházás megerősítése Wagnerék és Marczibányi Lajos között.
1839–1840.	A Tigris szálló építése.
1842. május 6.	Az ingatlan átírása Marczibányi Lajos nevéről Wagnerék nevére.
1900-tól tulajdonos a triszeti cs. kir. privilegizált általános biztosító társulat. A szálloda megszűnik, az épületet bérházzá alakítják.	

2. Építéstörténet

a) Az építés első periódusa

1818-ban Demjén a Szépítő Bizottmányhoz kétemeletes ház Hild József által aláírt tervét nyújtotta be engedélyezésre; a terv a Duna felőli, 111. sz. telekre vonatkozott.[16] Az építkezés el is kezdődött, tudjuk azonban, hogy az első években – amint azt egy 1820 körül készült térkép mutatja – a teleknek csak két különálló része volt beépítve,[17] s az építkezés a földszint befejezésével 1819-ben abbamaradt. Demjén a Szépítő Bizottmány többszöri sürgetésére 1819. augusztus 8-án írásbeli kötelezettséget vállalt, hogy mihelyt körülményei engedik, a tervezett házat egy vagy két emelet magasságúra felépíti.[18] A halogatásnak véleményünk szerint az volt az igazi oka, hogy Demjén szerette volna az építkezést a hátsó telekre is kiterjeszteni, 1819-ben azonban erről még szó sem lehetett, mivel az ott álló raktárépület elbontása csak 1820 májusában fejeződött be.[19] A Tigris szálló későbbi teljes kiépítésének tervéből, mely 1839-ben a két telekből egyesített nagyméretű telekre készült, világosan kitűnik, hogy itt 1839 előtt is már a mai beépítésnek megfelelő, körülépített udvaros, földszintes ház állott, tehát 1819–1839 között az építkezés valóban kiterjedt a hátsó telekre is.[20] Azon feltevés mellett, hogy ez a kiterjesztés még Demjén tulajdonossága alatt történt, tehát Demjén szándéka volt s így oka lehetett az első telken elkezdett építkezés halogatásának, a következő érvek szólnak:

1. A már említett, 1820 körül készült térképről úgy tűnik, hogy az 1818-ban tervezett háznak éppen a bejárattal szemben levő, a két telek közös határvonalához támaszkodó traktusa volt az, amelynek építését Demjén még részben sem kezdte el; s az 1839-es terv sem utal arra, hogy ebből a traktusból bármi – akárcsak egyetlen pince-alapfal is – meglett volna.
2. Az épületben, mint a telek történeténél említettük, 1826-ban nyílt meg a Tigris vendégfogadó, a Tigris szálló elődje. A korabeli sajtóban megjelent hirdetés szerint „... találtatnak benne alkalmatosan felkészített szobák, vagyon nagy udvara, tágos kotsiszínei, jó és tűz ellen bátorságos istállói, és egyébb megkívántató alkalmatosságok ...“; mindez pedig, mivel az épület bizonyosan csak földszintes volt, sokkal inkább jelentheti a mindkét telekre kiterjedő, nagy alapterületű házat, mint az 1818-ban beadott terv szerinti épület földszinti részét, melyből a meg sem épült hátsó traktust még le is kellene számítanunk. Nagy alapterületű házra utal az az egykorú irat is, mely az épületet „ein geräumiges Haus“-nak nevezi.[21]
3. Az épület mai Mérleg utcai kapualját, illetve e kapualj eredeti terét fiókos, kosáríves dongaboltozat fedi, s a feltárás tanúsága szerint az utcára eredetileg kosáríves, vállpárkányos kapu nyílt. Ez a kapu- és kapualjtípus 1827 után szinte elképzelhetetlen, 1820-ban még esetleg lehetséges, sőt, ha okmányszerűen hiteles adat nem bizonyítaná, hogy az itt állott katonai raktárat csak 1819/20-ban bontották le, akkor a kaputípus alapján ezen épületrész keletkezését még korábbi időre kellene tennünk.
4. Semmiféle adat nem került elő arra vonatkozólag, hogy a Demjént követő tulajdonosok – Marczibányi Lajos és Geiger Jakab – építkeztek volna.

Az elmondottakat összefoglalva tehát az első építési periódus 1818–1826 közé tehető; a Duna felőli telken 1818-ban megindult építkezés 1820-ban vagy nem sokkal később kiterjedt a hátsó telekre is, azonban – egyelőre nem tudjuk, milyen okból – a földszinti rész befejezésével abbamaradt. 1826-ban földszintes formában, s biztosra vehetően a mai konfigurációban állott a ház, s így maradt egészen 1839-ig. Az 1826–1839 közötti idő történetéhez az elmondottakon kívül még két adatunk van: egy 1836-ból származó térkép az épületet már a mai konfigurációban mutatja;[22] tudjuk továbbá, hogy az épület az 1838-as árvíz idején komolyabb károsodást nem szenvedett.[23]

Építészeti jellemvonásairól igen keveset tudunk. A mai épület az említett régies kapun és kapualjon kívül semmi olyan részletet nem őrzött meg elődjéből – legalábbis jelenlegi ismereteink szerint – melyről bármi lényegeset leolvashatnánk; az 1818-as Hild-féle terv pedig, mivel építkezés közben a szokásosnál is komolyabb módosításoknak kellett történniük, szintén igen kevés támpontot ad. Megállapítható, hogy a tervhez képest nem változott a Duna felőli homlokzat tengely-száma, az alaprajzban a főlépcsőház elhelyezése, illetve helyének fenntartása a tervezett kiépítés számára. Hogy a terven látható architektúrából mi épült meg, arra esetleg falkutatás adhatna támpontot, feltéve azt a nem nagyon valószínű esetet, hogy az 1839-es és későbbi építkezések meghagytak valami nyomot erre vonatkozólag. Meg kell jegyeznünk, hogy a feltárt Mérleg utcai kapu régies formája és az 1818-as Hild-féle terv meglehetősen ellentmond egymásnak. Erre a jelenségre eddig ismert adataink nem adnak magyarázatot.[24]

b) Az építkezés második periódusa

A ma is álló háromemeletes épületet, az akkori Pest legszebb szállodáját Wagner Sándorék építtették 1839–40-ben a meglevő földszintes épület felhasználásával, Hild József terve alapján. A Szépítő Bizottmány anyagában őrzött Hild-féle tervek az irodalomban eddig is ismertek voltak; kutatásunk során azonban további gazdag terv- és iratanyag került elő, melynek ismeretében pontosabban és részletesebben tudjuk megvilágítani az építkezés menetét, s nemcsak magára az épületre, hanem a korszak építési szervezetére, szokásaira vonatkozólag is hasznos tanulságokat tudunk levonni. Előkerült egyrészt egy 1840-ben, még az építkezés idején lefolytatott vizsgálat iratanyaga s hozzá csatolva az épület engedélyezési tervsorozata. Ez a sorozat a Szépítő Bizottmány anyagában meglevő tervektől kisebb eltérések mellett abban különbözik, hogy több lapján szerepel az építési engedélyt hitelesítő pecsét és záradék, s ezeken a terveken találjuk meg Hild Józsefnek azokat a sajátkezű javításait, illetve kiegészítéseit, melyekre a Szépítő Bizottmány anyagában található, szintén Hildtől származó egyik irat hivatkozik.[25] – Másrészt gazdag terv- és iratanyag maradt fenn az épületben 1847-ben végzett, eddig nem ismert nagyszabású megerősítési munkákról, s ebből az anyagból elég pontosan megállapítható, hogy az 1839-es terv milyen módosításokkal került kivitelre.[26] – Végül említést érdemel az egyik fiatal segédmunkásnő halálos balesetéről szóló jelentés 1839-ből, mely akkor is, ha konkrét építési adatot nem tartalmazna, az építkezés hiteles krónikájához tartoznék.[27]

Az 1839/40-as építkezés

A Wagner Sándor által aláírt építési kérelmet a kiküldött építési vizsgáló bizottság 1839. június 12-én kelt véleménye alapján 1839. június 16-án tárgyalta a Szépítő Bizottmány, s ezen a napon adta ki az építési engedélyt 1387. sz. alatt, többek között azzal a kikötéssel, hogy a szomszédos házaknak a II. emelet magasságáig álló tűzfalát csak legalább egy lábnyi vastag megrősítés felfalazása után szabad felhasználni.[28] Pár héttel később tárgyalta a Bizottmány Hild József sajátkezű beadványát, melyben az említett kikötés módosítását kérte, az általa javasolt pilléres-boltíves megoldás alapján; a kéréshez a Bizottmány az építőmester szigorú felelősségét hangsúlyozva hozzájárult.[29] A megindult építkezés jól haladt; az említett balesetről szóló jelentésből tudjuk, hogy az év októberében a homlokzati állvány már három emeletnyi magasságban állott.[30]

A tervvel kapcsolatban Hild József szerzőségére nemcsak és nem is elsősorban a rajzokon található aláírása a bizonyíték, hanem egyrészt fentebb említett beadványa, másrészt az 1840-es, alább részletezendő vizsgálat iratainak egyik utalása,[31] legfőképpen pedig maga a terv, illetve a kész épület, mely – elsősorban az udvari oszlopsoros kialakításban – Hild nemes építőművészetének kétségtelen stílusjegyeit mutatja. Gazdag kiképzésű kapualjával, tágas, komoly térhatású lépcsőházával, az éttermi és kávéházi helyiségeknek a tervről is leolvasható igényes téralakításával az ilyen típusú épületek között a mesternek talán legjobb – s ma már egyetlen, aránylag épségben maradt – alkotása.[32]

Kutatásunk során, az 1840-ben lefolytatott vizsgálat iratanyagából derült ki, hogy a kivitelezést a Szépítő Bizottmány előzetes tudta és engedélye nélkül Dankó József budai építőmester végezte, s így rögtön felmerült az a kérdés, vajon a kész épület kialakításában – mivel az a tervtől néhány vonatkozásban eltér – milyen szerepe lehetett.[33]

A terv és a kész épület közötti fontosabb eltérések a következők:

1. A díszes, gazdag kapukiképzés, mely a tervrajzon egyáltalán nem szerepel. Eredetileg – amint egy Alt Rudolf rajza alapján 1850–1853 között készült kőnyomaton látható – a ma meglevő formánál is gazdagabb volt, s a kapu melletti két nyílástengelyre is kiterjedt.[34]
2. A főlépcsőház hossztengelye a terven a kapualjjal párhuzamos, s a lépcsőház a kapualjon végigmenve az udvar felől, 180 fokos fordulattal közelíthető meg. A kész épületen a kapualjból nyílik az arra merőleges hossztengelyű lépcsőház, s így a két tér-egység kapcsolata sokkal organikusabb; ezen kívül a terven szereplő, a lépcsőházzal párhuzamos zsákutcaszerű folyosó elhagyásával, a lépcsőkaroknak ezáltal lehetővé vált megnyújtásával s az emeleti részeken az udvari folyosókkal való szerencsésebb kapcsolódással tágas, változatos térhatású lépcsőház jött létre, kis fokmagasságú, igen kényelmes lépcsővel.
3. Az előzőekkel ellentétben valószínűleg szegényebbé tette a belső architektúrát a földszintre tervezett kávéházi és éttermi helyiségek oszlopainak elhagyása, illetve számuk csökkentése; az elmaradt oszlopoknak a terv valószínűleg inkább téralakító és dekoratív, mint statikai szerepet szánt. Elhagyásuk okát egyelőre nem ismerjük.[35]

A felsorolt változtatások közül az első kettő az épület architektúrájának jelentős gazdagodását eredményezte, s egyik sem olyan jellegű, mely a kivitel közben ötletszerűen elhatározható s könnyen megvalósítható lenne. Ezek a változtatások gondos építészi

mérlegelés eredményének látszanak, megvalósításukat feltehetőleg már a munkálatok legelső fázisában vagy még korábban elhatározták, s mind minőségüket, mind stílusjegyeiket tekintve sokkal inkább Hild, mint Dankó kezenyomára vallanak. Ezekhez képest az oszlopok elhagyása sokkal kisebb jelentőségű, s a kivitel közben is könnyen megvalósítható. Mindezek alapján – bár Hild Józsefnek saját kijelentése szerint a kivitelre további befolyása nem volt[36] – Dankó szerepe nincs ellentétben azzal, hogy az épület szerzőségét változatlanul és egyértelműen Hild Józsefnek tulajdonítsuk.[37]

Az épület a felsorolt eltérésektől eltekintve egészében a beadott terv szerint valósult meg. A földszinti tervváltozatok közül a korábbi épület Mérleg utcai kapualját keresztirányban kettéosztó variáció került kivitelre; ez világosan kiderül az 1847-ben végzett megerősítési munkálatokhoz készült földszinti alaprajzból. Noha a kapualjat nem tartották meg, valószínűnek látjuk, – az épület méreteiből s szálloda-jellegéből következően – hogy az udvarból a Mérleg utca felé több helyen is megvolt a kijárási lehetőség, ezek azonban az utcai homlokzaton nem kaptak a többi nyílásétól eltérő architektonikus kiképzést. A melléklépcsőház elhelyezése a tervnek megfelelően történt a keresztszárny magasságában az északi szárny középső részére; mai helyére századunk elején helyezték át.[38]

Az új épülethez, mint említettük, felhasználták a meglevő földszintes házat, melynek falai a korábbi terv szerint több emelet terhének hordására készültek. Néhány vonatkozásban azonban nem feleltek meg az 1839-ben megjelent pestvárosi építési rendszabály előírásainak, lebontásukat és újraépítésüket a Wagnernak kiadott építési engedély mégsem írta elő.[39] Így pl. a meglevő pinceboltozatok vékonyabbak voltak az előírásosnál, s amikor az újonnan építendő udvari keresztszárny alatt az egyik pincetér beboltozását a pallér a meglevők mintájára készítette el, s lebontására és újraépítésére nem volt hajlandó, az építési felügyelő szabályellenes kivitelezés miatt jelentést tett a Szépítő Bizottmányhoz. Ebből lett az a hosszadalmas, már többször említett vizsgálat 1840 nyarán, mely az építkezésnek 1840 tavaszára tervezett, amúgy is késésben levő befejezését tovább hátráltatta.[40] Igaz, hogy a pinceboltozatot már az első helyszíni szemle alapján is jóváhagyták, viszont ugyanezen szemlén veszélyesnek ítélt repedéseket észleltek a Mérleg utcai hátsó udvarrészen, a hosszanti szárnyak több mint tíz méter (5 öl 3 láb) fesztávú földszinti boltívén, mely a három emeletnyi folyosó oszlopsorának súlyát tartotta. Az ügy átkerült a városi tanácshoz, s újabb alapos szemlék és levélváltások után végül ezeket a boltozatokat is jóváhagyták.[41] A szálloda ünnepélyes megnyitására azonban csak 1840. október 31-én került sor, s vendégeit ugyanez év november 1. napjától fogadta.[42]

Az épület megerősítése 1847-ben

1846/47 telén a főfalakon mutatkozó repedések miatt oly sürgős megerősítési munkákat kellett végezni, elsősorban a pincében és a földszinten, hogy a Szépítő Bizottmány jóváhagyásának kikérésére csak utólagosan kerülhetett sor, amikor a megerősítések már részben elkészültek, Giuseppe Cassano irányításával. A Bizottmány utólag bekérte s jóváhagyta a terveket is, miközben a munkálatok tovább folytak. Cassano a terveket kísérő,

fontoskodó hangú de igen alapos és részletes beadványaiban pontról pontra leírja egyrészt a tervezett, illetve részben már megvalósult változtatásokat, másrészt az 1839/40-es építkezésnél elkövetett hibákat. E két beadványból világosan kitűnik, hogy a főfalak repedezését lényegében három okra lehetett visszavezetni, s ezek az okok részben igazolták az 1840-ben lefolyt vizsgálat idején felmerült aggodalmakat is.

1. Kimutatta Cassano néhány alapfal gyengeségét, illetve az előírtnál csekélyebb vastagságát.
2. Kitűnik a beadványból (ezt az eredeti terv és a Cassano rajzán látható megépült állapot is bizonyítja), hogy Hild túl sokat bízott a boltozatokra, s relatíve kevés harántfalat és alátámasztást alkalmazott, s igen sok esetben helyezte pinceboltozat vagy heveder fölé a három emeletnyi válaszfalak súlyát.
3. A kivitel során mindezt tetézte néhány pince-harántfal s a földszinti oszlopok elhagyása, s az egymás fölött elhelyezkedő falaknál nem mindig tartották be a felfelé arányosan csökkenő falvastagságra vonatkozó előírást.[43]

Mindezek következtében a pincében harántfalak építésére és nyílások szűkítésére, illetve boltívek megerősítésére, a földszinti sarokteremben pillér- és hevedermegerősítésre, az udvaron az 1840-ben jóváhagyott tízméteres boltívek alátámasztására s több helyen falvastagításra, az emeleteken pedig bontásokra, illetve falvékonyításra volt szükség, s ezeken kívül még el kellett végezni a főlépcsőház pihenőit tartó szabályellenes faszerkezetek vasszerkezettel való megerősítését, illetve kicserélését és kívülről az utcai sarokrész megerősítését. Utóbbira először a földszinttől a főpárkányig futó falpillér kialakítását tervezte Cassano, s ezt a főhomlokzat túlsó szélén azonos kiképzés egyensúlyozta volna. Ezt a megoldást azonban módosították, illetve helyette csak a sarokrészen s csak az I. emeleti könyöklőpárkány magasságáig alakították ki a meglevő architektúrát pontosan követő kiképzésű, mindkét oldalon két-két falpillért, azaz egy-egy ablaktengelyt magábafoglaló megerősítő felfalazást. (Az ehhez készült tervrajz felmérés-értékűen mutatja a földszinti homlokzat eredeti kiképzését, s ez a tény a helyreállítás szempontjából a teljes és hiteles visszaalakítás lehetőségét jelenti.) A sarok-megerősítés a már említett múlt századi kőnyomaton jól látható; 1902-ben lebontották.[44]

Ma is a Cassano által megerősített formában láthatók azonban a földszinti sarokterem középpillére és hevederei, s megvannak az udvari oszlopos architektúrához jól illeszkedő földszinti pillérek is, melyekkel a hátsó udvarban a földszinti boltíveket alátámasztották. Itt végzett munkája Cassanot jó érzékű építésznek mutatja; a repedezést valóban megállító változtatások az épület architektúráját nem szegényítették és nem harsogták túl, ahhoz harmonikusan, feltűnés nélkül illeszkedtek, s ez a tulajdonságuk a későbbi átalakításokkal összehasonlítva különösen értékelendő.[45]

* * *

Az 1847-ben végzett megerősítés kiegészítette, pótolta a megelőző építkezés hiányait, biztosította az épület állagát, stílusában tökéletesen illeszkedett az eredeti kiképzéshez; s ehhez hozzávéve az időbeli közelség tényét, indokoltnak látjuk az 1839/40-es kiépítést s az 1847-es munkálatokat egyetlen építési periódusnak tekinteni. Ez volt az épület

történetének második periódusa; ekkor alakult ki véglegesen klasszicizmuskori képe a század végéig működött Tigris szállónak. A későbbi építkezések, átalakítások tárgyalása előtt röviden ismertetjük az épületben működő vendégfogadó, illetve szálloda és kávéház történetét.

c) A Tigris szálló története

Mint említettük, a „Tigrishez" címzett vendégfogadó 1826-ban nyílt meg Demjén házában; első bérlője Fridrich Bauer volt. Arról nem tudunk, hogy Pesten korábban, másutt működött volna olyan fogadó, melyet a Bauer-féle „Tigris" elődjének tekinthetnénk.[46] A cégér kifüggesztésének engedélyezését a tanácstól 1826. január 23-án kérte a háztulajdonos, s június 2-án fizette be az engedélyért járó illetéket.[47] A fogadó további sorsáról az újjáépített szálloda megnyitásáig igen kevés adatunk van; az említett tulajdonosváltozásokon kívül ismerjük 1837—1839 között bérlőjének, Pesoldt Józsefnek nevét, s valószínűnek tartjuk, hogy az ingatlant 1830-ban megvásárló Geiger Jakab és felesége szintén fogadós-vállalkozók voltak.[48] Biztosra vesszük továbbá, hogy a fogadó az 1826—1839 közötti időben folyamatosan működött.[49]

A háromemeletesre kiépített új szálloda 1840. október 31-én hatalmas ünnepség keretében nyílt meg. Teljesen újjáalakították a kávéházat is; eredeti helyén, a földszinten, de korábbi állapotához képest lényegesen kibővítve, olvasó- és játékszobával, külön helyiségben levő kávékonyhával és teljesen új berendezéssel várta látogatóit. Az egykorú hírlapi tudósításokat a tervekkel össszevetve képet kaphatunk a szálló belső beosztásáról. A sarokteremben elhelyezkedő kávéházi helyiséghez mindkét utcai front mentén egy kisebb terem kapcsolódott, s ezek egyike lehetett a leírásokban rendszerint külön kiemelt, üvegfallal elválasztott díszes olvasószoba (valószínűleg a mai Münnich Ferenc utcai oldalon). A Mérleg utcai szárny felől csatlakozott a kávéházhoz a konyha és a játszó-szoba, s innen lehetett a Mérleg utcai szárny közepén elhelyezett, az utca felől is megközelíthető T alaprajzú étterembe jutni.[50] Az udvari keresztszárny emeleti részén ugyancsak étterem helyezkedett el, fölötte pedig „márvány-terasz".[51] Az emeleti étterem belső díszítését a leírások külön kiemelik, így pl. a Jelenkor humorizáló tudósítása: „A felső étterem föstményi olly gyönyörűk, hogy valóban minden művészbarát kérni szeretné azon urakat, kik pipáiktól olly kevéssé tudnak megválni, mint lovaiktól a centaurusok, hogy legalább e szép termet ne undokítsák el rút bűzű füstökkel, hanem vonuljanak más szinte pompás terembe kéménykedni, e gyönyörű tündércsarnokot pedig engedjék hölgyeknek, s olly művelt férfiaknak, kik legalább evés közben elég szerények másoknak nem alkalmatlankodni büdös pipájokkal, kiknek talán gyomrukat is megrontja a fojtó dohányfüst. Valóban kár lenne e szép termet néhány hónapi dohányzással közönséges vendéglői barlanggá aljasítani. Azonban számos hazánkfia abban helyezi a magasztalt magyar szabadságot, hogy másnak büntetlenül lehetőségig nagy alkalmatlanságot és kárt szerezzen, s így hihetőleg siker nélkül maradand e jámbor ohajtás."[52] A festményeket Nüppnau András készítette.[53] — Az épület I. és II. emeletét a vendégszobák, a III. emeletet a háztulajdonos fényűző lakása foglalta el.[54] A földszinten a már említett helyiségeken kívül italmérés,

a hátsó udvari részeken és a keresztszárnyban kocsiszínek és istállók helyezkedtek el, a kávéház alatti pincehelyiségben pedig a személyzet számára létesítettek italmérést.[55] A vendégek kényelmére a 130 szoba teljesen új bútorzatán kívül a „minden emeletben elhelyezett kutak", a személyzet hívását a szobákból való kilépés nélkül lehetővé tevő elmés szerkezet, az udvarban a hátsó szárnyon elhelyezett ütő óra stb. szolgálták.[56]

Az akkori pesti vendégfogadók és kávéházak tulajdonosai vendéglősi jogukat gyakran nem személyesen, hanem haszonbérlők útján gyakorolták, akik nem egyszer továbbadták a bérletet másodbérlőknek. A Tigris szállóban működő kávéház esetében is tudunk ilyen komplikált bérletviszonyokról. 1838-ban Tekusch Vilmos kapta meg a tanácstól a kávésjogot (a már említett Pesoldt József valószínűleg másodbérlő volt). Tekuschtól (feltehetőleg 1839-ben vagy 1840-ben) Wagner Sándor vette bérbe a jogot, nyilván azért, hogy mint az új épület tulajdonosa, saját elképzelése szerint adhassa tovább. Így kapta meg 1840-ben a szálloda bérlője, Hayder János a kávéház bérletét is, s ő 1842-ben Girczy Jánosnak adta át.[57] A későbbi bérlők közül csak néhánynak a nevét ismerjük. 1846-ban Littmann József kérte a tanácstól a kávésjog bérbevételének engedélyét, de az ellene nyitott csőd lezáratlansága miatt kérését nem teljesítették;[58] ugyanebben az évben Lőrinczy József folyamodott hasonló kéréssel a tanácshoz,[59] s valószínűleg sikerrel, mert 1848-ban már ő (vagy fia) bérelte a Raics-örökösök kávésjogát.[60] A kávéház és a szálloda bérlője ritkán volt ugyanaz a személy; a rendelkezésünkre álló adatok alapján csak egy ilyen esetről tudunk (1840–1842: Hayder János).

Az ötvenes években megjelent pesti városleírások szinte kivétel nélkül említik a szállodát és a kávéházat, változatlanul mint a legelegánsabbak egyikét.[61] Az épület, azaz a szálloda tulajdonosai a század végéig, mint említettük, a Raics-örökösök voltak, míg a kávéház bérlői gyakrabban változtak. A század utolsó éveiben a „Tigris" átvette a megszűnt „Európa" szálló nevét, s némileg modernizált formában működött tovább megszűnéséig.[62]

d) Az épület további sorsa a szálloda megszűnése után

Az épületen, még mint szállodán a 19. század utolsó évtizedében tervezett átalakítások vagy nem voltak jelentősek,[63] vagy nem valósultak meg.[64] A legnagyobb szabású átalakítás – sajnos, megvalósult – tervei 1901-ből és 1902-ből származnak; az épület új tulajdonosa, a triszeti cs. kir. privilegizált általános biztosító társulat ekkor alakíttatta bérházzá az épületet. Ennek során az utcai homlokzatokon erkélyeket helyeztek el (a Mérleg utcai homlokzaton egy két tengelyt, illetve két emeletet elfoglaló zárterkélyt is); a földszinten pedig pillérkiváltásokkal kapcsolt teljes homlokzatátalakítás történt. Az eredetileg három tengelyt átfogó kapuarchitektúrából csak közvetlenül a kaput keretező rész maradt meg, s a párkányokat is átalakították. A melléklépcsőházat az udvari szárnyak hátsó sarkába helyezték át, lebontották az udvari keresztszárny emeleti részén a festményekkel díszített éttermet, s a hátsó, keleti szárnyra negyedik emeletet húztak. Ekkor készült a lift és a folyosóknak ma is meglevő beüvegezése. A belsőkben átalakították az ajtókat, kicserélték – egy-két kivétellel – az összes ablakot. Ekkor kapcsol-

ták a lakásokhoz az északi szárny udvari folyosóinak egy részét, szecessziós-empirizáló díszítésű falkiváltások segítségével, s ilyen díszű konzolokat és architrávokat kaptak a főlépcsőház emeleti pihenői is; stílusukat tekintve biztosra vehető, hogy az utcai homlokzatokon s a hátsó, keleti szárny udvari homlokzatán elhelyezett emblémák is ebből az időből származnak.[65] – Mindezekben a díszítőelemekben s az utcai homlokzat földszintjén alkalmazott hasonló jellegű ornamensekben az épület architektúrájának eredeti nemes gazdagságát megérző, de azt lényegében meg nem értő „stílusérzék" erőlködő megnyilvánulásait látjuk.

1914-ben kisebb átalakítások történtek a II. és III. emeleten;[66] 1937-ből födémmegerősítési munkákról tudunk.[67] 1945 után igen sok (külön-külön kis jelentőségű) lakásátalakítás és megosztás történt.[68]

* * *

A többszöri részlet-átalakításokkal megváltoztatott s hosszú idő óta tatarozatlan épület meglehetősen elhanyagolt állapotban maradt ránk. Szerencse azonban, hogy az eredeti architektúra helyreállításához – részben meglevő építészeti tagozatok, részben régi tervek, ábrázolások, fényképek formájában – elegendő hiteles támpont áll rendelkezésünkre. Pesten a múlt század közepére – különösen a Lipótvárosban – páratlanul egységes városkép alakult ki, s a mai Lipótváros is őriz még néhány házsort, házcsoportot és utcaszakaszt, melyek képesek valamit felidézni az eredeti városkép hatásából, hangulatából. Épületünk mind a Münnich Ferenc utca, mind a Mérleg utca felőli nézetből ilyen *városképi együttesnek tagja,* s nemcsak a múlt században, hanem ma is *a régi Nádor utca elejének egyik leghangsúlyosabb épülete,* ha ez átalakítása és elhanyagolt külseje miatt talán kevésbé tűnik is szembe Mivel eredeti környezetéből aránylag nagy számban maradtak meg ma műemléki védelemben részesülő s jórészt már felújított házak, szakszerű helyreállítás után szinte teljes mértékben visszanyerhetné eredeti – potenciálisan ma is meglevő – városképi súlyát.

Építészeti kvalitásai az átalakítások és az elhanyagoltság ellenére is szembetűnőek. A homlokzat a rendelkezésünkre álló támpontok alapján visszanyerhetné eredeti nyugodt harmóniáját és erős hangsúlyú, szép kapu-architektúráját; ma is megkapó szépségű udvarához hasonlót már nem találunk Budapesten (a Váci u. 9. sz. ház ugyanilyen típusú udvara eredetileg is szerényebb kialakítású volt, s állapotát a későbbi átalakítások is erősen rontották). A Tigris szálló kapualjának és lépcsőházának térhatását tanulmányunk más helyén már érintettük.

Építészettörténeti értéke a Tigris szállónak egyrészt az, hogy Hild József művészetének az ilyen típusú épületek között egyik legjobb alkotása; másrészt az, hogy egy korszak jellegzetes városi épülettípusát testesíti meg, melynek saját korában egyik legreprezentatívabb (s napjainkban egyetlen viszonylag épen megmaradt) példája; végül, hogy építéstörténetével kapcsolatban szokatlanul gazdag és részletes forrásanyag került elő, s ez az épület közvetlen történetén túlmutató történeti értéket is jelent.

Művelődéstörténeti értéke összefügg épülettípus-voltával, egykorú rendeltetésével: mint eleve szállodának készült épület, mint üzleti vállalkozás tárgya és eszköze, mint előkelő gyülekező hely stb. – a múlt századi rohamosan fejlődő Pest hétköznapjainak, gazdasági, társadalmi, művészeti életének beszédes tanúja.

Rövidítések

Lyka	*Lyka K.:* Magyar művészet 1800–1850. 3. kiadás. Budapest, é.n.
Sz.B.	Szépítő Bizottmány
TBM	Tanulmányok Budapest Múltjából
Tervtár	Budapest Főváros Tanácsa VB. Építészeti és Városrendezési Főosztály tervtára.

Ahol a gyűjteményi helyet nem neveztük meg, ott Budapest Főváros Levéltára pestvárosi anyagáról van szó.

Jegyzetek

1. A telektörténet során szükségszerűen érintenünk kell néhány építéstörténeti vonatkozást is; ezeket részletesen az Építéstörténet c. részben tárgyaljuk.
2. A Lipótváros kialakulására, Hild János és a Szépítő Bizottmány városrendezési terveire vonatkozólag vö. *Pásztor M.:* A százötvenéves Lipótváros. Budapest, 1940.; *dr. Preisich G.:* Budapest városépítésének története Buda visszavételétől a kiegyezésig. Budapest, 1960.
3. *Sz.B. 1673.* Helyszínrajz a tárgyalt környék régebbi és újabb háztelkeiről, 1816-ból.
4. *Sz.B. 1885.* Helyszínrajz a szóban forgó telkek árveréséhez. – A telekátírásra vonatkozólag: *Telekátírási jegyzőkönyvek, 1818–1824,* p. 86. 1819. április 22-én kelt bejegyzés: „Eodem dato verlanget Herr *Paul v. Demény* den von der Königl. Verschönerungs-Comission untern 7 July 1817 mittelst offentlicher Licitation erkauften, in der Neuen Stadt sub Plan No. 111. liegenden aus 296 □ bestehenden Haussgrund nachdeme von Seiten der Königl. Verschöner. Comission untern 16 April 1819 hiezu ??? Vorbehalt des Eigenthums-Rechtes die Schriftlichen Einwilligung ertheilt wurde, auf seinen Namen und seiner Ehegattin Frau *Catharina* geboh. Khoor umzuschreiben . . ."
5. *Sz.B. 2112.*
6. *Dorffinger J. Andreas:* Wegweiser für die Fremde und Einheimische durch die königliche ungarische Freystadt Pesth . . . (Pest, 1827.) c. útmutatója szerint (94. old.) a Leopoldstadt 218. sz. telek tulajdonosa Demjén. Az ugyenezen évben, a szerző nevének feltüntetése nélkül megjelent Adressbuch szerint már Marczibányi Lajos a tulajdonos (Adressbuch der königlichen Freystadt Pesth 1827, 216.).
7. *Telekátírási jegyzőkönyvek, 1825–1830.* 434–435. „Anno 1828 am 24ten Nov. verlanget H. *Paul v. Demien* den in der Leopold Stadt Wind und Waag Gasse unter der Pl. Nro. 427. Pop. No. 218. liegende aus 244 5/6 □ bestehende Haus Grund welchen Er in der den 7 July 1817 abgehaltenen Öffentlichen Licitation von der K. Verschönerungs Coon so zu sagen dieser Stadt um 4896 fl 40 Xr WW erkauft hat, auf seinen und seiner Frau Ehegattin *Catharina geb. Khoor* Namen umzuschreiben . . . . . Anno 1828 am 24ten Nov. fatiret H. *Paul v. Demien,* und dessen Ehegattin

Catharina geb. Khoor das in der Leopold-Stadt Wind und Waaggasse ligende mit der No. Pop. 218 gezeichnete eigenthümliche Haus, dessen Gründe vor dem Hausbau, und zwar der unter der Pl. No. 111. liegende aus 296 □ bestehende Grund den 22ten April 1819, der unter der Pl. No. 427 liegende aus 244 5/6 □ bestehende Grund aber welche beyde Gründe jetzt vereint werden, untern nemlichen Dato auf ihre Namen umgeschrieben worden sind, dem Hoch-Edelgebohren H. *Ludwig Marczibányi* v. Puchó laut schriftlich Contract von 24 Nov. 828 um 85 000 fl W.W verkauft zu haben . . ."

8. Ezzel kapcsolatban ld. az Építéstörténet c. fejezetrészt.
9. *Tanácsi iratok, Rel. a. n. 2611.* Demjén kérvénye és a tanács engedélye a Tigris vendégfogadó cégérének felállítása ügyében (1826. jan. 23, illetve jan. 30.) A fogadó megnyitásának hirdetése a korabeli újságokban: Hazai s Külföldi Tudósítások, 1826 II. félesztendő, 240, 256 és 264. után; Vereinigte Ofner und Pesther Zeitung, 1272. (1826. X. 5.)
10. Marczibányi Lajos kávéház-vállalkozásairól részletesen beszél *Bevilaqua-Borsody B.—Mazsáry B.:* Pest-Budai kávéházak Budapest, 1935. 1225. — Kutatásunk során előkerült egy ehhez kapcsolódó levéltári adat is: Marczibányi Lajos a Stáció u. 817—818. sz. házára kávésjogot kér a pesti tanácstól *(Tanácsi iratok, Int. a. n. 4814.)*
11. *Tanácsi iratok, Int. a. n. 6923.* fol. 11/12. A Marczibányi Lajos és Geigerék közötti szerződés másolati példánya.
12. *Tanácsi iratok, Int. a. n. 6923.* fol. 34/34. Raics Lajos lemondó nyilatkozata (1839. I. 14.)
13. *Tanácsi iratok, Int. a. n. 6923.* fol. 19/20. Raics Sámuelné, Raics Mária és Wagner Sándor kérvénye a tanácshoz, a telekátírás ügyében, az ügy előzményeinek részletes leírásával:

„Tekintetes Városi Tanács! Mindekutánna az ide ./. alatt csatolt N. M. Magyar Királyi Helytartó Tanácsi rendelet által a Ttes Tanácsnak tudtára adatott, hogy Ő Császári Királyi Apostoli Felsége alázatos kérésünk folytába, mely szerént a Tigris czimű Leopoldvárosi Marczibányi féle háznak nevünkre való át íratását, és a tulajdonos Marczibányi Lajos Ur által nekünk teendő örökbevallását egyszerű telekpénz fizetése mellett meg tétetni szorgalmaztuk, a fent tisztelt Helytartó Tanács által részünkre kedvezőleg tett rendeleteket tökéletesen helyben hagyni méltóztatott, ezen czélunk el érése végett ide rekesztjük azon eredeti két rendbeli szerződéseket, mellyekből világosan ki derül, hogy Geiger Jakab és Erzsébet a fentebbi házat 1830^{dik} évi Junius 30^{dikán} 40 000 pengő forintokon meg vették ugyan, és ezen summából 16 000 pforintot le is fizettek, de a fennmaradt 24 000 pforint eránt a kötött szerződés még azért függőben maradt, mivel az eladó tulajdonos Ur magának a szerződés napjától számlálandó 14 évekig a tulajdoni jogot fent tartani, és tsak ezen 14 évek mulva, s további 16 000 pengőforintok lefizetése után a bevallás meg tételére kénszeritethetni akarta; — ki derül továbbá, hogy Geiger Erzsébet férje halála után, félvén a felmondástul, s érezvén az elégtételre való tehetetlenségét, a fentebbi szerződést az elsőrendi alul írott leányának és a másodrendű alulírottnak a kérdéses ház birtokával együtt $\overline{835}$ évi December 20^{dikán} át engedte, az engedményesek pedig,

miután ezen egyszerű s magában igen tökéletlen átruházáson kívül Geigernétül, ki tulajdoni joggal nem bírt, egyebet nem nyerhettek, 837 évi Márczius 14^dikén a háztulajdonos Marczibányi Lajos Urral újabbi szerződésre léptek, mely szerint Marczibányi Ur az előbbeni szerződéstül el álván, s azt meg semmisítvén (a mit mutuo cointeressatarum partium consensu kétségkívül tehetett) arra kötelezte magát, hogy a kérdéses a fent érintett 14 évek el telése előtt és egyenesen az engedményeseknek bevallani fogja, a mit mint a Tekintetes Tanács előtt tudva vagyon, már 2 évek előtt meg is akart tenni, de bevallása el nem fogadtatott, sőt az kívántatott, hogy a be vallás és át íratás először Geigernének, kinek ezt követelni sem joga, sem kötelessége nem vala, nevére, azután pedig az alul írottakra a kettős telek pénz fizetése mellett történjen, a mi bennünket felsőbb helyen teendő panaszra késztetett.

Ezen panaszos állapot tehát a fent előhozott legkegyelmesebb Királyi parancs által meg szüntetvén, ennek értelmébe kérjük a Tekintetes Városi Tanácsot, méltoztatná a Telekbírói hivatalt oda utasítani, hogy a többször érintett örökbevallás s nevünkre való átíratás a szerződésbeli 40/m pengő forintoktul járó telekpénz egyszerű le fizetése mellett valahára végbe vitessen.

Meg különböztetett tisztelettel maradván

A Tekintetes Városi Tanácsnak

Pesten November 8 841

alázatos szolgája s szolgálói
özvegy Raics Sámuelné született
Birnstingl Katalin
Wagnes Sándor és
Wagner Sándorné született Raics Mária"

A kérvényezett telekátírás 1842. V. 6-án történt meg. *(Telekátírási jegyzőkönyvek 1839–1844, p. 304.).*

14. Egy 1891-ben készült átalakítási terv felirata: „Raics és Wagner családnak III. emeletes szálloda, V. Nádor útcza 708/5. sz." Tervtár, 8205/1891.
15. Tervtár, 8391/1899–III. „Europa szálloda átalakítása" (a „Tigris" a XIX. század utolsó éveiben átvette a megszűnt Európa szálló nevét). – Budapesti czim- és lakjegyzék, Budapest, 1900. 62.: az épület tulajdonosa a triszeti cs. kir. általános biztosító társulat.
16. *Sz.B. 2270.* Építési kérelem (1818. VI. 18.), a bizottság szakvéleménye (1818. VII. 24.) és az építési engedély (1818. VIII. 2.), valamint 3 db tervlap: földszint és I. emeleti alaprajz, homlokzat.
17. Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum Térképtára, G.I.h. 73.
18. *Sz.B. 2627.* fol 1. Paul Demjén kötelezvénye (1819. VIII. 8.) „Revers – Kraft welchen ich Endesgefertigter mich verpflichte, auf mein in der Windgasse sub No. 111. besitzendes Haus, welches ich aus Rücksicht, dass diese Gegend noch mit keinen erdeutlichen Gässen versehen ist, und vorzüglich wegen dermalen bedrängten Zeiten jetz nur zu Ebener Erde (die Mauer jedoch zu mehreren Stöcken angetragen) aufgeführt habe; sobald diese Umstände einigermassen gehoben sein dürften – einen oder auf zwey Stöke zu setzen. – Pest, de 8ten Aug. 1819. – LS. Paul Demyen mp."

19. *Sz.B. 3099.* fol. 4/5. Johann Lechner jelentése a Szépítő Bizottmányhoz a szóban forgó épületek bontásáról.
20. *Sz.B. 8051.* A Tigris szálló kiépítésének terve 1839-ből. A rajzok szürke és fekete színnel, világosan megkülönböztethetően jelölik a meglevő és a leendő épületrészeket.
21. Hazai s Külföldi Tudósítások, 1826. II. félesztendő, a 240, 256. és 264. utáni hirdetések között. – *Tanácsi iratok, Int.a.n. 2611.* fol. 2. Demjén már említett cégér-állítási kérelmének kivizsgálására kiküldött tanácsnok jelentése (1826. I. 29.): „. . . Herr Bittsteller in der Leopoldstadt in der Windgasse sub No. 218. ein durch Ihn selbst erbautes gerämiges Haus . . . besitze."
22. Magántulajdonban; fotókópiája a FIMÜV Műemléki Osztályának tulajdonában (60020).
23. A kávéház bérlőjének, Joseph Pesoldtnak hirdetése a „Der Spiegel" 1838. évi 31. számában (1838. IV. 17.) 248. „Gasthaus-Anzeige. (Pesth.) – *Joseph Pesoldt* macht hiemit der ergebenste Anzeige, dass sein Gasthof „zum Tiger" (in Pesth, Leopoldstadt, Windgasse), troz der stürmischen Ereignisse dieser Tage, seiner soliden und festen Bauart wegen in besten Stande geblieben . . ."
24. A Mérleg utcai kaput régies formája miatt nehéz lenne Hild József nevéhez kapcsolni; ugyanakkor nehéz elképzelni azt is, hogy az épület Duna felőli részét Hilddel, hátsó részét más mesterrel építtesse ugyanaz az építtető. További adatok feltárásáig a kérdést nyitva kell hagynunk.
25. A Szépítő Bizottmány anyagában *(Sz.B. 8051.)* 17 folio terv és irat található. Ezek a foliálás sorrendjében a következők:
    - 1/2. Wagner Sándor építési kérelme (dátum nélkül)
    - 3/4. Hild József magyarázata terveihez, a szomszédokkal közös tűzfalak megerősítésére és a csaposgerendák felfektetésére vonatkozólag (dátum nélkül: a Bizottmány 1839. VII. 7-én tárgyalta, 1596. sz. alatt)
    - 5. Az építési bizottság szakvéleménye (1839. VI. 12.) és a Szépítő Bizottmány határozata, illetve építési engedélye (1839. VI. 16., 1387. sz.)
    - 6. Az építési bizottság szakvéleménye (1839. VII. 6.) Hild József beadványával kapcsolatban, s a Szépítő Bizottmány határozata (1839. VII. 7., 1587. sz.)
    - 7–17. Tervek
    - 7. Homlokzatrajz
    - 8. Földszinti alapjraz
    - 9. I. emelet alaprajz
    - 10. Ugyanaz, igen kis eltéréssel
    - 11. III. emelet alaprajz
    - 12. Pince alaprajz
    - 14. Ugyanaz, mint a fol. 12, kisebb eltérésekkel
    - 15. Metszet a kapualjon át, a Mérleg utcával párhuzamosan
    - 16. Ugyanaz, mint a fol. 8, néhány eltéréssel
    - 17. A két szomszéd házzal közös tűzfal metszete

    Ezzel a terv- és iratanyaggal kapcsolatban a következő problémák merültek fel:
    1. A tervanyag egy teljes és egy hiányos sorozatot tartalmaz. Egyetlen tervre sincs

rávezetve a Szépítő Bizottmány pecséttel hitelesített határozata, azaz az építési engedély, holott 1839-ben ez már régóta kialakult gyakorlat volt.

2. Hild József beadványában hivatkozik a terveken piros színnel tett javításokra, illetve kiegészítésekre, ezeknek viszont az itt található terveken nyoma sincs (így a beadvány szövege sem érthető világosan). Mivel ebben az időben az építési kérelem mellékleteként 3 sorozat tervet kellett beadni, s jóváhagyás után egy sorozatot visszakapott az építtető, felmerült az a lehetőség, hogy a javításokat tartalmazó harmadik sorozat az építtető birtokában volt, s logikus volt egyúttal arra gondolnunk, hogy ezeken a terveken szerepelt a Szépítő Bizottmány pecsétes záradéka, hiszen az építtetőnek volt elsősorban szüksége arra, hogy az építési engedély hitelességét adott esetben okmányszerűen igazolni tudja.
3. Kérdés, hogy az itt található teljes és hiányos tervsorozat megfelelő lapjai között levő kisebb eltérések vajon másolói pontatlanságból adódnak-e, vagy eltérő elképzelések pontos rögzítése céljából készült tervváltozatokat jelentenek. A földszinti alaprajzoknál valószínűleg az utóbbi esetről van szó; a többi tervnél a kérdés nem volt eldönthető.

Ezekre a problémákra részben választ adott, s jelentősen gazdagította és kiegészítette a Szépítő Bizottmány anyagát az 1840-es vizsgálatnak a tanácsi iratokban *(Miss. a. n. 13021.)* található anyaga. Az iratokhoz csatolva előkerült egy majdnem teljes tervsorozat is (csak a két metszet hiányzik), s e tervek megfelelő lapjain megtalálhatók Hild piros színnel tett javításai. A hat lap közül egy – pecsét nélkül – az építési engedély szövegével, három pedig a Szépítő Bizottmány pecsétjével és jóváhagyó záradékával van ellátva, s a Szépítő Bizottmány anyagában őrzött tervekhez képest ezek is mutatnak kisebb eltéréseket.

A két helyen őrzött irat- és tervanyagot összegezve tehát a felvetődő problémák részben megoldódtak; néhány kérdés azonban nyitva maradt: A két tervanyag összegezéséből egy teljes, egy majdnem teljes és egy erősen hiányos sorozat adódik. A tanácsi iratok között található tervek következetlennek látszó záradékolása, úgy tűnik, nem jelent mást, mint ügykezelési rendetlenséget, s így ezt tekinthetjük az engedélyezési tervsorozatnak. Nem tudjuk azonban, hogy ez a sorozat a vizsgálat során az építtetőtől, illetve az építőmestertől került vissza a levéltárba, vagy pedig eredetileg (1839-től) a Szépítő Bizottmány anyagában őrizték, s onnan küldte át a Bizottmány a tanácsnak 1840-ben. Az előbbinek ellentmond a tervek jó állapota, az utóbbinak pedig az a tény, hogy a tanács és a Szépítő Bizottmány többszöri levélváltásában a tervekről nem esik szó.

A gazdag iratanyagra az építéstörténet ismertetésekor többször is hivatkozunk. Azokat az értékes adatokat és utalásokat azonban, amelyek az épület szorosan vett történetén túl a korszak építési szokásaira, szervezetére stb. vonatkozólag ezen iratokból kiolvashatók, dolgozatunk keretében részletes ismertetés helyett csak említeni tudjuk:

1. A pallér, a kivitelező építőmester, s a tervező építész személye, illetve feladatköre közötti átfedések, átmenetek;

2. Igen sok építési szakvélemény, részletes esetleírás, pallérok és építőmesterek érvelése és magyarázkodása található az iratok között; ezekből elsősorban akkori építőmestereik még erősen tapasztalati alapon nyugvó építő-tudásába lehet részletes betekintést nyerni. (Az egyik szakvéleményt idézzük a 41. sz. jegyzetben.)
3. A Szépítő Bizottmány engedélyező, elenőrző és büntető funkcióinak ügymenete, kapcsolata a városi tanáccsal stb.

26. *Sz.B. 11659.* Az anyag részletes ismertetését ld. a 43. sz. jegyzetben.
27. *Tanácsi iratok, Int. a. n. 6961.*
28. *Sz.B. 8051.*, fol. 5.
29. *Sz.B. 8051.* fol. 3/4, 6.
30. *Tanácsi iratok, Int. a. n. 6961.* fol. 2. Joseph Hummel Stadthauptmann jelentése a baleset ről (1839. XI. 2.) „Löblicher Magistrat! Die 23ten October 1. J. 1/2 1 Uhr Mittags ist Francisca Schmidt, Taglöhnerin aus Dalmatien gebürtig, 20 Jahre alt, RCath. ledig, von den 3ten Stock hohen Gerüste des in der Leopoldt Stadt, Wind Gasse, im Bau begriffenen Alexander v. Wagner'-schen Hause herabgestürzt, und dem Bürgerspitale todt überbracht worden."
31. *Tanácsi iratok, Miss. a. n. 13021,* fol. 10/11. Kasselik Ferenc és Zitterbarth Mátyás jelentése a tanácshoz a megvizsgált építési szabálytalanságokról (1840. VII. 17.) „. . . so kann die Sicherheit dieser, laut durch die Wohl. Löbl. k. Verschönerung ratificirten Plan, durch den Ofner Herrn Baumeister Joseph Danko *nach Anweisung und Leittung des Herrn Joseph Hild k. Architecten* ausgeführten Säulengängen nicht mehr bezweifelt . . ."
32. Hasonló kiképzést találunk az egykori Hét választófejedelemhez címzett szálloda (V., Váci u. 9.) udvarában; ott azonban az oszlopsor csak a két szemben levő oldalon található meg, s egészében eredetileg is szerényebb kialakítású volt, s a későbbi átalakítások még igen sokat rontottak is rajta; így mai formájában semmiképpen sem versenyezhet a Tigris szálló udvarával.
33. *Tanácsi iratok, Miss. a. n. 13021.* fol, 8/9. Egy szabálytalan pinceboltozat kivizsgálására kiküldött bizottság jelentése a Szépítő Bizottmányhoz (1840. VII. 3.). „Die Gefertige finden sich bei dieser Gelegenheit veranlasst anzuzeigen, dass dieser Bau nihct durch H. Architecten Joseph Hild, sondern durch den Ofner H. Baumeister Dankó ohne Vorwissen dieser K. Comission in accord genommen, und geführt werde, und somit die Bauverantwortlichkeit einen Ofner Bau Meister ohne eingelegten Revers treffen, und die in Ansuchung etwaiger Übertrettungen Schwierigkeiten grösserer Art verursacht werden könten; Gefertigte erbitten sich daher in diese Verfahren die weitere Weisung dieser K. Comission."
34. A kőnyomatot Alt Rudolf rajza alapján Sandmann készítette; megjelent a „Festői megtekintések Budáról és Pestről" 10. lapjaként (1850—1853 között).
35. A kivitelre került állapot az 1847-es megerősítési munkálatokhoz készült tervrajzról állapítható meg (*Sz.B. 11659,* fol. 12); az a lehetőség, hogy az oszlopokat nem a kivitel során hagyták el, hanem 1840—47 között megszüntették, igen valószínűtlen. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a kávéházi sarokterem boltozata egykorú tudósítások szerint már 1840-ben is „egy oszlopon" nyugodott, azaz megfelelt az 1847-es rajzon látható állapotnak (Sürgöny, 1840. nov. 5.).

36. *Tanácsi iratok, Miss. a. n. 13021.* fol. 17/18. A tanács által kiküldött tanácsnok és a városi mérnök jelentése az építkezésen tapasztalt szabálytalanságokkal kapcsolatban (1840. VII. 18.). A kivitelezést végző budai építőmester jogi helyzetével kapcsolatban említi: „. . . H. Joseph Hild Architect erklärte: dass Er bei diesen Bau kein weitteren Einfluss genomen habe."
37. Dankó József eddig ismert néhány pesti munkája önállónak, saját tervezésűnek tudott kisebb bérház; más mester tervének kivitelezőjeként való működéséről épületünk esetében tudunk először. Munkásságára vonatkozólag ld. *Zakariás G. S.:* Adatok Buda építészetéhez a XIX. század első felében. TBM 12 (1957) 302–303. és *Bibó I.:* Klasszicista épületegyüttes a Belvárosban. TBM 19 (1972) 221–238.
38. Rados Jenő Hild Józsefről szóló monográfiájában tévesen említi, hogy a melléklépcső az eredeti terv kivitele során került a telek hátsó sarkára. Az 1901-ben készült átalakítási terven világosan látható a megszüntetendő eredeti és az újonnan kialakítani kívánt jelenlegi melléklépcső, az előbbin „lebontandó lépcső" rájegyzéssel. (*Rados J.:* Hild József, Pest nagy építőjének életműve, Budapest, 1958, 122, és Tervtár 62367/901–III.)
39. Ennek véleményünk szerint két oka lehetett: vagy az, hogy az eltéréseket jelentéktelenek ítélték, vagy az, hogy még nem volt kialakult gyakorlat arra vonatkozólag, hogy meglevő épületrész továbbépítése esetén hogyan alkalmazzák a frissen megjelent rendszabály előírásait.
40. A vizsgálat iratai a már többször idézett tanácsi anyagban találhatók *(Miss. a. n. 13021.).* – Az építkezés tervezett befejezésére vonatkozólag: Rajzolatok, 1839, I. 16. A pesti vendégfogadók ismertetése után írja: „Mind ezen vendégházaknál a jövő tavaszra egy sokkal nagyobbszerű s pompásabb vendégház építése van czélba. Pest legszebb s legpompásabb részében, a Leopold városban, szél utczában, közel a Dunához s az építendő hídhoz, a „tigris" vendégfogadó tulajdonosai a tigrisből egy oroszlányi nagyságú vendégfogadót szándékoznak építeni."
41. *Tanácsi iratok, Miss. a. n. 13021.* A tanács által vizsgálatra kiküldött Kasselik Ferenc és Zitterbarth Mátyás építőmesterek jelentése (1840. VII. 17.)
„Löblicher Magistrat! In Bezug auf der Neubau des Sr Wohlgeboren Herrn Alexander von Wagner in der Wind-gasse im Hause zum Tiger genant, haben Gefertigte zu erklären: dass die Einwölbung im Hofe rechts, gegen die Bauordnung seye, weil selbe nur auf einer halben Schuh gemacht wurde, da indess der Raum zu klein ist, wo diese Wölbung angebracht wurde, und ihrer Traglast unter einer Wagen Remisse hieländliche Sicherheit leistet; so kann selbes auch für die Zukunft um so mehr belassen werden, weil bishero ähnliche Flächenräume stets nur auf einen halben Schuh mit theilweiser Gurten haltbar eingewölbt wurden – und bis gegenwärtig bestehen.
Was den 5 Klafter 3 Schuh langen Bogen im Hofe lings anbelangt: auf welchen die 3. Stockwerke 12 Massive Sailen ruhen, und der übrigens sehr kühn ausgeführt ist, wobei man für die Zukunft ein Unglück besorgen zu müssen glaubt, haben wir unsere Ansicht dahin auszusprechen: dass jede ähnliche Spannung in so lange bis sämtliches Mauerwerk ausgetroknet ist, etwas nachgaben und dabei kleine Risse erzeugen muss – da indess hier bereits die nüthigen Vorsichts massregeln vor 3 Monathe an-

gewendet, auch ein besseres Wiederlager hergestellt wurde; und seit dieser Zeit keine neuere Sprünge zeugten, so kann die Sicherheit dieser laut durch die Wohl. Löbl. k. Verscönerung ratificirten Plan, durch den Ofner Herrn Baumeister Joseph Danko nach Anweisung und Leittung des Herrn Joseph Hild k. Architecten ausgeführten Säulengängen nicht mehr bezweifelt, und die gänzliche Vollendung des Baues unseres Erachten gemäss, ohne aller Gefahr bewerkstelliget werden, – Pesth, den 17ten Juli 1840. Franz Kasselik bürgl. Baumeister, MZitterbarth Baumeister"

A tanács magáévá tette az építőmesterek véleményét, és javaslatukat 1840. július 22-én, 7952. sz. alatt határozatban fogadta el, s ezt még aznap kelt átiratban közölte a Szépítő Bizottmánnyal (Uo., fol. 19/20.).

42. A szálloda megnyitásáról az egykorú folyóiratok, illetve hírlapok – többnyire igen részletes tudósítás keretében – szinte kivétel nélkül beszámoltak, s többször is közölték a megnyitás előzetes hirdetését. Részletesebben hivatkozunk e tudósításokra a szálloda és a kávéház ismertetésénél. A bibliográfiai adatok az irodalomjegyzékben találhatók.

43. *Sz.B. 11659.* – 6 folio terv, 14 folio irat. Az iratok időrendben, a tervek a foliálás sorrendjében a következők:

fol. 7/8. Cassano részletes leírása az elvégzett és részben még elvégzendő munkákról, a tervek mielőbbi benyújtásának igéretével; jóváhagyás, illetve utólagos építési engedély kérése. (1847. I. 15.)

5/6. Cassano feljegyzése, mely szerint az I. emeleti lépcsőházi pihenőn végzett „plumpe Reparatur" nem az ő munkája (1847. I. 15.)

4. Az építési bizottság jelentése (1847. I. 20.)

2/10. Fromhold Károlynak, az épület gondnokának folyamodása a Szépítő Bizottmányhoz, melyben újabb vizsgálatot kér a munkálatok elkerülhetetlen és sürgős szükségességének megállapítása céljából, hogy ezt a háztulajdonosok előtt is igazolni tudja (1847. I. 29.)

17/18. Cassano feljegyzése az 1839/40-es építkezéskor történt szabálytalanságokról (1847. II. 1.)

1/20. A Fromhold kérésére kiküldött bizottság jelentése (1847. II. 4.)

19. Az építési bizottság bírálata és építési engedély az utcai homlokzatsarok és a lépcsőházi pihenők megerősítéséhez (1847. III. 12.)

Tervek:

11, 12, 13. Pince, földszint és I. emelet alaprajza. – Mindegyikre ráragasztva pausz-másolatban az 1839-es Hild-féle tervsorozat megfelelő lapja. A Cassano-féle tervek a meglevő falakat feketével, a megerősítés során készült, illetve készülendő új falakat pirossal jelölik.

14. A lépcső három alsó szintjének alaprajza, metszete, valamint a sarokmegerősítés módosított terve

15. Ugyanaz, pausz-másolatban

16. A sarokterem középpillérének megerősítése, az udvari boltívek alátámasztása és az utcai sarokmegerősítés első változata.

Érdekessége miatt teljes terjedelmében idézzük Cassano feljegyzését az 1839/40-es építkezés szabálytalanságairól:

„Technische Anmerkungen des Gefertigten über die gegen die allgemeine Bau-Ordnung für diese königl. freistadt vom Jahre 1839 ausgeführten Gebäude des Hotel zum Tiger nebst betreffenden Plänen. – Die auf ebenerwähnten Plänen schwarz bezeichneten Mauerwerke, sind die vom Baumeister Danko aufgeführten trotz § 12. obiger Bauordnung, ist das besagte Gebäude augenfällig *nicht nach den genehmigten Baurissen* – wie aus den beifolgenden bestättigten Copien (den Bau-Inspcienten Hrn Waitzenbauer) vom Original-Plan, welcher in Archiv der löbl. Verschönerungs-Comission deponirt ist – *ausfegührt worden.* –

Nach § 17. und respestive 23 derselben Bau-Ordnung, hätten die Gränzmauern im untere Geschosse, wenigstens 2 Schuh betragen sollen, was jedoch nur mit 18 Zoll ausgeführt wurde. –

Die Stärke der Hauptmauern hätte Vermöge des 19ten § wenigstens 4 Schuh dicke betragen sollen, während dieselbe nur aus 3 1/2 Schuh besteht. –

Vermöge § 21., hätte die Gassenfront- und Mittelmauern des Kellers (zur *gleichförmigen Vertheilung des Druckes:*) in gleicher Dicke und mit Communications-Oeffnungen, die höchstens 6 Schuh betragen können, ausgeführt werden sollen, welches jedoch nicht beobachtet wurde, indem die Oeffnungen über die besagten Dimensionen ersichtlich sind; die nun alle zugemauert werden, welches in der That, bereits mit der Mehrheit geschehen ist. –

Laut § 28. sollte das Ebenerdige Geschoss des Gebäudes, *durchaus* eingewölbt seyn, dennoch in der Wohnung des Caffesieders ganz Vorschriftswidrig, mit Tippelbäumen ausgeführt wurde.

Vermöge § 29 besagter Bauordnung, sollten die Stiegen bis unter das Dach, von Stein seyn (wie es überdiess im genehmigten Baurisse angedeutet war:) trotz dem allen, sind aber die Ruheplätze, mittelst *hölzernen Rosten* ausgeführt worden, und erheischen eine zweckmässige Abänderung um etwaiger Gefar vorbeugen. – Laut oberwahnten, und in den von der löbl. Verschönerungs-Comission seiner Zeit genehmigten Plan, waren zur erhaltung der 3 1/2 dicken Mittelmauern obere Kaffehause, 6 Säulen bestimmt; trotz dem aber bei der Ausführung des Baues, wie ersichtlich, nur 2 Pfeiler angebracht, welche zur Trägfaltigkeit der ganzen Last, nach den Regeln der Statik *nicht hielänglich sind,* – indem die letztere Pfeiler mit einzig 18 Zoll breiten Gurten *verdammt sind,* nur 42 Zoll dicke überaus schwere Mauer tragen zu müssen; woraus die äusserst nachtheilige Wirkung entsteht, dass die Facade-Mauer, besonders gegen das Eck das Gebäudes, eine äusserst übermässige Last, in diagonaler Richtung ertragen muss; welchen Übelstande durch einen entsprechenden Eckpfeiler dringlich ist abzuhelfen. –

Die im 2ten Hof ersichtlichen beiden Hauptgurten, so flach, und doch mit so grosse Spannweite, überdiess mit der enormen Last, grosser Säulen der 3 Stöcken, Gänge und des Dachstuhles, geschwert, so dass dieselben ebenfalls dringlich einer zweckmässigen Unterstützung bedürfen. – Der gehorsamst Gefertigte, schliesst mit der Bemerkung, dass die rothe Farbe im beiliegenden Plan, die wichtigen Unterbau- und Re-

paratur-Arbeiten im Hotel zum Tiger, welche unumgänglich nothwendig sind, andeutet; ohne welche besagtes Gebäude, bei der mindesten Erderschütterung einstürzen hätte müssen. – Pest, am 1ten februar 1847. – Giuseppe Cassano Architect, Maurermeister."

44. A lebontást mutató terv: Tervtár, 1902–2345 t.sz./III.
45. Cassano személyére és munkásságára vonatkozólag: *Szendrei–Szentiványi:* Magyar képzőművészek lexikona, Budapest, 1915. 299–300. – *Lyka* 392, 451–452, 462.
46. A fogadó megnyitásának hirdetése: Hazai s Külföldi Tudósítások, 1826. II. félesztendő, a 240, 256, 274, 376. és 384. után található hirdetések között; Vereinigte Ofner und Pesther Zeitung, 1826, p. 1272. – A Színház téren (mai Vörösmarty tér) levő „Három Tigrishez" címzett fogadó nem azonos az általunk tárgyalttal, illetve nem elődje annak, mert 1826 után is fennállott (Tekusch: Der Fremde in Pesth. Pesth, 1833, 16. „Traiteurs: . . . die drei Tiger am Theaterplatz . . ."; 17. „. . . in der Windgasse ladet der gezähmte Tiger den Reisenden zum Frühstück ein . . .")
47. *Tanácsi iratok, Rel. a. n. 2611.*
48. Pesoldt József nevét a Pesther und Ofner Wegweiser-Kalender 1837–1839. évi köteteiből ismerjük (1837. 104.; 1838. 112.; 1839. 115, 117.). – Geigerékre vonatkozólag a Sürgöny 1840. évfolyamának 37. számában megjelent, az újjáépített szállodát ismertető tudósítás egyik utalásából következtetünk: „E vendégpalota haszonbérlője Hayder úr, egy fiatal, fáradatlan, munkás, megelőző viseletű férfiu, neje pedig, előbbi férjérül Geigerné, nevéről elégé ismeretes, mint a leggondosabb, legjobb vendéglőné . . ."
49. Az említett időszakban több városleírás, ismertetés, útmutató jelent meg, s ezekben – ha a kávéházakról, vendéglőkről is szó van – mindig említik a „Tigris"-t. Részletes felsorolásukat ld. az irodalomjegyzékben.
50. Sürgöny, 1840, 37. szám 145.
51. Uo, és Pesther Tageblatt, 1840, 961.
52. Jelenkor, 1840, 357.
53. Pesther Tageblatt, 1840, 961. „Sobald man auf der marmornen, breiten Haupttreppe . . . in das erste Stockwerk gelangt, nimmt der mit Marmorsäulen und geschmackvollen von Hrn. Nüppnau verfertigten Deckenmalereien gezierte Speisesaal, und die über demselben befindliche Marmorterrasse . . ." – Nüppnau személyéről annyit tudunk, hogy a 40-es években több pesti szálloda, kávéház és cukrászda belső kifestését végezte. *Lyka K.:* Magyar művészet 1800–1850. 3. kiadás, Budapest, én.n. 491.
54. Pesther Tageblatt, 1840. 961.
55. Uo.
56. Mindezen kényelmi berendezéseket említi a vendéglői, illetve szálloda bérlőjének, Hayder Jánosnak hirdetése (Hírnök, 1840. november 5.); a hírlapi ismertetések pedig többször is részletesen leírják mind az órát, mind a hívó-rendszert (Pesther Tageblatt, 1840. 961, Sürgöny, 1840. 37. sz., 145.).
57. A kávésjogot ebben az időben személyre szólóan adták ki; korábban szokásban volt a kávésjognak épülethez kötött gyakorlása, s ezt a jogot az épület tulajdonosa – valószínűleg a tanács megkérdezése nélkül – bárkinek bérbe adhatta. A Tigris szállóval

kapcsolatban előkerült adatok arra engednek következtetni, hogy a kétféle jogforma ebben az időben még erősen keveredett, illetve szokásban volt a személyre szólóan kiadott kávésjog bérbeadása is, melyet egy 1841-ben kelt királyi rendelet végül is megtiltott. Erre hivatkozva rendelte el a tanács a Tigris szállóban működő kávéház bezárását, szabálytalannak minősítve a bérletviszonyt. A helytartótanács azonban ellenkező értelmű döntést hozott: mivel a bérleti szerződést jóhiszeműen, s a királyi rendelet kihirdetése előtt kötötték, a kitűzött határnapig érvényben maradhat. *(Tanácsi iratok, Int. a. n. 8421.)*

58. *Tanácsi iratok, Rel. a. n. 12164.*
59. *Tanácsi iratok, Int. a. n. 13396.*
60. Buda-Pesti utasító . . . 1848 szökö évre. Kiadja Blaskovits Sándor; Pest, 1848, 158. a kávéházak felsorolásában: „Raics Sámuel örök. – Haszonb. Lőrinczy János, szélu., a tirish." (a haszonbérlő keresztnevének eltérése tévedés lehet).
61. Ld. az irodalomjegyzékben felsorolt városleírásokat, útmutatókat. Kiemeljük Karl Müller verses, humoros városleírásából a Tigris szállodára vonatkozó szakaszt:

„Beim 'Tiger' sieht man sonderbar
Wie zahm die Leute essen;
Humor ist hier in Permanenz
D'rauf hätt' ich bald vergessen."

(*K. Müller:* Pest, wie es lebt und leibt. Eine treue humoristisch-topographische Biographie in Versen. II. Auflage: Pest, 1855, 125.).

62. *Edvi Illés A.:* Budapest műszaki útmutatója. Budapest, 1896. 214. „A Duna-rakpartok közvetlen szomszédságában áll . . . a Nádor utcában . . . a volt *Tigris* szálló, melyet a Ferenc József téren megszűnt *Európa* szálló óta ugyancsak Európa szállónak neveztek el és a modern követelményeknek megfelelően alakítottak át."
63. Kisebb átalakítások, illetve toldások terveit ismerjük 1890, 1891 és 1895-től (Tervtár).
64. 1899-ben a teljes épületre kiterjedő átalakítást terveznek (Tervtár, 8391/1899–III.), ez azonban feltehetőleg nem valósult meg, mert a szálloda 1900-ra megszűnt, s az új tulajdonosnak más szándéka volt az épülettel.
65. Tervtár, 62367/1901–III, 1902–2345 t.sz./III, 62922/1902–III. – A hátsó, keleti szárny első látásra vegyes falazásúnak, tehát korábbinak tűnik. Az idézett 2345. sz. 1902-es tervből azonban egyértelműen megállapítható, hogy akkor, 1902-ben épült, s a falazatban látható kövek valószínűleg az eredeti III. emeleti főpárkány függőlemezének darabjai. – A liftre és a folyosók beüvegezésére vonatkozólag az épület legrégebbi lakójának, dr. Schmidt Jenőnek közlésére támaszkodtam, akinek édesapja, mint a trieszti biztosító társulat budapesti részlegének igazgatója, az átalakítások építtetője volt, s a család a munkálatok befejezésekor költözött az épület III. emeletén levő lakásba. Dr. Schmidt Jenő közlése szerint a lift akkor már működött.
66. Tervtár, 20264/1914–V. ker.
67. Uo, 303452/1937–III.
68. Uo. Több lakásmegosztási, átalakítási, raktárleválasztási terv.

A Tigris szállóra vonatkozó egykorú nyomtatott források jegyzéke

Hazai és Külföldi Tudósítások, 1826. II. félesztendő, a 240, 256, 264, 376. és 384. oldal utáni hirdetésekben.

Vereignigte Ofner und Pesther Zeitung, 1826, p. 1272.

Dorffinger J. Andreas: Wegweiser für Fremde und Einheimische durch die königliche ungarische Freystadt Pest . . . Pest, 1827, Trattner. – p. 94. 419.

Adressbuch der königlichen Freystadt Pesth 1827. Pest (1827) M. Trattner. – p. 216.

Rasselsperger, Franz: Poststrassenbuch, oder: Wegweiser durch Europa . . . Wien, 1831. – p. 133.

Patacsich József: Szabad Királyi Pest városának leírása. Pest, 1831. – p. 62.

Tekusch, Wilhelm: Der Fremde in Pesth. Pest, 1833. – p. 17.

Közhasznú Honni Vezér, 1834. – p. 120.

Pesther und Ofner Wegweiser-Kalender . . . 1837–1854. Pest, Beimel–Bagó (1836–1853) – Mindegyik kötetében Kaffeehäuser és Gasthäuser cím alatt.

Gemälde von Pesth und Ofen mit ihren Umgebungen. Pest, 1837. G. Kilian. 115–116.

Der Spiegel, 1838, 248.

Rajzolatok, 1839, I. p. 16.

Hasznos mulatságok, 1840, II. félév, 59–60.

Hírnök, 1840, 89. és 90. száma

Jelenkor, 1840, 90. szám, 357.

Nemzeti újság, 1840, 361.

Pesther Tageblatt, 1840, 961. és Beil, 362.

Der Spiegel, 1840, 716, 724.

Sürgöny, 1840, 145.

Kohl, J. G.: Reise in Ungarn. Dresden und Leipzig, 1842. 280.

Richter, Wilhelm: Wanderungen in Ungarn und unter seinen Bewohnern. Berlin, 1844. 22.

Feldmann, G. L.: Pest und Ofen. Leipzig und Pest, 1844. 131.

Fremdenführer durch Pesth und Ofen. Pest, 1844. Kilian, 3. Ausgabe. 115–116.

Wohlfeilster und zuverlässigster Fremdenführer durch Pest und Ofen. Pest, 1847. 115–116.

Buda Pesti Utasító . . . 1848 szökő évre. Első év. Kiadja Blaskovits Sándor. Pest, 1848. 158.

Pest szabad kir. város házjegyzéke – Häuserschema der kön. fr. Stadt Pesth 1848. Pest, 1848. 42.

Hartleben's historisch-romantischer Polyglotte-Führer durch die Städte Pest und Ofen. Pest, 1852. 6, 28, 134.

Pesther Häuser-Schema. Pest, 1852-től, Landerer és Heckenast. – Mindegyik kötetben városrész, utcanév és házszám szerint (Leopoldstadt, Palatingasse, 4/213.).

Haeuffler, J. V.: Buda-Pest, Historisch-topographische Skizzen . . . Pest, 1854, Emich. 230.

Feldmann's Wegweiser durch Pest und Ofen (Zweite Auflage von J. C. Seiz) Pest, 1855. 177.

Müller, Karl: Pest wie es lebt und leibt. Eine treue humoristisch-topographische Biographie in Versen. II. Auflage, Pest, 1855. 124, 136.
Feldmann's Wegweiser durch Pest und Ofen. (Dritte Auflage: dr. Joh. Christ. Seiz) Pest, 1859. 177.
Hunfalvy, Johann: Pesth und Ofen nebst Umgegend. Pest, 1859. 170.
Pester Lloyd-Kalender für das Jahr 1859–1868. Pest, 1859-től 1868-ig. – Mindegyik kötetben a Häuserschema és a Handels und Gewerbs-Adressenbuch megfelelő helyén.
Gettinger, Theodor: Ungarns Hauptstädte . . . Pest, 1866. 11.
Adress-Kalender von Pest, Ofen und Alt-Ofen für das Jahr 1867–1881. Herausgegeben von Gebrüder Pollak (később: Gebrüder Légrády). Pest, 1866-tól. – Mindegyik kötetben: Häuser-Schema, Gasthöfe, Kaffeehaus-Inhaber cím alatt.
Budapest főváros dunabalparti (volt pesti) részén megállapított új és régi helyrajzi és házszámok mutatókönyve. Szerk. a Fővárosi Mérnöki Hivatal Földmérési Szakosztálya. Budapest, 1879. 42.
Budapesti czim- és lakjegyzék a bejelentési hivatal hiteles adatai alapján (1880-tól). – Budapest, 1880-tól, Franklin-társulat. – Mindegyik kötetben a Ház- és telekjegyzék, Kávések, Szállodák stb. cím alatt.
Edvi Illés Aladár: Budapest műszaki útmutatója. Budapest, 1896. (Magyar Mérnök és Építész Egylet kiadása) 214.

ISTVÁN BIBÓ

GESCHICHTE DES EINSTIGEN HOTELS „ZUM TIGER"

Die Studie behandelt die Geschichte eines bedeutenden Budapester Baudenkmals – in erster Linie dessen Baugeschichte – aufgrund zeitgenössischer schriftlicher und gedruckter Quellen. Das gewesene Hotel „Zum Tiger" wurde 1839/40 im V. Bezirk, Münnich-Ferenc-Gasse 5, nach den Plänen von József Hild, unter Benützung eines unfertigen Baus in klassizistischem Stil erbaut. Der Gasthof selbst nahm schon 1826 im früheren ebenerdigen Gebäude den Betrieb auf, das in den Jahren 1839/40 zu einem dreistöckigen, neuen Luxushotel umgestaltet wurde, im Parterre mit einem völlig neu eingerichteten, geräumigen Kaffeehaus; im ersten Stock befand sich ein mit Wandmalereien geschmückter Speisesaal. Das wegen seines Restaurants und Kaffeehauses berühmte Hotel, das im Fremdenverkehr und im gesellschaftlichen Leben von Pest eine bedeutende Rolle gespielt hat, war 60 Jahre in Betrieb; die Interieure fielen leider den späteren Umbauten zum Opfer. In den Jahren 1901/02 wurde es zu einem Mietshaus umgebaut, im Parterre wurde eine neue Fassade ausgestaltet, in den Stockwerken brachte man Bal-

kone an. Der hintere Flügel erhielt ein viertes Stockwerk, die Säulengänge wurden verglast. Nach 1945 führte man mehrere kleinere Wohnungsänderungen und -abtrennungen durch.

Aufgrund der vorgefundenen Quellen (zeitgenössische Entwürfe, Darstellungen und alte Fotos) könnte das Gebäude zum Großteil in einer ursprünglichen Form wiederhergestellt werden; wegen seines vernachlässigten Zustandes wäre seine Restaurierung als Baudenkmal dringend erforderlich.

Abbildungen

Abb. 1. Das Hotel „Zum Tiger" um 1850 (Zeichnung: Rudolf Alt, Lithographie: Sandmann)
Abb. 2. Lageplan von 1816.
Abb. 3. Lageplan zur Versteigerung am 7. Juli 1817
Abb. 4. Entwurf József Hilds von 1818: Fassade
Abb. 5. Entwurf József Hilds von 1818: Grundriß des Erdgeschosses
Abb. 6. Entwurf József Hilds von 1818: Grundriß des Stockwerkes
Abb. 7. Stadtplandetail, um 1820
Abb. 8. Stadtplandetail aus dem Jahr 1836
Abb. 9. Entwurf József Hilds von 1839: Fassade
Abb. 10. Entwurf József Hilds von 1839: Keller
Abb. 11. Entwurf József Hilds von 1839: Erdgeschoß
Abb. 12. Entwurf József Hilds von 1839: I. Stock
Abb. 13. Entwurf József Hilds von 1839: II. Stock
Abb 14. Entwurf József Hilds von 1839: III. Stock
Abb. 15. Zeitgenössischer Zeitungsbericht über die Eröffnung des Hotels „Zum Tiger" (Hírnök, 5. November 1840)
Abb. 16. Eingehende Beschreibung des Hotels „Zum Tiger" (Sürgöny, 5. November 1840)
Abb. 17. Beschreibung des Hotel-Restaurants (Jelenkor, 7. November 1840)
Abb. 18. Verstärkungsplan von Cassano: Keller
Abb. 19. Verstärkungsplan von Cassano: Erdgeschoß
Abb. 20. Verstärkungsplan von Cassano: I. Stock
Abb. 21. Verstärkungsplan von Cassano: Details der Fassade und des Inneren
Abb. 22. Verstärkungsplan von Cassano: Haupttreppenhaus und geänderte Straßenfassade
Abb. 23. Verstärkungsplan von Cassano: Detail, Eckteil der Straßenfassede
Abb. 24. Ansicht des Gebäudes um 1953 (Magyar Foto, Aufnahme von Zoltán Seidner)
Abb. 25. Detail der Hauptfassade um 1951.
Abb. 26. Das Portal im Jahr 1902, nach dem Umbau im Sezessionsstil
Abb. 27. Nordfassede des Hofflügels um 1920

Abb. 28. Straßenbild aus dem Jahre 1969
Abb. 29. Detail der Hauptfassade im Jahr 1969
Abb. 30. Portal in der Münnich Ferenc-Gasse im Jahre 1969
Abb. 31. Tor in der Mérleg-Gasse mit den Spuren des freigelegten alten Portals, 1969
Abb. 32. Das Haupttreppenhaus im Jahr 1969
Abb. 33. Geländer des Haupttreppenhauses
Abb. 34. Hofansicht vom Flügel in der Münnich Ferenc-Gasse
Abb. 35. Hofansicht vom hinteren Flügel
Abb. 36. Detail des Hofes
Abb. 37. Detail des Hofes
Abb. 38. Detail des Hofes
Abb. 39. Hofgang im Flügel der Mérleg-Gasse
Abb. 40. Gitter des Außenganges im hinteren Flügel

Képjegyzék

1. kép. A Tigris szálló 1850 körül (Alt Rudolf rajza, Sandmann litográfiája)
2. kép. Helyszínrajz 1816-ból
3. kép. Helyszínrajz az 1817. július 7-én történt árveréshez
4. kép. Hild József terve 1818-ból: homlokzat
5. kép. Hild József terve 1818-ból: földszinti alaprajz
6. kép. Hild József terve 1818-ból: emeleti alaprajz
7. kép. 1820 körüli térkép részlete
8. kép. Térkép részlete 1836-ból
9. kép. Hild József terve 1839-ből: homlokzat
10. kép. Hild József terve 1839-ből: pince
11. kép. Hild József terve 1839-ből: földszint
12. kép. Hild József terve 1839-ből: I. emelet
13. kép. Hild József terve 1839-ből: II. emelet
14. kép. Hild József terve 1839-ből: III. emelet
15. kép. Egykorú hírlapi tudósítás a Tigris szálló megnyitásáról (Hírnök, 1840. november 5.)
16. kép. A Tigris szálló részletes ismertetése (Sürgöny, 1840. november 5.)
17. kép. A szálló éttermének leírása (Jelenkor, 1840. november 7.)
18. kép. Cassano megerősítési terve: pince
19. kép. Cassano megerősítési terve: földszint
20. kép. Cassano megerősítési terve: I. emelet
21. kép. Cassano megerősítési terve: homlokzati és belső részletek
22. kép. Cassano megerősítési terve: főlépcsőház és módosított utcai homlokzat
23. kép. Cassano megerősítési terve: részlet, az utcai homlokzat sarokrésze

24. kép. Az épület képe 1953 körül (Magyar Foto, Seidner Zoltán felvétele)
25. kép. A főhomlokzat részlete 1951 körül
26. kép. A kapuzat 1902-ben, a szecessziós átépítés után
27. kép. Az északi szárny udvari homlokzata 1920 körül
28. kép Utcakép 1969-ben
29. kép. A főhomlokzat részlete 1969-ben
30. kép. A Münnich Ferenc utcai kapu 1969-ben
31. kép. A Mérleg utcai kapu a feltárt régi kapu nyomaival, 1969-ben
32. kép. A főlépcsőház 1969-ben
33. kép. A főlépcsőház korlátja
34. kép. Az udvar képe a Münnich Ferenc utcai szárnyból
35. kép. Az udvar képe a hátsó szárnyból
36. kép. Udvari részlet
37. kép. Udvari részlet
38. kép. Udvari részlet
39. kép. Udvari folyosó a Mérleg utcai szárnyban
40. kép. A hátsó szárny függőfolyosójának rácsai

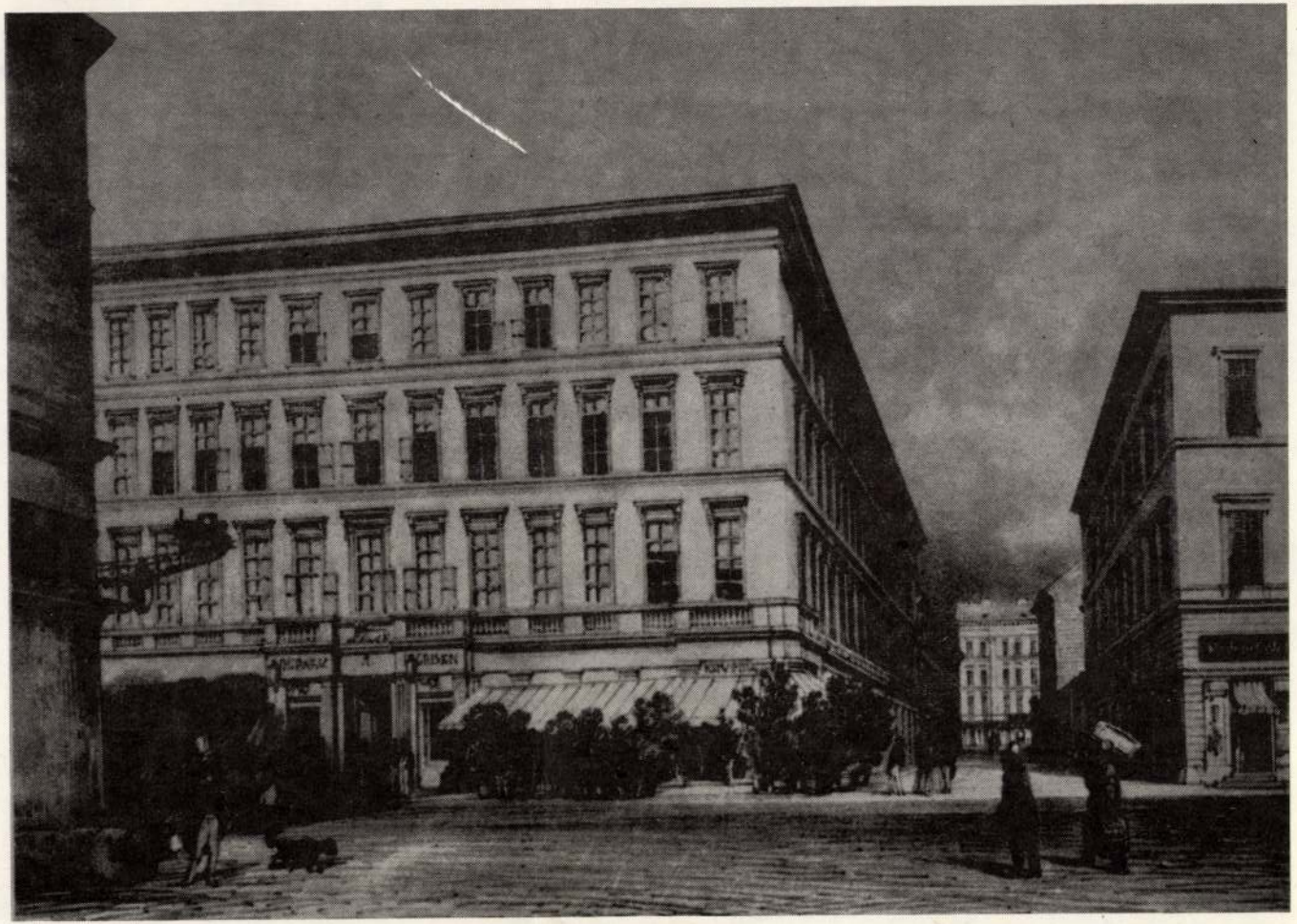

1

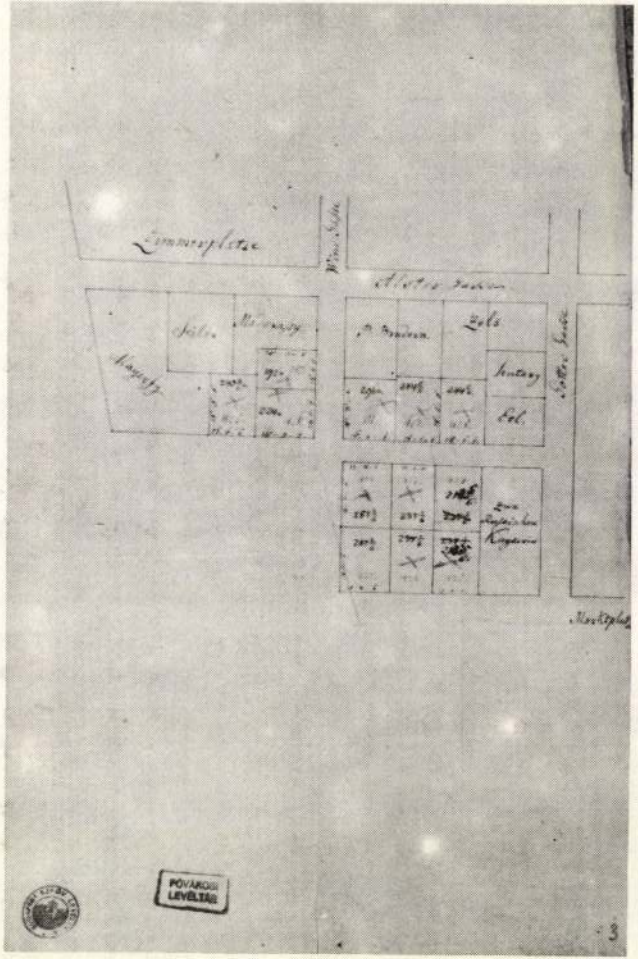
Zimmerplatze
Zoll
Eol
Marktplatz
POVÁROSI LEVÉLTÁR

3

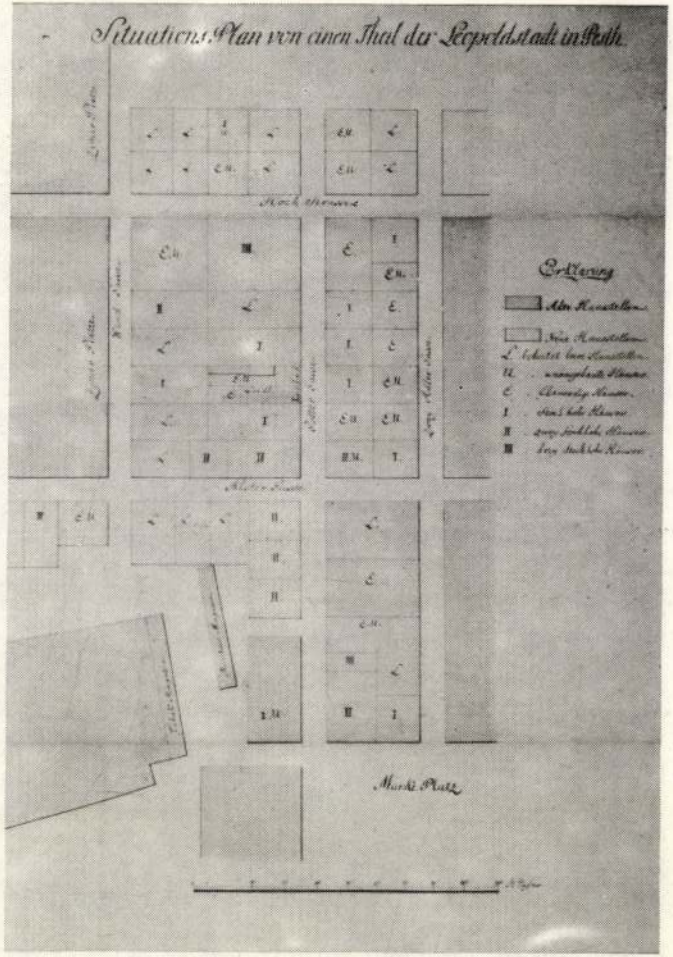
Situations Plan von einen Theil der Leopoldstadt in Pesth.
Erklärung
Markt Platz

2

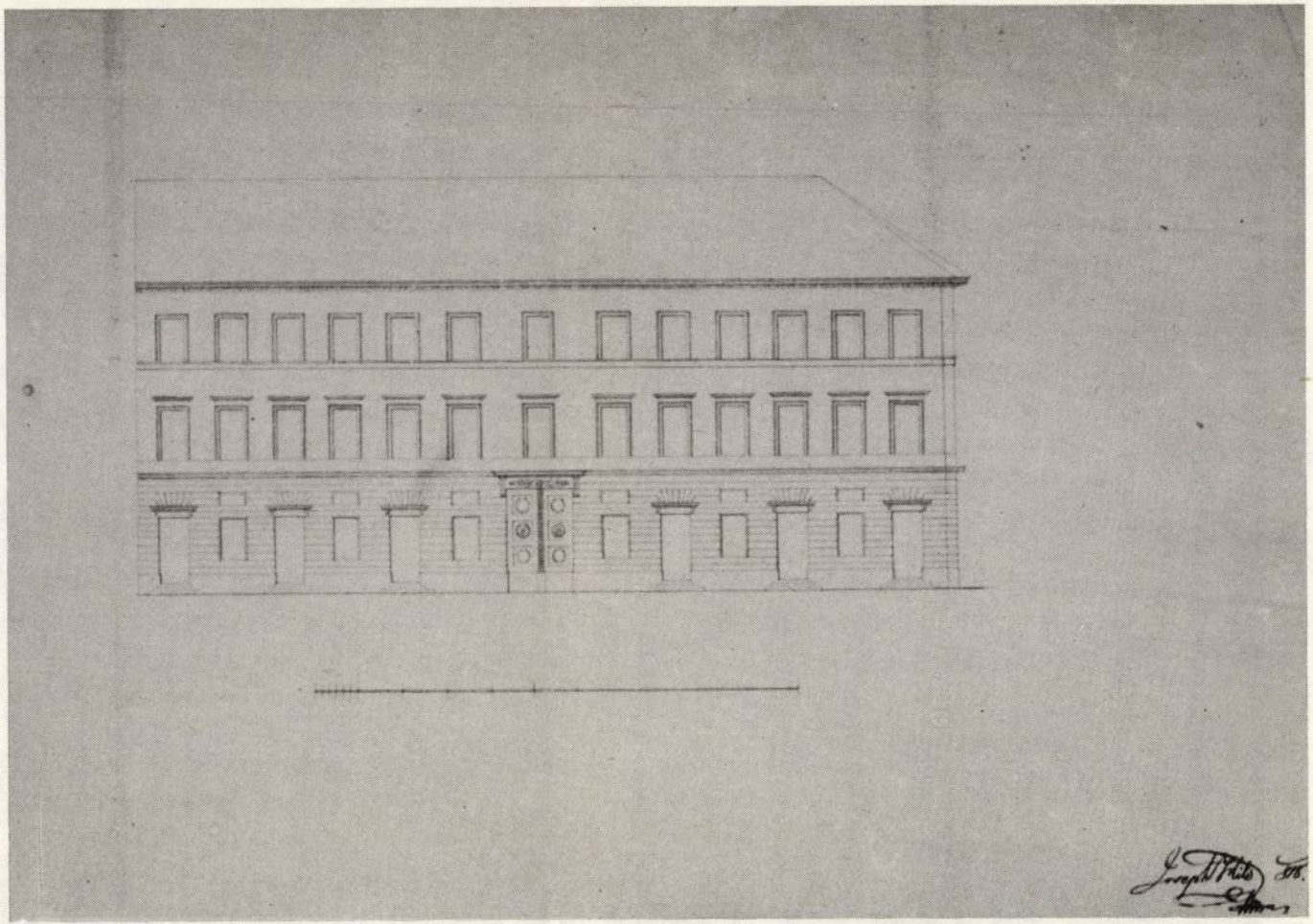

4

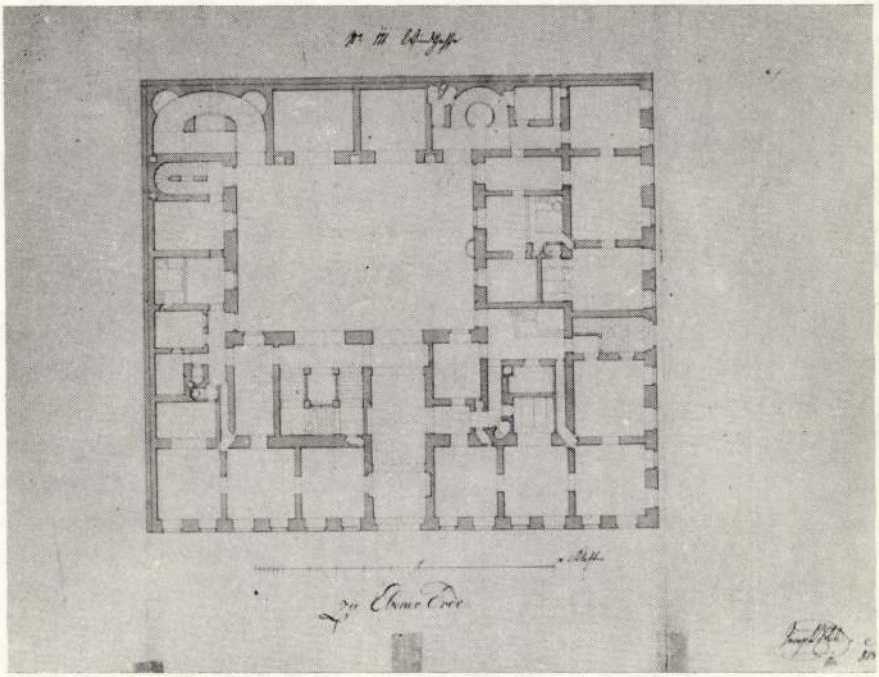

5

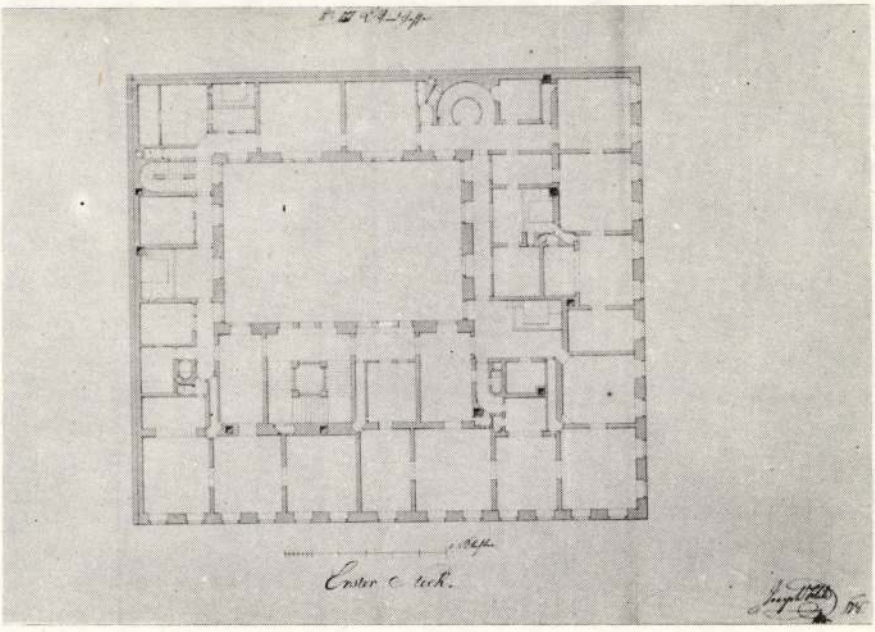

6

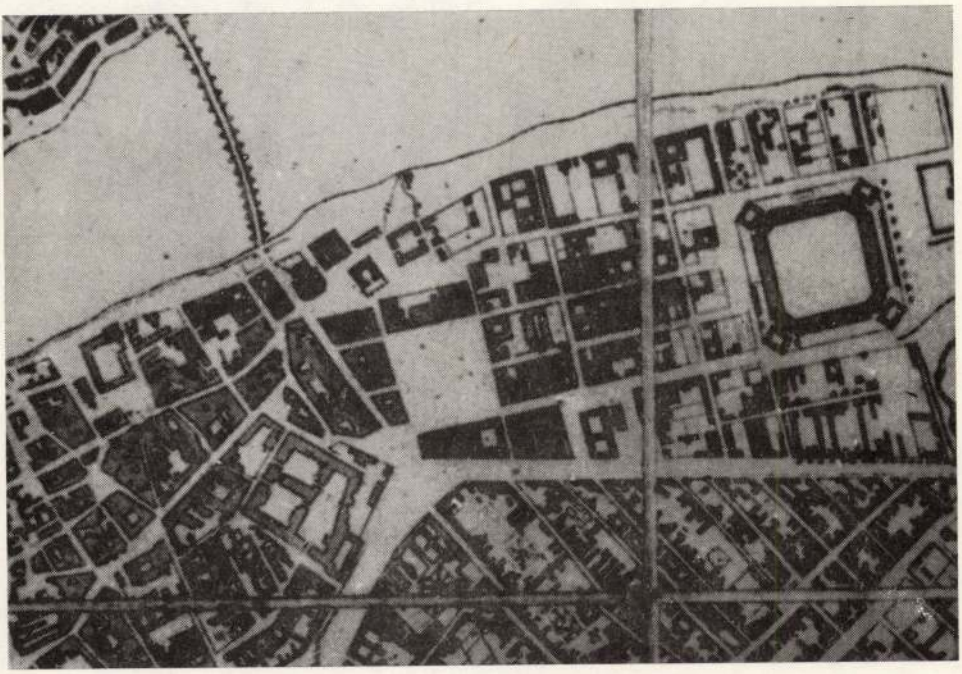

7

8

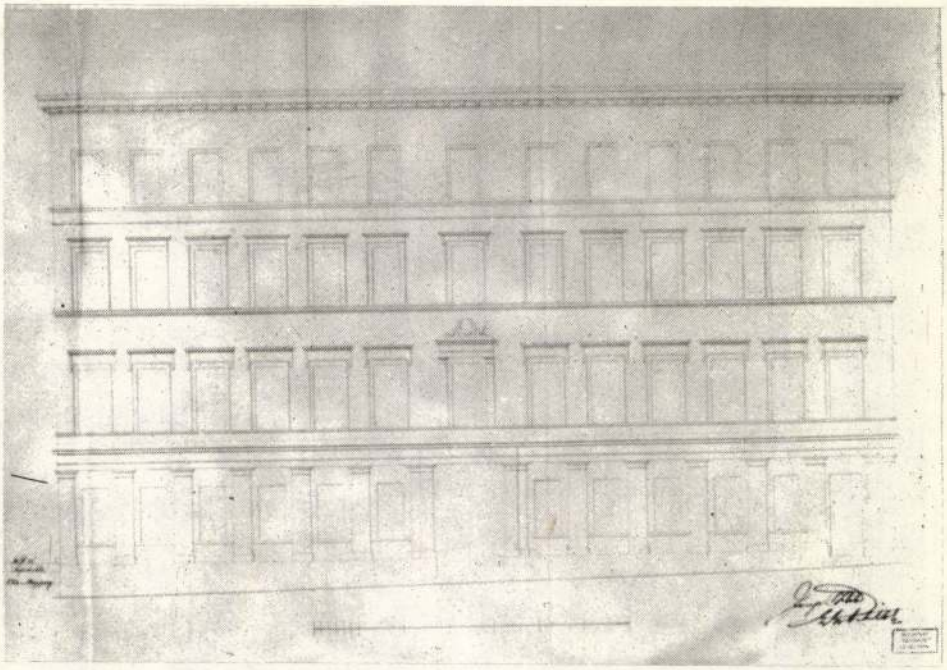

9

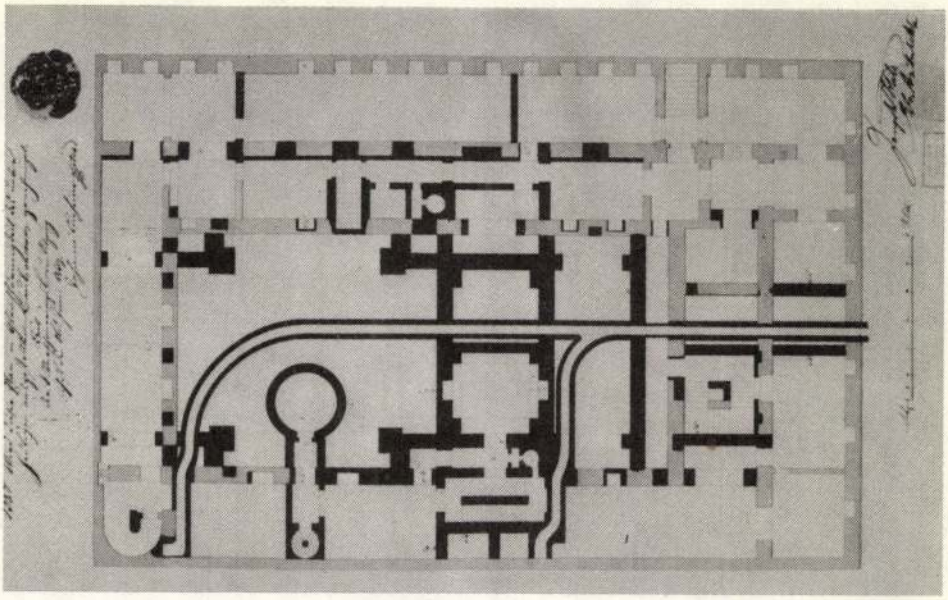

10

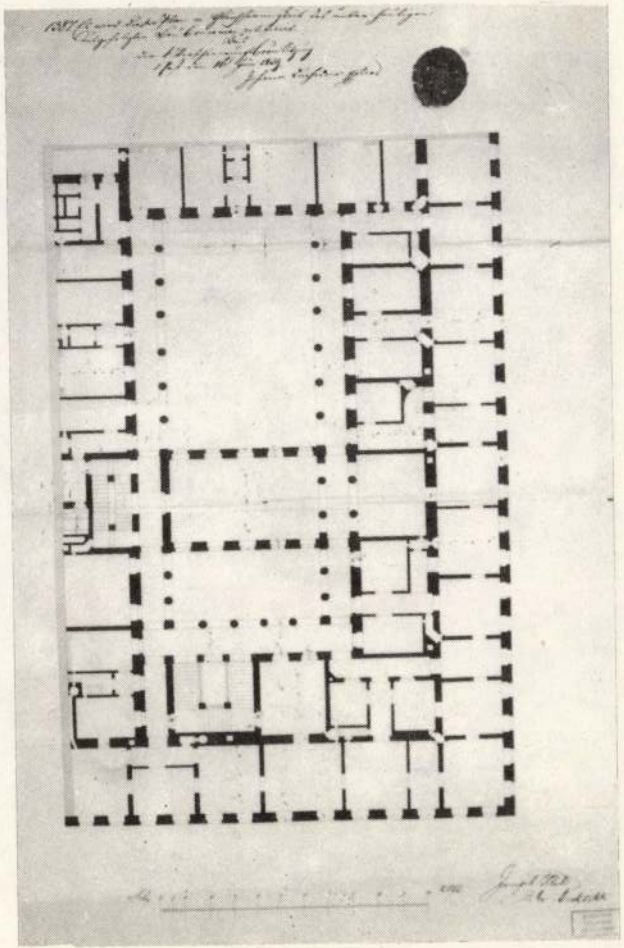

12

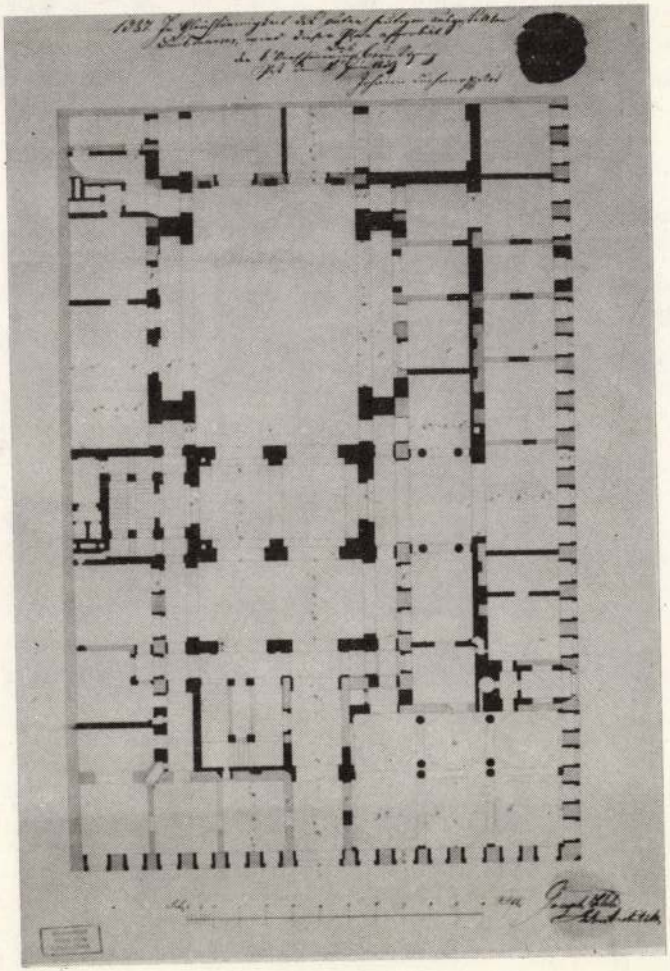

11

13

14

(18) (2)

A' Tigris

rendégpalota' megnyitásának jelentése.

Az alulirt alázatosan 's teljes tisztelettel jelenti, hogy a' felügyelése alatt lévő nagy vendégpalota a' „Tigrishez“ Pesten a' Szélutczán folyó eszt. nov. 1-jén megnyittatott, és minden teljes czimü utazók elfogadására kész. Szintolly szorgalmas mint fényes kiállitása ezen vendégpalotának, kedvező helyezete a' felső Duna' gőzösei' szállitójához, 's az épitésben előhaladó pompás lánczhidhoz közel, az uj piacznak, József terének és a' rakhelynek közepette, a' Leopold város' legszebb részében, felbátoritá az alulirtat, hogy semmi költséget ne kiméljen, a' butorzatra, szolgálatra, a' konyha' 's pincze' minden kivánatoknak megfelelő ellátására, 's az egésznek czélszerü elintézése' felügyelése mellett, mégis a' legjutányosb árokat eszközölni. A' három emeletben találtató 130 szoba az által hogy uj és egészen ujonan butoroztaték, a' legtökélyesb tisztaságról elegendő kezességet nyujt. — Tekintettel a' legmagasb és magas uri vendégekre, számos elég tágos előszobák, mellyek egyszersmind a' vendégházoknál elkerülhetlen lármától menedékül szolgálnak, több rendbeli szállások legkényelmesebben és izletesebben butoroz-

vák. Az elkülönözött olvasóteremmel ellátott szép kávéház, két nagy ebédterem földszint és az első emeletben, bor és sörmérés, tágas és léghatós istállók, kocsiszinek, egy elmés készület a' csöngetyühúzásokon a' főszobákban, mi által minden vendég azon karba helyeztetik, hogy egésségének veszélyeztetése nélkül az illető cselédet felhivhatja, minden emeletben alkalmazott kutak, jó ütőóra, mind olly jelességek, mellyek által e' vendégpalota magát kitünőleg megkülönbözteti. A' nagyobb számu különnemü bútorozatú szóbák egyszersmind megengedik, hogy olly vendégekkel, kik tulajdon háztartás nélkül huzamosabb ideig szándékolnak e' városban tartózkodni, alulirt vagy szóval vagy levelek által különalkura léphessen. Egyébkint ezen, épitészi tekintetben is figyelemre méltó vendégpalotának látogatása, mire minden teljes cz. utazók tisztelettel meghivatnak, csakhamar azon meggyőződést szerezhetendi, hogy a' vállalkozót azon komoly szándék 's szilárd akarat lelkesiti, miszerint a' jó rend, tisztaság, gyors szolgálat és árméltánnyosság hirét kiviva, ezt állandóan meg is állapitsa.

Hayder János,

(3) a' „Tigris“ czimü vendégpalota bérlője.

Budapest — **37ik szám.** — **1840.**

Csütörtök — *November 5.*

SÜRGÖNY

Politika, történetek, művészet, divat, magyarázatok társaságával a' Csarnokból, minden csütörtök reggel.

A' Sürgöny 's Csarnok Utazóval Zsidókert városban egész. ez. alatt a Szerkesztőségnél ára 3 for. 30 kr. postán 4 forint pengőben fizetve.

Tartalom.

Magyar 's Erdélyországok. — Franciaország. — Közvetlenek: Nagybritannia. Olasszhon. Portugallia. Oroszhon. Svájcz. Spanyolország. — Tudósítások: Pesth; szerk. sárdi gyöngyösi, nagyváradi, 's a hírek. Portugallia. Oroszhon barbori ormódiak; erdődi, szatolai tudósítások. Csarnok. Utcai kalfa. Mátrya kiadványok nyilatkozatok. Spe.

MAGYAR 's ERDÉLYORSZÁG.

O cs. 's apost. kir. Felsége Szögyény Sándor t. ns. Szatmár megye' táblabiráját a' debreczeni kerület' helyettes tartományhiztosává méltóztatott legkegyelmesebben kinevezni.

Ragoly Károly, az ezeki postaigazgatóság' gyakornoka, a' temesi postaigazgatóság ideigleni járulnokává neczetetett ki.

A' nm. magyar k. udv. Kamara a' fiumei kir. sóhivatalnál megürült másodi-helyre Lipochich Antali a' tengermelléki kam. jövedelmek' fő-felügyelőjét alkalmazá; Andics Imre szatmári kir. adószedőt ugyan e' minőségben Komáromba tette át, hol ellenőrködő számvasmesterré Sentpétery György szegedi kir. számvasmestert nevezte ki. A' nagyszebeni harminczad-vizsgáló helyá' dorna-vadrai harminczadhivatalnál pedig Thordán Áron nyugalmazása által a' harminczadi ellenőrség (600 fr. évi fizetésnel) — megürültek. F. a. sept. 29. $\frac{1840}{1841}$ udv. szám alatti köll. felsőbb rendelettel fogva az erdélyi kamarai számvivőségnél egy számadótiszti hely 400 fr. évi fizetésnel, egy ingyvasitaság 20 frtnál alapíttatott.

Budapesti futnok. — Az utóbbi két évtizedben Pest városa leginkább a' felduna részen óriási erővel emelte fel fejét a' semmiségből. A' német színházon felül csak egypár ház állott, szontul mocsár, fenekteleu gödrök, néhány inkább a' földbe le, mint a' földszinére felépített ház. Az utóbbi két évtized kereskedése, iparа, szorgalma, kezdé hatalmas erejét fejlegetni, 's a' nagy puszta ságon pompás utczák, gyönyörü terek (millyen József tere), nagyszerü, hámulatos épületek bujtak ki egyszerre a' földből, 's a' fiatal Pest, az uj város, csak mintegy varázsszóvel lön a' felduna partя oda lehelve. Szerencsés csillagzatthan fekődt városunknak, hogy éppen ez időtájban egy fia, önszülötte, Hild, az óriási talentumu épitő, a' külföldről anyavárosába haza került, csak illy talentom adhata nagyszerü irányt egy emelkedő város épületeinek; ő épitett 's minden épület homlokzatán, kupolisonatán, udvari körén, főre ismerhetlen jegyekkel volt a' nagy mester neve oda véste, oda épitve; irányt ada az épitési izlésnek 's épen az időben, mikor egy földi kincsével dus országnak szivében, egy majdan óriási nagyságurá nevekedendő főváros szeppé alakulása volt a' kérdések kérdése. A' nagy épitőmester elővarázsolta lángesze müveit a' földgyomrából 's nem lehete többé az épitésben kontárkodni; utánozni kellett a' nagy mestert, ha gúnyol nem akart állni valamelly épület a' teremtő eszti mesterői mellett 's igy lön az ifju Pest, a' feldunasori sujtásos nagyvá, szeppé. — Mind azon épületek között, mellyeket Hild lángesze városunkban elővarázsolt, ma már párullanul 's hámulatos nagyszerüségben áll, a' mult october 31ikі este ünnepélyesen felavatott „tigris" czimü vendéglaptja, a' szálutczában, közel az épülő lánczhidhoz, a' feldunai gőzösök kikötőjéhez, az uj piaczhoz 's József teréhez. E' vendéglaptja remeke az emberi észnek az épités mesterségében; maga az épitő házi ur is, — t. Vágner Sándor ur tárnokszéki jegyző, — egy minden tekintetben tanult, az izlés finomságában mesteri tapintattal 's választással biró férfiu levén, a' vendéglaptja felépültétől nem is lehete mást várni, mint nagyszerüt, meglepőt, képzelet feletti pompást; 's mindezt e' vendéglaptja megnyittatása a' hámulatig tanusita. — Milly rendkivüli változás, rövid idő alatt mondhatni, milly óriási ugrás történt a' vendéglugadási 's ellátási mesterségben is egyszerre fővárosunkban. Mik 's millyenek voltak csak kevés évekkel is ez előtt vendéghászaink Pesten, főkép a' mérész reformator Mayer, (jelenleg a' magyar király vendéghez bérlője) ujitásai előtt, nem is akarjuk ujonnan emlékezetbe hozni. Mayeré marad a' dicsőség, hogy megtörte a' pesti vendégházak könyelmetlen összerőségét; merészen ujitott, 's ez ujitásaival kényszeritő a' többi vendégházak bérlőit, vagy versenyt járni vele, vagy vendégteleuül maradni a' minden reform nélkül hagyott vendégházban. Ez ujitási kézdelemben szólelett a' vácsi utczai „nádor" czimü vendéglugadó, ez hozá létre az „angol királynét" is. De mind ezek csak vázlatai inkább mint mintaképei egy pompás vendéglaptjának. Felállott végre a' „tigris" óriási nagyságában, 's o' csodálatig pompás, nagyszerü, kényelmes, inlézeti, a' legczélszerübben elrendezett vendéglaptja elragadá nem csak a' pesti, de az egész hirodalomhoni vendégházak előtt a' páinaföszért, 's igen is méltó rá, Europa akármelly fővárosában helyet foglalhatni. Emlitettük fölebb, hogy mult hó 31ikén este történt o' vendéglaptja ünnepélyes felavatása 's az egész pompás épület kinyittatása közszemlétil, 20 pongó krajczár belmenetti díj mellett. E' vendéglaptja a' szálutczában az uj dunai hídra néző részen szógháza levén, mindjárt a' mögsarkon egy nagyszerü, pompás kávéház czudja a' vendéget kebelébe, E' gyönyörü, inlézkjeleu bntornott 's divatti kávéház egy csalopon nyugszik; ez csalopon nyugvó pompás kávéteremnek balszárnya össze van olvadva a' teremmel 's annak egy részét teszi; jobb szárnyán pedig üveg közfallal el, rekesztve van a' legkényelmesebben 's legczélszerübben elrendezett diszes olvasó szoba, melly inkább egy kis termet képez, melly terembe lépteivel a' vendéget hazafi tisztelet-érzéssel lepik meg az utósó országgyülési híres követek arany rámába foglalt arczképei. E' kávéteremben, a' majd minden kávéházakban mindjárt szembetüló kávétűzhelynek hire sincsen, helyette egy pompásan elkörített pénztár áll, hatalmas magnes erővel, egy igen csinos pénztárnoknéval, a' kérdések nejével. E' pénztáron tul nyilik egy kis ajtó a' kávékonyhába, oldalt egy nagyobb a' játszó szobába, honnan egy szárnyajtó a' földszinti T formára épitett gyönyörü étteremhez vezet. Ez egész vendéglaptja két udvarra oszlik; az első tükörudvart a' boltozatokon nyugvó első emeleti gyönyörü étterem, mellynek födözete alsz lefolyó kerti szintért képez, választja el a' nagy udvartul; oldalt 's szemközt a' tükörudvarban két nádernyuyat áll, hol oszlopokon két nagy lámpa ég; a' három emeletbe vezető nagyszerü, könyelmes függő-lépcsők alatti van a' portás szobája, ugy, hogy a' vendégpalotába jövőkmenők figyelmét a' portásnak, az épület ez érszemének, ki nem kerülhetik, mi a' házaink mindenkóli alkalmatlanságától eleve megmenti a' vendéget. Ezte a' nagyszerü függő lépcső, a' kanyarulatokon csolopokra helyezett lámpák fényözönében uszik 's a' kinyittatás estvéjén a' két emelet minden vendég szobái tárva 's pompásan kivilágoztva levén, a' legnagyobb fényözönnel butorozott szoba sorok, az azokban hullámzó mérő sokaságra valóban tündéri varázs ültetésnel hatottak. Mit emberi elme, kényelmet, szépet, pompást képzelhet, az a' vendégpalotában mind feltalálható 's a' vendégek legfinomabb, legfinnyásabb kivánatnak kiegitésére a' vendégpalota, leltára nélkül mondhatni, minden vendéghazak non plus ultrája! Mi rendkivüli figyelem van itt fordítva a' vendégek mindenbemi kényelmére, csak a' csengetyüket említjük; a' vendég nem kénytelen menni a' folyosóra, hogy a' pincsért előcsengesse, hanem csenget szobájában 's egy a' folyosó mindkét oldalán a' falba illesztett vastapon lecsappan a' szoba számu, mellyben csengetlek 's ez mutatja a' pincsérnek, melyikjik szobába menjen, 's a' pincsér a' lecsappant egy vagy több szoba számot, ha ugy történt, hogy egyszerre többen csengettek, egy lenyukvasrud fogantyujával visszacsapja s mogy tiszta után a' szobába, hová hivatik. E' vendégpalota hazsnmérlője Hayder ur, egy fiatal, fürgeliczam, monkás, megelőző viselelü férfiu, neje pedig, előbbi főjövei Geigerné, nevéről előgé ismeretes, mint a' leggondosabb legjobb vendéglátó 's igy o' vendégpalotában, a' vendégeknek, ovnmi kirámi vabjuk nem marad. A' megnyittatási estén Cecopp ezi na ezred bandája mulattatá szivdarabjaival, a' nézetre seregleti nagy sokasságot, 's a' harmadik emeletről, azon pontrul, hol a' vendégpalota nagy örsje van a' falba illesztve, az egésznek áttekintésén, valóban tündéri volt. — Milly hatalmas befolyást gyakorol a' közvélemény még a' kávéházra is, bebizonyiltották fővárosi kávéinsk, kik alig tevék hirré, hogy o' hó Izsjétül a' kávéra mint említék drágább lesz, még azon nap, nagy nyomtatott czédulákon, hivatkozván a' közvéleményre, melly ez ujitás ellen nyilatkozik, felszólitoti árukat visszavonák 's a' kávé ára — o' szerint — fővárosunkban a' régi maradt. — Egy pesti czukrász, mi szerencsére villongásbul nejével nem tudhatni, o' hó elején két pisztoli megtöltött 's a' szinházbol hazamenő sétére, kit anyja emlött házához visszavett, a' király utczában az egyik pisztolt elsütötte, kit szerencsére csak érintett a' golyó; a' hitvesén ekkép bosszut állni vélt férj a' mellék keresst utczába futott, most a' másik pisztolt emsivének fordítá 's magát keresztül lőtte. — Pest megyének egy közlekedeti szolgabiráját folyó hó' 2ikán éjjel, ittemi pesti lakásán, a' zebestyén piaczon, az ulczáról törve be az ablakon, 5,300 forintig megrabolták. Szörnyü eset, ha fontolora vétetik, hogy a' szolgabiró ur lakása közel a' városházhoz esik. — Pest, nov. 2kán. Nagy városokról, mint tudjuk, közönségesen az a' vélemény, hogy szokhan nagy az erkölcsi romlattság is. Monyire helyes az vélemény, nem czélom vizsgálni; annyit sátlan igazsággal mondhatni ötlek, hogy az erkölcsi korcsosodás nem annyira a' tulajdonképeni vacsuak által ered és terjed, mint inkább azon jövevények által, kik nagy városokba sietnek, ott mint is-

Budapesti napló: Vogel Ferencz bánság-komlósi kir. postamester e' napokban tiz pgő forintot külde hozzánk, azon kivánattal, hogy azt meggyőződésünk szerint valamelly honi vállolatra forditsuk nevében. Mi tehát e' tiz ezüst forintot Kölcseynk emlékire szenteltük, meg leven győződve, hogy több korszerü hazai vállolatunk közül pártoltatásra érdemesbet alig lehetne kiszemelnünk, 's reményljük, hogy a' buzgó adakozó meg leend határzatunkkal elégülve. — Mult hó 31ikén rendkivüli pompával nyittaték meg „Tigris" vendégpalota egy ezüst huszasnyi belépti dij mellett; Ceccopieri ezred zenészkara Rákóczy indulóját harsogtatá az udvaron bevezetésül, a' kávéházi teremben pedig Gobbiné dolgozott Budapest minden mulatóhelyén ismért nyirettyüjével, 's válogatott négyeseket játszott. E' palota épitése minden tekintetben olly tökéletesen bevégzett, hogy épitője ez egyetlen müvével is megörökithette volna nevét. E' palota tulajdonosa, minden utazó hálájára érdemes, mert ennyi pompát 's kényelmet Budapest egyetlen vendéglőjében sem fognak föltalálhatni, 's e' mellett az árszabás is olly méltányos, hogy minden józan követelést tökeletesen kielégithet. A' felső étterem föstvényi olly gyönyörük, hogy valóban minden müvészetbarát kérni szeretné azon urakat, kik pipáiktól olly kevéssé tudnak megválni, mint lovaiktól a' centaurusok, hogy legalább e' szép termet ne undokitsák el rút büzü füstjökkel, hanem vonuljanak más szinte pompás terembe kéménykedni, e' gyönyörü tündércsarnokot pedig engedjék hölgyeknek, 's olly müvelt férfiaknak, kik legalább evés közben elég szerények másoknak nem alkalmatlankodni büdös pipájokkal, kiknek talán gyomrukat is megrontja a' fojtó dohányfüst. Valóban kár lenne e' szép termet néhány hónapi dohányzással közönséges vendéglői barlanggá aljasitani. Azonban számos hazankfia abban helyzi a' magasztalt magyar szabadságot, hogy másnak büntetlenül lehetőségig nagy alkalmatlanságot és kárt szerezzen, 's igy hihetőleg siker nélkül maradand e' jámbor ohajtás. Ez uj palota részletesb leirását hely szüke miatt mellőzvén, csupán annyit legyen szabad megjegyzeni, hogy azt czélszerü épitésmódja, fölosztása, butorzata, szóval, minden egyes részlete mindenek fölött ajánlja. A' kávéházat különösen érdekésiti az ahoz kapcsolt külön pompás olvasószoba, hol legválogatottabb ujságok elégitik ki a' kivánciak minden várakozását, a' falakat pedig hazánk érdemesb férfiainak arczképei diszesitik csinos aranyzott rámákban. Ennyi jelesség bizonyosan illő méltányra találand a' közönség részről. E' napokban L.czukrász nejét, mint mondják némelly házi villongás miatt, meglövé 's aztán enszivén röpité át a' másik golyót; a' gyilkos meghalt, de nejének sebe nem halálos. — A' városház közelében Pestmegye egyik szolgabiráját meglopták, ez esemény hihetőleg nagyobb törekvésre buzdi-

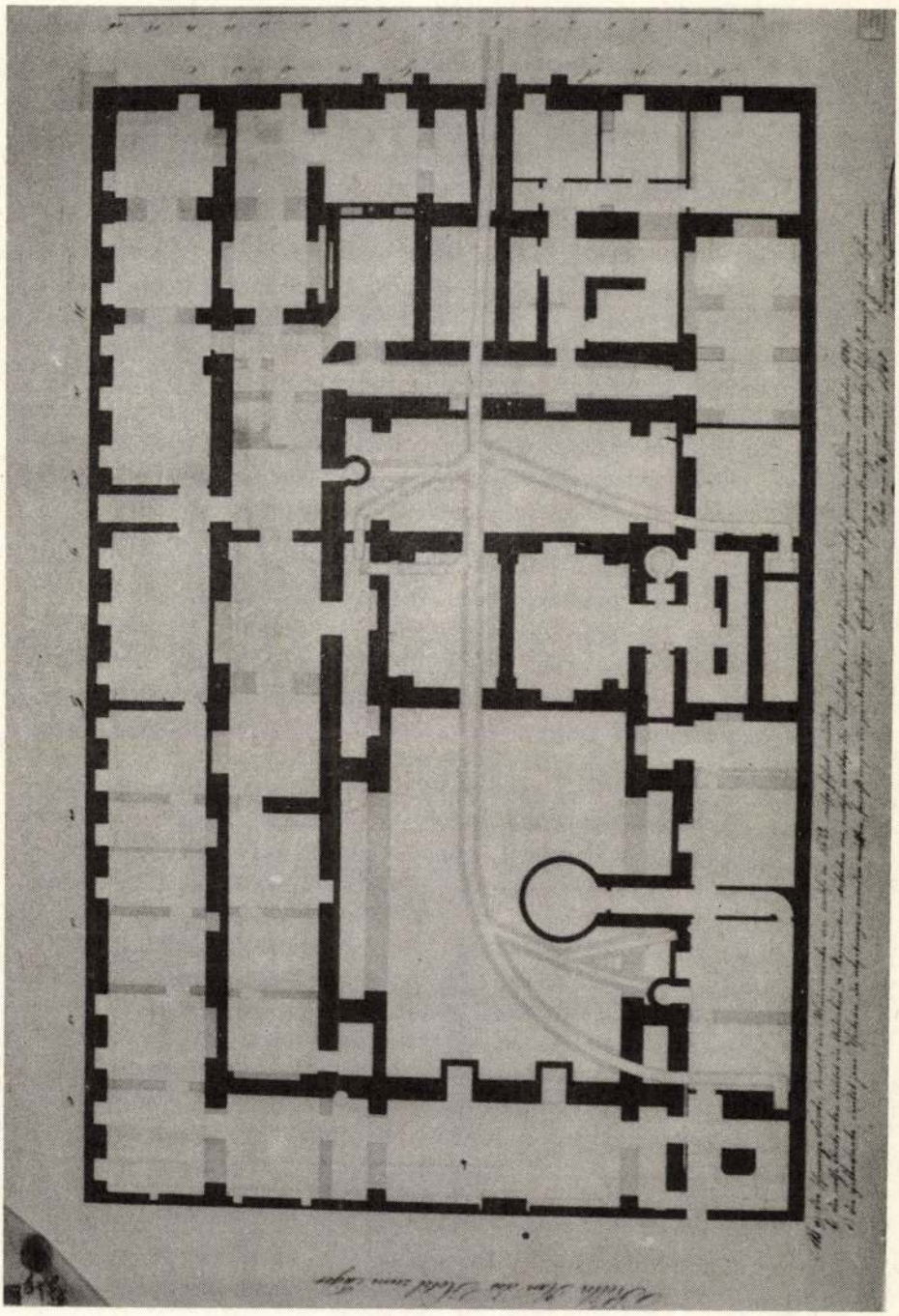

18

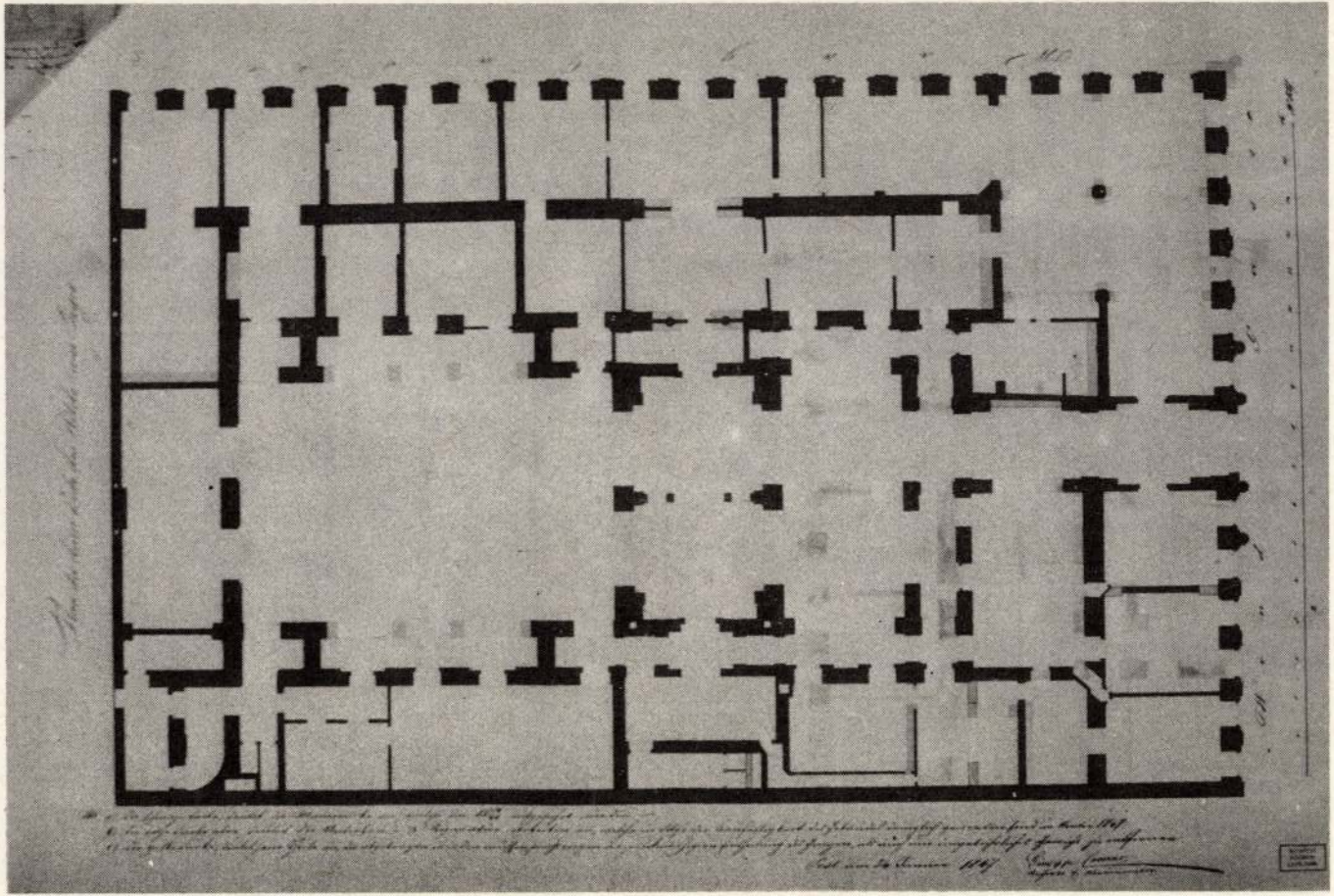

19

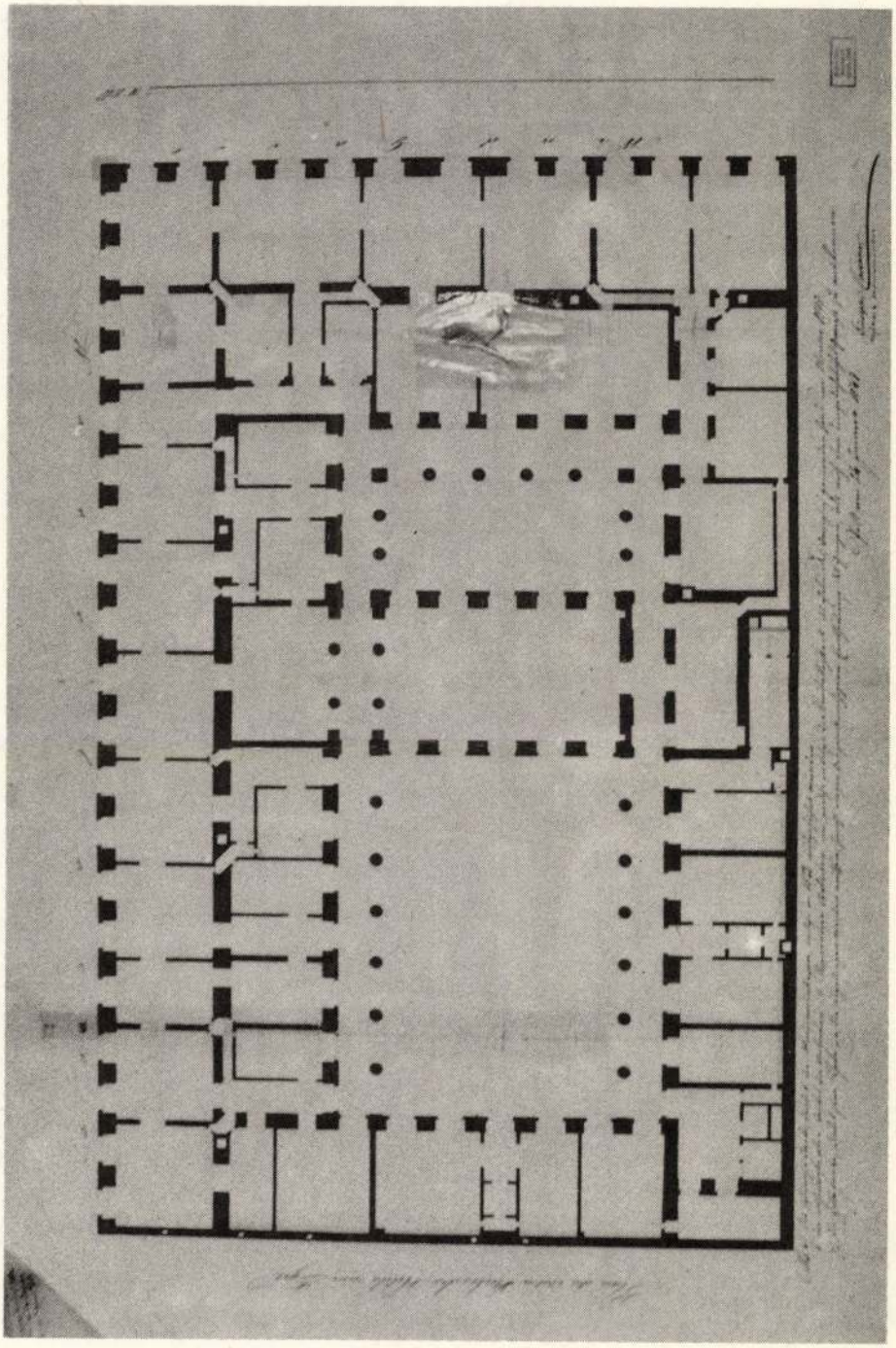

20

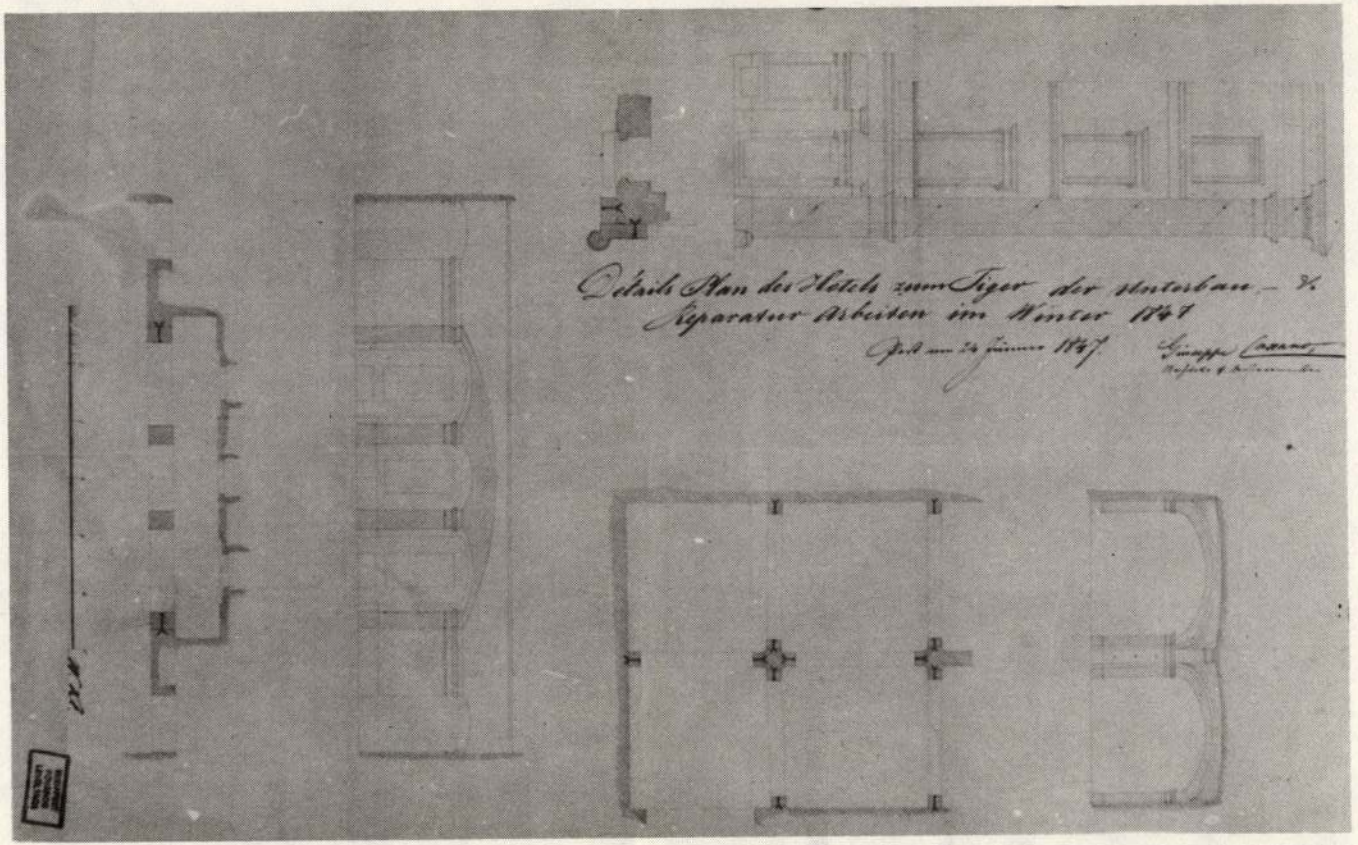
Detail Plan des Hotels zum Tiger der Hinterbau – N.
Reparatur Arbeiten im Winter 1847
Pest am 24 Jänner 1847

21

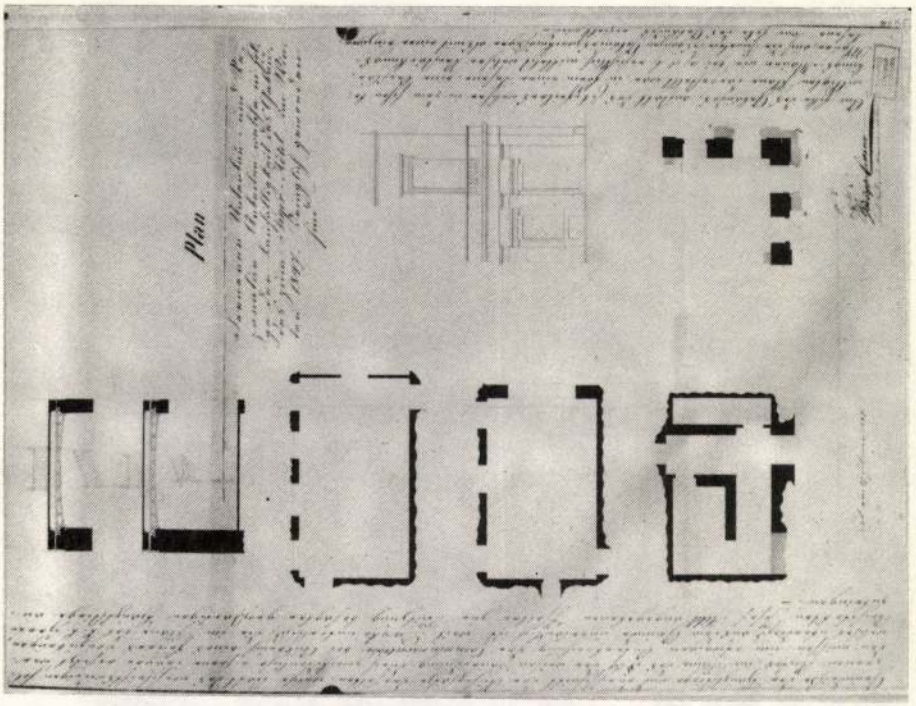

22

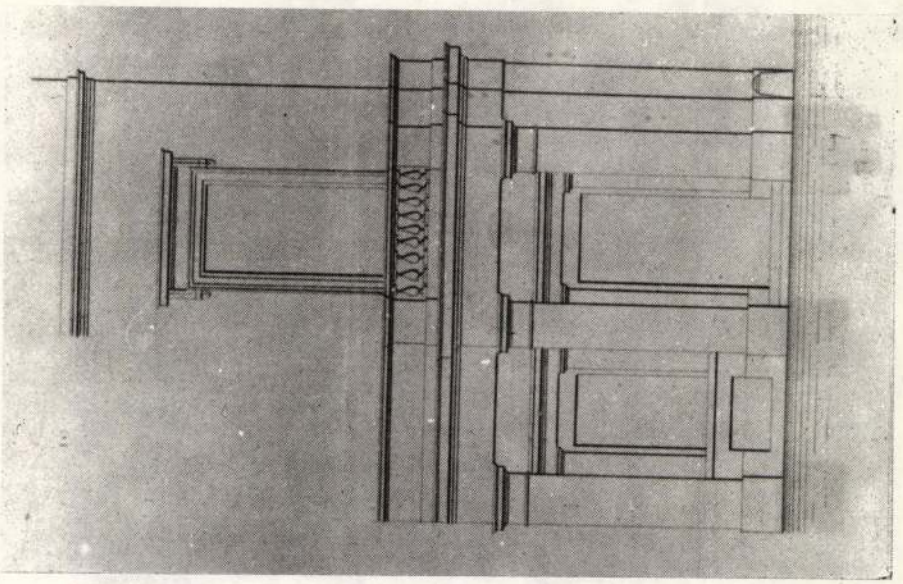

23

24

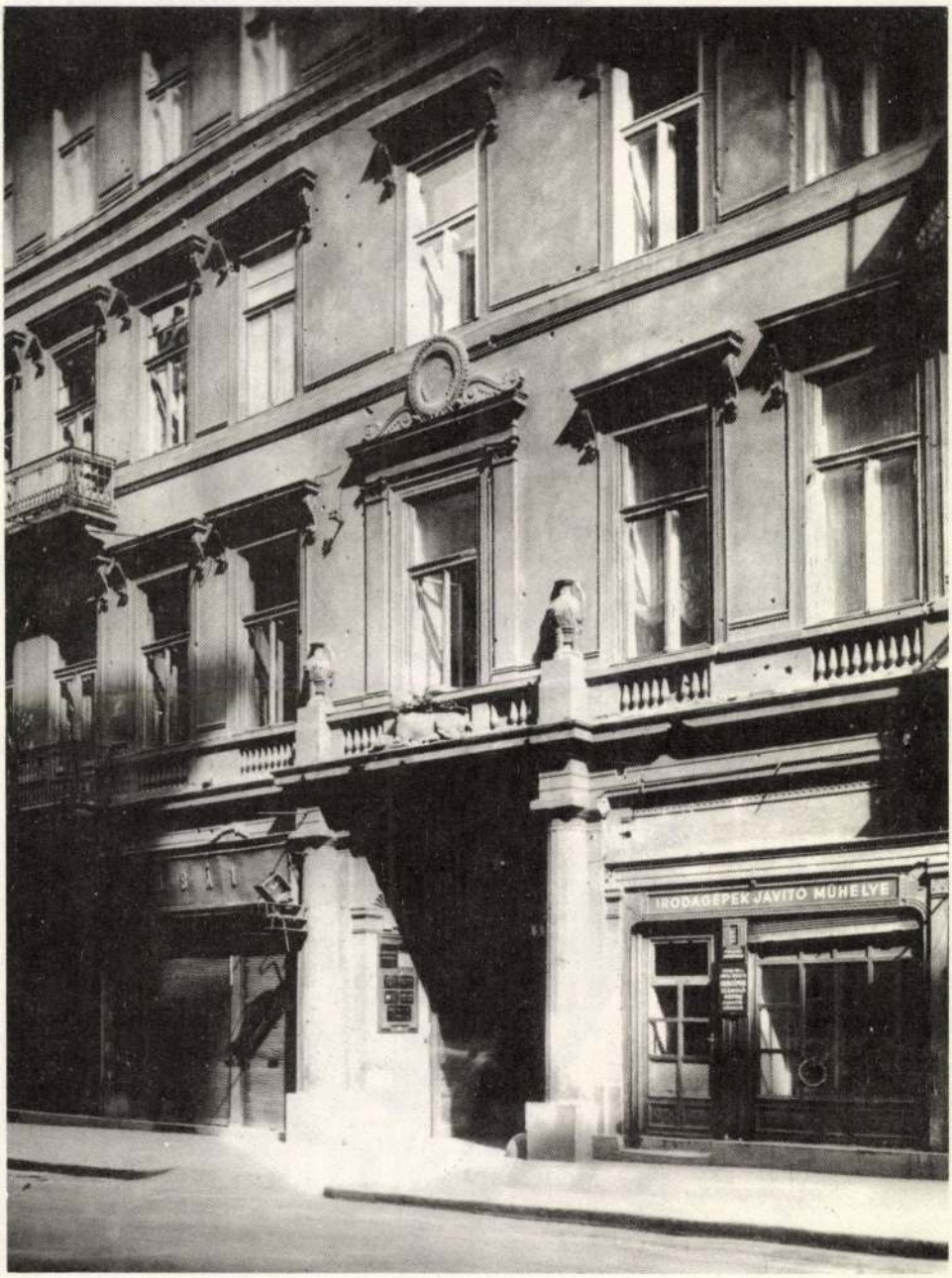

25

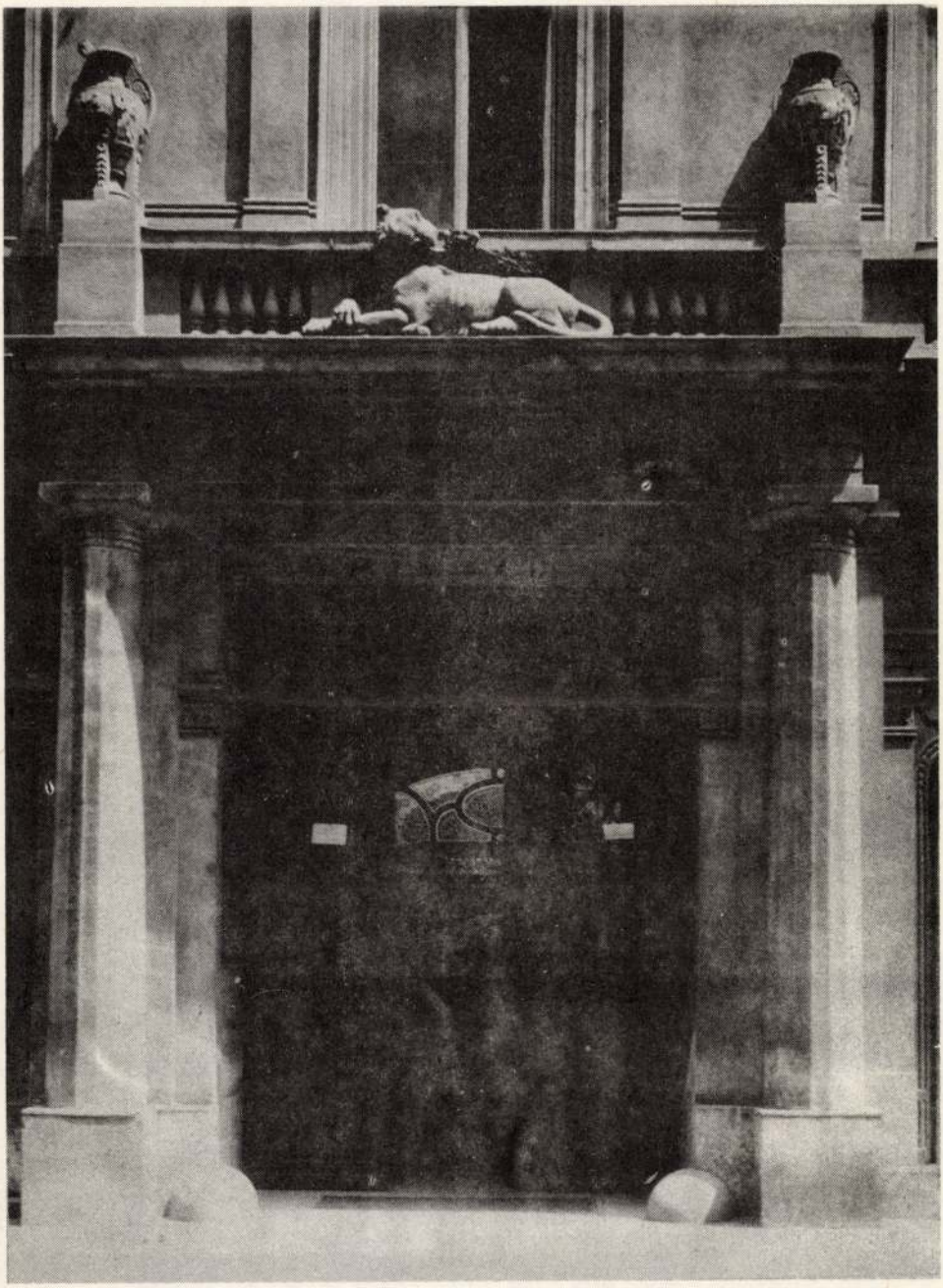

26

27

28

29

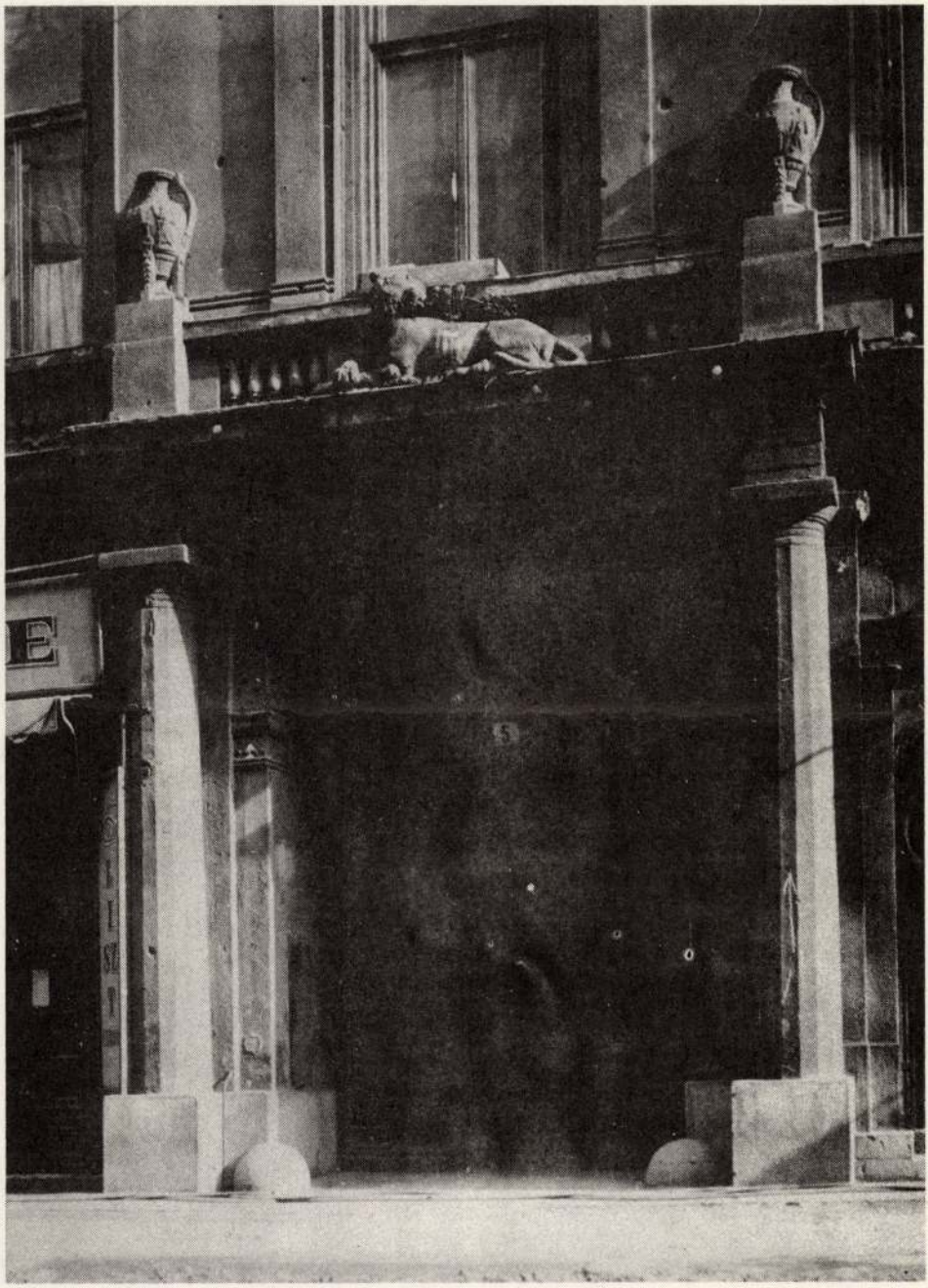

30

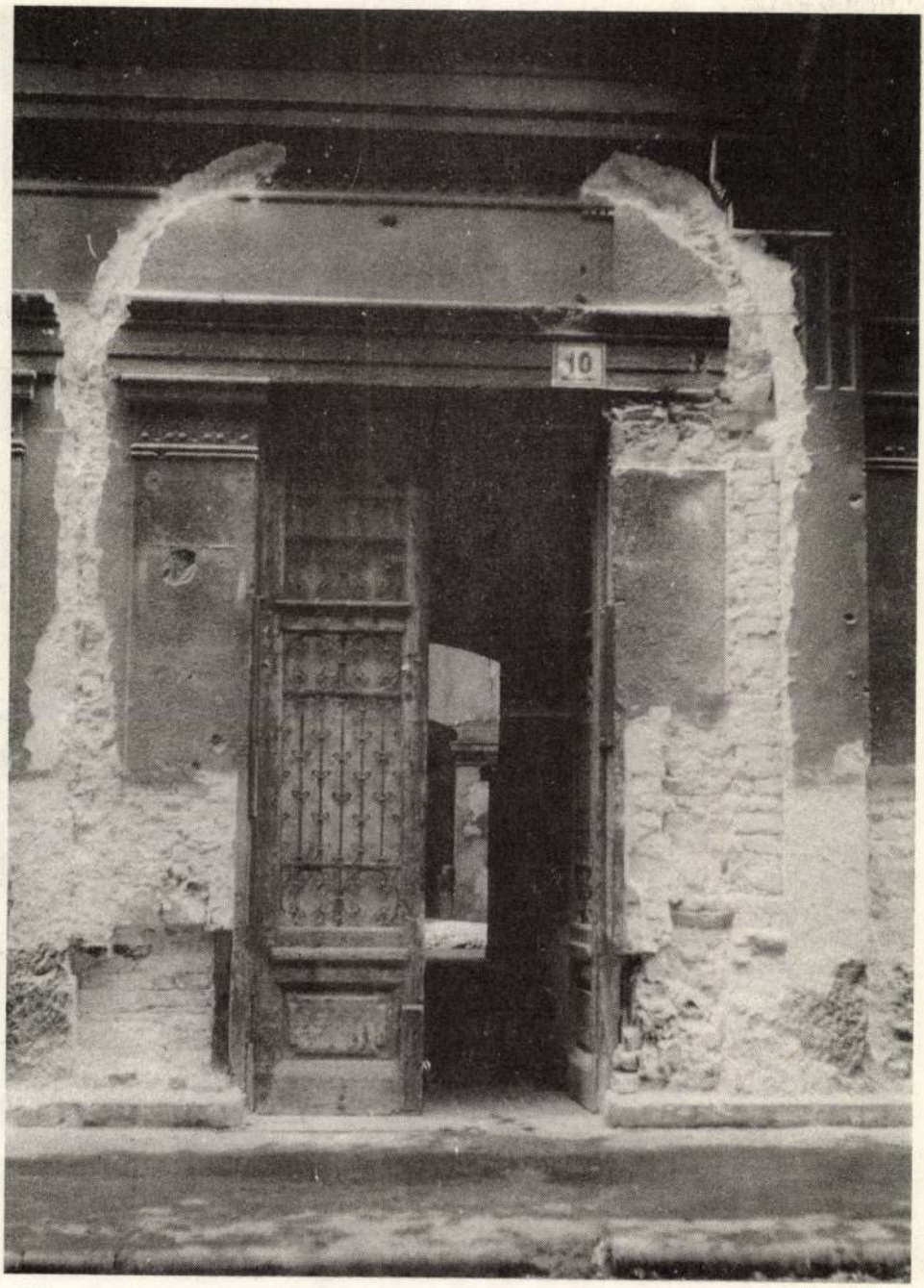

31

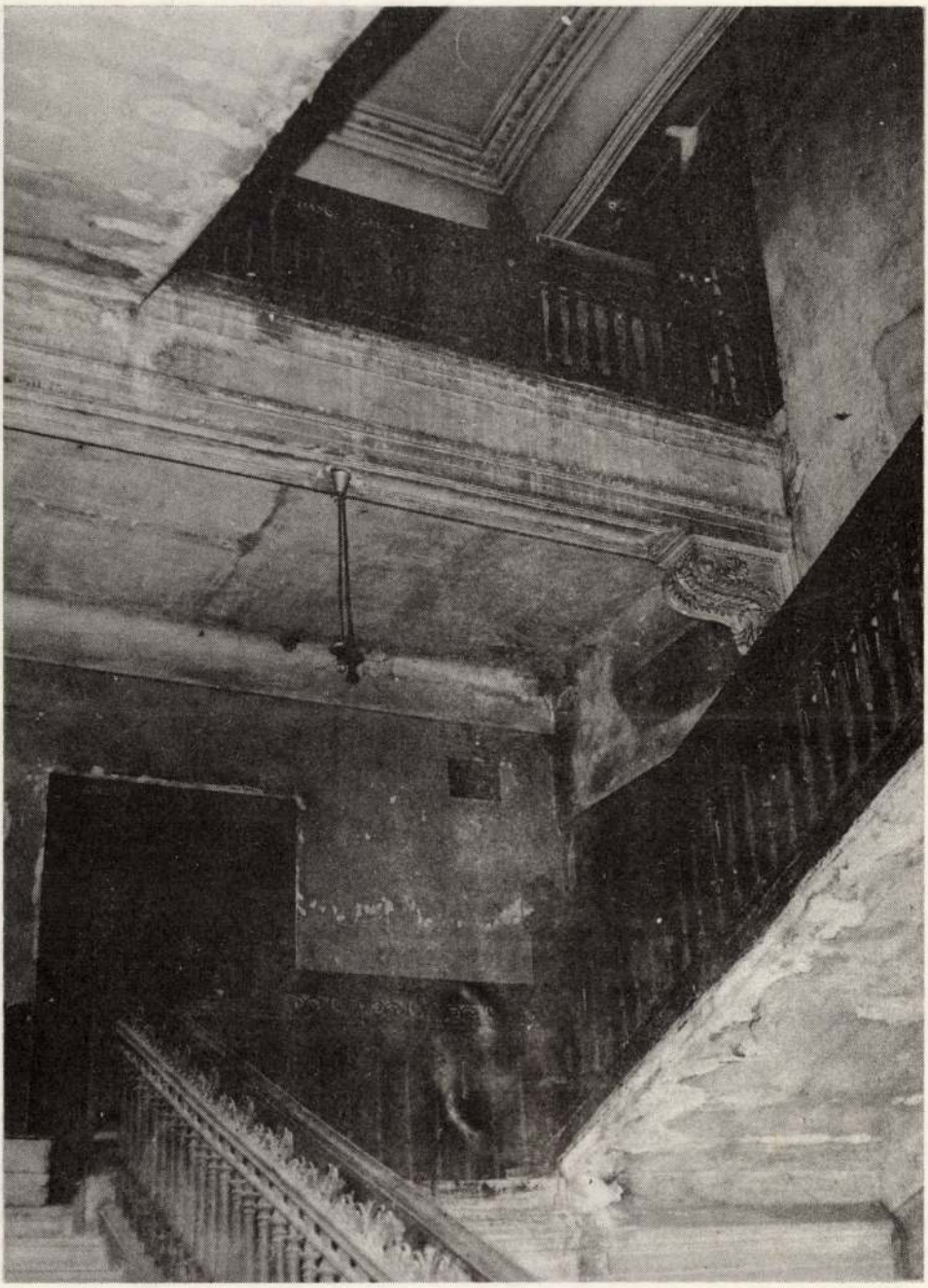

32

33

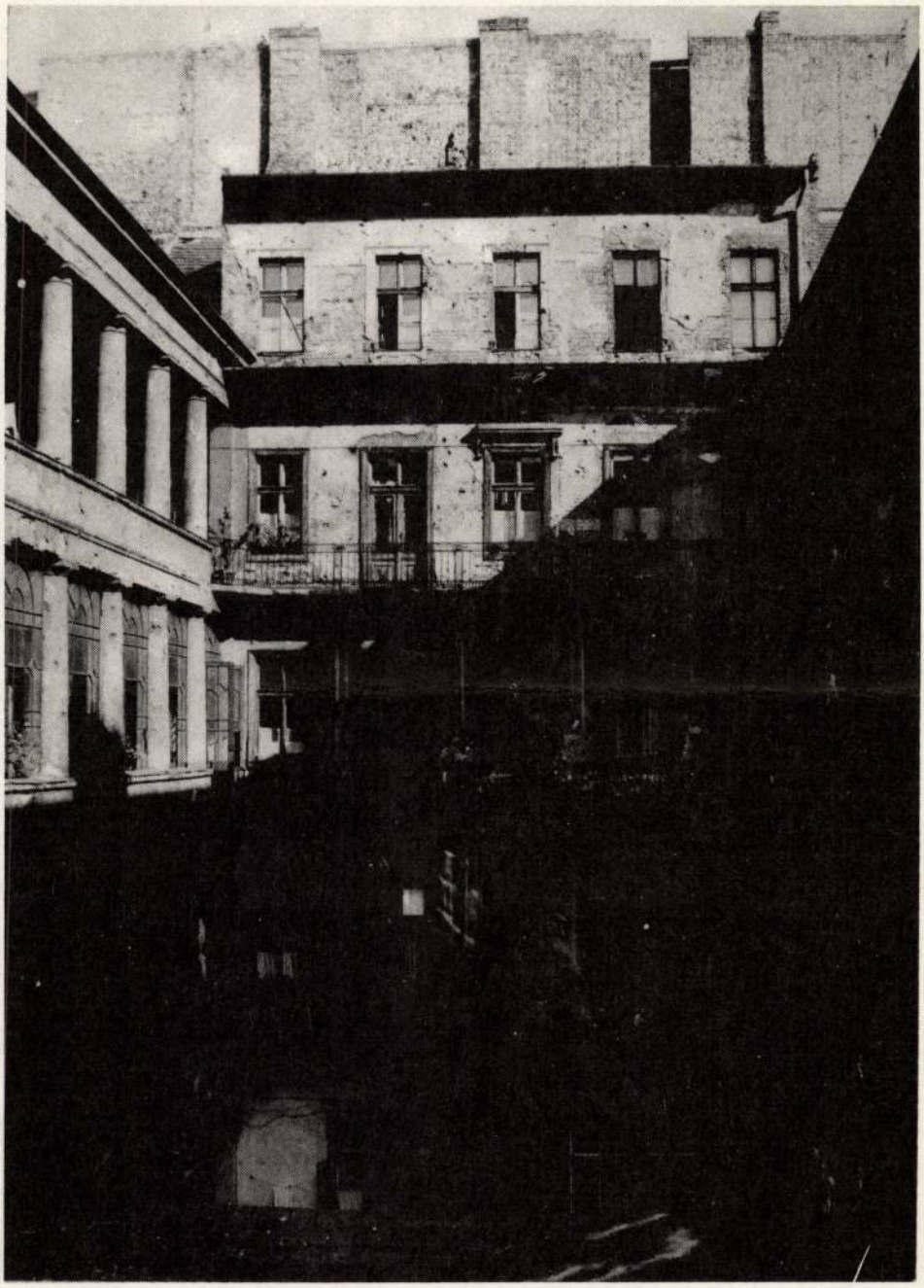

34

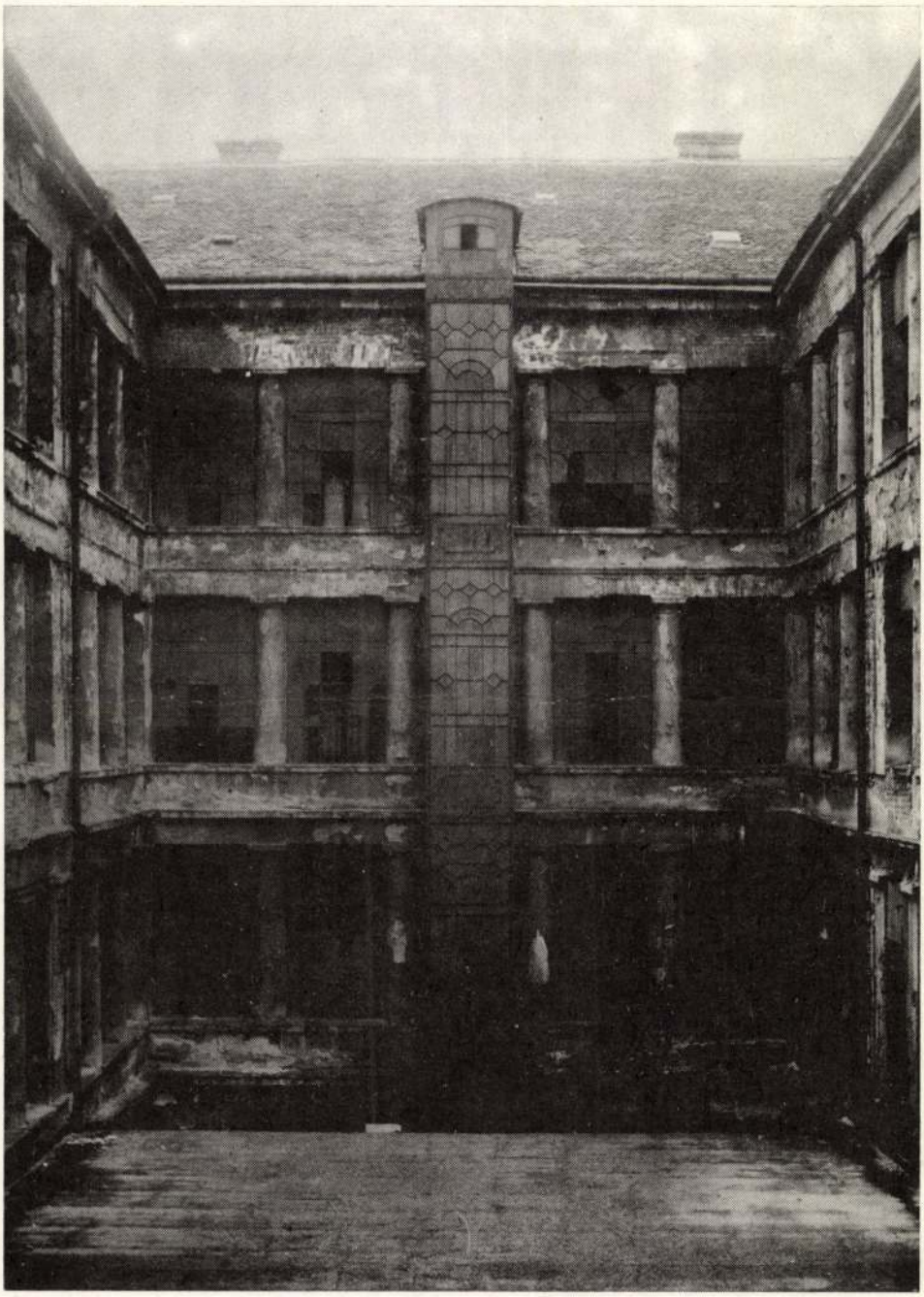

35

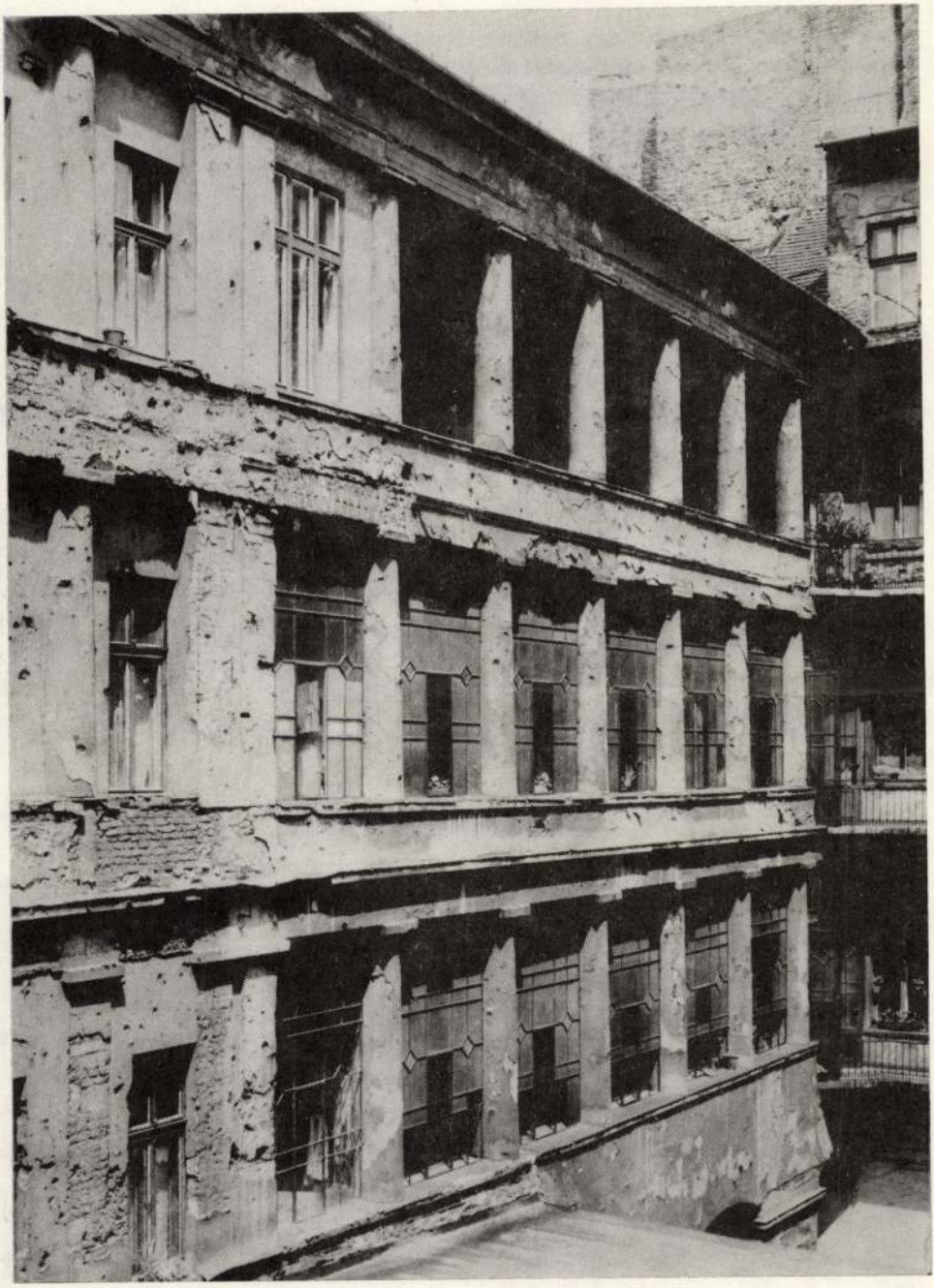

36

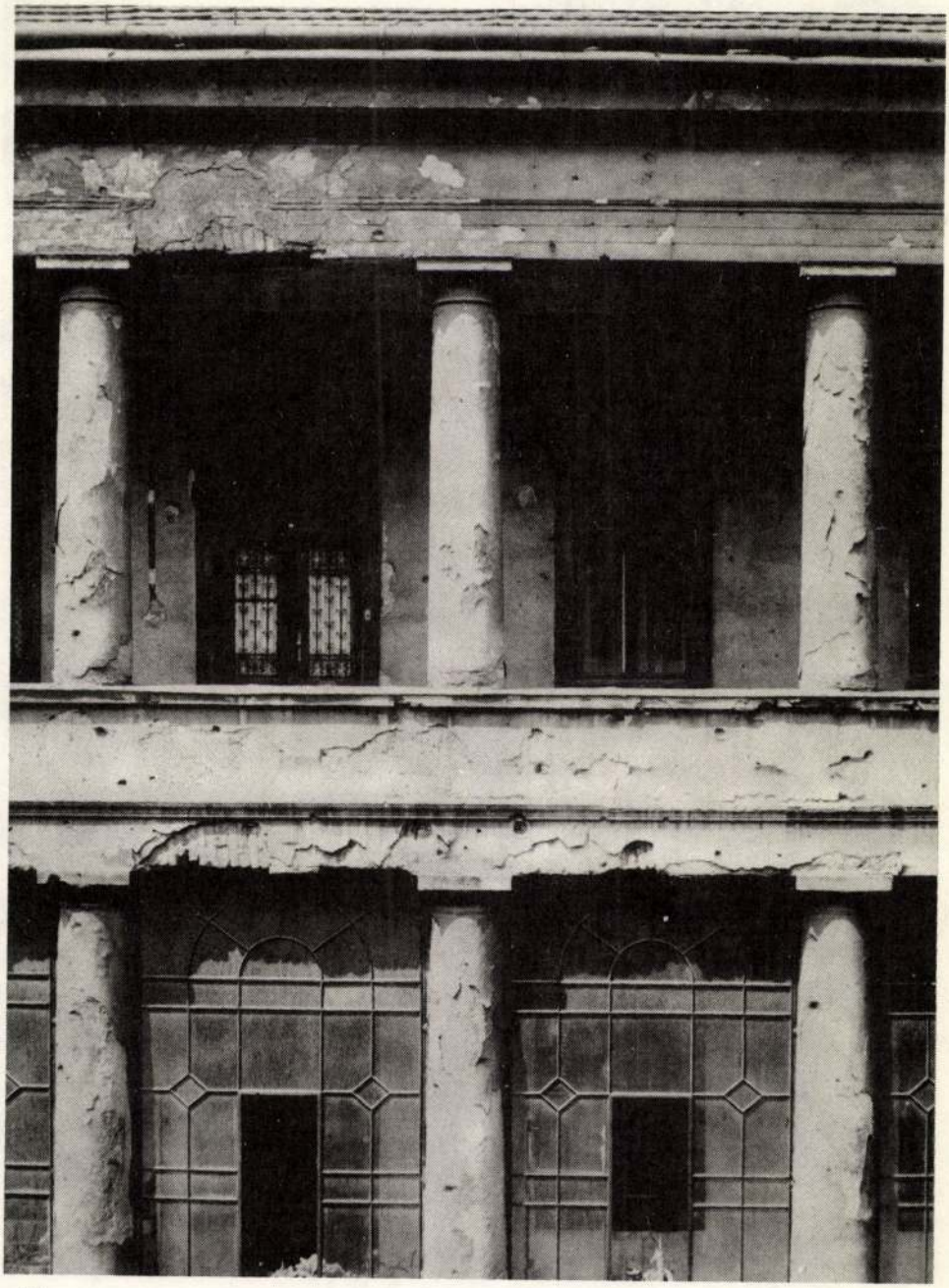

37

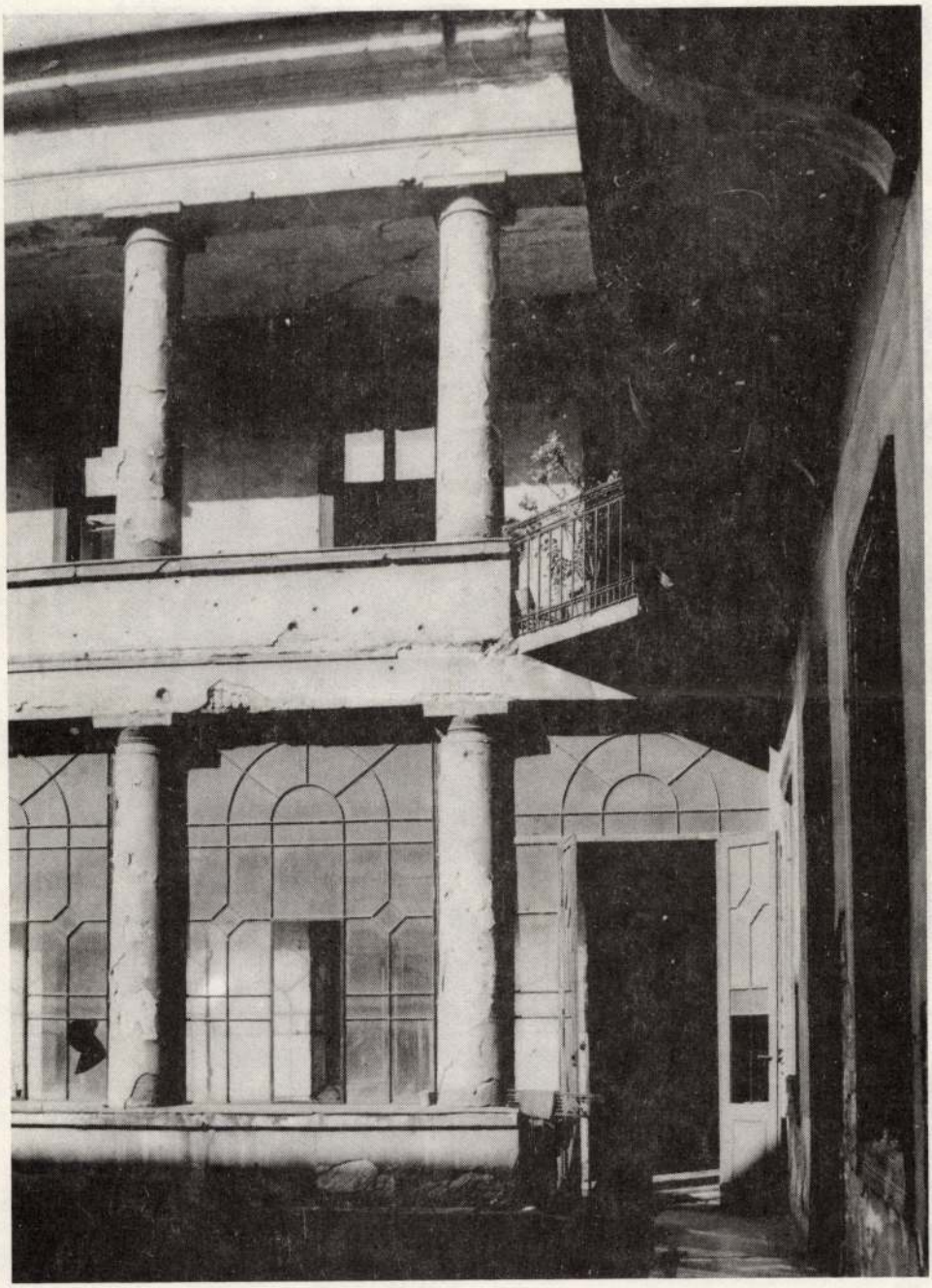

38

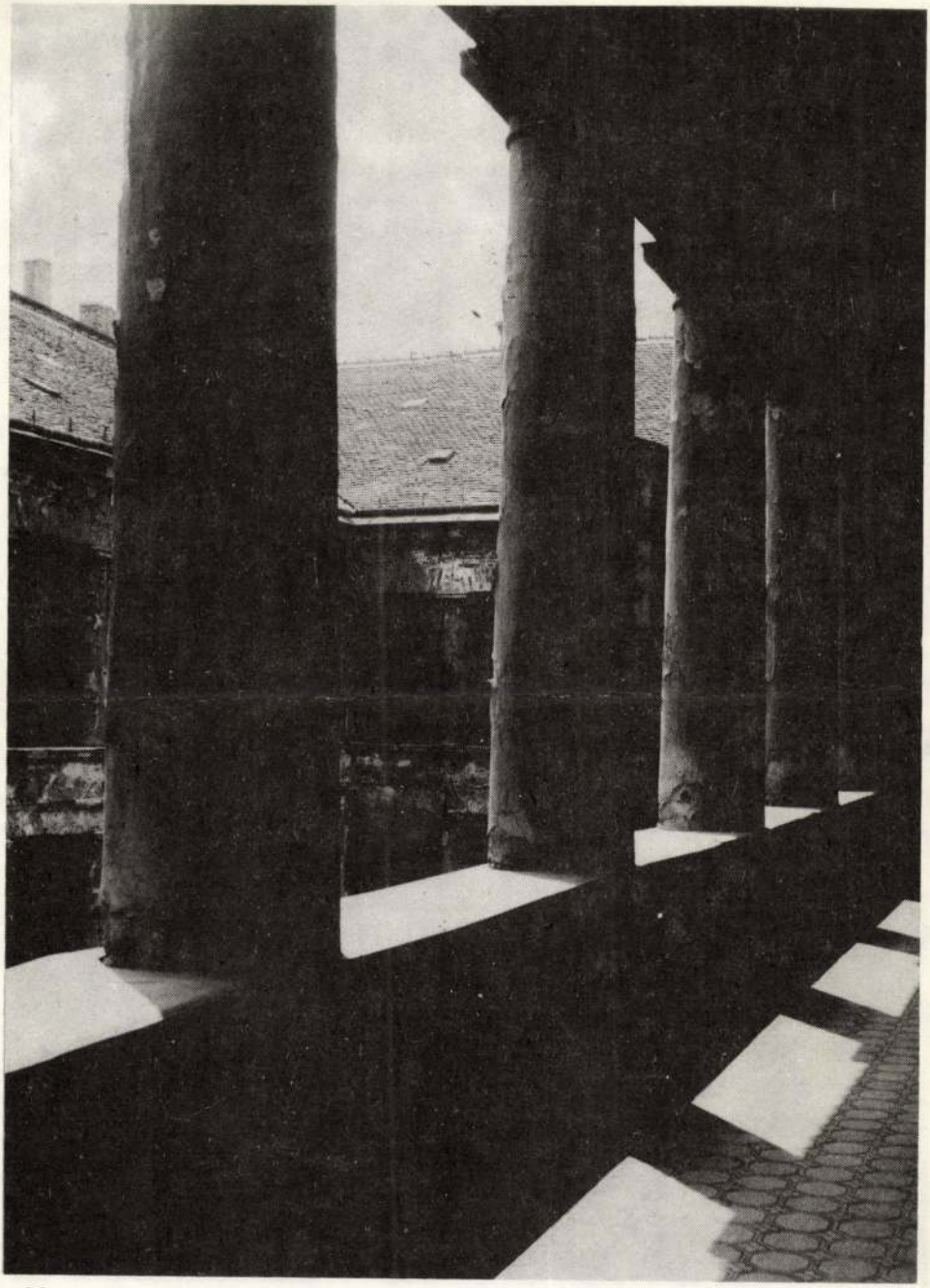

39

ve a tablókra. A közismert középületek mellett feltűntek bérházak és ipari épületek is, színesítve a Hildről kialakult általános képet. A kiállítás különlegességét a bemutatott anyagon túl a hordozó szerkezet komponáltsága adta. Halmos Balázs rendezési koncepciója a levéltár aulaterének adottságait vette alapul. A több szint belmagasságú térbe feszített könnyed fém pászmaszerkezettel megtartotta az installáció másodrendűségét, ugyanakkor a logikus szerkezeti hierarchiával külön esztétikai értéket adott a kiállításnak. A tablók egyöntetű ritmusban soroltak és hordozták kronologikus rendjükben az információkat, azonban a tablók szinte lebegni látszottak a térben, s e minimális többlettel egyedi arculatot adott Halmos a két hónapig tartó kiállításnak.

A programsorozat méltó dokumentálását egy konferenciakatalógus zárhatja (igazán) *Marótzy Katalin* szerkesztésében – melyre nemcsak a visszaemlékezők, de a témában érdeklődő szélesebb társadalmi kör is igényt tart – gazdagítva a Hilddel foglalkozó szakirodalmat, és korhű metszetet adva az ezredfordulón folyó kutatásokról, mely egy személyiségében csendes, de építészeti megnyilatkozásaiban korszakát meghatározó egyén életét tárja fel.

Vukoszávlyev Zorán PhD

Hild nyomában – Esztergomban

Idén március 6-án volt 140 éve, hogy meghalt Hild József (1789–1867). A kerek évforduló kiváló alkalmat szolgáltatott egy, az építész munkásságát bemutató konferencia és kiállítás megrendezésére. A szervezők azért döntöttek a konferencia megszervezése mellett, mert véleményük szerint az utóbbi évtizedekben Hild életműve kevés hangsúlyt kapott mind a művészettörténeti, mind az építészettörténeti kutatásokban.

Rados Jenő 1958-as teljességre törekvő monográfiája lassan fél évszázada jelent meg, a Horváth Alice által szervezett konferenciát a Műszaki Egyetemen 1989-ben, 18 éve tartották. Valóban időszerű volt megemlékezni Hild Józsefről, aki a klaszszicizmus, majd a romantika jegyében több mint 40 éven keresztül alkotva vált a XIX. századi magyar építészet egyik legnagyobb alakjává. A monográfia ugyan hatalmas anyagot dolgozott fel, mégsem szólhatott a közel 900 épületről, melyet Hild jegyez, legyen az megvalósult vagy kizárólag terv formájában megmaradt elképzelés. Az évek múlásával a régi épületek, műemlékek mind intenzívebben jelentkező pusztulása/pusztítása (lásd Király u. 40.) is sürget, hogy a még fel nem dolgozott és kutatásra váró anyag minél előbb bekerülhessen az építész életrajzába.

A kétnapos előadássorozat előkészítésében Budapest Főváros Levéltára, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészeti Karának Építészettörténeti Tanszéke, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Építészeti Múzeuma, a Hild-Ybl Alapítvány, a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeuma, az Esztergomi Keresztény Múzeum és az esztergomi Prímási Levéltár vettek részt. A szervezőcsoport tagjai *Hidvégi Violetta* főlevéltáros, *Kemény Mária* művészettörténész, *Marótzy Katalin* építész és *Ritoók Pál* művészettörténész voltak.

Az előadások március 1-jén kezdődtek Budapesten, a Fővárosi Levéltár előadótermében. A Hild-épületek funkcióinak sokféleségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az építésztől a levéltároson át a kávéházak történetével foglalkozó szakemberig mindenki megszólalt. A délelőtti szekcióban *Komárik Dénes* bevezetője után *Bibó István, Horváth Alice, Gábor Eszter, Halmos Károly* és *Hidvégi Violetta* tartottak előadásokat. Gábor Esztert előadása után Ritoók Pál köszöntötte születésnapján. A konferencia első napi előadásainak befogadásán túl a Levéltár Teve utcai épülete egy kiállítást is rendezett épületében, mely *„Válogatás Hild József pesti munkásságából"* címmel a konferencia első napján délben nyílt meg, és április 30-áig várta a látogatókat. Délután *Mezős Tamás, Süle Ágnes Katalin, Rozsnyai József, Krähling János, Sisa József* és *Saly Noémi* folytatták a délelőtt megkezdett többoldalú elemzést.

Március 2-án stílszerűen az esztergomi Szent Adalbert Képzési, Lelkiségi és Konferencia Központ, a tavaly felújított Hild-épület (Nagyszeminárium) adta a helyszínét a második napi szekciónak. A megváltozott helyszín ellenére az érdeklődés töretlen maradt. A zárónap előadásai az építész vidéki, főként esztergomi munkásságára koncentráltak. Hallhattuk *Pattantyús-Ábrahám Ádám, Hegedűs András, Prokopp Mária, Istvánffy Miklós, Mezey Alice, Fekete J. Csaba* és *Zászkaliczky Zsuzsanna* kutatásainak eredményeit, részt vehettünk a *Kemény Mária* által vezetett épületbejáráson a Nagyszemináriumban, és felkapaszkodtunk a bazilika kupolaterébe vezető csigalépcsőn *Cséfalvay Pál* vezetésével.

A cikk írója szükségét érezte annak, hogy Prokopp Mária előadását meghallgatva elinduljon a tanárnő által említett épületeket sorra véve, múltidéző sétát tegyen.

A másfél évszázados házak az új, modern épületekhez képest sokszor mind léptékükben, mind a kivitelezés technikájában elavultnak tűnhetnek, ám gondoljunk csak bele, milyen közegbe ágyazódtak, amikor megépültek! Esztergom királyi városi létének jelentősége a török hódoltság ideje alatt szűnt meg, lakossága lecsökkent néhány száz főre, a hajdani fényes középkori város faluvá törpült. A törökök elől Nagyszombatra menekült érsekség csak az 1820-as években költözött vissza, és ezzel egy időben több szerzetesrend települt ide. Esztergom jellegzetes papi város lett, ami nagyléptékű építészeti beruházásokat vonzott.

A XIX. század embere mit láthatott a század első felében a városból? Különálló falusias települések szoros együttélését, új egyházi intézményi épületek létrejöttét, a középkori várból pedig csak a déli falak egy részének omladékát, melynek föld alatti helyiségeiben katonaszállás volt. Esztergom ugyanis 1894. évi egyesítéséig négy részből állt: a polgárváros a Várhegytől délre mint szabad királyi város; a polgárváros és a Várhegy között a falusias Szenttamás; az Érseki- vagy Víziváros a Várhegytől nyugatra;

A Takarékpénztár-bérház Széchenyi tér felőli 13 tengelyes homlokzata

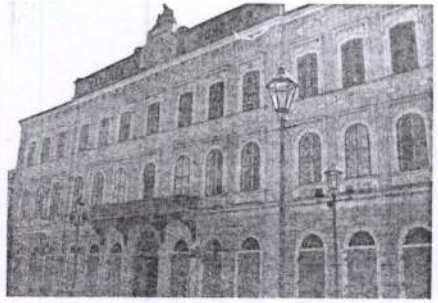

A Takarékpénztár-bérháznak a Kossuth Lajos utca felé csak 11 tengely van

A volt Bischitzky–Müller-ház vaskereskedők tulajdona volt

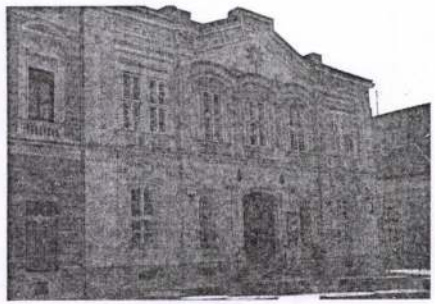

Egy együttműködés kezdete: a Magyar Iskola

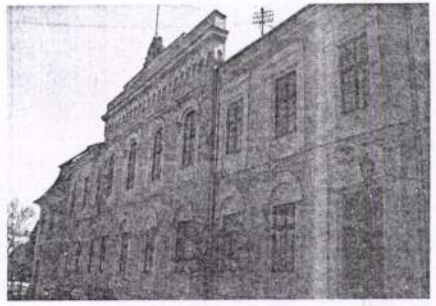

ehhez csatlakozott a mezőváros Szentgyörgy északról. Ekkor már állt a vízivárosi templom, az 1739-es Mária-szobor és a Szent Tamás-hegyi kálvária.

Ebbe a környezetbe ékelődött be 1828-ban a csak „rotundának" nevezett Szent Anna-templom, melyet Rudnay Sándor prímás építtetett Packh Jánossal, aki haláláig (1839-ben felesége gyilkoltatta meg) a bazilika építésvezetője volt. A korabeli utazók elragadtatva írtak a templomról, viszont mindannyian kifogásolták, hogy Esztergom „egyik igénytelen részén" áll. Ugyancsak Rudnay érsek nevéhez fűződött a Vízivárosban a „vízhajtó gép" helyreállítása 1820-ban, mely a székesegyház előtti téren álló 13 kanonokházat látta el ivóvízzel, melyből 12 szintén Packh alkotása 1828-ból.

A várost 1836-ban „rendetlennek s tekintetlennek" írják le. A város belsejében az épületek csinosak, az utcák rendesek voltak, ám a külső részeken álló házak még szalmával voltak fedve. Ugyan szebb város, mint Veszprém, „de kövezete rosszabb még Fehérvárénál is" – írják. Az emberek főképp szőlőművelésből éltek, kézművességgel foglalkoztak, 1847-ben a lakosság száma már meghaladta a 8000 főt.

1845-ben Vahot Imre a Pesti Divatlapban „nagyfejűnek" nevezi Esztergomot, „mert a vár tetején most épülő roppant basilica, s a kis, szegény iparos város közt nincs kellő arány". Hild életének egyik legjelentősebb művéről van szó, az egyik legelső új egyházi épületről, melynek építésvezetőségét Packh halála után vette át, és melyet 1856-ban fejeztek be.

Hild magánépítészként folyamatosan tervezett Pesten és Esztergomban is, a két bazilikán 1851 és 1856 között párhuzamosan dolgozott, nem csoda, ha neve mellett feltűntek más építészek nevei is, mert bizonyos munkákat másra bízott. Ilyen volt például Prokopp János (1825–1894), akire Hild rábízta az általa tervezett épületek kivitelezését. Prokopp tanuló- és vándorévei után Óbudán dolgozott, a Dunagőzhajózási Társulat építési felügyelőjeként épületeket tervezett, és kivitelezéseket ellenőrzött. 1861-ben költözött nősülése révén Esztergomba, a Kossuth utca és a Sissay köz sarkára.

A serfőző Etter Lőrinc háza

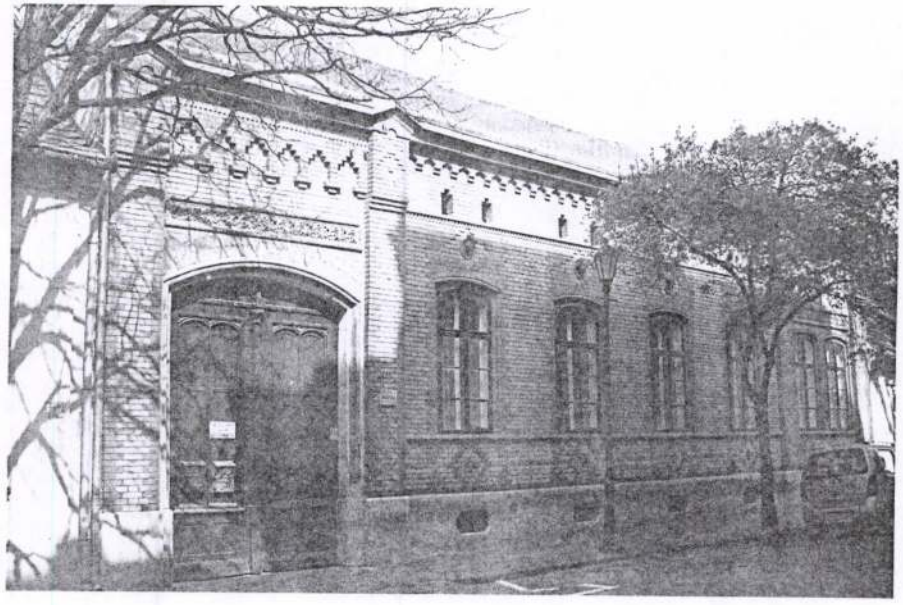

A város történetének és a városkép alakulásának áttekintése után induljunk el a Széchenyi térről, és nézzük meg elsőként az esztergomi Takarékpénztár-bérház épületét, melynek tervét Hild jegyzi, de a kivitelezést Prokoppra bízta. A Takarékpénztárt Nitter Ferenc alapította 1844-ben. 1860-ban írták ki a pályázatot az új székházra, amely 1862-ben épült fel. Az épület a Széchenyi tér 21. szám alatt zárt sorú beépítésben áll, kétemeletes, két utcára nyíló (Széchenyi tér és Kossuth u.). A tér felé néző homlokzata középrizalit, melyet attika zár le, ennek közepén olajággal övezett országcímer, felette a takarékosságot szimbolizáló nőalak, mely jobbjában egy sólymot és szerencsekereket tart, bal kezében az intézmény rendeltetésére utaló méhkast. Udvari homlokzatain a függőfolyosó a kovácsoltvas rácsai, az öntöttvas korlátú lépcsőházak, az épület nyílászárói XIX. századiak.

Mindeközben 1863-ban Prokopp a város főterének legnagyobb és legjelentősebb telkére, a városházától a város főutcájára vezető közbe emeletes sarokházát építi a gazdag vaskereskedő, Bischitzky János számára. A Széchenyi tér 3. szám alatt áll ma is a Bischitzky–Müller-ház, mely 1890–1897 között Müller Gyula vaskereskedő tulajdonában volt. A város 1897-ben vette meg postahivatal céljára, máig a Posta épülete. A zárt sorú beépítésben álló, egyemeletes (az emeleten díszteremmel) épület földszinti helyiségeit és a belső tereket az új funkciónak megfelelően teljesen átalakították, homlokzatát helyreállították.

A Deák Ferenc utcán folytatva a sétát két korábbi, a XIX. század ötvenes éveiből származó épület is Prokopp János nevéhez kötődik. A 2. szám a Reáltanoda (Reáliskola – Magyar Iskola) épülete, itt kezdődött Hild és Prokopp együttműködése, ez a Botytyán-palotából lett városháza nyugati oldalszárnya. Építtette a „nemzeti oskola alapítvány" közadakozásból, fél év alatt; tervezője Hild, kivitelezője Prokopp volt. A zárt sorú beépítésben álló, téglalap alaprajzú, egyemeletes épület attikájának párkányán Esztergom város címere látható. A belső terek nagyrészt boltozottak, s a XIX. század végi nyílászárók egy része is ép még. 1857–1911 között reáliskolaként, 1911-től főreál-

A Wimmer-ház neogótikus ablakai uralják a homlokzatot

iskolaként működött, a hatvanas években átalakították, ma a Komárom-Esztergom Megyei Levéltárnak ad otthont.

Az utca túloldalán, a 7. szám alatt áll a kétszínű klinkertéglával burkolt, ún. Etterház, melyet Etter Lőrinc sörfőző építtetett Prokoppal 1860-ban. Zárt sorú beépítésben álló, földszintes épület, melynek ablaktengelyei felett kerámiamedalionokban Garibaldi egyik harcosának, Bercsényi Miklósnak, Széchenyi Istvánnak és egy kuruc vitéznek a portréi láthatók, ezek Marschalkó János alkotásai.

Innen két irányba vihet az utunk, de induljunk talán először kifelé a Petőfi Sándor utcán, a temető irányába. A 42. szám a Lövész Egylet épülete, melyet 1865-ben Schwartz József építtetett; ezt a konferencián előadást tartó Prokopp Mária szintén dédapja munkájának tartja. A zárt sorú beépítésben álló, kétszínű klinkertéglából falazott kapuépítményhez kétoldalt földszintes lakóépületek csatlakoznak. Itt nyílt meg 1865-ben a Lövölde, melynek terrakottacímere az oromfalban áll.

Érdemes egy rövid kitérőt tenni és megnézni a temetőt is, majd visszaindulni a vár irányába. Útközben, a Bajcsy-Zsilinszky Endre u. 22.-ben az 1860-ban épült Wimmer-ház áll lakatlanul. A zárt sorú beépítésben álló, egyemeletes épület könnyen felismerhető ablakainak díszes, neogótikus kereteléséről.

Klasszicizáló/historizáló sétánkat az esztergomi bazilika kupolájában fejezzük be, ahonnan madártávlatból tárul elénk egész Esztergom mai ellentmondásos képe, amelyre Hild minden bizonnyal értetlenül nézne.

IRODALOM

Prokopp Mária: Az esztergomi Reál-Tanoda épülete (1853): Hild József és Prokopp János ismeretlen műve, in: Ars Hungarica 1994/1. 111–116.

Magyarország műemlékjegyzéke, Komárom-Esztergom megye. KÖH, Budapest, 2006. (Sorozatszerkesztő Haris Andrea, Somorjay Sélysette) 34., 41., 42., 48., 54., 58., 60.

Antalffy Gyula: Reformkori magyar városrajzok. Panoráma, Budapest, 1982. 173–183.

Rados Jenő: Hild József életműve. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1958. 154–184.

Papp Tímea

ÉPÍTÉSZETI ÉVFORDULÓK

2007.

Szeptember

1. 85 éve (1922) halt meg PECZ SAMU építész, egyetemi tanár, szakíró, historizáló stílusban tervezett épületei közül legismertebb a Bp. Műegyetem könyvtárépülete, a Vámház körúti vásárcsarnok vagy az I., Szilágyi D. téri református templom.
2. 160 éve (1847) helyezte el István nádor Miskolcon a színház alapkövét.
   125 éve (1882) történt Szolnokon a városháza alapkövének elhelyezése.
   110 éve (1897) született BE�ÖTHY ISTVÁN építész, szobrász, a Moholy Nagy István köréhez tartozó konstruktőr.
3. 80 éve (1927) halt meg TÓÁSÓ PÁL, a magyaros formanyelv tudatos vállalásával főleg Erdélyben alkotó építész, aki nagyon sok igazságügyi épületet tervezett, köztük a ceglédi városi bíróságot, vagy a szécsényi járásbíróságot.
5. 85 éve (1922) született CSERHALMY JÓZSEF Ybl-díjas építész, aki főleg Győrött (pl. MÁVAG-szerelőcsarnok, Bercsényi Iskola stb.) és a megyében sokat alkotott.
   80 éve (1927) történt a tihanyi Élettani Intézet ünnepélyes megnyitása.
8. 265 éve (1742) történt Pesten a mai Egyetemi templom (Mayerhofer András) felszentelése.
11. 105 éve (1902) született GOLDFINGER ERNŐ, magyar származású angol építész, a CIAM egykori titkára.
14. 140 éve (1867) történt Sopronban az evangélikus templom tornyának (Förster Lajos) felszentelése.
15. 255 éve (1752) halt meg PAUER JÁNOS GYÖRGY kamarai építész, egyebek közt a Bp. V., Martinelli téri szerviták templomának tervezője.
    135 éve (1872) történt Pesten a hajdani Nemzeti Színház (Fellner és Helmer) alapkövének ünnepélyes elhelyezése.
    110 éve (1897) történt Kolozsvárott a megyeháza (Alpár Ignác) ünnepélyes átadása.
    95 éve (1912) történt Szabadkán a városháza és Palicson a fürdőegyüttes (mindkettő Komor V. és Jakab D.) ünnepélyes avatása.
18. 250 éve (1757) történt a Bp. I., Fő u. 41. alatti Erzsébet-apácák (eredetileg: ferencesek) templomának (Hans Jakab) felszentelése.
21. 105 éve (1902) született MENYHÁRD ISTVÁN statikus mérnök, Ybl-díjas, sok egyéb mellett a székesfehérvári Könnyűfémmű tervezője.
23. 85 éve (1922) halt meg MÁLTÁS HUGÓ építész, rajztanár, a magyar romantikus építészet jeles képviselője, sok lakóház (pl. Bp. I., Jégverem u. 2., V., Bajcsy-Zs. út 22.) tervezője.
28. 80 éve (1927) történt Zsombón (Csongrád m.) a római katolikus templom felszentelése.

Október

2. 105 éve (1902) történt Kolozsvárott az Igazságügyi Palota (Hunyadi és Honvéd u. sarok) ünnepélyes átadása.
4. 150 éve (1857) történt Pesten a mai Eötvös Gimnázium épületének (Bp. V., Reáltanoda u. 7., Hild József) ünnepélyes átadása.
   110 éve (1897) történt a budapesti Iparművészeti Múzeum (Lechner Ödön) ünnepélyes átadása Ferencz József jelenlétében.
   85 éve (1922) született BOROSNYAI PÁL Ybl-díjas építész, c. egyetemi docens, nagyon sok egészségügyi, oktatási stb. épület önálló (pl. Nyíregyháza-Sóstó: gyógyfürdő és strand), ill. társtervezője.
6. 185 éve (1822) történt az ún. ferenchalmi Szűz Mária-kápolna (Bp. II., Budakeszi út 51/b) felszentelése.
7. 255 éve (1752) történt Gyöngyösön az egykori jezsuita gimnázium épületének (Szt. Bertalan u. 11.) ünnepélyes megnyitása.
8. 105 éve (1902) történt az Országház megnyitása és az első, ünnepi ülés megtartása.
9. 80 éve (1927) történt a budai Szent Imre Gimnázium (Bp. XI., Villányi út) épületének (Wälder Gyula) alapkőletétele.
11. 65 éve (1942) halt meg id. FISCHER JÓZSEF, a párizsi és a londoni világkiállítás magyar pavilonjának, valamint számtalan villának, bérháznak a tervezője.
14. 130 éve (1877) született MIHAILICH GYŐZŐ mérnök, Kossuth-díjas, a hazai vasbetonépítés egyik kiválósága, egyik legismertebb, úttörő alkotása a Bp.-Kelenföldön álló autóbuszgarázs.
15. 70 éve (1937) halt meg WAGNER GYULA építész, az „igazságügyi épületek specialistája", híres-hírhedt alkotása sok egyéb mellett a Bp. Mosonyi utcai toloncház, vagy a szegedi Csillag börtön.
16. 200 éve (1807) született TALLHER JÓZSEF kamarai építész, aki az egész országban nagyon sok kastélyt, városi palotát (Pozsony: Aspremont-palota), templomot (pl. budai vár, hajdani Helyőrségi templom copf előcsarnoka) épített.
17. 220 éve (1787) történt Budán a Várszínház (Kempelen Farkas és Hikisch Kristóf) ünnepélyes megnyitása.
20. 240 éve (1767) halt meg ORASCHEK IGNÁC kamarai építész, a budai királyi palota kivitelezője, a váci Gombáspatak hídja, a budajenői római katolikus templom, az esztergomi belvárosi templom stb. alkotója.
    125 éve (1872) született DOBOVSZKY JÓZSEF, Szentes város főmérnöke, a környék sok középületének (pl. a helyi járásbíróság), templomának (pl. a kunszentmártoni zsinagóga, a szentesi református templom) tervezője.
23. 100 éve (1907) született TRAUTMANN REZSŐ építészmérnök, statikus tervező, politikus, építésügyi miniszter.
24. 130 éve (1877) volt a Bp.-Nyugati pályaudvar építésének befejezése.
    125 éve (1882) került sor Szegeden a városháza bővítésének, átépítésének (Lechner Ö.) bokrétaünnepségére.
29. 130 éve (1877) történt a Bp.-Nyugati pályaudvar forgalomba helyezése.
31. 115 éve (1892) történt a Hazai Első Takarékpénztár budapest-erzsébetvárosi palotája (Nagykörút-Rákóczi út sarok, Czigler Gy.) építésének befejezése.

Összeállította: Ágostházi László

gyhatalom"
lalom fővá-
erű európai
észeti kör-
mus szelle-

se, *Jindrich*
irnyaló elő-
nos fontos-
sleges, mint
ki tudja hol
erünk, mint
ntos, mint a
lemű ember,
kaméleon a
cserélni nem
kesége. Egy
g, de a cipő
n is engedi,
át, azt gon-
t. Elképzel-
ese? – A jó
állni a föl-
at, és szinte
ójózni Ame-
itja kis mű-
66 ezer pár
l időn belül
gyobb ipari
olgál mind-
dan állni a
sillagokat."
el működő
emzetközi
yaga meg-
m érdem-
indennapi
is minden-
műanyag-
vibráló öt-
melyek az
friss hang-
exkluzív és
termékei.
nét jól ki-
függőleges
a közéjük
n hangon
a falakon

dal

körben kifüggesztett nagyméretű színes divatfotók, amelyek mentesek a megszokott művimerev beállításoktól, a „mozgásban látás", a szárnyalás örömével erősítik tovább. A žlini Cipőtervező Stúdió munkái megtalálták az utat Budapestre és a nézők szívéhez.

E. Gy.

Kézműves remekek 1999 – Fegyvermesterek fortélyai

IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM, BUDAPEST, 1999. MÁJUS 4–30.

Az *IPOSZ Országos Kisipari Kézműves Tanácsa* (OKKT) és *A Magyar Kézművességért Alapítvány* 1999. május 4. és 30. között az *Iparművészeti Múzeum*ban rendezte meg kiállítás-sorozatának következő darabját.

A magyar kézművesség hagyományainak megőrzésén, ápolásán és továbbfejlesztésén munkálkodó OKKT és az Alapítvány 1995-ben egy olyan sorozat szervezésébe kezdtek, amelynek keretében egyrészt a magyar történelem különböző korszakainak kézműves tárgykultúráját igyekeznek bemutatni; ugyanakkor – a kiállításokra való készülődéssel, újabb és újabb alkotások előállításával, a folyamatos szakmai fejlődés fenntartásával – közvetett módon a kézművesek felkészülését is segítik az ezredforduló eseményeinek méltó megünneplésére.

A sorozat első két rendezvénye (1995-ben és '96-ban a *Hadtörténeti Múzeum*ban) a honfoglalás korával foglalkozott. 1997 májusában ugyancsak a Hadtörténeti Múzeumban első alkalommal került megrendezésre a *Fegyvermesterek fortélyai* című kiállítás, amelyen kardkovácsok, lakatosok, íjgyártók és más fegyverkészítő szakmák képviselői a magyar történelem során használt fegyverek reprodukcióit mutatták be. Ugyanez év júniusában szintén a Hadtörténeti Múzeum adott otthont az államalapítás korának kézműves hagyományait felelevenítő első kiállításunknak.

Az elmúlt év májusában az *esztergomi Vármúzeum*ban rendezett kiállításunk aktualitását az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc szolgáltatta.

Az idén az Iparművészeti Múzeumban megrendezett kiállításunk - részben – ugyancsak a magyar történelemnek ehhez a kiemelkedő korszakához kapcsolódik. Buda visszafoglalásának 150. évfordulójára emlékezve a *Szent György Lovagrend* bajvívó tagozatával közösen Fegyvermesterek fortélyai címmel ismét országos pályázatot hirdettünk, amelyben arra hívtuk fel a kézműveseket: készítsenek olyan fegyvereket, harci eszközöket, hadi ruházati darabokat, amilyeneket az 1848–49-es szabadságharcban használtak a katonák. A pályázatra a szabadságharc jeleneteit és szereplőit ábrázoló alkotásokkal is lehetett jelentkezni.

A történelmi jellegű kézműves anyaggal mintegy szembeállítva napjaink legszebb kézműves termékeiből, alkotásaiból is ízelítőt nyújtunk. A *Budapesti Kézműves Kamará*val közösen 1999 kézműves remekei címmel kiírt másik pályázatra „Iparművészet", „Népművészet" és „Egyéb" kategóriában gyűjtöttük a természetes anyagok (bőr, fa, agyag, textília, csuhé, lószőr, üveg, vas, színes- és nemesfémek stb.) felhasználásával készült alkotásokat.

A pályázatokon – a már kialakult gyakorlatnak megfelelően – hazai és határon túli magyar alkotók is részt vehettek. A pályázatok anyagát ezúttal is történészekből, régészekből, a *Képző- és Iparművészeti Lektorátus*, valamint a *Népi Iparművészeti Tanács* szakértőiből álló bírálóbizottság minősítette; akik egyúttal javaslatot is készítettek a kiemelkedő alkotások, illetve alkotók elismerésére, díjazására. A pályázatokon részt vevők felkészülését, munkáját emléklapokkal ismertük el, a kiemelkedő alkotások készítői pedig a kiállítás ünnepélyes megnyitóján az OKKT és más támogatók által felajánlott díjakat kaptak.

GERGELY IMRE
az OKKT titkára

Az Iparművészeti Múzeum nyári programjából

A KOZMA LAJOS KÉZMŰVES IPARMŰVÉSZETI ÖSZTÖNDÍJASOK KIÁLLÍTÁSA 1999. MÁJUS 25–JÚNIUS 13.

A Kozma Lajos kézműves iparművészeti ösztöndíjat 1987-ben alapította a *Művelődési és Közoktatási Minisztérium* azzal a céllal, hogy a tehetséges fiatal és már önálló művészi tevékenységet folytató iparművészeket támogassa. Évente öt művész nyerheti el a havi ösztöndíj jellegű támogatást, amely három évre szól. Az ösztöndíjasok évente *beszámoló kiállításon* mutatják be munkáikat.

MEGMENTETT MŰKINCSEK 1999 JÚNIUS 22–JÚLIUS 18.

A *Magyar Képzőművészeti Főiskola* és a *Magyar Nemzeti Múzeum* együttműködésében folyó egyetemi *tárgyrestaurátor szak diplomamunkái*ból készült kiállítás nemcsak rendkívüli szépségű és értékű műtárgyakat mutat be, hanem megismertet azok konzerválásának, restaurálásának folyamatával is. Az egyetemi tárgyrestaurátorképzés 25 éve indult el.

Hild József (1789–1867) Válogatás Pest nagy építőjének munkásságából

GERBEAUD-HÁZ DÍSZTERMEI, BUDAPEST, 1999. ÁPRILIS 21–MÁJUS 5.

A reformkori Pestet *Pollack Mihály és Hild József* építették fel. Ez a megállapítás így igaz, jelentősége azonban messze túlnő Hild József építész és építőmester mivoltán, hiszen aki 917 épületet emelt fel a Duna jobb oldalán robbanásszerűen fejlődő és mindinkább magyarrá váló Pesten, az valóságos „architector", azaz városteremtő. Nemcsak barátja *Széchenyi István*nak, hanem a „legnagyobb magyar" alkotó törekvéseinek legeredményesebb megvalósítója. Budapest mai arculatát és világvárossá történő felfejlesztését köszönhetjük alkotó munkásságának, amelyről ma még álló 450, többségében klasszicista épülete is tanúskodik. Mindezen túl arra is jutott ideje, hogy másutt is máig jelentős építészeti munkát végezzen. Elég, ha csak a három bazilikát említjük, a budapestit, az egrit és az esztergomit, mely utóbbi kettőnek a mester által készített színes fa-makettjei a *Hild-emlékkiállítás* díszei.

Az utóbbi években *Virtcz-Vajda Márta* színművésznő (Pécsi és Szegedi Nemzeti Színház) irányításával megalakult a *Hild József – Minden Művészetek Háza Alapítvány*, amelynek egyik fő célja Hild József munkásságának meg- és elismertetése és az iránta való tisztelet ápolása. Első nagy nyilvános eseményük a fenti kiállítás megszervezése volt. A *Gerbeaud-ház*ban olyan helyszínen mutathatta be a Hild-alapítvány az emlékkiállítást, amely nemcsak eredeti Hild-épület, hanem amelynek nagy aprólékossággal és szakértelemmel renovált és restaurált első emeleti dísztermeit a nagyközönség csak ennek az emlékkiállításnak köszönhetően ismerhette meg, hiszen ezek első ízben most lettek látogathatók.

A kiállítás főrendezője *Demjén Imre* Munkácsy-díjas tervezőművész, rendezőtársai *Nagy András* és *Bogyó Barna* iparművészek voltak.

HELYESBÍTÉS

A Magyar Iparművészet 1999/1. számának 58–60. oldalain megjelent Veress Kinga *Sipavicius Tamás eklektikus konceptualizmusa* című cikke, amelyhez a fotókat a szerző bocsátotta rendelkezésünkre (ezt a cikk végén fel is tüntettük). Kiegészítésként közöljük, hogy a felvételeket *Csipes Antal* készítette. (*A szerk.*)

Ernyey Gyula: Tárgyvilágunk 1896–1996

IPARMŰVÉSZET-TÖRTÉNETI ÉS ELMÉLETI VÁZLATOK

Az alcímben jelzett szándékot messze meghaladja *Ernyey Gyula*, a Magyar Iparművészeti (Főiskola) Egyetem Elméleti Intézetének igazgatója akkor, amidőn több mint 300 oldalon adja közre célratörő, korábban számos helyen már publikált tanulmányait. A századforduló ipari termékformálásától, a modern design magyarországi kezdeteinek felvázolásán át, a művészi érték változásainak hetvenes évekbeli kutatási programja esztétikai elemzéséig ível a történeti és elemző munka. Remek szakmai portrékban állít példaképet *Benczúr Béla*, *Bozzay Dezső*, *Schubert Ernő*, *Dózsa-Farkas András*, *Juhász László* egykori meghatározó designerek munkásságának alapos feltárásában. *Rubik Ernő* stúdiójában a szerző maga is dolgozott, aminthogy szemé-

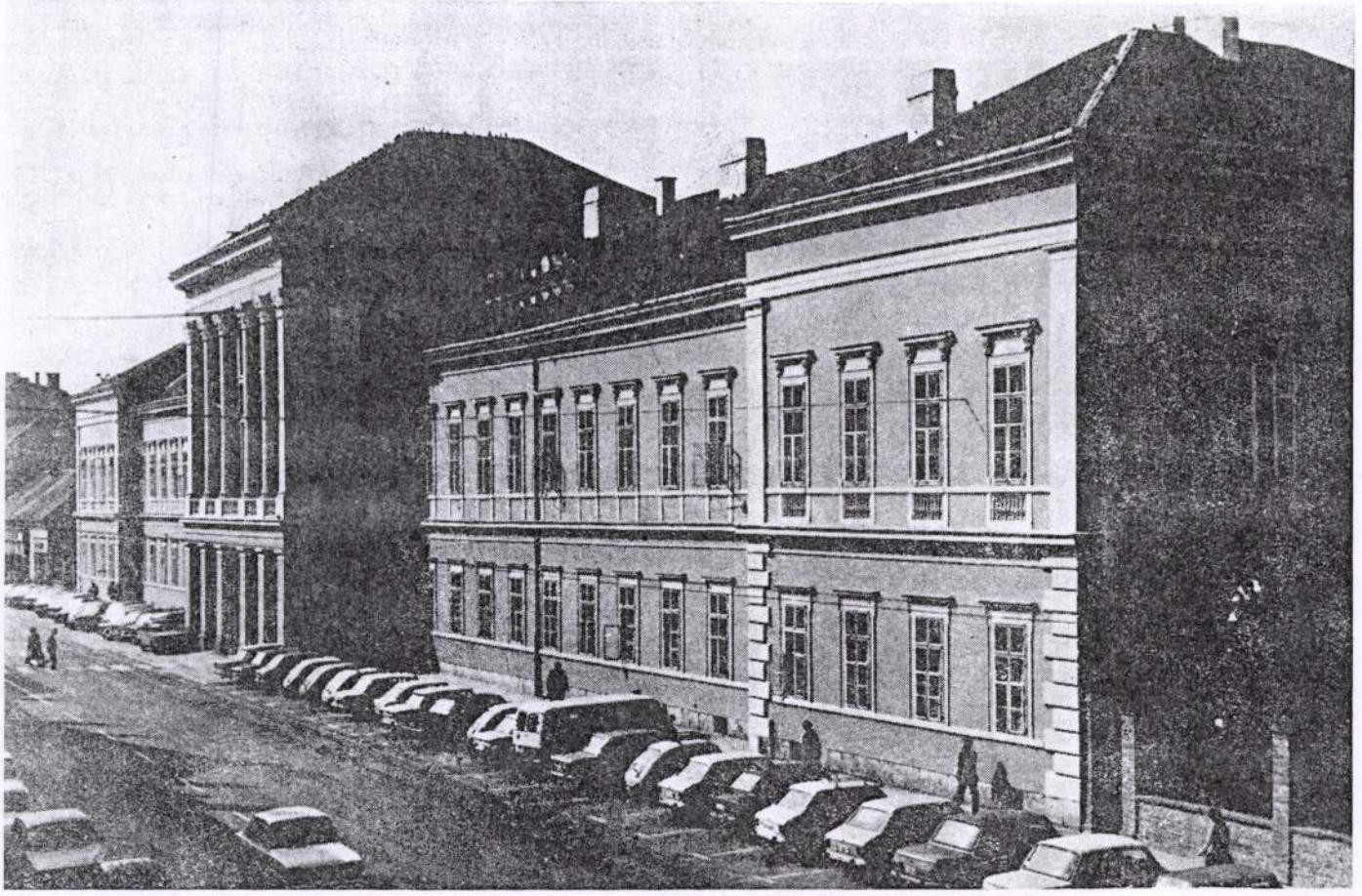

Hild József: Az egykori eszéki megyeháza, 1838—1842.

juk az *eszéki megyeháza* tervezését és kivitelezését. Verőce vármegye ugyanis 1841 augusztusában latinul írt levéllel fordult Pest város tanácsához. Mivel Hild József, ki a megyeháza felépítését elvállalta, a munkát nem fejezte be, kérik, szólítsák fel az építkezés bevégzésére. Kérésükhöz mellékelik az 1838-ból való német nyelvű szerződés másolatát. Az ügyben eljáró tanácsnok magyar nyelven tesz jelentést a magisztrátusnak és magyarul írt impúrum őrizte meg a vármegyének írt tanácsi válasz szövegét.[4]

A nagy pesti árvíz előtt egy hónappal, 1838. febr. 12-én kelt szerződést a megye részéről az állandó építési bizottmány elnöke, gr. Pejacsevich Péter (1804—1887) cs. kir. kamarás írta alá. A szerződést az előző hónap 8-án kezdődött megyegyűlés egyhangú határozata alapján kötötték meg, s tárgya kizárólag az épület kivitelezése volt. A tervek ekkor már készen voltak, s a megye is jóváhagyta őket. A szerződés szövege kifejezetten említi, hogy mind a terv, mind a költségvetés Hild Józseftől származik. A pesti építész itt már mint kivitelező, mint építőmester, építési vállalkozó áll szemben megbízóival. Vállalja a teljes építés szakértő vezetését, az alapozástól a fedélszékig, a szakipari munkákkal együtt. Ő maga végzi a kőműves munkát palléraival és kőműveseivel, 21 009 bécsi értékű forint és 17 krajcárért. A megye biztosítja az építőanyagot, napszámosokat és fuvart. Az építési volument érzékeltethetjük néhány kiragadott építőanyag tétellel. Előirányoztak 235 600 db falazó téglát, 128 550 db tetőcserepet, 2264 db kehlheimi lapot, 33 500 köbláb (= 1057 m^3) homokot.

A munkát ugyanazon év tavaszán, az építési idény megindulásakor el kell kezdeni és a kőműves munkát még abban az évben — ha nem is a teljes vakolással és alapmeszeléssel — be kell fejezni, kedvező időjárás esetén a fedélszéket és lécezést is el kell készíteni. Egyidejűleg és folyamatosan minden szükséges adatot meg kell adni a szakiparosoknak, s munkájukat ellenőrizni kell.

Az építési bizottság — mint a megye leveléből megtudjuk — később módosításokat kívánt, ezek kőműves munkatöbbletet igényeltek, így a vállalási összeg is emelkedett: 26 148 frt. 14 kr. lett belőle.

Hildnek, valamint a pesti pálleroknak és kőművesleg ényeknek a megye a régi megyeháza épületében biztosított szállást.

A kivitel menetét, az építkezés részleteit nem ismerjük. Valószínű, hogy a pesti árvíz következtében a munka nem indult meg a tervezett módon. Az is valószínű, hogy — mint legtöbb, szavazó testület által és bizottságok közvetítésével történő építkezés — akadozottan haladt. Erre következtethetünk az említett módosításból is. De Hild sem lehetett teljesen ártatlan, mert noha a felelősséget — mint látni fogjuk — elhárítja, mégis egy-két héten belüli leutazást ígér.

Verőce vármegye 1841. augusztus 26-án kelt megkeresése szept. 13-án érkezik meg a pesti tanácshoz. Az ügyben eljáró Szepessy Ferenc tanácsnok szept. 27-én kelt jelentésében röviden előadja a megye kérését, mely szerint „Hild József aziránt szólíttassék fel, hogy Eszéken azonnal megjelenjen, és a megyebeli ház építését végképp befejezze, különben ezen épület nevezett építész költségén fog tökéletesen elkészítetni". „Hild József építész úr a fenn érintett hivatalos levél tartalmáról értesítetvén a 2 NB nyilatkozást adta be, mellyben előterjeszti, hogy a megkereső megyének háza Eszéken tökéletes elkészülésére még csak kevés és igen csekély kőművesi munkát kíván, és az építésnek halasztását és annyi időre terjedését nem ő, a nyilatkozó okozta, hanem a többi mesteremberek, kik ezen épülethez kívántató készítményeikkel késedelmeztek." Hild József részletes nyilatkozata sajnos nincs az iratcsomagban, azt az 1841. október 1-én kelt kísérőlevéllel Verőce vármegyének elküldték.

Egy 1957-ben megjelent, Horvátország műemlékeit röviden ismertető munka[5] a ma is meglevő egykori me-

gyeházáról — tervező építész említése nélkül — azt írja, hogy 1836—1842-ig épült. A befejezés évszáma az elmondottakkal összhangban van. Kezdéséről viszont — mint láttuk — 1838 tavasza előtt nem lehetett szó. Az 1836-os év vagy az építkezés elhatározásának vagy inkább a terv elkészültének időpontja lehet.

Az egyemeletes klasszicista megyeháza hosszan elnyúló, négytengelyes rizalitokkal szegélyezett tömbjének legegyénibb vonása a középrészt hangsúlyozó kétemeletes rizalit megoldása.[6] Ez nemcsak a megyeházák, ill. a középületek közt egyedülálló, Hildnél is csak a villaépítészetben találkozunk hasonlóval. Az öttengelyes, emeleteket összefogó féloszlopokkal tagolt rizalit ugyanis tulajdonképpen az épület többi része fölé emelkedő önálló tömeg. A lépték- és funkció-diktálta különbségeken kívül abban tér még el Hild hasonló megoldású kastély- és villa-portikusza tól,[7] hogy nincs timpanonja. — A középtengelyben nyíló kapuból egy keskenyebb szakasz után háromhajós bejárati csarnokba jutunk, ebből jobbra nyílik a hatalmas főlépcsőház, mely az egykori közgyűlési teremhez is elvezet. Az udvari oldalon folyosó fut végig, melynek két végén, a rizalitos részben, ismét egy-egy lépcsőházat találunk.

A jellege és megoldása révén figyelemre méltó, Hild által a magyarországi klasszicizmushoz kapcsolódó épület az itt közölt alapvető adatok alapján a korszak építészetének egészébe besorolható. Kimerítő és jelentőségének megfelelő tárgyalása azonban csak monografikus feldolgozása alapján lesz lehetséges. Mind a Hild-kutatás, mind a hazai klasszicizmus-kutatás érdekében kívánatos lenne hogy ez mielőbb megtörténjék.

Komárik Dénes

JEGYZETEK

1 *Rados Jenő:* Hild József, Pest nagy építőjének életműve. Bp. 1958. 105. old.

2 *Zádor Anna—Rados Jenő:* A klasszicizmus építészete Magyarországon. Bp. 1943. 193. old. is így foglal állást. Ábrázolása ui. 83. kép.

3 *Korompay György:* Veszprém. Bp. 1957. Második, átdolgozott és bővített kiadás. 61. old. Forrásmegjelölés nélkül.

4 Budapest Főváros Levéltára: *IV. 1202. c Pesti tanácsi iratok. Missiles a. n. 13896.*

5 *Dr. Horvat, Andela:* Denkmäler in Kroatien. Zagreb, 1957. 126. old. — Erre a munkára dr. Horváth Alice volt szíves a figyelmemet felhívni.

6 A megyeháza cikkünkben közölt, 1979-ből származó fényképét dr. Ivy Lentič-Kugli zágrábi kutató szívességének köszönjük.

7 Ilyenek: Bp. XII. Budakeszi út 38. (Hild-villa), XII. Diana út 17, a bajnai volt Sándor-Metternich kastély.

8 A közölt fényképről le nem olvasható építészeti adatokat Bende Csaba kollégám szíves közlése alapján ismertetem.

AZ ELSŐ PESTI ÁLLATKERT

Az újkori európai állatkertek közvetlen előzményei a főúri kastélykertek medvebarlangjai, madárröpdéi, víziszárnyasokkal benépesített tavai. A városiasodás és polgáriasodás előrehaladtával megszületett az igény hasonló nyilvános intézmények létesítésére, s ennek nyomán a 18. század második felében szórványosan, majd a 19. század első felében egyre növekvő számban nyíltak meg a szórakozás és a tudományos kutatás céljait szolgáló állatkertek, így például Schönbrunnban (1752), Madridban (1774), Párizsban (Jardin des Plantes, 1793), Londonban (1828), Amsterdamban (1838), Berlinben (1844), Hágában (1863), Münchenben (1863), Bécsben (1863.[1]

Hasonlóan sok más korabeli magyar intézményhez, a pesti Állatkert sem az uralkodó vagy a központi kormányhivatalok kezdeményezése és pártolása jóvoltából született. Alapítása a magyar kulturális élet jeles tagjainak köszönhető. Először *Xantus János* neves utazó, etnográfus és természettudós vetette fel komoly formában létesítésének gondolatát 1862-ben, a megvalósítás körül pedig rajta kívül olyan kiemelkedő személyiségek buzgólkodtak még, mint pl. Rottenbiller Lipót pesti főpolgármester, Kubinyi Ágoston, a Nemzeti Múzeum igazgatója, Gerenday József, a Füvészkert igazgatója, Szabó József egyetemi tanár, Römer Flóris régész és művészettörténész és Reitter Ferenc, a Fővárosi Közmunkák Tanácsának későbbi elnöke. A korszakra jellemző módon magántársaság vállalkozott az intézmény megvalósítására; e társaság megszervezésére 1863-ban alapító albizottság alakult. Pest város az Állatkert céljaira felajánlott két területet: az egyik a Városliget közepén húzódott, ez rendezett parkrész volt, a másik a liget északnyugati felén terült el, ez elhanyagoltabb, de nagyobb, levegősebb volt. Az albizottság az utóbbi területet választotta, és az állatkerti épületek megtervezésének gondolatával is foglalkozott. E tekintetben először Ybl Miklós neve merült fel, de Gerster Károly is ajánlkozott, éspedig a tervek ingyenes elkészítését vállalta.[2] Az albizottsági tagok az európai állatkertek igazgatóival levelezésben álltak, kikérték szaktanácsaikat az Állatkert telepítésének előkészítéséhez.

Hosszas hivatali huzavona után 1865. augusztus 22-én 80 000 forint alaptőkével megalakult a Pesti Állatkert Részvénytársulat, alapszabályait e hónap 30-án a Helytartótanács jóváhagyta, és a Városligetben korábban kiszemelt mintegy 32 holdnyi területet Pest városa 30 évre évi egy arany jelképes összegért a társulatnak bérbe adta.

Ezzel minden akadály elhárult az Állatkert kiépítése elől. A tervek tulajdonképpen már 1865 márciusában készen voltak: a kertet *Pecz Ármin* kertész tervezte „a bécsi állatkert igazgatójának [Gustav Jäger] eszmélyét fölhasználván",[3] az épületek tervrajzait és költségvetését *Szkalnitzky Antal* és *Koch Henrik* építészek készítették dr. Fitzinger Lipótnak, a társulat tudományos vezetőjének „útmutatása szerint, . . . a választmány állattani és technikai osztályának közreműködése mellett". [4] A kijelölt területet 1866 elején bekerítették, és februárban megkezdődhettek a munkálatok.[5] A parkosítási munkák irányítására saját kertészt vettek fel, és Vogel József városi mérnök műszaki tervei alapján hozzáfogtak a mesterséges tó építéséhez: a parkban kutat fúrtak, ennek vizét négy lóerős gőzgéppel a tó medrébe vezették, amelynek fenekét négy hüvelyk vastag betonréteggel burkolták, nehogy a víz a tóból gyorsan elszivárogjon.[6] Május 25-én a szivattyút már üzembe is helyezték. Az állatok épületeinek, ketreceinek kivitelezésére nyilvános versenytárgyalást hirdettek, amelyet Pucher József építőmester, Kern István lakatos és Strohoffer István kovácsmester nyert meg, akik szerződésben vállalták, hogy 28 518 forintért a fenti építményeket 1866. július 28-i határidőre elkészítik. Az Állatkertben található vendéglő és két ivócsarnok kivitelezésére Lohr Antal építőmester kapott megbízatást. Az építkezés és a parkosítás a tervezett időre, augusztus elejére befejeződött — tehát fél év alatt elkészült az Állatkert! — és augusztus 9-én ünnepélyes keretek között az intézmény megnyílt.[7] A megnyitón „a nagy számmal megjelent díszes közönség"-et Xantus János kalauzolta körbe.

Az első pesti Állatkert már méretei miatt is jelentős:

Hild József

bajnai Sándor –
Metternich-Eastely

Klassicizáló

Képe repr –

Borbklass
80.C.

10 korona és
kiszállási ko
összesen
érvényesíttetni, mer
figyelmét elkeri
hogy ha haza n
a helyszínén kellett
e napokra neke
megfelelő kiszálla
tény, hogy a vasár
fordítottam.

Budapest 1914 juli

Hild József

Lvod

A Hár 1911.

6-7. 7.

(Régi pesti épitő-
mivészek.)

1911. 6-7 m

felvágható

Hild József

1.

A 90
6. 1. 26. 1.

tani a M. E. O. Bizottság r

Ellenben, ha idegen

felvetelét nem mi részite

pállitjuk.

Megtintelő rendeléset

Nagyságodnak legmélyebb

Fe

Hild József

A PES

l.

A Pesti Városház

1938. 9 sz. 6 l.

u.o. 8 l.

ton.

A kapunyitás előtt azt a nemes és emelkedett szellemet idézzük, mely a főváros közéletét a multban irányitotta és egyetemes szempontu láthatárba emelte. A pártérdek mindig meghajolt

–OKTÓBER 9—10. SZÁM

ITIKAI SZEMLE
RGY ENDRE

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
EGÉSZ ÉVRE ..... 20 P
FÉL ÉVRE ..... 12 P
EGY SZÁM ..... 2 P

a emléke

as Ákos

zet életében azért értékelte nagyra az er-
őket, azok erősitésére és alátámasztására
a gazdasági konszolidációt. A hivő igaz
e hitével harcolt elveiért, nem csinálta a po-
anem azt átélte nagy belső vivódásokkal és

Hild József

l

A Pesti Városháza

1937. 7. n. 4. l.

M E G H Í V Ó

A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda alapításának 350 éves fordulója alkalmából a Magyar Nemzeti Múzeum díszermében rendezett kiállításnak 1927 november hó 19-én délelőtt 11 órakor leendő ünnepélyes megnyitására.

Hild József

1861. restaurálta a bényi (Esztergom-m.) árpádkori templomot; kevés szerencsével.

A Múbarát 1922. 126

Lakomázó társaság.

940. Brackenburg Richard után
zója.

Hild József (szobrász!)

Életrajza (mint a Pallas Lexikon 9 k. 199 lapjan!) és arczképe Marasztoniától kiadva! 1)

A lipótvárasi bazilikának alapkövét 1851 ben Seitovszky János herczegprimás letette s Hild nagy erélyel fogott az épitéshez 2)

1) A Orszag. Tükre 1863 - 373. l.

2) u. o.

A lipótvárasi bazilikon (: Képpel :) . . . . . 398. 401. l.

Hild József

irod
v

Barát-Eber-Takács

A művészet története
II. k. Európa művé-
szete. Bp. 1934.

345. l
346. l

fiatal Obrenovics Sándort és feleségét, Draga Masina királyasszonyt. Urnapján, kora reggel vitte széjjel a táviró a világ minden részébe a szörnyüséges dráma hirét, az aradi Függetlenség, amelynek akkor munkatársa voltam, reggeltől estig hét különkiadást adott a királyi pár meggyilkolásáról és a világtörténelem e legborzalmasabb rémdrámájának részleteiről és fejleményeiről. Ez az esemény szakitotta föl a zsilipet, amelyen a következő évek során át behatolt a békén élő és nyugodtan emésztő kulturemberiség világába a véres, irtózatos események, politikai válságok és fölfordulások sorozatának folyama, egészen a világháboru kitöréséig. A gyilkosokkal cimboráló Karagyorgyevits Péter trónfoglalása, György királyfi mozgalmas élete egészen a trónigényről való lemondásáig és elüzetéséig, a boszniai annekszió, később a Balkán-háboru, a szláv politika, s különösen az orosz cári politika fokozatosan kiépitett szembefordulása Európa békéjével, a gyülölet-hadjárat az osztrák-magyar-monarchia és közvetve a hatalmas Németbirodalom ellen, egészen a szerajevói revolverlövésig, — minden év, sőt minden hónap meghozta a maga meglepő szörnyüséges eseményét a dráma végkifejlődéséig: a világ-

Hild József

Széchenyi István gróf
cenki kastélyának átá-
lakítását és kibővítését
Hild József és Pollák
Mihály tervei alapján
végezteti 1834–1838
közt, tanérdek pénzt
ölve bele.

MAGYAR MŰVESZET
1930.588.l.

Bártfai Szabó László

Gróf Széchenyi István
művész kortársai és
barátai.

Hild József

l.

Ar

Benedek empire ópen Dpen

24. l.

26. l.

1930

34. l.

35. l.

36. l.

37. l.

38. l.

41. l.

Hild József

épitész

wöll

Budtechnikfejl. 60. l.

1928

Szépek,s szépek van a [illegible]
a szobrot,mindenoldalról szép,s ha
donképen csak egy észletét ismerji
és ujabb szépségeket fedezünk fel
Dávid elaszticitása,karcsusá
tér,feketére retusált háttér előtt
A tekintet éles,alig van homloka,a
Az intelligenciát elsősorban a tek
Ebből az időből való két rel
királyi akadémiában,a másik a firen
Egyforma tondók,Mária t ngelybe ál
van dolgozva,mig a többi részletek
vázlatosan vannak csak [illegible]
amelyen a kis Jézus alakja van erő
állitva és erőteljesen megmintázva
gyermek és még is sok benne a ritm
tot látunk a mozdulat erejében,din
rész,szokatlan mozdulatokban,ami s
faragásának ezzel a raffináltságáv
jobbanmegfaragja,lecsiszolja,mig a

Hild Josef

epitez

ind

Buday II

J: Op. tfo kösterin
alli trebor
eseulmüver
Tőrjskörve
1895

..... *műhely.*

yfőnökség!

v ..... hó ..... n történő kifize-

. ..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

am.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Hild Josef

last
2

Bp tifo Mazám
katal
1907

Bruk 72. l

130
132

..... nevü munkás igazolta

a művezető aláírása.

élyezem:

vagy helyettesének
láírása.

. — Endrényi Imre, Szeged.

Hild József

ivod

Budapest, 1946. II évf
10 l. képekkel (A pesti Ullmann-ház romjai.)

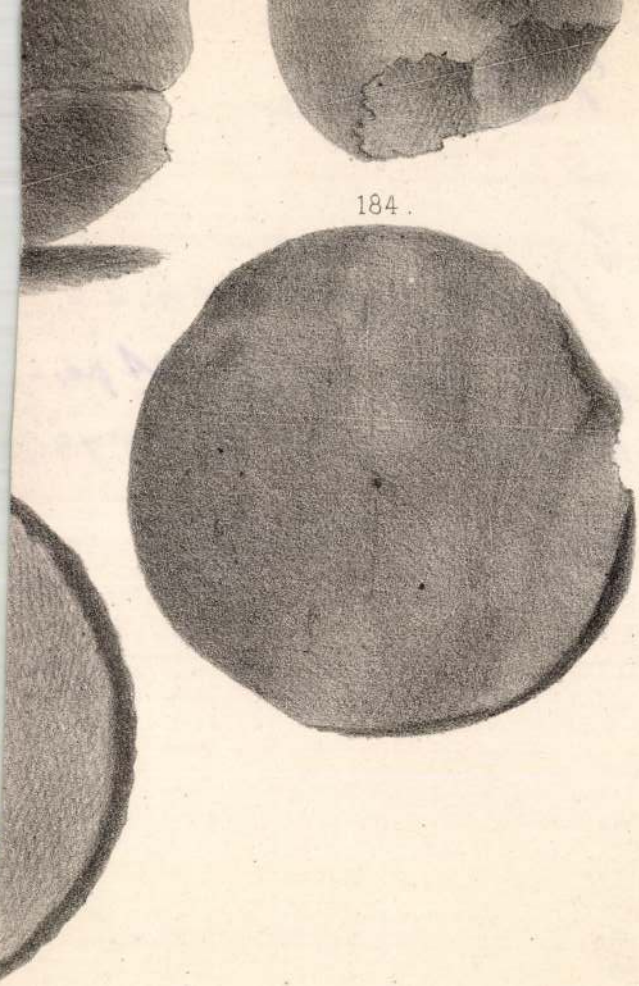

184.

Hild József

l.

Bp Épitőm VI

73. l.

28 PENGŐ

BOLTI ÁR HELYETT

16 PENGŐÉRT

kaphatja meg a kiállitáson dr. Kogutowicz Károly egyetemi tanár DUNÁNTUL ÉS KISALFÖLD IRÁSBAN ÉS KÉPBEN cimü pompás müvét.

A felnőtt ebből ismerheti meg a Dunántul gyönyörü tájait, a serdült ifjuságnak hasznos hazafias olvasmány. A fenti kedvezményt megkapja akkor is, ha a könyvet közvetlenül a Földrajzi Intézettől (Szeged) rendeli meg. A rendeléssel jogot szerez arra is, hogy a közeljövőben megjelenő II. kötetet is hasonló áron kaphassa meg.

Kérjen részletfizetési kedvezményt.

Egyetemi Földrajzi Intézet
Szeged, Zerge ucca 19. sz.

ABLAKA GYÖRGY, SZEGED, KÁLVÁRIA-U.

Hild József

Csaskai Endre dr

Széchenyi műemlékek
Nagycenken, Soproni
Szemle Kiadványai
74. sz. Soproni Szemle
Kiadványai, 74. sz.
Sopron 1939. 5. l.

Hild József
építész

állítólag ő terverte
az alábbi kastélyt.
Fenti Lovasberenyben
is dolgozott a Cziráky-
család számára.

Csatkai Endre dr.

A dénesfai gróf
Cziráky-kastély.
Soproni Szemle
1940. 1. sz.
képekkel

28

SZÉKELY BERTALAN (1835–1910)
Nocturno
A Szépművészeti Múzeum képének kisebb-
méretű változata.
Vászon, olaj, 52×36 cm

PESKE GÉZA (1859—1934)
Nagymama alszik
Vászon, olaj, 90×134 cm

Hild József

1861-ben a bényi
rk. templomot Ecvés
szerencsével restau-
rálta.

Cvód
a
Csányi műemlrest

14. l. 1943

Hild József épilesz

Csatsopronkörnyék 37. l.

[illegible] 1932

1834-38. Körök gróf Széchenyi István megbízásából bővítette a nagy-cenki Széchenyi-kastélyt.

Hild József
épitész

Der Ungar 1844. ajsr. 5.
(Pesth. Ofner Notizen.)

Kalmár

Hilol József
építész

Der Ungar 1844. ájr. 27.
(Pest.- Ofner Notizen)

Kalmár

Hild József

nőd

Csemegi József ifj

Dr Scholen Arnold = A pesti Deák-téri ev. templom. / MMÉE Közl

1940. 110. l.

Könyvism.

Hild József

Csemegi József: Schoen

Ar: Hermina főhercegnő budapesti emlékkápolnája (Bpest 1937) c. könyvének ism. MMÉE Közl. 1937. 314. l.

Részvételi

a Magyar Mérnök- és Épités

Bejelentem, hogy a Magyar Mérnök-

Szövetsége szegedi vándorgyűlésén folyó évi jú
résztveszek.

Kedvezményes vasúti utazásra jogosit

Szegedre és vissza igényt tartok a magam és

Szegedre érkezem ____ én ____

vonattal.
autóbusszal.

RÉSZVÉTE

SZÁLLÁSRA :

1. a) Június 28-29. (Szállás költsége a Tisza és Royal szállodában) egy ágyas szobában 4·— P
1. b) két ágyas szobá-

Hild József

Die Feierlichkeit
der Grundsteinlegung
zu dem Baue des
Handelstande Ge-
bäudes in der königl.
Freistadt Pesth am
4. Juni 1828. Buda,
1828

Gen. (509)

VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI
M. KIR. MINISZTER

35766. szám.

3

Hivatkozással f
a pozsonyi Szent János káp
tárgyában kelt fölterjeszt
mellett a IX. ker.m.kir.áll
deletem másolatát tudomás
gett megküldöm.

Budapest, 1913. j

A miniszte

Hild József

erőd
2

Dívald Akad. palotája

11. l. 1917

Hild József
építőmester

Der Ungar 1845. jún. 12.
(Pesth-Ofner Neuigkeits-Bote.)

Kalmár

Hild József
építész

Der Ungar 1845. márc. 21.
(Pesth-Ofner Neuigkeits-Blatt.)

Kalauz

Hild József

l.

Bierkeptőt 1937

229. l. többszor
230. l.
231. l.
233. l.
234. l.
238, 239. l.
243. l. 244. l.
357. l.

KÖNYVKERESKEDÉS **MAGYAR JENŐ** ANTIQUÁRIUM
BUDAPEST, IV., MÚZEUM-KÖRÚT 31.
TELEFON: 883-64 LEGOLCSÓBB BESZERZÉSI FORRÁS TELEFON: 883-64

T.

Müemlékek Országos Bizottságának,

Budapest.

Rákos-u 1o.

Hild József

Dr Bierbauer Virgil:

Egy régi pesti ház felfedezése.

MAGYAR MŰVÉSZET
1926. 416-417.

A Petőfi Sándor utcai régi Károlyi-ház, amely-ben a Párizsi-házzal volt

Hild József

épitész

l. Bevpestkávérérer

rozsnyi budai

1219. l. 1935

Méltóságos Uram !

Második Rákóczi Fe

fágjának Sztehlo Ottótól

Hild József

4od
2

Beneder, Frau A.

Marzell:

Die Pester Bau-
künstler Empirezeit.

A Műgyűjtő

1930. 8-9. sz.

236, 237. l.

A

KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT

RENDES TAGJAI TAGJEGYEIKKEL

ÖSSZES KIÁLLÍTÁSAINKAT

DÍJTALANUL LÁTOGATJÁK,

CSALÁDTAGJAIK SZÁMÁRA

ÖT INGYENJEGYET KAPNAK,

RÉSZTVESZNEK A RENDES TAGOK KÖZÖTT

RENDEZENDŐ

TÁRGYSORSJÁTÉKON

ÉS INGYEN KAPJÁK A

TÁRSULAT ÉVKÖNYVÉT

(12 ÍVEN 180 KÉPPEL)

BELÉPÉSI NYILATKOZATOKAT KÍVÁNATRA

AZONNAL KÜLD A TITKÁRI HIVATAL

Hild József

Szód
z
Biro B) Kezik
R minőtöt

1936 261. l.

Detta h. n. VI. 185.

Hild

epitet

Szlegomi bazilika
Kopácsy érsek alatt

Wod
orovszky S
B Estom. 42 (383) l.

MUM 1909

..... *műhely.*

főnökség!

.....hó.....n történő kifize-

.....indokából személyesen meg nem

.....szamu .....

n.

vi ..... hó.....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Hild József

Bpest. Virágbekvetahár (József-tér)

Képe repr.

8, 10, 17-20, 23, 33-35 Borb(klam) épil-c 1948

46, 50-52, 54. l.

58-9, 61, 66-70,

76

78

80

MAGYAR KIRÁLYI
FÖLDMIVELÉSÜGYI MINISTER.

13644. szám.

I.B/-2.

4/1

Az 1913.évi 766
ványaira idezártan megkü
helyreállitására vonatko
Egyben arról ért
kálatok engedélyezése te
roztam.

Budapest, 19

Hild József

vád

Bierbauer Virgil

Az épitenet. Magyar

Művelődéstörténet.

V. k. Bp. é. n. 574 l.

575. l. képpel –

...répás.

...epes.

...emplom.

SZAKCSOPORT

Szobosk.

KOR

Kr. sz.

MÉRET

m: 100.

ALCSOPORT.

SZÁRMAZÁSI HELY

MESTER

SZEMÉLYI VONATKOZÁS

EGYÉB ADAT

...istena halott Krisztussal.

...RÓLA?

Hild

1844. Epitom.
Pest.

mod

366
648. l.

B Pops.] bm is Pops. to be var.
c. n

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191 ..... (

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbiz

Kelt ....., 191 .....

.....

tanu.

.....

tanu.

Hild József

épitéz

Az egri szécsényhárat

épitette 1832 - 37 ben

Csod

[illegible]

B Heves 94. l.

om 1910

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedél

.....

a műhelyfőnök va
aláír

8. sorsz. Műhelyi min'a —

Hild József

l.

Re: Az első pesti nár tört. 1941

Budvalero

49. l. –

50 l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Hild József

1832-37. épitette az
egyi székesegyházat

Br Karlegyikejesk

49-51. l

Szerda **6** Ida	
Csütörtök **7** Kassai vértan.	
Péntek **8** Kis Bold. Assz.	
Szombat **9** Kláver Péter	

IX. hó	Szepte
Vasárnap **3**	

Hild Jónef

wod

z

Bund Gra

33. 1.

Schuch-Grabow
Am. univ. alleor
Schul. idm
1942

biztosító társasága már a háborút megelőző időben is közel 100 éven át nagyszabású tevékenységet fejtett ki Magyarországon. Ez a tevékenységük természetesen most fokozott mértékben folytatódik Magyarországon működő fiókhálózataik útján. Ezenfelül letelepedett itt az olasz «Astra» is, amelynek üzleti forgalma ezidőszerint még nem bír nagyobb jelentőséggel. Ellenben lényeges előtörést jelent, hogy a «Riunione» megszerezte egy igen régi magyar biztosító intézetnek a «Foncière»-nek döntő többségét, majd legújabban a «Foncière» magába olvasztotta a szintén jelentős üzlettel rendelkező «Magyar-Francia» biztosítót is, úgy, hogy ez a lényegileg olasz társaság az egybeolvasztás után előreláthatólag a legnagyobb díjbevételt fogja Magyarországon felmutathatni. Ezen a területen még megemlítjük a formailag osztrák, lényegileg azonban olasz «Nemzetközi Balesetbiztosító» régen itt működő fiókját is.

Hitelszervezetünkben az olasz tőkének a háború előtt nem volt lényegesebb szerepe. Az «Assicurazioni Generali»-nak volt tőkebeli érdekeltsége a «Magyar Általános Takarékpénztár»-nál. Ez az érdekeltség — amely nem jelent irányító befolyást — ma is fennáll. Az összeomlás után megalakult Budapesten az olasz tőke jelentős részesedése mellett a «Magyar-Olasz Bank», amelynek most már túlnyomó részvénymajoritása a Banca Commerciale Italianá-nak, ennek az állami jellegű olasz nagybanknak, tárcájában van. Ez a magyar pénzintézet teljesen az olasz tőke érdekkörébe tartozónak tekinthető.

A kereskedelmi forgalom terén meg kell még emlékeznünk azokról a törekvésekről, amelyek oda irányulnak, hogy Magyarország az Olaszországgal, illetve a tengerentúli országokkal való áru- és hajózási forgalmát lehetőleg Fiumén át irányítsa. Ez a szép és kedves város, amely a magyar szent korona ragyogó ékességeinek egyike volt, érzelmileg ma is közel áll hozzánk. Éppen ezért a magyar kereskedőtársadalom a régi tradiciókra és a sok régi baráti és üzleti kapcsolatra való tekintettel is nagy előszeretettel veszi igénybe a fiumei kikötőt és a fiumei kereskedelem közreműködését. Az olasz kir. kormány is megértéssel és szeretettel karolta fel fiumei régi kapcsolatainak feleleventését. Ez külsőleg is kifejezésre jutott abban, hogy Fiumében külön magyar királyi vámhivatal létesült, amely egyre jobban mozdítja elő a magyar-olasz áruforgalmat. Ugyanebből a megértésből származott az az újítás is, hogy a magyar-olasz szarvasmarha-forgalom, amely évente kb. 50 ezer darabra terjed ki, 1936 július óta Fiumében bonyolódik le az erre a célra alakult «Magyar-Olasz Forgalmi R. T.» útján. Az olasz-magyar barátság egyik beszédes kifejezője az a tény is, hogy 6—7 tengeri hajónak, amelyek magyar lobogó alatt közlekednek, Olaszországban van a felszerelési kikötőjük.

Mindent összefoglalva örömmel állapíthatjuk meg, hogy a magyar-olasz gazdasági összeköttetések szépen fejlődnek és félreérthetetlenül kifejezik azokat a szoros politikai és őszinte, meleg érzelmi kapcsolatokat, amelyek hazánkat a nagy és nemes olasz nemzethez fűzik. Az olasz királyi és császári pár budapesti látogatása örvendetes alkalmat nyújt arra, hogy a magyar nemzet kifejezze csodálatát és hálaját Olaszország iránt. Ebből az alkalomból bizonyára sokunkat eltölt az a meggyőződés, hogy a két ország gazdasági kapcsolatainak kiépítése és megszilárdítása terén még igen sok történhetik. Az árukereskedelmi forgalom még lényegesen fejleszthető. Magyarország még igen sok pompás mezőgazdasági termékét, a nagyszerűen fejlődő olasz nagyipar pedig még igen sok kitűnő gyártmányát helyezhetné el — mindkét ország kereskedelmének beható foglalkoztatásával — Olasz-, illetve Magyarországon. Itt talán segíthetne az a kezdeményezés, amely a pár évvel ezelőtt Budapesten tartott olasz-magyar kereskedelmi konferencia eredménye volt. Ez arra célzott, hogy kooperáljon állandóan egy vegyes olasz-magyar kereskedői bizottság az olasz-magyar áruforgalom fejlesztése érdekében. Sokat lehetne még tenni az idegenforgalmi kapcsolatok fejlesztése terén is. Népszerűsíteni kellene a nagy fejlődésnek indult olasz filmipart is Magyarországon. Az olasz és magyar kézműiparosság között is lehetne bizonyos csereforgalmat létesíteni.

Ennek a közleménynek a kereteit persze lényegesen meghaladná, ha a fejlesztésre irányuló eszközökről és módszerekről beszélnénk. Célunk csak az volt, hogy örömmel regisztráljuk az olasz-magyar gazdasági kapcsolatokat, de azt is jelezzük, hogy nincs helye a megállásnak, hanem elhatározott szándékkal, erős meggyőződéssel, következetes és tervszerű munkával kell ezeket a kapcsolatokat mindkét ország javára és meleg barátságunk szilárdítása érdekében továbbépítenünk és fejlesztenünk.

Részlet az 1937-es milanói vásár magyar kiállításából

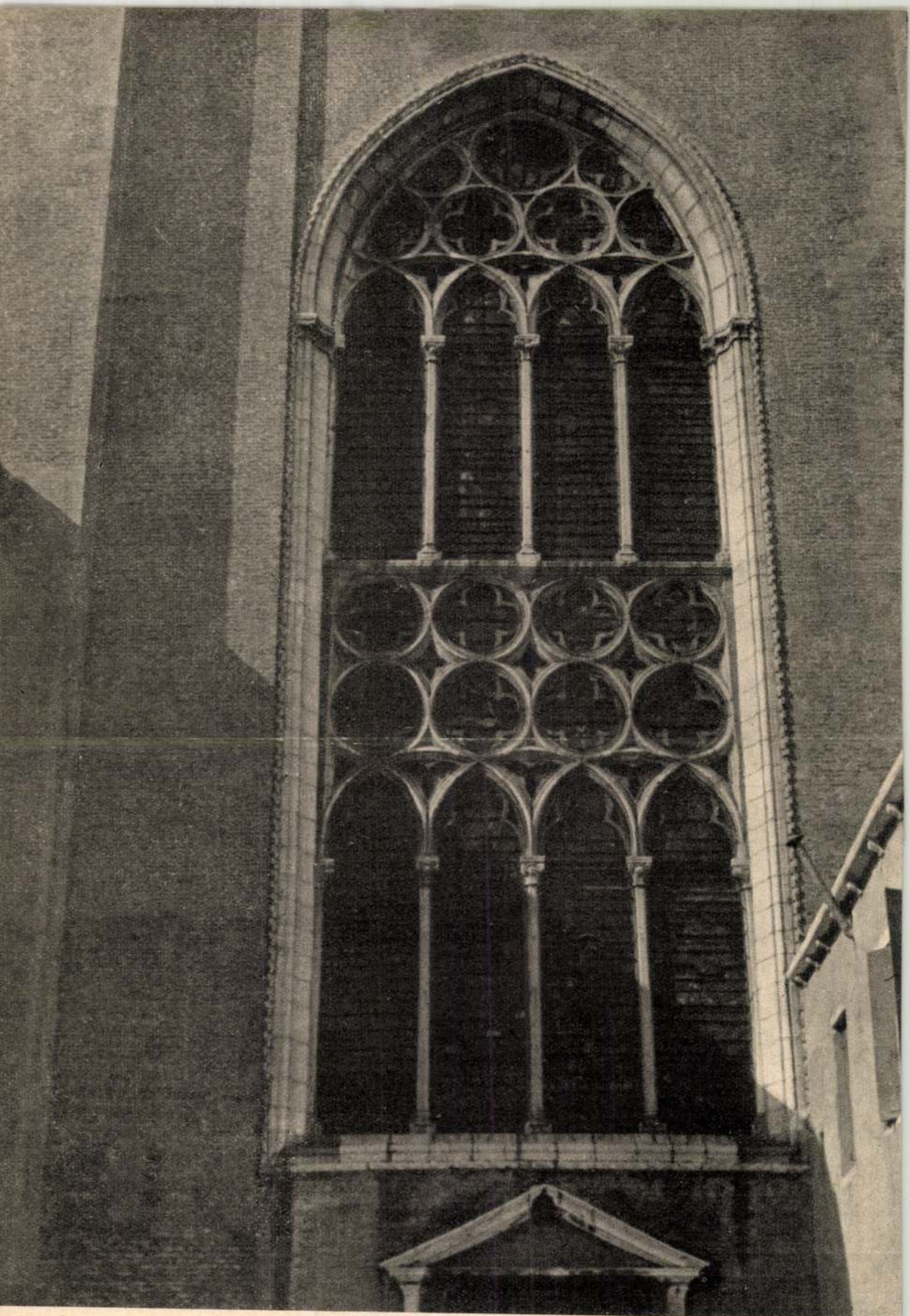

ASSISI

FOTO LANGER KLÁRI

Az Assicurazioni Generali budapesti székháza. Épült 1829-ben Hild József tervei szerint

becsülést. És a személyi érintkezésnek ez a folytonos fokozódása az, amely legjobb biztosítéka politikai barátságunk állandóságának és kölcsönös gazdasági kapcsolataink szilárdulásának is.

Tekintsük mindenekelőtt a Budapestre érkezett olaszok számát. 1890-ben ez 413, 1896-ban 1613, 1910-ben 947. A háború utáni összeomlást követőleg a fővárosunkba érkező olaszok száma 1921-ben még csak 773, 1922-ben 1748, 1929-ben már 2367, 1930-ban 4164. A legnagyobb emelkedés azonban az utóbbi három évben mutatkozik. 1934-ben 5845, 1935-ben 7713, 1936-ban pedig már 12,630 olasz érkezik a magyar fővárosba. Ez jóval több, mint amennyi csehszlovák, jugoszláv és román állampolgár összesen érkezett ebben az évben Budapestre. Ami a megfordított irányú idegenforgalmat illeti, ennek mértékét az az adat világítja meg, hogy az Olaszországba utazó magyarok részéről 1935 május 1-től 1936 április 30-ig a Magyar Nemzeti Bankhoz visszakerült ellenőrző lapok adatai szerint ebben az évben 14,945 magyar utazott Olaszországba. A visszaérkezett ellenőrző lapok számánál bizonyára magasabb számú kiutazás történt. Alig tévedünk tehát, ha a kiutazások számát globiálisan 16 ezerre becsüljük.

Hogy ezek a kölcsönös utazások mennyi pénzforgalmat jelentenek, ezt csak kombinálni lehet. Általában az a feltevés, hogy a fővárosunkba érkező olaszok átlag három napot töltenek itt és átlag 90 pengőt költenek. Ha ez a számítás megáll, akkor a Budapestre jövő olaszok 1·1—1·2 millió pengőt költenének el nálunk. Viszont az Olaszországba utazó magyarok ott tartózkodási idejét átlagban egy hétre és egy-egy magyar által Olaszországban költött pénzt átlag 700 lírára becsülik. Ez annyit jelent, hogy az utolsó évben Olaszországba utazott magyarok ott 11—12 millió lírát költöttek. Láthatjuk, hogy az idegenforgalomnak további fejlődése, amely bízvást remélhető, hovatovább gazdaságilag is jelentős tényezőjévé válhatik a két ország közti forgalomnak.

Különösen áll ez az ú. n. quarnerói kliringre, amely Abbazia, Laurana és ezek környéke különleges magyar fürdővendég-forgalmát szabályozza elmés módon. Ez a kliring-megállapodás, amelyet a fiumei kereskedői konfederáció kötött a Magyar Nemzeti Bankkal, azon az elven épül fel, hogy a quarnerói fürdőkbe utazó magyarok által ott elköltött pénzt viszont az ottani szálloda- és penzió-tulajdonosok hús-, cukor-, vaj-, liszt stb. import útján Magyarországon költik el. Ez a különleges kliring 5 év alatt mintegy 22 millió lírát forgalmazott és körülbelül 20 ezer egyéni és 6 ezer társas utazásban résztvevő utast jelentett a Quarnerónak. Ennek fürdőéletére a magyar látogatottság döntően kedvező befolyást gyakorolt, viszont sok magyar üdülőnek jelentett minden nehézség nélkül hozzáférhető gyógyulást vagy pihenést.

Ami a gazdasági élet további területeit illeti, úgy mindenekelőtt megemlítjük azt a szinte domináló pozíciót, amelyet az olasz biztosító társaságok Magyarországon elfoglalnak. Az «Assicurazioni Generali» és a «Riunione Adriatica», Olaszországnak ez a két, nagy nemzetközi üzlettel rendelkező

XVIII. századbeli Szent János-kút az Assicurazioni Generali budapesti székházának udvarán

Az 1937-es budapesti nemzetközi vásár olasz pavillonjának homlokzata

Legfőbb kiviteli cikkeink voltak a búza (25), szarvasmarha (13·7), gépek és készülékek (4·2), baromfi (2·5), árpa (2·3).

*

Tudvalevőleg 1934. május 14-én létesült Olaszország, Ausztria és Magyarország között az ú. n. római megállapodás, amelyben kifejezésre jutott az aláíró három államnak az a törekvése, hogy előmozdítsa a dunai államok gazdasági helyreállítását. Ennek a célkitüzésnek eszközéül szerepel az önellátásra irányuló irányzat leküzdése és a kivitel kölcsönös megkönnyítése. Lássuk már most, hogy a római megállapodás mennyiben érte el célját az olasz-magyar viszonylatban? Összehasonlítás okából egymás mellé sorakoztatjuk a római megállapodást megelőző 3 és az azt követő 2 gazdasági évnek eredményeit:

Össz-importunk hány %-a esett Olaszországra?

1928—29	4·2
1929—30	4·6
1933—34	10·—
1934—35	9·7
1935—36	7·4

Össz-kivitelünk hány %-a esett Olaszországra?

1928—29	5·3
1929—30	9·5
1933—34	8·9
1934—35	10·5
1935—36	13·3

A római megállapodás tehát elérte azt a célját, hogy az olasz-magyar külkereskedelmi forgalmat növelje. Az emelkedés azonban csak a Magyarországból Olaszországba való exportnál mutatkozik, míg az Olaszországból felénk irányuló import némileg alatta maradt az 1933—34. évi aránynak. Az 1936—37. gazdasági évnek eddig letelt három negyede is ugyanazt a tendenciát mutatja. A behozatali arányszám 7·2, a kiviteli 13·7%.

Az áruforgalmon kívül az olasz-magyar gazdasági viszonylatban igen nagy jelentőséggel bír az idegenforgalom, amely mind a két irányban örvendetes fejlődést mutat. Ez a fejlődés az, amely nemcsak gazdasági és pénzügyi szempontból bír fontossággal, hanem meggyőzően mutatja a két nép érzelmi összeforrását, a személyes érintkezés utáni vágyat, a kölcsönös rokonszenvet és meg-

HILD *József*, építész (1789—1867), a magyar neoklasszicizmus egyik kiváló mestere. Apja, H. János, a régi Pest történetében nevezetes szerepet játszó Újépület építője, Bécsből került Pestre s itt született fia. H. a bécsi Akadémián tanult, majd hosszabb időt töltött Olaszországban. Önálló, rendkívül termékeny pesti működése 1820-tól datálódik, s tevékenysége különösen az 1838-i nagy árvíz után fokozódott. Főbb művei a ma is fennálló Lloyd-épület, a lipótvárosi templom eredeti terve, az egri székesegyház és az esztergomi bazilika módosított terve, azonkívül igen sok magánház és főúri palota. Nemes ízlésű, nagy formakészségű építész volt, de a Feszl és Ybl előtti magyar építészet szűk keretein nem tudott túllépni.

E. G. I. 460 l

Viselet.

Női ruha.

A hölgyek egyike magy
dereku házi ruhát, másika pe
fátyollal, vállra vetett Erz
ró virágokkal visel. A hátté
szik. Felirata:

MAGYAR DIV

alól középütt: Ny. Rohn A. P
legalól középütt: Melléklet

Kny., mér. 22: 27 cm.

Hild József

1789–1867

Irod. 1927

Dívald Magyarunvenul-ri

236 l.

239. l. Eppel

Az 1938.évben 475.708.43 P

A csökkenés indokolása tek

felsoroltakra.

5.Alrovat. Vegyesek. Előirán

12o.88

a./ Irodaszerek,nyomtatványok, irodaberendezések karbantartása stb.:

Irodaszerek.....	1.8o
Nyomtatványok.....	2.3o
Irodaberendezések és apróbb felszerelések.....	2.3o
" " karbantartása	1.38
" " munkabérek	31
Irógépek és számológépek karbantartása.....	17
" " munkabérek	3
Irodahelyiségek átalakitása és karbantartása...	1.o4
" " munkabérek	25
Irodahelyiségek tisztántartása.....	1.oo
" " és órabéres al - tisztek munkabére.....	9.64

Hild József

vred
2

Dombi József dr ÷

Ismeretlen Budapest
A fővárosiasság épülete.
Művelődés. A Bez-
kart havi folyóirata.
1941. szept. 5.

Zrinyi Miklós:

Mellig, kissé jobbra né
pag van L boglárján a Megváltó
gének gallérjá lehajtott, atill
lad s brokát mentéjé álló ga

L forgójának

NICOLAVS COM. S
THIEN. PRÆSIDII

a kereten: „NICOLAVS COMES S

a kép alatt: SERINVS pugnans
Æterno cunctos

s a „NICOLEO Comite ne Dux co
Heros impiger adseruit" bef

Rézmetszet, méret

444

Hild József

Erod

Z

m. mivtört

Dívald 1927

145. l.

146. l.

I. számú szelvény
Pénztárunknál történő fizetéskor és felszólamlásnál a számla ezen szelvénnyel együtt felmutatandó.

110087013

Hild József

vrád
z

Egyházi és Vallási
Tar 1833. III. f.
(Az Egri Fő Templom)
131. l.

Pest,

Tériterény.

Árpádkori építészeti Maradványok óbudán ezim
által ist füzet ről melyet szerettem.

Budapest 1919. január 18

Gyöckel

Hild József

1789 – 1867

Ellés Ei: Ay

Edvi Eszt i forkeed 1929

15. l.

16. l.

30. l.

32. l.

során ellátogatott Bádenbe, melynek gyógyforrásai sok tekintetben ugyanolyanok, mint a budapestiek, azután Bad Ischlbe és Bad Hallba, ahol a gyógyfürdőépítészt érdeklő technikai megoldásokat tanulmányozta.

Dr. Szepeshelyi Andor (1903, Márkusfalva, Szepes m., róm. kat.), állatorvos-doktor, adjunktus a műszaki egyetem állatorvosi osztályán (Hetzel Henrik professzor). Ösztöndíjas az első félévben. Kiküldetésének célja az volt, hogy a háziállatok, de különösen a kancák meddőségének kór- és gyógytanával közelebbről megismerkedhessék, annak diagnosztikáját és therapiáját a bécsi Benesch professzortól, mint nagyhírű szaktudóstól, elsajátítsa. A bécsi Állatorvosi Főiskolán, főleg annak szülészeti klinikáján, módjában állt a klinikai teendőkkel megismerkedni s a gyakorlatokon is résztvenni. Közreműködött a klinikán számos műtétnél s az intézetben folyó különböző kutatómunkáknál. Vizsgálatokat végzett a bécsi szarvasmarha- és lóvágóhíd anyagán és több ménesben és tehenészetben a meddőségi diagnosztika és therapia technikáját gyakorolta. Bécsi tartózkodása alatt fejezte be két eredeti kutatáson alapuló cikkét, melyek közül az egyik a petefészkek regenerációjával foglalkozik hibás ovariotomia után, a másik a kutyák, macskák és sertések intravenás evipan-natrium narkozisát tárgyalja.

Dr. Szép Ödön (1905, Szolyva, Bereg m., ref.), bölcsészdoktor, egye-

veg. XIX. sz. e. f.

hyalit-üveg. XIX. sz. e. f.

IX. sz. e. f.

belsejében arany alapon hátlapfestésü páros jelenet.

V. EZÜST.

958—1062.

őségszarut tartó gyermekalak. 1860 k.

, kétkaru, tetején virág. Empire.

eobarok. Bécs, 1830.

ullámos szélü talapzattal. Pest, 1866.

1850 k.

X. sz. e. f.

k. XIX. sz.

eobarok diszitéssel. Bécs, 1840.

körvonallal. XIX. sz.

Hild József

Csulék-könyv az esztergomi főtemplom 1856-diki augustushó 31. dik napjáni végbement felszentelésére. Pest 1856. 45. l.

919. POHÁR, fazettált, fenekén buzavirá
920. TALPAS POHÁR, cseh üveg, oldal
921. FÖDELES SAJTÁR ALJJAL, kéke
922. KÉT FLAKON, köszörült gyémánt
923. NÉGY FLAKON, köszörült üveg. X
924. KÉT FLAKON, sötétkék köszörült
925. KÉT FLAKON, kék üveg.
926. KÉT FLAKON, rubinvörös üveg.
927. KÉT HOSSZUKÁS FLAKON, kösz
928. KÉT FLAKON, kék üveg.
929. Négy különböző üveg-flakon.
930. FESZÜLET, öntött üveg, köszörült
931. POHÁR, fazettált, beköszörült, gazd XVIII. sz.
932. SERLEG, köszörült diszitésü üveg, kel
933. POHÁR, oldalán négy medaillon be
934. PALACK DUGÓVAL, „schwarzlot" XIX. sz. e. f.
935. POHÁR, köszörült, cseh üveg szine
936. CUKORTARTÓ FEDŐVEL, köszöri

Hild József

vrád
z

Edvi Bp.

94, 95. l 96. l.

1896

138
213

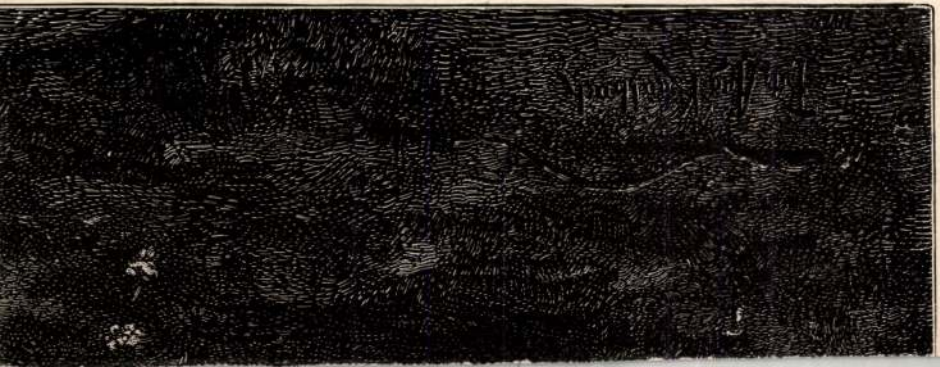

Hild József

épitész

1846 be kerülettel a buda-
pesti lipótváros r. katt.
hitközsége vezére épitendő
uj templom első tervét.
Ezt a tervet többször meg kel-
lett változtatni s ugy csak
1851 aug 14 án fogtak az
épitéshez.

1867. márc. 6 án halt
meg Hild József. Március
20 án Ibl Miklós tartott
meg az épités folytat ásával.

irod

Épitő Ipar 1889. 37 sz.
(A budapest-lipótvárosi
templom)

..... nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

ezem:

..... helyettesének
a.

Endrényi Imre, Szeged.

Hild Josef

epitet XIX

z eleje

cod

Épitő Ipar

1899. 192. l

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ...

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ....., 191..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Hild Touch.

epitem XIX to
elego

Lod

Epito Spar

1899. 233. l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ...

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

Hild József

az alábbi templom
terve fentitől:

Teleki József:
A foktői ref. egyház
multja és jelene.
Bp. 1881. 28. l.

SORSJEGYÁRUSÍTÓ — KÖLCSÖNKÖNYVTÁR
MAKÓ
VÁROSI BÉRPALOTA — TELEFONSZÁM: 272
Postatakarékpénztári csekkszámla száma: 43171

T.

E U R O P A Lapterjesztő Vállalat,

B U D A P E S T.

V.Rothermere.u.12. III-2.

Hild József

tervezte az alábbi
iskola épületét. Felépült
1857-ben

Erődi – Bodnár

[-ek a Bp info
IV. ker [illegible]] realisk
75. cof-re
1931

13
35

5. l.) — Berti Toesca 948—950 l. (Kép 948. l.) (Pinturricchio.) — Lepold—Lippa 55. l.

PINTURICCHIO, BERNARDINO (umbria festő, 1454—1513) KÖVETŐJE

Madonna Jézussal és angyalokkal (109. kép)

Tondo, fa, tempera, átm. 41·5 cm.

—ó: Az esztergomi Hercegprímási képtár Magyar Korona, III., 1879., 20. szám. — Rényi 13. l. — Z.: Az esztergomi érseki kép tár. Új Magyar Sion, XVI., 1885., 677. l. — Körösy László: Esztergom. Esztergom, 1887 235. l. — Maszlaghy II., 49. szám. (Siena festő.) — Gerevich: Az Újság, 1916. júl. 2 3. l. — Esztergom vármegye . . . Bp. é. n 176. l. — Gerevich PA, 232. l. (Pinturicchi ismeretlen tanítványa.) — Van Marle: XI. 1929., 546. l. (Verocchio isk.)

PISAI ISKOLA, XIV. század

Szent Jeromos

Fa, tempera, 26×28·5 cm.

A kölni Ramboux- és az Ipolyi-gyüjteményből Ramboux, 137. szám. — Gerevich PA, 230 l. (Pisai iskola.)

PISANELLO (veronai festő, 1397—1455)

Szent Jusztina egyszarvúval (110. kép)

Fa, tempera, 100×90 cm.

Az Ipolyi-gyüjteményből.

Hild Józef

lásd

szerd. Fejér György

Szent és Üdvösséges Dolog a Templom Épités. Fejtegette a Pesti Leopold Városi Uj Templom, Felszentel tetése alkalmatossagával 1817. Eszt. Jun. 15 diken. (1817. Wag. oct. 16 lap.

Buda)

Hild József

Wód
2

Fáb nagymagyejó mennek

5. l. 16 l.

1936

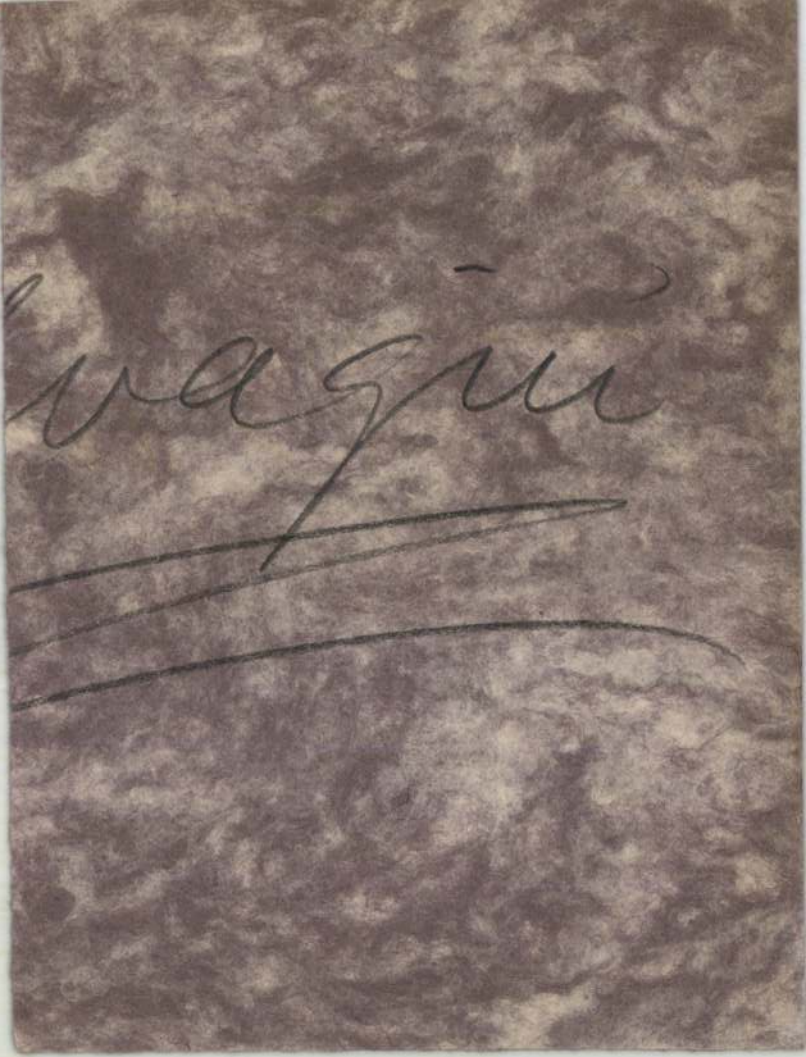

H i l d J ó z s e f

építész

Fővárosi Lapok.1867.márc.8. /Fővárosi hirek./~~H. J.../~~

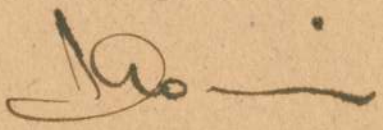

Hild József

Fővárosi Lapok 1875. 118 l.

* **A Coburg-ház** — a lánchidtéren — jelenleg már teljesen fölszerelve várja urát: Coburg Fülöp herceget, honvédőrnagyot, (József főherceg sógorát,) kinek esküvője mára van kitűzve Brüsszelben, Luiza belga királyi hercegnővel. Az ő lakodalmukra utazott el József főherceg, b. Alcsuthy név alatt, segédje, b. Nyáry alezredes kiséretében. A fiatal hercegi pár alkalmasint a jövő szerdán érkezik fővárosunkba, hol állandóan fognak lakni. Házuk — bármily szépen van is átalakitva, — kivülről nem mutat fejdelmi palotát. A nagy árviz után néhai Libasinszky szabómester épitteté azt magának Hild mesterrel s tőle vette meg az öreg Coburg herceg a negyvenes évek végén negyvenkétezer forintért. Kétemeletes ház s azelőtt nem igen tűnt szembe, mignem utóbb Hauszmann tanár teljes sikerrel átalakitá, ugyhogy most külsőleg is a legszebb épületek egyike szobrászati ékitésekkel. De belseje az, a miért urak és hölgyek ugyancsak járnak oda s hetfőn délben Ráth Károly főpolgármester és Kammermayer polgármester is megnézték. A termek az izlés és pompa luxusában ragyognak. Szebb butorokat, függönyöket, szőnyegeket képzelni sem lehet. Francia disz angol kényelemmel egyesitve. A mi ritkaságot Fülöp herceg a világ minden tájáról összehordott, az itt kitünően felhasználták. Számos műtárgy látható. Igen érdekes a khinai szoba, melynek butor-kelméit a herceg maga hozta Khina és Japánból. Ő tud is valamit khinaúl s járat egy lapot a mennyei birodalomból. Fegyver-szobája is igen pompás, gyönyörű fegyverekkel. A herceg kitünő

FELSŐMAGYARORSZÁGI RÁKÓCZI-MUZEUM
KASSA

36/1939.sz.

A Müemlékek Országos B
nagytekintetü Elnökség
B u d a p e s t

IX.Högyes Endre u.9.

delmi lakás ékitésére is felhasználtak egyetmást. Kivánatos, hogy a fiatal hercegi pár minden tekintetben megkedvelje a pesti lakást.

vadász s zsákmányának ritkább példányaiból a fej-

Hild József

wod
z
Fridbelo templ

mark: R 6p-
pléb

5. l

elhelyezni
és körzetén
megoldása
1935

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

H i l d József

építész

Fővárosi Lapok.1869.jan.14. /Fővárosi hirek./

Hild József

vrd

E: Rw.

Foerképmtört

m. műemlékek jonás kecskemét

208, 210. l 1929

218. l.

Hild József

vród

2

QM Tud, és a

Forster Akad. mindenlvédek

82. l. 1928

A meglepett kormányzó előtt, akinek valóban sejtelme sem volt Károly császár és király Budapestre érkezéséről, azt a kívánságát fejezte ki IV. Károly, hogy kormányzói tisztéről mondjon le, a főhatalmat neki adja át és egyuttal felajánlotta, hogy a magyar hadsereg főparancsnokává nevezi ki nyomban és neki a Mária Terézia-rend nagykeresztjét adományozza. Közel három óra hosszat tartott, amig a kormányzó, akivel szemben a király mindvégig a teljes elismerés hangján beszélt, meg tudta arról győzni IV. Károlyt, hogy kivánsága lehetetlen.

Alig hagyta el a kormányzó dolgozószobáját a király és visszatért a miniszerelnökségre, hogy onnét az Erdődy-féle autóba ülve, visszatérjen Szombathelyre, a kormányzó azonnal magához hivta a kormány tagjait és még néhány vezető politikust tanácskozásra. Ezeket a tanácskozásokat azután a kormányzó személyes elnöklete alatt kisebb-nagyobb megszakitásokkal napokig folytatták.

Nyomban a legsulyosabb demarsokkal léptek fel az összes hatalmak és a kisantant-államok budapesti képviselői, akik kijelentették, hogy amennyiben az excsászár és király azonnal el

Hild József

épitész

írod

Gárdonyi Albert dr.

Ötven esztendő Budapest székesfőváros történetéből. Bp. 1925.

102. l.

Itáliát, de a nyers pénzértéket keresték. A karolingkor már a multat értékeli és kívánja, művészi emlékeit és kultúráját a sajátjába akarja olvasztani.

Az antik gemmák, pénzek megbecsülését a karolingkortól számíthatjuk, s ezt mintegy örökül adta az egész középkornak. Az antik pénz, de a mágikus erejűnek tartott féldrágakövek értéke magasan az anyagértékük fölé emelkedett, így csakhamar megjelennek a kor egyházi rendeltetésű ötvösművein mint különleges becsű kiemelkedő díszítmények. Csak így magyarázhatók azok a visszásságok, hogy a felfeszített Krisztus és az ájtatos szentek alakja mellett antik női fejek, Ámort, Merkurt, vagy félisteneket, nem ritkán ruhátlan Venust ábrázoló antik gemmák tűnnek fel. (Az ú. n. *Drei Königenschrein* Kölnben). Jellemző és érdekes a XI. századból származó, a kölni Érseki Múzeumban lévő *Harimann kereszt* díszítése, melyen a Krisztustestre antik Venus fejet erősítettek. Másutt császárkori vagy VI. századi bizánci pénzek egyházi hasz-

Hild József

Ivód

Fülep Lajos: Magyar épiteszet. Nyugat 1918. Ajár. 16. 683 l. – 684 l.

(Folyt. köv.)

KADAR ENDRE

szabna minden elkövetkezendő zenének. Ezért volt Wagner küzdelme oly súlyos, ezért nem érte meg győzelmét Berlioz.

Mint a középkorban a latin nyelv egyeduralmát lassankint kikezdték az egymásután megszólaló nemzeti irodalmak, úgy a német zene kénytelen lesz helyet engedni maga mellett másféle kifejezésmódoknak is. A 19. században kialakult nemzeti próbálkozások még a németség árnyékában maradtak. Valami lényegében mást talán csak Berlioz és vele Liszt kezdett. Debussyvel a francia zene második felszabadító kísérlete indult meg.

Föltünő értetlenséggel állnak vele szemben azok, akiknek a francia lélekkel semmi kapcsolatuk nincs. Talán segített volna ezen az akadályon a háború előtt fokozódó nemzetközi érintkezés. De úgy is: mindig lesznek idegen számára nehezebben hozzáférhető művészek. A franciák maguk Racine-hoz hasonlítják ebben Debussyt.

Ilyen szemmel nézve a legtöbb ellene fölhozott kifogásnak megtaláljuk magyarázatát. Melodikája: természetellenes, exotikus, beteges annak, aki nem ismer, vagy nem ismer el csak olasz-német melodialehetőségeket.

Hild József

vod
z
Gallina Friggesdr

Budapest
utca nevei.
Városi
Szemle
1930. 1349. l.

Mindenfelé eltérjed a baljós mi. Sarvazzi

alatt még mindig csak az volt jó, a mi külföldről, s különösen Erfurtból került. A gazda- és kertészközönséget számos esetben való részedetése sem volt képes ez előítéletből kiábrándítani. Mauthner üzlete átszenvedte ez időben a kezdet és uttörés összes nehézségeit, de legyőzte őket szerencsésen, s lassankint megnyerte az egész hazai gazdaközönség bizalmát, a melynek mind e mai napig féltékeny őre és birtokosa. Hogy mekkora lendületet vett a gazdaközönség e kitüntető bizodalma révén a vezetése alatt álló magkereskedés, az kitünik abból, hogy a mig eleintén csak igen szerény dimenziókban, s mindössze 2 egyénből álló üzleti személyzettel kezdte meg a közbizalom meghóditására irányuló harczot, — ma 46 tagra növekedett e személyzet s üzlete a legnagyobb e nemü kereskedések közül való egész Európában. Londont és Párist kivéve, nagyság dolgában Mauthner üzletével egyetlen ilynemü üzlet sem vetekedhetik a kontinensen.

A mellett, hogy a magyar gazdaközönséget kifogástalan pontossággal látja el évről évre jó magvakkal, sokkal tisztességesebb árakon, mint a mibe a külföldi gyenge magvak kerültek egykor, kiterjesztette összeköttetéseit Szerbiára, kusokból lett meg szánalmasabb «komponisták», a zenei felfuvalkodott békák után hirtelen feltünik egy ragyogó tehetség, mely annyit igér, hogy az ember szinte remegve várja, vajjon megfelel-e majdan mindennek.

Az opera szövege nagyban elősegité a mély hatást, melyet a mű elért. Giovanni *Verga* rövid népszinmüve után készült, mely maga is kedvencz repertoir darabja az olasz szinpadoknak.

Egy leány története, ki féltékenységből megöleti kedvesét. A szép *Santuzza* észreveszi, hogy a csalfa, hiu *Lola* elcsábitotta az ő kedvesét, Turiddut.

Husvét ünnep van. A falu lakossága templomba siet és Santa még egyszer könyörög kedvesének, hogy térjen vissza hozzá.

Ez már ingadozik is, ekkor megszólal künn *Lola* csábító, kaczér dala és *Turiddu* eltaszitja a könyörgő leányt s uj szerelmével a templomba siet.

Mindig komorabbá lesz a hangulat. A hegedük sirása, zokogása, az üstdob halk dobbanásai, a fuvolák fel-felsivitása és a nagy bőgő szomoru döngése szomoru történetet mesélnek. Érezzük, hogy a halál közeleg.

H i l d

építész

Független Budapest. 1920.okt.22.
(A régi Budapest építészete.)

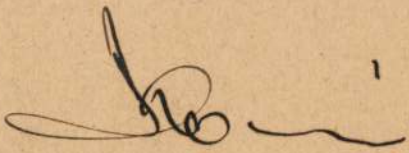

Hild József
épitész

l.

Gont Bpest [illegible] és [illegible] -e.

1932

62, 63. l.

MAGYAR KIR. VALLÁS- ÉS K

663/940 szám.

melléklettel.

R Ajánlott

Mücsulé

Hild József

l.

Genthtörökmend

349. l.

Budán

1944

~~Tü bronzból VII. 196.~~

Hild József

epitem

vród

Nyolaskolb

Genth. Budapesti

155. l. képesting

1933

Hild József

ipod L'architecture

du

Gonthclassicisme

5. l. - 6. l.

en Hongrie.

Kap. 1944 köppel

NRH

Hild Josef

l.

Gerevich Einheitskomp

198. l.

1942

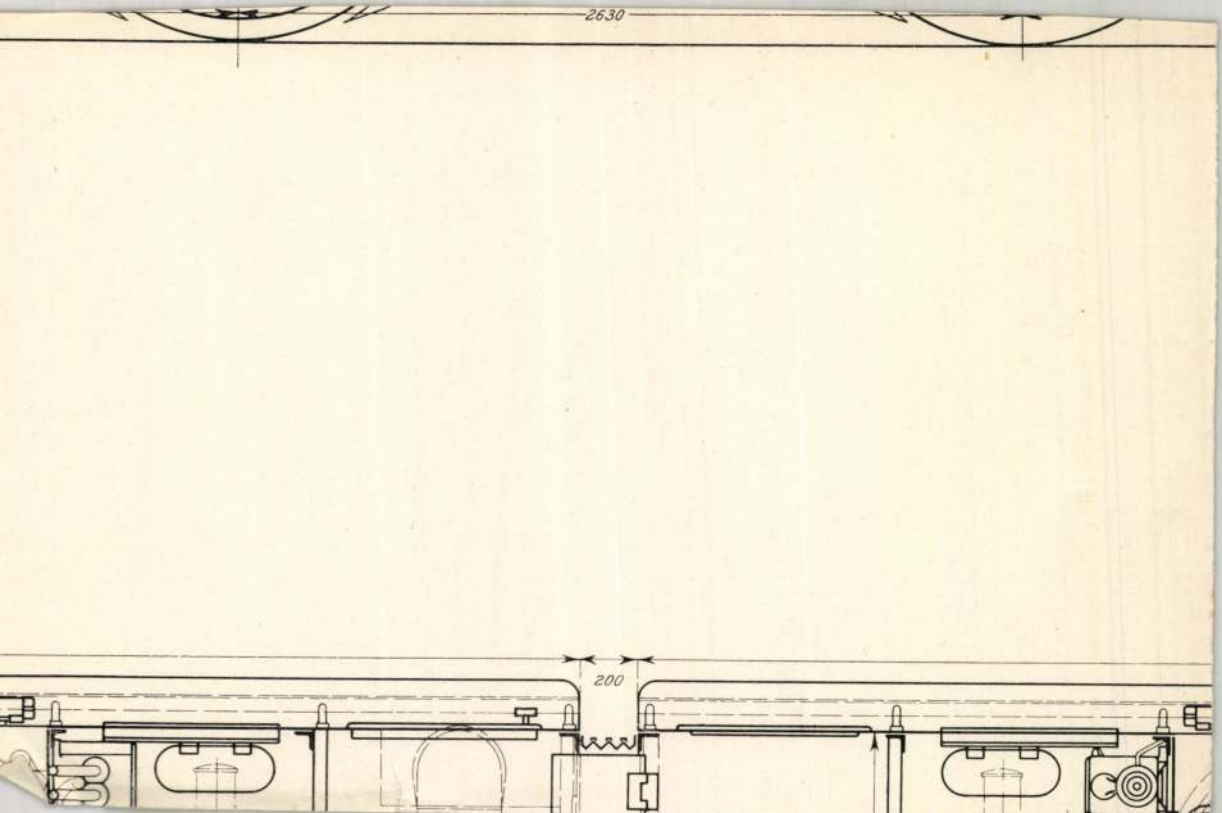
2630
200

Hild József

építész

1852

l.

Gerő László

A 150 éves keresztelő-
nagyasszonyi templom.

Budapest. 1947

329. l.

25°
43°
26°
44°
27°
JELMAGYARÁZAT.
Az 1897—98. évi részletes felvételek területe
Az 1899. évi általános " "

Hild József

épitép

erőd

Gerevich L'arte

23. l

antica

ungherese

Roma, 1929

ábrázolja, midőn egy kis fiú a kert aljában félve
s tőle lecz kerítés választ el. A gyepes
eserü lapú, kerítésre felkuszott futóka
kbe. Középütt meg fordulva áll, a szőke fiúcska
te, balját czombjához szorítja, és agáskodni
apka ellenzővel és kék csikkal, világos kék kötött ing
ró fehér nadrág, sarga harisnya rövid
arna topán. A kerítés léczeit kitördelték, a
c van befestve, a kaptárak látszanak s a hát-
ák díszlenek. Jelvése alól balra: „PESKEGÉZA".

129: 159 cm.
/98 sz. leirattal. Ára 900 frt. — Elszámolta-
9), az elszámolást Tudomásul vette 1899: V.
irat. (277/99).

×

76633 sz. leirattal kiadatott a pétervá-
itásra (573/99), hozzuan 1900. IV. 9-én ér-
).

Hild József

ejtes

Gentmüeml

nain talanszor

1951

Hild József

épitész

vöd

Haeufler 1854

I. 154. l

Buda-Pest, Hist. Top.
Skizze v. 6 f u. Pest
u. dem Umgebungen
Pest 1854

RÉGÉSZET

Az Esztergom-vidéki Régészeti és Történet
Társulat létrejötte a régészeti kutatások megindí
tásával függött össze. 1892-ben a Kereskedelm
és Iparbanknak a Széchenyi-téren megindul
építkezései során előkerültek a Szent Lőrinc vér
tanúról nevezett templom maradványai. Ezeke
Récsey Viktor bencés tanár rendszeres ásatássa
feltárta és irodalmilag is ismertette. Ugyan
készítette a társulat első alapszabályait.

Művének folytatója Némethy Lajos esztergom
vízivárosi plébános lett, aki 1895-ben és 1896-ba
a szentkirályi földeken ásatott, hogy a johannita
lovagoknak Szent Királyról nevezett kolostorá
és templomát feltárja.

Azokból a leletekből, melyek e két ásatás alka
mából előkerültek, továbbá a Némethytől sze

Hild József

vrõa

Haeufler 1854.

III. 17. l.

gunk, esetleg jelében a
engedélyezni méltóztass
A hagyatékhoz tar
szerzése iránt pótlólag

Kelt Budapesten

Hild József

l.

Gerő Művészetről

Művészetről

393, 436. l.

1939

Hild József

Hermina kápolnája (1854) gotizáló romantikus épület

L:A

Gerőpesti 263. l

városmag rendezése és a műemel védelem

Építés-Építészet

1950. 4. 4

Kedves Bárá

most meejdent
nyát szeretettel a
lég sinus a Jöiga
Múzeumom kézi
a nyár folyamán

ÚJKLASSZIKUS TEMPLOMOK

Hild József (1789—1867) alkotásai: az esztergomi bazilika (1827 előtt) és az egri főszékesegyház (1831 és 1836 között)

Hankiss 214. l.

A m. Géniek 1941

Stevenson-nek, a jeles angol elbeszélőnek emlékét is őrzi, emléktábla figyelmeztet bennünket arra, hogy a barbizoni iskola egyik megalapítója a magyar Paál László volt. Ez az újdonságkeresés s nem a művészi hagyomány megszakadása magyarázza a magyar »újrakezdés« sűrű eseteit. *Újat* akarnak kezdeni, nem *újra* kezdeni — s ez nagy különbség.

A másik kérdésre is ebben a szellemben kell válaszolnunk. A vízszintes koordinátatengely is olyan szilárd, mint a függőleges.

A magyar művészet történetéből semmi lényeges nem hiányzik, ami megvan a nyugati művészet történetében. Különösen a kontinens három vezető művésznemzetével tart fenn állandó kapcsolatokat. Az olasz építészet, szobrászat, festészet hatása Szent Istvánnál kezdődik, eleven az Anjouk és a Hunyadiak alatt, osztrák közvetítéssel irányítja a magyar barokkot. A német hatás elsősorban a városok csúcsíves építészetén, szobrászatán, táblafestészetén látszik meg, a városi renaissance-on, újkori történeti és monumentális festészetünkön stb. A francia románkori építészetünkön, modern festői irányainkon stb. Olasz és német bencések, francia premontreiek és ciszterciek irányítják a kora középkor művészi alapvetését ; a tatárjárás után lassankint a városokra tevődik át a hangsúly : városi templomok és más középületek, ferencesek, domonkosok és a városi polgárságból kikerült, céhbeli építészek szellemére és stílusára. Nagy családok várai utánozzák az első nagyobbszabású udvari építkezéseket az Anjouk és a Hunyadiak alatt. A korán kezdődő s messze elnyúló renaissance városházakat és főúri kastélyokat ihlet ; a barokk egyházfejedelmek és előkelő mecénások pénzét és ötleteit követeli. A XIX. század elejének művészete Lyka Károly ma már közhasználatba átment szavával »táblabíró-művészet« — a táblabíró megyei úr, aki minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül, nemes hagyományból foglalkozik a közügyekkel — egyszerű, komoly, méltóságteljes művészet, amelyben azért sok a puritán bensőség is, s a családias szépség. Mint Finnország fővárosának, a magyar városoknak s Budapestnek is az újklasszicizmus adja meg jellegzetes képét, amelyet csak lassan homályosít el s dolgoz át a rátelepedett újabb rétegek — romantika, szecesszió stb. — kevésbbé markáns arculata. A magyar úri ház és a magyar középület oszlopcsarnokos homlokzata mutatja azt a benső rokonságot, amit csak nagyon kevés országban — talán még

Hild József

rvód
z

Hekler Budapest

83, 87–89, 93, 95. l.

1933

Hild József

Lárd

Hajlók

1937. 2. n. 97. l.

Hild József pesti építész
építette az egri székesegyházat
Pyrker érsek megbízásából, 1831-
tól öt év alatt építette a haj-
dani Mihály templom helyén. a képe
megjelent a

Haraúk sa külföld 1868.-631 lap

ÉS EMBERTANI TÁRSULAT

.NDÓ VÁLASZTMÁNYA 1903-BAN

)bor Béla, Dr. Forster Gyula, Dr. Fejérpataky
Dr. Kammerer Ernő, Ráth György, Br. Révay
Schulek Frigyes, Szumrák Pál, Dr Thaly

gyel, Bubics Zsigmond Kassa, Odescalchy
ajó-Kaza. Dr Thallóczy Lajos Bécs.

Hild József

erőd

Hittrich Ödön dr.:

Deákteri épületeink

multja

Bp 1922. 18. l.

~~Sárospatak VIII. 218.~~

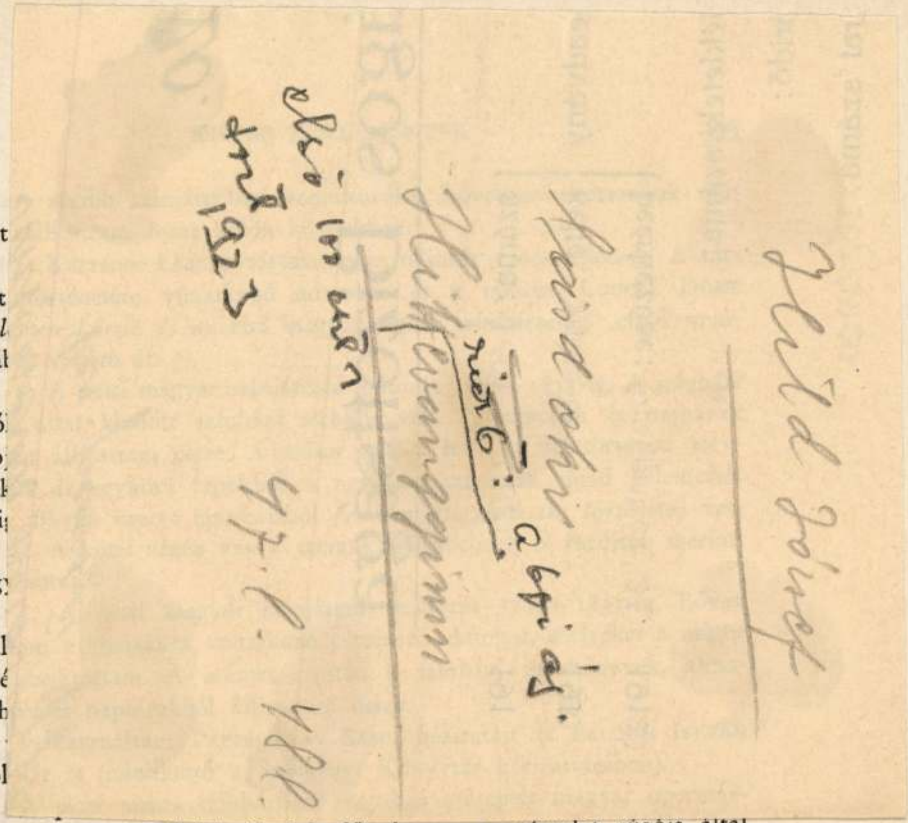

sorát

sulat
„Kel
kájá

súgó
alap
zetek
pedi
tem
tárg

talál
közé
nach

napl

sulat műsora kétféleképp fordul elő. A magyar társulat súgója által

Az István-téri színházban tartott előadásoknál a szereposztás is fel van tüntetve.

Az adatok a hírlapokból vannak kiszedve. A kötet végén tárgymutató van.

Az újabb színjátszás műsorait, melyeket részint a hírlapokból, részint színházi újságokból állítottam össze, a következő kötetek foglalják magukban:

a) a Vígszínház műsora,

b) a Népszínház és Népszínház—Vígopera műsora,

c) a Magyar Színház műsora,

d) a Király Színház műsora,

e) a Belvárosi Színház műsora,

f) a Népopera—Városi Színház műsora,

g) a Pesti Színház, Kamara Színház, Fővárosi Operett Színház, Royal Színház műsora,

h) 25 kisebb színház műsora,

i) a Budai Színkör, a Városligeti Színház és a Várszínház műsora (a Várszínház műsora a Nemzeti Színház és az Operaház által tartott előadásokat nem foglalja magában),

j) az Erdélyi Mihály igazgatása alatt álló színházak műsora,

k) a kísérleti színházak műsora.

Hild

A nemet szinhaz felepítése
Hild ussa bizatok, ki a
Kossoruzok 3 pagatevből
egy vijat alakít and ösze
s a szenit fogja az uj szin-
házat felepíteni.

Honderü 1847 II. 98 l

Hild Joisef

építész.

Építi 1833 ban az egri szökes egyházat. Építőmestere ezen remek műnek Hild Joisef úr, a pesti gyönyörű kereskedői s deroni-háznak alkotója, ki több évén át Romában tanulá az építési műveszetet.

Uj szökes egyház Egerben.
Honnüvész. 1833. 27–28. l.

Greph Jeremiás

ötvös.

XVI. sz.

Hild József

Erőd

Hekler a. M.M. Tört

200, 201 l. 202 l.

1934

Képekkel

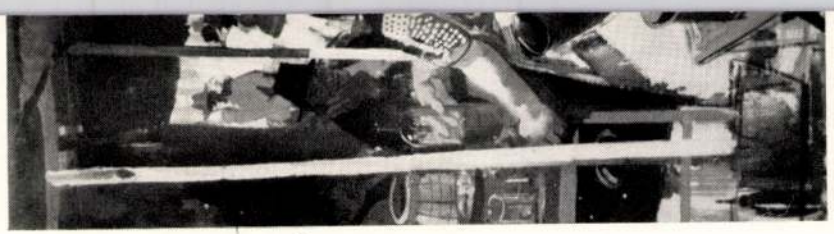

9. SZOLNOKI LACIKONYHA

Hild József

ívód
2

Hekler Antal

Művészet és világ
nézet. 1916–1940.
Bpest, 1943. 35. l.

alles sehen zu lassen, was für einen Menschen oder ein Tier bezeichnend ist. Doch eben diese hurtige Wendigkeit des Pinsels, die in Tempera so flüssig und so schwungvoll zu gestalten weiss wie andere Maler mit wasserfarbe — eben diese spielerisch-bunte Sprunghaftigkeit der Farbflecke nimmt das Auge gefangen und lässt es ohne Unterlass auf dem Bilde umherwandern.

Auf einer Marktszene ist ein Bauer zu sehen, in lebhafter Unterhaltung mit seiner Frau. Aber noch lebhafter ist das reizende malerische Geschwätz, das auf dem Rücken des Bauern vor sich geht : unter den verschiedenen Farbflecken, aus denen seine Gestalt zusammengefügt ist. Oder noch viel lebhafter, noch mehr in die Augen springend ist der Gegensatz, mit dem ein schwarzer Schatten auf die blendende Lichtstärke der Figur antwortet, die er zu begleiten hat. Schwarz gegen grelles Rot, Rosa, Gelb und Blau. Und in das kontrastvolle Geplänkel zwischen Gestalt und Schat-

Hild

épites

A Kereskedőség háza Pesten 1828-ban kezdetett épittetni Hild épitőmester alatt; ebben vagyon a nemzeti és polgári Casinok felséges intézetik. Deronnak felséges háza a Duna mellett, melyet Hild készitett, s nem csak Pest fondának, hanem egész hazáuknak dicze.

Magyar szorgalom és mesterségek történeti rajzolatja. Honmüvész 1833. 238–239 l.

Pécsváradi Sámuel

Ötvös,

XVIII. - 37.

Hild József

Pyrker László egri érsek ő exja ama nagy-
szerű új székes egyházat, ~~[illegible]~~ Eger-
ben a végi helyett épittete
Hild Józs. pesti archi tectus
felügy elése alatt 1832-1834
közben.

Főoltár Eépe az egri székes egy-
házban. Honmüvész. 1835.
599. l.

Hild

A helvét hitvallásnak Losoncon 1845. végén megbízták templónak felépítésével, Állítólag 1846 tavaszán kellett az építést megkezdenie.[1])

Vidéki futár. Honderü. 1846. I. 59

Kégl Ferenc

rézmetsző.

nyitványdolog is elég jól végződött, egész délután rajzoltam Károlynak. Eleinte kissé untam a dolgot, mert a legnagyobb butaságokat kivánta, hogy rajzoljam, de azután látva az ő örömét, örültem én is a türelmemnek és jól elmult az idő egész estig.

Most újévig nem írok naplót.

CSÁTH GÉZA

Hild József

Keverte és építette a budai Csárnáfürdőt, a Lloyd-palotát, az Európa-szálló-dát (ma főrepülőnysággyülete), a Diana-fürdőt.

Horváth Henrik:

A régi Post

MAGYAR MŰVESZET

1929. 6061.

előkészítésére. Éppen mert az amerikai elnökválasztás nem megy babra, éppen mert ez a választás igazi választás, melyben föl is lehet kerekedni, alúl is lehet kerülni: a nagy trustök nem tűrhetik sokáig, hogy hatalmi elrendezkedésük ettől a megszakítástól s pláne a talajvesztés lehetőségétől legyen állandóan megfenyegetve. A parlamentet nem bánják; az odaát semmit sem jelent; azt állandóan zsebükben tarthatják s a mellényük zsebéből kifizetik, mint ideát a bankok az ujságokat. De négy évről négy évre egész Amerikát megvásárolni egy kicsit drága mulatság, s még drágább s még veszteségesebb egyáltalában nem is dolgozhatni, mert mindig az elnökválasztásra kell előre gondolni. Olyan gazdasági természetü hatalmi szervezetnek, mint aminő az amerikai plutokrácia, természetes és szükségszerű megfelelője a kormányzati állandóság, aminek, mint az új Német Birodalom döntő példája mutatja, egyetlen biztosítéka a monarkia, még pedig, hogy a személyváltozás se okozzon zökkenőt: az örökletes monarkia. Ez elkövetkezés törvényszerűsége már előredolgozik a Roosevelt okvetetlen sorra kerülő harmadik elnökségében — s két Napoleon esete is mutatja, hogy ettől csak egy lépés elébb az életfogytiglan való elnökségig, majd az örökletes császárságig. Rooseveltnek meg kell adni, hogy született médiuma ennek az elkövetkezésnek; egyénisége, mely az úri kocsisnak minden pozitivumával és negativumával teljes, igen alkalmas a gyereklelkű yankeek képzeletének izgatására s

Hild József

A kép zőművészetek cs. kir. akadémiája Közgyűlésén 1836. marc. 26 an műtaggá választatott.

Művészeti akadémia Közgyűlése Beésben Honnűvész. 1836. 236 l

Hild József

l.

Hor Bp [illegible] 1938

53, 55, 56, 86,

90, 97. l.

105, 132, 133,

135. t.

Hild József

épitész

írod

Horváth Elemér és

Horváth Mária –

Irások Budapestről –

Bp. 1940. 11 — 12. l.

Hild

red

Istvan baics i naptára

1864. 100 l.

Hild József

cód

István bácsi nap-
lója. 1864. (Az
esztergomi vártem-
plom épülő hom-
lokzatáról.)

Szerkesztőség !

zágos Bizottsága, programmjához hi-
ának ismeri müemlékeink és általá-
deklődésnek a közönség legszélesebb
lását - az idén is tervbe vette egy
egtartását. Különös jelentőséget ad
előadások az elszakitott magyar mü-
s u.i. hangoztatni, hogy ez a théma-
tterjesztés keretei, egészen kivá-
közönség lelkében megerősitse az e-
eti kulturális közösség szétszakit-

Hild József

(tévesen Janos-
nak írva)

l.

az,

Horváth Arvíz a

370. l.

nemzeti
Nécsnyk"
a p-budaiaron
1838. b

1938

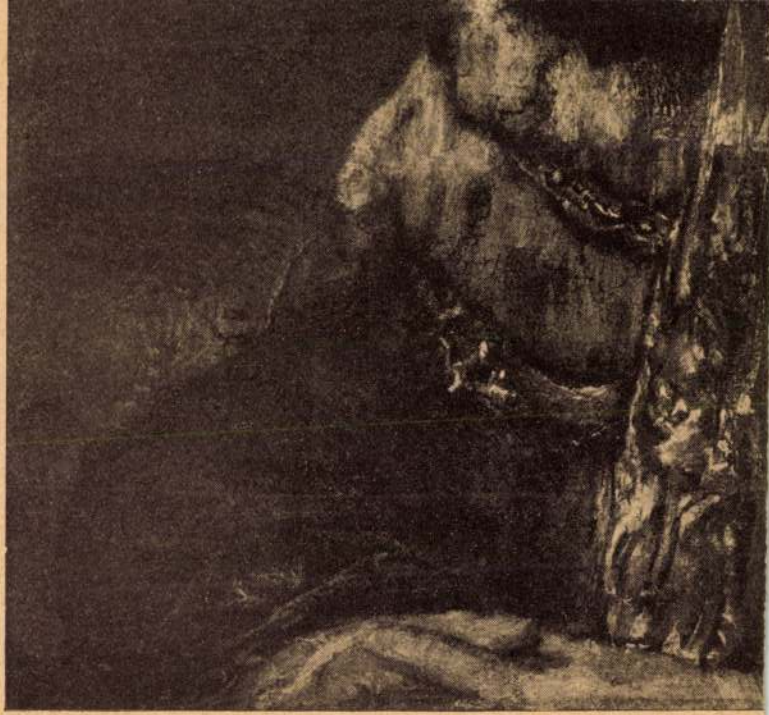

REMBRANDT: A HÁRFÁS

REMBRANDT: KÖNIG DAVID MIT DER HARFE.

Hild József

vrád

Horvát emlékezetet

M. a tritt

38. l. – 39. l.

BP-en

1946

47

DÉL.

SZETIVÁNYI A.

III. A'

Hild

A görög olah kösség az aldunasoron a görög templom mellett Hild hires épitészünk által pompás kétemeletű házat épittet, nagy iskolául sepél hasznos célokra szolgáland.

Budapesti napló. Jelenkor
1840. 50 szám.

Hild József

cvód

Jajmegszent.

60–62 l.

c. n.

214. kép. *Jordesz imaszőnyeg, XVII. század.*

KÉTOSZLOPOS JORDESZ SZŐNYEG

Hild Tonét

Tervei tanú épitetés
az esztergomi papne-
velő-bérettel.

rvd
2

Istvan bácsi naptára.

Pest. 1865. 87 sz. kör ll.

Hild József

Pest-budai figurák
a mult szarád 3-as
évből. MF

Lásd
2

Jajczay Pauer rajzai
a Tőv kotban

3. l. 4. l.

1941

10 l

Hild József

épitaz

1789–1867

vöd

Kat. Lex

II. Bp. 1931. 285. l.

Hild József

fejezi be az esztergomi
székesegyháznak Kühnel
Pál által megkezdett épi-
tését. A templom kutseje
1845 elkészül. Belsejei
meg dolgoznak. 1856-
a király plenlésében
szentelik fel.

Katren 202. l.

Kabdebolyi:
A szenarsz. épités kezdete Morgon
Ifi Epen Iptelt um. tule
1912

~~Aradi ág. ev. egyház VIII. 28~~

Hild József

O.B.: Az egri székes-egyház belseje.

Karcolatok 1937

Hild József

Grassalkovich III. Antal herceg 1837-ben vele építteti újjá a gödöllői kastély kápolnájának kupoláját.

Kapossy Iván: A Grassalkovichok mint művészetpártolók. Napkelet. 1924. 9. 17. 306. l.

Pályi Sándor V. 219

MDK

Hild József

a pesti ev. templom tatarozása uj homlokzatkiépitéssel.

82.o. /repr. u.o. 42. kép/

repr. 83.o. 43. kép.

ZÁDOR ANNA: POLLACK MIHÁLY. Bp. 1960.

Hild József MD

1810-ben Hild János és Pollack Mihály készitenek tervet az egykori Grassalkovich-telekre épitendő muzeum részére.

Pollack jó viszonyban volt a Hild család pesti ágával. Hild József 1813-ban négy és fél hónapikg nála dolgozik.

236.o. 16. jegyz.

ZÁDOR ANNA: POLLACK MIHÁLY. Bp. 1960.

Hild József

MDK

A terézvárosi templom főoltára kérdésében az 1820-as évek elején eredménytelenül tárgyaltak Dütrich, Hild József és Hofrichter mesterekkel. A megbízást 1824-ben adják Pollack Mihálynak. A nyersoltárépítmény 1825 júliusában már elkészült. Teljes befejezés 1828.

220.o.

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild József

MLK

építőmester

Az 1828-beli összeírás szerint Hild Klára
/azaz József/

100 legényt foglalkoztat.

246.o. 106.jegyz.

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild József

MDK

1848-ban elpusztult a Vigadó tervezett ujjáépitésének Hild Józseftől származó tervsorozata két változatban, valamint esetleg ugyancsak Hildtől a színház ujjáépitéséhez készült tervsorozat.

318.o. 76.o.

ZÁDOR ANNA: POLLACK MIHÁLY; Bp. 1960.

Hild József MDK

A Harmincadhivatal épülete Pollack Mihály müvének tekinthető. Hivatalból is kellett vele foglalkoznia. Az aláirás nélkül reánk maradt tervek két változatra bonthatók és nincs rajtuk olyan stiláris vonás, mely Pollack szerzősége ellen szólna vagy más tervezőre utalna.

Hild Józsefnek egy erre a célra készült tervéről is tudunk.

281-285.o.

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

Hild József

műve a csákvári kastély. (ma
állami TBC intézet) Helyreállítása
megkezdődött. Terv szerint 2 évig
tart. Mj szint fog kapni

Műemlékvédelem, 1958. II. évf.
4 sz. 238 l.

Hild József

építész MDK

Nógrád megyében, csak egy kétes művel szerepel.

90.e.

Genthon Nógrád. 1954.

M.D.K.

Hild József, építés

Műve a ceglédi református nagytemplom, melyet a 90-es évek restauráló munkája eredeti alakjából teljesen kivetkőztetett.

Közli:

Dr. Rados Ferenc: A neoklassicizmus nagymagyar templomai.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1936. 70. köt. Havi füzetek, IX. füz. 7-12. sz. 39. old. 41. á.

MDK

Hild József és Pollák Mihály építészek

1839-49 körüli szomoru képe a fővárosnak ekkor már elmult ugyan részben, mert H. és P. öntudatos munkája folytán a föv. fizionomiája nemesedő vonásokat kezdett nyerni. A Muzeum, a Ludovicseum, és a Lipótváros egymás után emelkedő palotái a szebb jövő előhirnökei gyanánt jelentek meg.

Weber Antal.1823-1889.
Vas.Ujs. 1889. aug.11. XXXVI. 32.sz.

MDK

Hild József és Pollák Mihály ép.-k

1839 -ben Hildnek Pesten és vidéken nagy épitészeti praxisa volt, ki Pollákkal a régi idök legjobb mesterei közé tartozott.

Jakabffy Ferenc: Weber Antal és müvei.
Magyar Epitömüvészet. 1907. 11. sz. 1-4.l. Pantheon.

M.D.K.

Hild József, építész

nevét Budapest építészetéről írott cikkében II. folytatásában említi a névtelen cikkíró, mint a klasszikus szellem nemes és tisztult ízlésű művelőjét, aki nagy mértékben „közreható Budapest fejlődésére". Legkiválóbb alkotása a lipótvárosi bazilika, melyet 1851-ben kezdett meg.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1897. XVIII. évf.
jan. 5. sz. 3. old.

H ild József épitész M.D.K.

rozványiné Tombor Ilona: Néhány szó kastély-
Müemlékeinről

Müemlékvédelem 1961 / V. / 3. sz. 184.1

MDK

Hild József

Bevilaqua Borsody B.: A magyar Athén barokk csodái. Nemzeti Újság 1928. jul. 29. 43.l.

MDK

Hild József

Egy régi pesti ház feltámadása. Magyar Müvészet 1926. 7. sz. 416.l.

MDK

Hild József

A lipótvárosi templom eredeti gipszmodellje. (fénykép).

Képzőm.Társ. 1899. tav.nemzetk.kiáll.

Hild [József] [építész] MDA

Hild tervezte a lipót városi Szent István-bazilikát. A megvalósítás és a tervek kijavítása Ybl Miklósra maradt.

Gerő László: Ybl Miklós 8.1.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1964. ápr. 2.

01

Hild [József], építész MDh

A Fővárosi Levéltár bistokában megvannak Hild eredeti tervei.

(—ts): Költözik a levéltár 3.

ESTI HIRLAP, bp. 1963. jan. 28.

Hild József
építész

H.DK

Méltatás.

Granasztó i Pál: Jól Miklós
Élet és Irodalom, 1964. április 4-7 lap

MDK

Hild József

Rados Jenő dr.: A neoklasszicizmus nagy magyar templomai. Bpest 1937. 38.l.

Hild József

Osztrák származású építész.
Magyarországon telepedik le és magyar állampolgár lesz.
Néhány száz épület tervezője, közülük a legfontosabb az Esztergomi Katedrális

Gerő László: „Magyar Építészet"
THE NEW HUNGARIAN QUARTERLY, Vol. IV. No. 10. 1963
165 l.

Hild József épitész M.D.K.

"észt vett az esztergomi Takarékpénztár épitsé-

nek zártkörü pályázatán. ,1860 körül.

1860-ban megbizást kap a tervek részletes kidolgozás

sára /Széchenyi tér 21. / repr.

Az épitkezést Prokop János irányitja.

1862-ben nagyjából kész, az erkély és egyes diszek

csak 1864-ben készülnek.

B. Wallen Emma: Az esztergomi Széchenyi tér Bp. 196[illegible]

18-19.1.

MDK

Hild József

Pásztor Mihály: Pest-Budától Budapestig. Pesti Hirlap 1927 évi Kincsesháza. 396-403.l.

Hild József, építész

M.D.K.

A pesti Országház elhelyezése tárgában megtartott értekezleten, valamint 1844. márc. 31-én kelt részletes szakvelemény ében a Vásárteret alkalmasnak tartja a nagszabásu épület elhelyezésére. A város nagy áldozatot hoz e telek átengedésével, de a tér fennálló beépítése (körülépítése) csunya és rendezetlen, tehát az ni középületés az a körül hialakitott sétatér javára fog szolgálni a vázornak.

Vámos Ferenc: Az első pesti Országháza tervezésének előkészületei /1835-1844/
Művészettörténeti Értesitő, Bp. 1963. XII.évf.

1. sz. 45-46. old.

MDK

Hild József

Bártfai Szabó L.: Gróf Széchenyi István müvész kortársai és barátai. Magyar Müvészet 1930. 586-588.l.

Hild József épitész M.D.K.

1861-ben Wiesar Ferenc átépiti a Ix. Ráday utca 11-13 sz. alatti általa épitett klasszicista sarokházat

Petcházy Károly: Egy 100 éves épitészeti tervpályázat / a régi pesti képviselőház 1861. évi pályázata Magyar Epitőművészet 1962 / 1. 64.1.

Peteházy Károly : Egy 100 éves épitészeti tervpályázat

József
Hild ~~János~~ építész M.D.K.
Lloyd-palota / Kereskedők Csarnoka. /

Császárfürdő.

Gyömrő , kastély.

Páckh János halála után az esztergomi bazilika befejezése

Eger, székesegyház. / 1831-1837/

Kampis Antal: A képzőművészetek története 678.1

A Kultura Világa Bp. 1963.

./ .

Hild József

céhes keretből induló mester, aki végül állami megbizást kapott

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS AKADÉMIA KIADÓ 1978

Bibó István: A magyar építészeti szakirodalom kezdetei 31.old.

Hild József épitész M.N.K.

Szatmár, székesegyház.

Lovásberény, plébániatemplom. tervrajzai

Kampis Antal: A képzőművészetek története 679.1

A Kultura Világa Bp. 1963.

Hild József építész M.D.K.

Budapest, lipótvárosi Szt. István templom tervei az építést 1851-ben kezdték meg , befejezni azonban nem tudta.

1868-ban halt meg.

Heckina -kápolna / Bp. Városliget, /

Cegléd, ref . templom.

Kampis Antal: A képzőművészetek története 679.

A Kultura Világa Bp. 1963. ./.

mdk

Hild József és Cassanó József

tévedésből egymástól függetlenül kaptak megbízást a miskolci 2. köszintáz terve-zésére. De ezek a tervek ismeretlenek.
(Az első köszintáz 1843-ban leégett)

ifj. Horváth Béla Miskolc

1962 Bpest

264. l 31 jegyzet

MDK

Hild József építőmester

Cikk: A biedermeier Buda és Pest.

Magyarság, 1923.dec.16. 14.lap

M.D.K.

Hild József, építész

... Zádor Anna válaszában elismeri, hogy a színház újjáépítésével kapcsolatban Hildről leírt mondata félreérthető, s ezt sajnálja. Viszont Rados prof. talán – éppen Hildről írt könyvében is jelenthező szinte érzelmes elfogultságával – nagyrészt félreérti az egész H.-re vonatkozó szövegezést. Hogy H. milyen értéket jelentett, azt éppen ő fejtette ki, mégis további kutatás feladata lesz nékány kérdést felderíteni. Így pld. a 900-at meghaladó terv és azok kivitelezésének vállalását, ami minden külföldi példát felülmúl. Más részt hogy H. rendszerben körülmények között szegényen helt meg – esetleg károsszenvedély vagy kedvtelés folytán – az nem erény, hanem inkább elgondolkoztató.

Zádor Anna: Pollack Mihály c. doktori értekezésének vitája, Müvészettörténeti Értesitő, Bp.1962. XI.évf. 4. sz. 361. old.

M.D.K.

H ild József épitész M.É.K.

/ 1789-1867/

Hild János fia

Előbb apjától, majd a bécsi Akadémia épitész-

szakosztályán tanult.

Járt Olaszországban is.

Önálló müvekkel apja halála után tünt fel Pesten.

Kis családi házak, villák, paloták, bérházak.

Kampis Antal: A képzőművészetek története 678.1.

A Kultura Világa Bp. 1963. /.

M.D.K

Hild József
építész

A kunhegyesi klasszicista
templom építője. 1837-ben
vette át a megkezdett templom
befejezését.

Laposvári Gyula: Műemlékek Szolnok megyében
Jászkunság, 1959. szeptember. – 112 lap. V. évf. 3. szám

MDK

Hild József

Magyar Művészet 1926. 20.l.

H ild József építész MÓD.K.

a klasszicizmusban főleg ő alkalmazta az un. "Szelek tornyá-" t

Zádor Mihály: Kaposvár, Bp. 1964. 135.l.

Hild József

MDK

Az esztergomi bazilika /1822-1869/.

A Cannevale-Hillebrand-féle tervek átdolgozását Ludvig van Remy majd Kühnel Pál, s őt követően Packh János /1839-ig/ vezette.
Az épités befejezője Hild József volt.

45.o.

ZOLNAY LÁSZLO: Az é esztergomi vár.
Bp. 1960.

Hild József

az esztergomi papnevelde épülete

46.e.

ZOLNAY LÁSZLÓ: Az esztergomi vár. Bp. 1960.

Hild József

MDK

az Esztergomi bazilika.

Rudnay érsek halála után /kinek megbizásából Packh János kivitelezte a terveket/ a bécsi kamara Pietro Nobilenek adta át a terveket. Csak Kopácsi érsekké való kinevezésekor /1838/ indult meg ujra a munka Packh vezetésével, majd Pack meggyilkolása után /1839/ Hild József vezetésével. Hildnek a fedezet hiánya miatt egyszerüsitenie kellett a Kühnel-Pack-féle tervet.

47.o.

ZOLNAY LÁSZLO: Az esztergomi vár. Bp. 1960.

MDK

Hild József

Az esztergomi bazilika.

/Canevale-Hillebrand- Remy-Kühnel- Packh-Hild/.

Repr:

Kapuvédőbástyák a Bazilikával.
7. kép.

Románkori kapurészlet, háttérben a bazilikával.
8. kép.

A Bazilika főhomlokzata.
10. kép.

ZOLNAY LÁSZLO: AZ ESZTERGOMI VÁR. Bp. 1960.

Hild József

MK

Az egri székesegyház tornyai.

51.o.

ZADOR ANNA: POLLACK MIHÁLY. Bp. 1960.

Hild József

a bajnai vadászlak
a szőkehalompusztai kuria /családi hagyomány/
a pesti Hermina-kápolna

52-53.o.

ZÁDOR ANNA: POLLACK MIHÁLY. Bp. 1960.

MDK

Hild József

MDK

Az esztergomi bazilika.

3.e.

ZOLNAY LÁSZLO: Az esztergomi vár. Bp. 1960.

Hild József építén M.D.K.

1789 - 1867

H. János fia. A bécsi Akadémián tanult. Járt Itáliában.

1827 Apáczai Csere u. 19 n. ház
Károlyi-Trattner ház
Marczibányi palota a Nádor u. ban
Tänzer ház. Több épületét lebontották

Kampis, hagy. mův. Bp. 1960 467, 468,

Hild József épitén M.D.K

~~Ltyo~~ Lloyd palotáját (~~Kereskedő~~ Kereskedők Csarnoka) 1945 ben lebontották.

Mária Terézia laktanya (Kilián)

Császárfürdő épülettömbje

Gyönyöi Teleky kastély

Bajna, Sándor kastély és kertiház

Kampis, Magy. hüv. Bp. 1960 468

Hild József építén M. D. K.

Packh halála után befejezte az entergomi bazilikát.

Egri Szézesegyház (1831-37) repr: 469 o.

Bpesti lipótvárosi ut. István tplom.

1851 ben hefdték el, 1868 ban a kupola beomlott, majd uj tervek szerint építették fel.

Kampis, Mag. műv. Bp. 1960 468

Hild József építén M.D.K.

Hermina Nápolna (városliget)
Cegléd, ref. templom
Szatmári szélesegház
Lovasberény, plébánia templom.

Kampis, hagy. műv. Bp. 1960 468.

M. D. K.

HILD József építész

1848. ban nagy pesti zsinagóga
építéséhez kiszmít tervehet
(Dohány, utcai)

Grünwald Fülöp-Naményi Ernő:
Budapesti Zsinagógák Bp. 1949. 26. l.

R.S.V.P.

Hild József

1861-ben épitette fel a Kereskedelmi Bank székházát / a lebontott Harmincad Hivatal helyén/. Vörösmarty tér.

237.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1980.

Hild József

A régi pesti városháza Hild József tervei szerint 1842-44 között épült egy régi egyemeletes épület részbeni felhasználásával kétemeletesre. 1863-ban Hild József harmadik emeletet huzott rá.

Ennek az épületnek és az előtte elterülő Városház térnek helyén áll a Hült/ Hültl Dezső terve szerint 1913-17-ben épült piarista épületblokk.

246.o.

Borsos - Sódor - Zádor: Budapest. Bp. 1950.

Hild József

Tolbuchin körut 16. sz. házat épitette 1841-ben egyemeletesre.

246.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest . Bp. 1969.

Hild József

MEK

A Mária Terézia /ma Kilián/ laktanyát Hild József 1845-ben készült tervei szerint háromemeletesre épitették. A tervezésben részt vett Paur Miksa Félix is. Az épitési vállalkozó mint a régi pesti város házánál, Kasselik Ferenc volt.

247.o.

Borsos - Söder - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Hild József

1841-44-ben alakitotta át a török-korabali fürdőépületet nyolcvanöt szobás modern fürdővé /Császár-fürdő/.

248.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Hild József

Mátyás király uti 14. sz. Libaschinszky -villa.

248.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1950.

Hild József

MDK

Hild villa /Budakeszi ut 38/ Hild József a maga számára épitette 1844-ben.

1889-ben/~~Pucher~~/ Pucher József tervei szerint sajnos átépitették.

248.249.o.

Borsos - Séder - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Hild József

a Gross-ház / József nádor tér 1/ tervezője és kivitelezője 1830 körül.

237.o.

Repr. 238.o. 245. kép.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1950.

Hild József

MDK

Repr.: A dDeák téri ev. templom. épült a XIX. század elején ~~Pólák~~ Pollack Mihály tervei szerint, Főhomlokzatát Hild József a XIX. sz. ban épitette.
237.o. 244. kép.

/ 236.o. a szövegben Krausz János a tervező, Pollack kivitelező./

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1950.

Hild József

Repr.: Oktober 6 utca 1 és 3 / Derra és Almásy-ház/.
239.o. 246. kép.
Mindkettőt az 1838as nagy pesti árviz után épitette.
238.o.
Marczibányi -pal ta /Okt 1/3/ 6.u. 7. sz/
238.o.
Repr. A Marczibányi palota alaprajza.
239.o. 247. kép.

Borsos - Sóder - Zádor : Budapest . Bp. 1959.

Hild József

1833-ban épitette a József Nádor tér 12. sz. házat /"Lipotvárosi Gyógyszertár/.

238.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest . Bp. 1959.

M. D. K.

HILD József építész

Résztvesz a budapesti Dohány-utcai zsidó templom tetopályázatán

Katona József: A 90 éves Dohány-utcai templom

Bp. 1949. 6. l

Hild József

Hild József munkássága nyomán csak az egri főszékesegyház tartotta meg klasszicista tisztaságát, mert a lipotvárosi bazilikát, különösen a részletképzésben az épitkezést befejező Ybl Miklós és Kauser József teljesen átalakitották.

251.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1930.

Hild József

A lipotvárosi bazilkára többek között Kasselik Ferenc, Hofrichter József, Brein Ignác és Hild József nyujtottak be terveket. Az épitkezést csak 1847-ben kezdték meg Hild elfogadott tervei szerint.

251.o.

Borsos - Sódor - Zádor: Budapest. Bp. 1956.

Hild József

A Lipotvárosi "Bazilika" tervezőjének Hild Józsefnek halálakor 1867-ben Ybl Miklós folytatta az épitkezést. a kupola dobjának 1868-ban történt beomlása után 1873-ban Ybl ujratervezésre kapott megbizást. Schmidt Frigyes és Hansen Teofil bécsi mesterek módositó ajánlatait Ybl örömmel tette magáévá .
Ybl Halála után /1891 jan 22/ Kauser József folytatta az épitkezést.
A templom ünnepélyes megnyitása 1905 nov. 19.

251-253.o.

Borsos - Soós - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Hild József

MDK

építész

tervei szerint bővitették 1845-48 között a Császárfürdőt.

212.o.
v.ö. 52. kép.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1959.

Hild József

MDK

tervei szerint épitették
1832-35 között abelvárosi templom uj orgonakarzatát.

230.o .

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Ep. 1959.

Hild József

A Kálvin téri ref. templom oszlopos tornácát 1848-ban készitette.

232.o.

Repr.: 234.o. 241. kép.

1831-ben készitette a szószék hangvetőjét
1854-ben az orgonakarzatot.

232.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest . Bp. 1950.

Hild József MDK

építész

A Károlyi -Trattner ház. /Vármegyeház u. 6 és Petőfi Sándor utca 3/ 1832-ben épitette.

234.o.

Borsos - Sódor - Zádor: Budapest. Bp. 1959

Hild József

Mérleg u. 9. sz. házat Pollack Mihály 1834-ben épitette. öt évre rá Hild József harmadik emeletet huzott rá.

238.o.

Borsos - Sóder - Zádor : Budapest . Bp. 1939.

Hild József

A Szapáry- házat /Mérleg u. 11/ eredetileg /1837/ háromemeletesre épitette. A legfelső emeletett később lebontották.

239.o.

A Tigris Szálló épületét /Mérleg u. 10/ 1839-41 között épitette. A sok átépités elgsufitotta.

239.o.

Borcos - Sódor - Zádor : Budapest . Bp. 1959.

Hild József

Nádor u. 12. sz.
Nádor u. 15.sz.
Nádor u. 18. sz. 1844-ben épült.
Arány János u. 7. sz. 1837-ben Fabinyi János orvos-professzor részére épült.
A Rooswelt téren egy kivételével valmennyi házat Hild József épitette. és tervezte.
Tänzer -ház /Akadémia u. 3 sz./
Ullmann-palotát 1834-ben a Wieser-házat 1837-ben épitette. A kettőt egyesitették: Europa szálló néven.

240.o.

Borsos - Sódor - Zádor: Budapest. Bp. 1959.

Hild József

Az egykori Ullmann palota majd Europa Szállé diszterme Hildnek legjelentősebb világi jellegü belső tere.

§ØX/Ø//241.o.

Repr. : 91.o. 78. kép.

Borsos - Sódor - Zádor: Budapest. Bp. 1969.

Hild József

MUK

Lloyd-palota
Valero gyár
Diana fürdő
Koburg palota /1820 évek elején/
Deron Antal palotája 1828-29 / Ennek helyén épült 1906-ban a Gresham palota

241.o.

Borsos - Bódor - Zádor: Budapest. Bp. 1959.

/Hild József

alkotásai a pesti Dunapart házsorában.

Hudetz Vencel háza 1825-26.

Heinrich Alajos vaskereskedő háza. 1827-28-as évekből.

243.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1980.

Hild József

A Deák téri ev. templomot a késmárki származásu Krausz János épitőmester tervezte. Pollack Mihály kivitelezte 1799-1809 között. Karzata 1820-ban épült. Hild Józseföltöztette plasztikusabb formába a templomot, az 1850es évek felfogásának megfelelően.

236.o.

A templom mellett lévő paplak és iskola 1795-ben épült. Hild József 1854-ben ezt is átalakitotta.

u.o.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1958.

Hild József építén M.D.K.

az egri nézeregyház építője.

Zádor A. Some problems of the development of classicism in architecture. Acta Historiae Artium. 1959 VI 162.

M.D.K.

Hild József és János építészek

valamint Pollack hirály hagatékából rajzokat mutattak be az Eglet 1890. febr. 24-i ülésén. A rajzokat egy műegetemi hallgató eladó-marulatura papirok között fedezte fel és vételáron (40 ft. ért) felajánlotta az Egletnek (amely márc. 3-án hozott döntésével azokat meg is vásárolta.)

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesitője, Bp. 1890. IX. évf. 66. és 71. old.

MDK

Hild József épitész

Deák téri ev. templom mai főhomlokzatát ~~xxxxxx~~
tervezte 1856.

GenZakBpest. Kézirat. 35 l.

MDK

Hild József épitész

Deák Ferenc u. 21. 3 em. házat épitette 1845.

GenZakBpest. Kézirat. 35 l.

MDK

Hild József épitész

Dohány u.1o. 3 em.ház

GenZakBpest. Bp. müemlékei. kézirat. 1949. 61. 1.

MDK

Hild József építész

Korányi közkórh.

GenZakBpest Bp.müemlékei. kézirat. 1949. 61 l-

SDK

Gerevich László: Influssi

-1- M. D. K.

HILD József építész

(1789-1867)

Hild János fia.

A kutatás 900-nál több alkotását

Tartja számon

1828. egykori Cziráky-ház (Kossuth Lajos u. 5.) a második világhábo-rúban elpusztult. ./.

Genthon-Németh-Végvári-Záder: Magyar művészet 1800-1945 Bp. 1962. 26, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 61, 64, 83, 122, 125, 195.

— 5 — M. D. K.

HILD ~~Janos~~ József épitész

Cegléd - szőlőkalompuszta, kúria (repr.)

Szerepel az esztergomi, egri székesegyház épitésénél, valamint a a lipótvárosi Bazilikánál (repr.)

Moreau mellett dolgozott

./.

Genthon-Németh-Végvári-Záder: Magyar művészet 1800-1945

p. 1962. 44. 45, 46, 47, 61,

- 4 -

M. D. K.

HILD ~~János~~ József épitész

A Császárfürdő udvara

Egykori Tigris - szálló

Marcibányi palota

Gyömrő, egykori Teleki - kastély

Bajna, egykori Sándor - kastély

" badaszlak

Genthon-Németh-Végvári-Zádor: Magyar művészet 1800-1945

Bp. 1962 43. 44.

Zórsef - 3 - M. D. K.

HILD János építész

Bálvány utca és Sas u (Október 6. u. és Guszev u.) számos épülete

Szállodaépületek:

Kettős homlokzatú házak

A Kereskedők Testülete számára épitett palota (1827-30) Lloyd-palota ./.

Genthon-Németh-Végvári-Zádor: Magyar müvészet 1800-1945. Bp. 1962. 42-43.

 M. D. K.

HILD József építész

Az egykori Kirakodó (ma Roosevelt tér) téren áll Ullmann- és Wieser-házak (repr.)

1836. Taenzer-ház (Arany János u. és Akadémia u. sarok).

1839. Valero-palota (ma Honvédelmi Minisztérium) ./.

Genthon-Németh-Végvári-Záder: Magyar művészet 1800-1945. Bp. 1962. 38, 40, 41, 42.

1-6-

M. D. K.

HILD József építész

Hermina-kápolna

A bigadó-termet átalakítja a felső-
ház ülései számára

Genthon-Németh-Végvári-Záder: Magyar művészet 1800-194

Bh. 1962-83, 125,

Hild József, építész

MDk

A Klasszicizmus nagy mestere.

Artner Tivadar: A magyar építészet útja

8.1

ÉPSZABADSÁG, hn. 1962. nov. 29.

HILD JÓZSEF

A lipótvárosi templom eredeti gipsz-modellje.
/Fénykép./

Képzőm.Társ.1899.tav.nezetk.kiáll.kat. 58.oldal

MDK

Hild József

Pogány Ö.G.:M. szobrászat a 19~~ik~~ sz. első felében.Bp.1939.

M.D.K.

Hild József építőművész (1789-1867)

Közösen szabták meg Pollákkal a forradalom előtti Pest építészeti jellegét.
Hildnek legnagyobb szabású terve a lipótvárosi templom volt. Egy sor magánpalota Pollak Mihallyal közös alkotás.

Cikk: A magyar művészet kialakulása a XIX.sz. első felében.

Művészet, 1911. 178.l.

M.D.K.

Hild József épitész

Stály-u.7. Egyemeletes ház 1839-ben Hild József épitétte Mayer C. számara.

Gen Zak Bpest.69.1.

M.T.K.

Hild József, épitész

1789-ben Pesten született, ahol apja az Ujépületet épitette. Tanulmányait Bécsben végezte, és hosszabb ideig bartókodott Olaszországban. Legkiválóbb pesti müvei: a régi tőrsde-épület, az Európa-szálló és a lipótvárosi templom, melyet már nem ő fejezett be.

A M.M.É.E. épitészettörténeti kiállitása.

A Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Heti Értesitője, Bp.

1899. XVIII. évf. 85. és 99. old.

MDK

Hild József ép.

Horváth Mihály tér. Józsefvárosi r.k.pléb.templom
főoltára 1835-57.

GenZakBpest. Bp. müeml. jellegü ép. jegyz. 1949.

66. l.

M.D.K

Hild József
épitész

Diplomáját 1844-ben kapta meg, 1836-ban a bécsi Képzőművészeti Akadémia 1842-ben pedig Pest városa díszpolgárává választották.

Perehárny Károly: Hild József
Művészet, 1964. ~~szeptember~~ október – 6 kép.

M.D.K.

Hild József építőművész

Az egri székesegyház 1831-1837.Fénykép nyoman.
A háromhajós,kupolás,kéttornyos egyház egyike
Magyarország legnagyobb templomainak.(legnagyobb
hossza 100, legnagyobb szélessége 54 m., a kupol
40, a tornyok mindegyike 56 m. magas.)

A Pfeffer-ház (Diana-fürdő) Pesten.Fénykép ny.
Lipótvárosi temploma,amelyet utóbb Ybl épitett
át.
A táblabiró-világ művészete. IV. 9.l. 82.l.

MDK

Hild József építőművész

A fővárosban páratlanul szép és előkelő műveket létesitett a már városi értelemben szabályozott utcákban.

Jakab Dezső: Láng Adolf élete és művei.

Épitő Ipar - Épitő Művészet, 1917. máj. 20.
123. lap

Hild József
építész

M.D.K

1846-47 ben készítette az Alpári Gy. u 6 sz. házat romantikus megfogalmazásban, a Szabadságtegyen ebben az időben készült a Lybasinszky villa klasszicista stílusban. — Kastélyépítészetben templomok építésében és lakóház építészetben, egyedül áll a reformkor építészetében.

Pereházy Károly: Hild József.
Művészet, 1964. október - 6 lap

M.D.K.

Hild József
épületei

1842-ben építette a Molnár u 9.
sz. házat klasszicista stílusban.
1845-ben az Október 6 u 5 számú
házat már romantikus stílusban
építi át.

Perchaisy Károly: Hild József
Művészet, 1964. ~~szeptember~~ október - 6 lap.

Hild József
épitész

M.D.K.

A bagnai vadászlakhoz készült tervek és a később többször átalakított siókehalom-pusztai kuria, melyek az 1830-as évekből valók már romantikus felfogás ban hé szültek

Pereházy Károly: Hild József
Művészet, 1964. ~~szeptember~~ - 6 lap.
október

M.D.V.

Hild József
építész

1845-ben építette a Nádor u 30 sz.
épületet klasszicista formában.
1846-ban tervezte a hégett miskol-
ci szinház uj tervet. Ebben az évben
készítette a Majakovszky u 36 sz.
bérat.

Perehárg Károly: Hild József
Művészet, 1964. ~~szeptember~~ Október – 6 lap

Mak

Hild József építész

1827–30 között a Lloyd Palotát / Keres-kedők Testületének házát / 1842. körül a Valero gyárat építette.

Bertalan V. A Kiscelli Múzeum. 29. l
Bp. 1962

mdk

Hild József

Tervrajzai: lipótvárosi Templom stb.

Bertalan Vilmos: A Kiszeki Muzeum
Bp 1962

50.l

MDK

Hild József

A lipótvárosi plebánia-templom tervezésével a városi tanács Hild Józsefet bizta meg. 1845-ben és 1847-ben be is mutatott egy-egy tervet. A tanács az utóbbit fogadta el, de az épités csak 1851-ben indult meg.

Ltáb IV. 69.1.

Eger : Székeregyház.
Hild József 1832-37.

Művészet V. évf. 1906. 3-50. l.

Esztergom: Székesegyház kupolája
Hild József 1845.

Müvészet V. évf. 1906. 35-50. l.

MDK

Hild József

A magyar iparművészet uttörői. Magyar Iparművészet. 19o8.évf. 271.l.

MDK

Hild József, épitész

székesegyházainál látható a palatinus -stlius ki
kifejlesztése./Az európai klasszicizmus változata./ Bár idegenből jött, az itt-élés, hazai feladatoknak hazai anyagból való megtestesitése magyar épitömestert formált belöle.
/Egri székesegyház, stb./

Cikk a magyar épitészet kialakulásáról.
MMÉE Közlönyének havi füzetei. 1925. II.évf. XX
4-6 sz.L.37-41.

M.D.K.

Hild József, építész

nave a budapest-lipótvárosi templom alapításának 100-ik évfordulója alkalmából körölt terjedelmes alapítási okmány szövegében fordul elő (eredetijének egy-egy másolatát a Széchényi Könyvtár és a föv. levéltár őrzi), mint aki az 1817-ben alapított s az 1849. máj. 13-i bombázás alkalmával megrongálodott templom helyreállításán haláláig - 1867. márc. 6-ig - dolgozott.

Építőipar - Építőművészet, Bp. 1917. évf. 43. sz.
264. old.

Hild Józse f épitész M.D.K.

Müvei a stockholmi magyar épitészeti kiállitáson

Vig István:

Sok elismerést kapott a magyar épitészet
DrRados Jenő nyilatkozata....

Magyar Nemzet 1963. február 9.5.1.

HILD JÓZSEF
építész

a veszprémi megyeháza tervezője 1826

Korompay György: Veszprém. Bpest, 1956 Müszaki kiadó 52. lap

Hildfórsef
építész

M.D.V.

Az esztergomi siehesegyhár mai fot-
mája Hild alkotásaként könyvelhető
el. A lipótvárosi Bárilika alaprajza
és kilenc osztású tér megvedás Hild műve. 1842-
ben a Hermina hápolnát romanti-
kus stilusban építi

Pesehazy Károly: Hild József
Művészet, 1964. ~~szeptember~~ október - 6 hep.

Hild József
építész

M.D.K.

Hild építette a tápiószentmártoni Kubinyi kastélyt, a gyömrő Telehi kastély is az ő neveher fűződik. A lovasberényi Csirány kastély, valamint a bajnai Mellernich kastély is az ő műve. Az egri orehes egyház 1830-37-ben készült.

Pereháry Károly: Hild József
Művészet, 1964 ~~szeptember~~ oktober - 6 lap.

M.D.K.

Hild József
épitész

1827-1830-ban készült a háborús eseménynek következtében megsérült és lebontott Lloyd palota, a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület székháza.

Pesehány Károly: Hild József.
Művészet, 1964. ~~szeptember~~ okróber - 6 lap.

Hild József, építész

fejezi be az esztergomi Bazilikát.

Kühnel és Packh csak a föpárkányig jutottak el. Lipótvárosi Szent-István templom.

/Nagy zártságra való törekvés, mely a pesti-klasszicizmus fö jellemzöje./

Angolkirálynö-szálloda, Trattner-udvar, stb.

Cikk a magyar építészet kialakulásáról.

MMIE Közlönyének havi füzetei. 1925. II.évf. 2-3

4-6 sz. l. 37-41.

MBK

Hild József ép.

Horváth Mihály tér. Józsefvárosi r.k. pléb. templom

tatarozta és uj boltozattal látta el 1863-65.

Centrálpest. Fp. műeml.jell. ép. jegyz. 1949.

66 l.

MDK

Hild József ép.

B. Bakay M: A biedermeier kor elfelejtett festője: Györgyi Giergl Alajos. Bp. 1938. 9. l.

MÜVÉSZETI LEXIKON

Aachen-i monostor. Nagy K
palotakápolnája körül ki
798-ban kezdték épiteni.
monumentalis kőépülete.

MDK

Hild József ép.

Vigyázó F.u. 4 és 5. sz. ház

GenZekBpest. Bp. műeml.jellegü épitményeinek jegyz.

1949.

MDK

Hild József ép.

Vigyázó F.u.3. III.em.huzott rá

GenZekBpest. Bp. müeml.jellegü épitményeinek jegyz.
1949.

M.D.K.

Hild József, építész

1863-ban újabb emelet ráépítéssel toldja meg a régi városházát, mely – szerző szerint – az épület bomlokzatának csak előnyére volt. +)

Vámos F.: Budapest városképének átalakulása József nádor korától napjainkig

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1926. 60. köt. Havi Füzetek, III. évf 9-12. a. 139. old.

+) Bierbauer V. szerint az 1863-as ráépítés Kasselik Ferenc szüve

M.D.K.

Hild József, építész

tervei szerint épült a később a Salgótarjáni Kőszénbánya rt. tulajdonát képező Arany-János-és Sas-[ma Guszev-a.] sarkán álló ház, melyet az 1920-as években Welliser Andor épített át, és toldott meg négy emelettel.

Vámos F.: Budapest városképének átalakulása József nádor korától napjainkig.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1926. 60. kőt. Havi Füzetek, III. évf. 9-12. sz. 143-144. 11. ábra

M.D.K.

Hild József. építész

terverte a Hitelbanknak a Nádor-u.-Zrinyi-u. sarkán álló, egyhozi Döring-házat, melyet az 1920-as években Jónás Dávid épitett át, de munkájában nem mutathorik meg az a művészi belelő képesség, mint amit Jónás Zsigmondnak a Pollack-féle sajáthár átépitésénél láthattunk.

Vámos F.: Budapest városképének átalakulása József nádor korától napjainkig.

A Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye, Bp. 1926. 60. kôt. Havi Füretek, III. évf. 9-12. sz. 143. old. 12-13. á.

M.D.K.

Hild József, építész

tervei szerint épült a Harmincad-u. József-tér-Vörösmarty tér-Dorottya-u. körött álló ház, a későbbi Gerbeaud-ház, melynek át építője Fellner Sándor volt, a mult század végén.

Vámos F.: Budapest városképének átalakulása József nádor korától napjainkig.

A Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye, Bp. 1926. 60. köt. Havi Füzetek, III. évf. 9-12. sz. 143. old.

Hild József, építész

M.D.K.

műve a szatmári püspöki széreseglház, melyonek fényrép felvételét közli:

Dr. Rados Jenő: A neoklassricizmus nag magar templomai.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.
1936. 70. köt. Havi Füzetek, IX. évf. 7-12. a.
39. old. 40. á.

Hild József, építész M.D.K.

műve a jolsvai római katolikus templom.

Dr. Rados Jenő: A neoklasszicizmus nagy magyar templomai.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1936. 70. köf. Havi Füzetek, IX. évf. 7-12. a. 39. old.

Hild József, építész

M.D.K.

életrajzához egy kis apró adat, olvasható Liedemannné Riecke Róza (1796-1884) emlékiratainban, mely 1898-ban jelent meg Waldheimban „Erinnerungen von Rose Liedemann, geb. Riecke. Im Jahre 1878 diktiert" címmel. A rövid részlet egy közösen megtett bécsi utazás leírása, mely főleg Hild szükszavúságát hangsúlyozza ki. Ismerteti:

Lósy Schmidt Ede:

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1823. 57.köt. 7-8.sz. 32. old.

M.D.K.

Hild József, építész

Kompozíciós elvét fejtegeti a szerző, az egri széreseghárban megnyilathoró s az egmás mellé állitott tér elemer egmáshörti arányában megmutathoró térformálást szembeállitva Fischer v. Erlach bécsi Peterskirche-jével, ahol egetlen nagy centrális tér uralkodik az egész épületen, melynek mindenegyes tagja ebbe az egyöttesbe olvad-bele.

Dr. Bierbauer Virgil: A palatinus-stilus viszonya az európai klasszicizmushoz.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. Havi füzetek, 1925. II. évf. 4-6. sz. 39. old.

M.D.K.

Hild József, építén

egri szérescsigházát szerző hosszan méltatja, kiemelve hogy az előhelően higgadt klasszicizáló formanyelv mellett milyen őszintén és tárgszerűen mutatja meg a belső tér tagozását kifelé is, s ezzel szinte bizantinikus hatásu, mondhatni a velencei San Marco-ra emlékeztető térhatást tud elérni.

P.: Rados Jenő: A neoklasszicizmus nagy magyar templomai

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.
1936. 70. köt. Havi Füzetes, IX. évf. 7-12. a.
36-37. old.

Hild József, építész M.D.K.

munkasságában szerző rámutat a palatinus-stilus kiváló mesterait oly igen jellemző finom relief-erzésre és anyagszerűségre, melyeknek hiánya főleg a restaurálósok után, vehető észre. (Angol királynő szálló, vagy az Andrássy-út 25. sz. Drechsler-ház)

Dr. Bierbauer Virgil: A palatinus-stilus viszonya az európai klasszicizmushoz.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1925. Havi Füzetek, II. évf. 4-6. sz. 40. old.

M.D.K.

Hild József: építész

első és második (rendezési) alaprajzi tervét és egy távlati rajzát a lipótvárosi Szt. István templomhoz, körli:

V.: Rados Jenő: A neoklasszicizmus nagy magyar templomai.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.
1936. 70. köt. Havi füzetek, IX. evf. 7-12. sz.
40. old. 37-39. á.

M.D.K.

Hild József, építész

1845-ben nyerte el megbízatását a lipótvárosi plébánia templom [Szt. István bazilika] terverésére, mely a magyar klasszicista építeszet egyik legszebb emlére lehetett volna, ha Hild halála után Ybl és Kauser nem vittér volna bele a változott időknek megfelelő és túlzott díszítőelemeket.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.
1936. 70. köt. Havi Füzetek, IX. évf. 7-12. sz.
38. old.

Hild, József, építész

Nagy szerencsénkre a Hild—Ybl—Kauser tervezte Bazilikán a második világháború csak kisebb rombolást végzett, ezért

dr Nagy Károly: Hajdan szép volt kandeláberek. 6.

Esti Hírlap, Bp. 1977 jún. 17.

Hyld József, építész

A szegedi árvíz pusztitását kevés épület élte túl. Ezek közül az egyik az u.n. Hungária-ház, egykor szálloda, mely az építész tervei szerint készült 1850-ben, klasszicizáló stílusban. | cultive.

Művészeti magazin

1977. máj. 26. TV. 21.50 V Gné.

Hild ~~János~~ József

nem folytatta mestere Moreau irányát, mohá
t öbb alkotásuk valósult meg hazánkban.
Müvészet és felvilágos odá s 1978 Akadémia Akiadó
Zádor Anna:A felivlágos odá skori müvészet kuta-
tá sának kérdése 17 old.

H ild József

FL.Pesti tanácsúk iratok,relationes a.m. 6856

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS AKAD MIA KIADÓ 1978

Komárik: A korai gótizálás Magyarországon

256 old..

Hild József

Pollack és Hild akik képzettségüket cé es keretek között szerezték,részben az akadémián ny erték jelentős állami megbizatást kaptak,182otól Architekt ként szignálja terveit.

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS AKADÉMIA KIADÓ 1978

Bibó: A magyar épitészeti szakirodalom kezdetei

31 old.

Hild József

ismert monográfia Hild Józsefről Rados J.

irása

MÜVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS AKADÉMIA KIADÓ 1978

Bibó István: A magyar épitészeti szakirodalom

kezdetei 27.o.

Hild János

Canevale mellett dolgozott

Művészet és felvilágos odá s 1978 Akadémia Akiadó
Zádor Anna:A felvilágos odá skori művész t kutatá sának kérdése 17 old.

Hild József

–: kép szálloda kilvásváradon 2.

Esti Hirlap, Bp. 1978. máj. 17

lovasmúzeum, a [illegible] tervezte református templom, s közelében a csodálatos Szalajka-völgy, patakjaival, vízeséseivel, pisztrángos tavaival

Eddig a szállásgondokkal küszködött a község.

A múlt héten azonban megnyílt a Hotel Lipicai — a Szilvásváradi Állami Gazdaság építette, s kezeli.

A korszerű hotelben huszonkilenc kétágyas, zuha-

nivalók gyönyörköd[illegible] szemet. *Benyovszky István* grafikái a lipicai lovak híres produkciójáról, a spanyol iskoláról és figuráiról.

Látni a rajzokon a ballotade-ot, a capriole-t, a courbet-et és a többit.

Haranghy Miklós az egykori híres lipicai törzsmének, Neapolitano, Favory, Incitato, Maestoso, és a legöregebb, az 1767-es Conversano díszes családfáját készítette el.

Hild József, építész

A Városmajor u. 39/b. sz. magasföldszintes Hild József építette, ház megmaradt. Főhomlakzata kertre néz, amely a ház építése idején 1820 körül a majorig húzódott. Bejáratához lépcsősor vezet; timpanonját négy pálmafejes oszlop tartja. A 19. sz. közepétől a 2. világháborúig egy Török nevű család tulajdonában volt, a 40-es években már elég kopott állapotban.

Konrádyné dr. Gálos Magda: Városmajor utca.

Budapest, 1978. 2.

Hild József építész

L: Baranyás Miklós

Farkas Ágnes: Egyes szám: a Zöldfához 3.

Esti Hírlap, Bp. 1977 szept. 7.

Hild · József, építész

A gyömrői Teleki-kastélyt

tervezte.

dr Fogarasi László: A gyömrői tó 115-116.

Élet és Tudomány, Bp. 1978. jan. 27. XXXIII/4.

Hild József (1789-1867)

a Bp. II. Budakeszi út. 73 s. „Csendilla"

tervezőjeként jött szóba a neve. Az épülettel kapcsolatban terv, okmány v. korabeli említés nem áll rendelkezésre, így nem ismert a kitelés mester.

Régi házak Pest-Budán. Főszerkesztő: Pereházy Károly
Müszaki Kiadó Bp. 1976.

61. old

Hild József

Terve szerint 1837-ben Zapta Zétemeltes formáját és mai homlokzatát az V. Váci u. 50. sz. épület, amelyen – egy bejárat áthelyezésen Zívül – lényeges változtatás nem történt.

Régi házak Pest-Budán. Főszerkesztő: Pereházy Károly
Műszaki Kiadó Bp. 1976.

Zsoldi

HILD JÓZSEF, épitész

A Bazilikát,a Szt.István templomot 1851-1905 között
épitettékHild József és Ybl Miklós rtervei szerint.
A kupola 96 m.magas,86+55 m.kiterjedésü.Stróbl Alajos
Fadrusz János szobrai,Benczör Gyula mozaikja diszitik
7.old

Mészáros Ottó: Budapest évszázadai 3.old

Múzsák, Múzeumi Magazin, 1972. 4.sz

HILD JÓZSEF, épitész

Budapest fejlődésében döntő fontosságu szerepet játszot egy évszázadnyi időre az 1808-ban létrehozott Szépítő Bizottmány, amelynek városrendezési terveit Hild József töltötte meg időtálló tartamommal. 15.old

MOLNAR AURÉL: Buda-Pesti századok 3.old

Múzsak, Múzeumi Magazin, 1971. 1.sz. Bp.

-1-

M. D. K.

HILD József építész

(1789 - 1867)

Hild János fia

1828. egykori Cziróky-ház (Kossuth Lajos u. 5.)

egykori Heinrich-ház (Apáczai Csevi János u. 19., a második világháborúban elpusztult)

Genthon-Németh-Végvári-Zádor: Magyar művészet 1800-1947 Bp. 1958. 26, 38, 40-49, 62, 64, 84, 123, 126, 197-198,

-2- M. D. K.

HILD József építész

Az egykori Kirakodó tér én (ma Rooswelt tér) állt Uelmann- és Wieser házak (restr.)

1836. Taenzer-ház (Arany János u. és Akadémia u. sarok)

Volero selyemgyáros háza (mai Ilon-védelmi Minisztérium) ./.

Genthon-Németh-Végvári-Záder Magyar művészet 1800-1945

Bp. 1958. 40, 41. 42. l.

mdk

Hild József

egyik legnagyobb műve: az esztergomi szemi-
nárium épülete; gótizáló-romantikus dunai
lomlokzattal fejezte be.

Kovács Éva: Magyar Művészet Az Elnyomatás
Korában
33. l.

Bp. 1962

 M. D. K.

HILD József építész

Bálvány utca és Sas utca (Október 6. u és Guszev u) számos épülete

Szállodaépületek

Kattós bomlokzatú házak

A Kereskedők Testülete számára 1827-1830-ban épített palota (Lloyd palota) repr. ./.

Genthon-Németh-Végvári-Zádor Magyar müvészet 1800-1945 Bp. 1958. 42.43.e.

-4- M. D. K.

HILD József építész

A Császár-fürdő udvara

Marcibányi-salota

Csákvári kastély

Lovasberény, egykori Cziráky-kastély

Bajna, egykori Sándor-kastély

Genthon-Németh-Végvári-Zádor Magyar müvészet 1800-1945

Bp. 1958. 44, 45. l.

./.

-5- M. D. K.

HILD József építész

Bajna, vadászlak

Ceglédi - szőkehalompuszta, kúria

Az esztergomi, egri szikes egyházi valamint a lipótvárosi plébánia kuplom (Bazilika) építésenél dolgozik

./.

Genthon-Németh-Végvári-Zádor9Magyar müvészet 1800-1941

Bp. 1958. 45. l

-6-

M.D.U

HILD József építész

Az egri székesegyház teljes egészében az ő műve (1831-1837) repr.

Lipótvárosi templom terve.

Charles Moreau, az Esterházyak építésze mellett dolgozott

./.

Genthon-Németh-Végvári-Z ádor: Magyar művészet 1800-1945 . 1958. 45, 46, 47-48,

— 7 — M. D. K

HILD József építész

Bp. - Hermina - kápolna,

A Vigadó - termeinek átalakítása

a felsőház ülései számára

Genthon-Németh-Végvári-Z ádor:Magyar müvészet 1800-1945

Bp. 1958. 84, 126,

MDK

Hild József és Pollák Mihály építészek

1839-49 körüli szomoru képe a fővárosnak ekkor már elmult ugyan részben, mert H. és P. öntudatos munkája folytán a föv. fizionomiája nemesedö vonásokat kezdett nyerni. A Muzeum, a Ludoviceum, és a Lipótváros egymás után emelkedö palotái a szebb jövö elöhirnökei gyanánt jelentek meg.

Weber Antal. 1823-1889.
Vas. Ujs. 1889. aug. 11. XXXVI. 32. sz.

Hild József

tervei szerint épitették 1847-ben a IX. ker.

Ráday u. 11-13. sz. a. épületet.

Merza László, Mernát György, Erdei

Ferenc stb.: Budapest Sexikon, Buda-

pest 1973. 13351

9761

Hild József

A későbbi Szabadság tér házainak egy részét ő tervezi.

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor 109 p.

Hyld József, építész.

Minden kor a maga épületeivel, tovább gazdagította a várost, ezért oly szép és gazdag Budapest, mert Hyld időszakából is vannak épületeink, új klasszicista épületeink, fld. a Vármegyeházra, vagy a Nemzeti Múzeumra, de lakóházaink is vannak ilyenek és a szecesszió időszakából is. — mondja dr. Reischl Antal építész. (emlitve)

Budapest építészeti jövője.

1978. máj. 3. Kossuth 23.10 - VGné -

Hyld József, építész 1.) Folytatás

A szépítő bizottság különleges tapintattal, hozzá-
értéssel, társadalmi munka gyanánt irányította
a város fejlődését. Ebben oroszlánrész jutott Hyld-
nek, akinek több mint 900 engedélyezési engedése fu-
tott be a szépítményi bizottsághoz. – Hyld hozta lét-
re az Esztergonú Bazilikának mai alakját, az
Egri Székesegyházat építette, a mai Rooswelt tér
minden épületét ő építette, a Ly. Lloyd palotától, az
egész keleti fronton. (említve)

Látogatóban Rados Jenőnél.

1947. márc. 31 TV. 22.10 (V.Gné)

Hyld József, építész 2) Folytatás

A Rooswelt tér, a maga klasszicista egységében vetekedett a leningrádi Proletár térrel, vagy a párizsi Grendon térrel. Különösen fájdalmas, hogy ebből most már csak egyetlen házsor marádt, meg. Rados Jenő könyvében Hyldnek, mint építésznek a jelentőségét precízen és kifejezően tolmácsolja.

Látogatóban Rados Jenőnél.

1978. márc. 31 TV. 22.10 (VGné)

HILD JÓZSEF

a róla készült monográfiát emlitik

Gerő László: Major Máté 70 éves

Müemlékvédelem, 1974. 2. sz. 109-110. l.

Hild József

Bp XII. Diana utca 17. sz. villáját említi

Bibó István: A tündérlak és az istenhegyi kert.

33-35.l.

Budapest, 1975. 1.sz.

Hild József

Budai Aurél: A Budapest II.ker. Frankel Leó u.54.sz. alatti műemléképületben lévő kórház rekonstrukciója. Terv: Budai Aurél, Vákár Tibor, Pfannl Egon, statikus Gábori Pál. - Az épület Hild József műve, 1843.

Műemlékvédelem, 1974.2.sz.78-82. l.

Hild József, építész

megemlítve

Székely A: Egy évtized magyar művelődéséről (7.) 14.
Népszabadság, Bp. 1979. febr. 25.

Hild József építész

1838 építette fel a Múzeum Krt. 6. sz. telken Kunewalder termény kereskedő házát. A múlt század 70-es éveinek végén bontottát le.

Vértesy Miklós: A Múzeum Körút

Budapest 1978/9 32.o.

Hild József épitész

Megmaradt a 39/b. sz., magasföldszintes, *Hild József* épitette ház. Főhomlokzata kertre néz, amely a ház építése idején, 1820 körül, a majorig húzódott. Bejáratához lépcsősor vezet; timpanonját négy pálmafejes oszlop tartja. A Városmajor utca felől a hátsó frontja látható. A 19. század közepétől a 2. világháborúig egy *Török* nevű család tulajdonában volt, a 40-es években már elég kopott állapotban. Most renoválták. ~~Itt (44. sz.)~~

Konrádyné dr. Gáts Magda: Városmajor utca
Budapest, 1978/2 35.o.

Hild József

Petrik Albert: "Az esztergomi főszékesegyház" c. tanulmányában a székeegyház történetéről ad átfogó képet. A külön böző korok épittetőinek felsorolása mellett a magyar és külföldi épitőművészek munkájáról is beszámol. Bécsi épitőművész /Kühnel Pál/ készitette az uj székesegyház eredeti terveit, de Hild József adta meg a kupola monumentális formáját. Lippert József müve a belső berendezés, mely "nemes egyszerüsége m ellett is grandiózus,s a müvész nagy tudását bizonyitja. A szobrokat a bécsieken és más külföldieken kivül magyar szobrászok készitették.

ÉLET, Bp. 1910. május 29. II. évf. 22. sz. 714-718. lapokon.

Hild József

Folytatás az :1:-sz. céduláról:
A székesegyház főbejáratának két oldalán elhelyezett szobrok -Telegdy Csanád és Nagy Lajos király szobra Kiss György müve.
A tanulmány felsorolja a magyar és külföldi müvészeket, festőket, szobrászokat, Ferenczy István alkotása a főszékesegyház részére készült Szent István vértanu szobra.
Meixner János rendkivül nagy müvészi értékü dombormüvei közül az egyik "Krisztus bevonulása Jeruzsálembe virágvasárnapon" c. ezt bemutatja a lap a 714. oldalon, és a másik: a kisdedeket megáldó Jézust ábrázolja.

ÉLET, Bp. 1910. május 29. II. évf. 22. sz. 714-718. lapokon.

Hild József, építész

L: Hild János

–: Modern irodaház a hajdani rokpiacon 550–552.

Élet és Tudomány, Bp. 1979. máj 4. XXXIV/18.

Hild József, építész

megemlítve

Kőbányai György: Háromnos épült palota. 6.

Esti Hirlap, [illegible] 1979. ápr. 29

Hild József

A Mária Terézia laktanyát ő építette.

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor. 114 p.

Hild József

A Hermina-kápolna, építette 1843-54 között.
(fotó)

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor. 127p.

Hild József 1 ~~[illegible]~~

építési munkássága 1813-ban,
24 éves korában kezdődött és 40 éves koráig
csaknem 50, nem is akármilyen pesti épület
fűződét a nevéhez

Buda pest története III.Akad.Kiadó 1975 Bp.

521.old

Hild József

2

Kis kőbányai házak építésével kezdte működését, de 1882-30 között már jelentősebb megbízatásokat kapott, például a Lipótvárosban. Ekkor épült a Mária-fürdő, az Erzsébet-Koburg-palota.

Buda pest története III. Akad. Kiadó 1975 Bp.

521. old.

3

Hild József

1877-ben épült el a Lloyd palota,
a Ráspiac, majd a Király, Wenckheim-palota
a tervei alapján, 1830 körül Pest egyik
legszebb épülete volt.

Buda pest története III. Akad. Kiadó 1975 Bp.

522. old

4

Hild József

Leggazdagabb építési periodusa az 1830-1845 közötti időszak. Ellor építette Pesten - többel között - a Károlyi-Trattner-házat, Marcsibányi-házat, az Ullmann-házat, a Tänzer-házat, a Nákó-házat, a Csárdás-fürdőt.

Buda pest története III.Akad.Kiadó 1975 Bp.

522.old.

5

Hild József

a Valero-gyárat, a Harmincad Hivatalt, a Tigris kállót, az Üllői úti laktanyát. Magánépítkezései jelentősek, a villaépítés terén is ultőző volt.

Buda pest története III.Akad.Kiadó 1975 Bp. 522.old.

Hild József

6

Jelentősek voltak 1840-es években Hild szállodaépítkezései (a Tigris, a Hét Választó, az Angol Királynő szállé)

Buda pest története III. Aka d.Kiadó 1975.Bp.

522.old.

Hild József 7

1840-ben épített Valero-gyás (ma Honvédelmi Minisztérium) épülete említve, melynek komlokzat kialakítása Hild összes épülete közül a legnagyobb méretű és a legművészibb

Buda pest története III. Aka d.Kiadó 1975.Bp.

522.old.

Hild József 8

Leglédi, lovasterényi temploma emlékre, 1830-37 között épült égri bazilika és az 1839-1845 között épült esztergami bazilika, tervei szerint

Buda pest története III. Aka d.Kiadó 1975.Bp.

527. old.

9

Hild József

1813-1847 között Pesten

565 házat épített. 1830 után az építkezéd számát tekintve szinte hátáte szorította Pollack Mihályt

Buda pest története III. Aka d.Kiadó 1975.Bp.

524 old.

Hild József

Rados J:Hild József, Pest nagy épitőjének életmüve.Bp.1958.18.

MÜVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS AKADÉMIA KIADÓ 1978

Komárik: A korai gótizálás Magyarországon

old. 258

Hild József

nek tulajdonitják az 1835 körül épült

Szőkehalompusztán lévő Kishartyáni kuriát.

Művészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó 1978.

Komárik: A korai gótizálás Magyar-

országon 250 old.

Hild József

életmüve cimmel irt monográfiát Rados J.Bp.1958

Művész et és felvilágosodás Akadémia Kiadó 1978
Zádor Anna:A felvilágosodáskori művészet kuta tásának kérdése 11.oldal.

HILD József

Ybl Miklós épitész 1814-1891 : A Hild-Ybl Alapitvány kiállitása a BTM-ben 1991/1992. [katalógus] Bp. : Hild-Ybl Alapitvány, 1991 19.p. 77-80, 82, 88, 154, 194, 219, 233, 256

Bp., XII.Budakeszi u 36/b. Rózsa villa az ő s nem Ybl műve

Hild József

Hild József épitész eleinte Bauer Mihállyal dolgozott, majd később Huber Jánossal.

Müvészet és felvilágosodás 1978
Akadémia Kiadó 1978 522.old.
Pusztai: Hüber élete és müvei

Hild József

1.)

Rákóczi út 13. Szép régi ház. Hild József egyemeletesnek tervezte. A második at 1861-ben építette rá Pán József. A kazettás kapualjban levő márványtáblán megtaláljuk a Doppler-Huber-Lechner családok nevét, akik itt laktak. A Doppler fivérek fuvolamúvészek voltak. Itt született a zenepedagógus Huber Károly fia: Hubay Jenő. Itt született Lechner Ödön. (rész repr.)

Barkóczi Péter: Séta a Rákóczi út páratlan oldalán.

Budapest, 1975. 7.35. old.

Hild József 2.) Fahytatás

Rákóczi út 15. Régtől fogva itt állott a Fehér Ló fogadó; már 1802-ben 12 vendégszobája volt. Hild József építette újjá, emeleteit pedig Kauser József. Még Petőfi Sándor is töltött itt egy éjszakát, 1847-ben, mint ahogy egy Kerénye Frigyeshez írott leveléből megtudjuk.

Barkóczi Péter: Séta a Rákóczi út parátlan oldalán.

Budapest, 1945. 7. 35. old.

Hild József

A Lipótvárosi Plébániatemplom munkáit 1867-ig
vezette.

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor. 109p.

Hild József

A Rákóczi tér (később Ferenc József, mai Roosevelt tér), a Valero Selyemgyár, a Márcsibányai palota tervezése nevéhez fűződik.

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéstől. 109 p.

Hild József

Neve említve.

Gerő László: Pest-Buda építészete az ezerévtől. 89 p.

Hild József

Budapesti bérházainál a pillérrend már eltűnik.

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor 131 p.

Hild József

Hermina városrészlet (Bp. XIV., Május 1. út 23.)
építette 1843-56 között.

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor 133p.

Hild József

Neve említve.

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor 134p.

Hild József építész

Gróf Sándor Móric bajnai kastélyát – amely a XVIII. században épült, pompával de stílusta-lanul – Hild József e kastélyt áttérvezte és újra-éppítette. Az építész az egri szekesegyház, az egykori budapesti Lloyd-palota és sok más köz-épület alkotója.

Garai Tamás: Gazdára vár az ördöglovas öreg kastélya.

Képes Újság, 1968. dec. 7. 15-16. old.

Hild József

Zofahl, Tüköry és Erhárd szakvéleményét és Hild József szerepét a Bp.V.Zötvös Loránd u.2.sz. ház kiépítésével kapcsolatban említi az alábbi cikk. Az é pület 1969-ben kezdett felújításának terveit Gimesy Béla és Sedlmayr Jánosné készítették.

Pereházy Károly: A Városrász-rekonstrukciók...
Müvtört.Ért.1972.3.sz.213-223.1

22o.1.

Hild József

A Bp.V.József Attila u.16.sz. házat az 1838-as árvíz után Hild József épitette újjá. - 1969-ben megkezdett felújitásának tervét Szabady Sándor késztitette.

222.l.

Perohány Károly: A városrész-rekonstrukciók...
Művtört.Ért.1972.3.sz. 213-223.l.

Hild József

esetleges nevét a régi pesti belvárosi plébánia
építésében, vizsgálja

Komárik Dénes: Feszl Frigyes ismeretlen müve
Müvtört.Ért.-1972.3.sz.245-248.l.

Hild [József], építész

Megemlítve.

Hajnóczi Gyula: Fülep Lajos s'az építészet
832-836.

XVIII
9.

JELENKOR, Pécs, 1975. szept.

Hild József, építész

A végleges tervet kérvítette.

[Két jó témphép.]
[Szapos cikk.]

Dr. Szabó Lajos: A Kunhegyesi müem léki ref. templom
építésének 79–91.

JÁSZKUNSÁG, Szolnok, 1975. márc.–jún. XXI 1–2.

Hild József épülete

A BANKÓPRÉS REJTEKHELYE

VÖRÖSKATONÁK GÖRGEY FŐHADISZÁLLÁSÁN

Az elaggott budai villák *értékesebbjei megújhodnak* a következő években. Nem is akárhogy: a 100—150 év alatt rájuk rakott sok kolonctól, a toldásoktól, vagy a felesleges cicomától *megszabadítják őket*, s eredeti formájukban, belsejükben kényelmes lakásokkal állnak majd az Orbán-hegyen, a Virányoson.

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

A Fővárosi Tanács vállalta rendbehozataluk *költségeit*. Elkészítette terveiket, végrehajtási ütemtervet dolgoztatott ki és az érintett két kerületi — a II. és a XII. kerületi — ingatlankezelő *gondjára bízta a munkát*. A rendbehozandók között többhöz is *történelmi emlékek fűződnek*. A hagyomány szerint a Diána út és a Tündér utca között szabadon álló, romantikus villában volt 1849-ben *a honvédsereg főhadiszállása* és a magyar kormány itt rejtette el a *bankóprést*. A Diána út 25. számú Óra-villa 1849-ben *Görgey főhadiszállása* volt, 70 évvel később pedig a Tanácsköztársaság *vöröskatonáinak szálláshelye*. A Budakeszi út 38—40. számú villát *Hild József* tervezte, saját magának.

TALÁNYOS ALKOTÓ

A klasszicista épület az idők folyamán eklektikus szárnyakkal bővült, ma Budapest *műemlékei* között tarják számon. A szomszédos villa alkotójának személye talányos: *Ybl Miklósnak*, vagy *Feszl Frigyesnek* tulajdonítják terveit. A villák legkésőbb 15 év múlva *újra felveszik régi alakjukat* és ékességei lesznek a féltve óvott budai zöldterületnek.

3.

EST

arc. 5.

pasztalat többé-kevésbé *automatikussá* teszi a járművezetést, így az erre szánt figyelem és koncentráció más funkcióterületen

sokkal nagyobb, mint azt a meghatározott részterületeken — így például a reakció területén — megállapított működési kiesések bizonyítják. Kiderült, hogy az egyes funkciók vizsgálatának negatív eredményeit *nem lehet „összeadni"*, mert itt: biológiai területen *az egész több, mint a részek összessége*. A kísérleti kutatások megerősítették azt a tapasztalatot, hogy ittas állapotban, a különböző vizsgálati feladatok kombinációjánál a járművezető összteljesítménye *jelentősebben csökkent*

Hild József

mellett dolgozott Böhm Benedek, Ferl Frigyes, Ferl József (ifj.), Limbarszky József, Senger András, Senger Rudolf, Vassél Alajos, Weber Antal, Wieser Ferenc

Komárik Dénes: Építészképzés és mesterfelvétel a XIX. században. Pesti mesterek és mesterjelültek. Éptud. 1971 /III/, 4.sz. 379-418.l.

392, 397, 398, 412, 413

~~392.l. 397, 398~~

Hild József, építész

L: Pollack Mihály

6.

Kassagi L – Lovász P: Az építőipar jelene és I.

Népszabadság, Bp. 1978 szept. 26.

Hild József, építész

A szilvásváradi állomással szemben áll a református „kerek templom" timpaninos, klasszicista épülete, Hild József reformkori alkotása.

(témykép.) — : Repr.

Havasné Bede Piroska: A Szalajka völgye 56-59.

Élet és Tudomány, Bp. 1973. jan. 12. XXVIII/2.

Hild József, építész

Az esztergomi bazilika egyik tervezője.

Doleczkó Kornélia: Ezeréves Esztergom 4.

ESTI HIRLAP, Bp 1973 aug. 18.

Hild József, építész

Megemlítve.

Nagy Tibor: Hajdúböszörmény jötere 944-950.

XXVIII

Élet és Tudomány, Bp. 1973. máj. 18, 20

Hild József, építész

Fülep Lajos könyveinek ismertetésében.

↓

Dévényi Iván: Képzőművészeti könyvnemek
692-695.

JELENKOR, Pécs, 1972. jún.-aug. XV 7-8.

Hild József (építész)

1789. dec. 8-án született.

Népszava, 1974. dec. 8. 102. évf. 287 sz. 12 p.

Hild József, építész

— I. Lipót a budai fürdőket részben bérbe adta, másrészt adományozta. A múlt század elején *Hild József* tervei alapján klasszicista stílusban megépült az előkelő világ fürdője, a Császár fürdő,

(hársony): Kétezer esztendő – vizekben elbeszélve 4.

ESTI HIRLAP, Bp. 1975 júl. 1.

Hild József, építész

70 ÉVE ünnepélyesen megnyitották a budapesti Bazilikát. Építését — *Hild József* tervei szerint — 1848-ban kezdték meg, majd Ybl Miklós vezetésével csaknem hatvan év teltével fejezték be.

Ma

— 70 éve ... 8

ESTI HIRLAP, Bp. 1975 nov. 19.

Hild József, építész

VÁROSHÁZAK TÖRTÉNETE

Megvették a kaszárnyát

A budaiak kis palotája • Annyi pályázat után

1. Évszázados ügy immár Budapesten: bár van kettő is, voltaképpen nincs városháza. Hogyan s miért? — kezdjük régről, mondjuk 1686-tól, amikor Buda visszafoglalásával szabad lett végre a Duna mindkét oldalán fekvő település. Szabad — ahogy szabad lehetett, amikor a város ügyeit nem választott testület, hanem a császári kamaraigazgatóság intézte. Évekig tartó huzavona után e hivataltól kaptak engedélyt a budai polgárok városházépítésre. A Szentháromság téren választottak telket, 1692-ben *Ceresola Venerio* terve alapján elkezdték az építkezést, tíz év múlva *Hölbing András* emeletet húzatott a földszintes épületre, *Barbirer Ferenc* elkészítette az erkélyeket, szobrokat. 1710-ben tartották az épületben az első tanácsülést, s *e ház egészen a főváros egyesítéséig a budaiak városházája maradt.*

ELVITTE AZ ÁRVÍZ

A Duna bal partján, a Plébánia utca—Lipót utca sarkán, a bölcsészkar mai épületének helyén a pestiek egy földszintes polgárházat vettek meg. Ez állt a tanácsteremből, a városi szindikátus lakásából és egyetlen hivatali szobából. Idővel bővítették a két szomszéd épülettel és háromszor is mind magasabb toronnyal koronázták — de fél évszázadig a városatyák otthonról vitték a széket, vagy hordókra fektetett deszkákra telepedve gondolkodtak a város gyarapításán.

Ahogy nőtt a lakosok száma — a XVIII. század közepén 10 ezer volt, 1809-re már 35 449 — úgy tűnt mind szűkebbnek az épület. A tízes évektől tervezgették az újat, de csak az 1838-as nagy árvíz, amikor 3 méter magasan hömpölygött a Duna a városháza szobáiban, győzte meg a helytartó tanácsot az építkezés szükségességéről. 1844-re fel is épült elődje helyén az új, s míg a régit bontották, a hivatalok a kúria üres termeibe költöztek. A kétemeletes épületben a helyiségek rendeltetését nyilván nem *Kasselik Ferenc*, a kor híres építésze határozta meg, s valószínűleg az akkori közbiztonság tette szükségessé, hogy a 66 hivatali helyiségen és a kápolnán kívül *56 börtöncella is helyet kapjon ott.* Az olasz városházák mintájára épített koronáspárkány és a karzatos őrtorony tetszetős volt, de nem segített a szinte azonnali helyiséggondokon. *Hild József* 1863-ban ráépített még egy emeletet. Kevés. Öt év múlva a Lipót utcában — ma a Váci utca 62—64-es épület — új városháza építésébe kezdenek. *Az egyesített városok törvényhatósági bizottságának első közgyűlése már itt volt 1875-ben.* De még négy évig a régiben maradt a polgármesteri hivatal, két elnöki ügyosztály, a segédhivatal, s ott tartották a tanácsüléseket.

CSONKÁN MARADT

A főváros tevékeny alpolgármestere, *Gerlóczy Károly*, a következő évtizedben már egy újabb városháza után kényszerül nézni. Ekkori tanulmányában megírta: a főváros központi hivatalai a következő épületekben működtek: a régi városházán, az új városházán, a Lipót utca 28. számú házban, a Duna utca 1-es számú házban, a Vigadó épületében, az Akadémia bérházában. Megvételre javasolta a Károly-kaszárnyát, amely viszonylag olcsón átalakítható lenne.

1894-ben meg is vette az épületet a főváros 5 millió 600 ezer forintért. Előbb a délnyugati sarkot formálták hivatallá, azután a többit. A kaszárnyát a török kiűzése után építették a rokkant katonáknak, előbb *Fortunato de Prati*, később *Anton Erhard Martinelli* tervei alapján. *Sohasem fejezték be, az oldalszárnyak csonkán maradtak.* Aztán II. József-laktanyává rendeztette át, templomát emeletekre osztották, s katonakórházként használták.

VÁSÁRCSARNOK A LOVARDÁBÓL

Ide költözött hát a fővárost irányító hivatal. Az átépítés 1901-ig tartott, de *már 1898-ban kihirdették egy új városháza tervezésére indított* pályázat eredményét. A nyertes: *Palóczi László a régi épületek teljes lebontását és a környék átrendezését javasolja.* A világháború idején több tanulmány készült, hová tegyék az új városházát, később már csak a meglevő bővítésén gondolkodtak. 1918-ban a volt lovardából vásárcsarnokot — ma garázs — csináltak, s az udvarokra három új pavilont emeltek. A téma évtizedről évtizedre ismét felvetődik. Hiszen: *„Ami katonára nézve az erődített vár, az a polgárra nézve a városháza."*

1939. április 12-én írták ki az újabb pályázatot a városháza bővítésére. Neves építészek egész sora készített pályamunkát. Kiadtak két első díjat, 18 ezer pengővel járt, sok tervet megdicsértek s megvettek ötezer pengőért. Hivatalos részről a pályázatot eredményesnek ítélték, de a kihirdetés után összeülő Mérnök és Építész Egylet vitájában senki nem értett ezzel egyet.

S miért beszélünk a témáról most, amikor semmilyen hivatalos fórum nem foglalkozik a Városháza helyzetével és környékének rendezésével?

Mert *beszélnek róla.* Régen és az újabb években felvetett tervekről: a nagyáruházról, az elkezdett sugárútról, a Városháza bővítéséről a városrész rendezéséről.

Szöllősi Ferenc

gyt 3.

feladatok várnak
nyos egyesületekre

port, import ✦ Kutatás, fejlesztés

ség kérdéseinek megismertetése, az anyag- és energiatakarékosság, a számítástechnikai kultúra fejlesztése stb. Ugyanakkor a szövetség sok fontos ajánlással, tanulmánnyal, tanácskozásokkal és vitákkal működött közre a gazdasági feladatok, a tudománypolitika kialakításában.

A múlt öt év eredményeiben, a termelés fejlődésében, a technikai haladásban a tudomány művelőinek szakértelme, ma-

hazai termékeket, amelyekkel csökkenthető az import, meg kell vizsgálni az alacsonyabb értékű nyersanyagok gazdaságos felhasználását.

Az egyesületeknek műszaki és gazdasági elemzéseket kell végezniük azokról a mutatókról, amelyek a termékszerkezet gazdaságosságát befolyásolják. *Erőfeszítéseket kell tenni a korszerű üzem- és munkaszervezési módszerek elterjesztésére.* Gyorsabb ütemben kell hasznosítani a vezetési és szervezési ismeretek gyakorlatban való alkalmazását.

Nem jön gőzös Budapestre

Ma délelőtt a MÁV budapesti igazgatóságának dolgozói előtt értékelte a negyedik ötéves tervben végzett munkát, elemezte az idei és az ötödik ötéves tervidőszakban várható szállítási feladatokat *Tóth János* vasútigazgató. Elmondta:

1971-ben 39,7, tavaly 43,3 millió tonna árut szállítottak.

A terv eredeti előirányzata 1975-re mintegy 40 millió tonna volt. Különösen szembetűnő a növekedés *a nemzetközi szállításokban.* A múlt évben 148 millió 580 ezren utaztak. A belföldi éjszakai távolsági járatok helyett *bővítették a helyjegyes expresszvonatok számát.* Budapestet, a megyeszékhelyeket és a nagyobb városokat 24 expressz-, 52 gyors- és 248 személyvonat kapcsolja össze.

Sűrítették az elővárosi forgalomban közlekedő járatokat.

E vonatokon naponta 130 ezren utaznak. Jelentős eredmény: *Budapestre személyvonattal gőzmozdony már nem jár.*

Az idén 149 millió utassal számolnak. El kell viniük 44,7 millió tonna árut, s igen nagy feladat a Budapest—Hegyeshalom-vonal teljes rekonstrukciója.

HILD JÓZSEF, építész

Az esztergomi bazilikának 1822-ben raktak le alapkövét 1856-ban szentelték fel. Az előcsarnokot 1862-ben épi tették hozzá. Tervezésével Kühner Pált biztak meg, az épitést Johann Packh vezette, majd Hild József folytatta a munkat. A bazilika végső megjelenésében már Hild géni uszat sugározza. 8.old

Molnár Aurél, Székely András, Tóbiás Áron: A Duna Századai 3.old.

Múzsák, Múzeumi Magazin, 1971. 2.sz. Bp.

szabadulásunk 30. évfordulója alkalmából felajánlást tettek: *három hónap-*

beállításával számottevően nő a szövetkezet termelése.

Újra szőlő terem rajta

Mint ismeretes, védett természeti érték lesz a Badacsonnyal egy időben keletkezett Szentgyörgyhegy.

A hegytetőn a kőbányászatot már régebben abbahagyták, a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem termelésfejlesztési intézete pedig elkészítette az egykor híres szőlővidék rekonstrukciójának tervét. Ezt használják fel támpontul az Országos Természetvédelmi Hivatal szakemberei, akik részleteiben feltérképezik a hegyet, és megszabják mit kell tenni a természeti érték megóvásáért. (MTI)

HILD JÓZSEF, műépitész

Az épitészek"épitőművészeknek"nevezték magukat,irodájuk "műterem"volt.A korábbi épitőmester tipusu épitészektől eltérően-akikhez a klasszicizmus kiemelkedő mesterei,Hild Pollack Mihály,Kasselik Ferenc is tartoztak-az épitészek körében elterjedt a művészeti attributumok külsőséges ke keresése,különállásként a hivatalnok,iparos,kereskedő rétegtől. 9.old

GRANASZTÓI PÁL: Művészet-e ma az épitészet ? 9.old

VALÓSÁG, A TIT. folyóirata, 1973. 6.sz. Bp.

MDK

Hild József

Jakabffy F.: Weber Antal és művei. Magyar Építőművészet 1907. 11. sz.

József Hikisch M.D.V.

A 19. század elején dolgozott Fejér megyében.

Somogyi Árpád: Neuere Beiträge zur Geschichte der Goldschmiedekunst im Komitat Fejér. 136. old.

Alba Regia. Istvánn Király Múz. Közleményei 4-5. köt. 1963-64. Székesfehérvár. 1965.

Hild József
Építész

M.D.Y.

Az esztergomi sikeszegyház
alkotó művésze.

– di – : Az elfelejtett Kiss György
Dunántúli Napló, 1957. aug. 20 – 7 kg

M.D.K.

Hild József, építész/1789-1867/

Az egri székesegyház építője 1831-1837 között.

Kép. 2330. 2. kép

M. Kiss Pál: Művészetről mindenkinek, Corvina, Budapest, 1966

Hild József, építész MDK

Műveinek túlnyomó része

Budapesten épült fel.

–: Ünnepi megemlékezések Hild József halálának századik évfordulóján 7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1967. márc. 4.

Hild József, építész MDK

Az egykori Tigris szálló épületét Hild József tervezte. A ház ma is áll a Nádor és Mérleg utca sarkán.

Pakots György: 11 lepkelángú lámpa a Váci utcában 3

Esp. 1966. aug. 10.

ESTI HIRLAP

Hild József, építész

1824

Halálának 100. évfordulója alkalmából a MT. Akadémia székházában emlékülés volt. Major Máté tartotta a megnyitót, Rados Jenő tartotta az ismertető előadást.

— : Hír

8.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1967. márc. 9.

Hild József, építész (1) MDK

Halálának 100. évfordulója alkalmából emlékkiállítás nyílt meg Esztergomban. Hild működésének műhelye a reformkori Pest volt. Itt több mint 900 épületet tervezett.

—: Hild József-emlékkiállítás Esztergomban 9

NÉPSZABADSÁG, bp. 1967. márc. 18.

Hild József, építész (2) MDK

Vidéken is sok alkotás őrzi nevét. Esztergomban a bazilika, a Bibliotheka, és az első vidéki bankpalota. A kiállítás elsősorban esztergomi műveit ismerteti.

— : Hild József - emlékkiállítás Esztergomban 9

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1967. márc. 18.

MDk

Hild József, épületei

A Műegyetem központi könyvtárában nyílt meg emlékkiállítása.

– : Hírek 8.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1967. márc. 21.

M.D.Y.

Hild József
épitész

Az esztergomi székesegyház
épitésze.

-Ci- : Az elfelejtett Kiss György
Dunántúli Napló, 1957. aug. 19-7 lap

Hild József, építész

Megemlítve.

Barkóczi Péter: A „Vajdahajdú"

1875 – 1879.

Élet és Tudomány, Bp. 1974. okt. 4.

XIX
40.

Hild József

1844-ben épitette Bp. XII.
Budakeszi út 38 s. alatti
saját házát.

Kelényi György: Kastélyok, zuriát, villát
1974 Corvina 119. old.

Hild József

lehet, hogy résztvett
a Biai Sándor kastély tervezésében

Kelényi György: Kastélyok, kúriák, villák
1974 Corvina 116. old.

Hild József

Közreműködik a Bajnai Sándor
Kastély 1834-es Klanyicista átépítésében

Kelényi György: Kastélyok, kuriák, villák
1974. Corvina

117. old.

Hild József

a gyöngyösi Teleki kastély

tervezője (1837-es adat)

Kelényi György: Kastélyok, emlékek, vallások

74. Bp. Corvina

116. old.

Hild József

a lovasterényi Cziráky kastély
1804 klasszicista bővítésének ~~tte~~
terveit stiluskritikai alapon neki
tulajdonítják

Kelényi György: Kastélyok, kúriát, villát
1974. Bp. Corvina

116. old.

HILD JÓZSEF, műépitész

A margitszigeti művészsétányon Schulek Frigyesnek portrét szantak. A választas azért esett rea, mert Ybl Miklósnak, Lechner Ödönnek szobravan, Hauszmannak a volt Kuria épületén emléktáblája van, Hild Józsefről, Pollack Mihályról teret neveztek el, de Schulekről, a századvég egyik legelmélyültebb elkotojáról a fővárosban semmiféle megemlékezés nincs. Szöveg: 12.old. 5.jegyz. 20.old

GRANASZTOI PÁL: Művészet-e ma az épitészet ? 9.old

VALÓSÁG, A TIT. folyóirata, 1973. 6.sz. Bp.

Özv.-t lild lőrsetné

Elhúnyt férje iparengedélyével szerepel a tervezők sorában.

Rados: Magyar építészettört. 274.
Műszaki Kiadó 1971.

Hild József

A neuridák kútját 1835-ben Fessl és Urrich készítette — a Hild Józseftől megálmodott klasszicista Pest egyik díszre volt.

Láttuk, hallottuk a kiállítótermekben.

1976. dec. 12. Petőfi 11.33 M.

Hild József.

Tervei szerint készült 1838-39-ben,
az V. József A. u. 16.sz. épület az eredeti
formájával, az épen maradt részek megtartá-
sával és harmadik emelet ráépítésével.

Régi házak Pest-Budán. Főszerkesztő: Pereházy Károly
Műszaki Kiadó Bp. 1976.

65. old.

Hild József (1789-1867)

építette az V. Eötvös Lóránd u. 2. sz. Zetemeletes klasszicista épületet, az ott álló barokk épület felhasználásával, 1841-ben Ráth Károly részére.

Régi házak Pest-Budán. Főszerkesztő: Perehúzy Károly Müszaki Kiadó Bp. 1976.

63. old.

Hild József, építész

Széchényi Ferenc „Hild Józseffel megkeresztelte
a Széchényi-alapítvány otthonát"

Tamás István: 175 év története 13.

Népszabadság, Bp. 1977. okt. 9.

Hild József, építész

RÁKÓCZI ÚT 13.: kétemeletes lakóház. Egyemeletes eredetiljét 1873-ban Hild József építette, 1852-ben bővítik. Hubay Jenő hegedűművész, Lechner Ödön építész szülőháza. A ház lakóinak gyakori vendégei: Liszt Ferenc, Wagner Richard, Goldmark Károly, Erkel Ferenc. Rájuk emlékeztet a kapualjban elhelyezett emléktábla.

- Házsorok - sorokban

4

Esti Hirlap, Bp. 1977 okt. 7.

Hild József építész

L. Ybl Miklós

– Hazánk egyik legnagyobb fája: Észak-Magyarország 475.

Élet és Tudomány, Bp. 1977. ápr. 15. XXXII/15

Hild József, építész

M.D.K.

homlokzati vázlatát az esztergomi székeseg házra, körli:

Dr. Rados Jenő: A neoklassziciznus nag magyar templomai

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.
1936. 70. köt. Havi Füzetek, IX. évf. 7-12. sz.
33. old. 22-á

M.D.K.

Hild József, építész

egri széreseghazának alaprajzát, oltemplomának alaprajzát, fő- és oldalhomlokzati fényrépeit és két belső felvételét közli.

V: Rados Jenő: A neoklasszicizmus nagy magyar templomai

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1936. 70. köt. Havi Füzetek, IX. évf. 7-12. sz. 35-37. old. 25. és 29-33. ábrák

Hild József

MDK

Bp-i lipótvárosi Szt István plébániatemplom első tervezője.
Esztergomi bazilika.

Mirowi Myskovszky Ernő: A magyar képzőművészet története. Bp. 1906.

33.1.

1978.XI.21.Televizió 19.3o
TV Hiradó

1021

- A főváros legelső magyar nyelven oktató reáliskolájának 75. majd loo. születésnapját ma már kissé megkopott emlékkönyvek örökitették meg. Az Eötvös József gimnázium alapitásának 125.évfordulójáról már a Hiradó is tudósit. Néhány szó és kép a történelemből. A Hyld József tervei szerint épült késői klasszicista épületben az 1853-54-es tanévben kezdődött az oktatás. A Főreál tanoda 1921-ben vette fel a reform politikus kultuszminiszter Eötvös József nevét. Az 1934-ben gimnáziummá lett középiskola kezdettől fogva jeles, vagy névtelen, de kimüvelt emberekkel gyarapitotta az országot. Az ötnegyed százados évfordulón hétfőn este az Erkel Szinházban gyültek össze az Eötvös József gimnázium régebben volt és mai diákjai. Milyen Eötvös diák volt Polinszky Károly oktatási miniszter.

- Erre nagyon nehéz válaszolni egy szóban. Én 8 évet jártam az Eötvös gimnáziumba, akkor még reáliskola volt. Az első 4-5 évfolyamban meglehetősen közepes voltam. Mondhatnánk átlagos, vagy átlag alatti. Az utolsó három évben kétségtelenül a jobbak közé tartoztam, de ehhez nagymértékben hozzájárult az, hogy akkor már elhatároztam, hogy mérnök leszek, és akkor bekerülni az egyetemre rendkivül nehéz dolog volt, főleg ösztöndijasként vagy tandijmentesként. Szüleim nem tudtak volna másképp oktatni, kénytelen voltam ráhajtani, ahogy ma mondanák. Mindig ugy emlékszem vissza nemcsak, mint miniszter, hogy rendkivül igazságos, rendkivül humánus és rendkivül haladó tanári karom volt. Sajnos ebből a tanári karból ma már senki se él.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

KELETMAGYARORSZÁG
Nyíregyháza
Hild József építész.
1972 AUG 27.

1021

A tér magasból... Vörösmarty szobra uralja a teret. (Komjáti Ferenc felvétele — KS)

A Vörösmarty tér

Pest szíve, a belváros közepe. A mai Vörösmarty tér, ahol az egykori Váci kapu előtt a városba bocsátásra *vártak hintók, szekerek.* A teret természetes módon alakította ki a fejlődés, itt az óváros és az 1780-ban létesült új (Lipót) város találkozásánál. *Nevezték Séta térnek, Színház térnek, Gizella és Károlyi Mihály térnek.* A Színház tér nevet onnan kapta, hogy 1812 óta ott állt a hatalmas német színház. Amikor 1844-ben leégett a színház a város új nevet keresett a térnek. A dúsgazdag Lyka Demeter Anasztáz bőrkereskedő és bankár nagy összeget kínált fel, ha nevét viselheti a tér, mely 6. számú házában (a mai Vörösmarty cukrászda épülete) lakott. Ezt nem fogadták el, hanem amikor a királyi pár legidősebb lánya esküvőjét tartotta, nászajándékul a főhercegnőről Gizella térnek nevezték el a teret.

A Hild József építette Lyka-házat a 70-es évek humora *a négy szabó házának nevezte,* mivel, hogy itt lakott Cisele Antal szabómester, Lyka Anasztáz bőrszabó, azaz bőrkereskedő, Kovács Sebestyén Endre sebész, tehát emberszabó, s itt működött a kereskedelmi bank, amely részvényeket szab.

Tűzvész pusztította el a hajdani német színházat. S helyére 1873-ban Haas-palota néven emelt hatalmas bérházat Linzbauer Imre építész. A palota a II. világháborúban súlyosan megrongálódott, lebontották, parkolóhely volt egy ideig, majd ide épült néhány éve a kultúrcentrum.

A kedves kis belvárosi tér bővítéséről, s megszűntetéséről egyaránt sok szó esett már. Ki akarták tárni, összenyitni természetes folytatásával, a József nádor térrel. De a rendezésnek hajdan a harmincadhivatal egyemeletes háza állta útját. Pedig már József nádor tervezete szerint is le kellett volna bontani a Harmincad utcai épületet. Széchenyi István egyemeletes áruházat, majd a Nemzeti Kaszinót kívánta itt felépíteni. Pest város tanácsa *a nagy árvíz után* az új városházát. Amikor az 1850-es években megroggyant, majdnem összedőlt a harmincadház, mégis lebontották, de mégsem éltek a két tér egyesítésének lehetőségével. Akkor már tervezték a Vigadót, építéséhez pénzre volt szükség — felparcellázták hát, s eladták a telket négy részre osztva. A bevételt, 341 ezer forintot valóban a Vigadó építésére fordították.

A Vörösmarty tér kinyitása mégegyszer szóba került — néhány éve, mielőtt a Vigadó mögötti kultúrcentrum felépült. Az erősen megsérült Vigadót a Városligetbe, a Vajdahunyad-vár épületcsoportjához kívánta átplántálni a tervezői képzelet. S akkor egészen a Duna-partig kitárulhatott volna a tér, a szűk utcás belvárosi negyed.

De mivel *a Vigadót elsőrendű műemlékké, védendő városképi jelentőségű épületté nyilvánították* — lebontásról szó sem lehetett. A tervezőknek így a helyreállítást, a Vörösmarty téri foghíj beépítését kellett megoldaniok. Tallós Elemér, a KÖZTI építészmérnöke ezt úgy tervezte meg, hogy az új épületet, a Vörösmarty téri kultúrcentrumot első és második emeletén összekapcsolta a Vigadóval. A korszerűség és az egyszerűség jegyében fogant irodaház földszintjén hangszerboltot, képzőművészeti bemutatótermet rendeztek be.

A tér nevezetes, jó ízeiről híressé vált épülete, a Gerbeaud, a mai Vörösmarty-cukrászda. A svájci cukrász 1884-ben jött Magyarországra, családi és üzleti kapcsolatba lépve Kugler Henrikkel, akinek a Gizella téren volt cukrászdája. Gerbeaud Emil a cukrászdát csokoládégyárral bővítette, s a millenniumi kiállítás egyik érdekes színfoltjaként mutatta be csokoládégyártási eljárását.

A névadó költő, Vörösmarty Mihály szobra csak 1908-ban került a tér közepére. Romantikus-szép gondolat szülte az akciót: nemzeti gyűjtésből emeljenek szobrot a költőnek. Több, mint 40 év telt el a költő halála óta. 1900-ban az Otthon Irók és Hírlapírók Köre, Erős Gyula indítványára országos mozgalmat hirdetett. Az október 28-i tanácskozáson ott volt Jókai Mór, Eötvös Loránd, Beöthy László, a Nemzeti Színház igazgatója, Ráth György, az Országos Képzőművészeti Tanács elnöke, Mészáros Imre, az Operaház igazgatója, Herczeg Ferenc, s a kör elnöke, Rákosi Jenő.

Megindult a gyűjtés, a főváros közgyűlése 10 ezer koronát szavazott meg erre a célra, a király ötezer koronát ajánlott fel, a Budapesti Hírlap 156 674 koronát gyűjtött, még a koldus Liszkay János is odaadta egyetlen kincsét, Máriás huszasát.

A 200 ezer korona birtokában a szoborbizottság 21 magyar művészt kért fel, hogy készítsen pályaművet Vörösmartyról. Az évekig elhúzódó pályázatot végül is Kollár Ede nyerte meg, aki Telcs Edével együtt három évig mintázta bronzból a főalakot, a költőt, s carrarai márványból a sokszemélyes szoborcsoportot, a Szózatot megszemélyesítve.

1908. május 24-én, vasárnap leplezték le a szobrot. A parádés ünnepségről így számol be a korabeli krónikás:

„1908. május 24-én, vasárnap. Szép májusi vasárnap volt, amikor a zászlóval, virággal és lombbal ékes Gizella téren lehullott a lepel a Szózat költőjének szobráról... A férfiak szalonruhás tömegét a nők virágos tavaszi toalettje, a katonatiszti uniformis és a lengyel küldöttek pompás díszruhája tarkította. Ott volt a költő veje, Széll Kálmán leányaival és unokáival, ott a király képviselője, József főherceg, Auguszta főhercegasszonnyal, a kormány, Wekerle Sándor miniszterelnökkel az élen, a polgármester, az Akadémia, a vármegyék küldöttei, irodalmi, művészeti társulatok vezetői, Budapest iskolái, az egyetemi ifjúság. Ott fénylett a szoborba komponálva a koldus aranyhuszasa..."

S ott ragyognak a talapzaton a költő szavai: *„Hazádnak rendületlenül, légy hive, oh magyar!"*

Kertész Ákos:

Kövek

pu, szőlőhegy hajlata nem gazdagították a gyerekkoromat. Ismerősök, kedves, de kissé távoli ismerősök voltak csupán. Az én gyerekkoromat kövek szegélyezik. Kövek kötnek a városhoz, az elvontabb haza-fogalom helyét is megteremtő szűkebb pátriámhoz, kövek közt nőttem fel, mégis úgy remélem, nem lettem szegényebb általuk.

A kövek barátaim. Sokan vannak, mert sokfelé laktam, sokfelé dolgoztam, még többfelé csavarogtam, és jártam bizonyos kislányok után vagy elébük, és baktattam haza — már jármű vagy éppen villamospénz híján — át az éjszakai városon. Mindenütt ismerős kövekre találok, a kövek szólnak hozzám, s én értem a nyelvüket.

Egy pontja van a városnak, ahol az ismerős kövek némák, ahol nem hallom a szavukat, ahol a kövek elhagytak (vagy én lettem hűtlen hozzájuk). Valahányszor a Lánchídon visz át a busz, vagy alatta a villamos, ha gyalogosan a közelébe kerülök, valami szorongó érzés fog el, mintha idegen városban járnék, idegen tájon, amelyhez nincs közöm. Pedig de nagyon ismertem itt minden követ valamikor! — Csakhogy másképp festettek abban az időben.

Abban az időben a Lánchíd romokban hevert. Ennek a kifejezésnek számomra semmi értelme nem volt, a hídfő és környéke nekem nem „hevert", hanem nagyon is élt, ahhoz képest mostani formája tűnik élettelennek, halottnak. A romokat a „geng" birtokolta (akkoriban még a „galeri" szó nem volt ismeretes), a geng pedig tizenkét—tizennyolc éves kamaszokból állt. A Lánchíd volt a birodalmunk, főhadiszállásunk és búvóhelyünk, világnézeti és filozófiai viták, közös bagózások, gyerekes játékok és felnőttes virtuskodások színhelye. A híd melletti gyepen pankrációztunk, kipróbáltuk, amit Radu Lukácstól és Tasnáditól láttunk a Sportcsarnokban, itt szívtunk tízen egy spanglit, a csikket a végén gombostűre szúrva, hogy semmi se vesszék kárba és itt beszéltük meg első szerelmi élményeinket.

A hídfő köveit a robbantás szétdobálta, mint mikor a gyerek mérgében földhözvág egy építőkockás-dobozt, a kövek bizarr értelmetlenséggel hullottak egymásra, ám ebben az értelmetlenségben a hídfő népe szabatos rendet ismert fel, világos logikát, mert a kövek között utak, sőt alagutak keletkeztek, s ezeknek az utaknak hierarchiájuk volt. Voltak kikötő kövek és napozó kövek, spanglikövek és ruhatár kövek, kövek az illemhely céljára, a szerelmespárok kövei. Voltak kövek a magasban, ahonnan lelógattuk a lábunkat a mélybe, itt folytak a világnézeti viták, itt építettünk légvárakat a valóság fölé és bontottuk le az utópiákat a valóságra.

Furcsa alakulat volt a geng. Nem voltak vezérei, és nem volt vezérkara, tanácskozásra sem ültünk össze (például tanácskő sem volt), a törvények, szokásjogok organikusan alakultak ki és mindenki elfogadta érvényességüket. Abszolut demokrácia volt. A közös akciókban az vett részt, aki akart, és akciót bárki kezdeményezhetett. Egyszer megjelent köztünk egy tizenhét éves cezaromániás fiatalember, aki „szervezni akart", de simán kiutaltuk. Máskor egy barátságos úr próbálkozott hasonlóval, de mikor kiderült, hogy homoszekszuális, megvertük. Több esetre nem emlékszem.

A geng negyvenöt nyarán verődött össze, mikor a lassan normalizálódó viszonyok elvették a magunkszőrű srácoktól az életteret, és kiszorítottak bennünket a romok közé, ahol még ideális állapotok uralkodtak. A geng sokféle tevékenységet folytatott, összetartozásunknak a közös tevékenység volt az alapja, robbanóanyagokat szedtünk össze és robbantottunk fel szakszerűen (máig is csodálom, hogy egyikünknek sem történt baja), szerelmespárokra lestünk, cigarettáztunk és pankrációs mérkőzéseket rendeztünk, de a legfőbb tevékenységünk az úszás volt. A Duna nélkül nem vált volna a geng azzá, ami lett. A vizet, mint lehetőséget, negyvenhatban fedeztük fel (negyvenötben még túl sok volt benne a hulla). Emlékszem, május huszadikán ereszkedtünk le először testületileg az északi zászlótartó pillér mellett a vízre és csurogtunk le szorosan a part közelében a hídfőig, s még ugyanazon a nyáron akkorát fejlődtünk, hogy júliusban már a Parlament északi végétől indulva a Kossuth-híd középső íve alatt úsztunk el (megjegyzéseket ordítva fel a nőknek, akiknek a szoknyája alá láttunk a vízből) a Lánchíd-romokig. Később még veszélyesebb vállalkozásba kezdtünk. A hídfő és az első hídpillér között, a vízbe lógó láncok közti keskeny szakaszon úsztunk át a romok északi oldaláról a déli oldalra. Kitapasztaltuk a legelőnyösebb útvonalat, ismertünk minden forgót, limányt, minden helyi áramlatot. Nemcsak úszni tanultunk meg, vízbiztonságot is szereztünk — életre szólót.

Nappal kihalt volt a környék, de alkonyat felé benépesültek a romok, s mi, kamaszok, izgatottan vártuk az alkonyi vendégeket. Nem zavartuk el a párokat, isten őrizz, ez is íratlan törvényeink közé tartozott. Hallatlan tapintattal viselkedtünk, s úgy osontunk kőtől kőig, a leshelyünkre, akár az árnyék. Egy kavics sem csikordult a talpunk alatt.

Az aluljárót, ahol most a villamos halad át, nem szerettük. Tavasszal, s a zöldár idején rendesen elöntötte a víz. Különben is túl tágas volt és rideg. Néha egy-egy csöves meghúzódott benne éjszakára — ezt királyi közönnyel tűrtük. Történt aztán, hogy olyan lakók költöztek az aluljáróba, akikre muszáj volt odafigyelnünk: a Macska és a Baba. Macska huszonhárom éves volt és hivatásos prostituált, Baba tizenhat. A lányokat, mint lovagias férfiakhoz illik, azonnal pártfogásunkba vettük, dolgozni nem nagyon tudtak, mert reggeltől estig a nyakukon lógtunk, de loptunk nekik pokrócot, párnát, és annyi ennivalót, amennyi beléjük fért. A lányok barátaink és védenceink voltak. Egyikünknek sem jutott eszébe, hogy szerelmi viszonyt kezdjen velük, viszont baráti közvetlenséggel ölelgettük őket, baráti puszikat adtunk és kaptunk, a késő éjszakába nyúló beszélgetések, közös cigarettázások közben. Váratlanul, bejelentés nélkül tűntek el, a szüleinktől „kölcsönvett" pokrócokkal, párnákkal, edényekkel együtt. Baba később, vagy egy hónap múlva ismét megjelent kikenve-kifenve, vadító elegánsan, hanyag tar-

mon
Aztá

Ne
lekk
révk
mát
a Du
ízbe
egys
révkapitányságra, onnan kellett visszagyalogolnunk fürdőruhában és mezítláb a Duna-part néptelenebb részein. A vizet már elvették, de a Lánchíd a miénk volt. Nem sokáig. Nyár közepén teherautók érkeztek, s különféle építőanyagokat hoztak, mogorván figyeltük a hódítókat, nem szóltunk hozzájuk, örültünk, hogy megtűrnek. De már nem volt a hídfőben örömünk, ingerültek lettünk, veszekedtünk, többen el-elmaradoztak. Ősszel aztán bekerítették a romokat és kiűztek bennünket a paradicsomból.

A Roosewelt téren ültünk a szobor talapzatán, dohányoztunk és bámultuk a kerítés mögött a munkásokat. Nem haragudtunk rájuk. Tudtuk, hogy így kell lennie, hogy ez a helyes, a szükségszerű, hogy az országot fel kell építeni — még a Lánchidat is. Tudtuk, hogy szép lesz, jó lesz, hogy örülnünk kellene. Nem voltunk gyerekek. Mögöttünk volt egy és más, háború, ostrom; legtöbbünk már rég dolgozott. Nem voltak illúzióink. Nem hittük, hogy a geng romok nélkül is megmarad, nem áltattuk egymást, nem fogadkoztunk. Tudtuk, hogy vége, visszavonhatatlanul.

A gengből, abból a három nyárból csak a kövek maradtak, a napozó kövek és a kikötő kövek, a párok kövei és a leshelykövek — beépítve a hídba, eredeti rendeltetésük szerint. És valahol a városban élnek még a fiúk, és emlékezetükben egyre szürkül, egyre halványabban él a geng. Lassan elenyészik, mint annyi más, senki sem őrzi. Pedig kár érte, szép volt. Meg kéne őrizni, meg kellene írni egyszer a geng történetét. Tudom, hogy tartozom vele. A fiúknak is, magamnak is.

Talán ez az adósság nyomaszt, ha a Lánchíd felé járok.

Ezért idegen a táj, ezért nem szólnak hozzám a kövek.

ptem-
folya-
szaka.
— de
min-

denütt, ahol középiskola van, — nyelvtanfolyamokat szerveznek kezdőknek, haladóknak, angolból, oroszból, németből, franciából. Ma országos viszonylatban a szervezés és lebonyolítás feladatát a legszakszerűbben a Tudományos Ismeretterjesztő Társaság hajtja végre. A TIT a tanfolyamok vezetésére megnyeri a legjobb nyelvtanárokat, a tanítás korszerűségét, például az audiovizuális eszközökkel való ellátását, a tanárok továbbképzését pedig magasabb szinten biztosítja, mint némelyik egyetem vagy főiskola.

S milyen az eredmény? Nagyon változó. Országosan a TIT nyelvtanfolyama 4 félévének elvégzése után kis összefoglaló felerősítéssel néhányan letették már az állami nyelvi vizsgát, ez azonban ritkaság, s még olyan nagy város sem dicsekedhet vele, mint Pécs. Nyíregyházán most jutottunk el először oda, hogy oroszból és németből egy-egy tanfolyam befejezte a 4 félévet, összesen 240 tanórát, s részvevői egy éven belül nyelvi vizsgát tehetnek. De nem ez a gyakoribb eset.

Leggyakrabban az történik, hogy a hallgató nagy lelkesedéssel jelentkezik (a jelentkezők száma általában megfelel a várakozásnak), de aztán a lelkesedés csappan. Miért? Azért, mert a jelentkező nem mindig tudja, mire vállalkozik. Jelentkezik, mert a vállalatnál elvárják, jelentkezik, mert fizetésemelést remél, jelentkezik, mert „divat" a nyelvtanulás, de nagy csalódás éri, amikor kiderül, hogy felnőtten egy idegen nyelvet sokkal bonyolultabb elsajátítani, mint bölcsődés korunkban anyanyelvünket. Ahhoz, hogy a legminimálisabb eredményt felmutathassuk, nagyon sok minden kell: sok idő, sok lemondás, és sok — olykor véres-veritékes — munka. De egy biztos: nem céltalan ez a munka.

A fentiekből is kiderült, hogy egy év múlva talán megyénk is büszkélkedhet olyan nyelvi vizsgásokkal, akiket a TIT készített fel. A nyelvi vizsgát letenni nagyon nehéz dolog. A köve-

Thiery Árpád:

A megérkezés

Az utolsó kocsiban ült. A belső kanyarokban látta a motorkocsit, amely a vasúti pálya rozoga állapota miatt ezen a szakaszon lezárt ajtókkal, üresen közlekedett. Kibámult az ablakon, tudomást se véve a közbeeső állomások felszálló helyi utasairól. Ugy érezte: napok óta, egyetlen óra pihenés nélkül úton van. S.-hez közeledve időnként fel-felismert valamit a zöld hangulatú tájból: egy öreg hársfát, egy tört szélű agyagszakadékot, egy jellegzetes présházat, egy közbeeső állomás mögött a kőbánya lófogatú csilleszerelvényét... Ilyenkor izgatottság fogta el, mintha az első állomáshelyére készült volna, és jódszínű haját rendezgetve azt gondolta: jobb lett volna este megérkezni. A megyei tanács osztályvezetőjének biztató, öreg arca jelent meg előtte. Azt mondta: biztosan örül a döntésünknek, maga most a megyében a legfiatalabb iskolaigazgató, de ne fe-

lejtse el, hogy sok munka vár ott magára, és az embernek ritkán van olyan szerencséje, hogy próféta lesz a saját házájában... Ő csak állt, bólintani is elfelejtett. Kis részletek tolakodtak elő az emlékeiből, körülvették, aránytalanul megnőttek. Ó, igen, még csak huszonnyolc éves vagyok, és ráadásul egyedülálló nő, gondolta, s bár napok óta tudott az igazgatói kinevezésről, csaknem szédelegve ment ki az osztályvezető szobájából.

S. következett. Janka felállt, a fülkeajtó üvegtükrében végigpillantott sovány feketeruhás alakján. A sötét, kissé régiesen szabott ruha kiemelte sápadt, szeplős szintelenségét. Messze volt még attól, hogy vénlánynak nevezzék, arca azonban már keményedett.

Az állomás előtt anyja és a községi tanácselnök várták. Az anyjára pillantott: én is ilyen leszek, futott át riadtan benne valami, és gyorsan

Hild József, építész

A Veres Pálné utcában álló műemlék-épületet – egyik szárnyát Hild József építette 1841-ben (itt volt az Arany Oroszlán gyógyszertár) – megóvják: boltozatos árkádot kap.

– : Klassicista régi ház. 3.

ESTI HIRLAP, Bp. 1971. dec. 30.

Hild József

foglalkozott a nemzeti stílus kérdésével.

Fülep Lajos: Magyar művészet, Budapest, 1971.

2781

491

Hild József, építész

A Váci utca 9. sz. házat Hild tervezte. Ebben volt valamikor a Hét választófeje-delemről elnevezett fogadó.

Pakots György: Védett boltok 4.

ESTI HIRLAP, Bp 1973. jan. 23.

Hild József

1831 február 16-án indítatta el az egri szé-
kesegyház építésére vonatkozó munkálatokat.

Voit Pál: Heresmegye műemlékei II.

Magyarország műemlékei topográfiája VIII. k.
Budapest, 1972.

4181

Hild József

1831-37 között épitette az egri székesegyházi épületét.

Voit Pál stb.: Heves megye műemlékei II.
Magyarország műemlékitopográfiája VIII. köt.
Budapest, 1972.

421 1

HILD JÓZSEF, épitész

1847-57 között szinházat épitettek Miskolcon. Hold is beadta tervét, de elveteték, a városi tanács "tú lságosan di zes és költséges volta miatt" nem fogadta el.
155. old.

KOMÁROMY JÓZSEF: Jelentés a Miskolci Nemzeti Szinháznál végzett leletmentésről 155.o

A HERMAN OTTÓ MUZEUM ÉVKÖNYVE. II. Miskolc, 1957

Hild József

"Szent István temploma" cimmel a templom történetével, épitésével foglalkozó cikk emliti meg a müvész nevét, mint a Szent István- bazilika eredeti tervezőjét, majd megjegyzi, hogy az olasz reneszánsz stilust, nem az eredeti tervező Hild adta meg, hanem a templom 1868.-i összeomlása után, Ybl Miklós.

A HÉT, Bp. 1905. nov. 19. XVI. évf.
47. sz. 770-772. lap.

Hild József

Az egykori Ullmann-ház alkotója a müvész. Az épület a Roosevelt téren állt, s a háboru alatt majdnem teljesen tönkrement, de megmaradt klasszicista diszterme Casagrande stukko dombormüveivel. Az Országos Müemléki Felügyelőség fáradozott megmentésén, de nem sikerült a helyreállitás, -mint Vedres Vera: "Az Országos Müemléki Felügyelőségnél" c. interjujában emliti meg az Intézet igazgatójával és tudományos munkatársaival folytatott beszélgetése során.

Élet és Irodalom, Bp. 1972. május 27.
XVI. évf. 22. sz. 7. lap.

Hild József

A Hild József tervezte Nákó-házban létesült Scheibl-féle gőzfürdőt, az ugyancsak Hild tervezte Diana-fürdőt, a helyén később /1908/ Quittner Zsigmond által épitett bankpalotát, Ybl margitszigeti fürdőpalotáját s az Ágoston Emil tervezte Hungária-fürdőt említi, ill. ismerteti

Barkoczi Péter: Elfelejtett fürdők.

Budapest, 1972. 2. sz. 36-38.l.

Hild József
építén

Pesti munkája a Lloyd palo-
ta.

Sugár István: Az egyi fűszékes emlékr
Heves megyei Idegenforg. thiv. 1967.

Hild József épitész M.D.K.

Tervei alapján folytatja a Bazilika épitését Ybl

1867-ig

[illegible] Gábor: Bp. városépitészetének története a kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 19[illegible]. 101.l.

Hild József

Rerp:

A volt Ullmann-ház diszterme . 1834.
16.o. ∅ 7. kép.

Az egri székesegyház alaprajza.
17.o. 8. kép.

Az egri székesegyház. 1830-37.
18.o. 9. kép.

Zádor Anna: A magyar reformkor művészete.
Bp. 1961.

Hild József

1789-1867

Hild János fia .Pesten született.

Marczibányi-ház /1830-32/

Ullmann-ház /1834/

Valero-ház/ma honvédelmi min/ 1830;

Zádor Anna: A magyar reformkor művészete.
Bp. 1961.
15.o.

MNK

Hild József

~~Képz~~: Repr:

Az egykori Lloyd-palota. 1827.
19.o. 10. kép.

A pesti volt kirakodo tér látképe.
20.o. 11. kép.

Zádor Anna: A magyar reformkor művészete.
Bp. 1961.

Hild József

MDK

Az esztergomi székesegyház befejezése körüli munkálatai, /1839-1845/ a több mester kezén átment épitkezést Hild 1840-ben veszi át és a régebbi terveket átdolgozza.

A "Bazilika" 1845 évi tervei.

Pest egykori Kirakodó terét /ma Roosevelt tér/ csupa Hild ház szegélyezte.

Zádor Anna: A magyar reformkor művészete.
Bp. 1961.

17.1.

M.D.K.

Hild József

Építészmérnök és Ybl Miklós építőművész terve szerint készült a székesfővárosi bazilika.

Városok Lapja 1938. XXXIII.évf. 23. szám. 563.oldal
Hirek.

M. D. K.

HILD József építész

Feltehető, hogy Szegeden az Arleth Ferenc által épített Hungária kálló tervezője

Nagy-Papp-Börtsök: Szeged Bp. 1960.
102. l.

M.D.K.

Hild József, épitész

egri főszékesegyházának alaprajza, 1831-ből.
U.a. hosszmetszet, Joó János egri rajztanár rajza nyomán.

Gerő László: Eger, Bp.1957. /Magyar Müemlékek/
57.old. és 60.old.

M.D.K.

Hild József, épitész

Pyrker egri érsek ajánlására kapja a megbizatást Packh halála után az esztergomi székesegyház épitésére, majd az egri és esztergomi munkák adta tekintély szerzi meg számára a pest lipótvárosi plébániatemplom épitési megbizatását.

Gerő László: Eger, Bp. 1957. /Magyar Müemlékek/ 58.old.

M. D. K.

HILD József építész

Bp. Belvárosi templom orgonakorzat
(1835)

Gerő László: Magyar építészet boladó
pagyományai Bp. 1951. 16. l.

M-D-K

HILD József építén

Bp. Budakeszi ú. 20. „Gondűző"
villa (1844.)

Bp. Mátyás király u. 14. Egyemeletes
villa (1846.)

Gerő László: Magyar építészet
haladó hagyományai Bp. 1951. 53. l.

M. D. K.

HILD József építész

Eger Szabadság tér Főszeres egyház

(1831–36)

Gerő László: Magyar építészet haladó hagyományai Bp. 1951. 54. l.

M. P. K

HILD József építész

Lovasberény (Fejér m.) volt Cziráky kastély átalakítása neki tulajdonítva

Gerő László: Magyar építészet boladó hagyományai Bp. 1951. 55. e

M. D. K.

HILD József építész

Bp. Nádor u. 19. Háromemeletes
sarokház (1861)

Gerő László: Magyar építészet bol-
dó hagyományai Bp. 1951. 59. l.

M. D. U.

HILD József építész

Bp. XIV. Hermina u. 23. Hermina kápolna (1843-54)

Gerő Lánló: Magyar építészet boladó hagyományai Bu. 1951. 59. l

M.D.U

HILD József építész

Bp. Szent István bazilika (1851-1905)

utóbb Ybl Miklós

Belső, Kauser József

Gerő László: Magyar építészet haladó

hagyományai Bp. 1951. 63. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bajna (Komárom m.) volt Sándor-Metternich kastély átépítése (1834)

Gerő László: Magyar építészet holo-dó hagyományai Bp. 1957. 51. l.

M. D. K

HILD József építész

Bp. Akadémia u. 3. Kétemeletes sarokház (1836.)

Bp. Arany János u. 7. Kétemeletes bérház (1837.)

Gerő László: Magyar. építészet kolcdó hagyományai Bp. 1917. 52. l.

M. D. K

HILD József építész

Bu. Deák tér 4-5. Év. templom tö-
pomlokzata (1856) a többi rész
Palláck kitrákytól (1799-1809)

Gerő Lanló: Magyar építészet ba-
ladó hagyományai Bu. 1951. 52. l.

M. D. K.

HILD József építész

Bp. V. Honvéd u. 28-30. Mátemelettes régi gyárépület (1839-44.)

Gerő László: Magyar építészet boladó hagyomanyai Bp. 1951. 52. l.

M.D.K

HILD József építész

Bp. Petőfi Sándor u. 3. Háromemeletes bérház (1832.)

Bp. Teleki Pál u. 7. Háromemeletes palota (1830-32.)

Gerő László: Magyar építészet boladó hagyományai Bp. 1951. 52. l.

M. D. K

HILD József építész

Bp. Talbuchin körút 16. Kemelés sarokhán (1841)

" Váci ú. 9. Háromemeletes régi szálló épület, egykori „Hét választó" átépítése (1840)

Gerő László: Magyar építészet kolaudó hagyományai. Bp. 1917. 53. l.

M.D.K

HILD József építész

Bp. Váci u. 50. Kétemeletes szerokhón (1837)

" Vigyázó Ferenc u. 4. Háromemeletes bérhón (1846)

Gerő László: Magyar építészet kolado hagyományai Bp. 1951. 53. l.

M. D. K

HILD József ététek

utána

Deniesfa v. Czirák kastély (1820)

Gerő László: Epilészeti stílusok

Bp. 1957 - 106. l

MDK

HILD JÓZSEF

Egri épitkezéseivel kapcsolatos megbizatásokról.

Gerő László:Eger. Budapest 1954.p.61.

Képzőművészeti Alap kiadása.

MDK

HILD JÓZSEF

Az egri székesegyház tervezetéről készült reprodukció.

Gerő László:Eger. Budapest 1954.p.64.

Képzőművészeti Alap kiadása.

MDK

HILD JÓZSEF

épitész alkotta az egri klasszicista székesegyházat.

Gerő László:Eger. Budapest 1954.p.6o.

Képzőművészeti Alap kiadása.

MDK

HILD JÓZSEF

egri főszékesegyháztervének reprodukciója.1831.

Gerő László:Eger. Budapest 1954.p.6o.

Képzőmüvészeti Alap kiadása.

MDK

HILD JÓZSEF

Az egri székesegyház homlokzata.
/repr./

Gerő László:Eger. Budapest 1954.

Képzőművészeti Alap kiadványa.

ut 6.

M.D.K.

Hild József, épitész

Hild Jánosnak fia, egy ideig atyja irodájában, majd Bécsben dolgozik. Atyja halála után /1811/ hosszabb időre Itáliába utazik, honnét 1820-ban tér vissza. A Pesti Lloyd palota megépitésével hivja fel magára Pyrker egri érsek figyelmét /1827-30/ és nyeri el a megbizást az egri székesegyház terveinek elkészitésére.

Gerő László: Eger, Bp.1957. /Magyar Müemlékek/ 58.old.

Hild József, építész

A Bazilika kupolájának beszakadásában „Hild, az építészet egyik akkori sztárja volt a ludas."

Bajor Nagy Ernő: A régi Váci utca 3.

ESTI HIRLAP Dr. 1964. okt. 20.

M. D. K.

HILD József collén

1853.-ban Pest város a Redoute-ot Pollár M. átrokását vel arasja újjáépíttetni 1858-ban a megbízatást visszavonjár

Vámos Ferenc: Fenl Frigyes születésének 140. évfordulóján

Magyar Építőművészet 1961. 2. sz. 60. l.

MDK

Hild József

Ligeti P.: Helyünk a világban. Magyar Művészet 1926. 1. sz. 20.l.

.f.o

Hild József, építész

M Dh

4 Rákóczi út 12. sz. házat

építette 1837. ben.

Pakots György: Nem minden műemlék, ami régi

3

ESTI HIRLAP, br. 1964. aug. 22

Hild József

Épitette a Diana u. 17.-es villát és a Libaschinsky-villát

Pereházy Károly: Szabadság-hegyi klasszicista villák restaurálása

Műemlékvédelem 1962 4 sz. 2.16. l.
2.71. l.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Milyen kitüntetéseket kapott: . . . . .

. . . . . .

Mikor és hol volt külföldi tanulmányut

. . . . . .

~~Ilid~~ Ilild József

Építette az Attila kol. 32. házat

A. Czétényi Piroska, Tájékoztató

Műemlékvédelem 1963 4 sz.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Milyen kitüntetéseket kapott: . . . . .

. . . . . .

Mikor és hol volt külföldi tanulmányut

. . . . . .

Ilid József

Építési tervezte a bp-i bazilikát

Ybl Ervin: Ybl Miklós születésének 150. évfordulójára

Műemlékvédelem 1964. 2 sz. 90. l.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

n: . . . . . .

. . . . . .

Ilid József

Építés a XIX n.-ban.

Pereházy Károly: Romantikus épületek restaurálása a pesti belvárosban

Műemlék védelem 1964. 2n. 92. l.

rdőiv

sok művészetéről:

Milyen pályázatokon vett részt: . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Milyen megbizásai voltak (vannak): . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Jelentősebb müvei:. . . . . .

. . . . . .

MDK

Hild Józsefépítész

Bierbauer cikke. MMÉEKözl 1927. 11-12.sz. 64-7o l.

Hild József

Építész, volt az ellenőre a Fürdő Szálloda építkezésének

Bartal Ernő: Az esztergomi Fürdő Szálloda

Műemlékvédelem 1964. 3 n. 149. l.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Milyen kitüntetéseket kapott: . . . . . .

. . . . . .

Mikor és hol volt külföldi tanulmányuto

. . . . . .

MDK

Hild József

Pogány Ö.G: M. szobrászat a 19. sz. első felében.
Bp. 1939, 81 l.

MDK

Hild József épitész

Marczevicz E: A pesti Ferenciek terének kutpályázata.
Bp. 1931. 24 l.

M.D.K.

HILD József építész

bolt Fócóm vendéglő" (Béla

király út 61.)

repr.

Budapest műemlékei II. Sp. 1962. 535.l.

M. D. K

HILD József epitész

valószínűleg ő tervezte a Buda-
keszi út 32. sz. lakóházat
(1840 körül)

repr.

Budapest müemlékei II. Bp. 1962. 541. l.

M. D. K.

HILD József építész

Diana út 17. sz. villa stiluskri-
tikai alapon művének tekint-
hető

repr.

Budapest müemlékei II. Bp. 1962. 546, 547. l.

M. D. V.

HILD József építész

Budakeszi úz 38. sz. villa. Sa-
jót használására (1844.)

repr.

- 1889. kibővítik Pucher József tervei
szerint

Budapest müemlékei II. Bp. 1962. 545. l.

542-544. l.

le. D. u

HILD József épületei

Városmajor u. 39/b. sz. villa

(1845 körül)

?

Budapest műemlékei II. Bp. 1962. 573, 574. l.

M. D. K

HILD József építész

Mátyás király út 14. sz. villa

(1846.)

repr.

Budapest műemlékei II. Bp. 1962. 566. l. 568, 569 l

564. l.

MDK

Hild József épitész

A 150 éves Lipótváros. Magyar Nemzet, 1941. jul.4.

9.1.

MDK

Hild József

Major Máté: Építészetünk utja. Építés-Építészet, 1949. I.évf. 6-7.sz. 5-6, 7 l.

MDK

Hild József

Vasárnapi Ujság 1906. 50.sz. 815. l.

A Szt.István,bazilika alapitása és a régi Pest templomai.

MDK

Hild József épitész

A bényi templom restaurálása 1867-ben.

A magyarországi müvészet története.I.
Bpest,1961. II.kiadás.61.l.

MDK

Hild József épitész

Elkészitette a jövő évben megépitendő zsinagóga tervét, -közli az Iró és Müvészélet c. rovat.

Divatcsarnok, Bp. 1853. dec. 4.
71. sz. 1442. lap

HILD JÓZSEF
építisz

tervei a miskolci szinház épitésére vonatkozólag mai lappanganak

ifj. Horváth Béla- Marjalaki Kiss L.-Valentiny K.: Miskolc, 1962 264.1

Hild József
építen

~ elkészítette az egyi, mai szent
Mihály főszékesegyház tervét.

Sugár István: Az egyi főszékesegyház 17.
Heves megyei Idegenforg Hiv. 1967.

Hilbl József

építén

Fényképe. Repr.

1789-1867.

Sugár István: Az egyi fűszékesegyház

Heves m. Idegenforg. thv. 1967.

Hild József

A belvárosi plébánia templom ujitásának tervezésével bizták meg, -irja a Hirvivő c. rovat.

Divatcsarnok, Bp. 1853. aug. 4. 36. sz. 724. lap

1) Hild József
építén

1789-ben Pesten született. Apja, a
nehországi születésű János építőmes-
ter Pesten.

Sugár István: Az egyi fősúlhesegyház 20.
Heves megyei Idegenforg. Hiv. 1967.

1) Hiló lázset

építés

~ műrei: egyi bazilika, esztergomi bazilika, szatmárnémeti székesegyház, pesti Bazilika,

Sugár István: Az egyi főnékesegyház. 30.

Heves megyei Idegenforg. Hiv. 1967.

2) Hild József

építén

a lovasfeserényi katolikus templ.,

a cegléd ref. nagytemplom.

Sugár István: Az egri főnéhasegyház 30.

Heves nagyei Idegenforg. Hiv. 1967.

+ hiba lázset

építén

1967 márc. 6.- volt halálának

100. évfordulója

Sugár István 5. / a egyi fősé kesegy kön/

+ leves m.-i ~~fge~~ Idegenforg. + liv. 1967

Hibó József

építén

Öt év alatt építette fel az

egyi főszékesegyházat.

Sugár István: Az egyi főszékesegyház 26.

Heves megyei Idegenforg. thir. 1967.

2) Hiló József

építész

Apja pesti irodájában kezdte épí-
tészi pályafutását. Közben Charles
Moreau mellett vállalt munkát.

Sugár István: Az egyi főszékesegyház
Heves megyei Idegenforg. Hiv. 1967.

22.

3) Hild József
építén

Apja halála után a szalámi építő-
vodában dolgozik.
Ösztöndíja Olaszországba. Három évet
Sugár István: Az egyi főszékesegyház 22.
Heves megyei Idegenforg. Tkv. 1967.

4) Hild József
éjjelén

töltött Rómában, járt Nápolyban és
Milánóban.

Hazatérve ismét a családi irodában

Sugár István: Az egri főszékesegyház 22.
Heves megyei Idegenforg. Hiv. 1967.

5) Child József
építéa

dolgozik.

Első nagy munkája a Polgári Kereskedelmi Társulat székháza / 1827 /,

Sugár István: Az egyri főszékes-ek ház 22.
Heves nyomei Idegenforg. tkv. 1967.

6) Hild József

építén

amelyet azóta Lloyd palota néven

emlegetnek.. Az épület a II. V. H. van

úgy megsérült, hogy le kellett bontam!

Sugár István: Az egri Főszékesegyház. 22.

Heves megyei Idegenforg. Hiv. 1967.

7) tihlol bírset

építén

~ Rados Jenő monográfiája tihlol-

ről.

Pyrker Lánló egyi érsek hívta

Sugár István: Az egri főszékesegyház 22-

Idegenforg. tiv. Heve m. 1967.

8) Hild lőrset
építén

Egerbe tildet.
78 évesen, 1867-ben halt meg.

Sugár István: Az egri Főszékesegyház
Heves megyei Idegenforg. Tiv. 1967. 23.

Hild József

Dunaiszky művészi kvalitásait észreveszik "...a kor nagy építészei: Hild, Kasselik, Erein és különösen Pollack, akiről azt kell mondanunk, hogy felfedezte Dunaiszkyt..."

Pogány László: Dunaiszky Lőrinc.
Művtört.ért.1972.1.sz.15-29.l.

15.1.

Hild József

egy eddig ismeretlen rajza nyomán sikerült meghatározni az esztergomi bazilika nyugati frontján elhelyezett és Marco Casagrande által alkotott szobrokat.

Pusztai L.: Marco Casagrande dati per la Storia della Scultura Classicista Ungherese. Acta Hist. Artium, Budapest, 1973 1-2 1118

Hild József

1860-ban épitette az esztergomi Széchenyi tér 21. sz. épületet.

Csoke László: Dunakanyar, Budapest, 1973. 139 l.

781

~~43~~

Hild József

tanácsára Marco Casagrande 1837-38 között áttepi műhelyét Egerből Pestre.

Pusztai L.: Marco Casagrande dati per la Storia della Scultura Classicista Ungherese. Acta Historiae Artium, Budapest, 1973

1-2

1011

Hild József

építette az esztergomi régi primási palotát / Berényi Zigmondu t.p.

Csehe László: Dunakanyar, Budapest

1973. 1391

761

Hild József

Tervei alapján épült 1856-ban az esztergomi főszékesegyházi könyvtár.

Ecke László: Dunakanyar, Budapest, 1973. 139 l.

761

Hild József

Kezdte 1861-ben építeni az esztergomi érseki papneveldét.

Csoke László: Dunakanyar, Budapest, 1973 139 l

73 l

Hild József

épitette az esztergomi főtemplomot.

Csekc László: Dunakanyar, Budapest,

1973 1398

721

Hild József

fényezte be az esztergomi bazilika épí-
tését.

Deke László: Dunakanyar, Budapest,
1973. 139 l

23 l

Hild József

Klasszicista stílusú épületeket tervezett a V. Lipótvárosban.

Bezza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13350

6501

Hild József

1832-ben építette az V. Petőfi Sándor u. 3. p. a. házat, majd 1835-36, és 1847-ben átépítette. 1849 után restaurálta.

Gerza László, Gerndt György, Erdei Ferenc stb.: Budapest lexikon, Budapest 1973 1335 l

5251

Hild József

1838-ben építette a Muzeum körúti Kunewolder házat.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 13351

6251

Hild József

1835-37 között valósította meg a József-
városi rk. plébániatemplom főoltárát; 1863-65
tatarozta a templomot.

Berzsa László, Bernát György, Erdei Fe-
renc stb.: Budapest lexikon, Budapest
1973. 13351 5081

Hild József

tervezte a Kálvin tér I. sz. ref. templom főbejáratát. Műve továbbá a szószékhangvető /1831/.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l

516 l

Hild János

Kapott megbízást Pest-Buda városfejlesztési tervének átdolgozására

Mezzo László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13351

5050

Hild József

épitette 1824-ben az V. József nádor tér
1. p. házat.

Bezza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest
1973. 13351

5061

Hild József

1844-ben epitette a VII. Dohány u. 10. sz. lakó-házat.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l

2471

Hild József

építette ujjá ny V. József Attila u. 16. sz.
házat 1838 után.

Merza László, Mernót György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest
1973. 1335 l

503 l

Hild József

épitette 1852-ben a VII. Dob u. 3. sz. a. lakó-
házat.

Berza László, Bernát György, Erdei Fe-
renc stb.: Budapest 1973. Budapest Lexi-
kon. 1335 l

2451

Hild József

épitette az V. Dorottya u. 3. sz. sarokházat.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest, 1973. 1335 l

250 l

Hild József

tervei alapján épült az V. Reáltanoda
u. 7. sz. Eötvös gimnázium épülete. (1857)

Berza László, Bernát György, Erdei Fe-
rene stb.: Budapest Lexikon, Budapest
1973 13351

2901

Hild József

tervezte az V. Engels tér 1. sz. épületet

1848-ban.

Bezzo László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest lexikon, Budapest 1973. 133351

2891

Hild József

épitette 1844-ben a Budapesti út 38-40 s.
nyaralót.

Berza László, Bernát György, Erdei Fe-
renc stb.: Budapest Lexikon, Budapest
1973 1335 l

150 l

Hild József

1841-44 között épitette ujjá a II. Frankel Leo 1. 31-33. p. a. Császár fürdőt.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l

2171

Hild József

tervei alapján 1856-ban építették a XII. Béla király u. 61. sz. a. „Fácán" vendéglő épületét.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 13350

3121

Hild József

tervei alapján épült 1841-ben az V. Eötvös Loránd u. 2. sz. ház.

Bezza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 1335 l

2928

Hild József

építette 1856-ban a Deák téri evangelikus templom főhomlokzatát.

Benza László, Bernáth György, Erdei Ferenc stb.: Budapest lexikon, Budapest 1973. 1335 l.

2361

Hild József

Tervei alapján 1823-ban épült az V. Roosevelt tér 3. sz. a. kétemeletes lakóház.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 13351

2411

Hild József

1854-ben kötötte össze a Deak téri templomot a paplakkal.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l

2361

Hild József

épitette át 1845-46 között az V. Deák Ferenc

u. 21. sz. lakóházat.

Berzo. László, Bernát György, Erdei

Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Buda-

pest 1973. 13351

2361

Hild József

épitette 1845-46 között vz. I. Attila u. 15. sz.
lakóépületet.

Berza László, Bernát György, Erdei
Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Buda-
pest, 1973 1335 l

741

Hild József

1843-ban tervezte a VIII. Baross u. 40. sz. épületet.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc

stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973.

13351

901

Hild József

1856-ban tervezte a Béla királyúti Fácán vendéglőt,

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l

102 l

Hild József

Kibővítette a belvárosi templom kórusát.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc szk.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 1335 l

1091

Hild József

Gerster Károly, Fezl Frigyes, Lauser Lipót építészek kupolás pályaművei pályázatok a Dohány utcai zsinagóga felépítésére

Gerza Lóránt, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest lexikon, Budapest 1973 1335 l

247

Hild József

épitete (1825)-ben és emelt rá egy harmadik emeletet (1864) az V. Franykéz u. 6. p. házon.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 1335 l

62 l

Hild József

az V. Arany János u. 7. sz. lakóépület udvari részén /1848/ átalakításokat végzett.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l

621

Hild József, építész

Tagja volt a Kaszinónak.

Dr. Szalai György: A Nemzeti Kaszinó 2027-2030.

Élet és Tudomány, Bp. 1973. okt. 26.

XXVIII/43.

Hild József

1836-ban épitett egy klasszicista kutat az Akadémia n.-i volt „Tőnzer ház" udvarán.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc

stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973.

13351

241

Hild József, épitész

Az Újépületet [Nemzeti Színházét]
tervezte 1876-ban.

— : Az önkény színházunk 6.

ESTI HIRLAP, Bp. 1972. okt. 6.

Hild József építész

József Nádor 1810-ben bízta meg Pallack Mihályt és Hild Józsefet a Nemzeti Múzeum építésére, amely 1846-ra készült el. (említve)

Szombat délelőtt.

1974. III. 30. Petőfi 10.00

Hild József

tervei szerint épült a Lloyd palota. 1828-
ban rakták le alapkövét.

Benza László, Bernát György, Erdei Fe-
renc stb.: Budapest Sexikon, Budapest
1973. 13351

9421

Hild József

és Pollack Mihály 1810-ben kapták meg-
bízást a Magyar Nemzeti Múzeum felépí-
tésére.

Benza László, Bernát György, Erdei Fe-
renc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973

13357

6841

Hild József

valószínű tervezője a II. Frankel Leo u. 25–29. sz. a. egyemeletes épületet.

Bezza László, Bernát György, Erdei Ferenc

stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973

1335 l

661 l

Hild József

tervei alapján épült 1827-30 között
a Roosevelt téri Lloyd palota.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest
1973 1335 l

6538

Hild József

épitette 1830-33 között az V. Október 6. u.
7 sz. házat.

Bierza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest lexikon, Budapest 1973. 13351

8830

Hild József

1840-ben és 1844-ben bővítette az V. Október 6 u. 3. sz. a. épületet, valamint az 5. sz. /1845/. házat.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc, stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973.

8831

Hild József

tervei szerint épitették a VIII Rákóczi út

13. s. épületet 1837-ben.

Bersa László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest

1973. 13351

9791

Hild József

épitette 1843-ban vr V. Régiposta u. 4. sz.
e. házat.

Berza László, Bernát György, Erdei
Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest
1973. 13351

9901

Hild József

és Kasselik Ferenc 1842 készítettek tervet a régi városház építésére.

Merza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13351

9891

Hild József

1840-ben építette az V. Rosenberg házaspár 27. sz. a. házat.

Beiza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l

Hild József

épitette 1853-ban az V. Münnich Ferenc
u. 18. sz. a. épületet; ő épitette 1861-ben
a 19. sz. házat is.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc
stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973.

13350

8101

Hild József

épitette a V. Mérleg u. 9 sz. a. /1839/ és a

11. sz. a. lakóházat. /1837/.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc

stb.: Budapest Sexikon, Budapest 1973.

13350

7471

Hild József

Servei szerint épült 1845-ben az V. Münnich u. 30. sz. a. lakóház.

Bezza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13351

8101

Hild József

épitette 1846-ban a XII. Mátyás király úti 14/c. a. villát.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l

7401

Hild József

épitette, illetve ótépitette 1839-40-ben az
V. Münnich Ferenc u. 5. sz. házat.

Bezza László, Bernát György, Erdei
Ferenc stb. u. Budapest Lexikon, Budapest
1973. 1335 l

8091

Hild József

épitette a V. Majakovszkij 55 p. n. házat
/1842/.

Benza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973
1335 l

7131

Hild József

épitette 1843-ban a VI. Majakovszkij u. 29.
sz. a. lakóházat.

Bezza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13351

7131

Hild József

épitette (1844) az V. Münnich Ferenc u.
12. sz. a. épületet.

Bejza László, Bernát György, Erdei Fe-
renc stb.: Budapest Lexikon, Budapest
1973. 13351

8098

Hild József

épitész, számos mű alkotója.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 13351

4418

Hild József

épitette 1825-ben az V. József Attila utca 3. p. lakóházat.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 1335 l

5021

Hild József

életének és munkásságának i dőrendi adattára mesterfelvételi ügyével bezárólag.

Komárik Dénes: Építészképzés és mesterfelvétel a XIX.században. Pesti mesterek és mesterjelültek. Építés- Építészettudomány. III.köt.4.sz.379-418.l.

401.l

Hild József

rekonstrukciós tervet a leégett Nemzeti Színház
és a lebombázott Vigadó újjáépítéséhez
is készítette.

Czagány István: A pesti Vigadó épülettörténete. Építés-
építészettudomány. 1970 /2.köt./. 173-266.l.

191.l.

Hild József

epitette 1839-41 között az V. honvéd

u. 26-30 p. a. hőzott.

Benza László, Bernát Gyöngy, Erdei Fe-

renc stb.: Budapest lexikon, Budapest

1973. 1335 l

4471

Hild József

1840-ben tervezte a VII. Holló u. 15. sz.
a. lakóházat.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest
1973. 1335 l

4451

Hild József

1867. márc. 6-án halt meg.

Népszava, 1974. márc. 6. 102 évf. 54 sz. 4p.

Hild József

Az egyi székesegyház és az esztergomi bazilika egyik alkotója

Népszava, 1974. márc. 6. 102 évf. 54 sz. 4p.

Hild József

a Bp. V. Münnich F. u. 5. sz.
alatti épület tervezőjeként emlékve

Műemlékvédelem 1973/2
73. old.

Hild József

Terve szerint épült 1847 körül

a XII. Budakeszi u. 36/b. sz.

épület

Műemlékvédelem 1973/2

76. old.

Hild József

tervei szerint épült 1843-54 között a XIV. Május u. 23. sz. a. Hermina kápolna.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335l

4340

Hild József

1842-44 között épitette a II. Frankel Leó u. 50. sz. lakóépületet.

Beiza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 1335 l.

3641

Hild József, építész

A (pesti) megyeház közgyűlési termét, börtöneit és rabkápolnáját tervezte.

Vámbéri Gusztáv: A vármegye háza 1923-1928.

Élet és Tudomány, Bp. 1973. okt. 12. XXVIII/41.

Hild József, építész

A XIX. ker. műv. házban előadás
ker munkásságáról.

– : Előadások a művészetről

2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1973. okt. 31.

Hild József, építész

Megemlítve: 1810-ben Pollackkal együtt készített múzeumtervet.

Perschány Károly: Pollack Mihály 1587-1593.

Élet és Tudomány, Bp. 1973. aug. 24. XXVIII 34.

Föld József

neve említve

Művészettörténeti Értesitő 1972

45, 220, 222, 245-47. old.

- A HIld Érem névadója Hild
szet és városformálás kimag
a budapesti Szent István Ba
ajánlom figyelmükbe.

Hild József
épitér

Jó reggelt!
1949. XI. 8. 4.25 |N.|

József a multszázadi magyar épité-
ásló mestere, akinek alkotásai közül
zilikát és az Egri Székesegyházat

Hild József, építész

Az országos városépítészeti tanácskozás ma reggelen kezdődött meg. Szegednek ítélték a Hild-emlékérmet. Az emlékérmet attól a Hild Józsiról nevezték el, aki az első városrendező volt Budapesten és atyja volt a híres építésznek, Hild Józsefnek.

Esti Magyar
1929. XI. 8. Kossuth 14.30

HILD JÓZSEF, építész

1856.aug.31-én ünnep Esztergomban. Az 1822-ben megkezdett építését a bazilikának, Hild művét, az uralkodó jelenlétében felszentelték. Emlékkönyv is jelent meg róla Pesten. 81.old

HUSZÁR LAJOS: Az esztergomi bazilika emlékérmei
81.old

Esztergom Évlapjai, -Annales Strigonienses, 1960
Bp.1960

Hild József, építész

L: Izsó Miklós

– : Művészet Mo-on 1830-1870. 15

Nepszabadság Bp. 1981 szept. 6

Hild József építész

Febr. 20-án lesz 115 éve annak, hogy megnyílt a pesti Vigadó, Feszl Frigyes tervezte az épületet. - Kezdetben a német színházat tervezte ide Franz Anton Hillebrandt, bécsi császári főépítész, majd Hild József, ez azonban nem valosult meg. Majd a Pollack-féle Vigadó, 16 évig állt itt és 16 év mulva született meg Feszl Frigyes Vigadója.

Művészeti Magazin.

1980. II. 12. Televízió 21.50 /½/.

Hild József

Handelsstandgebäudes,
Die Feierlichkeit der
Grundsteinlegung zu
dem Baue des — in
der königl. Freistadt
Pesth am 4. Juni 1828.

Lloyd épület?

ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ།།

ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཐམས་ཅད་ཀྱི་

Hild József

wód

Pesti magyar bank

KÖZMUNKÁK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
15 1943 szám.
1943 jan hó 11. n.

Nagyteki

Tisztelettel van n
ref templom falg
tésére konzerválás
virtelemitésére a
kir. vallás és közo
15030/1941/III nam
pengő felhannálásá

Hild József

Bp. Polgári ház
a József-térem
Kepe repr
Borbklam
61. l.

EGYETEMI NYOMDA NAPTÁRA

1949

Hild József

átépítette a
csákvári Ester-
házy-kastélyt

Képe repr.

Borbklanz

76. l.

Lovasberényi Czi-
ráky-kastély.
Terverte fenti
Klanzicirálo
Képe repr.

u. o. 78. l.

A MUZEUMOK ÉS KÖNYVTÁRAK
ORSZÁGOS
FŐFELÜGYELŐSÉGE.
BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7.

598.sz.

A Müemlékek

nagytekint

Tudomásunk szerint,

megbizást méltóztatott adni a

Sebő-féle paraffinos konzervá

Tisztelettel kérem

Hild József

Bp. Császárfürdő udvara.
Épült 1841 -

Repr -
Borbklasz
70. e.

er bizottsági tag által, Pilis-
alos utazásairól, folyó évi február
ül számvevőségemhez beküldött 5 db.
orona 14 fillérre érvényesitve,

Hild József

épitész

irod

Körösy László dr

Esztergom. Esztergom

1887. 178. l.

342

Hild József
épitesz

l. I
Kósa 194. l.

Posl. Buda
chorag. 1848-ig
1937

— Ja, mi medvék vagyu

Hild Jorsef

wod

er

Kaus Lechner:

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1905

Hild József

Irod

Kőszegi László:

Az esztergomi dóm.

Művészet 1915. 397–408. l.

SASÁG NYOMDÁJA BUDAPESTEN

Budapest,
Az Országos Képzőm
támogatá
Kiadja Singer

Hild József
építész

Irod

Kherndl Antal. Értekezés a pest-lipótvárosi Templom építés közben beomlott kupola dobjáról. Magyar Mérnök Egyesület közlönye II. 1868. 307–310. l.

Hild József

Tervezte az esztergomi papnevelő intézet-
épületet. Befejezték
az építést 1865-ben.

Kovács László dr.:
Esztergom. Esztergom
1887, 342. l.

ÁLLATÁRUK
BIZTOSÍTÓ TÁRSULAT
BUDAPEST, V.
DOROTTYA-U. 10.

4 79

EGREGERBEN MŰKÖDŐ
BIZTOSÍTÓ INTÉZET

FILLÉR

Tekintetes
Nagyságos
Méltóságos

Szentiványi Gy. dr.

úrnak,

Pest.

Józsefvárosi u. 16.

Hild József

épitéz

ivod

Kart. Ung. 116. l.

Rafael W. 35.

Hild József

épitész

szül. 1789 dec. 8. Pesten

+ 1860 – as évek közepén

szód.

Krück. I. 498.

Peinzugpminsterium m. Eir. V. 221

225,

Hild József

Épitész

Wod

Régi m.

tj. Kéjavér i. u.

Kreilisheim

14. tábla

15. "

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Hild, Josef, Architekt, geb. 8. Dez. 1789 in Pest, gest. um die Mitte der 60-er Jahre des vorigen Jahrhunderts. Als Architekt sehr gesucht, trug H. bedeutend zur Verschönerung Pests, vor und nach der 38-er Überschwemmung, bei. Er schuf das damalige Lloydgebäude und fast alle Paläste der oberen Donauzeile, entwarf die monumentale Budapester und Esztergomer Basilika, die beide nach seinen Plänen ausgeführt wurden. Sein Werk ist auch die imposante Egerer Domkirche.

Knick I - 498. l

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Hild József

Ullmann-ház terve
fentitol 1834 ból
A Valéró-gyár terve
fentitol 1844-ből -
Fővárosi Levéltár

Szód
z
Kremsnégi Bp

R/ Buda és Pest
[illegible]

35. l.

1922

BUDAPEST 4.
POSTAFIÓK 167.

Hild József

ind

La Rosée

34.58.84

Bp kat. Sepl.-i

1938

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Hild József

egri székesegyház

vród

Ladányi M: Hevés omi

93-l – ikm. ár adattár

MUM

1936

ott.

est, 1904. évi április hó 6-án.

számv. igazgató.

Hild József

pesti építész

készítette a pozsonyi Városház-épület átalakítási tervét, melyet 1844–47-ig Feigler Ignác pozsonyi építőmester kivitelezett.

Kumlik Emil dr. Melyik pozsonyi házban alapította Széchenyi az Akadémiát? Századok 1925. 37. l.

pontosan tiszta ohmikus ellenállás $Z_0 = \sqrt{L/C}$, azon-

méretezni, mivel ezek elég nagy körzetre vannak kihatással és így találati valószínűségük már számottevő.

II. Másodlagos (távol-) hatások.

1.) A légnyomás hatása. Robbanáskor igen hirtelen fejlődő magas hőmérsékletű gázok nyomása a környező levegőben a hang terjedési sebességénél nagyobb sebességgel terjed tovább. A gömbhullámok alakjában rezgésszerűen terjedő nyomások felváltva sűrűsödéseket és ritkulásokat idéznek elő a levegőben, aminek következtében a robbanás közelében lévő épületekre és tárgyakra léglökések és szívóhatások fognak átadódni. Ezeknek a nagysága a robbanás középpontjától mért távolsággal csökken; hatásukban a szélnyomáshoz hasonlíthatók, de nagyobb terjedési sebességük miatt inkább dinamikus jellegűek.

Alábbi táblázatban szabadon felrobbantott 1000 kg súlyú brizáns robbanó anyagra vonatkozólag találunk kísérletileg megállapított adatokat.*

Távolság m	Légnyomás nagysága kg/cm²	Távolság m	Légszívás kg/cm²
20	5.000	—	—
40	2.000	—	—
100	0.500	—	—
500	0.040	300	0.140
1000	0.019	1000	0.09
2000	0.012	1500	0.07
2500	0.009	2000	0.05
		2500	0.03

E számadatok jelentőségének magyarázatára megjegyezzük, hogy téglafalazatú épületek állékonyságát 0,5 kg/cm² (5000 kg/m²) nagyságú légnyomás vagy szívás már komolyan veszélyezteti.

* Jahresbericht der Chemischtechnischen Reichsanstalt Berlin. 1927. adatai.

Hild József

vrád

Lechner Jenő dr.

Kejek Buda és Pest fejlődésének történe-
séből. MMÉE
Közl. 1918. 188—191
l. 196. l.

Hild József

irád

Lechner Jenő dr.

Képek Buda és Pest fejlődésének történetéből. MMÉE Közl 1918. 159. l. 160 l.

Mag?

Hild Jozef (János!)

a templom épitő
atyja
1806 a szepesi
borottog élen
Jozef nádor
vele Eszpeltéti el
pest szabadorási
tevets.
a fő. numamban
van.

irod.

Lechner Jenő. 100 év
előtt. Épitő Ipar
1907. 36. l. 44. l.

Hild József

vód

Lechner Jenő. A budapesti Szent István-templom.

Építő Ipar 1905.
máj. 14.

Hild József

zvod
z

Lechner 1940

A m. ép. a 187. l.
ren. kozdol a 188. l.
mill. ig 194. l.
tiépen közol

1940

H i l d J ó z s e f

építész

Lechner Jenő dr.: Amig Pest-Budából Budapest lett. Az Ujság.1925. febr.15.

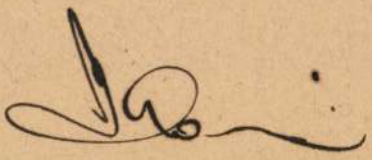

Hild József
épitész

Wod

old A: adatok az
törkeszi

Lepesztergkinésdár

tört-her 37 l.

kp. Esztergo

1928 ist

Hild József

Építette a Petőfi-téri görögkeleti templom körüli u. n. Jó-
zsef udvar épületeit

Lbp. 128, 186, 187, 190–92
195–6. l

Lechner J:
Bp műemlékei
1924

Erdélyi Múzeum V. 172

~~Esztergom 84~~

Esztergomi

FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR, Ferenc József-út 28. 2emeletes raktárház, 3-3-3 ablakkal, oromzatán BIBLIOTHECA ECCLESIAE METROPOLITANAE, MDCCCLIII. felette Szent Jeromos szobra könyvvel és oroszlánnal. Az épületet valószínűleg Hild József tervezte. A könyvtár alapítója Kukullei János esperes volt, Nagy Lajos király krónikása. Több gyarapítói: Vitéz János, Dorgách Ferenc, Batthyány primások. Állománya 121,000 kötet, ősnyomtatvány, 1590 kézirat. A legfontosabb művek:

Hild József

Zenold-Homor 103-104 l.
Homor 28 l.

Hild József

vrod

Leskó József:

Az egri szérszegyház.

Egri Egyházmegyei

Közlöny. 1915. 155 l.

163. l. 164 l.

~~Czékek, pozsonyi, pecsétjei VIII·163~~

Hild József

l.

Lepold-Homor Esztergomi

28.46.l. halaur é.u

103.4.l

l.

Lepold-Lippay Esztergomi

ubikózó

17.l.-83.l. é.u.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Hild József

l.

Liber Baptizatorum

167. l. 169. l.

Hild József

cród

Ligeti, Paul

Ungarns Rolle im Rahmen europäischer Baukunst -

A Műgyűjtő

1930. 8-9. sz.

250 l.

Hild Jónsef

Liber Bpest nobrai

87. f —

Hild József

csód

tie

Les Pbregélő 1940

112-l. 113. l.

126 l. 161 l.

68 után. ~~előtt~~

TÁRGYMUTATÓ-CSOPORT

SZÁRMAZÁSI HELY

MESTER

SZEMÉLYI VONATKOZÁS

EGYÉB MUTATÓBA VALÓ ADAT

Hild József

írod

Lósy Schmidt Ede:

A daléki Hild József építőművész életrajzához.

Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye. 1923.

32. l.

nem jelentkezik adat.

Lajos, Huba

TFŐ

20

*Sz. István kir., István kir.

DD

21

Chant. sz. Franc., Sámuel

RDA

22

Timót, Menyhért

ÖRTÖK

23

Fülöp, Farkas

TEK

24

Bertalan, Bertalan

MBAT

25

Lajos, Lajos

Hild József

hagyatékából származó rajzokat 1867-ben az alabbi egyesület megvette? Zsigmondy Gusztáv t. i. ilyen értelmű javaslatot tett.

Ivod

Lósy-Schmidt Ede dr.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet megalakulásának előzményei. 1866-67. Bpest 1927. 24. l.

BUDAPEST
935-JUL 12-E 1
Cs.F.a.b. 4 Cs.F.a.b.

Hild

aki 1842ben Tatán élt.

Lipthay Sándor. Adalékok műegyetemünk történetéhez. M. Mérnök és Építész Egylet közlönye. XXIX kötet. 1895. 245. l.

Hild Tóisef 2

erősebb kettős ivekkel pótolta; ezután a terv módosíttatott s az egész épület egyszerűsítetvén, nagyszerűbb alakot nyert.

Majer István: Esztergom. Az esztergomi basilikának leírása. Vas. Výs. 1856. 302. l és 356 l

Hild Wirt

Insert

(W. Z) Esztergomiba-
silika, Magyar Lajtos
1856, 205 ff

Hild József

Szód

Magyar Nüvesics

1938. 128. l.

ORTEGA Y GASSET

A TÖMEGEK LÁZADÁSA

A könyv, mely már az egész világot bejárta, magyar fordításban is páratlanul nagy jelentőségre tett szert. Amikor mindenütt a tömegek forradalmát látjuk, az elit rendeltetésének, hivatásának kristályos megfogalmazása a legidőszerűbb feladat. És senki világosabban, lelkiismeretesebben nem végezhette volna ezt el, mint a nagy spanyol filozófus, aki hazájának tíz évvel ezelőtti állapotából előrelátta az európai eseményeket. A tömeg fellázadt, az elit ellen lázadt, elfoglalta az elit kemény munkával kiérdemelt és megépített helyeit, de nem azért, hogy maga is elitlelkületűvé váljék. A kultúra, a civilizáció nagy vívmányai a

Hild József

l. Magyar ref. templomok

I. 270. l.

testményein ... A sarvari kastélyt díszítő

A Dunántúl várai.

Szerte a hazában s így Dunántúl földjén is, érdekes építészeti emlékeit találjuk a múló századoknak. Kőrkörös földsáncokat a síkokon, a dombokon; időtől roskadt, szétporló faltörmelékeket a hegyormokon. Mik voltak ezek hajdanán? Védekezésül épített erősségei, várai, váracsai az évezredek során hosszabb-rövidebb ideig itt lakott népeknek. Kezdetlegesek a mulsó — történelem előtti — időkben. Fejlett-

Hild József ifj

l.

Meller Ferenczy J

[illegible] és [illegible]

311. C. 1905

HELYSÉG

KOCSORD

VÁRMEGYE

Szatmár

A MŰEMLÉKKÉ NYI
IRATOK SZÁMA

MŰFAJ

gr.Tisza Lajos kastély.

Semmi.

Hild József

építészi

l.

Medrizky Andor

Budapest régi für-
dői Bp. 1942.
36. l.
Officina.

ELEK JÓZSEF
KÖNYVKERESKEDÉSE — ANTIQUARIUM
BUDAPEST IV, EGYETEM-U. 11.
TELEFON: 181-132.

Müemlékek Országos Bi

1 El Greco
1 Art.Ital.

szám

Hild Ivinef

epitely

ind

ar 1896-os ar kiáll
ordinjai 1898

Mts Y IX R. 1898

288 l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedé

.....

a műhelyfőnök v
aláí

8. sorsz. Műhelyi minta. -

Hild József

l.

Marczevicz E

28, 29. l. A festi Fer.-Ferénczi kútpály-a

1931

Hild József

épitész

l. –

G

Matrai, 1862

48. l.

A Neurhuber-f
Alak. Ev. – –
1852-61
Pest 1862

FELSŐMAGYARORSZÁGI MUZEUM.

442. sz.
1908.

Méltóságos

Méltóságodn
leiratára válaszolv
II. Rákóczi Ferencz fe
lyamüvei, amelyeket
úr megvásárolt s a
helyezni ez idő szeri

Hild József

Művésznő 1906. 33 – 47 l.

– 1909. 383

~~1911. 198~~

– 1915, 297, 406

Magyar Művésznő

1925. 169, 201, 343, 346-7

350, 356, 405, 406, 410

412, 500 – 1. 566

– 1926 20. 416.

– 1927 229, 237. 660.

Hild József

építés

cód

2

Memoria

Basilicae 16.1

Strigoniensis

Pestini

1856

svéd középiskolai tanárnő (magyar irodalomtörténeti tanulmányok),

B. G. Lindaren stockholmi múzeumi tisztviselő (...

tos *Balint* országgyűlési elnöki tanácsos (múzeumszervezési tanulmányok), *dr. Horváth Henrik* egyetemi magántanár (művészettörténeti kutatások), *Imrédy Magda* tanárjelölt (a Képes Krónika illusztrációinak mestereit kutatta), *dr. Hermann Egyed* egyetemi magántanár (levéltári kutatások), *dr. Höllrigl József* múzeumi igazgató (kiküldetés), *dr. Huszár Lajos* múzeumi őr (numizmatikai tanulmányok), *dr. Jánossy Dénes* levéltári igazgató (kiküldetés), *Kacziány Aladár* iparművészeti iskolai tanár (kiállítások tanulmányozása), *dr. Károlyi Árpád* ny. államtitkár (levéltári kutatások), *dr. Kelényi B. Ottó* könyvtártiszt (könyvtári tanulmányok), *dr. Kopp Jenő* múzeumi tisztviselő (kiállítások tanulmányozása), *dr. Kornis Gyula* egyetemi ny. r. tanár (előadások a bécsi egyetemen és különböző bécsi intézetekben), *dr. Kozocsa Sándor* múzeumi könyvtárőr (bibliographiai tanulmányok), *dr. Lutter János* egyetemi tanár (levéltári kutatások), *dr. Lux Gyula* főiskolai tanár (ethnographiai tanulmányok), *dr. Márkiné Poll Katalin dr.* középiskolai tanár (a váci székesegyház osztrák mesterei), *dr. Meszlényi Antal* egyetemi magántanár (egyháztörténeti tanulmányok), *Markó Árpád* alezredes (levéltári kutatások), *dr. Mihálovics János* műegyetemi ny. r. tanár (a magyarországi bányászat története), *dr. Németh Antal,* a Nemzeti Színház igazga-

H i l d J ó z s e f
épitész

Nádai Pál: Ofner und Pester Patrizierhäuser. Pester Lloyd. 1917. febr.24.

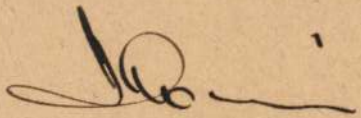

Hild József

wód

Mencl, V

20.245. l.

Středověká architektura na slovensku

Praha

1937

sére törekszik.

Hild József

lásd

Művészeti lexikon

331. l.

tlen festő.

ázadból.

kissé balrafordultan áll és
lyen jobbja nyugszik, föl-
íjének párját fogja. Feje
rövid, bajusza és szakálla
na, szeme szürke. Ingének
e aranyrojtos, atillája és
kötőjét és kardját ékkövek

1. — Lelt. sz. 216. — Értéke
ajándéka 1888 április 10-én
zeptember 6-án (100–88).
datok. 1894 : X. 413. *Ismeret-*
országos képviselő. — 1907 :
csi Antal báró, a protestáns

Hild József

irod.

Vay Ferenc. Az első magyar festészeti akadémiát gyámolító társulat évkönyve. I. f. 1846–1851. Pest. 1852. 24.l. 22.l.

H i l d J ó z s e f

építész

Pesti Hirlap.1925.ápr.12. /Budapest müemlékei.//Képekkel./

Hild brief

epitez

Wod

Om IV. 1581

...agyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ..

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

Hild József

11

Lloyd palota

wód

Magyarecke

III. 191. l.

231

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Hild Josef

Ivod

2

Om III. 106 l

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedély

.....

a műhelyfőnök vag
aláírá

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Hild József

l. a m. emlékére

Péter II

81, 82, 83. képpel

1930

a !

i domandare la Vostra Eccellenza
l'autorità competente italiana,
Nagy Zoltán possa avere la ridu-
nell'anno

Hild Zouef

epitaž

vod

Om V(a) 1761

..... *műhely.*

főnökség!

.....hó.....n történő kifize-

.....indokából személyesen meg nem

.....szamu.....

.

i .....hó.....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Hild József

ivód

Radnai Loránt dr

A Lloyd-palota kör-
nyékének rendezése.
Tér és Forma. 1947
122–124. l. Képekkel
és helyszínrajzokkal

Hild

épitész

à Lloydot épitette.

Pulszky Ferenc. Tellemrajzok. Gróf Széchenyi István. Budapesti szemle. 1874. évf. 26. l.

Hild József

Pój: A ve. trokrásrat
a 19. tr. 1. felbe

1939

28, 58. l

~~Művészet 1909~~

383

VI.

5.

Zrínyi Miklós Szigetvárja II.

olajfestmény

Székely Bertalan

59/105.

Hild József

cród

Pl. Kefemův

Petermagyarův

Verecke V. 74. l.

75. l.

c. n.

Méltóságos

Dr Szentiványi Gyuláné
úrnőnek

Budapest

Szemmányosi u 46

Hild József

l.

Petrőlet és vidéke

10, 24. l.

1937

X/25769/71 4/11

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

Müemlékek Országos Bizottsága *úrnak*

Tek.Elnökségének,

KÉSZPÉNZ-ZEL BERMEN-TESITVE

A-TELEFON MA MÁR NÉLKÜLÖZHETETLEN

BUDAPEST 1939 OKT 24 4 H

BUDAPEST

~~VI. Állatkerti-ut 1.~~

IX Bákos utcza 10 sz

Hild József

Irod
i

Petrovics jegyzeter

6, 7, l.

18. l.

kiny ink
tört-her a
19. h. 1. felébe
1933

Népvándorláskori temető, mohácsi

VI. 171.

Hild József

Aszverte a városligeti Herminia Lépolinát mennek alapjat 1842 ben tettek le.
Okt. 10-in

irod

Regélő. 1842. 937. l.

ཨ་ཁུ་ཚེ་རིང་ལ་ཕུལ་བ།

ཁྱེད་ཀྱི་ཡི་གེ་ཐོག་ཏུ་ཁྱེད་ཀྱི་ཕ་ཡི་ཚེ་ཐུང་བ་ཡིན་ཞེས་ཤེས་ཀྱིན་ཡོད་པ་ཡིན་ནོ།
ཁྱེད་ཀྱི་ཕ་ཡི་ཚེ་ཐུང་བ་ཡིན་ཞེས་ཤེས་ཀྱིན་ཡོད་པ་ཡིན་ནོ།

Hild

épilent

A város tanácsa Pest
városa tiszteleti polgárává
nevezte ki.

cód

Regélő. 1842. II. ~~377~~. 369. l.

Hild Tonet

ved

Rimely Károly Esztergom.

István bácsi naptára

1856. 144-l.

Hild József

mód Esztergomi és egyi
szekes egyházak.
Bpest-Lipotvárosi templom
Cegléd. ref. templom.
Rados Jenő dr.

A neoklasszicizmus
nagy magyar templomai.
MMÉE Közlönyének
Havi Füzetei. 1936.
7–12. szám. (Számos
képpel.)

Hlíd Josef

l.

Radostkastely II.

26, 58, 64. l.

1939

:eichnet): S. P.

ve (Bezeichnet): Szinyei.

Illusztr. XXXI. tábl.

ilis.

er).

Illusztr. XXX. tábl.

te). Jelezve (Bezeichnet): T. Gy.

:LENCÉBEN (Die „T. d. O." in Venedig). Jelezve

Hild József

építész

Gród

Rogelő Pesti Divatlap

1844. 510. l.

Hild

épitéz terve szerint
épült egy bazilika

erod.

Rupp Jakab. Magyar-
ország hegy. tört. II. 28.

MAGYAR MŰVÉS

czím alatt ez év végével fog megjelen

Miután e régen nélkülözött és s
jelenését a magunk részéről is teljes r
nel felkérjük t. Művész Urat, hogy
jegyezni s az ugyancsak ide mellékelt
megküldeni szíveskedjék.

Az életrajz beküldési határideje legl

Az életrajz beküldése a műre valc
nem jár. Kérésünk teljesítését a hazai m

vagyunk kivá
Budapest, 190

AZ ORSZ. MAGY. K
TÁRSULAT IG

HORNYÁNSZKY VI

Hild József

l. Schmall
A pesti régi
Városház tört.
79-l.

II.

1. Fes

Hild József

Czeglédi ref. templom

Sárkány József:
A ceglédi református
templom multja.
Emlékkönyv Cegléd
reformációjának 400ik
fordulójára. Cegléd
1928.

KIÁLLÍTÁSOK.

A MŰBARÁT XLIV. kiállításán négy festő m
tatta be. Kettőjük — Polónyi Elemér és Vrecsics Lajos
a másik kettő — Szövényi-Lux Géza és Nagy
kisebb gyűjteményükkel szerepelnek. *Szövényi-Lux G*
kis képeiről nem lehet Rudnay hatását letörölni. A s
a tompazöldek poétája Lux Géza, ezekbe a szürke-
csöngésű, álomszerűen elmosódott képekbe csak ol
bele a fekete szín. Közvetlenül, a szívhez szólnak éz
mesterien egyszerű eszközökkel megalkotott kis képe
a már szinte nem is festett, de az alapra csupán
„Domb". — *Nagybányai Nagy Zoltánt* — sok más a
társával együtt — az a veszély fenyegeti, hogy föl
eszközt a céllal: üres, virtuózkodásban találva meg
lényegét, a „modernség"-et pedig abban, hogy kever
egyenesen a gombról festi a színeket, olyan színeke
a látott tárgy színével csak gyűjtőnévi rokonságba
Polónyi Elemért a természet és az ember monumentál
tése érdekli. Falusi házai is mintha óriási mesesze
volnának. Mindegyik művén valami érdekes, sejtelm
hangulat honol, melyet a zordonan sötét színek, a tá
vészek visszfényeképen ható, komor vörös tónusok, az
nagylélekzetű, hatalmas ecsetvonások hullatnak a k
„Kunyhók", az éj szakai tűz fényébe mártott, „Tornác
meg a színes tömegek harmóniáját érzékítő „Anyaság tis
ragadtak meg legjobban. — *Szécsényfai Vrecsics Lajos*
azt a benyomást ébresztik bennünk, hogy a művész kis
hagyta abba tanulmány

Hild József

épitész

XIX. sz

vagy

Rupp Jakab

Buda-Pest és Kör-
nyékének helyrajzi
tört. Pest, 1868

279 l.

Szell Sándor

Nagyvárad, Szent László városa

Officina képeskönyvek, 28. sz.

(Olasz kiadás is)
bővítve

Hild József

műépítész 1843 tól
választópolgár Pesten.
(Schmall L., Adalékok
Bp 1899. I. 148. 202, 262,
272, 278
II. k. 11. l.
Wappi a vasvári
képviselőtestület
tagja

Római császárkori érmek másolatai

VI. 216.

NYOMTATVÁNY.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

MEGHÍVÓ

A

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁNAK

19 ..... évi ..... hó ..... n ..... napján

.....

délelőtt / délután ..... órakor megtartandó végrehajtó-bizottsági / rendes / albizottsági ülésére.

Tárgy: .....

Elnök megbízásából:

.....

Hornyánszky V. R.-T. Budapest.

Hild József
építész

l.

a bpr

Scholtz szerézvárosi rk plébt tipl

1938

6. l.

~~Medoekoponya, (VIII. 54.~~ öskori

Hild József
építész

l. a bfi) rk pl tagl
1938

Schoenjozsefvárosi

10, 11, 12, 16. l. 17. l.

Római érmek hamisítása

V. 255.

Hild József

1852-ben megvizsgálta a krisztinavárosi templomot, mely 1849-ben a budai vár ostroma alkalmával megrongálodott. A javításokat fenti véleménye alapján eszközöltek.

Schoen Kov 1916 Abp. i Tepl

31. l.

OSTYATARTÓ-PYXIS,
hengeres, kúpos fedővel, vésett alakokkal. Limogesi románstílű munkák utánzata.
XIX. század.
Réz, 14 cm.

HÁZIOLTÁR,
középen a keresztrefeszítés jelenetével. Románstílű utánzat.
XIX. század.
Réz.

DÁVID KIRÁLY
Domború, álló alak, zománcos-indadíszes, félkörű felső záródású lapon, melyen DAVIT PPHTA olvasható. Limogesi románstílű munkák utánzata.
XIX. század.
Réz, mag. 32·5 cm.
Az Ipolyi-gyüjteményből.
A magyar történeti ötvösmű-kiállítás lajstroma. Bp. 1884., második terem, 11. l. — Ipolyi Biharvármegye, 398/11. szám. — Radisics Ipolyi 57. szám.

PÁSZTORBOT KAMPÓJA,
egész felülete zománcozva. Limogesi románstílű munkák utánzata.
XIX. század.

BRONZ- ÉS R

Hild József

építőmester

1819. Készítette remekét, melynek alapján felvetiék a pesti kőmmes és kofarajó céhbe

Pkc. 212 l.
215

Schneider R.:
a pesti kőm. és kőf. céh fogjai
Bpi Épm. Szpl. 8. Ev-k
1912

Rétföldi szőlők (Csákvár)

VI. 16.

Hild József

épitesz

l.

Schoen Hermina – Egypt-

fhgnö cuclés

7. l. 1937

9. l. 12, 13. l. 14. l.

16, 17. l. 18. l.

Hild József

l.

a

Schoenkrüsztina vawn

q. l.

pl. tepl

1937

Őskori földvár VII. 137

Hild József

1852 kapriorai Wodiáner Móric az 1849 tönkre ágyúzott Angol királynő (azelőtt Kemnitzer) helyén fentwel uj Angol királynő szállodát épitetett három emelettel és fényes berendezéssel. 1940 ben bontották le.

Pásztor Mihály:

A szárötven éves Lipotváros.

Bp. 1940. 53, 117-18, 143-44, 148.

lásd

Magyar Elek: Pesti historiák.

a szobra. Kisse darabosan van kifarag
orbeli kassai szobrászat jellegének,
lusának is. Az egyszerü redőkezelés,
szevont kimintázása, némileg a tartás

litva. Az alak nem daliás, hiszen
t dalia. Mátyás járt Kassán és akár
ár más közvetlenül mintázhatta, nem
gyanaz az erőteljes profilja van,
ré is találó lehet. Nem idealizálja,
ja el. Nem az udvari embert, hanem a
a vitéz királyt mintázza meg benne.
z olasz müvésznek a profiljával, ez
áltabb, de a másik igazabb, magyar

rült a bártfai és a kassai szobrol
s hiteles müveit jellemezni Kassa

Hild József

épitett

a belv. templom nyugati főbejárata

feletti kettős oszlopokkal

tagolt körus bővítése,

melyet fenti 1832-35-

ben két falpillér és

hat dór-oszlop alkal-

mazásával oldott meg.

a plib

Palmkás belvtempl

Bp 1946. 11. Se. 406. l.

A neoklasszikus

főoltárt atyja, H. János

terverte 1805-ben.

u. o.

⊛ Utóbb lebontották.

A templom/tampillérenek közeit 1854-

ben profán rendeltetési fülkékkel épitéttek

ki fenti tervei szerint neogot stilben. ⊛

Hild József

a lipótvárosi templom épitése 1851 ben indult meg az ő tervei alapján. 1867-ben Hild meghalt. A 20-as évek vége felé tunt fel Pesten

irod

S. Br. Kőépítheréssi 1868-1882. 1884

Országh. 169. l. 204. l
205 l.

Művei: a dunaparti Lloyd épület, a Marcibanys palota, jelenleg földhitelintézet, esztergomi bazilika, sok magánhaz, a lipótvárosi bazilika.

_____ *műhely.*

yfőnökség!

év _____ hó ____ n történő kifize-

_____ indokából személyesen meg nem

_____ számu _____

tam.

évi _____ hó _____

_____

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Hild József

l. (Marco)

Pálinkás Tamás ...

14. l. 1942

Hild Josef

epitez

Wied

– Hyl: Ar

Gy Eszti 14 l.

bar. Jöv. is cur.

u. o. 1886

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedé

.....

a műhelyfőnök v
aláí

8. **sorsz.** Műhelyi minta. -

Hild József

Patachich, J.:

Festa memoria lapidis fundamentalis quem S.C.R. Princeps Josephus Regni. Hung. Palatinus pro erigenda collatis mercatorum sumtibus vi Libera Regia que Rectiones Aede Mercantili posuit die 4-a Junii 1828.

Gent (1792)

1	Satu	–
1	drót vagy ollo	–
1	fürén lap	–
1	faró	–
5	Lapát	–
2	Asó	–
5	Acél hefe	5
1	Kalyha	–
14	Kéri sepru	1
6	Surló hefe	6
2	Orók seprü	2
4	Ecset	–
2	Mezelő	2

13 fénykép lemezzel

Gyula fehérvár 1912 dec 31.

Láttam

Mörcsvány

műépítész

Hild

épitette Pesten a Diana fürdőt (Pfeffer Ignác Duna fürdő háza); Valero selyem fabrikáját a Király utcában, a Deron házat a Duna partyan és gróf Cziráky házát a Hatvani utcában (ma Kossuth tajos u)

Pat. 15:1

Besztercebányai Múzeum

VII. 236.

1352. KÉT PÁRNA, sirasz szamártáska. XIX. sz. 20.—

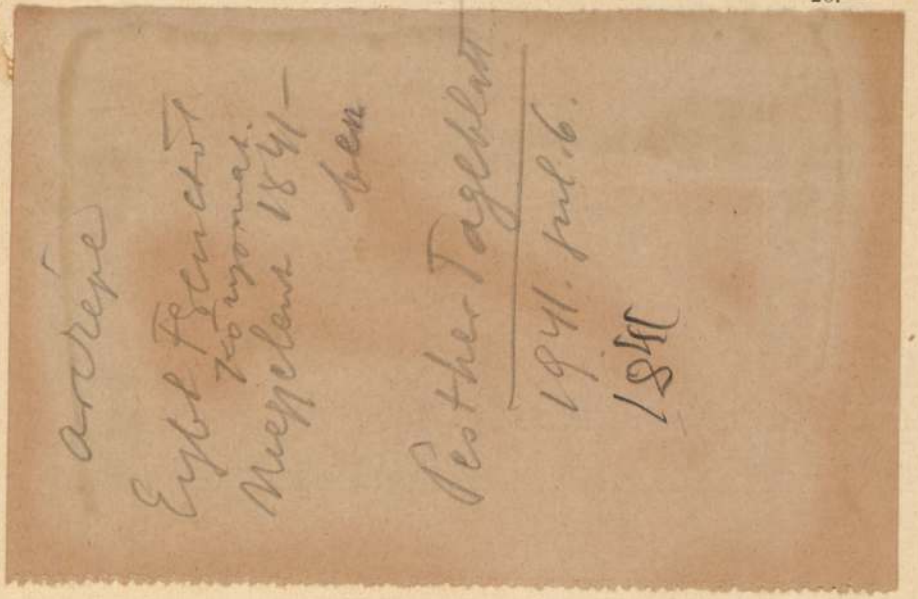

— 78 —

és XVIII. sz. 15.—

1328. HAT KATRINCA, szines szőttes, hosszu rojttal. Délmagyarország. 12.—

1329. SÁL, szines és arany mértani rajzu diszitéssel. Bolgár, XVIII. sz. 5.—

1330. SÁL, selyem és aranyszalagos átszövéssel. Török, XVIII. sz. v. 5.—

1331. SÁL, sávos szövésü, aranyhimzésü, varrott csipkeszegéllyel. Török, XVIII. sz. v. 5.—

1332. KEHELYKENDŐ, fehér selyem, arany csipkével. Magyar, XVIII. sz. 3.—

1333. TERITŐ, sötétpiros selyemalapon, szines virágos himzéssel. Német, XIX. sz. 5.—

1334. KÉT FÜGGÖNYSZÁRNY, damaszt. XIX. sz. 40.—

1335. KÉT AUBUSSON-BORDÜR, francia, Louis Philippe. 200.—

1636. KÉT TERITŐ, kékalapu selyembatik. 5.—

1337. ZONGORATERITŐ, aranyhimzésü selyemripsz, szinesen himzett sávval. XIX. sz. 70.—

1338. SELYEMBROKÁT, szétszórt kis virágokkal. Francia, Louis XVI. 40.—

Hild

Lásd

Pester Lloyd

1905. szept. 21

(O.D. A pesti bazilika története)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhe

Miután keresményemnek 191....

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbí

Kelt ....., 191....

.....

tanu.

.....

tanu.

Hild

épitéz

Créd

Pesti Divatlap

1844. 12. l.

a miskolcsi szinház

terve

1844.

Hild

a lipotr. templom.

Grod

Pesti Divatlap

1845. II. 1224.
1345

I.

Held

a lipótvárosi templom
épitője

Ivád

Pesti Divatlap

1845. II. 944. l.

Hild
épitész
XVIII – XIX sz.

Hild József atyja, az
Ujépület épitője. Bécstől
került hozzánk.

Nagy Iván: Magyarországi képző
művészek a legrégibb időktől 1850ig.
Szaradok. 1874 évf 85. l.

Hild József
épitész

Erod
2

Neij Béla: Neuzeti
épitőmüvészet és stilus.
Bp. 1917. 13. l.

BUDAPEST
9?8 MAR 12-8

Hild József

ivod

Nádasdi Heincz Katalin

Alt Rudolf pesti lát-
kepei. Budapest
1946. II. évf. 4. 4.

Választmányunk március havi ülésében foglalkozott Társulatunk anyagi kérdéseivel és elhatározta, hogy a tagdíjak befizetését a most már Társulatunk létét veszélyeztető általános nagy drágaság miatt sürgősen kéri t. Tagtársainktól. Az idei tagdíjat a választmány akként állapította meg, hogy kéri t. Tagjait, erre az évre tagdíjként fizessenek be 10.000 pengőt, a befizetés napján esedékes adópengő szorzószámmal szorozva. (Például: a befizetés napján az adópengő 90, befizetendő tehát 900.000 P.)

Ha minden Tagtársunk lelkiismeretesen fogja teljesíteni önként vállalt kötelezettségét, akkor ezekben a nehéz időkben is fenntarthatjuk Társulatunkat és lehetővé tehetjük, hogy Társulatunk fennakadás nélkül folytathassa

Hild József

vrád

a

Mysk Ernő

33. l.

Q. M. kiem. tart.

1906

...ctober hó 14

K 200.—

...ánnár 14 fizessen Ön ezen

...fogva Wagner Richard rendelet re

...ósiai Korona

tegye számolásba tudósitás

Gyulainyi

Jugea

Szegeden, a szeged—csongrádi takarékpénztárnál

Simonka György

Hild József

l.

Lykanemzromantika
82, 222, 227-229 l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36. IV. 1.

Hild József
épitész

l.

Lu[illegible] káes-Pfeiffer: A
veszprpüspvár a kat

restaur. 117. l.
korábe
k.o. 1933

Hild József

1861-ben restaurálta
az alábbi templomot.

Lux Géza. A bényi
római katolikus
templom. Technika
1940. 202. l.

lásd
Arch. Közl. III. k. 3-32. l.
Henszlmann
a bényi
templomról

Müv.

b. 57

1 Röt. 8°

Hinz

A.

Der renovirte Altar
in der Ober-Pfarrkirche zu St. Marien
in Danzig

Erinnerungsschrift an die Weihe
desselben, am 1. Pfingstfeiertage,
den 5. Juni 1870.

Ylild József

l.

LykaMagyműI300-50

11, 19, 46, 144, 223,
248–50, 280, 298, 300,
337, 339, 342, 354, 386,
387, 392, 442, 445, 450,
452-3, 457, 463-6,
468–70, 619, 620

Hild József

A pest belvárosi templom orgonakorusát 1835-ben fenti terve szerint bővítették, úgy hogy a régi kórusfal elé hat dór oszlopon és két falpilléren nyugvó árkádfalat emeltek s a két fal közti tér átboltozták. A mult század beli bővítés renaissance reminiszcenciákat mutat és nem egészen illik bele a templom barokk intericurjébe.

Lux. Kálmán dr. A budapesti belvárosi plébania-templom. Bpest, 1934. 4. l

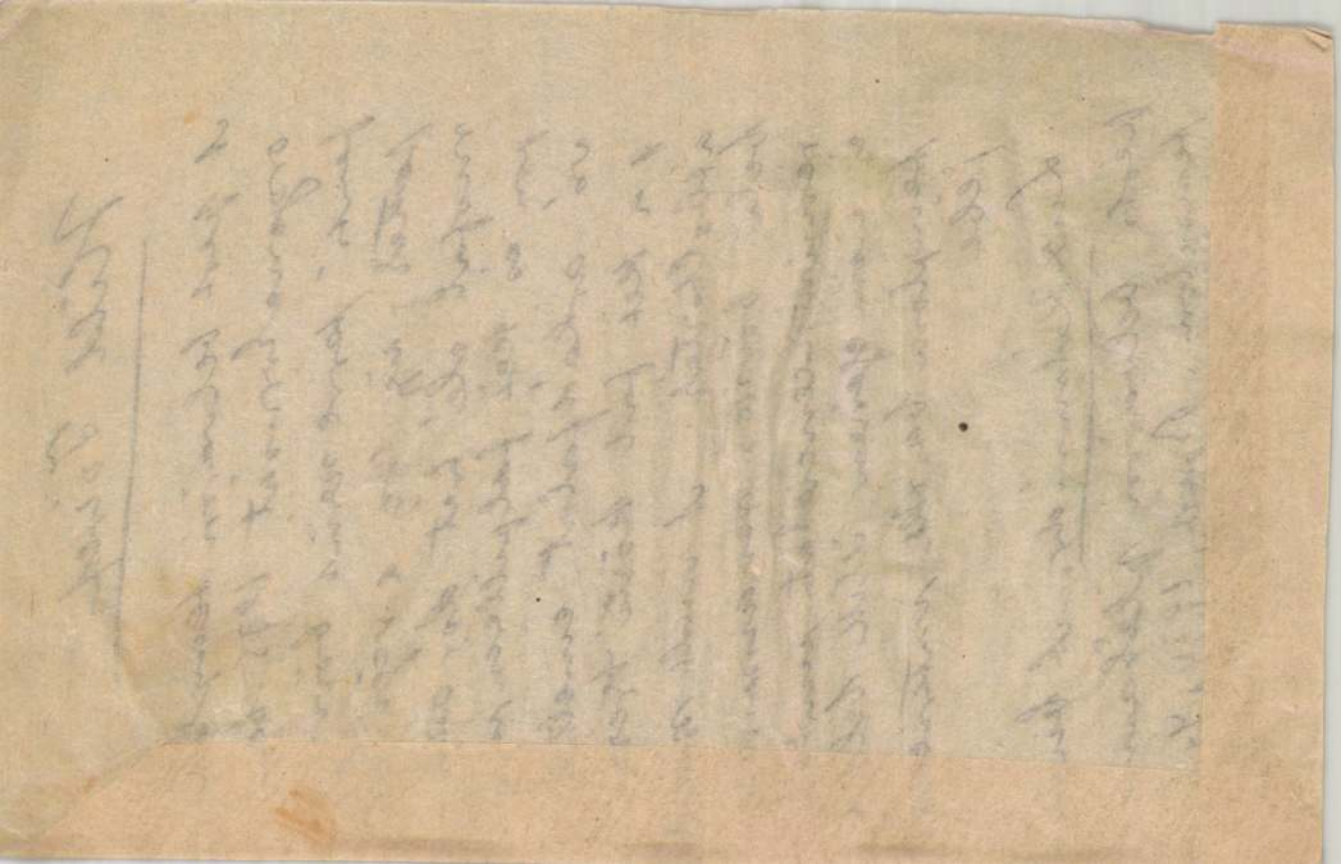

Hild József

épitész

lásd

Lyka) Rómába

79, 80.1.

a 19.4. 1. felben

Szépmuz Eval II.

1920

41.

Erdős

Waldland

Fa — 27×41

XX

Hild József

Lvód

a ek

Lykanintott II mad

242 l. 528 l.

Keppel

1939

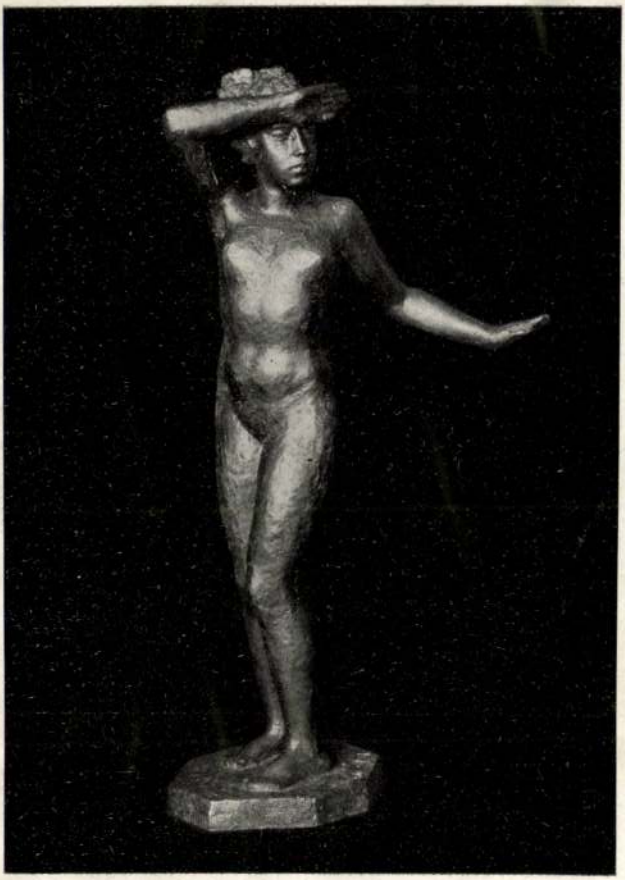

Hermann Haller: *Giovinetta.*

Hild

epitet 1807

laid

Magyar Könyvszemle

1903. 194. l.

..... nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

élyezem:

.....

vagy helyettesének
láírása.

— Endrényi Imre, Szeged.

Hild József

Az egri főszékesegy-
ház, repr. 619. l.

Az egri főszékes-
egyház belseje 620. l.

LykaMagymű1300-50

PAKISTAN ARMY 00-60

Hild József

MAGYAR MŰVÉSZET

1925. 169, 201, 343, 346-7, 350
356, 403, 406, 410, 412, 500, 501,
566
1926. 20, ~~116~~,
1927. 229, 237, 660
~~1930. 589~~
1929. 600, ~~655, 6~~.

T. 5125:

van a város a fürdőteleppel,
előtt két alak látszik; az elő-
alakja tünik föl és jobbról pus-
lget a földön ülővel, kiknek
ca

Mehadia , im

lia au

29.7: 33.7 cm.

94-98.
98-15.

dolgok félre teendők és a felosztáskor külön számítandók fel, a magánásatásokra megállapított módozatok szerint.

[1] Lásd a 129. czikkely jegyzetét.

[2] A 17. §. negyedik bekezdése így hangzik:

«A kormány az engedélyt akkor is visszavonhatja, ha nevezett jogi személyt vagy magánost az ásatás kezdeményezésében vagy folytatásában helyettesíteni akarja. Ebben az esetben a már végzett ásatások költségei visszatérítendők, az engedély visszavonásakor már fölfedezett dolgokra, a fenti mértékben való esetleges részesítésük sérelme nélkül.

se következik.)

és felhatalmazást ad a telek elfoglalására.

A szakértői becslés ellen az 1865. évi június 25-iki 2359. sz. törvény 51. §-ában megállapított formák szerint meg van engedve a felebbezés a birósági hatósághoz.

89. czikkely.

Ha az ásatásnak az elfoglalás tartamára megállapított határidőn túl tartania kell, a prefektus a felügyelő megkeresésére, annak halasztását engedélyezi, elrendelvén egy további kártérítésnek lefizetését illetve letétbe helyezését, mely összeg az előző czikkelyek szerint állapíttatik meg.

90. czikkely.

A felügyelő, vagy az általa megbizott tisztviselő rendes jegyzéket vezet az ásatás közben fölfedezett dolgokról.

A telek tulajdonosának joga van személyesen vagy megbizottja által az ásatásnál jelen lenni és a fölfedezett dolgokról ellenjegyzéket vezetni.

A felügyelőségtől vezetett jegyzék, vagy a fentemlített ellenjegyzék teljes bizonyításra alkalmas.

Hild József

hagyatéka

Lósy-Sch E

101. l.

a m. épit. ker
rendőtele
a MMEE
vizsgájába
1866-tól
1871-ig

MMEEKözl 1939-

szerkeszto, [illegible]
munkatársa. Mázor Béla a Nagyváradi Nanlá helmunkatársa

elnökség tesz javaslatot és amely bizottságnak kötelességévé teszi a kongresszus, hogy legkésőbb 1905 szeptember 1-én egy teljesen kidolgozott javaslattal lépjen az országos hirlapiró-kongresszus elé, amely — tekintet nélkül a megjelenendő kongresszusi tagok számára — a már most kötelezőleg kijelentett hozzájárulásnál fogva döntő határozatokat lesz hivatva megállapitani.

A jelen határozattal kiküldött bizottság tanácskozásainak helyét és javaslatának részleteit, valamint az ujabb kongresszus összehivását tekintve, teljesen szabadkezet nyer.

Kötelességévé teszi azonban a kongresszus a bizottságnak, hogy a javaslat megszerkesztésével a hirlapiró létminimumát, munkaidejének beosztását, alkalmaztatásának irásbeli szerződtetésére vonatkozó kötelezettségét, a fölmondás szabályozását és a testületi biráskodást illetőleg részletes javaslatokat tegyen.

Ugyancsak a bizottság javaslatától várja a kongresszus azon módok előterjesztését is, amely módok által a kongresszus hozandó határozmányai anyagi sulyt is nyerjenek.

Jogot nyer ezen határozat értelmében a most kiküldött bizottság ahhoz is, hogy a laptulajdonosok, illetőleg lapkiadók esetleg kiküldendő képviselőivel tárgyalhasson és figyelembe vehető jogos érdekeit összhangzásba hozni igyekezzék a hirlapirók helyzetének rendezésével.

Kifejezést ad egyszersmind a kongresszus ama várakozásának is, hogy ezen fontos szociális kérdésnek a gyökeres rendezéséhez segédkezet fognak nyujtani a lapok kiadói.

A kongresszus a szükséges végleges szervezkedés miként jének ja-

Hild József

l.

Schoenkörpvarosh 1930

94. 96, 106, 135. l.

Hild József

ívod

Siklóssy FKT tört

27, 32, 35, l 1931

146

vary Pál: „Halászok Tihany alatt" (olajf.), *Ujvári* Béla: aplemente után" (guache).

A Műbarát 44. kiállításán: *Szövényi-Lux* Géza: „Bala- " (vízf.), nagybányai *Nagy* Zoltán: „Bükkalja" (vízf.), *lony* Elemér: „Lovak" (vízf.), szécsényfai *Vrecsics* Lajos: ikötőrészlet Raguzából" (olajf.).

Az Alkotás Művészház XI. kiállításán: *Biró* György: yár Gyulán" (vízf.), *Nádudvai Tóth* Erzsébet: „Őszi táj" jf.)

A Műterem kiállításán: ifj. *Szikora* Antal: „Önarckép naruhában" (tempera), ifj. *Szikora* Antal: „Keresztlevétel kkal" (tempera).

A Képzőművésznők Egyesületének a Nemzeti Szalon- rendezett kiállításán: *Demeczkyné Volf* Irma: „Havas részlet" (vízf.), *Hranitzky* Ilona: „Utcarészlet" (tempera), ey Ilus: „Fiumei utcarészlet" (tempera), *Somló* Sári: rjetek meg" (fém), *Szuly* Angela: „Este Szentendrén" f.), farádi *Veress* Izabella: „A gyímesi havasoknál" (olajf.).

Az Alkotás Művészház XII. kiállításán: *Bartoniek* Anna: örök ifjú" (fametszet), *Csorba* Tibor: „Dunai táj Váenál"), *Klimó* István: „Cséplés" (pasztell).

A Műterem kiállításán: *Háromházi Ferger* Ferenc: llérthegyi táj" (tempera), *Háromházi Ferger* Ferenc: „Az s kőnél" (linóleummetszet), *Háromházi Ferger* Ferenc: tordai hasadék" (linóleummetszet).

A Műbarát 45. kiállításán: *Tusnádi Betegh* László: „Kék n" (olajf.).

A Nemzeti Szalon XVIII. Tavaszi Szalon kiállításán:

vel Tibor: „Virágok" (olajf.), *ifj. Szabó* József: „Betle- látomás" (fametszet).

Hild Ivnef

epitész

1856.

Grod

Az Épitési Ipar

1879. 156 l. (Budapest fovaros Erzsébet szegény apoldája)

magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ...

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

Hild József

építész

l. Jak jeder a pesti

Schoenbelvárosi

pl. teplicki

1943

13. l.

14. l.

16. l.

Szolnok.

A bástyákkal és köröndök
előtért a Zagiwa f'l szeli, a h
hegyek hullámzanak. Felirata

fölül középütt: SOLN
balra: pag. 17

Rm., mér. a vk.

140-95

Hild József

l.

Schoen Peol-Buda

23.l.

63

Hild József

l.

a festi

Schoen Deáktéri co dept 1939

3. l. – 6, 7, l.

11. l. és 9 tábla

Kodex, örmény IX. 111.

Hild József

Fővárosunk

hasd 1800-1873 kört

1948

Schoen 1948

9, 11, 12, 15, 16, 17,
18, 19 (sokszor), 20, 21,
23, 24, 25, 27, 38. l.
39. l. 40. l. 45. l.
46. l. 49. l.

Pompeji h. n. VI. 287

Hild József

nagycenki kéchenyi
kastély bővítése

l.

Thirjelsődunaitul

159. l.

1933

Terra sigillata VII. 196

Hild József

Az egri főszékeseggház Pyrker László patriarka – érsek nagy áldozatkészségéből és papságának hozzájárulásával Hild József pesti építész tervei szerint épült 1831.–36.-ban. Ünnepelyes felszentelése 1837 máj 6. és 7 ment végbe. Méretei oly nagyok, hogy hazánkban csak az esztergomi főszékeseggház múlja felül.

Neoklassikus stilben.

Szeger 26. l

Eger és köny
részl Galaurer
1925

Stössel, Valentinus IV. 225.

Hild József

l.

Tonelli Sándor

Nagyapáink Pest–
Budája. Bp. 1944.

I. Táb.

yen kiásott régiségek.

18.

1/2.

19.

1/2.

35.

22.

1/2.

26.

1/2.

27.

1/2.

Hild József

1856-ban felépült a pesti aggapoldal (Erzsébet szegenyház) saját épületének homlokzatoldala fenti terve szerint

irod

Spiegler Gyula Sámuel

Budapest – Erzsebetváros története – Bp. 1902. 28-l.

FŐREÁLISKOLA IGAZGATÓSÁGÁTÓL.

os Bizottságának

Budapest.

Bizottsága „Kiadványainak"
ek tanári könyvtára nevében
s azokat a történelmi szakcso-

patak és a Duna völgye közötti részt tölti ki. Ezek már jóval alacsonyab-

eki-tető,
ter ma-

kígyózó
nce felé

ntjai: a
arc, Za-
nem fe-
ekre s a

ntléleki-
gységtől
ő kréta-
i mész-
geit ré-
ította ki
és bar-
ssé teszi

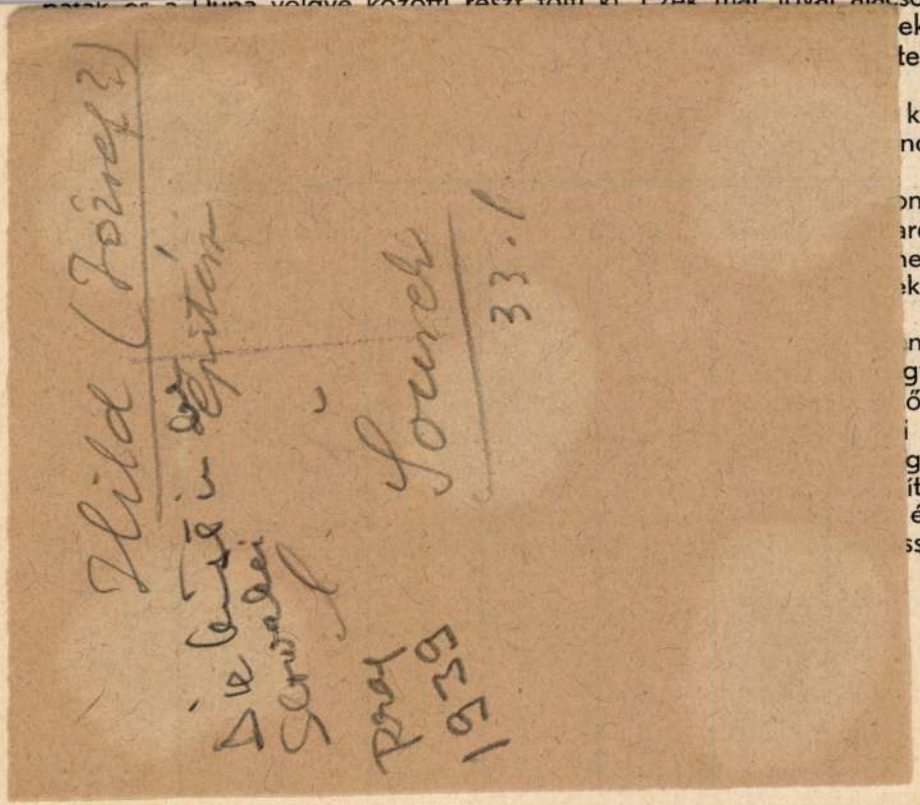

zete dachsteini mész. Hegyei közül kiválik a hosszan, [illegible] elnyúló 757 méter magas Pilis. Egyéb csúcsai a Vaskapu (648 m.), Kisszoplák (688 m.), Nagyszoplák (713 m.) és Feketekövek, melyek közt magasan fekvő híres nyergek vezetnek át a hegységen. Ilyenek a Szántói-nyereg (377 m.), Pilis-nyereg (549 m.), Csévi-nyereg (320 m.), és Kétbükkfa-nyereg (574 m.). Bejárásra érdemes tájrészletei: a Szántói-útból kiágazó szerpentinen a Pilis csúcsa. Alatta a diluvium-kori faunában gazdag Szántói kőlyuk. A Pilis hosszú, keleti letörésének ösvényén a denudáció valóságos csodája, a dachsteini mészkőbe vájódott óriási arányú Vaskapu. Az Ördöglyuk földalatti világa. A Nagy- és Kisszoplák erdőrengetege. Pilisszentkereszt és a Pilis-patak szurdokvölgye. A Csévi-szírtek. Klastrom-sziklák. A Fekete-hegyek szakadékai s a Fekete-hegy és Szentléleki-tető közötti mély katlanban elrejtőzött Pilisszentlélek. Barlangjai közül említést érdemelnek az Ördöglyuk-, Csévi-, Leány-, Legény- és Hidegbarlang.

4. A Pilis-hegység legnyugatibb ágait az Esztergom-megyében levő Csév-Leányvári-völgylapály választja el a D o r o g i-hegyektől, melyek főleg Dorogon, Tokodon és Annavölgyben, gazdag eocén és oligocén-kori barnaszén-telepeket rejtenek.

5. Esztergom-megye nyugati és a szomszéd Komárom-megye keleti részeit a Magyar Középhegységhez tartozó G e r e c s e és G e t e-hegység ágazza be. Ez voltaképen a Tokodi-patak és az Almásnál Dunába ömlő Által-ér közé esik. Északi vonalát a Duna medencéje alkotja. A

when the king decided that a monastery of St. Peter was to be built in the northern part of Buda near the thermal springs. This spot was called already at that time Felsőhéviz (Upper Thermal Waters; Thermae superiores). Around 1150 the knights of the Order of St. John built a hospital near these springs and the foundations of this building were used when constructing the Császár Baths of today. Here the thermal springs were so abundant that the townsfolk of Buda used the waters to move their mills summer and winter. Somewhat later, around 1220 according to mediaeval legends, St. Elisabeth of Hungary, who became later the Princess of Thüringia, maintained a leper-house in this place. It is rather interesting to note that the dowry of this Hungarian princess included a silver bath-tub. It is probable that the eleven thermal springs, gushing from the now submerged southern section of Margaret Island, were utilized for curative purposes in the hospital of the Dominican nuns of the island.

Toward the latter part of the Middle Ages the baths of Buda were often talked of. A chapter of the Laws of Buda — fragments of which were preserved — bears the title of „Balneatores„ and deals with the regulations to be followed by bathers.

Af the time when Bertrandon de la Brocquière, — counsellor in the court of Philip, Duke of Burgundy — passed through Buda on his return from the Orient, he made the following entry in his diary: „Ceste dicte ville de Boude est bien marchande et fertile de tous biens, et y crois plus de vins blancz que autres, lesquelz sont ung peu ardents, et dit on, que ce vient a cause de des baingz chaulz, apprez dudit palais hors de la ville, et de lautre coste entre la ville et la Dunoe en a dautres non pas si beaulx . . .“ About the same time Canon Jan Dlugosz of Cracow on his way back from Rome, made a long stop at Buda where he used the curative baths. A hundred years later Nicholas Olah in his monography on Hungary mentions that the royal baths in which one could swim stood at the foot of Gellért Hill, twenty paces from the bank of the Danube. The Holy Spirit Hospital, in which natural springs welled forth, was in the neighbourhood. The village Holy Spirit — in Hungarian Felsőhéviz (Thermae Superiores) — was further up north. This village was famous for its Chapter-House and its baths surrounded by splendid buildings. Nearby there are 3—4 open air thermal baths, with great curative value. Peasants and workmen of the near vineyards used these baths, sitting up to their shoulders in the hot water. The first royal baths, mentioned by history, stood in the place of what to day are called Saint Emery Baths.

Dr. Virgil Bierbauer :

Tér és Forma · 1937. 9. 7.

The architecture of Hungarian baths

In 1935 the Museum of Arts and Crafts in Zürich opened an exhibition of balneology entitled: „The Baths of Yesterday and Today“. The scientific preparation of this exhibition was the work of Dr. Siegfried Giedion, Secretary of the „Modern Architect's Congresses“ (CIAM). When Dr. Giedion was visiting Budapest this spring, he stated that when he was studying the material in the Bibliotheque Nationale of Paris, an official drew his attention to a forty years old book entitled: „Les Bains Publics à Budapest“ by Pucey (1895). It was a great experience — Dr. Giedion said — as this book taught him the fact that Budapest is a centre in Europe where the tradition of baths has survived uninterrupted from the Roman times through the middle ages up to the present day. It seems that this statement is perfectly true. But on the other hand it is a truism which obliges us to live up to it.

Hungary is rich in thermal springs and in every part of the country one may discover interesting and in many instances antique bath equipments. Especially so in Budapest.

Budapest is one of the oldest cities of Europe. The archeological finds will corroborate the fact, that man had lived here 4000 years ago and in the annals of its history many traces of the tradition of baths will be found. It happens that the Neolitic Man has settled on the slopes of St. Gellért Hill, the main reason for this being that the natural crossing of the River Danube was just below the hill. This was the point at which the highway of peoples passed from east to west and where this main road was intersected by another leading from the Russian steppes to the upper regions of the Adriatic. Thus it was an important spot to the primeval man, the more so so as numerous hot springs sprang forth at this area and these were especially valuable at a time when the artificial production of hot water was very difficult.

As far back as in the first century b. C. traces of the Roman influence were to be found on this ancient settlement. Earthenware jars were found here which bore the seal of a Roman potter, whose seal was a likeness of Clio, the muse of historiography. In the course of the first century A. D. the Romans conquered Pannonia and built a strategic line of fortifications along the Danube, while at the same time they founded a military town in the northern section of Buda, where formerly the Celtic village of Ak-Ink had stood and called it Aquincum. In the course of time the Romans developed this military centre into a civic town, and it seems that they were prompted to settle here not only because of the strategic advantages of the place, but because the numerous warm springs formed an excellent water supply to their baths. This is proved by the fact that in the course of evcavations conducted at Aquincum eleven such thermal baths were

The Turkich cupola of the „Rudas“ Bath Photo: M. F. I.

برراده ترک حمامی

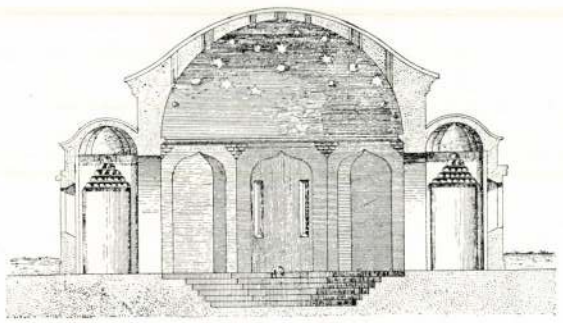

Török fürdő. Fischer von Erlach rajza
Turkish Bath designed by Fischer von Erlach

باغ
ترک حمامینک خرابسی

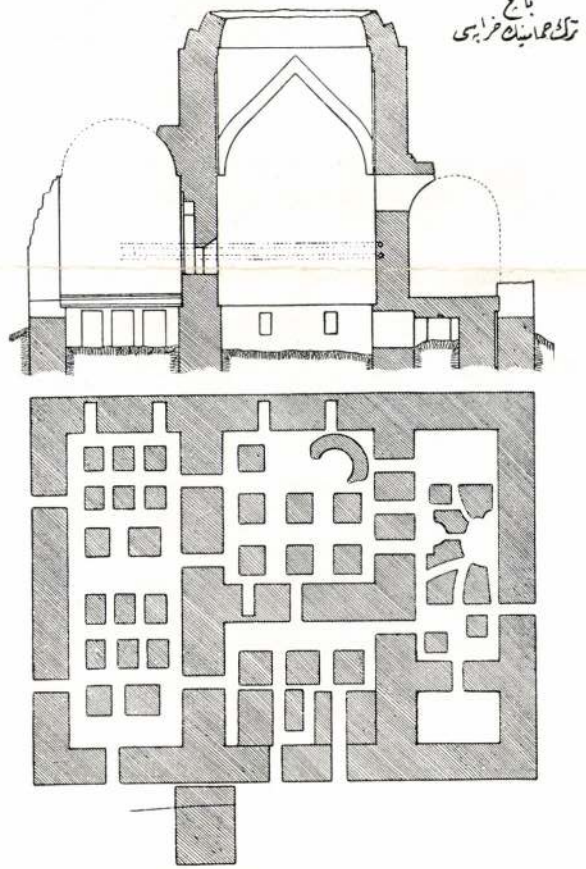

Turkish Bath in Bács (Hungary

revealed.
of the ad
this perioc
sins were
thermal b
vered whi
used alrea
poses and
the Far Ea
ment. It h
archaeolo
baths on
and Tabár
mains of t
in the vic
on the Pe

The Ro
middle of
ding the
time of th
for poster
nals of th
settlers, th
garians, h
of Attila"
latial resi
to the rer
known, h
existed at
rians coul
is known
with them
from Asia
from an i
Constanti
orders his
to be tak
sumed tha
of springs
bable, as
rian histo
by worsh

Hild József

A budapesti Császárfürdő gyógyudvara. Tervezte: **Hild József.**
Courtyard of the „Császár" Bath in Budapest (Emperor's Bath) designed by **J. Hild.** Photo: M. F. I.

Contemporary records show that there existed many fine bathing establishments at that time. Unfortunately these were torn to the ground when Buda fell into the hands of the Turks, who, however, being bathing enthusiasts, built in place of the destroyed ones many new baths, most of which exist even today. Authors and contemporary travellers coming from either the West or East, are just enthusiastic about these as Aloisio Ferdinando Conte di Marsigli, the Italien military engineer, who surveyed Buda after it was liberated from the Turkish rule. Fischer von Erlach, the famous Austrian architect Baroque drew one of the Turkish baths of Buda and published the drawing in this book. Unfortunately it cannot be ascertained which bath this illustration represented. Parts or in many cases the whole of these Turkish baths survived; such as the Rudas Bath — Yechil direkli ilidje in Turkish — the Green Pillared Bath, which was built by the famous Mustafa Sokoli Pasha; the „Tabak-hané ilidje" Saint Emery Bath which was built on the site of the 15th century royal bath; the Turkish basin of the Király Bath built by Kara Mustafa Pasha and that of the Császár Bath (Velibeg ilidje) restored by Mustafa Sokoli; finally the „Barouthené ilidje", Lőpormalom Bath, the ancestor of the present day Lukács Bath.

The centre of these typical Turkish baths was an octangular large hot-water basin, surmounted by semi-circular domed vaults. There were either starshaped openings or a large round window in the centre to let the light through. The splendour of the main basin's architecture of the Rudas Bath has been best preserved. Its domespanning 10 meters in diameter is held by eight green marble pillars. Around the main section are the square and oblong shaped smaller rooms, in which there are more hot and cold basins, the perspirating rooms, and the hot air chambers. As a rule the whole of such an establishment is built on a regular square design.

The baths of Eger, undoubtedly of Turkish origin, are identical in their position with those of Buda. The ruins of the Turkish baths at Bács in southern Hungary, are both interesting and instructive as the foundations are similar to those adopted by the Romans; the hot air of the thepidariums circulated between pillars built beneath the flooring.

The Turkish baths, with more or less recent extentions, are still in perfect order. According to the opinion of experts the Turkish technique of bath architecture was very extraordinary; their walls were built in a manner as to ensure perfect heat isolation even today, and to concentrate the steam — and in the case of the Baths of Buda the radium emanation. —Thus these buildings are quite perfect specimens of their kind. From the architectural point of view the Turkish baths rank among the handsomest and most effective old buildings of Budapest, their almost classical central arrangement and quaintly pleasing proportions attract attention. The octangular dome, sprinkled with star shaped openings above the main hall must have made a wonderful impression on the patrons sitting in the hot-

Tér és Forma
1937. 9. 7. 254 (kép

Hild József

l.

Tanulmányok Bpest II

156 l. 157 l.

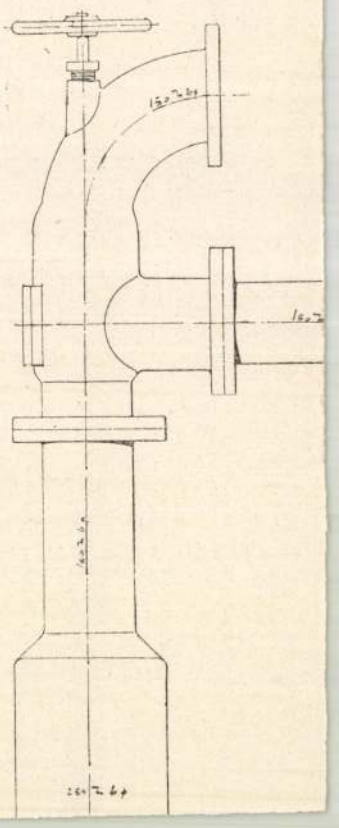

Flild József

l.

Tanulmányok Bp.
multjából
X. 186, 187. l.

Hild József

l.

Tanulmányok Bp.
multjából X.
199. l.

Hild József

l. A fiú Sebo bar
ciuchlo kröci ...
1938

Tarnóczi J

16, 19, 20. l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási
vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Hild József

a Nemzeti Kaszinó
palotája (eredetileg
gr. Cziráky Antal
palotája) servezte
fenti (1828)

Thirring Bpest
60. l.

1919

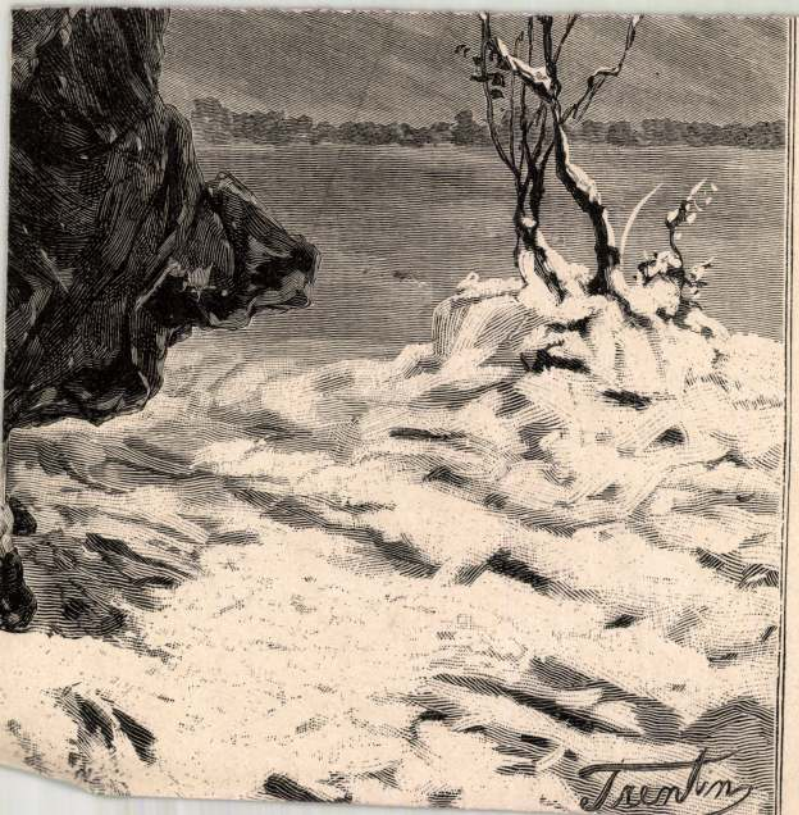
Trentin

Hild József

lásd

Társalkodó

1832. évfolyamában

cikk az egri

székesegyházról

és mestereiről.

V 219

ST WASMUTH

R-VERLAG, ARCHITEKTUR-
NG UND KUNSTANSTALTEN

KTIENGESELLSCHAFT

ERLIN W 8, den 14 März 1914
rkgrafenstr. 31

Eskommission
äler i Ungarn
Ebel, Budapest
Arena ut 41

Hild József

l.

Tanulmányok Bpest II.

2. l. – 42, 43,
46, 52, 53. l, 54,
55. l. 56. l.

Hild József

l.

Tanulmányok Bp.
multjából. VII.
31. l.

[68] Ybl: Id. m. 206. l.
[69] Vasárnapi Ujság. 1884 szeptember 21-i sz.
[70] Adatok „A Magy. Kir. Operaház. 1884—1909" c. műből 11. l.
[71] Magyar Művészet. 1925. 135. l. Id. cikk.
[72] Kranich Friedrich: Bühnentechnik der Gegenwart. München und Berlin. 1929. I. 138. l.
[73] A M. Kir. Operaház. 1884—1909. 13—14. l.
[74] Vasárnapi Ujság. 1884 szeptember 28-i sz.
[75] Klasen Ludwig: Gebäude für Kunst und Wissenschaft. Leipzig. é. n. 1029. l.
[76] Tolnai Pál, operaházi műszaki főfelügyelő úr szives közlése alapján.
[77] Schöpflin Aladár: Magyar Színművészeti Lexikon. Budapest. é. n. III. 170. l. „M. Kir. Operaház" címszó alatt. (Vidor Dezső cikke.)

Hild József

Valero selyemgyár és lipótvárosi Valero kaszárnya.

lásd

Tanulmányok Bp. multjából.

IX. 199. l.
200. l.

11, 13, 14, 15. rz. rajz
16, 17, 18. rz. lép.

201 — 202. l.

modon igazoljak.

a) *a társadalombiztosítási jog és gyakorlat.* Heti 4 óra.[1]
b) *gazdaságpolitikai ismeretek.* Heti 2 óra.
c) *szociális statisztika.* Heti 2 óra.[3]
d) *könyvvitel.* Heti 2 óra.[4]

A III. osztályú társadalombiztosítási szakvizsgára képesítő társadalombiztosítási szaktanfolyamra felvett hallgatók a következő tantárgyakat kötelesek hallgatni az alább megjelölt heti óraszámban:

1. *Az I. egyetemi félévben:*
   a) *általános közigazgatási ismeretek.* Heti 2 óra.[5]
   b) *könyvvitel.* Heti 2 óra.[4]
2. *A II. egyetemi félévben:*
   a) *társadalombiztosítási jog és gyakorlat.* Heti 4 óra.[1]
   b) *könyvvitel.* Heti 2 óra.[4]

A m. kir. belügyminiszter 1.111/1934. B. M. sz. rendelete 6. § 2. bekezdése szerint: „Azt a hallgatót, aki bármely hazai főiskolán a közgazdaságtant eredményesen hallgatva, a közgazdaságtan és a közgazdasági politika c. tantárgyak hallgatása alól, azt pedig, aki bármely hazai főiskolán a közigazgatási jogot eredményesen hallgatta, az általános közigazgatási ismeretek c. tárgy hallgatása alól fel kell menteni." (Budapesti Közlöny, 1934. évi 253. szám.)

---

[1] Lásd dr. Kovrig Béla előadását.
[2] Lásd dr. Heller Farkas előadását.
[3] Lásd dr. Laky Dezső előadását.
[4] Lásd dr. Kuntner Róbert előadását.

Augenmerk. Diesen folgen die übrigen Fächer der theoretischen und praktischen Philosophie. Die Rechtsgelehrsamkeit, die sich mit positiven Gesetzen beschäftiget, wird minder dringend sein, und der eigentlichen Theologie kann nur die letzte Sorgfalt zukommen. In der Mitte von allen diesen steht die römische und griechische Litteratur, die vielen Fächern unentbehrlich, allen nützlich ist, und nicht genug empfohlen werden kann.

Übrigens damit von dem Fortgange des ganzen Geschäftes geurtheilet werden könne, muss jährlich das Verzeichniss der für die Bibliothek angeschafften Bücher eingeschicket werden.

GÁRDONYI ALBERT.

Allein so sehr von einer Seite alles nützliche aufgenommen werden kann, eben so sehr soll von der anderen Seite alles das entfernt werden, was diesem Endzwecke nicht zusagt. In eine Bibliothek, die ihren ganzen Werth auf Brauchbarkeit und Anwendung gründet, kann nicht alles hineingestellet werden, was immer zu irgendeiner Zeit gedruckt worden, oder was blos Phantasie und gelehrten Luxus zur Schau trägt: jedes Buch daher, für welche kein vernünftiger Grund der Brauchbarkeit spricht, Werke die mit dem Leben der Verfasser dahinsanken und nie über die Mittelmässigkeit gereicht haben, sind durchaus nicht aufzunehmen. Der ganze Wust unbrauchbarer Gebet- und Andachtsbücher, Legenden und übrigen theologischen Ungereimtheiten ist auf allerhöchsten Befehl ohne weiteres in die Stampfe zu geben. Bücher, die kein anderes Verdienst haben, als dass sie von gewissen Bibliographen auf eine unbestimmte Weise als Seltenheiten ausgegeben werden, alte Ausgaben aus dem fünfzehnten Jahrhunderte und was dergleichen ist, sind für eine Universitäts- oder Lyceums-Bibliothek von einem sehr zweifelhaften Werthe. Ebenso verhält es sich mit allen bibliographischen Collectionen oder umständlicheren Sammlungen über Gegenstände, die da nicht gesucht werden, von welchen allenfalls nur das auszunehmen wäre, was die nähere Kenntniss, die Litteratur, Alterthümer, Geschichte etc. des Landes betrifft.

Alles, was nun entweder Duplikate macht oder zur Absicht nicht taugt, gehöret zu dem Überreste, der zum Veräussern zu bestimmt ist. Nur können jene Werke, die in dem vorgeschriebenen Verzeichnisse als unentbehrlich vor-

Hild József

l

Szm Egermův

8, 144, 150, 152, 180 l.

1937

40801 sz.

1936. II.

lek.

Müemlék Országos Bizottságának

Budapest

IX Ráköczi út 10.

livatalosan.
játalányozva.

1937—841.

Hild József

nyá

Takács József: A cegléd. ev. ref. egyház története dióhéjban. Cegléd 1892.

Műemlékek Országos
Bizottságának

Budapest

IX. Högyes Endre utca 10

Hild József

wód
z

Szilágyi Sándor:
Nagy-Budapest.
Bpest, 1927. 33. l. 69. l.

Életkép.

Karácsonyi játékok.

Balra a korcsmáros [illegible], ölébe a megteremtendő Ádám haj resztbe kezeit. Jobbra pedig a ga áll.

Aquarell, mér. a papiro

243-95-2

Hild József

Angol királyné szállo

l.

Tanulmányok Bpest I

120. l.

Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye

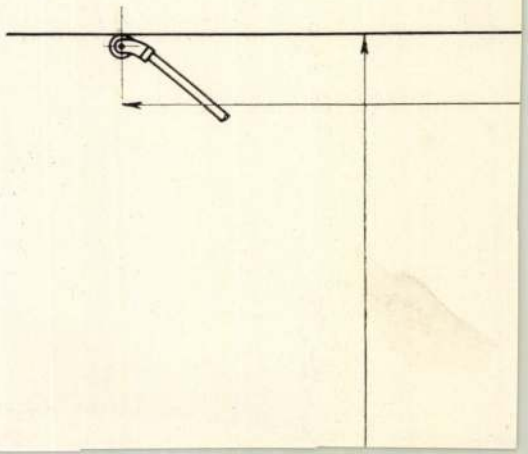

Hild József

lásd

Tanulmanyok Bpest I.

77. l. 78, 82,

86 – 89. l.

Hild József

Soproni vár megrehaz és nagy kerent az uj kath temer lovd töben.

Valfurbal. 541. l.
545. l.

" Eszt. Mászlo

○ Rozmyci János

Kolozsvári János mester ?

Vitéz Lehel

Lehel

Eszt. Kunc Lehel (Petrás)

" Rákóczi "

" Tarrasány

Majás – Beatrix rel.

Attavante

Vitéz János

Janus Lamonc ?

Bakócz, oltár

Veruncsics, ekem

Lészay, Róma.

Einsle

Anton

Hild József

épitőmester

Pesten 1864

ahol S:

V Bpi 42 l.

kalauz

1864

~~Besztercebányai múzeum~~

~~X. 6.~~

Hild József

1845 tervezte Szepessy Ferenc fasori villáját klasszicizáló stílusban.

Turányi Kornél:

A Fasori dísznegyed. Budapest Régiségei

1950. (585. l.

582. l. (Keppel.)

584. l. (alaprajz)

vkereskedői forgalmából várható bevétel
ől 6.000.000 K tiszteletdijat engedélyez.
tály jelentése szerint egyébként a
ak elnökségével előzetes megállapodás
r. Lechner Jenő részére megállapitandó
zágos Bizottsága az általános költsé-
eltérően felerészben viseli s csak fe-
t. Minthogy azonban a tanácsi XIV. ügy-
üemlékek Országos Bizottsága hasonló
iránt a maga részéről már intézkedett
0.000 K.-t a tiszteletdijb ól a székes-
itésének tekinti s ezt az összeget nem
a Müemlékek Országos Bizottsága között
arányban felosztásra kerülő kiadásokhoz.
szives tudomásvétel és megfelelő intéz-
Bizottságot azzal, hogy dr.Lechner

./.

Székesfővárosi házinyomda 1922

Hild

épitén

egri székesegyház

irod

Szmrecsányi Miklós: Gróf Esterházy Károly egri püspök székesegyház – tervei. Arch. Ért. 1927. 156. l.

Hild József

A förendek tanácskozási terme.
(A pesti kereskedelmi testület házában.)

Vas. Ujs. 1861.
304, 305. l.

Képpel.

Hild József

d.

Vámos F.

Lechner Ödön

I. 16 d.

Hild József

teljes életrajz arc-
képpel,
Vasárnapi Ujság
1861. 16. 7. 181–
182. l.

ORSZÁGOS MAGYAR SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM

Nagyságos
Dr. Gentivényi Gyula
konzer

Budapest
Üllői út 33/35
Iparművészeti Múzeum

Hild József

évi

Vámos Bp. városrépé

2. l. 13. l. 14. l.

16. l. Keppel

1926 17. l.

1/.

tisztelettel értesítem, hogy az általam szállított megyei térképet az államnyomda készíti, azonban az összes megyék előreláthatólag körülbelöl tíz év mulva fognak elkészülni, ennél fogva tisztelettel kérem benyújtott számlamat már most kiutalni méltoztassék.

Kiváló tisztelettel

Toldi Lajos

Hild József

Förster Lajos lovag
bécsi épitész tervei szerint
1854-től végezte a
pesti Zsidótemplom
kőmüves munkáit.
Egyébként ő is pályázott ter-
vével, amely klasszicista
irod volt, de
= sikertelenül.

Vadász Ede: A
pesti Zsidótemplom
első ötven éve - Bp.
1909. 7. l.

KIFIZETTETETT

MAGY. KIR. ÁLLAMPÉNZTÁR IX. ker.

Budapest, 19 08 év VIII hó 21 n.

Hild József

lárd

Vámos 128. l.
139. l.
140. l.
142. l
143. l.

u. ar

Hild Tonef

ind

Vallás, és egyházi tár

1833. III. 131 l. jegyzet

Hild építész

A pesti izraeliták uj templomot építenek a dohány utcában, építését Hild építész vállalta el. Még a honapban (1854. augusztus) elkezdődik a munka, s 1856. septemberéig készen kell állani a templomnak.

Vas. ujs. 1854. 23. sz. 198. l.

Hild építész

Épisette az esztergomi várbeli bazelikát Felszenteltek 1855 ben.
Vas. ujs. 1854. 267.

da Budapest VI. Váczi-körút 61

Hild

építész

irodalmához.

(xx) A pesti Lipótcsphar. Vas. ujs 1855. 42. sz. 338. l. (a templom homlokzati rajzával)

Hild József

nem történt meg!

⊙ (*A pesti városház*) Hild terve szerint fog háromemeletesre épittetni. A 45,000 ezer ftra számitott épitési költségeket a város gazdasági bizottmánya jóváhagyta. Mihelyt a terv a helytartóság részéről is helybenhagyatik, az épitési munkálatok azonnal megkezdetnek.

Vas. Ujs 1862. 275. l.

4./ Műemlék alatt ezutt
letén (Nagymagyarország) álló, va
terek hazai ingó és ingatlan alko
festményeket, szobrokat és iparmi
művészeti termékeket, érmeket és
ván korától kezdve körülbelül 18
előző korszakok együttes összefo
lágot.

5./ A munkában részt v
ötven kötet (nem mű) ilymódon va
a továbbiak folyamán, hasonló ha
kötetre. A számitások szerint a
1936. tavaszára készen állhat.

6./Az ügy érdekében vé
névszerint is meg fog emlékezni,

törvényes fejdelmei is, t. i. a mi boldog emlékezetü elődeink — kik annyi földek, annyi népek, végre annyi hatalmas és vitéz nemzetek és birodalmak fölé emeltettek — eleitől fogva minden gondjaikat, gondolataikat, munkáikat, törekvéseiket és szándékaikat oda forditották és irányozták, hogy jeles és bármely nagy erények és minden időben emlékezetreméltó tettek gyakorlása által, mi utak- és módokon, s mikép tehetnék magukat és nevüket örök emlékűvé és halhatatlanná : a fejdelmi férfiakban nem disztelen és haszontalan, sőt szép, dicséretes és igen hasznos dolognak itéltük, ha ők — akár a kemény hadakozásban, ugy kivánván a szükség, — akár pedig a békeszerzés s boldog egyezség és csendeség ohajtása s munkálása, vagy bőkezüség, adakozás vagy épités által, — akár pedig a városok s alattvalóik jólléténck gyarapitásában, — akár végre a haza s szülőföld iránti háládatosság s bármely más erényes tettek által — őseiknek példáit követik. Ha azért alacsony sorsunkban a magunkat irányunkban érdemesitett személyek iránt mindenkor hálásak lenni igyekeztünk : mennyivel inkább méltóságunk ezen fokán — melyre nem rég a mindenható Isten különös tetszése és jóindulatából, az országbeli urak közakarata által emeltetttünk — nem kell megfeledkeznünk azon helyről, azon, közönségesen Kis-Marianak neveztetett, Bihar megyében levő, rokonaink előtt igen kedves hazánkról, melyről a mi eleink, őseink, ősapáink, nagyapáink és szüleink — mivel onnan származtak — magukat örömest elnevezték és hivatták, és a hol, az égi honba visszatértök után, testeiket eltemettették, csendes nyugalomra tétették és emlékeiket és sirboltjaikat felállittatták! Nem; sőt ezen mi Kis-Maria birtokunkat teljes hatalmunk és különös kegyelmünknél fogva, magyarországi többi birtokainktól elkülöniteni és elválasztani akarván : elhatároztuk, hogy azt várossá teszszük, nevezzük és emeljük; a minthogy elszakasztjuk, elkülönitjük, elválasztjuk, (várossá) teszszük, nevezzük és emeljük is, akarván és elhatározván, hogy ezután annak minden következő polgárai — a község és az egész köztársaság — a kik időről időre majdan előállani fognak, szünetlenül élhessenek mindazon szabadságokkal, szokásokkal, kegyadományokkal, kiváltságokkal, kedvezményekkel és mentességekkel, melyeket ezen mi Magyarországunk más városai jogszerint és régi szokásnál fogva bármiként élveztek. Azonban Kis-Maria városunk fentemlitett minden lakosi és lakói iránti bőkezüségünk bővebb nyilvánitásaul, nekik a legörömestebb ezen, alább megirott szabadságokat adjuk és engedményezzük :

I. Fölebb emlitett Kis-Maria városunk jó hirü és tisztességes állapotu polgárai és lakosai közől mindenki, bármely bizonyságtevő vallomás és tanuskodásnál két, hitelre méltó, de köznépi sorsu tanú helyett vétessék.

II. Hogy idegen adósságok s bármely dolgok körül előjövő ok miatt — kivévén a főben járó vétket — a mi birtokunkban, Magyar- és Erdélyországunkban, őket, személyükben, vagyonaikban s bármely ingó javaikban letartóztatni és lefoglalni soha senkinek sem szabad; hanem ha valami velök való teendő adja elő magát, az ne erőszakkal intéztessék el, hanem törvény utján, illetékes és hivatali biró előtt, a ki az igazságot és tartozó teljes elégtételt ki fogja szolgáltatni, a mi ha történetből valami ok miatt megtagadtatnék, maguk a felperesek, az ország törvénye és szokása szerint tartoznak pert inditani.

III. Az összejövő község megegyezésével maguk közől birót és népszószólót választanak, a mely biró, biróságának évében az esküttekkel a lopások, rablások, gyilkosságok, gyujtogatások, erőszakoskodások és bármely más ügyek fölött itélni fog. Eltelvén pedig az esztendő, ha a biró a községnek nem tetszik, szabad tetszésök szerint mást választanak.

IV. Ha valaki közölök minden fi- és leány örökösök nélkül hal meg, minden örökségeit, és bármely nevü és czimü vagyonait végrendeletileg szabadon hagyhatja valamint atyjafiainak és rokonainak ugy távoleső jó embereinek és idegeneknek is. Ha pedig az ilyen kimuló semmi végrendeletet nem tett : akkor annak összeirt javai nem a királyi fiskusra, hanem az egész községre szállanak.

V. Ha valaki a többször emlitett város lakosai közől gyilkosságba vagy más halálos bünbe talál esni és házától megszökik, az akkori városbiró az ilyen gyilkosnak és gonosztevőnek minden javait keze alá veszi mindaddig, mig a vétkes a véghezvitt gonosztettből magát kitisztitni és büntelennek és ártatlannak kibizonyitatni nem tudja.

VI. Mondott városunkban nemesek nem fognak tétetni, és ha már tétettek, legyenek ezen nemesek idegenek vagy helybeliek, ellent nem állván nemesi előjogaik, a községnek minden és bármely terheit, épen ugy mint akárki más a város lakosai közől, hordozni és viselni, — a község szabadalmainak és előjogainak minden pontokban, czikkelyekben és részekben, — hasonlóképa törvényeknek és régebben vagy ujabban, a körülményeknél fogva bevett, vagy beveendő rendeleteknek és szokásoknak, minden vonogatás nélkül teljesen hódolni és engedelmeskedni tartoznak és kötelezetnek. Máskint megbecsültetvén az ily makacsoknak és lázangóknak minden örökségei és házai, szabad legyen a birónak, a becsült összeg kifizetése után, az ilyeneket közölök elmozditani és összeirott házaikat és örökségeiket, a község helybenhagyása nyomán, a kinek akarja eladni.

VII. A midőn valamely idegen vagy jövevény a mondott községbe magát bevétetni és bekebeleztetni, és lakását tetszése szerint oda helyezni akarja, tisztességes eredetéről és családi származásáról szóló bizonyitványok előmutatása után, ezen város minden kiváltságainak, kedvezményeinek, szabadalmainak, törvényeinek, szokásainak sértetlenül leendő megőrzésére, s egyszersmind minden terheknek, nehézségeknek, s a körülményeknél fogva kedvező vagy kedvezőtlen, s bármely esetben közönségesen mindenkire néző szolgálatoknak ő velök egyformán való elvállalására előbb, eskületétele mellett magukat Nekünk és az egész községnek lekötvén és elkötelezvén, s nem máskép, vétessenek be a város lakosai közé.

VIII. Akármiféle községek-, városok-, várak-, mezővárosok-, falvak-, helységek- és birtokokból, vagy végre a földnek akármely vidékei vagy tájékairól, akármiféle nemzet- és nemzetségből való gyarmatosok, lakosok vagy jobbágyok nevezett városunkba megszállani jönek, ezeket mondott városunkból előbbeni lakhelyökre vissza vinni, vagy vissza hurczolni senkinek, még az ő földesuroknak sem szabad, sőt mig csak nekik tetszik ezen városban, a fölebb mégirt feltételek alatt szabadon és biztosan lakhassanak, és csak az ország törvényei erejével vitethessenek vissza.

IX. Nehogy jövőben is, mint eddig, bizonytalan pecsétet használjanak, határozottan és tudatosan s jóakaratunkból meghagyjuk, hogy egy jeles és vitéz, érett korú, veres öltönyt, fehér strucztollakkal összefoglalt, drága kövekkel megékesitett és gyöngyökkel helylyel-helylyel felczifrázott fekete föveget viselő, megaranyozott karddal felövedzett, bársonynyal bevont, aranynyal ékesen kicsinositott királyi székben ülő, mellette egy felül vértől pirosló kivont szablyával, másfelül megaranyozott buzogánynyal ellátott, a fejdelmi méltóságnak mintegy eleven képét ábrázoló hősnek képe legyen pecsétjök — (czimerök) — mely ezüstbe vagy réz- vagy más ércbe, ezen körirattal : „Pro Deo et Patria“ bemetszetvén, azzal s zöld viaszszal mint hiteles pecsétjökkel pecsételjék meg mostantól fogva minden ezután következő időben, minden s akármely ügyben közölök kibocsátandó bármely leveleiket, mely viaszpecsét akár miféle leveleikre ráfüggesztetvén vagy rásüttetvén, épen ezért s átalában, mint más városaink levelei és hasonlószinü pecsétjei — a pecséthasználást illetőleg — erővel és hitellel birjon és valósággal birni is tartozzék.

X. Azt sem kell elmellőzni, hogy az ő akaratuk ellenére, még a Kereki vár urai cselédségének és szolgáinak sem szabad az ő makktermő erdőikbe hizlalás végett malaczokat és disznókat hajtani; hanem csupán magának a Kereki várat örökös joggal biró urnak lehet, nem vidéki és idegen s akárhonnan összeszedett, hanem csupán a Kereki vár majorsági barmaiból és malaczaiból annyit a mennyit akar, hizlalás végett oda hajtani. Azonban a birák és polgárok, az egész község megegyezésével és helybenhagyásával, szabad tetszésök szerint, a mondott makktermő erdőkbe időnkint vehetnek fel vidéki malaczokat. A mely vidéki malaczoknak tizede és bármely jövedelme és haszna a helybeli biró által két egyenlő részre szakasztatván és osztatván, az egyik rész mindaddig, mig a Kereki várat a mi igazi örököseink, legközelebbi véreink és atyánkfiai birandják, a kerekü udvar számára adattassék, azért hogy a Kereki vár urai vagy birtokosai a város összes lakosait minden előjogaik-, szabadalmaik-, kedvezményeik- és mentességeikben, akármely fejedelem előtt és minden megtámadók, háborgatók és alkalmatlankodók ellen védni, fedezni és oltalmazni köteleztessenek; — a másik rész pedig, a város lakosai által arra rendeltetett gondnokok és egyházfiak által a szent hajlékokra, és az egyházi személyeknek és az iskolai tápintézet növendékeinek (alumnorum) fentartásukra fordittassék. Ha pedig — mitől Isten őrizzen — a véreinknek és vérszerinti atyánkfiainak igazi örökösei kihalnának vagy történetesen nem lennének, s a midőn és a mikor nevezett Kereki vár vagy a fiskusra, vagy pedig bár mi módon és czim alatt, akármely más idegen birtokosokra és földesurakra szállana : azon esetben rögtön, azon időtől fogva örökre, a mondott malaczok tizedei egészen és minden hiányosság nélkül, már nem a mondott kerekii udvar hasznára, hanem csupán a fölebb mondott egyházi személyek és iskolai növendékek számára szedettessenek össze és vétessenek be.

XI. Hasznukat és előmenetelöket akarván munkálni, nekiek azt is örömest megengedjük, hogy az ott folyó Berettyó vizén, a maguk határukban, három, vagy ha tetszik, több kerekü vizi malmot épithetnek az egész község számára. Melynek jövedelmét és keresményét egyéb napokon a város közhasznára fordítsák; a szombatnapi jövedelmet pedig egészen és hiányosság nélkül, azon nap reggeli órájától fogva a vasárnap reggeli órájáig, minden héten, akárhány kerekü legyen is a malom, teljesen, egészen mind ezen város iskolája tápintézeti növendékeinek engedjék.

XII. Mindkét nemü örököseiket és utódaikat minden rendes és rendkivüli adók, még a mi kamaránkat illető adók és segélypénzek (kivévén az országbeli urak közgyülésében — az országgyülésen — időnkint rájok vetendő dijakat) fizetésétől, — és a fiskust illető, a mi birtokunkban eső, bárhol levő vámokoni minden fizetéstől, — a sereg és tábor számára élelmi szerek adásától, — seregeknek s bármi jövőmenő katonáknak hozzájok való beszállásolásától, — mindennemü köznép és polgári szolgálatok teljesitésétől, — saját határukon szőlőik, szántóföldjeik és majorsági birtokaik terményeiből a tizedek, kilenczedek és kepekeresztek eddig tartozott fizetése alól jószivvel felmentjük és kiveszszük, oly czélból, oly módon s azon feltétel alatt, hogy minden tizedek behajtatván és összehordatván, a mondott község birája által egészen beszedetvén és minden hiány nélkül egybegyüjtetvén, mindenkor a lelkészeknek és a kis-marjai iskola rektorainak és tápintézeti növendékeinek javukra, hasznukra és fizetésökre rendeltessenek. A kilenczedszedés pedig közölök egészen eltöröltessék és soha többé náluk szokásba ne jőjjön.

XIII. Évi vásárokat is évenkint hármat, — jelesen az elsőt a szent

---

nincs-e az elöljáróságnak valami ellenvetése az oklevélnek a „Vasárnapi Ujság“ számára felküldése ellen? A felelet a felküldést helyeselte. Küldöm azért a magyarra forditott oklevelet azon igen szives kéréssel, hogy azt a „Vasárnapi Ujság“-ba fölvenni méltóztassék. Reménylem sőt hiszem, hogy sok embert, legalább itt messze vidéken, igen érdekelni fog e nagy hirü, de nem ismert oklevél. — A forditásra meg kell jegyeznem : hogy az az áradozó és contextus eredeti latinhoz igen hü akart lenni s innen van az, hogy némely helyen homályossá gördülékeny. — Kis-Marján, máj. 30. *Könyves János*, ref. lelkész.

Vas. Ujs. 1861

kiváncsi csoportok az érkező diszfogatokat, melyek rendesen egyszerüen öltözött, de mindig kardosan megjelenő főurakat szállitnak azon lépcsőzetig, melyen fölhaladva, a mint a tágas előszobából a zöld szönyeggel elfüggönyözött ajtón belépünk, az ajtóval szemközt látjuk a vörös bársony mennyezetü elnöki helyet, három lépcsőzettel emelkedettebben a talajnál; a szószék alaku elnöki hely egészen vörös függönyzetekkel van diszitve, s jobb és bal felől selyem nemzeti zászlók emelik érdekességét; a háttérben a magyar czimer látható aranyzatból.

Az elnök mellett jobb és bal felől két-két jegyző számára van ülőhely alkalmazva, egy lépcsőnyi magasan. Ezeken tul két két gyorsirói magas széket látunk, a miken tul, mindig egy vonalban s mind a két felől egyegy hosszu pad nyulik el, hathat hirlaptudósitó számára.

Az elnöki szék és főajtó között középen mintegy másfél ölnyi szélességü ut nyulik el, ezen kivül pedig az egész terem ülőpadokkal van betöltve, milyenek például a templomiak, vagy iskolaiak.

Ezen padokon tagadhatlanul meglátszik a hamar munka. Az egymással szemközt helyezett padok mind zöld posztóval vannak bevonva, kivéve a legelsőket, melyek biborszinüek. Ezen legelső padokban, — az elnöki széktől nézve jobb felől, a főpapok ülnek, és pedig legelől, elkülönzött zselyeszékben az ország primása, azután az érsekek és püspökök, felszenteltetésök idejének rendje szerint; köztük a panonhalmi főapát és jászói prépost is. A következő padokban főnemesek foglalnak helyet.

A szemközti oldal első, s hasonlóan vörösbevonatu padjában a zaszlósurak, örökös főispánok, s folytatólag a többi főispánok, grófokkal bárókkal elegyedve.

A hallgatóság számára e teremben igen szük hely jutott. Ugyanis e teremből jobb oldalt jó mélyen kinyuló, kissé menetesen emelkedő padokon kivül, (melyeknek elsőiben rendesen előkelő hölgyek láthatók) a jobb és baloldali oszlopzatok felett egy egy félivezet látható, melyek mindegyikébe karzat van alkalmazva, de csak szorongva fér meg azokban 25—30 ember. Ezen oszlopzatok alatt mindenik oldalon órák mutatják a haladó drága időt, melyet Magyarország főrendei már nagyon rég nem használtak oly erélyes elhatározottsággal, önérzettel, és összetartással, mint épen a legközelebb lefolyt napokban. — A házban mindenütt észrevehető rend és csin, gróf Szapáry Antal házfőnök erélyének s áldozatkészségének köszönhető.

A főrendek tanácskozási teremе a kereskedelmi testület házában.

Bocskay István fejedelem által

Kis-Marja város részére kibocsátott szabadalomlevél.*)

„Mi *István*, Isten kegyelméből Magyar és Erdély-ország Fejdelme, Székelyek Grófja sat. ezennel tudtul adjuk minden illetőknek: hogy mivel minden keresztyén társaságoknak és ezen Magyarországunknak hajdan

*) Tudva van, hogy Bocskay István fejedelem Kis-Marja város részére szabadalomlevelet adott, de e levelet igen kevesen ismerik, mivel azt az illetők igen féltékenyen őrizték. Most azonban a városi elöljáróság felszólitott, hogy a latin oklevelet fordítnám le a lakosok számára lithographirozás végett. A forditás elkészülvén, kérdést tettem, hogy

A Lloyd épület díszterme, hol a főrendiház ülésezett 1861-ben

Hild József
Vas. Ujs. 1865. 321. l.

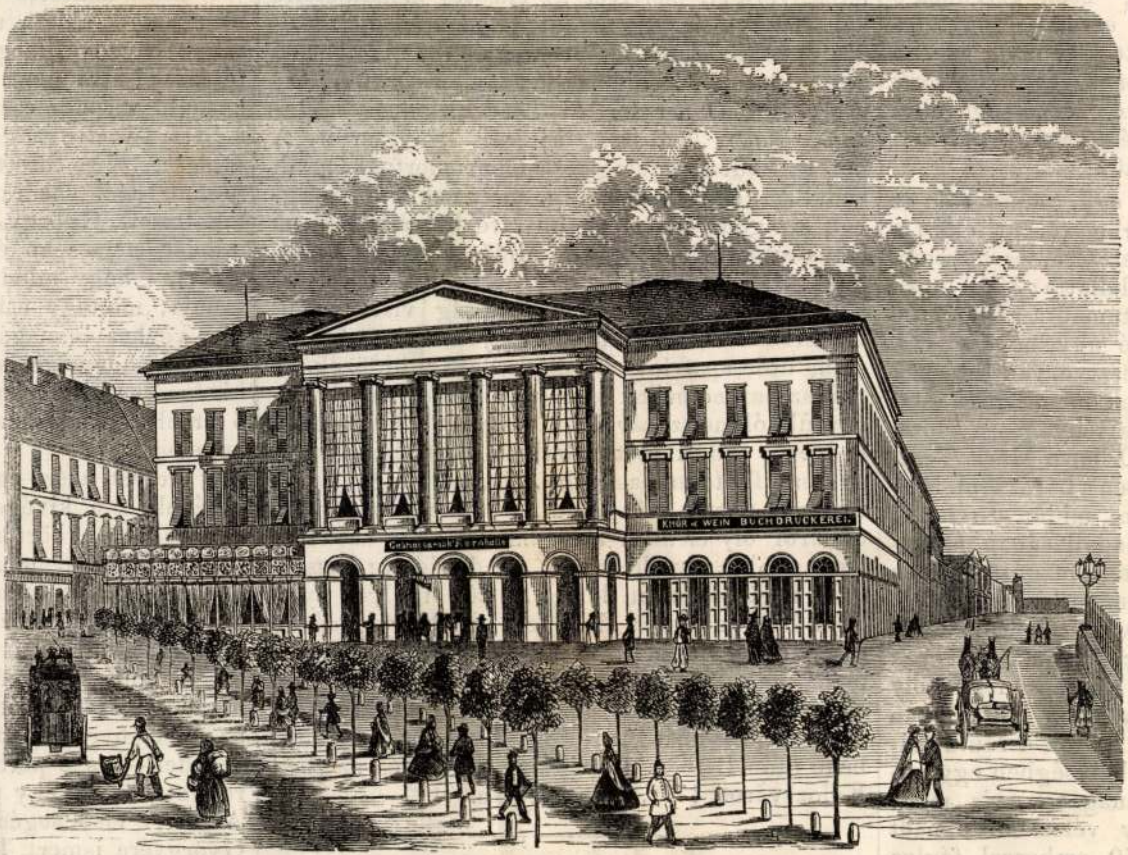

A pesti keresk. test. épülete. A pesti Lloyd társulat szállása.

mozdulataira
Alsó-Szilézi-
z alkalommal
ség tulnyomó
esen és Dit-
nyszerült. A
orfnál foglalt
néz lovasság-
állott, a mi
onban látták,
satába eresz-
visszavonult
k és huszárok
üldözék. A
ely által véd-
a helységnek
belátásával
e legnagyobb
roszokat több
ogy azokat a
ieseig vissza-
foglyot nyer.
dera vizén a
llitmányát tá-
légeté részint
gyobb részét
hubertsburgi
lt, és meghalt

és.

Betti elhitette m
büszkeségét alázta me
sának engedve, megad
tetésre el nem ment. N
hasonló vérpadi esem
s Betti föltette magáb
sabb lesz. Hire futott, h
fognak nem sokára i
lakoltatni. György u
minden nemesebb érz
látása, s hogy minden
tanuja, mintegy erköl
visz véghez önmagán,
mutatni, hogy igenis k
kivégzést végig nézni
ő érzelgős kedvesével
enyelegni.

Tervét azért egy
vesének, s a kivégezt
az elsőknek a börtön
Mint rendesen, most
jelent meg; itt csend
szilaj tombolás közt
megérkezteig. Ezt is k
legény volt; s az egés
fogadta a szerencsétl
az emelvényre lépett;
segédei — és e percz
rogyott össze egy n
A hóhér első segédj
Györgyére ismert, k
ben állott ott .....

Este a rendes ór

az ősi népek lakomáztak és konyhahulladaik föllelhetők.

Minden e szakba vágó tudósitást, mint a honi őstörténelemhez való adatot köszönettel vesz régiségtudományunk nevében

Pest, 1868. okt. *Rómer Flóris.*

Egy új egérfogó.

Azon sok mindenféle találmány közül, melylyel Amerika évenkint meg szokta ajándékozni a világot, bemutatunk egyet. Woodside egérfogója ez, melynek az az előnye van a régibb szerkezetü egér- és patkányfogók fölött, hogy miután az ál-

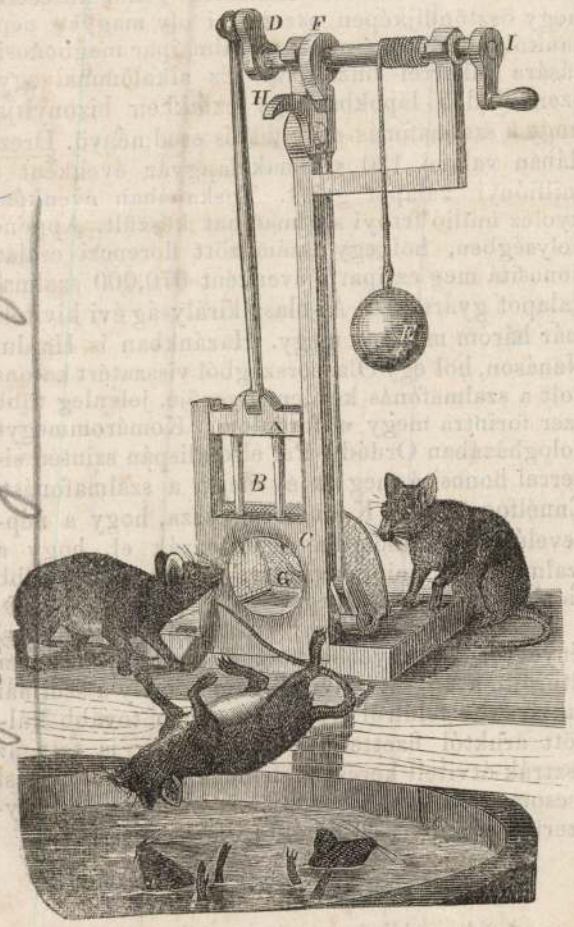

Amerikai egérfogó.

dozatot megcsipte, magától nyilik ki ujra és igy pinczénk, kamaránk hivatlan vendégeire nézve oly siralmas munkáját folyton végezheti. Az egészet egy pad vagy asztal szélére kell erősiteni, mely mellé valami edényben viz helyezendő, hogy a megfogott s halálosan megsebesitett egér ebbe pottyanjon. Szerkezete különben a következő: Alul, a külső oldalon van egy kerek nyilás *(C.)*, mely csak olyan tág, hogy rajta egy patkány feje kényelmesen befér. E fölött van egy föl és le mozogható, hosszabb rud, melynek alsó, kiszélesitett részéhez *(A.)* két éles kés van erősitve, melyek megfelelő nyilásokon keresztül *C*-be jutnák s a patkánynak vagy egérnek odaszorult fejét megsebzik. A rud felső végén *D.* kallantyuval van összekötve, mely egy keret tetejét képző, vizszintes tengelyen nyugszik. Erre zsineg van csavarva, melynek lecsüngő vége *E.* sulyt hordja. E suly közvetiti a gép önmozgását, mely abban áll, hogy a késeket hirtelen lecsapódnak, azután megint eredeti helyöket foglalják el. A *D.* kallantyut és a zsineget sulyával tartó tengelyen van egy foggal ellátott zárkerék *(F.)*, mely fog egy vékonyabb rud felső végébe akad. Mint látni lehet e vékonyabb rud alsó végén szintén egy kallantyu van, mely egy rövid tengelyen nyugszik. Evvel van kapcsolatban a csalétket tartó horog. *(G.)* Hogy történik a fogás, könnyü belátni. Az egér csak a *C.* nyiláson keresztül juthat a csalétekhez. A mint érinti és meglöki a horgot, a vékony rud leszáll, fölül a tengely megfordul s a kések leesnek. A patkánynak vagy egérnek vége van és beleesik a vizbe. A kések azonban hirtelen fölemelkednek, mert *F.* kerék foga belekap *H.* mélyedésébe. Mivel az egér a horgot elbocsátotta, a vékonyabb rud is ujra elfoglalhatja régi helyét. Az egérfogó ujra várja és megfogja áldozatát. A mint a suly a zsineggel egészen leereszkedett, *I.* fogantyu segélyével ujra rá lehet a tengelyre csavarni. — Feltalálója az egésznek Woodside, Zanesvilleben, Észak-Amerika Ohió államában.

Egyveleg.

** *(A marhahus ára különböző időkben.)* 1800-ban egy font marhahus 7 bankó krajczárba került, majd *1808* ig fokozatosan 18 krra, *1809*-ben 27 kr, *1810*-ben 30 kr és *1811*-ben 33 krajczárra emelkedett. Mint tudjuk, *1811.* febr. 20-án megjelent a pénzügyi patens, s ez időtől kezdve a bankjegyek majd mindennap más árfolyammal birtak. Árfolyam szerint o. é. számitva 33 bankó krajczár körülbelül 5 krt tett. *1811.* márcz. havában egy font marhahus 13⅓ váltó kr, vagyis 9 o. é. kr volt. *1812* ben 14 kr, *1813* ban ismét 8 kr, *1814*-ben 11 kr, *1815*-ben 19 kr, az *1816* és *1817*-ki szük esztendőkben 27 o. é., s a köv. *1818.* évben rögtön ismét 18 krra szállott alá, sőt *1819.* és *1820* ban egész 12 krra. *1821*-től *1834*-ig 12—15 kr. között váltakozott az ár; *1834*-től *1844*-ig 15—17 kr között. *1845* től állandóan megmaradt a hus ára egész *1848*-ig, a midőn is egy font 21 krba került; *1849*-ben 26 krra szökkent. Mig *1850*-ben már ismét 24 kr volt, s 1850. aug. 31-én a husárszabást megszüntették. 1851-ben 21 kr maradt az ár; a következő két évben 26 krra ment; 1854-ben 28 krra, s 1855 és 1856-ban 29½ krra rugott; 1857-ben ismét 28 krra szállott le, 1858-ban 26 krra, 1859-ben és 1860-ban 28 krra; 1861-től 1864-ig állandóan 32 kr volt az ár, mig 1865-ben 30 kr, 1866 ban 32 kri 1867-ben 34 kr, és 1868-ban már eddig is 36 krra o. é. rugott egy font marhahus ára.

** *(A nivella,)* mely jelenleg Triesztől, azaz: a tengertől egyenesen Kolozsvárig az indóház pontjáig terjed, azt mutatja, hogy Kolozsvár 1049.4 lábnyira fekszik a tenger szine és átlagosan 700 lábnyira az alföld rónái felett. Ezáltal alkalmunk nyilik az eddig ismert magasságméréseket összehasonlitani, s ebből az összehasonlitásból meggyőződni, hogy kié a pontosság babérja. Brassai saját adatai nyomán (mások nem levén kaphatók) 1025-, a trigonometricus felmérés 1098- és a nagy-szebeni doktorok 1192 láb magasságot kapták, ebből kitünik, hogy Brassai csak 24, a trigonometerek 49, a szebeniek 143 lábnyit hibáztak. Látjuk hát, hogy a magán szorgalomé a dicsőség. E mellett még a nivellánál is megeshetik, hogy 12 lábnyi hiba, mert Trieszt és Kolozsvár között a távolság nagy, s igy ha a Brassai és a nivella számból egy középszámot csinálunk 1037.2 láb lesz a pontos magasság. — (M. P.)

** *(Szer az „igazak álma“ ellen.)* Még nem oly nagyon régen történt, mindössze is csak husz esztendeje, hogy VIII. Keresztély dán király 1846. május 17. az aarhausi monostorhoz rendeletet intézett, melynek tartalma ez: „Tudomásunkra jutván, hogy az alvás a templomokban nagyon elharapózik, legkegyelmesebben elrendeljük, hogy a monostor minden községében rendeltessék ki néhány férfiu, kik körüljárjanak a templomban s az alvóknak egy hosszu csapóval fejére üssenek s igy ébren tartassák a templomba járókat.“

** *(Sajátszerü hiressség.)* Lilleben nemrég meghalt egy hiresség a maga nemében, az ottani fogház veteranja, 92 éves korában, melyek közül 45 évet a fogságban töltött. 1815-ben Brune marsall szolgája lévén, ennek érdemjelét tulajdonitotta el, Valenciennesbe utazott és ott a csapatok fölött szemlét tartott. A büntető törvénykönyv nem ismer gonosztettet, melyet azóta el nem követett volna. A fogházban azonban csendesen viselte magát, s szigoruan megtartotta a házi rendet.

TÁRHÁZ.

Nehány előadás a népszinházban.

(Forestier Pál. — Giboyer fia. — Vörös ház. — A regény vége. — III. Richárd.)

„Bem apó“ öles, vörös betűs, fekete falragaszai leszakadoztak, eltüntek az utczasarkokról s helyöket szerényebb utódok foglalták el. A vén Gellért szines röppentyűi végkép elröppentek, a minden este tűzben volt hadsereg elszéledt, a tisztek levetették egyenruháikat, a lengyelek éneke elhangzott, az öreg tábornok és Petőfi nyugodni tértek és csöndesen várják a föltámadást a jövő tavaszon.

A budai magyar szinészet téli szállására költözött, a lánczhid melletti népszinház igénytelen épületébe, melyhez nevezetes történeti emlékek vannak kötve. Ugy halljuk, a városi tanács el akarja zavarni innen e kis, lelkes sereget, mely oly kitartó küzdelmet folytat évek óta a részvétlenség ellen és e küzdelem folyamában annyi jelét adja életrevaló ágának. A mostani szinház helyére szállodát akarnak épiteni, s helyette a várszinházat engedni át. A csere azonban korántsem lenne előnyös, mert a pestiek, kikből a népszinházi közönség legnagyobb része áll, még a lánczhid szelével, viharával csak szembeszállanak néhanéha, de már azt csak nem kivánhatja tőlük senki, hogy éjszakának idején hegyet is mászszanak. Azért csak épüljön az a szálloda máshova.

A közelebbi előadások Budán mig egyfelől a művezető és szinészek buzgóságáról tanuskodtak, másfelől arról, hogy a közönség is kezdi méltányolni e buzgóságot. Bár budai polgárok tisztes arczaival nem igen találkoztunk, de a székeknek legalább fele el volt foglalva és a budai népszinházban ez is ritkaság volt eddig.

Csak uj darabot hármat adtak elő mostanában. Egyik Augier Emil franczia drámája: „Forestier Pál.“ (Először adták nov. 4-dikén.) Augier, mint többi szinművében, ugy ebben is eltér a franczia iskola hatásvadászó irányától. Sok benne a költői, az igazán emberi, a lélektanilag való. Festve van egy fiatal művész, kit atyja egy kedves, szelid teremtéssel házasit össze, megszakitván viszonyát előbbi kedvesével. Ez azonban utazásából, mely alatt elkeseredésében más karjai közé vetette magát, visszatér s ujolag hálójába keriti Forestiert. Mikor neje ezt megtudja, önzetlenül, tisztán, szerelemből föl akarja áldozni magát férjeért, ki megindulva és megtérve borul eléje. Kár, hogy a sok szép jelenet költői nyelvét a prózai forditás nem adta vissza.— Ugyancsak Augiernek hires darabját „Giboyer fiá“-t is adták nemrég. (Okt. 31.) Ennek hőse egy talentomos, szenvedélyes a szabad eszmékért rajongó ember, ki azonban, hogy fiát neveltethesse, bérbe adja tollát. A cynikus Giboyert, ki érzi, hogy bár gonosz, vétkes, de mégis tele van jósággal és igazsággal, kitünőleg adta Molnár.

Még egy kis uj franczia vigjáték került szinre: „A vörös ház“ czimmel. (Novem. 6.) Egy párisi polgár falusi házat vesz, mely már évek óta nem volt kiadva, melyben azonban egy fiatal festő két czimborájával háboritlanul, házbérről nem aggódva éldegélt. Egy gyilkos történet költésével megrémiti most a festő a háziurat, ki számos mulattató körülmény összetalálkozása folytán, őt magát is haramiának tartja. Végül minden kiderülvén, természetes, hogy a házasság sem maradhat el. Inkább bohózat ez, mint vigjáték s a közönség sokat nevetett főkép Virágon, ki egy elzászi katonát adott. — Ugyanazon este adták Szépfaludi „A regény vége“ czimü vigjátékát. A darab genesise homályos: a szinlap forditásnak mondja, a kritikusok eredetinek. Mindenesetre jobb, mintha a szinlap mondta volna eredetinek és a kritikusok forditásnak. Meséje elég ügyes. Egy fiatal irónak regényt kell kezdeni egy lapban. Mit irjon? Leirja a szomszéd nyaralót szép, fiatal, özvegy urnőjével s első közleményét végzi azzal, hogy ennek egy fiatal ember szerelmet vall. Az özvegy magára ismervén a leirásban, megharagszik s öreg ügyvédjéhez folyamodik, hogy akadályozza meg a folytatást. Az iró azonban megjelenik a szép haragosnál, hogy együtt gondolják ki a regény folytatását. Azonban hirét veszik, hogy a lap, melyben a regény kezdődött, megbukott. Nincs hát mást mit tenniök — az életben folytatják s végzik azt be. Ez mind jól van, csakhogy vannak benne elnyujtott, szükségtelen jelenetek, melyeket átdolgozhatna vagy kihagyhatna szerző. Kocsisovszky Borcsa kisasszony jól játszott benne.

Nunc venio . . . „III Richard“-ot Shakespeare e nagyszerü tragédiáját is láttuk a budai szinpadon. (Nov. 7.) Molnár játszotta a czimszerepet s bár nem mindenütt tanusitott egészen helyes felfogást, egyes jelenetekben művészi erejének oly bizonyságait adta, hogy drámai szinészetünk jelen szomoru viszonyai között csak örülhetünk. Nem volt meg benne a gazság önfeledt elevensége, kedvtelése, csak a vad, sötét embert láttuk, ki boszut akar állani mindenkin, a mért a természet csúfnak alkotta. Pedig Richard jellemének nem az egyedüli vonása. Hanem nagyon szép volt az a jelenet, mikor anyja átkai elől menekülni akart. A többi szereplők . . . eszünkbe jut, hogy Császárné elég ügyes vigjátéki, Várhidiné soubrette szinésznő, Virág jó komikus stb. és hallgatunk.

Beöthy Zsolt.

Vas. Ujs. 1868.

Irodalom és művészet.

— *(Uj szakmunka.)* Heckenast Gusztáv kiadásában megjelent: „A természettan elvei alkalmazásukban a gazdászatra, különös tekintettel Magyarország gazdasági viszonyaira.“ Irta *Wagner* László, a budai kir. műegyetemen a mezei gazdászat tanára. Ára 1 frt 60 kr. — E 22 ivnyi kézikönyvben szerző azon főbb természettani elveket adja elő, melyek a legszorosabb összefüggésben vannak a mezőgazdászattal s melyekkel tisztában lenni hazánkban is ép oly szükséges egy értelmes mezőgazdának, mint azt a szomszéd államokban látjuk, ha nem akarjuk, hogy a földmivelés terén is elnyomjon bennünket az európai verseny. Elmultak az idők, midőn Magyarország nagy területe s jó földje már biztositotta számunkra az elsőséget, mert a műgazdászat megmutatta, hogy a tudomány segélyével a legmostohább vidékeken is, kövekből is kenyeret lehet teremteni az embernek. — Szivesen üdvözlünk azért minden oly törekvést, mely mezőgazdászati értelmiségünk kifejtésére irányul, s mivel a jelen munka könnyen érthető, egyszerü nyelven adja elő a gazdáknak legszükségesebb alapismereteket, bátran ajánljuk.

=*(A „Századok,“)* a magyar történelmi társulat közlönyének idei folyamából közelebb jelent meg a 8-dik füzet. Benne van Horváth Mihály kolozsvári beszéde; Hornyik Jánostól: a ráczok ellenforradalma 1703—1711 (első közlés); id. gr. Teleki Domokostól: „Básta György emlékirata Rudolf császárhoz 1602-ben;“ Pesty Frigyestől történeti könyvek birálatai s a tárczában több érdekes kisebb közlemény.

—á—r— *(Két költői beszély)* jelent meg egy füzetben b. Kemény Endrétől: „A lámpatorony“ és „A szerelem.“ A fiatal szerzőtől a költői tehetséget elvitázni nem lehet. Az első alkatrész ahoz, t. i. a képzelődés nem mindennapi mértékben látszik művein. Különösen festései, melyekben dúsan részletez s a valót a költöttel sok helytt szerencsésen olvasztja egybe, tanusitják képzelete gazdagságát. A Dágó szirtjeinek leirása, az első beszélyben, igen szép részlet és a művészi festés iránti fogékonyságról egyiránt tanuskodik. Dicséretet érdemel a fiatal költőben, hogy nagyobbszerü lélektani feladatoktól sem riad vissza, s nem akar a mindennapiság körében s a sekélyes felületen maradni. E tekintetben mindkét beszélye nemcsak komoly törekvésről, hanem hivatottságról is tanuskodik. De ki kell mondanunk azt is, hogy Kemény Endre tehetsége még fejletlen s a kezdőség minden bélyegét viseli magán. A költészet két legnagyobb mesterségében: a jellemzésben és alakitásban távolról sem bir még biztos kézzel. Egyes vonások a jellemzésben mutatják ugyan az oroszlánkörmöket, de szintoly nagy hibák viszont azt, hogy még sok élettapasztalásnak s irói gyakorlottságnak kell járulni tehetsége kifejtéséhez. Az alakitás, kivált a Lámpatoronyban igen gyönge. A humor, mely müveiben gyakran jelentkezik, még igen kezdetleges. A komoly és vidám elemek összeolvasztását nem érti még s a czélzott hangulatot felidéznie csak ritkán sikerül, bár tagadhatlanul sikerül néha. Hibája: saját alanyiságának tulsága és gyakori előtérbe tolása is, mivel a nagy költők, ritkán, mint előnynyel élnek, de mi gyakorlatlan kézzel csak hátrányul szolgál a műnek s zavarja a hatást, kizökkentvén az előadás rendes menetéből s rontván a költői illuziót. Hogy a külformáról is szóljunk valamit: az is sok gyarlósággal bir még. A Lámpatoronyhoz a nem könnyü nyolczas stanza van választva, hat első sorában két hármas rimmel, melyre a két végsor páros rime fordul. De rimei igen gyakran gyarlók s rythmusa alig van. Megemlitjük még, hogy Kemény E. már előbb nyujtott be két költői beszélyt a Kisfaludy-társasághoz, melyek bár kiadásra nem fogadtattak el, már figyelmet ébresztettek. Tapasztalás, gondolkodás, gyakorlat, az elvitathatlan tehetséget, reméljük, teljesen ki fogják fejteni.

Közintézetek, egyletek.

** *(A magyar tudományos akademiában)* f. hó 9-kén a mathematikai és természet-tudományi osztály tartott ülést Kubinyi Ágoston elnöklete alatt. Egy fiatal tudós, dr. *Akin* Károly olvasott székfoglalót e czimen: „Az exact tudományok jelen állásáról Magyarországon.“ A fiatal tudós egy kissé magas paripára ült és csak úgy fenynyen leczkézte nemzetünket, kormányunkat, törvényhozásunkat. „A tudomány hatalom“, e tételt — ugymond — szeretik hangoztatni nálunk is; azonban a tudósok élete minálunk nyomoru alá-rendeltség. Nem tesz érettük senki semmit; meg vannak vetve életben és társadalomban. Nálunk egy napszámos többet kereshet az éven át, mint egy tanárnak az egész évi fizetése. A politechnicumi tanárok nyomorultul vannak fizetve. Az egyetemnél pedig a valódi tudósok számára nincs hely; a magán-tanári állomások betöltői legtöbbnyire charlatánok (!) A József-műegyetem helyzete nyomoruság. Az akademia számára is épitett a nemzet egy fényes palotát, de a tudományokra nincs pénz; a palota ablakainak tisztitása évenkint 400 frtba kerül, a könyvtárnak pedig a külföldi tudományos új könyvek megszerzésére nincs több évi 1000 forintjánál. — A lipótvárosi templom a tájékozatlan épités miatt beomlott,“ stb. stb. E heveskedés és leczkézés ellen Greguss, Ballagi, Szász K., Rónay, Römer és többen élénken fölszólaltak. A „Budapesti Közlöny“ következő tényt közöl, mintegy czáfolatul Akin ur állitásaira: „Volt egyszer egy jeles képzettségü fiatal magyar ember, a ki Angliában egy hirneves physikus oldalánál volt segéd, s némi irodalmi névre is jutott már. Ez — miért, miért nem, nem tudni, — egyszerre haza jött. Itthon nem talált életmódot. És ime az akadémia, a kormánytól 10,000 frt évi segélyt nyervén természet-tudományi czélokra, elhatározá, hogy physikai muzeumot fog felállitani, s bár ez még messze volt a létesüléstől, igazgatóul alkalmazta tisztességes jó fizetéssel az ifju embert. Ez történt két évvel ezelőtt. A physikai muzeum felállitása mindeddig nincs befejezve, de az igazgató élvezi a fizetést és dolgozik külföldi folyóiratokba idegen nyelven irt értekezéseket. — Ezt a fiatal embert pedig ugy hivják, hogy: dr. Akin Károly.“ — A második felolvasást dr. Than Károly tartá: *Varga* Vincze értekezését olvasván fel a „Kovasav vegyüléki képleteiről.“ — Az akademia legközelebbi nov. 16-ki ülésében *Szilágyi* Ferencz fog a „Heidelbergi káté“ ügyére vonatkozó felolvasást tartani.

** *(A magyar történelmi társulat)* f. hó 5-én tartott választmányi ülésén a titkári jelentés felolvasása és néhány apróbb belügy elintézése után *Bottka* Tivadar olvasott fel értekezést, melyben a Wesselényi-féle összeesküvésben részt vett Leszenyeit igyekezett tisztázni. Utána *Knauz* Nándor értekezett a régi időszámlálásról s végül Römer Flóris olvasta fel *Jedlicska* Páltól a pozsonymegyei vereskői vár leirását. A gyülésen tagok ugy mint közönség szép számmal voltak jelen.

Egyház és iskola.

** *(A m. k. közmunka- és közl. miniszterium)* decz. 10-dikén téli hajóiskolát nyit meg, melyben esti órákban több, leginkább pesti kereskedelmi akademiai tanár fogja a hajósoknak szükséges kereskedelmi és hajózási ismereteket tanitni. Hallgatóul fölvétetik mindaz, ki valamely hajón legalább félévi hajós szolgálatot tett s tizennegyedik évét betöltötte és irni s olvasni tud. — Az egyéb erre vonatkozó határozmányok a hivatalos lapban tétetnek közé.

** *(Szombathelyen)* államgymnasium felállitása határoztatott el. A város kijelentette, hogy annak idején minden tőle telhető áldozattal járul ahhoz.

** *(Uj nagy gymnasium.)* A trencséni négyosztályu gymnasium, a Trencsénváros közönsége által felajánlott 400, s illetőleg 600 ftnyi évi járuléknak, valamint az 5-ik és 6-ik osztály számára szükségelt helyiségekre nézve elvállalt bebutorozási és fentartási kötelezettségnek elfogadása mellett, a tanulmányi alapból adandó 2740 ftnyi évi segélylyel az $186^{8}/_{9}$. tanév kezdetétől fokozatonkint hatosztályu nagygymnasiummá alakittatik át.

** *(Dunavecsei lelkész)* és főesperes n. t. Csikay Imre urat, a solti egyházmegyében levő tanitók, a tanitói gyámintézet megalapitása emlékeül — melyben főtényező volt — neve napján értékes ezüst pohárral tisztelték meg.

** *(A protestans egyházi és iskolai czélokra)* rendelt évi általányból ő Felsége dobokamegyei Kékes ref. egyházközségnek iskolája épitésére 200 frtot engedélyezett; trencsénmegyei Beczkó községnek uj iskolaház épitésére az udvari utazási pénztárból 1000 frtot adományozott.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

** *(A lótenyésztés előmozditása czéljából)* közgazdasági miniszter rendeletet intézett a gazd. egyletekhez, melyben fölhivja azokat, hogy működésök területén, egy tenyésztőkből és szakértőkből egybeállitott állandó választmányt alkossanak, mely a vidék lótenyésztése érdekeit és igényeit képviselve, a földmivelési miniszteriumnak az irányu törekvéseit gyámolitsa s a teendő intézkedések végrehajtását magára vállalja.

** *(Budán)* a főuton kiütött a marhavész, azonban a rögtön alkalmazásba vett ellenszer valószinüleg gyors elháritását fogja eszközölni a bajnak.

** *(A közös hadügyminiszter)* bécsi hirek szerint elhatározta keresztülvinni azon már többször felmerült tervet., hogy a hadsereg ruházata nem az állam, hanem válalkozók által történjék, ugy hogy kész darabokra fog magán iparosok között verseny nyittatni.

** *(A Micsei és Ráth-féle pesti szalmakalapüzlet)* egyik főnöke: Ráth Károly 50 aranyat bocsátott a közoktatási miniszter rendelkezésére, hogy ösztöndijképen oszsza ki oly magyar néptanitók közt, kik a népet a szalmaipar meghonositására sikerrel buzditják. Ez alkalommal egyszersmind a lapokban egy czikkben bizonyitja, hogy a szalmafonás mily üdvös eredményü. Drezdában valami 120 szalmakalapgyár évenként 8 milliónyi kalapot gyárt. Toskanában évenként nyolcz millió frtnyi szalmafonat készült. Appone helységben, hol egy számüzött florenczi család honositá meg ez ipart, évenként 670,000 szalmakalapot gyártanak. Az olasz királyság évi kivitele már három millióra megy. Hazánkban is Hajdu-Nánáson, hol egy Olaszországból visszatért katona volt a szalmafonás kezdeményezője, jelenleg több ezer forintra megy a forgalom. Komárommegye dologházában Ordódy Pál első alispán szintén sikerrel honositá meg ez év elején a szalmafonást. Ennélfogva Ráth K. inditványozza, hogy a népneveléssel kapcsolatban határozzák el, hogy a szalmafonást, mint népipart, a haza minél több vidékén bonositsák meg.

** *(A Dunatorkolat felé való kereskedelem)* lényegesen könnyebbült az által, hogy a porta eltörölte a $2^{0}/_{0}$-nyi kiviteli vámot, mely a szulinai raktárakba felülről érkezett s onnan tovább küldött áruktól fizettetett. Oroszország is tett az osztrák átviteli kereskedelemnek némi könnyitést a csomagolásban, a mennyiben ezután csak egyszerü vászonboriték kivántatik.

Közlekedés.

➶ *(Az erdélyi vasut)* engedélyezése ügyében irják, hogy a gőzmozdony-vasutat engedélyező okmány — a törvényhozás megegyezésének fenntartásával — kormány és a vállalkozók részéről aláiratott. E vonalak lesznek: a fővonal N.-Váradtól Kolozsváron, Tövisen, Segesváron át Brassóig; Gerendtől mellékvonal M.-Vásárhelyig; Tövistől összekötő vonal az arad-fehérvári pályához és szárnyvonal Nagy-Szebenbe. E vonalokon 41 állomás van tervezve s határidőül kitüzvék: Kolozsvárig 1869. decz. végeig; Kolozsvártól Brassóig 1872. okt. 1-ig, a m.-vásárhelyi szárnyvonal 1870. decz. végeig. Ezen, vasuthálózatunk kiegészitése és különösen Erdély felvirágzása érdekében oly kiváló fontosságu vonalak engedélyezésének jóváhagyása iránt hir szerint már e napokban megtétetnek az alkotmányszerü előterjesztések. Az egész $80^{1}/_{4}$ mértföldnyi pálya mértföldenkint 46,750 frttal biztosittatik az állam részéről; a vállalkozók egy millió frt biztositékot tesznek le s az államköltségen tett eddigi munkálatokat illő kárpótlás mellett átveszik. Az engedélyidő 90 év.

Mi ujság?

(A képviselőháznak) f. hó 10-én tartott ülésében a baloldali delegatusok: Ghyczy K., Tisza K., Bónis S., Ivánka Imre, Manojlovics Emil, Papp Lajos, Perczel Mór, Szontagh Pál, Somossy Ignácz, b. Simonyi Lajos és Várady Gábor beadták lemondásukat. 11-én Deák inditványára elfogadta a ház a lemondást, és uj választást határozott. Kerkápoly Károly is fölmentetését kérte egészségi okból.

(Fiume ügye) elintézésére országgyülésünk négy tagu küldöttséget választ, hármat a képviselőház, egyet a főrendi.

** *(A delegácziók megnyitásának napja)* hétfőre halasztatott; a német delegátusokkal lejő király ő Felsége is, s a királyné is bevonul a budai palotába, hol a delegácziók ittléte alatt tartózkodni fog az egész udvar.

** *(Lónyai és Bresztl)* pénzügyminiszterek között a „Ll.“ távirata szerint komoly összeütközés történt volna azon okból, mert Lónyai az államjavak eladásból 13 millió frtot követel, Bresztl pedig egy krajczárt sem akar adni.

(Adakozás az olasz szükölködőknek.) A „Hon“ nov. 6-ki számában egy Turinból keltezett

Hild József

l.

Vas. Ujs

1865.

321. l.

Kappel

A felkérend

Balás Piri László

Balogh Jolán

Bogyay Tamás

Biró József

Csabdi István

Csánky Miklós

Csernyánszky Mária

Dercsényi Dezső

Domanovszky György

Dutka Mária

Ernst Mihály

Ferdinándy Mihály

Gallus Sándor

Gerevich László

Hild Josef

Münster 1911.

178

VU.

1905. 745

749-753, 756-57

S.A: a tit. Isto barcliche
Néferrel

1906. 815-16

[a tit. Istr. bar. alapitása
és a régi P. est deplomai
Néferrel]

1911. 481-82 Bp régi
szobrai

Sebesi János dr., alispáni VI. 174

Hild József

Vas. Közl. 1868. 44. l.

** (*A lipótvárosi bazilika*) kupolája f. hó 22-kén délután összeomlott. Az összeomlásnak fő oka valószinüleg azon pilléreknek gyengesége volt, melyeken az egész kupola terhe nyugodott, és melyek csak kivülről épittettek szilárd anyagból, belsejök mindenféle lim-lommal tömetett tele. Már deczember hóban mutatkoztak repedések, de a megvizsgálására kiküldött bizottmány oda nyilatkozott, hogy ezek az épitményt nem veszélyeztetik. Január 7-kén azonban már igen veszélyes repedések mutatkoztak, — elháritására azonban semmi lépések sem tétettek. Igy előre volt várható e szerencsétlenség, melyet az e napokban uralkodott nagy szelek végre meg is hoztak. Emberélet nem esett áldozatul.

Hild

epitest lásd
esetleg csak irodalmi
vatot.

H. E. Pest varosa ki-
lenczven évvel ezelőtt.
vas Ny 1897. 618-9
lap.

Hild József

Wód

Vas. Ujs. 1913. 608, 609. l. (A régi Lloyd-palota, képekkel-)

Alapkövét letették 1828-ban. 1913-ban leakarták bontani. Ez a szándék azóta is többnyi fölmerült, de a Műemlékek Orsz. Bizottsága Menállásunmegtörött-

Pala-48

1

124

Hild József

Vas. Lyc. 1868. 68. p.

** *(A lipótvárosi templom)* leomlása okainak megvizsgálására kiküldött bizottság ugy találta, hogy addig nem lehet határozott véleményt alkotni e tárgyban, mig az omladék elhordva nem lesz, hogy a fennálló falakat is vizsgálat alá lehessen venni. Az oktatásügyi miniszter képviselője kijelentette, hogy az Ő Felsége által a templom befejezésére utalványozott 300,000 frtról most szó sem lehet, hanem a 40,000 frt évjárulékot továbbra is kiadandja s az omladvány elhordása költségéhez is járuland.

Hild József

terverte a ceglédi ref. templomot. 1835-ben fogtag építéséber. 1847-ben készült, tető alá. Belső fölszerelése anyagiak hiányában jóval később készült el, úgy hogy csak 1871-ben lehetett fölszentelni. A még mindig teljesen el nem készült templomot, melynek tornyai is csonkák voltak, Balárs Ernő tervei szerint fejezték be 1890-96 ig.

Vas. Ujs 1897. 252. l. (A ceglédi ref. templom.)

a Hild-féle tervek elvesztek

La S. V. è invitata a partecipare

all'ASSEMBLEA GENERALE

della

SOCIETÀ ITALO-UNGHERESE

MATTIA CORVINO

che avrà luogo il 24 giugno p. v. alle ore 18
nella sala d'onore del Museo di Arte Decorativa
(IX., Üllői-út 33—35)

Il presidente
Tiberio Gerevich

Hild József

A Hermina-kápolna a pesti városligetben.
Vas. Ujs. 1865.
553. l. keppel-
fenti terverte

Hild József

vod

Vas. Ujs. 1856.

325. l.

Pesti gabonacsar-
nok, (Lloyd
épület) repr.

Tisztelt Cim!

Tisztelettel értesitjük, hogy **Budapest, XI., Horthy Miklós körtér 7. sz.** Verpeléti-ut sarok, a XI. ker. Előljáróság mellett

móri pincegazdaságunk termelői borméréséét

megnyitottuk, ahol az alább felsorolt árakon és minőségben hozzuk forgalomba móri pincészetünk országoshirü borait:

		Pengő
1 liter	**móri Asztali**	—.54
1 „	**móri Pecsenye,** zamatos	—.64
1 „	**móri Ó-bor** zamatos, édeskés	—.70

Hild József

a lipótvárosi bazilika tervezőjéről

írod

Váradi Antal:

A régi Pest emlékeiből. Bp. 1921. 284—290. l.

egyik, sem a másik eseményhez nem köthetjük, de nem is következett be máról holnapra. Sőt azokat a döntő jelentőségű változásokat, melyek a római birodalomból a középkorba átvezetnek, a nagyjelentőségű reformokat még maga Róma hajtja végre. Így Diokletianus reformja a birodalom egységének adott halálos döfést és amikor Nagy Konstantin a Bosporus menti keleti kikötővárosban, Bizáncban, megalapítja az új fővárost, lényegében csak a fennálló helyzet következményeit vonja le. A barbárok nem a limes feladása után özönlik el Itáliát, hanem már századokkal korábban megindul a birodalom «barbarizálódása». A limesen belül az ütköző népeknek betelepített segédnépek, a hadsereg fokozott barbarizálódása kitünően mutatja e folyamatot. Előbb csak az auxiliák, majd a légiók emberanyagának javarésze regrutálódik germánokból. A hadsereg legfőbb parancsnoki tisztségét pedig már a IV. századtól úgyszólván kizárólag barbár vérből származó katonák töltik

Hild József

épitész

Gród

2

Viszota Gyula: A

Nemzeti kinhár és gróf

Széchenyi István.

A százé. N. Sz. 66. l.

XVII.

Hild József

Lásd okv

Voit Pál: A Magyar Földhitelintézet székháza – hajdani Marczibányi-palota – és díszternei –

Tanulmányok Bp. multjából. IX.

214 – 230. l.

műszaki rajzokkal és képekkel.

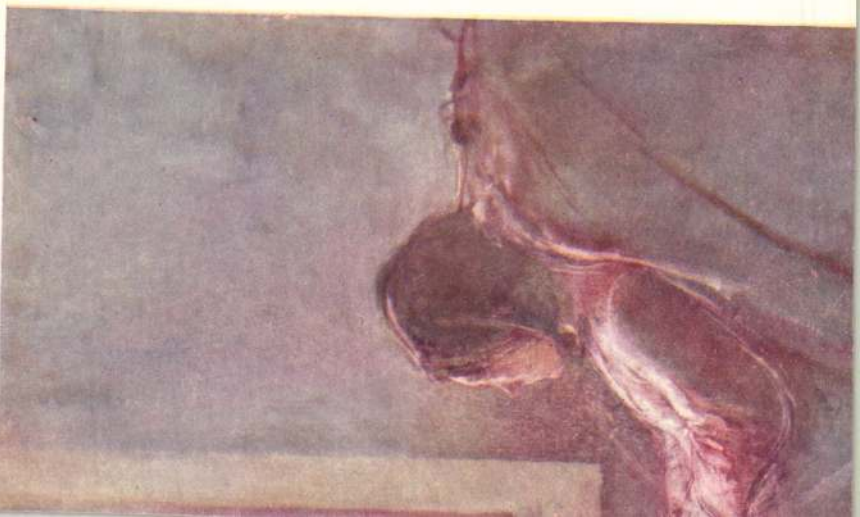

Flild József

Lásd
Wallentinyi D.
Ferencz levelei
398. l.

Hild József

irod

Velics László: Az egyházi
művészetek tanulmányozá-
sáról, Bpest 1894. 62. l.
64. l. 89

che è [illegible]
già fatta il giorno
25, dato ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

che per i giorni
seguenti ha preso
già prima dei
impegni. Natu-
ralmente il
nostro governo

Hild József

Lásd életrajzát:

Wurzbach. Biogr. Lex.
Wien 1863. IV. k. 12-13 l.

felhasználandó.

Hild József

vád

z

Velvánd

ar cari
mivről

161. l. 162. l.

178

1912

Hild József

irod
2

Hl utolsó 4. l.

1926

Carton
szénrajz.

Epesti V. Ker. gy

~~Lotz Károly:~~

Tabban a pilla

~~3575.~~ Hektor bucsuja.

Egész alakban és ~~a~~ balra fordult ~~Hektor~~ an van ábrá ~~ki~~
~~hordja és a kinek ruhája bal vállá~~
lére borult és öt átkaroló feleség
nyugtatja bal kezét. A háttérben b
és sisakkal, jobbról pedig ~~egy~~ har
nak jobb kezét fogja meg, a ~~[illegible]~~
Szénrajz, méretei ~~150:145~~ cm
Vétetett az 1905: III. 7-iki
(213-905)

elbucsuzik. Öltözete:
jobb vállra vetett pallicum és
lecsuszott ruha.

L. 1882 b)

1905

Hild József

lásd Q kl. ép mon 1943

Zádor - Rados

18, 33, 36, 41, 43, 55, 78, 87, 90, 91, 93, 98-122, 123, 124, 125, 126, 132, 133, 140, 142, 145, 148, 149, 155, 163, 164, 166-167, 170, 172, 174, 179, 186, 187, 188, 195, 196, 199, 206 211, 214, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 313, 314, 316, 317, 323, 330, 335, 336, 343, 351, 353, 356, 357, 365, 367, 368, 369, 380, 393, l.

Képek: 4, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 27-29, 37, 49, 50, 63, 140, 142, 143, 144, 160, 166, 167, 170, 171, 186, 188 261

Név- és tárgymutató 418. l.

A MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁTÓL
BUDAPEST, VI., ARÉNA ÚT 41. SZÁM.

.....szám.

Hild József

l.

Ybl Lotz [illegible]

98, 356, 474,
476, 477,
480. l.

1938

H i l d J ó z s e f
építész

Ybl Ervin: Elégtétel Budapestnek.
Budapesti Hirlap.1924.jul.13.

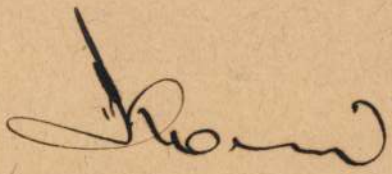

Hild József

l.

a

Zelovich József mérnöky és
a harai tecka-i
97. l. felső okt. tört e
1922

ban készült

adminisztrációs
lor dr. végezte

őállította
ázinyomdája
ik esztendőben

wurm Antal
készítette

Hild József

épített

vagy

Voit Pál

Régi magyar otthonok.
Bp. é. n. 267. l.
274. l.
287 (kép

KIR. MINISZTÉRIUM SZÁMVEVŐSÉGÉTŐL.

ságaTek. Elnökségének,

BUDAPESTEN.

hó 3-án 196. sz. a. kelt becses á
d Mihály munkavezető gödöllői úti-
tisztelettel visszaküldeni.
szeptember hó 7-én.
gazgató meghizásából:

Hild József

Elkészítette az 1838-ki árvíz után Pest város szabályozási tervét, amiért diszpolgárrá választottak –

L.

Wildner Ödön dr

cikkét a Városi hemle 1935. évi folyamatban

wód

Pesti Napló 1935

ápr. 25. (Paizs Ödön cikke).

Hild József

vod a

Ybl képrőm ek

Mosson

Lukács Ly

320. l.

magyarok a kultúrt

1929

Hild József

épitész.

a lipótvárosi templom épitője.

1867. márczusban halt meg.

Pest szab. kir. város tanacsa 1867. márc. 20 án kelt leiratával Yblt bizta meg az épités mivezetésével.

A kupola dob bedőlésének okait ismerteti. Ha kell lásd. gyebként [illegible]

Ybl Miklós. A pest lipótvárosi főtemplom beomlásáról. Magyar Mérnök Egyesül et Közlönye II. k. 1868.

19 — 24.

Hild József

építész

ívod

Zádor építészetünk

és a klassi- 362. 1.
cizmus.

Bfi tule

1943

Budapest, 1906 jun 11

árak Közp. igazgatósága

BUDAPEST

y nála Meiszner Miklós ur

aczélgyár, Vajdahunyad részére

sz. bizottsága megbizásából

o 25/100 koronát

sités mellett

A Magyar Általános Hitelbank
főpénztára

Hild Josef, Kauser J.
Ybl Miklós.

2 A Szent István-templom. Írta Komor Marcel. Modern Művészet, dec. 1905

3 A Szent István-templom. Írta Yartin. U. o.

1 A Szent István-templom művészi méltatása. Írta Fieber Henrik. Katholikus Szemle, 1906. jan.

mincs cid.

Tricolore TV. 239

Hild József

(1) Kovács Lajos: A budapesti városkép kialakulása. Historia. 1929. 3. sz. 9–10. l.

(2) Rados Jenő: Budapest városépítészének története. Melléklet a Technika 1928. évi IX. évfolyamának 10. számához.

Hild József

MM. 1930 588

1926. 416-17

1929. 606

Budapest. T. 125.

E lapon a felirat szerint A Nemzeti Gyüjteményes uj Tárházának az Hatvani utsza felé álló HOMLOKFALA szemlélhető Pesten. Az egy emeletes épület oromzatán allegorikus csoportozat képez diszt, friesét dombormüvek ékesitik és erkélyén hat jonoszlop nyert elhelyezést. Jelzése

alól balra: HILD találta és rajzolta Pesten

jobbra: FALKA metszette Budán 1807.

Kny., mér. a papirosnak 19.9: 36.5 cm.

f háromsoros

Pozs-i ombár átalak terve 1844.

1854 - pesti 7 tegl pirkterv. is Förster lajos kivit. terveit

Mátrás kir út 14 Librasinský ville
Budakeszi 38 saját
Godetlöi Gras hást átép 1837

Hagat-ból rajzait
1 vett MMEE

Hild József

Losonci ág ev. tegl 1846 1832
Gelv. tegl. körös bőv. fölt 1826 (járos?)
Jozsefv. plébtegl fölt. 1835-37
Esztergy paprevelő 1865 1863-65 rest.
1854 Reáltan u. isk.
1861. rest. a bécsi árphori tegl. t
7'

Angol kirné hálló 1852

Fektői ref. tegl terv
Stáhly u. 7
Kőstelek u. 1.
Ráday 11-13

Lukács fürdő, és fürdő átép 1841-48
tunkfürdőkáp. 1844
Nádor 5 Tigris, 15, 18, 19, 26
Mirlag 11 továny és 5 1837
Vigaró tér u. 4 1846 Szoos
Wekerle S. 3. 1844 Liedermann
" " 19 1832 Döring
Panley E. 1. Herber
Holló u. 4
Józs tér 12 Kellner
Honvéd u. 28-30 Valero 1839-44

Merseiből 1830-32
Ablad 3 Tanácsi
Anyi 7 Fabiji prof
Vaci 150-159
Reáltan

H I L D J Ó Z S E F. Született 1789-ben, december 8.-án Pesten, meghalt 1867-ben. Atyja bécsi származásu épitész volt, akit az Ujépület épitésével biztak meg s akkor jött Pestre, ahol Hild József is született. Tanulmányait a bécsi müvészeti akademián végezte. 1811-ben beutazta Olaszországot és ekkor három évet töltött Rómában. 1820-ban került vissza Pestre, ahol a József nádor korában fellendülő épitkezésekben tevékeny és irányitó szerepet játszott s az ujjáépülő Pesten számos -korának megfelelő klaszszicizáló alkotása tanuskodik nemes izléséről.

Nevezetesebb épületei: A Lloyd-palota, a lipótvárosi templom első terve, az egri és esztergomi székesegyházak. A Nemzeti Casino/volt Cziráky palota/,

DR. KISMARTY-LECHNER IENŐ
ÉPITÉSZ-TANÁR
BUDAPEST XI. MESZÖLY U. SZ.

Hild József

épitész

Gen Lak Bpest.

43.1

Váci-u.9. Ház, klasszicizáló, az egykori "Hét választófejedelemhez" cimzett vendéglő és szálló, háromemeletes, 15 ablakkal, disztelen főpárkánnyal. Lépcsőházban három allegorikus női akt szobor. XIX.század második felé. Hátsó homlokzat: Aranykéz-u.5. ugyanaz. Egykori dísztermében Liszt Ferenc hangversenyezett. - Hild József épitette 1840-ben Nákó számára. Átalakitva.

Zahlstellen: Wien: K. K. Postsp
Budapest: K. ung.

BERLINER ARCHITEKTUR-WELT

Baukunst — Malerei — Plastik — Kunstgewerbe

12 Hefte jährlich mit 600 Abbildungen

20 Mk. für Inland — 24 Mk. für Ausland.

Ansichtssendu

R. 10000. 2. 05.

Akadémia-u.3. Egykor Tänzer-ház. Klasszicizáló. Kétemeletes, 4-7-4 ablakkal, nagy elsőemeleti erkéllyel, középrizaliton 8 kompozita oszlop, illetve a széleken pillér. A kapu- és erkélyrács ujabb. Kazettás rozettás főpárkány, a középrizalit feletti háromszögü orom üres. Finom kis kagylós és füzérdiszes udvar. Márványkorlátos lépcsőház. Oldalhomlokzata: Arany János-utca 3-5. 9-7-9 ablakos, középrizalit féloszlopokkal, későbbi erkéllyel. A középrizalit második emeleti ablakai füzérdiszesek. Kazettás-rozettás-konzolos főpárkány. A baloldali rizaliton 3 ujabb erkély. Udvarán sima klasszicizáló kut. Hild József építette Tänzer József számára, 1836. Ma népjóléti minisztérium. Helyreállitva 1947-ben.

Akadémia-u.13. Ház, homlokzata korai eklektikusan átépitve, udvara, kut és folyosórácsok klasszicizálóak.

Akadémia-u.15. Lásd Árpád-u.6.

Arany János-u.3-5. Lásd Akadémia-u.3.

Arany János-u.7. Ház, klasszicizáló, kétemeletes, 9 ablakos, valamennyi ablak között és a széleken diszes, kompozita fejezetü, kétemeletes félpillérek. Kazettás-rozettás főpárkány. Oszlopos kapualj, empire folyosórácsok, vörösmárvány kut. Egyike a legszebb V.kerületi épületeknek.
1837-ben épitette Hild József, Fabinyi János orvosprofesszor számára.

Arany János-u.11. Lásd Nádor-u.18.

Arany János-u.13. Lásd Nádor-u.19.

Arany János-u.15. Ház, klasszicizáló, háromemeletes, 9 ablakos, elsőemeleti ablakok felett kazettás-rozettasor, konzolos főpárkány, oszlopos és kazettás kapualj, ablakos folyosótlan udvar, saroklépcsőházakkal. Udvarán kut.

Hilagor

épitéz

GenZakBpest

46.1.

Hild József

Genzak Dezső

Váci-u.50. Ház, klasszicizáló, kétemeletes, 6 ablakkal és szép párkánnyal. Tulajdonképpeni homlokzata Nyáry Pál-u.7, de oda nincs bejárat. Az utóbbi homlokzat domború hajlott középprizalittal, 4-7-4 ablakkal, a középrizalit elsőemeleti ablakai diszes szemöldök párkánnyal, kazettás-rozettás főpárkánnyal. Hild József müve Neumayer számára, 1837-ből. Klasszicizáló fölyosórács.

43 - 44 - d.

WASMUTH

ARCHITEKTURBUCHHANDLUNG

STANSTALTEN A.-G.

ZAHLSTELLEN:

WIEN: K. K. POSTSPARCASSE, Clearing-Conto 804 582
BUDAPEST: K. ung. POSTSPARCASSE, Clearing-Conto 3437.

BERLIN, Datum des Poststempels.

rr!

Barabás 1845. *Átkelés a Dunán.* Kőnyomat.

718 **Pest-Lipótváros uj szent-egyházának rajza.** Frankenburg: Életképek *1846.* I. k. melléklete. A Hild József-féle tervrajz homlok- és oldalnézete. Rézmetszet; 20×28 cm. . . . . Eladva

719 **Pest város képrajza.** — Ansicht von Pest. — Mailáth György urnak . . . ajánlva *J. G. Weissenberg.* H. Engel könyomdájából Bécsben. A lap közepén Pest látképe a várkertből tekintve; a látkép körül a Nemzeti Szinház, a Nemzeti Muzeum, az invalidus-palota, a vármegyeháza, a német szinház, a papnövelde, a lánchid, a Lloyd-palota, a vasuti pályaudvar, a lövölde, a vigadó, a Ferenciek-tere, a városháza képe s Pest helyszinrajza 1845—47 között. Kőnyomat; folio . . . . . 1500.—

720 **Látása Budának.** — Ansicht von Ofen. — Szögyényi László ur ő excellenciájának . . . ajánlja . . . *J. G. Weissenberg.* H. Engel könyomdájából Bécsben. — A lap közepén Buda látképe a pesti belvárosi templom felől tekintve; a látkép körül a Helytartótanács palotája, a városháztér, a királyi palota, a katonai szertár, a Mátyás-templom, a nyári szinház, a Gellérthegy, a Császár-fürdő, a Laszlovszky-major, a Városmajor, a Rudas-fürdő, a nyáriszinház belseje, a várszinház képe s Buda helyszinrajza 1845—1848 között. Kőnyomat; folio . . . . . Eladva

721 **Clark Adam** a' budapesti Lánczhid végrehajtó építésze. (Ugyanez németül.) — *Barabás 849.* — Gedr. B. A. F. Walzel. Pest. Könyomat; folio . . . . Eladva

722 **Clark Tierney Vilmos** a' budapesti Lánczhid főépitésze. (Ugyanez németül.) — *Barabás 849.* — Gedr. B. A. F. Walzel. Pest. Könyomat; folio . . . . Eladva

723 **S. D. d. Feldm. Fürst Windischgrätz ist . . . in Ofen und Pesth eingezogen . . . 1849.** — J. Höfelich. XII. Armee-Bulletin. Könyom.; folio . . . . . Eladva

724 **Schiffswerfte bei Alt-Ofen.** — Ó-Budai hajógyár. — Nach d. Nat. gez. v. *J. Alt.* — Gedr. b. J. Rauh. — Lith. v. Sandmann. Könyomat; folio. 1850 táján . 1200.—

725 **Pest. — Pest.** Nach der Natur gez. v. *J. Alt.* — Gedr. b. J. Rauh. — Lith. v. *Sandmann.* Pest-Buda a Bomba-tér felől *1850* táján. Könyom.; folio . . 1200.—

726 **Pest. — Pest.** — Nach der Natur gez. v. *J. Alt.* — Gedr. b. J. Rauh. — Lith. v. *Sandmann.* Pest-Buda látképe a Duna vizivárosi partjáról tekintve *1850* táján. Szines könyomat; folio. V. ö. Bp. Szfv. Muz. Katalog. 88. old. 35. sz. . . . . Eladva

726 a) **Ofen und Pest.** Guckkastenbilder Nr. 63 bey Winckelmann u. Söhne in Berlin. Szinezett könyomat; folio. Buda-Pest tükörképe a Gellérthegyről szemlélve 1850 táján. V. ö. Bp. Szfv. Muz. Kat. 85. old. 23. szám . . . . . 5000.—

726 b) **Buda és Pest látképe** a Gellérthegy lejtőjéről nézve 1850 táján. Szinezett könyomat; folio; valószinüleg a Winckelmann-féle tükörkép szerzőjétől . 4000.—

726 c) **Buda és Pest látképe** a Gellérthegy lejtőjéről felvéve 1850 táján. Szinezett könyomat; folio . . . 6000.—

727 **Gedenkblatt** zur Enthüllungsfeier von *Hentzi's Monument.* Gewidmet von M. *Trentsensky,* k. k. Oberlieutenant in der Armee. A lap közepén a Sprenger és Gasser készitett Hentzi-emlékrajza, két oldalt csucsives keretben a Hentzi-sereg halottjainak a névsora; 1852-ből. Kőnyom.; folio . . . . . 1000.—
Rendkivül ritka.

728 **Pesth und Ofen.** *R. Alt pinx.* — *L. Oeder* sc. — Stich u. Druck d. Kunst-Anst. d. Oestr. Lloyd in Triest. Pest és Buda látképe a Duna vizivárosi partjáról tekintve *1852*-ben. Acélmetszet; 4° . . . . 1800.—

Eger. A székesegyház. Hild József műve. Balogh Rudolf fényképe

títva, mint maga a muzulmán — elölről lehet kezdeni mindent, fel lehet építeni a negyedik Egert...

Mi maradt meg a középkori városból, az Egerfolyó „vallis amoena"-jának, bájos völgyének ékességéből, az Árpádok „mulató-helyéből", ahogy régi írások nevezik? És mi a török világból, Erdély „kizil elmá"-jából, piros almájából, ahol oly jól érezték magukat a hévizeket kedvelő török hadiuraságok?

Mindegyikből egy-egy ereklye, semmi más! A régi székesegyház emlékét, mely IV. Béla oklevele szerint „Magyarország valamennyi egyháza fölött mint a nemzetek asszonya ül felséges trónján, a szépség koszorújával díszítve", néhány alapfaltöredék és egy csonka pillérköteg hirdeti. A várbéli épületekét egy keresztboltozatos folyosó. A török város egyetlen hírmondója pedig a minarét, mely karcsú eleganciával sudárodik az Irgalmasok vén kórháza előtt. Ez minden, közel 700 esztendőből...

A többi már a mai Eger — és ez a *mai Eger, egyetlen évszázad alatt épült fel.*

A fakirok mutatványára emlékeztet, a szemünk előtt virágbaszökkenő magszemmel, ahogy itt a történelem által mélyen felszántott talajon egyetlen lendülettel megteremtődik Magyarország legegységesebb barokk-rokokó városa. Nem a polgárság építette, hisz Eger a közelmultig püspöki város volt, hanem gazdag, energikus főpapoknak sora. Nem apránként alakult ki, a polgárság napi szükségleteiből, mint a szabad királyi városok kövei, hanem gyors nekiiramodással, szenvedélyes építtetők akaratából. Kivételes ajándéka a sorsnak, hogy a feldult, kihalt város élére olyan férfiak kerültek, mint Telekessy István, Erdődy Gábor, Barkóczy Ferenc és különösképen Eszterházy Károly püspök. Nekik köszönhetők a mai Eger kincsei, ami Egert méretben, szellemben, minőségben kitünteti, az az ő példátlan formátumu egyéniségüknek tükörképe.

Szinte hihetetlennek tünik, hogy az, ami annyira megragadja az embert Egerben, 70—80 év alatt a semmiből jött létre.

Hild József

Mikor a törökök elhagyták a várost, összesen 880 lakóház állt Egerben, annak is fele lakatlanul. Tarka összetételű, erejétvesztett lakosság élt benne: kereszténnyé lett törökök, kiknek utódai, az Ali-, Hamza-, Török-, Pap-, Topa-, Posta-családok leszármazottai még ma is élnek, aztán görög-keleti rácok, akik mint markotányosok jöttek a várba és később a kereskedő-rend ősei lettek, végül német iparosok és csekély számban — magyarok is. És bár közbeesik a Rákóczi-felkelés, melyben Eger, mint a fejedelem főhadiszállása, erősen kiveszi részét, mégis a XVIII. század végén a Főszékesegyházon kívül már Eger valamennyi építészeti remekműve áll: a Ferencesek, Jezsuiták, Szerviták, Minoriták temploma és iskolája, az Universitas (ma: Érseki Liceum), a Vármegyeháza, a Káptalan-utca remek palotasora — s a lakosság száma meghaladja a 16.000-et! Vegyük még hozzá, hogy a legutóbbi népszámlálás szerint a 30.000 főnyi lakosság 99 százaléka magyar anyanyelvű és akkor tisztán áll előttünk ennek a termékeny XVIII. századnak lendítőereje és egyben a magyarság beolvasztóképessége is.

Ami ezekre a főpapi grandseigneurökre legjellemzőbb, az az igényeknek hallatlan felfokozottsága mindenben, amihez hozzányulnak.

Gróf Eszterházy Károly működése erre a legszemléltetőbb példa. Hatalmas egyházi jövedelmei eltörpülnek saját dunántúli birtokainak hozadéka mellett. Mikor megkezdi az egyetemnek szánt óriási épülettömb építését, mely ma Érseki Liceum néven ismeretes, a legjobb építészt köti le magának, Fellenthali Fellner Jakabot, a pápai templom, a veszprémi püspöki palota építőmesterét, kinek jelentőségét csak mostanában kezdi felismerni a művészettörténet. Ebben a finom részletekben bővelkedő, előkelő épülettömbben ma jogakadémia, tanítóképző, kereskedelmi iskola, nyomda (Barkóczy püspök alapítása 1754-ből), könyvtár, múzeum és egy sereg papi lakás van és mégis elférne benne mégegyszer annyi. Másutt nagy dolog, ha a nagy barokkfestők egyetlen jelentős alkotásával találkozunk; az Érseki Liceum könyvtárának, dísztermének, házikápolnájának kifestésére Eszterházy egyszerre három nagy mestert szerződtetett: Maulpertsch-t, Sigrist-et és Krackert, akit többé el sem engedett maga mellől és aki ott nyugszik az egri Fájdalmas Szűz-temetőben. Akkoriban indul fejlődésnek nálunk az asztronómia, a püspök rögtön csillagvizsgálótornyot épít és Londonból a legdrágább műszereket rendeli meg.

De ez távolról sem elégíti ki alkotásvágyát. Befejezi a Barkóczy által megkezdett Minorita-templomot (tornyai 57 méter magasak!) és tető alá hozza a mellette álló rendházat. Kifesteti Krackerral és újonnan berendezi a Jezsuiták templomát, új berendezéssel látja el, aztán kibővítteti ugyancsak Fellner által a püspöki palotát és megteremti a püspöki kertet, melynek művészi vasrácsa méltó párja a Vármegyeháza megcsodált rácsos kapuinak és azokkal együtt a magyar vasművesség legkiválóbb alkotásai közé tartozik. (Szinte érthetetlen, hogyan alakulhatott ki Egerben az a monda, hogy ezeket a mesterműveket, melyek, pendant-jaikkal együtt Egert a művészi vasrácsok városává teszik, egy rab cigánykovács készítette. Ma már tudjuk, hogy annak a Fassolánaknak a művei, aki később a diósgyőri vasgyárat alapította). És közben bőkezűen gondoskodik a világi szükségletekről is: helyreállítja a romladozó fürdőt, a városnak ajándékozza és kiépíti a Vásártér-negyedet és megépítteti az Eger-folyó szeszélyei ellen azt a 226 méter hosszú írdatlan védőgátat, melyet a rávésett jelmondat után: Posuerunt me custodem (őrnek állítottak engem) máig is posuerunt-nak nevez a nép.

Ez mind, egyetlen ember műve 36 év alatt...

Az alkotásoknak ezen a tömegén és az alkotásoknak ezen a színvonalán át ismerhetjük fel leginkább azoknak a férfiaknak jelentőségét, akik Egert azzá az Egerré tették, melyet ma tisztelünk és megcsodálunk. És megértjük azt is, hogy a belőlük kiáradó erő nem állhatott meg azoknál a korlátoknál, melyeket az aránylag kis városka, a nagy forgalomból kieső szőlőmívelő hely adottsága eléjük szabott. Eger egész életerejét belőlük merítette: csak a liceum könyvtárának faburkolatán 3 esztendeig dolgozik egy egri asztalosmester! Az ilyen munkaadók mellett aztán felvirágozhattak az iparos-céhek, akik a XIX. század elején még egy bőkezű régiszabású mecénásra akadtak annak a Pyrker László érseknek személyében (Eger 1804-ben lett érseki székhely), aki Canovával barátkozott, festményeket gyüjtött és klasszikus époszokat írt, a Főszékesegyház építésére Hild Józsefet, Esztergom és Pannonhalma építőmesterét hívja meg és a régi Dombauhütte-k mintájára a dóm építkezése tartamára Casagrandeval az élen egész festő- és szobrászkolóniát telepít le Egerben.

Ha jelképes erejű, összefoglaló képet akarunk szerezni Egerről, menjünk fel egy verőfényes tavaszi napon arra a sziklás dombra, melyen a vár omladékai terpeszkednek festői magányukban. Helyenként még állnak a bástyák, az egyiken még a patinás várharang is megmaradt. A domb fokáról, a Kálvária árbócszerűen felnyúló feszületének tövéből, melynek szomszédságában Gárdonyi Géza sírhantja álmodozik fejedelmi szerénységben — „CSAK A TESTE!" — úgy láthatjuk a várost, mintha a tenyerünkön állna.

Lenn a mély völgyben a belső negyedek apró házai, kis emberek kis fészkei — a másik oldalon a messze elnyúló „hóstyák", külvárosok, tarka parasztházikóikkal: a névtelen hétköznap, melynek kijutott tűzből és árvízből, filoxerából és földrengésből, 49-ben oroszból, inflációból és gazdasági válságból, de azért él, küzd, ad-vesz, szánt-vet, szeret, gyűlöl, adót fizet és imádkozik... És e zsúfolt háztetők, füstölgő kémények tömegéből, mintha el akarnának röppenni, úgy merednek ki a templomtornyok, mint megannyi hangsúly, megannyi felkiáltás: belőlük lett és értük van itt minden!

Ismerünk városokat, melyekben a templomok együtt élnek a házakkal és csak olyanformán emelkednek ki belőlük, mint a családi képekből egyikmásik hosszabbra megnőtt családtag és ismerünk olyanokat, ahol a főtemplomban teljesedik ki a látkép. *Itt azonban — úgy érezzük — maguk a templomok az alkotó elem és ami körülöttük lélegzik, az csak keret és háttér.* Ez jellemző Eger város portréjára és ez adja meg a szükséges adalékokat lelkialkatának megértéséhez is.

Eger hajdan két elemből merítette hírnevét: a várból és a — borból. Dobó diadalát dicsőíti Tinódy és Balassi Bálint, megörökítette Vörösmarty és megfestette Székely Bertalan. Az egri bor pedig, a tüzes bikavér, melynek venyigéit a Bükk lejtőjének első szerzetesei honosították meg, versre lelkesítette Petőfit, aki gyalog jött Debrecenből Egerbe és boldog napokat töltött ott. Azonban a hősi éposz kézzel fogható emléke már csak Dobó István márványképmásában él a várbeli Sötétkapuban, a borról pedig jobb nem is beszélni...

Eger ma az ország egyik legszegényebb városa. Csakhogy az a szcenárium, melyben megnyomorí-

Pesti vigadó terve Hildtől

Muz. és Kvt. Ert.

VII. 32. – Pollack Mihálytól

VII. 32.

Hild

Hild József

(4) Rajzolatok 1837. 44.
(Egri székesegyház belsége.)

(2) Gemeinnützige Blätter
1837. 38. n.
(Az egri székesegyház felszentelése ról)

(1) Athenaeum 1842. I. 1.
(Az egri templom)

(3) Nemzeti Képes Naptár
1857. II. 57. l. (Egri bazilika)

K ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE

ilárd-utcza 2. szám, I. em.

HIVÓ.

k Országos Szövetsége" folyó évi
11 órakor, a Nemzeti Múzeum disz-
ét, melyre van szerencsénk azzal a
ellékelt évi jelentés 28-ik lapján közölt
előleg magát az ülésen képviseltetni

ágos Tanácsának évi jelentését három

hó 20-án.

THALY KÁLMÁN.

KÁLMÁN.

Hild József

rád
s

Ybl Miklós: Felolvasás a pestlipótvárosi főtemplom beomlásáról.
M M É Eközl 1868
19-24. l.

vegyes

i. 25

1 Röt. 8°

Wosinsky

Mauritius

Das prähistorische Schanzwerk von Lengyel.

Seine Erbauer und Bewohner.

I. Heft.

(Autorisirte deutsche Ausgabe).

Hild József

[Bányai Elemér]

Egy hires emlék pusztulása (A Lloyd-klubról) Uj Nemzedek 1914. ápr. 26

PÁDUAI SZENT ANTAL
Dombormű.
XIX. század.
Elefántcsont, mag. 9·2 cm.

ZÁCH FELICIÁNT A KIRÁLY ELÉ VEZETI
Dombormű.
XIX. század.
Elefántcsont, hossza 13 cm.

MELLKÉPECSKÉK,
tíz darab.
XIX. század.
Elefántcsont.

RÓMAI CSÁSZÁROK,
mellképecskék, 13 darab.

FAJÁNSZ- ÉS POR

KÁLYHA, (195. kép)
oroszlánlábakon áll, alakos és címeres csempékke
Salzburgi munka, 1580 körül.
Fajánsz, mag. 240 cm.
A San Marco-gyüjteményből.
Gerevich PA, 262. l.

Hild József

vrád

Zuboly könyve. Bányai Elemér válogatott munkái. Bp. 1916.

242, 243. l. (A Diana fürdő.)

Elefántcsont, mag. 20·5 cm.

KRISZTUS ÉS A HÁZASSÁGTÖRŐ NŐ
Dombormű.
XVIII. század.
Elefántcsont, mag. 6 cm.

KRISZTUS OSTOROZÁSA
Dombormű.
XVIII. század.
Elefántcsont, mag. 6 cm.

KRISZTUS A SZÉGYENOSZLOPNÁL
Szobrocska.
XVIII. század.
Elefántcsont, mag. 25 cm.

KRISZTUS A SZÉGYENOSZLOPNÁL
Szobrocska.
XVIII. század.
Elefántcsont, mag. 14 cm.
A San Marco-gyüjteményből.

MADONNA
Dombormű.
XVIII. század.
Elefántcsont, mag. 11·5 cm.

SZENT SEBESTYÉN
Dombormű fakeretben.
Német munka, XVIII. század.
Elefántcsont, mag. 18 cm.
Egyhműv. kiállítás 1930., 18.5 szám.

Hild József

Szerette a Diana fürdőt, mely a Ferenc-József-tér és Tisza Kálmán utca sarkán állott. Az 1849-iki ostrom alkalmával megsérült, utóbb Hild renovatta: 1906-ban lebontották.

Zubolyi: Pest „csillagáról." A Diana-fürdő. Pesti Napló 1906. jan. 28.

— Zubolyi könyve. Budapest, 1916. 240–244. l.

rosodtak volna. A galambok azonban nem hiszik el a változást, ablakról ablakra nyomulva kell őket meggyőzni, mindig a bontáshoz legközelebb eső ablakon tanyáznak. mintha arra már nem kerülne sor. Olyan nyugodtak, mint Colette meséiben a háborús állatkák: a katonák tején táplált rókakölyök, a lövészárokba látogató feketerigó, az ágyúcsonkon fészkelő veréb.

Ezúttal a galamboknak van igazuk. Az állat jobban kiismeri a halál járását, mint az ember. Ok nélkül riadoztam, a bontás megáll a harmadik vagy negyedik ablaknál. Fogadják el mentségemül, hogy a szenvedélyes pesti ház- és utcanévirtástól elmérgesedett az üldözési mániám s mihelyt meglátok egy öreg házat, rögtön attól rettegek, hogy egy félreeső utcában csuklyás összeesküvők az összes hüllőkre fölesküdve éppen a halálán tanakodnak. Az utcanevekkel is így jártam. Gyorskocsi utca! Miért nem hívják már Dr. Friesentheiler Ödön Elemér tanácsos úr utcának? — kérdem magamban türelmetlenül. S még mindig Aranykéz utca! Mikor keresztelik át Szviesztovszlavszki Szevér aljegyzőről? Csupa mulasztás! Elvégre egy igazi város önromjain épül.

Igen, igen, rombolva építsünk! Belátok mindent, belátom a kincstár, a kerületi adóhivatal, a háztulajdonos, az építész, az ifjú városrendező s az összes helyi Le Corbusier szempontját, mindent eleve belátok, csak az nem megy a fejembe, hogy ami nagyjából épen marad a bécsi Józsefvárosban s a párisi Saint Germain des Près környékén, — két jellegzetesen fél-régi negyedben, a műemlék határán — Pestről eltűnik, ellenben a külső Terézváros és Erzsébetváros leprás házaihoz egy ujjal se nyúlnak. A csákány megkívánja a biedermeyer dombormüveket, a kedves Nereidákat és Faunokat, de nem kellenek neki a körúti házakról lefityegő gipszmatadorok. Naponta kéjjel járom be a Nagykörút, Rákóczi, Thököly, Aréna út s a Király utca közé zárt területet s megnyugodva látom, hogy minden a helyén van. Emberöltők sem végeznek ezzel a borzalommal, az Andrássy útra terelt városfejlődés szomorú melléktermékeivel!

Így mérgelődöm, amíg a bontástól hazai Csikágómig érek. Megtérek metszetekkel bélelt szobámba s még egyszer számon veszem, hogy mi hiányzik a régi Pestből? A multkor bejártuk a Rakpiacot, hadd szóljak most a többiről.

Első a *Nemzeti Múzeum* — a külvárosban. Rézsút szemközt a Két Pisztoly kocsma híres bicskázó hely, mögötte a kertben egy deli szűz, a *hazai Múzsa* már a márvány Kisfaludy Károly felé terjengő karokat emel, de a mágnásfertálynak egyelőre híre-hamva. Hiszen még én is ismertem egy öregurat, aki látta a műemlékké sárgult Nemzeti Lovarda felavatását a Múzeum mögött, s köztünk él a híres falkamester, aki a tőszomszédból indult falkázni!

Egy nagyon emlékezetes március tizenötödikén, délután izgatott fiatalemberek nyomultak fel a Múzeum főlépcsőjén, köztük csöndes szemhúnyással a pestmegyei alispán. (Bécs ellen a megyék mindig szemethúnytak egy kis zavargásnak). Fölsorakoznak az oszlopsor alatt, a költő kicsit előlép, hogy versébe kezdjen. Ekkor egy fiatalembernek eszébejut, hogy a lépcső támfaláról jobban hallszik a beszéd s előretuszkolja. Így lett halhatatlan a lépcső.

A régi pesti városháza

Eleinte a koldus nemzet minden kincsét ide hordják, a festmények például csak jóval később rajzanak ki a Ligetbe. Tudósai egytől-egyig a tudomány honalapítói. Mert a magyar tudomány sakktáblájáról még hiányoznak a parasztok, csak király, bástya, futár van rajta s az első játszmát a magyar nyelv nyeri meg a német ellen. Külön világ ez, elérhetetlenül magas ajtókilincseivel, Szalay László szerény íróasztalával, a három régész római síremlékével s a Múzeum Kávéház előretolt hídfőjével. Pulszky még a kiegyezés után is a «Múzeum»-ból keltezi egyik munkáját, mint Ovidius Tomiból. Talán egy külön városnak érezte az Eliziumi Mezőkön.

Ez meg a *Nemzeti Színház*, az utca — akkor még Országút — túlsó végén. Ahogy eleinte minden kincsünk belefért a Múzeumba, a színház műsora is mindenevő: nagyoperát, daljátékot, balettet, tragédiát, bohózatot, kötéltáncosokat és ekvilibristákat fogyaszt. Örökké tele van gonddal, pedig az ország kedvence, a közintézmények legkisebb királyfija:

> Egy gyöngéd arcú épület szerényen
> Nyílik föl a kévély házak között,
> Melynek formája túlhat minden fényen,
> Mit csak magára pompa öltözött;
> És díszjeléül ifjú homlokának
> Honérzelemből bájrepkényt fonának.

Szerették és szegényen hagyták, a szegénység pedig rossz műsorpolitikus, ha okos igazgatók mögé bújik is. Nem Bajza, Szigligeti, Paulay tettek keserű engedményt a műsorban, hanem fő nemzeti bűnünk, a nyomor.

A márciusi boldog forradalom a Múzeum lépcsőjéről estig a Színházra is átragadt. Bánk bánt játszották, de a közönségnek s Jókainak egyformán kifogyott a türelme; egyik Petőfit, másik Laborfalvi Rózát akarta látni. Láthatták is mind a kettőt, s ahogy a krónikás följegyzi: Bánk bán aznap nem szúrta le a királynét. Nem maradt rá idő.

Patriarkális idők voltak azok. A bérlők jó olasz szokás szerint maguk tapétáztatták ki a páholyukat s előadás közben egymást látogatták. Apró csengőket szereltek a páholyajtókra, hogy a vendéglátó idejében meghallhassa a vizitet s a szemtelen harangocskák az áriákat sem kímélték. A Józsefváros végéről tömlőben hozták a világítógázt s ha a készlet fogytán volt, meggyorsították a játékot, nehogy rájuk sötétedjen. A hetvenes években aztán a népszínmű és daljáték kiköltözött a Rókus mögé, ezúttal ők kerültek «vámon kívül». Hála Isten! — sóhajtott Szigligeti igazgató úr a távozó Finum Rózsi után, aki egy csomó tagtól és muzsikustól mégis csak megszabadította. A nyolcvanas években az Opera is kivonult előkelő Andrássy-úti hajlékába s most Paulay igazgató úron volt a sor, hogy megkönnyebbülve sóhajtson a távozó Traviata után, aki a többi muzsikusoktól szabadította meg. Ezentúl csak az ifjú Dumas marad a színen, őt Európa egyik legelegánsabb színésze alakítja.

Az egykori redut a Dunaparton

IA Régiposta utca 15. szám alatti ház Foto M. F. I.

nyéket ábrázolja. Első a *Hermina Kápolna* a homokos Herminamezőn. Még hiányzik mögüle a Hungária-körút kétes közbiztonsága, homlokzatát nem árnyékolja be a Közlekedési Múzeum szörnyű teste. Kiránduló-hely Pest megyében. A közeli Városerdőben sem bitorolják még a fák helyét az Ipar és Kereskedelem kevély allegóriái. Igaz, hogy ebben mi is csak annyit vétkeztünk, mint a Nyugat, ahol a Technikai Haladás szintén megkövetelte a gőgös hajlékot, gőgösebbet, mint a művészet. Ha Raphael vagy Lionardo megelégedtek a Trafalgar-téri házzal és a Louvre-al, a vas- és gépipar nem adta az Albert Hall, Trocadero, Grand Palais alatt! Így jutottunk mi is a ligeti óriásokhoz, a tóparti stílusnevelő vár-egyvelegről nem is szólva. Ezek a szomorú, elhagyott sárga óriások eleven erdők, virágágyak, árnyas sétányok helyét foglalják el, egyszer majd még elefántokká elevenednek s föllegelik a Liget megmaradt zöld részét.

Itt a vadregényes, járhatatlan *Sziget*. Most az emberkerülő Arany János látogatja s rázza a csibukját, ha főherceg barátjának valamit magyaráz. Sokkal később ármosta földjébe gyökerezik a magyar írás magányos jegenyéje, Krúdy. Mondják, hogy reggelenként küszöbére készítették a bort, mint másnak a lepecsételt tejesüveget, csak ki kellett nyúlni érte az ágyból. Hát igaz, mind a kettő fertőtlen!

Átellenben a szigettel, kopár hegyek alatt a budai *Császár Fürdő*. Vajjon itt lakik már Majthényi Flóra, a világszép német-olasz-spanyol írónő, Tóth Béla édesanyja, kit úgy ettek meg a férgek? És a vendég úr a 101-ből, domború budai trafikosnők kedvence? Meg a kicsattanó ajkú író, aki a fiaitól is elszerette a nőket? És Szemere Attila, a tetovált oroszlánvadász? Ide jártam én is egy tündéri lánnyal, azaz csak a kapuig, mert ott elváltunk, ő ment a nyilt medencébe, én a kádba, a podagrámat ápolni. Istenem, a dolognak nem is lehetett jó vége.

Hajnal

Ezüst szekerek sűrű hadsora vágtat,
eloszlik az éjben, ahogy menekül,
minden kocsin antik fegyveres ül,
aki űzi az éjszínü, szép paripákat.

Így elfut az éj rohanó szekerekkel,
két felleg az égen, azok nyelik el,
nagy, szürke, lebernyeges őreivel
túlnan bevonul már lassan a reggel.

És minden eloszlik: az álomi képek,
oldódnak a mézízű, éji regék,
már huszonöt év viszi vert seregét,
a semmibe foszladozó, suta népet.

Világ adományai, földi kíséret!
Már nékem a méla magány is elég.
Magamra maradtam, az ifjui lét
sötéthúsu, árva gyümölcse megérett.

A századok éje alól egy-egy ének,
mint ritka madár, hozzám ideleng,
ragyogása ma túl hideg és idegen
e kor zavarosszinű, tompa szemének.

De visszafelel testvéri zenével
az én szivem, érti, megérti dalát,
elrejti és őrzi s egész napon át
sokszólamu, mély zengése kisér el.

Vas István.

Hild József terve a lipótvárosi plebániához

Ez itt a régi tornyos *Városháza*, előtte a virágpiac vagy «vértelen piac», ahogy egy angol író London virágpiacát, a Covent Gardent meghatóan elkeresztelte. Kérded, hova lett? Eltűnt városrendezési célból. A város ettől ugyan nem lett rendezettebb, ahogy a Ferenc József-tér se szebb attól, hogy most magasabb. Helyette van egy hídfőnk, amely egy templom tornyában végződik s egy se nem zárt, se nem nyitott terünk, aminek egyetlen oldala sikerült jól: a nyugati s az a Duna.

A következő két metszet mintája a Pollák-féle régi Vigadó s Hild József plebániája a Lipótvárosban. Ezek is eltűntek: a Vigadóval Hentzi, osztrák tábornok bombái végeztek negyvenkilencben, a régi lipótvárosi plebánia kupolájával a rossz számtan. Beomlott. Pollák Vigadója pompásabb kivitelben az északra fekvő Kereskedőházhoz, Hild főművéhez hasonlított, jeléül, hogy akkor még a művészi eredetiséget a Dunasor szigorú homlokzati egysége alá rendelték. Szép, nyugodt épület volt, lépcsőháza a világjárt Toldy Ferencet a londoni Athenaeum Clubra emlékeztette s ez ma is pompás. A lipótvárosi templom viszont esztergomi és egri kirándulásainkat idézi fel, ami igazán nem csoda, lévén mindhárom templom tervezője vagy restaurátora a fáradhatatlan Hild. Itt esküdött meg három hónappal az aradi rémdráma előtt Dessewffy Arisztid tábornok s tíz nappal a segesvári csata első évfordulója előtt a «honvéd özvegye». Talán a vérbeborult hazajáró lelkek nyomták be a kupolát.

Csupa nyomtalan emlék! Párisban vagy Londonban irgalmasabb a csákány, pedig állítólag mi volnánk a hagyománytisztelő nép. De a legyilkolt kövek vére visszahull ránk: azzal, hogy a kétemeletes, empire Pestet irgalmatlanul feldúltuk, a város a valóságnál jött-mentebb külsejű lett. Nem nőtt olyan hirtelen, ahogy a házai el akarják hitetni; a diadalmas körúti építészet megtéveszt a koráról, öregebbek vagyunk, mint a lemálló oszlopfők, zörgő gipszkariatidák, kongó bádogtornyok. Egy kicsi, de valódi város romjain élünk, József nádor, Széchenyi, Kazinczy, Vörösmarty és Toldy Ferenc Pestje fölött.

A három utolsó metszet a «távoli» kör-

Hild József

Tükör 1936. okt.

izmainkat gyakorolja, fokozottan működésképessé teszi, a szervezetet ellenálló képessé avatja, megvédi a korai elpetyhüdés és elöregedés ellen, szóval az életet szolgálja.

A testi kultúra fontos *gazdasági értékek* forrása is: ügyessé, a munkára alkalmasabbá nevel bennünket, munkaökonómiánkat felfokozza: az ügyes, edzett test minél kisebb erőfeszítéssel az eredmény maximumát éri el.

A sportnak hatása a *logikai vagy értelmi érték* szempontjából is megbecsülhetetlen: szemessé formál bennünket, a tér- és időviszonyokhoz jobban tudunk hirtelen alkalmazkodni. Olyan szellemi készségre teszünk szert, hogy hamar el tudunk bonyolult feltételek között is igazodni, a lehetőségek összefüggéseit gyorsan le tudjuk mérni.

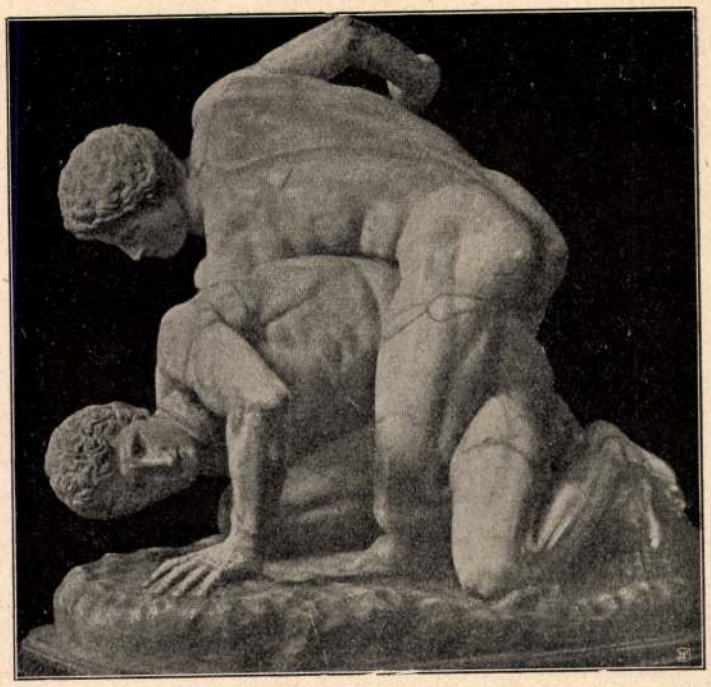

Ismeretlen görög szobrász a Kr. e. IV. századból. Birkózók. (Firenze, Uffizi)

A testi kultúra jelentős megvalósítója az *esztétikai értékeknek* is, amikor a test alkatát egyenletesen fejlesztve, vonzóvá formálja s mozgásainkat széppé avatja. A testnevelés a művészeti nevelésnek egyik lényeges eleme. A sportban éljük meg közvetlenül a magunk és mások testének ritmusát s ezzel belesugallódunk a világmindenség egyetemes jelenségébe: a kozmikus ritmusba, amely minden élő és élettelen lény alaptörvénye.

A tervszerű testi kultúra az önfegyelmezésnek, a bátorságnak, az akarat edzésének, a magunk megtagadásának s a nemes becsvágy fejlesztésének egyik legfőbb eszköze s így az *etikai értékek* szolgálatában való jelentősége is rendkívül nagy.

Ez a jelentősége csak fokozódik, ha *szociális hatását* vesszük szemügyre. A sport nagy mértékben neveli ugyanis a közösségérzést, az együttműködésnek, a kölcsönös segítésnek, a *fair play*-nek szellemét. Ránevel az ellenfél tiszteletére s nemes megbecsülésére, kibontakoztatja a társadalmi szervező talentumot.

Végül a testi kultúra *az egész nemzet politikai értékét és hatalmát* is rendkívül gyarapítja: a test ügyességének és ellenállóképességének növelésével előkészíti az ifjúságot a honvédelemre. A jó sportember eleve jó katona is, mert a stratégiában éppen azok a készségek érvényesülnek legjobban, amelyeket a tervszerű testnevelés fejleszt ki.

Így egyesülnek és sűrűsödnek össze az életértékek és a magasabb szellemi értékek a testi kultúrában, amely egyben a lélek kultúráját is jelenti. Itt egyik sem szigetelődik el: a testi és lelki képességek kölcsönösen támogatják egymást, hisz a lélek a test entelecheiája. Amilyen hiba volt régebben az egyoldalú intellektualizmus, pusztán az értelem fejlesztése, ugyanakkora hiba újabban a testnek egyoldalú, sokszor brutális kultusza. Az ember pszichofizikai lény: ha az embert formáljuk, testét és lelkét egyforma gonddal kell fejlesztenünk. Ez nem akadálya azért szellemi mivoltunknak, a lélek primátusának: testünk magatartását mégis csak a lélek határozza meg, a tervszerű testi kultúrát is csak a lélek kultúrája szervezheti meg.

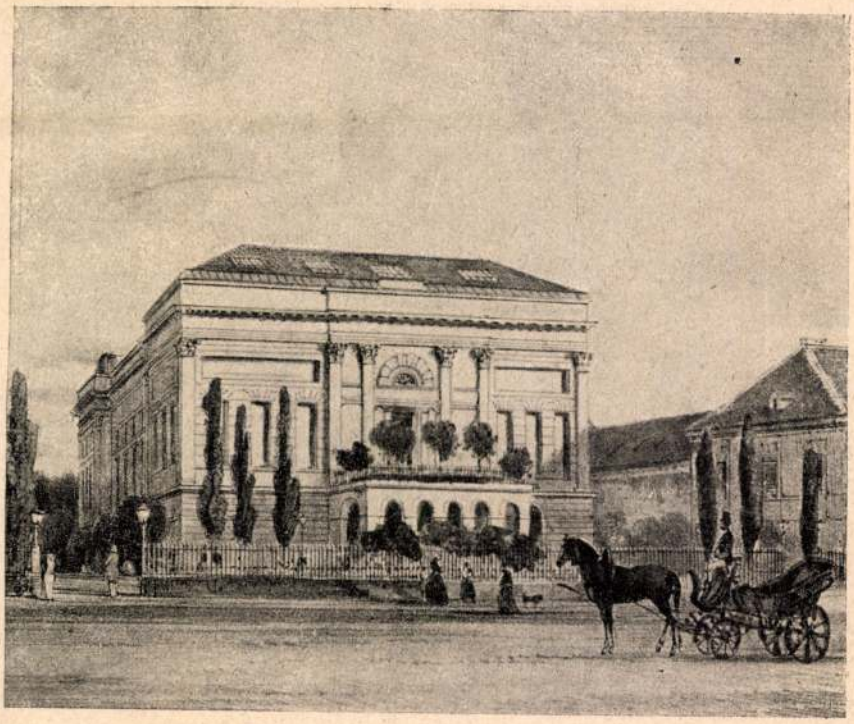

A régi Nemzeti Színház

Rombolva építsünk...

Írta CS. SZABÓ LÁSZLÓ

Szent István napra ismét nekiestek egy régi háznak. A rombolás most már kifínomult: csupán a negyedik ablakig rontják le. Az ínyenc halál előjátékot ír az enyészethez; a hevenyészett idegenforgalmi díszletek mögött egyelőre csak kóstolót harap egy pesti emlékből a Régiposta és Váci utca sarkán. Régiposta utca! Egyelőre legalább a nevét meghagyták. Megállok a sarkon, félszemmel emlékezetembe jegyzem a medaillonokat, domborműveket s a szép arányt. Így búcsúztam annakidején elfacsarodott szívvel Türr István szállásától az Aranykéz utca sarkán s a Rákóczi úti Marcibányi-háztól, Petőfi volt szállásától. Az Aranykéz utcai telekre, szemben a Vadászkürttel már új házat húztak, kezdem is megszokni, barátom építette s a barátság megkönnyíti a sebhegedést. Csak a földszinti nagy fűszeresboltot nélkülözöm rettenetesen, a tele kirakatot, melyen a gyomromnál mohóbb tekintetem s az ínyemnél jóval telhetetlenebb színérzékem annyiszor lakmározott. És már azon is gondolkozhatom, hogy mi készül a Marcibányi-ház helyén? Amerikai módon építik az örököst, most csavarják össze az acélvázat, aztán kitöltik könnyű anyaggal, talán még tolható falai is lesznek. Ha olyan szépre és franciásra sikerül, mint szobordíszes új szomszédja a Rákóczi út elején, ezzel a pusztítással is kibékülök, csak azt bánom, hogy a «bontási anyag»-ból nem vittem el egy lépcsőt Petőfi lábnyomával. Legkevesebbet tudok a Régiposta utca 15. sz. jövő sorsáról. A halál most még elhúzott fölötte, csak néhány tolla hullt rá. Jött egy gyóntatóatya s kivilágított koponyát tartott a beképzelt öreg ház elé, emlékeztetvén a földi hiábavalóságra. Ennyi történt. Ne legyünk olyan ijedősek, mindössze a végét bontják le, a Vörösmarty térről jövet még meg is könnyebbültem, hogy nem róla van szó. Fedett favályú tör át a falon, ott dörög le a kő és törött tégla, amit a felső részen, valahol a második emeleten bedobnak. Alsó nyílása alatt kétfogatú szekér áll. Két vak lovat fogtak bele, hátuk mögött pattognak a kövek, ki-kicsapódnak a védpalánkra, úgy látszik, minden darabkát megszállt a rombolás szelleme. Néha összerezzennek s ok nélkül hátrafordítják földig lógó, világtalan fejüket. Ezt is meg lehet szokni, ezt a pokoli földindulást, amitől fiatalságukban világgá bok-

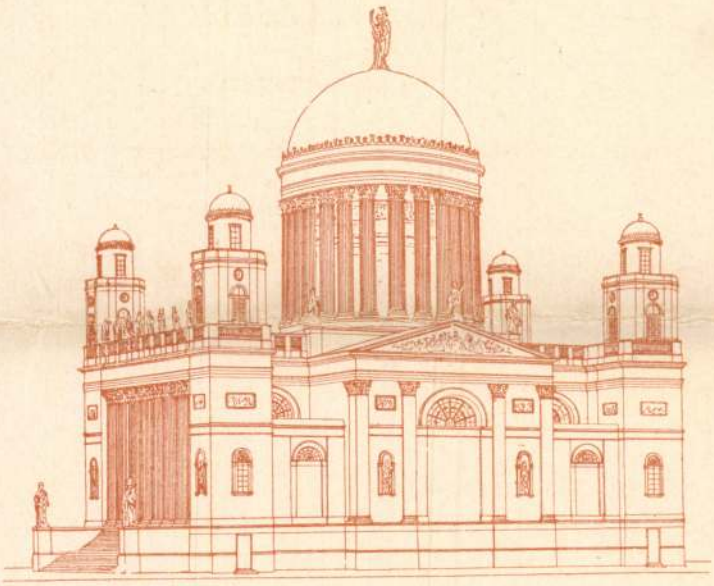

A TEMPLOM HILD TERVEZETE SZERINT, MELYNEK KUPOLÁJA

1868. JANUÁR 22-ÉN BEDŐLT.

Kauder József

Thold Oszkár dr.: A budapesti Szent István templom. Budapest. 1905.

falragaszon szólította fel a lakosságot újabb adakozásra:

Hild József 1867. márc 6 a meghalt, mikor is az épitést Ibl M. vette át. (16. lap)

Aufruf

an die Gesammt-Einwohnerschaft in Pest.

Der im Werk begriffene Bau der Pest-Leopoldstädter Pfarrkirche, wird gewisss von jedem Pester Einwohner mit besonderer Aufmerksamkeit und mit warmen Interesse verfolgt. Fünf Jahre sind dahingegangen, seit dem der bedeutende Leopoldstädter Sprengel eines Gottes-Hauses ermangelt, in welchem die frommen Gläubigen in gemeinschaftlicher Erhebung des Geistes und Herzens Gott dienen, und inmitten der Mühseligkeiten des Lebens Trost und Erquickung finden könnten. Abgesehen von dem Hauptzwecke dieses Unternehmens handelt es sich hier auch darum, die Stadt Pest mit einem würdigen Monumentalbau zu verherrlichen. Während in minder ansehnlichen Städten des Auslandes Kirchen im majestätischen Baue, als gewaltige Herolde von der Kraft der Glaubensfreudigkeit ihrer Bewohner emporragen, und den vorüberwandelnden Geschlechtern Ehrfurcht und Bewunderung abgewinnen: leidet unsere

a czéhek előljárói s képviselői zászlók alatt vonultak ki. Az alapkőre a főbb vendégek, nevezetesen Majláth György, gróf Apponyi György tárnokmester, Friedrich György „pestvárosi hatósági főnök“ [1] megtették a kalapácsütéseket azon ezüst kalapáccsal, melyet e czélra a pesti ezüstműves czéh készített. E szertartás után Szántófy plébános német nyelven alkalmi beszédet tartott, mit a bérmálás szentségének kiosztása követett és az új egyház földjén a primás által Girardi Alajos pesti polgár és polgári rézműves és Horner Katalin házastársaknak Leopoldina Francziska nevű leánygyermekük megkereszteltetett. Az ünnepély költségei 181 frtot emésztettek fel. Az építési alap ekkor mintegy 58.000 frttal rendelkezett. 1853. augusztus havában a templom alapja egész terjedelmében le volt rakva. 1854. október havában tétettek le azon főpillérek alapfalai, melyek évek multán végzetes szereplésre hivatvák. 1855-ben a tanács a következő

[1] A polgármester czíme 1851-ben ez volt.

Empire stylű architekturája volt, a mit az oldalsó homlokfalak még ma is igazolnak. Az az empire modor értendő, mely a XIX. század első felében uralkodott.[1] 1847. október havában a templom helyének előkészítéséhez fogtak, talajfúrásokat eszközöltek; a munkát megzavarta azonban a tél, leginkább pedig az 1848/49-es események, a mikor bizony senkinek sem jutott eszébe a templomépítés ügye. Ismeretes, hogy 1849. május 12—13-án Hentzi Budavárából Pestet bombáztatta, ez alkalommal a lipótvárosi ideiglenes templom is földig égett. A városrész ismét templom

[1] A XVIII. század második felében az ízlés elfordult a barock-rokoko stylus mesterkéltségétől, egyszerűbb, természetesebb után vágyódott. Pompei és Herculanum városoknak 1748-ban megkezdett kiásatása a régi görög-római műemlékeket hozta felszínre, melyek a görög-római stylusra vonták a figyelmet. Az egyenes és köríves vonalak harmoniája megint visszaszerzi jogát, az egyszerű, világos szerkezet újra visszatér az építészetbe. A díszítő elemek felhalmozása eltünik. Így keletkezett lassankint egy új stylus: a classicus, vagy a korról, mely megteremtette, az empire stylus. Nálunk a Nemzeti Múzeum épülete terjesztette e stylust. E modorban volt épitve a régi városháza is.

nélkül állott. Ez időtől fogva 1861-ig a szomszédos iskolaépület egyik helyisége szolgált templomul.

1851-ben végre megindulhatott a munka. Július 24-én tartotta első érdemleges ülését a templom építési ügyeinek vezérletére hatóságilag egybeállított és autonom hatáskörrel felruházott bizottmány, melyben képviselve volt az állam és a város, kinevezett elnöke pedig vagy az alpolgármester avagy valamelyik városi tanácsnok volt. Ezen bizottmány első elnöke: Ságody Sándor alpolgármester; tagjai pedig: Ebner Fidél, Steindl Ferencz, Selner Ferencz, Dittl Lipót, Grátzl Ferencz; pénztárnok: Tarcalovics Antal; állami szakértő: Jovanovics Demeter mérnök és Hild József, a templomot építő műépítész voltak. A földmunkálat augusztus 16-án vette kezdetét; 1851. október 4-én délelőtt 10 órakor tétetett le az alapkő nagy ünnepélylyel Scitovszky János herczegprimás, a pápai követ és több előkelő egyházférfiú jelenlétében. Ott volt a város úgy polgári, mint katonai hatósága,

A 40-es évek első felében lépett érintkezésbe a tanács **Hild József** építészszel, a ki a görög stylben tartott és renaissance kupolával ékeskedő egri székesegyházat építette s az esztergomit befejezte.

Hild 1845-ben mutatta be első tervezetét. Ámbár ezen terv — Ybl Miklós véleménye szerint is — aesthetikailag jeles volt, műszaki szempontból pedig tökéletes szerkezettel bírt, kivitelre még sem került, valószínűleg költséges volta miatt. Ennek következtében Hild 1847-ben újabb tervet készített, a mely az építkezés alapjául el is fogadtatott. Tervezete szerint a templomnak 22 méter átmérőjű kupolája és négy mellvédőfallal körülvett terrasseban végződő saroktornya lett volna.

Thold Orbán Imre: A budapesti Szent István templom. Budapest. 1905.

tenek. Egyes adakozók feltételeket szabnak, így Fellner János a jegyzett összeget csak akkor óhajtja lefizetni, ha a tető elkészül; Keysinger József kötelezi magát, hogy 200 forint erejéig asztalos munkáról fog gondoskodni.

A tervnek, a hő óhajnak megvalósítása azonban lassan ment, a kellemetlen, gátló jelenségek egymást követték. Az előjegyzett adományok behajtása nehézségekbe ütközött, mert a templomgondnok az összegek beszedésével vajmi keveset törődött, a miért is az 1829. deczember 29-iki viharos tanácsülésben a kurátor hanyagsága miatt hivatalából elmozdíttatott. Így történhetett az, hogy az adakozók közül számosan elhalálozván, mintegy 25.000 forint elveszett, 10.000 forint pedig az

Hild József

Bpest. Egyhori Valero-
féle selyemgyár, je-
lenleg Honvédelmi
minisztérium. (Hon-
véd u.) Épült 1839.

Képe repr.
Borbklasz
58. l.

Bp. Tänzer-ház-
(Akadémia u. 3.
Épült 1836.
Tervezte fenti
Képe repr
n. o. 59. l.

l

k Tekintetes Országos
tságának

Budapest.

al mai napon kelt 5 számu tävira-
l helyreállitása előtt beázott
és ez ezzel járó kőmüves munkátról
azon tintelettelyes jelentéssel terjentem
nassa által kibérelt lakásban —

Hild József

Bp. Marczibányi-tér
elsőemeleti kupola-
terme és oszlop
terme
Épült 1830-34.
Átépítve 1867-68.
Wieser Ferenctől.
Képei rep.-
Borbklasz
66, 67. l.
68, 69. l.

Országos Bizottsága

etü Elnökségének

B U D A P E S T. VII. Aréna ut 46.

---

annak idején a nagytekintetü Elnökség

kir. József müegyetemnek az Endrődi

ló eljárásnak megvizsgálására.

a nagytekintetü Elnökséget, méltóztas-

Hild József

Pesti Lloyd épület.
Épült 1827-29.
Képe repr.

Borbklass

46. l.

Europa szálloda, eredetileg Wieser és Ullman házak.
Terverte fenti
Épült 1834
Képei repr.

u. o. 50, 51. l. 52. l.

Zólyomi várfelügyelőség

4. szám
1914

Müemléke
Biros

Hivatkozás
tomra, – a várfedé
nobák újrafestéséről
kiállitott ajánlatot
fel, hogy a Dr Szar

Hild József

(és tévesen János)

ered

Borbklassz

8, 10, 17 - 19. l.

képekkel, 20. l. - képpel

(egri nékesegyh) 23. l. a bpesti lutheranus templomot a Deák-téren mai alakjára fenti alakította át. Eredetileg Hofrichter József tervezte. Épült 1816-1830.

Képpel) 33-35. l. (Pestmegye

22 nékházának Városház-utcai homlokzata. Képpel

Eddig úgy tudtam Zitterbarth Mályásnak tulajdonítottak. Utcina nézni!

Persze, hogy ez Zitterbarth

Hild Jánosé

nyúve és nem mint B. írja.

kerczi utiszámláját 50 K. 40 f-re
tolva tisztelettel visszaküldeni.
i május hó 22-én.

számv. igazgató.

Hild József

épitéz

l'

Csatkai Sopronkörny

37. l.

A Magyarországi

PROHÁSZKA KÖRÖK

alakuló ülése 1935. október 2-án, (szerdán) délután $^{1}/_{2}$5 órakor a SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT díszter-mében. (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. szám.)

Felelős kiadó: Kézai Béla. Stephaneum r. t. Budapest.

ASSISI

FOTO LANGER KLÁRI

biztosító társasága már a háborút megelőző időben is közel 100 éven át nagyszabású tevékenységet fejtett ki Magyarországon. Ez a tevékenységük természetesen most fokozott mértékben folytatódik Magyarországon működő fiókhálózataik útján. Ezenfelül letelepedett itt az olasz «Astra» is, amelynek üzleti forgalma ezidőszerint még nem bír nagyobb jelentőséggel. Ellenben lényeges előtörést jelent, hogy a «Riunione» megszerezte egy igen régi magyar biztosító intézetnek a «Foncière»-nek döntő többségét, majd legújabban a «Foncière» magába olvasztotta a szintén jelentős üzlettel rendelkező «Magyar-Francia» biztosítót is, úgy, hogy ez a lényegileg olasz társaság az egybeolvasztás után előreláthatólag a legnagyobb díjbevételt fogja Magyarországon felmutathatni. Ezen a területen még megemlítjük a formailag osztrák, lényegileg azonban olasz «Nemzetközi Balesetbiztosító» régen itt működő fiókját is.

Hitelszervezetünkben az olasz tőkének a háború előtt nem volt lényegesebb szerepe. Az «Assicurazioni Generali»-nak volt tőkebeli érdekeltsége a «Magyar Általános Takarékpénztár»-nál. Ez az érdekeltség — amely nem jelent irányító befolyást — ma is fennáll. Az összeomlás után megalakult Budapesten az olasz tőke jelentős részesedése mellett a «Magyar-Olasz Bank», amelynek most már túlnyomó részvénymajoritása a Banca Commerciale Italianá-nak, ennek az állami jellegű olasz nagybanknak, tárcájában van. Ez a magyar pénzintézet teljesen az olasz tőke érdekkörébe tartozónak tekinthető.

A kereskedelmi forgalom terén meg kell még emlékeznünk azokról a törekvésekről, amelyek oda irányulnak, hogy Magyarország az Olaszországgal, illetve a tengerentúli országokkal való áru- és hajózási forgalmát lehetőleg Fiumén át irányítsa. Ez a szép és kedves város, amely a magyar szent korona ragyogó ékességeinek egyike volt, érzelmileg ma is közel áll hozzánk. Éppen ezért a magyar kereskedőtársadalom a régi tradiciókra és a sok régi baráti és üzleti kapcsolatra való tekintettel is nagy előszeretettel veszi igénybe a fiumei kikötőt és a fiumei kereskedelem közreműködését. Az olasz kir. kormány is megértéssel és szeretettel karolta fel fiumei régi kapcsolatainak feleleventését. Ez külsőleg is kifejezésre jutott abban, hogy Fiumében külön magyar királyi vámhivatal létesült, amely egyre jobban mozdítja elő a magyar-olasz áruforgalmat. Ugyanebből a megértésből származott az az újítás is, hogy a magyar-olasz szarvasmarha-forgalom, amely évente kb. 50 ezer darabra terjed ki, 1936 július óta Fiumében bonyolódik le az erre a célra alakult «Magyar-Olasz Forgalmi R. T.» útján. Az olasz-magyar barátság egyik beszédes kifejezője az a tény is, hogy 6—7 tengeri hajónak, amelyek magyar lobogó alatt közlekednek, Olaszországban van a felszerelési kikötőjük.

Mindent összefoglalva örömmel állapíthatjuk meg, hogy a magyar-olasz gazdasági összeköttetések szépen fejlődnek és félreérthetetlenül kifejezik azokat a szoros politikai és őszinte, meleg érzelmi kapcsolatokat, amelyek hazánkat a nagy és nemes olasz nemzethez fűzik. Az olasz királyi és császári pár budapesti látogatása örvendetes alkalmat nyújt arra, hogy a magyar nemzet kifejezze csodálatát és hálaját Olaszország iránt. Ebből az alkalomból bizonyára sokunkat eltölt az a meggyőződés, hogy a két ország gazdasági kapcsolatainak kiépítése és megszilárdítása terén még igen sok történhetik. Az árukereskedelmi forgalom még lényegesen fejleszthető. Magyarország még igen sok pompás mezőgazdasági termékét, a nagyszerűen fejlődő olasz nagyipar pedig még igen sok kitűnő gyártmányát helyezhetné el — mindkét ország kereskedelmének beható foglalkoztatásával — Olasz-, illetve Magyarországon. Itt talán segíthetne az a kezdeményezés, amely a pár évvel ezelőtt Budapesten tartott olasz-magyar kereskedelmi konferencia eredménye volt. Ez arra célzott, hogy kooperáljon állandóan egy vegyes olasz-magyar kereskedői bizottság az olasz-magyar áruforgalom fejlesztése érdekében. Sokat lehetne még tenni az idegenforgalmi kapcsolatok fejlesztése terén is. Népszerűsíteni kellene a nagy fejlődésnek indult olasz filmipart is Magyarországon. Az olasz és magyar kézműiparosság között is lehetne bizonyos csereforgalmat létesíteni.

Ennek a közleménynek a kereteit persze lényegesen meghaladná, ha a fejlesztésre irányuló eszközökről és módszerekről beszélnénk. Célunk csak az volt, hogy örömmel regisztráljuk az olasz-magyar gazdasági kapcsolatokat, de azt is jelezzük, hogy nincs helye a megállásnak, hanem elhatározott szándékkal, erős meggyőződéssel, következetes és tervszerű munkával kell ezeket a kapcsolatokat mindkét ország javára és meleg barátságunk szilárdítása érdekében továbbépítenünk és fejlesztenünk.

Részlet az 1937-es milanói vásár magyar kiállításából

Az Assicurazioni Generali budapesti székháza. Épült 1829-ben Hild József tervei szerint

becsülést. És a személyi érintkezésnek ez a folytonos fokozódása az, amely legjobb biztosítéka politikai barátságunk állandóságának és kölcsönös gazdasági kapcsolataink szilárdulásának is.

Tekintsük mindenekelőtt a Budapestre érkezett olaszok számát. 1890-ben ez 413, 1896-ban 1613, 1910-ben 947. A háború utáni összeomlást követőleg a fővárosunkba érkező olaszok száma 1921-ben még csak 773, 1922-ben 1748, 1929-ben már 2367, 1930-ban 4164. A legnagyobb emelkedés azonban az utóbbi három évben mutatkozik. 1934-ben 5845, 1935-ben 7713, 1936-ban pedig már 12,630 olasz érkezik a magyar fővárosba. Ez jóval több, mint amennyi csehszlovák, jugoszláv és román állampolgár összesen érkezett ebben az évben Budapestre. Ami a megfordított irányú idegenforgalmat illeti, ennek mértékét az az adat világítja meg, hogy az Olaszországba utazó magyarok részéről 1935 május 1-től 1936 április 30-ig a Magyar Nemzeti Bankhoz visszakerült ellenőrző lapok adatai szerint ebben az évben 14,945 magyar utazott Olaszországba. A visszaérkezett ellenőrző lapok számánál bizonyára magasabb számú kiutazás történt. Alig tévedünk tehát, ha a kiutazások számát globiálisan 16 ezerre becsüljük.

Hogy ezek a kölcsönös utazások mennyi pénzforgalmat jelentenek, ezt csak kombinálni lehet. Általában az a feltevés, hogy a fővárosunkba érkező olaszok átlag három napot töltenek itt és átlag 90 pengőt költenek. Ha ez a számítás megáll, akkor a Budapestre jövő olaszok 1·1—1·2 millió pengőt költenének el nálunk. Viszont az Olaszországba utazó magyarok ott tartózkodási idejét átlagban egy hétre és egy-egy magyar által Olaszországban költött pénzt átlag 700 lírára becsülik. Ez annyit jelent, hogy az utolsó évben Olaszországba utazott magyarok ott 11—12 millió lírát költöttek. Láthatjuk, hogy az idegenforgalomnak további fejlődése, amely bízvást remélhető, hovatovább gazdaságilag is jelentős tényezőjévé válhatik a két ország közti forgalomnak.

Különösen áll ez az ú. n. quarnerói kliringre, amely Abbazia, Laurana és ezek környéke különleges magyar fürdővendég-forgalmát szabályozza elmés módon. Ez a kliring-megállapodás, amelyet a fiumei kereskedői konfederáció kötött a Magyar Nemzeti Bankkal, azon az elven épül fel, hogy a quarnerói fürdőkbe utazó magyarok által ott elköltött pénzt viszont az ottani szálloda- és penzió-tulajdonosok hús-, cukor-, vaj-, liszt stb. import útján Magyarországon költik el. Ez a különleges kliring 5 év alatt mintegy 22 millió lírát forgalmazott és körülbelül 20 ezer egyéni és 6 ezer társas utazásban résztvevő utast jelentett a Quarnerónak. Ennek fürdőéletére a magyar látogatottság döntően kedvező befolyást gyakorolt, viszont sok magyar üdülőnek jelentett minden nehézség nélkül hozzáférhető gyógyulást vagy pihenést.

Ami a gazdasági élet további területeit illeti, úgy mindenekelőtt megemlítjük azt a szinte domináló pozíciót, amelyet az olasz biztosító társaságok Magyarországon elfoglalnak. Az «Assicurazioni Generali» és a «Riunione Adriatica», Olaszországnak ez a két, nagy nemzetközi üzlettel rendelkező

XVIII. századbeli Szent János-kút az Assicurazioni Generali budapesti székházának udvarán

Az 1937-es budapesti nemzetközi vásár olasz pavillonjának homlokzata

Legfőbb kiviteli cikkeink voltak a búza (25), szarvasmarha (13·7), gépek és készülékek 1·2), baromfi (2·5), árpa (2·3).

*

Tudvalevőleg 1934. május 14-én létesült Olaszország, Ausztria és Magyarország között az ú. n. római megállapodás, amelyben kifejezésre jutott az aláíró három államnak az a törekvése, hogy előmozdítsa a dunai államok gazdasági helyreállítását. Ennek a célkitüzésnek eszközéül szerepel az önellátásra irányuló irányzat leküzdése és a kivitel kölcsönös megkönnyítése. Lássuk már most, hogy a római megállapodás mennyiben érte el célját az olasz-magyar viszonylatban? Összehasonlítás okából egymás mellé sorakoztatjuk a római megállapodást megelőző 3 és az azt követő 2 gazdasági évnek eredményeit:

Össz-importunk hány %-a esett Olaszországra?

1928—29	4·2
1929—30	4·6
1933—34	10·—
1934—35	9·7
1935—36	7·4

Össz-kivitelünk hány %-a esett Olaszországra?

1928—29	5·3
1929—30	9·5
1933—34	8·9
1934—35	10·5
1935—36	13·3

A római megállapodás tehát elérte azt a célját, hogy az olasz-magyar külkereskedelmi forgalmat növelje. Az emelkedés azonban csak a Magyarországból Olaszországba való exportnál mutatkozik, míg az Olaszországból felénk irányuló import némileg alatta maradt az 1933—34. évi aránynak. Az 1936—37. gazdasági évnek eddig letelt három negyede is ugyanazt a tendenciát mutatja. A behozatali arányszám 7·2, a kiviteli 13·7%.

Az áruforgalmon kívül az olasz-magyar gazdasági viszonylatban igen nagy jelentőséggel bír az idegenforgalom, amely mind a két irányban örvendetes fejlődést mutat. Ez a fejlődés az, amely nemcsak gazdasági és pénzügyi szempontból bír fontossággal, hanem meggyőzően mutatja a két nép érzelmi összeforrását, a személyes érintkezés utáni vágyat, a kölcsönös rokonszenvet és meg-

Hild József

épitette 1828. a hatvani utcai Cziráky-palotát mely be ~~utobb~~ 1852-ben a Nemzeti Casino költözök be.

A neoklassikus épitési irlei egik legjelesebb emlöke Pesten.

Hild művéből alakult ki a lipotvárosi St. István templom (bazilika).

A jelenlegi templomot az u.n. 1851-be Hild tervei szerint kezdik épitém. Hild halála utan, 1867-ben Ybl Miklós vette át az épitésvezetés öröksegét s munkája közben a főpillerek gyengeségét fordits

tapasztalva, a kupola le-
hordásat határozta el, de
közbe a kupola 1868
jan. 31-en bedőlt.
Csak 1873 indult meg
az ujjaepítés Ybl meg
ujitott tervei szerint,
epítését azután Kaiser
Jozsef fejezte be
1905 ben. A Hild
féle templomból csak
az oldalsó pilléres orom-
falak maradtak meg
változatlan neogrec
vizlésben. A klasszicizáló
modorban terverett épületből
olasz renezanszvilésű
templom lett.

Lbp. 187 l.

Erősdi őstelep V 185.

Hild József

von

Khorndl Antal:

Értekezés a pest-lipótvárosi templom építés körben becsmelt Kupola dolgáról.

Pest 1868.

er Kunstausstellung.

on Egisto Lancerotto.

I

Hild József

Erődi-Bodnár

35. l.

55. kép. *Garamszentbenedeki festő, 1510 k.: Keresztvitel.*

54. kép. *Magyar festő 1650 körül: kapisztranói Szent János.*

Hild József

Atyja bécsi származásu
épitész volt, akit az Ujépü-
let épitése szorott Pestre, itt
született fia, József 1789.
tevékenységét 1820 ban
kezdte és József nádor ko-
rában irányító szerepet jat-
szott az épités terén. Az ő
elkotása a dunaparti
Lloyd-épület is. Hild
nem volt olyan finom-
kezű tervező mint Pollack,
de műveibe a nagyvona-
lusag, a nagyszabásu elgon-
dolás viszont Pollack ekon-

[illegible]

Cepcior tölérmelik munkált
Lbp 186. l.

Ékszer köből, őskori V. 185.

— csontból, őskori V. 185

— szarvasagancsból, őskori V. 185

— állatfogból, őskori V. 185.

— vörösrézből, őskori V. 185.

— kagylóhéjból V. 185

Hild József

1863. építi a harmadik emeletet a pesti varos házra.

Lbp 1861

Emberi csontmaradvány V.182.

Hild József

A józsefvárosi plébánia
templom főoltára (fenti tervezés) csak –
nem bu mása az ester-
gomi nagytemplom
főoltárának

Lbp 187 l

Ezüstfibula, római V. 186.

Hild

terverte 1837 ben

a Tänzer-hárat a

mai akademiai ut-

iaba

Lbp 190 l.

Egermege h. n. V. 186.

Hild József

Epitette 1837 ben
a pesti Wieser-féle
házat (mai ~~[illegible]~~
főkapitányság) epitete

Lbp 1901

Erdélyi – Schlick-féle vasállványok

V. 187

Hild

gotikus izlésben, a
neoklasszikus stil
hangulatának merev
interpretálásában, tervezi
meg a városligeti
kis Hermina kápol-
nát, József nádor
itjan elhunyt leányának
Hermina kir. herceg-
nőnek emlékezetére
1854 ben

Lbp 1951.

Ezüsttányér, aranyozott, 1608-ból, a sátoraljaújhelyi ref. egyház tulajd. V. 11.

Hild

episette a harmadik
emeletet a pesti
városházára
1863 ba ?

Lbp 196.1.

Ezüstserleg, aranyozott, a liszkai ref.
egyház tulajd. V. 10.

Uhde József

zettség bámulatos magaslatára. „A Világosság a sötétségben tündöklik“ című Krisztus-képén a clair-obscurerel birkózik meg diadalmasan. Mindezekben Uhde főérdeme és művészi zsenialitása abban csúcsosodik ki, hogy a technikának ezen bravúros kezelése közben sohasem tévesztette szem elől a lelkiélet, a művészi tartalom mélységes kifejezését. De azért ne gondoljunk német szentimentalizmusra. Uhde érzelmi mélysége őszinte és fenékig színigaz. Nem a külsőn csüng, nem tisztán szinhatásokra törekszik. Művészlélek, aki nem eszével, hanem szivével akar minket megközelíteni. Művészi hatásokra törekszik és a technikának bűbájos zománcával esztétikai gyönyörökre akar hangolni, költői harmoniával lelkünket betölteni.

Vagyis inkább Uhde kifelé semmit sem akar. Ő önmagáért fest. Alkot, mert az alkotás neki gyönyör, élvezet, boldogító elragadtatás, édes trance, mámorító álom. Hogy mi lesz munkájának eredménye? azzal édes-keveset törődik, a legkevesebbet pedig a közönséggel. Megrendelésekre nem kapható. Csak ami szivéből nő ki, azt festi meg, csak ami visszhangot kelt lelkében, azt veti vásznára. Mióta bibliai képeivel felhagyott, nagy előszeretettel festi leányait, jóbarátait, cselédjeit és szivéből fakadó zsánereit. És ezekben is éppen olyan nagy mesternek mutatkozik, mint vallásos képeiben. Bár ez utóbbiak annyira összenőttek Uhde nevével, hogy Uhde fogalommá vált a vallásos festészetben.

Most pedig, midőn a „bibliás ember“ már elnémult, midőn a sok harc és támadás keserűsége között művészi szivének vallásos húrjai már szétszakadoztak vagy elnémultak, most kezdik őt megérteni a vallásos körök is. Ostini Uhde életrajzában azt írja, hogy az orthodox lutheránusok elvből visszautasítják Uhde képeit; nekik az isteninek ábrázolása bálványkép. „Ami a katholikus papságot illeti, az öregek sohasem értették meg Uhdet és mert a haladás elvét képviseli, elzárkóztak előle. De a képzettebb ifjú papság között szép számmal akadnak, akik szeretik Uhdet. Vajjon ki merik-e ezt hangosan mondani; az más kérdés!“ Most már nyugodtan kimondhatják, bántódásuk nem eshetik. Akadt egy finom érzékű és modern gondolkozású jezsuita páter, Arndt Ágoston, aki sajtó alatt levő munkájába, „Die Bibel in der Kunst“, hat Uhde-képet vett fel, sőt címképül is Uhde-képet választott. A mű megjelenéséhez a mainzi érsek adott egyházi engedélyt, Rampolla biboros írt ajánló sorokat, X. Pius pedig külön brevével tüntette ki.

Vajjon ezen legfelsőbb egyházi helybenhagyás után mit fognak Uhde elkeseredett ellenségei mondani? Tovább is „szentségfertőztetőnek“ fogják nevezni? Mivel fogják védeni álláspontjukat?

És vajjon Uhde lelkében megjön-e a másodvirágzás ezen elégtétel után?

Aligha!

A szívnek megszakadt húrjait összefoltozni nem lehet.

Fieber Henrik

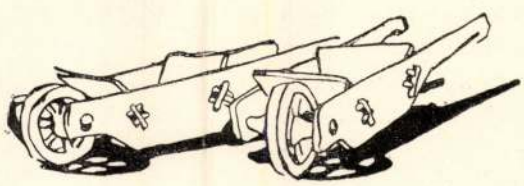

és vonalritmusra alapított olasz festészetből hiányzik. Ezt a tisztán kolorista hatásokat kutató irányt a modern festészet gourmetes választékossággal a legmagasabb színvonalra fokozta. Nem mintha a tartalmat elhanyagolta volna és tisztán a technikában vizenyősödnék el, bár a filozófiát, okoskodást, tanítást feltétlenül száműzte. Az alakokat, tárgyakat, tájakat folyton változó, északi, színdús levegőnkbe helyezte, amelyben a színek hol vígan kacagnak, édesen mosolyognak, hol lágyan álmodoznak, komoran gyászolnak. Uhde elsőrendű kolorista, aki a színekben rejlő fényhatásokat szuggesztív erővel vonja ki. Nem olyan mély, mint Boecklin, nem olyan ünnepélyes, mint Klinger, nem olyan démoni, mint Stuck. Uhde a lágyságnak, az enyhén tört, misztikusan párázó, vagy a vakítóan káprázató, majd az olajosan nehéz színek mestere. Bár látja Párisban Bastien-Lepage plein-air képeit, azok nincsenek reá hatással. Csak Hollandiában nyílnak meg szemei a modern színezés iránt; addig Makart — Piloty — Munkácsy színkeverésében dolgozik. Uhde germán lélek és hangulatos lelkületéből egészen érthető, hogy a francia modern színezés vakmerő nyiltsága, kezdetben még sokszor darabos, kemény volta nem vonzotta. Azonban Hollandiának enyhébb, színdúsabb, levegősebb tónusa megragadta lirikus képzeletét és önállóan kísérelte meg Hollandia légkörében azt, amit Párisban vásznakon látott: a szabad világítású színezést. Még erősebben fejlett ki ez a modern színérzéke, midőn Münchenben telepedett le. Első képein meglátszik a fénynyel való küzdés, a fehér és lila színek egyenlőtlen küzdelme, aminek folytán képei lisztesek, krétásak, de hamar ura lesz a technikának és megkezdi a modern szabad világítású festést, amely az ő révén lett általánossá a német festészetben. Szereti a hideg tavaszi napfényt vagy a derült alkonyi szürkületet ablakokon át sugároztatni a szobákba. Az alakok a fény ellenében állnak, amiáltal életteljes plaszticitásban domborodnak ki, a helyiséget pedig fény és levegő tölti be. Ezüstös lila tónusban foglalja össze a nappali fényben ragyogó alakokat és így minden megdicsőül, otthonias nyugalmat és kedvességet nyer. Ez a fény nemesíti meg bibliai alakjait, idealizálja a darabos apostolokat és szenteket. Mert a fénynek költészete fiziologiai szükségességgel ragadja meg a nézőt, ha egyáltalán van érzéke a művészi hatások iránt. Nem annyira a színnek, mint a színekből kialakuló fénynek poézise, a valőrök mesteri kezelése, a tónus összefoglaló, kiegyenlítő ereje adja meg a képek hangulatát. Csupán a „Hegyi beszéd"-en kevés a levegő, amit azonban a színek csendes összecsendülésével kárpótol és feledtet. A színeket diszkréten olvasztja bele a fénybe; nem szereti a rikító, kiabáló színeket, még plein-air képein is finom mérséklés, lefokozás uralkodik. Különösen ahol a lelkihangulat nyomottabb, fájdalmasabb, neutrális színeket alkalmaz és azoknak pazar változataival hoz életet a képbe. Néha a kettős világítás érdekes küzdelme izgatja őt, mint a „Szent Éj"-en, ahol a hold ezüstös fénye birkózik a lámpássárga, sőt a dicsfény rózsaszín világításával finom, alig érzékelhető levegőhullámokban. A „Sírbatétel" a fáklya meleg fénye által emelkedik a bevég-

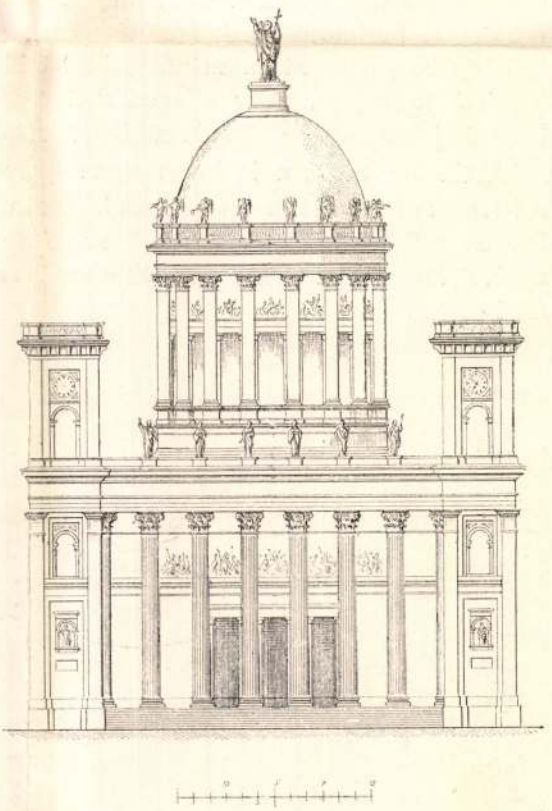

A SZENT ISTVÁN TEMPLOM, HILD TERVE SZERINT 1863-BÓL VALÓ KŐNYOMAT UTÁN

Művészet 1906.

174. — BAJNA: Sándor—Metternich-kastély
Schloss Sándor—Metternich — Château Sándor—Metternich
The Sándor-Metternich Castle
(1834.)

Hild József

Rados:
Kastélyok

Hild József

építőmester

1844. dec. 15. választott fel a pesti Kőműves és Kőfaragó céhbe.

PKc. 215. l.

Fibula, sodronytekercses II. 145.
— pánaszemes II. 145
— , ív II. 145
— csónakfibula II. 145.
— La Tène ízlésű II. 145.

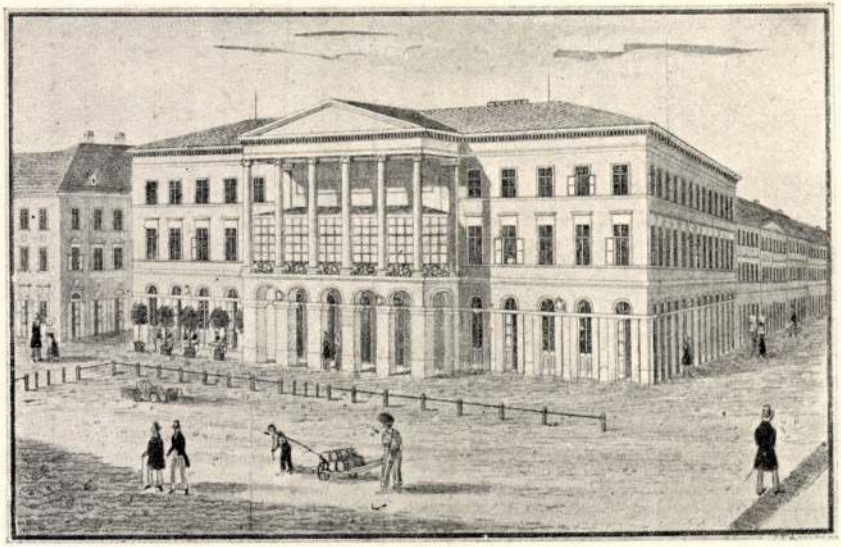

Hild József : A kereskedelmi csarnok (Lloyd-épület) Pesten. 1827—1850.
Névtelen régi metszet nyomán.

Hild Jónof

DR. KISMARTY-LECHNER IENŐ
ÉPITÉSZ-TANÁR
BUDAPEST XI. MÉSZÖLY U. SZ.

HILD JÓZSEF. Született 1789-ben,december 8.-án Pesten,meghalt 1867-ben. Atyja bécsi származásu épitész volt,akit az Ujépület épitésével biztak meg s akkor jött Pestre,ahol Hild József is született.Tanulmányait a bécsi müvészeti akademián végezte.1811-ben beutazta Olaszországot és ekkor három évet töltött Rómában.1820-ban került vissza Pestre,ahol a József nádor korában fellendülő épitkezésekben tevékeny és irányitó szerepet játszott s az ujjáépülő Pesten számos -korának megfelelő klaszszicizáló alkotása tanuskodik nemes izléséről.

Nevezetesebb épületei: A Lloyd-palota,a lipótvárosi templom első terve,az egri és esztergomi székesegyházak.A Nemzeti Casino/volt Cziráky palota/,

1905.

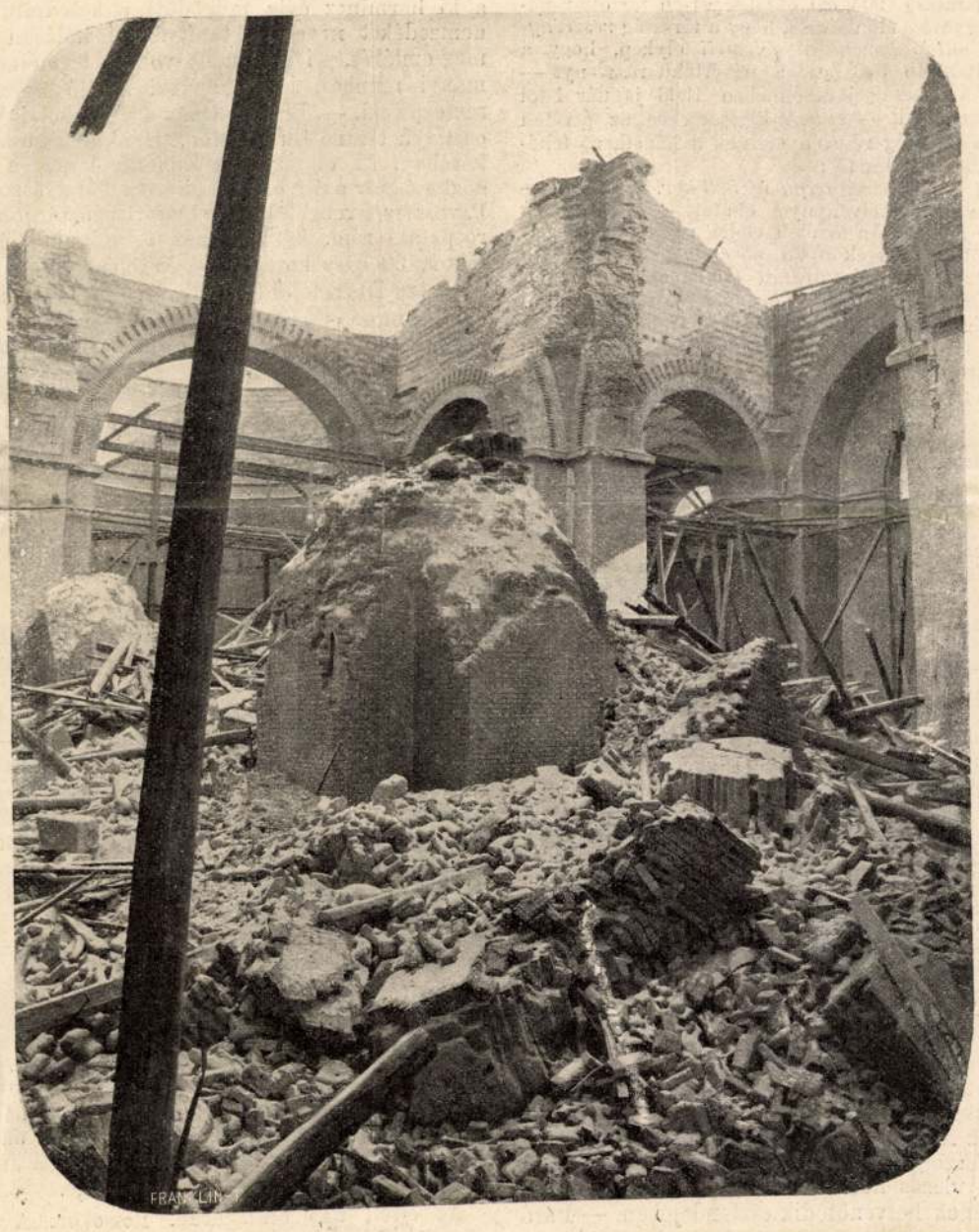

A LIPÓTVÁROSI BAZILIKA KUPOLÁJA, MIKOR 1868-BAN BEOMLOTT VOLT. — Borsos egykorú fényképe

A lipótvárosi Szent-István bazilikát a napokban már fölszentelik. Budapest e legnagyobb arányokban épített templomáról lesz még alkalmunk bővebben szólani; ezuttal egy képet közlünk építésének egyik legemlékezetesebb epizódjáról: a bazilika kupolájának 1868 január 21-ikén történt beomlásáról. A kép annyival is érdekesebb, mert abból az időből nagyon kevés effele fénykép maradt fenn; erről az eseményről pedig ez az egyetlen nyilvánosságra jutott fénykép.

Magyar Általános Takarékpénztár Részvénytársaság. A Magyar Általános Takarékpénztár Részvénytársaság 1905. évi október 21-én tartott rendkivüli közgyülése elhatározta, hogy a társaság *részvénytőkéjét 2 millió koronával felemeli* olykép, hogy a társaság 4000 db 500 korona névértékü részvényt — a melyek a társaság jövedelmében 1906 január 1-től fogva részesednek — bocsát ki és ezekre az átvételi előjogot a társaság részvényeseinek a következő feltételek mellett ajánlja fel:

1. *Öt-öt régi részvény egy új 500 kor. névértékü* — 1906. évre szóló szelvénynyel ellátott — *részvénynek átvételére jogosit.* Az átvételi előjog gyakorlása végett az alapitói részjegyek *1905 november 2-tól—16-áig csakis a társaság pénztáránál* (Budapest, V., József-tér 14) *részvényenként 500 koronát* — a társaság által ezen összeg után a befizetés napjától 1905 deczember 31-éig megtéritendő 5% kamat levonásával kell lefizetni.

2. Az átvételi előjog érvényesítése bejelenthető *a társaság pénztáránál (Budapest, V., József-tér 14) a cs. kir. szab. Trieszti általános biztositó társulat (Assicurazioni Generali) pénztáránál Triesztben* és az *Union-Bank pénztáránál Bécsben.* Ugyanott fizetendő le a bejelentéskor és pedig készpénzben az új részvényekért járó összeg. A kiállított részvények a bejelentési helyeken 14 nappal az új részvényekért járó összeg befizetésének megtörténte után átvehetők.

3. *Minden új részvényre 585 korona tőke* fizetendő. A társaság részvényenként az 500 korona névérték után a befizetés napjától 1905 deczember 31-éig 5% kamatot térit meg.

Budapesten, 1905 október 28-án. *Az igazgatóság.*

A legelőkelőbb orvosok is ajánlják gyenge gyermekek, sápkoros leányok és üdülő betegek erősbitésére a valódi 5 puttonos tokaji borból készült *Kriegner-féle Tokaji china vasbort.* Hogy mily hathatós szer ez a vérszegénység, idegesség, álmatlanság ellen, azt mindenki tudja, valamint azt is, hogy a tokaji china vasbor az étvágyat növeli, a vért tisztitja és szaporitja.

Kiss szerencséje nagy! Ma már közmondásos lett e szállóige és alig van ember az országban a ki ne tudná, hogy osztálysorsjegyeket a legczélszerűbb *Kiss Károly és Társa* bankházában venni. — E kiváló bankház főüzletét Kossuth Lajos utcza 13. szám alá helyezte és igy négy szép üzlete van Budapesten Kiss bankháznak.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napokban: Id. Benkó Albert, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyének hosszú időn át főszolgabirája, legutóbb árvaszéki ülnöke, negyvennyolczas honvéd-huszárfőhadnagy Szolnokon, életének hetvenötödik esztendejében. — Báró Hauer Vilmos huszárezredes, az Edvárd angol király nevét viselő Aradon állomásozó 12. huszárezred parancsnoka, nyugalmazott kereskedelmi akadémiai tanár, 56 esztendős korában Ujpesten. Az elhunyt a ki harmincz évig működött a katedrán, nemzedéket nevelt s tanítványai hálásan megtartják emlékét. Kiváló tudós volt, s természettudományi munkái, iskolakönyvei kiváló nevet szereztek neki. — Eimann Ödön főreáliskolai V. osztályú tanuló Budapesten, tizenkilencz esztendős korában. Az elhunytban Eimann János, a gőzhajós-társaság hajóskapitánya fiát gyászolja. Pavletits Gyula takarékpénztári pénztárnok, rospataki róm. kath. egyház főgondnoka, Sárkányban, 60 éves korában. — Wachsmann Miksa Budapesten 70 esztendős korában. — Wahl Albert Alföld-fiumei vasut nyugalmazott igazgatója Budapesten 73 éves korában. — Báró Töply János altábornagy, Kassán 88 éves korában. — Korczei Kozakievicz Marián kir. járásbiró 54 éves korában Körmöczbányán. — Zierling Antal volt honvéd 74 éves korában Körmöczbányán. — neki és tarkeői Dessewffy Zoltán végzett jogha Budapesten, huszonhét esztendős korában. — Lajos, nyugalmazott tanító és városi árvaházi nok Komáromban hatvanhárom esztendős ban. — Reinitz Máté hirlapiró huszonnégy es dős korában Budapesten.

Özv. Cserey Jánosné, szül. Zathureczky E a Székely Múzeum alapítója 82 éves korába Schweiger Endréné, szül. antalóczi Antalóczy Schweiger Endre államrendőrségi segédfogal felesége Budapesten, 23 esztendős korában. — Józsáné, szül. nyüvedi és tugyi Lakatos Ilona dapesten, életének 57-ik esztendejében. — Ö Farkas Mihályné dr.-né, szül. Wankó Karolin dapesten, 67 esztendős korában. — Concha rolyné, szül. Edelheit Amália, 51 éves korába Özv. Hauer Györgyné, szül. Wagner Julia, 8 korában.

Szerkesztői üzenetek.

A Tátrában. Nem ragadja meg az olvasónal az elméjét, sem a képzeletét; gondolat van de nincs elég pregnánsan és szinesen kifejezve.

Este. Higyj. Nem lehet ilyen mondvacsinált gulatokkal s erővel eredetieknek látszani aka posságokkal hatást elérni s különösen nem an kinek oly fogyatékos a verselő készsége.

Az éjféli nap országában. Romokon. A szerzőjének nevét egyszer egy napilapban egy elbeszélés alatt láttuk, — csodáljuk, hogy m

Hild József a clobi i fia epitész

Szül. 1789 XII. 8 Pesten

megh. 1867 III. 6. M. O.

1819 vétek fel a pesti Erzsébet

1834 tól varosi epitész Pesten

1831–36 epitette a egyiszikes

egyházat

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ Császárfürdőt (1848)

1828–31 Lloyd epitet

Hermina Lapolna (1853)

pesti Nemet szinhaz 1847

1828 a Czirakyi palotat (mai

Nemzeti kaszino)

a lipotvarosi templom

~~[illegible]~~ 1847 szerint

Neoklassztikus stilben

terveket epitetei korának

legjobb hazai kritikai

köze tartoznak

Hild József

terverte a pesti
Ullmann-palotát.
(Fokapitányság épülete)
Az alapraji
fényképe (s rajta
az épitész neve)
a MOB fényképtárában.

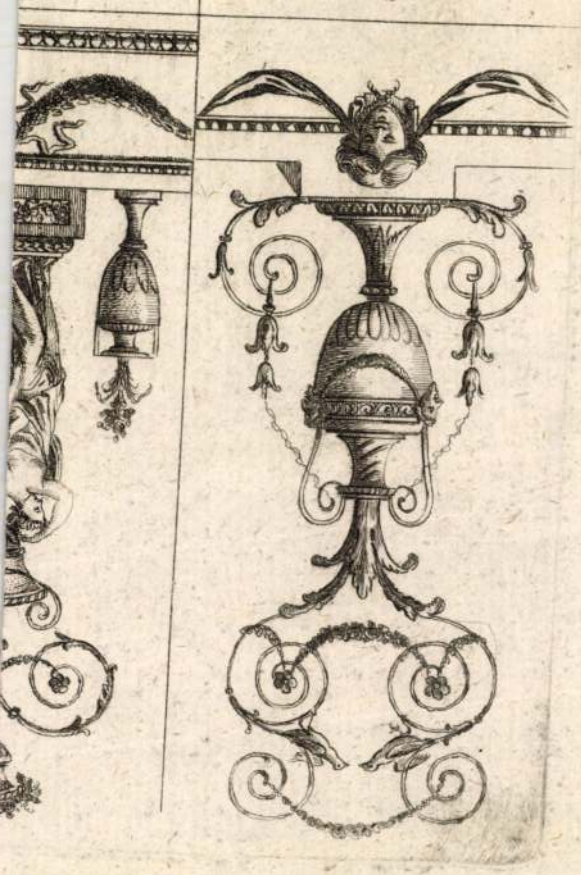

Hild János

Hild József 1789 dec. 8án ~~ben~~ szüle tett Pesten, meghalt 1867 ben. Atyja bécsi származású építész volt, a kit az Ugépület építésével biztak meg, akkor jött pestre, a hol H. J. szüle tett. Tanulmányait a bécsi művészeti akadémián folytatta. 1811 ben bentlakta Olaszországot, és 3 évet töltött Romában. 1820 ban került vissza Pesten, a hol a József nádor korában fellendülő építkezésekben tevékeny és irányító szerepet játszott. Épületei: A Lloyd-palota, a lipotvárosi templom első terve, az egri ~~[illegible]~~ és esztergomi székesegyházak. A Nemzeti Kaszino,

Pákh?

Hild József

AJÁNLAT.

Lechner Jenő dr kézirata

Alólirott ..... ezennel kijelent ..... hogy a .....
épitendő ..... felépitése alkalmával
teljesitendő ..... munkát az ide mellékelt
költségvetési kivonatban körülirt minőségben és az abban
által ..... kitett egységárakért, illetve azokból ..... %o azaz
..... százalék árengedménynyel, összesen ..... kor.
..... fillér azaz ..... korona
..... fillérért elvállal.....

A vállalati általános és különleges feltételeket ismer..... s
mag.....at azok határozatainak alávet..... a vállalati összeg
5 %o-ának megfelelő bánatpénzre vonatkozó letéti elismervényt
ide mellékelt.....

..... 19..... ho .....n.

.....

mint tanu

.....

vállalkozó

.....

mint tanu

Hild József

épitész

A Miskolci szinházra vonatkozólag lásd Cassa-not.

Engage

(?)

Datok. 1913: 444. Hermann Graf:
térieur).

Hilda Janis

Hilda Jónsf.

L.

Róman nemzetk.
kiáll. kat. 1911.
18, 19. l.

4443. Graf Herman:

Biederm

Virágos-mintájú ta
baltól kerek asztal áll
dig a kissé nyitott ajtón
és kalappal. Szem köz
arany keretű festmény és
Graf. Wien... 4.

Vászon méretei 60:5
K. -- Gróf Andrássy Dénes
913). -- A Magyar Nemzeti M
tetett 1913 ~~április 23.-án (2~~

Kif 444

Vlild

lásd.

Falka

režiu

Hild Tonnef

Kőszeghetta a czegledi
ref templom tervét s 1835-
ben hozzafogott az épitte-
téshez. 12 évbe került
mig az őrsi épület te-
tő alá kerülhetett. A
belső beszerdezés 20
évvel kerebb került -
A templom azonban mig
ekkor sem volt teljesen
befejezve és csonka
tornyut Balázs
Ernő épitette mig

A czegledi ref temp-
~~[illegible]~~ lom Nas Ugs 1897
Keppel 252. l

Wenzel a Lipotvárosi tungelmre
ulakartet

Hild Tóisef

lásd teljes elég bő
életrajzat Hildnek
Weinrem által mitszett
arckepével.

Vas. Nyó. 1861.
16 szám.

Hild

tervei szerint Eszmelt
a Hermina Kápolna
1853 ban 1856 ban szen-
teltek fel.

vrod
A Hermina Kápolna
a pesti városliget-
ben. i Vas Ujs
1865, 553 l.
Eippel

Hild József

építész

Életrajz, arck.

Vas. Ujs. 1861.

16. szám –

Hild József

lipótvárosi templom

arany
mivo
fe. al. [illegible]

[illegible]

Velics 1894

62, 64. l.

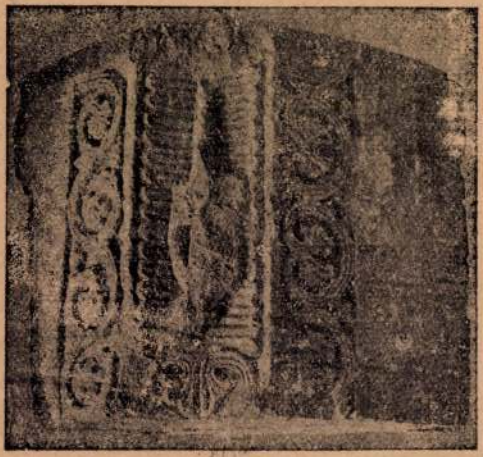

Hild József

épitész

Esztergomi főrsékesegyház

cród

s

Velics 1894

62. l.

60. kép. Ívtöredék, XII. század
(Kőtár 36. szám)

Hild József

egyi szekesegyház

irod

Velics László. Az egyházi ~~[illegible]~~ művészetek tanulmányozásáról. Bpest 1894. 89. l.

Hild József

238 **Meghivás A lipótvárosi templom** alapköve letételéhez . . . (Ugyanez németül.) 12º 8 l. . . . . Eladva

[redacted]nak képével. A Hild József-féle Szt. István templom homlokzatának és alaprajzá- Rendkivül ritka.

Schoen Pest-Buda

23.f.

Azonban a magyar dolgozók ezt a nehéz feladat nem csak becsületesen végezték el, hanem három év helyett két és felév alatt be felyezték.

terv

Az 5-éves terb szerepe pedig az, hogy új országot építem.

Éspedig olyan országot, ahol minden becsületes dolgozó megtalálja a maga munkáját, s emellett szórakozását és nyugalmát is.

s emellett.

Azonban, hogy ezt az országot így meglehessen építeni, akkor egy igen

Hild József

A Lipót várost
fenti tervei szerint
József nádor tel
átalakittatta

Sch[illegible]

II. 11. l

[illegible] fejlődéséért folytat. Szolidá[illegible] zódó követe[illegible] ményekhez iga-
risak vagyunk a salvadori zítani.
hazafias erőkkel, amelyek a
terror és az elnyomás [illegible]

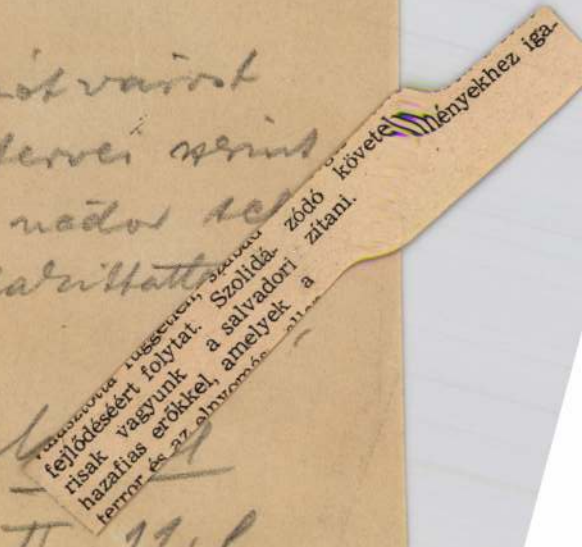

Hild. József

egyi wěkeszyhán

wód
a.

Velvánd

178.1.

Hild József

1828–31. között építette
a pesti Lloyd palotát.

Spb. Fil.

Hild József

épitett

1848-tól és 1861-tól
pestvárosi bir. tag volt

Schmall

I. 272. l.

Hild József

1851-től a pestvárosi
községtanács tagja

Schmall. I. 278. l

rovg. 250.000

n hor 250.000

lgis tintelettel

auschels György

tiretett

Hild József

építész a pesti épít-
kezések körül szerzett
érdemeiért 1842
ápr. 30. Pest dísz-
polgárává választ-
atott.

Schmall

I. 262.1.

Hild József

1834-től városi
építő Pesten

Schmall

I. 202 l.

Hild Károly nem
építész, hanem 1845-
től városi tisztelet-
alépítő Pesten

M. O

elhunytnak képeivel s a felirat többnyire ke-

polgárjogot nyernek és a tribusokba besoroztatnak. Ezek száma 241-ben Kr. e. 35-re emelkedik: a 4 római és 31 vidéki tribusra. Sicilia meghódításával új feladat elé állíttatott Róma: akiket fegyverrel hódított meg, azoknak nem adtak polgárjogot. De meg róma polgár csak Itáliában lehet, kivüle csak alattvaló. Az itáliai föld adómentes, a meghódított adózik és mintegy haszonélvezetbe van adva a meghódolt népeknek.

De kormányzatban is különbözik a tartomány Rómától, hol a régi Róma tisztviselői éltek. Ezek nem is voltak elegen a tartományok kormányzatára. Sicilia és Sardinia meghódítása után két praetor helyett 4-et választanak 227-ben, kiket teljes (katonai és birói) imperiummal a római állam képviselőiül küldenek az új tartományokba. A hatáskör pontosan meg volt jelölve.

A provincia tehát oly adóköteles része a római birodalomnak, mely állandóan egy parancsnok kormányzása alatt áll. A provinciák megszerzése kronologiai sorrendben a következő: 1. Sicilia 227-ben az első. 122-től propraetor áll az élén, 27-ben senatusi tartomány lesz. 2. Sardinia és Corsica 231-ben,

Hild József

1848. és 1861. pesthá-
rosi bizotts. tagga
vát aszbittak
Schmall L., Adalé-
kok. Bp. 1899. 272. l.
(I-

Hild József

1834-ben városi építész
volt Pesten.

Schmall L. Adalékok
Bp. 1899.) 202. l.
I.

Hild József

epitészt a pesti
épitkezések körül szerzett
ej. demeiert 1842
apr. 30. Pest város
diszpolpolgárává va-
lasztottak.

Schmall L. Adalé-
kok Bp. 1899. 26 z. l.

I.

Hild József
épitém

l.

Schoen Pest-Buda
63. l.

Múzeumok és Könyvtár Orsz. Tanácsa

I. 128, 130.

1906. IX. 28.

A borsodmiskolczi Közinnü és muzeumegyesület elnökségének.

Miskolcz. Elszámolása jóváhagyó tudomásul szolgál s az eredményes néprajzi ránnyú munkálkodásért elismerés mondatik. Államsegélye: 700 kor. rt., 300 kor. népr. és 500 kor. termr. czimeken járasolva.

(474/1906.)

NYOMTATVÁNY.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

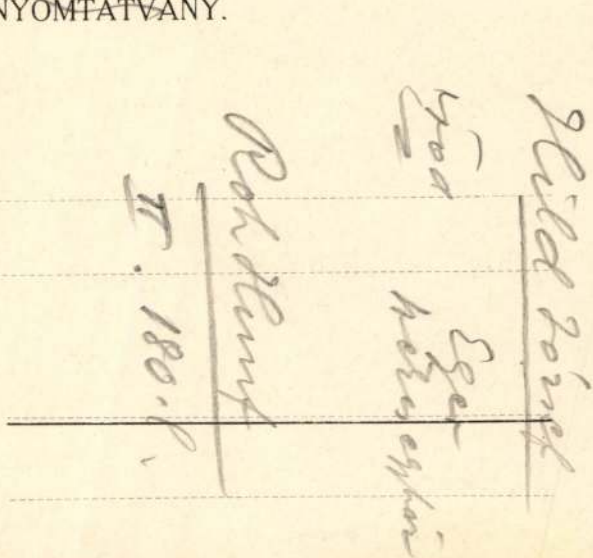

MEGHÍVÓ

A

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁNAK

19 ..... évi ..... hó ..... n ..... napján

.....

délelőtt / délután ..... órakor megtartandó végrehajtó-bizottsági / rendes / albizottsági ülésére.

Tárgy: .....

Elnök megbízásából:

.....

Hornyánszky V. R.-T. Budapest.

Hild József

l.

Siklóssy F K T tört.

146. l.

Hild Tóisef

Az esztergomi bazilika. Kopácsy-
nak az építés folytatása meghá-
gyatván, ő a veszprémi püspök-
sége jövedelmet administrator-
ként háromévig húzta és Pack
építész orozva agyonütetvén, a
nagy nem folytatásával sze-
rencsésb választással Hild
Tóisef pesti építészt bízta meg.
Hild először is az alapfala-
kat itt ott szilárdította; a fa-
lak belső vörös márványát le-
szedette (most rút rut, nedve-
hideg, sötét lévén, a nyo-
más alatt itt ott ki ispattogott,
s így célta lannak mutatko-
zott), e helyett hamvas gipsz
márványt hozott be; a
templomtejő boltját, mint
hiányost leszedette és ~~[illegible]~~-

Hild József

építész.

Született Pesten 1789. dec. 8 án
Tanult a képzőművészeti akadémián Bécsben, honnan atyjamit építész a múlt Három (XVIII) végén szakadt harántba a tűrés laktanya (Ujépület) építésére. Hild J. tanulása befejeztével bejárta Olaszországot stb. 1820-ban visszajött Pestre. Terve szerint épült az egyi baselika, nemzeti muzeum (?) pesti Lipot templom stb. 1)

Nagy Iván. Magyarországi képzőművészek a legrégibb időktől 1850 ig.
Szárados. 1874. cdf. 85. l.

1) Vasárnapi ujság. 1861. 16. szám.

Hild József

cród

Pásztor M.

A százötven éves Lipotváros

143. l.

144. l. 1842-44. Között a pesti két emeletes tornyos városházát fenti terveste. Epitette Kasselik Ferenc. 1863-ban harmadik emeletet huzott rá.

1838-1847. Között 34 házat terveszett a Lipotváros részére.

u. o. 148. l.

A nagy emberisme
"Jan Six" portréja /165
polgármestert, amint fe
zás, az elsuhanó pillan
fejezésre jut: elmosódó
Tág pupillájú szemek, a
szült arckifejezés és a
rezteti az ember kettős
hidalhatatlan ürt.- A s
gó aranya az arc árnyék
férfi képmásán" szintén
ember elszigetelt magán

Újszerű finom ko
levétel /1655./. A vilá
a nagy tragédia utolsó
tól lecsendesült, megti
kép felső részébe van
a holttest s az őt körü
erőssége, az ismétlődő f

Hild József

mód

Pásztor Mihály

A szárotnan éves

Lipótváros

Bp. 1940. 117. l.

118. l.

h /1652./ portréján szintén a me-
ly igazi életet visz a képbe. Nyug-
az arc formáin, a haj könnyed,
gallér kivillogó éles vonalában
hanyag elegancia, a gyerekes báj
i egyszerüséggel adja. "Nicolaas
ding zwischen Kind und Kőnig." 10.
szítette hires u.n. "Hundertsblatt"
t egészen tömör "román" szelleme
etezésében is érvényre jut. Kompo-
téglalapalakú keretbe helyezte, itt
fektette. A kép középpontjában áll
fény önti el, s egyben mintha mé-
t. A sajátos rembrandti megvilági-
sonlíthatunk. A tömegen is ennek a
zásnak hatását érezzük. Egyik olda-
ukdácsolnak feléje. Egyrészük már
gy Krisztus hatáskörébe. Jobb olda-
megvilágításban, szenvedésükből fel-

Hild Jónet

1863-ban épüti a
Gyrella-tér a Keres-
nedelmi Bank 3 cme-
letes épületét (utóbb
Gerbaud.)

Magy Alp 98. l.

Citálni nem Eoll

renesém a kívánt: K
felbélyegezett nyugtáka
a nekem járó 300 Koron
Küldetni kegyeskedjék
Magamat kegye

2 db. nyugta
ajánlva

Hild József

Kherndl Antal:

Értekezés a pestlipót-
városi templom építés
közben beomlott ku-
pola dobjáról.

Pest, 1868.

Gent (1221)

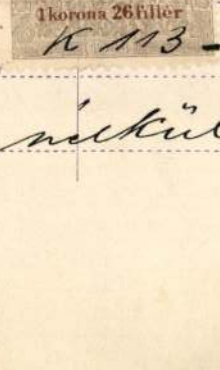
1 korona 26 fillér

Hild József

Alpár szerint Hild a budapesti Lipót-városban ettalatta a bérházak helyes léptékés. Hild-tágas udvaraival, kényelmes, szép lépcsőházaival utánzásra méltó mintákat is adott.

Magy Alp IV.
279.1.

l

ijelentem, hogy a Gyulafehérvári
ünfedési munkákra 1916 május
kötelezettségemet továbbra is fenn-
kedvező viszonyok beálltával az
ben megtartható lesz, mely
tartozom kérelmezni.
alapján kérem az 1354.51 kr

Hild József

irod

Khernidl Antal:

Értekezés a pest-li-
pótvárosi templom
építés közben be-om-
lott kupola dolgá-
ról. Pest, 1868.

Ellenőrizni Szinnyei-
lexikonából.

Hild József

egyi szekszegyhar

nepe repr.

Magyarecke

III. 231. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Hild József

vod

La Rosée

58. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Hild Józef

wód

z

La Rosée

84. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 485418

Hild József, építész

L: Árkay Aladár

Varga Lea: Árkay A. egy bpi - villájáról 34-36 7

Magyar

Szitőművészet, Bp. 1983 83/3.

HILD József építész

KOPPÁNY Tibor - DERCSÉNYI Balázs - ÖRSI Károly:
Magyar kastélyok. Bp. : Officina Nova, 1991

27.p. Csákvári kastély épitését ő fejezi be

28.p. Bajna, Gyömrő kastélyok

HILD József

Lorenz, Villem

Rados Jenő: Hild József, Pest nagy épitőjének életmüve. Bp., 1958. = Ép.Közltud.Közl. III. köt. 1/2. sz. 1959 265 - 266. p.

HILD József

Kampis Antal

Rados J.: Hild. Müterem1958.10.sz. 48.p.

HILD József

Entz Géza

Rados Jenő: Hild József, Pest nagy épitőjének életmüve. Bp., 1958. = MÉ VII.évf.4.sz. 1958 309-310.

HILD József

SARLOS Julia: 200 éve született Hild József. In. Magyar Építőművészet, LXXXI. évf. 1.sz. 1990 57. p.

Kajászó-Szent-Péter.
Magyar Nemzeti Múzeum.

alja alatt lát
lítva Dionysc
lítva maga el
ben alig kivehető bogyós tárgyat, talán D

Dionysos teljesen meztelen. Arca m
dacára is megállapíthatjuk, hogy az ifjú I
oldalt hullámos fodrokban lelógó hajfona
repkénykoszorú látható. Baljában hullám
les, kacsos szőlővesszőt tart. Leeresztet
látható, szájnyílásával a néző felé fordíto
spirális végű füle, s részben a felső is, k
testét is igyekezett (Ariadne felől) ro
A kutyaszerűen ható állatban (lenn kettő
szürcsölő párducot, Dionysos elmaradhat

Az álló Dionysos és Ariadne typusá

[1] Anyaga mészkő. Mag. 78, széles. 63, vasta
dékából a M. Nemz. Múzeumba (33—1888. lelt

HILD József

FARKAS Attila: Budapest, Szent István Bazilika, Szent Jobb-kápolna és kincstár. Bp. : TKM, 1990. - (TKM kiskönyvtára ; 384.)

3.p.

postázzuk.

Pécs, 1989. október 23.

Üd

Alulirott, megrendelek a Kig
vállalom, hogy a befizetési
a postaköltséget feladom.

Név: .....

Cim: .....

.....

HILD József

Kunhegyesi ref. templom épitője

Adatok Szolnok megye történetéből. 1.köt.
Szerk. Tóth Tibor. Szolnok : Szolnok m. Lvt.,
1980 539.p.

HILD József

Buza Péter: A Diana fürdő kövei.

Budapest, XXIV.évf.4.sz. 1986. 2o6
23.p.ill.

284/38
VÉGHELY Dénes: Báró Eötvös József "Magyarország 1514-ben" című regényének történeti alapja. Törökszentmiklós 1930, Kongorácz ny. 52 p. 23 cm.

Egységár: 50.-Ft

285/119
VÉRTESY Miklós: A magyar dráma 1867-71. Bp. 1932. Kovács ny. 56 p. 24 cm.

Egységár: 30.-Ft

286/270
VEZÉR Erzsébet: Ady Endre. Élete és pályája. Bp. 1969, Gondolat. 474 p. 23 t. 19 cm.

Egységár: 20.-Ft

Hild József, építész (1789-1867).

Zay László: Ráday-örökség. Kollégium és gyűjtemény.

A Ferencvárosi Dohánygyárat Hild József építette a XIX. század derekán a mai Ráday utca és Köztelek utca sarkán. Ezt az épületet 1909-ben vette bérbe a református egyház, átalakította teológiai akadémiává és internátussá, majd itt helyezte el a Ráday Könyvtárat. A tulajdonjogot 1920-ban váltotta meg az államtól az egyház.

Budapest folyóirat, 1988., 2, 19-old.

Hild. József

Meghívó

A Budapesti Müszaki Egyetem
Építészmérnöki Kar
Építészettörténeti és Elméleti Intézete

1989. december 15-én pénteken

RÁCIÓ ÉS ROMANTIKA

címmel tudományos konferenciát rendez

HILD JÓZSEF

építész születésének 200. évfordulójáról megemlékezve

A konferenciára tisztelettel meghívjuk.

Meghívó

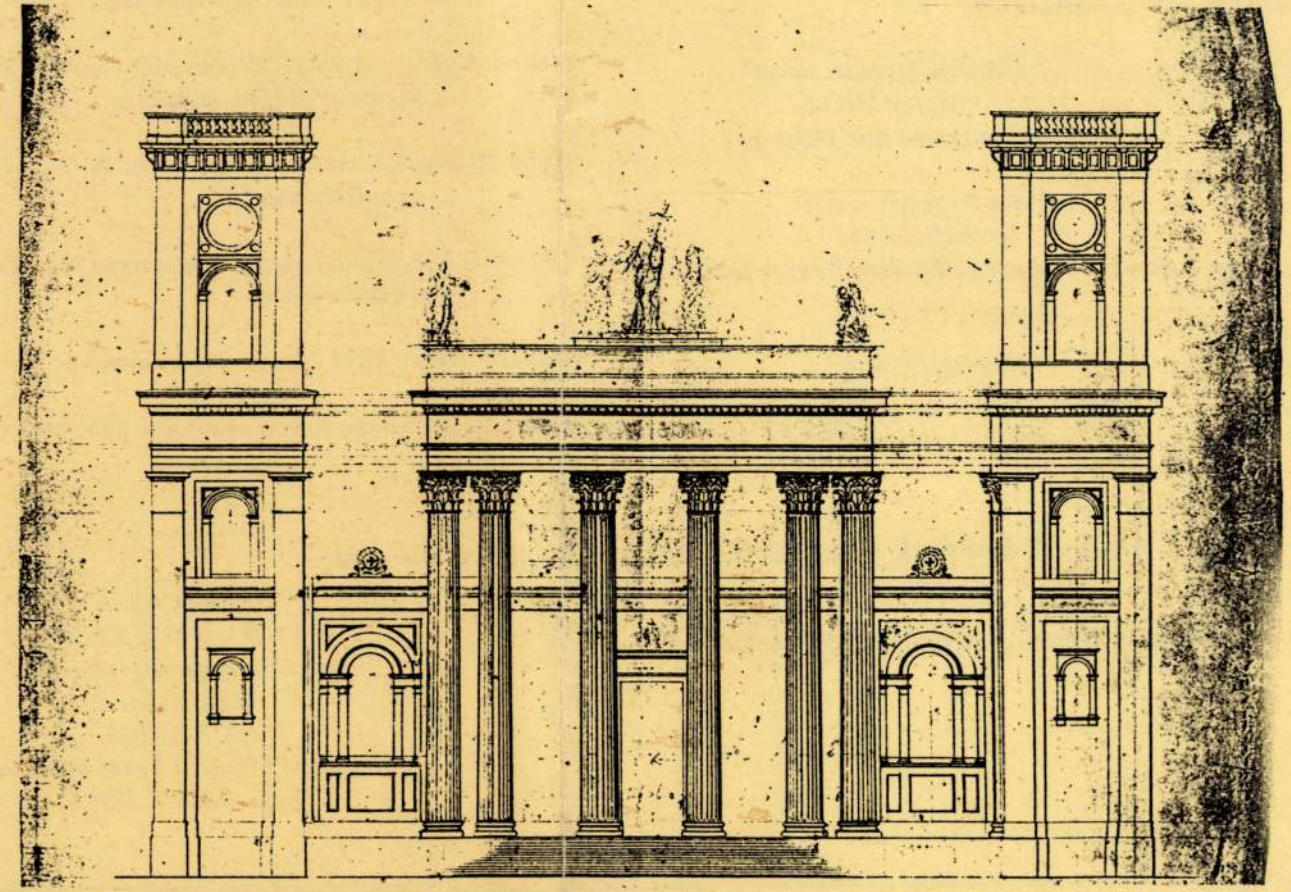

A konferencia programja
délelőtt 9.30 - 12.00 óráig

Üdvözlő beszédet mond
Hofer Miklós
az Építészmérnöki Kar Dékánja

A konferenciát vezeti
Istvánfi Gyula
az Építészettörténeti és Elméleti Intézet Igazgatója

Hajnóczi Gyula:
Zádor Anna és Rados Jenő
professzorok köszöntése

Zádor Anna: A korszak építészettörténete

Rados Jenő: Hild József életmüve

délután 14.00 órakor

Bibó István: A magyarországi építészeti klasszicizmus kezdetei: Isidor Ganneval müködése

Kelényi György: A klasszicizmus előzményei a XVIII. században: Melchior Hefele müködése

Sódor Alajos: Klasszicizmus és romantika mai építészettörténeti szemléletünkben

Cséfalvai Pál: Főpapi mecénások szerepe Hild József . munkásságában

Komárik Dénes: Hild József és a romantika

Bonta János: Romantikus áramlatok a XIX. és XX. századi építészetben

"Tervek és müvek"
HILD JÓZSEF
emlékkiállitás megnyitása
Megnyitja:
FODOR LAJOS
a Budapesti Müszaki Egyetem rektora
Dr.h.c. RADOS JENŐ

délután 14.30 - 17.00

Pattantyus-Á. Ádám: Eger, Esztergom, Pest főtemplomainak kupolái - Hild, a szerkezetépitő

Zádor Mihály: Hild József alkotásainak jelene és jövője: müemlékvédelmi feladataink

Winkler Gábor: Racionalizmus és romantika egy kisváros -Sopron - építészetében

Nyitray Réka: "Értelem, józan ész, jó ízlés" -hagyomány és ujitás a reformkori városgazdaságban

Ihrig Dénes: A reformkori Pest városrendezési tervei

Szücsné Mezei Mária - Schildmayer Ferenc: Építéstörténeti adatok Füred-Savanyuvíz XIX. századi épületeiről

Horváth Alice: Packh János, a "tudós építész"

Vámossy Ferenc: Zárószó

A konferencia helye:
Budapesti Müszaki Egyetem
Központi Épület
Budapest XI. Müegyetem rakpart 3.
I.emelet I. Rektori tanácsterem

A kiállítás helye:
Budapesti Műszaki Egyetem Központi Épület Aula

Budapest XI. Műegyetem rakpart 3.
Megtekinthető 1989.december 15-től 22.-ig.

A Budapesti Műszaki Egyetem
Építészmérnöki Kar
Építészettörténeti és Elméleti Intézete

tisztelettel meghívja

HILD JÓZSEF

építész
(1789 - 1867)

emlékére rendezett

"TERVEK ÉS MŰVEK"

című kiállítás megnyitására
1989. december 15.-én, pénteken 14. órára

A kiállítást megnyitja

FODOR LAJOS
a budapesti Műszaki Egyetem rektora

Hild József műveit méltatja

Dr.h.c. RADOS JENŐ
építész

A kiállítás anyagát
az Építészettörténeti és Elméleti Intézet
"Archív dokumentumok építészettörténetirásunkban", és
"A magyarországi építőtechnika története"
című kutatási témák dokumentumaiból válogattuk.

Az anyag kiegészítéséért köszönetet mondunk
az Egri Dobó István Muzeumnak
az Esztergomi Keresztény Muzeumnak

A modelleket Madarassy Walter restaurálta.

A kiállítás anyagát válogatta és rendezte
Horváth Alice

Munkatársai voltak:
Krcho János építész
Fecsó Péter és Késmárky Gergely építészhallgatók
Marton Rezsőné
Plavecz Mihályné

Meghívó

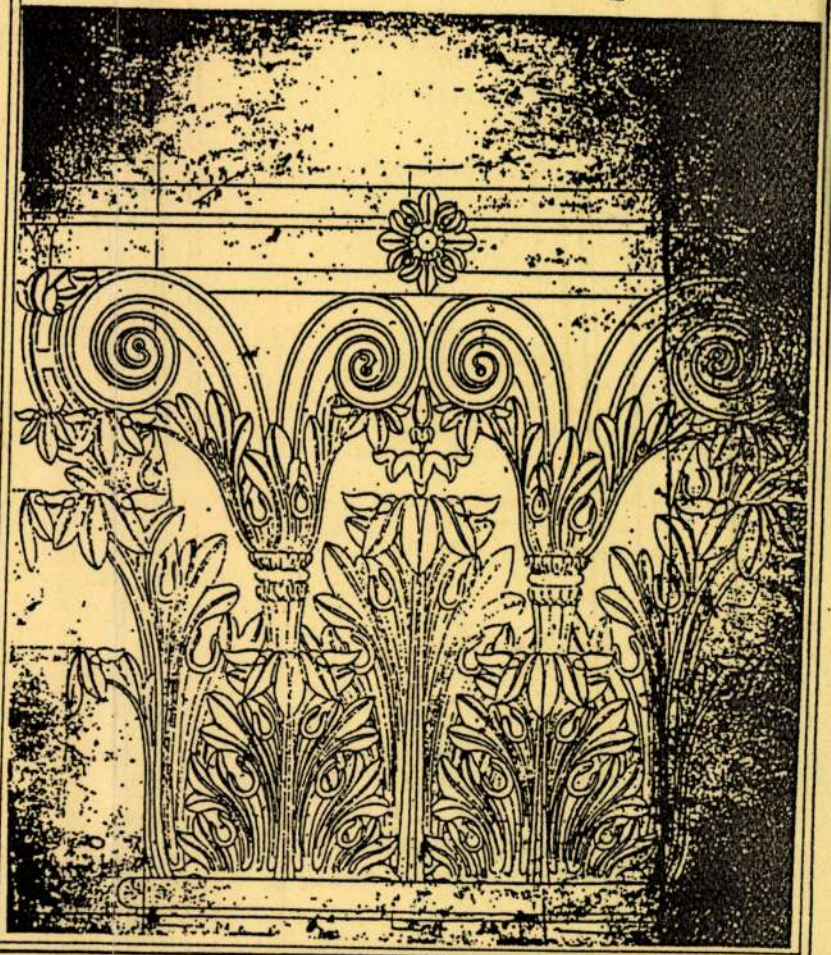

Hild József

(1789–1867)

„A rakpart egész hossza nagyjából egy angol mérföld, és a város félkörben terül el két végpartja között; az utcák többsége széles, mind kövezett, és néhány már járdával is ékeskedik. A házak általában fehér kőből épültek, és sokkal csinosabbak, mint amilyenekhez szemünk otthon hozzászokott" – írta útirajzában 1835. évi pesti látogatásáról John *Paget* angol orvos.

Az az építész, aki a korabeli Pest arculatát eredendően kialakította, *Hild* József volt. Ő 1789-ben született, mégpedig egy Ausztriában és Csehországban is működő építész dinasztiának a sarjaként. Apja, Hild János, *József* nádornak a megbízásából készítette el 1805-ben *Pest városrendezési tervét.* A nádor ennek alapján nyújtotta be az uralkodónak az úgynevezett *Szépítési Tervet* és állították fel 1808-ban a *Szépítő Bizottmányt.* A XIX. század elején felépülő *klasszicista stílusú* Pest már Hild János fiának a keze nyomát viselte magán.

József az apja mellett ismerkedett meg az építészet alapjaival, majd a bécsi Akadémián folytatta tanulmányait. Egy ideig az Esterházy hercegek építészének, Charles *Moreau*-nak volt a tanítványa – ő a kismartoni kastély építésén is dolgozott.

Hild József 1811-ben itáliai tanulmányútra indult. Milánó, Firenze és Róma voltak a főbb állomásai. Rómában három évig tanulmányozhatta az antik, a reneszánsz és a barokk építészetet, hogy aztán hazatérve az akkor legdivatosabb irányzatnak, a *klaszszicizmus*nak legyen a követője.

Vállalt feladatai a lehető legváltozatosabbak voltak. Pesten több mint kilencszáz épületet tervezett. Az ő nevéhez fűződött a kortársak által Európa legszebb klasszicista terének tartott *Kirakodó tér*nek vagy *Rak-piac*nak (ma Roosevelt tér) a kialakítása is. A teret fürdő, szálló és paloták együttese övezte. Ezek ma már nem láthatók, de Hild művei közül ma is áll még például az úgynevezett *Gross-ház* a József nádor téren, a volt *Marcibányi-palota* a Nádor u. 7. szám alatt és a volt *Valero-selyemgyár* a Honvéd utcában (ma Honvédelmi Minisztérium).

Hild az 1830-as évektől nagyszabású egyházi építészeti feladatokat kapott. Főművének az *egri székesegyházat* tekinthetjük. Ezt *Pyrker* János egri érsek megbízásából tervezte. Az építkezést 1831-ben kezdték meg egy középkori templom helyén, s a bazilikát 1837 májusában szentelték fel. Az épületen jól érzékelhető Hild itáliai építészeti élményeinek hatása. A templom szobordíszeit is olasz művész, Marco *Casagrande* készítette.

Hild templomépítészeti munkái sorából kiemelkedik az *esztergomi bazilika* befejezése. Azt Ludwig van *Rémy* és *Kühnel* Pál tervei alapján kezdték el építeni 1822-ben, majd az építkezést *Packh* János irányítása alatt folytatták. Packh halála után kapta meg Hild a feladatot és készítette el a magasan kiemelkedő *kupola* tervét. (Az esztergomi bazilikát végül 1856 augusztusában, *Liszt* Ferenc ez alkalomra írt Esztergomi Miséjének a hangjainál szentelték fel, bár az építkezés még később is folytatódott.)

A Pesti Városi Tanács Hildet az egri és az esztergomi székesegyház építése során szerzett építészeti tapasztalatai alapján bízta meg a pesti *Szent István-bazilikának* (akkor még lipótvárosi plébániatemplomnak) a megépítésével. Hild két tervet készített. Az elsővel 1845-ben, a másodikkal 1847-ben készült el. A megrendelők az utóbbit fogadták el, s 1849-ben megkezdték az építkezést. A munkálatok azonban elhúzódtak, s a pesti Bazilika csak 1905-ben készült el teljes egészében.

Az 1848-as forradalmat követően Hild aktív kapcsolatban volt az első felelős magyar kormánnyal. *Széchenyi* több ízben tárgyalt vele az Országgyűlés két termének építészeti kialakításáról. (Széchenyi a Lánchíd építésekor is támaszkodott Hild szakértelmére, mint ezt naplóbejegyzései tanúsítják.)

A templomokon s a pesti palotákon és városi házakon kívül nagyszerűek Hild *kastély*épületei is. Egyebek között ő tervezte át új stílusban *gróf Sándor* Móric XVIII. századi bajnai kúriáját, s a gyömrői Teleki-kastély szintén az ő nevéhez fűződik. Saját házát, a korintoszi oszlopos, háromszögű oromzattal lezárt homlokzatú kúriát a XII. kerületi Budakeszi út 38. szám alatt láthatjuk.

Két nagy művének, az esztergomi és a pesti bazilikának a végső befejezését már nem érhette meg. A kiegyezés évében, 1867-ben halt meg.

Kővágó Sarolta
és Dörnyei László

HILD József
Élet és Tudomány, 1990 37. sz.

ÉLET ÉS FIZIKA

A FÉNYSEBESSÉG

Négy héttel ezelőtt a villámlással foglalkoztunk. Mostani témánk annyiban kapcsolódik az előbbiekhez, hogy Galileo *Galilei* a villámok megfigyelése alapján gondolta azt, hogy a fény véges sebességgel terjed. Szerinte ugyanis jól látható szakaszok befutása után érkezik a villám a felhőkből a talajra. Javasolt is egy módszert a fénysebesség mérésére. Ennek lényege a következő: két szomszédos, egymástól ismert távolságú hegytetőn helyezkedik el egy-egy ember jól lezárható kosárral és fáklyával felszerelve. Az égő fáklyákat a kosarakba helyezik, majd azokat lezárják. Ezek után az egyik ember a kosár fedelét felemeli és ugyanakkor elindít egy időmérő szerkezetet – órát. A másik hegytetőn levő ember a fényt meglátva, lekapja az ő fáklyája fényét takaró kosarat és amikor ezt a fényt a mérés kezdeményezője meglátja, leolvassa „óráján" az eltelt időt. A fény által befutott távolság és az eltelt idő ismeretében a fény sebessége kiszámítható. Helyesebben: kiszámítható *lenne*, ha a fény a Galilei szerinti kis sebességgel terjedne.

Nem gondoljuk, hogy minden kedves Olvasónk figyeli az Élet és Tudomány minden számát, ezért röviden megjegyezzük, hogy Galileo Galilei (1564–1642) olasz természettudós (nevét viseli távcső, hőmérő, inga) felismerte, hogy az állandó sebességgel mozgó járművekben minden ugyanúgy történik, mint egy mozdulatlan szobában.

A fény véges sebességére vonatkozó megállapítása bár téves szemléleten alapult, de mégis helyes volt, és a mérési módszere is kivitelezhető megfelelő trükkel. Nézzük tehát az eseményeket!

Rőmer Olaf (1644–1710) dán csillagász a Jupiter legbelső holdjának keringési idejét mérte 1675-ben. Amikor a hold belép a Jupiter árnyékkúpjába, akkor eltűnik a földi megfigyelő elől. Két egymást követő „eltűnés" között eltelt időt tekinthetjük a keringési időnek. A mérés pontosságának ellenőrzésére Rőmer kiszámította, hogy mennyi idő múlva fog bekövetkezni a századik kilépés és folytatta a mérést. Az eredmény meglepő volt: a századik kilépés mintegy 1000 másodpercet késett. Rőmer ezt a tényt úgy magyarázta, hogy a kérdéses idő alatt a Föld átkerült Nap körüli pályájának másik oldalára, közben állandóan távolodott a Jupitertől. Így a megfigyelt holdról visszavert fénynek egyre hosszabb utat kellett megtennie. A mérés tehát azt mutatja, hogy a fény ezer másodperc alatt futja át a Föld pályájának 300 millió kilométeres átmérőjét. Ebből a fény sebességére 300 000 km/másodperc adódik. Megjegyezzük, hogy Rőmer az akkori adatok alapján még csak valamivel több mint 200 ezer kilométeres másodpercenkénti sebességet kapott, de elismerésre méltó a nagyságrendi helyesség.

Földi méretekben és földi fényforrással először 1849-ben *Fizeau* (ejtsd: Fizó) mérte meg a fény sebességét. Módszerének lényege a következő volt. Egy dombtetőn megfelelően felszereltek egy fényforrást és egy fogaskereket, melyet egyenletesen tudtak forgatni. A szomszédos domb legfelső pontján pedig egy síktükröt helyeztek el. A fogaskerék és a tükör egymástól mért távolsága 8633 méter volt.

A fogaskerék két foga között a fénysugár eljut a tükörig, majd onnan visszaverődve a megfigyelő szemébe érkezik, ha ez idő alatt a kerék nem fordul annyit, hogy most már fog legyen a két fog közötti rés helyén. A fogak száma 720. A fordulatszám növelésével elérhető, hogy a megfigyelő egyszercsak a fény eltűnését észleli. A fogak számának és a fordulatszámnak ismeretében meghatározható az az időtartam, amíg a két fog közötti rés helyébe fog kerül. A fény által közben befutott út pedig a két dombtető egymástól mért távolságának kétszerese, tehát 17 266 méter. Nos ezt az utat a fény alig több mint a másodperc öt századrésze alatt futotta be. Így sebessége Fizeau szerint 314 ezer kilométer/másodperc.

Érdekes, hogy az előbbi módszert egyre tökéletesítve többen alkalmazták. Így figyelembe véve, hogy a fény levegőben kisebb sebességgel halad, mint légüres térben, Perrotin 1901-ben már 299,8 ezer kilométer/másodpercet kapott a fény terjedési sebességére. Fogaskerék helyett modern fényelektromos eszközöket alkalmazva 1928-ban még pontosabb eredményekhez jutottak a kutatók.

Gondolom mindenki észrevette, hogy a Fizeau módszer és annak továbbfejlesztése lényegében a Galileifféle „kétkosaras elképzelés" megvalósítása volt.

Laboratóriumi méretekben először *Foucault* (ejtsd: Fukó) mérte meg a fénysebességet 1862-ben. Ennek lényege az volt, hogy több méter hosszú fénysugarat bocsátott egy forgatható tükörre, melyről lencsén keresztül egy homorú tükörre érkezett a fény és innen visszaverődve végigjárta volna az eredeti utat az ellenkező irányba. Foucault azonban légturbinával forgásba hozta a forgatható tükröt, úgy hogy az 800-at fordult egyetlen másodperc alatt. Így a visszavert fénysugár érkezési helye eltolódott az eredetileg jelzett iránytól. Az eltolódás mértékéből meghatározható volt a fény terjedési sebessége.

Később arra is kíváncsiak voltak az emberek, hogy a fény sebessége függ-e a fénysugár terjedési irányától. Erre újabb mérési módszert dolgoztak ki.

Az eredmény az volt, hogy a fény sebessége független az iránytól, és ma elfogadott értéke légüres térben – vákuumban – 299,793 ezer km/s. A hibahatár oly kicsi, hogy említeni sem érdemes.

A fény egyébként az elektromágneses hullámok népes családjába tartozik, így az iménti sebesség e hullámok mindegyikére igaz vákuumban.

A látható fényen kívül elektromágneses hullámok a rádióhullámok (hosszú, közép-, rövid, ultrarövid hullámok) mikrohullámok, infravörös sugarak, ultraibolya-hullámok, röntgensugárzás, a radioaktív gammasugárzás, a kozmikus sugarak rövid komponensei. Tehát ezek mind az ismert sebességgel terjednek és azért hangsúlyozzuk, hogy vákuumban, mert bármilyen közegben a terjedési sebesség kisebb és értéke függ a rezgésszámtól, így még a különböző színű fénysugarak sebessége is különbözik egymástól.

A fizika által ismert legnagyobb sebesség ma a fény sebessége légüres térben. Érdemes egy kicsit szemléletesen érzékelni e sebesség nagyságát. A Holdról visszaverődő fény kevesebb, mint egy és egyharmad másodperc alatt éri el a földet. Amennyiben volna egy nyílegyenes autópálya a Föld és a Hold között, akkor egy 150 km/óra sebességgel haladó autó pillanatnyi megállás nélkül három és fél hónap alatt érne a Holdra. Hasonló módon a Napra ez az autó 114,15 év alatt jutna el, míg a Nap fénye kereken számolva, 8 perc alatt jut el a Földre.

Dr. Sas Elemér
egyetemi docens

ELŐSZÖR KEDDEN

Ingatlan- és autópiac a Népszabadságban

Lehet-e viszonylag olcsón ma lakást venni és jó áron gépkocsit eladni? Milyen képet mutat az ingatlan- és a lakáspiac 1989 végén? Mennyire reálisak, egyáltalán, merre tartanak az árak, milyen a forgalom? Ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak első ízben keddi számunkban megjelenő rovataink, az *Ingatlanok piaca* és az *Autók piaca*, amelyek segítséget kívánnak nyújtani potenciális vevőknek és eladóknak. Tehát: e rovatainkat első ízben a december 12-i, keddi Népszabadságban találja meg az olvasó.

Tollforgató-fesztivál '90

Háromnapos sajtófesztivált rendez a jövő nyáron a Hungexpo a vásárváros területén — jelentették be tegnap a Magyar Újságírók Országos Szövetsége és a Hungexpo közös sajtótájékoztatóján. Azt is elmondták: a június 22. és 24. között tartandó találkozó sok szempontból hasonló lesz azokhoz, amelyeket Nyugat-Európa és néhány szocialista ország rendezni szokott. Első alkalommal megrendezendő fesztiválunkra — a külföldi gyakorlattól eltérően — valamennyi, az esemény időpontjában létező hazai orgánum hivatalos lesz. *Rózsa B. György* fesztiváligazgató kérte is az újonnan indult, illetve az elkövetkező nónapokban indítani tervezett lapokat, ha nem kapnak a rendezőktől névre szóló meghívót, keressék a kapcsolatot a Hungexpóval.

A juniálissal, ismert hazai és külföldi együttesek fellépésével fűszerezett vigadalom jó alkalomnak ígérkezik arra, hogy az amúgy versengő lapok munkatársai is megismerkedhessenek egymással, megbeszéljék közös gondjaikat. De ami a legfontosabb, a szakma személyesen találkozhat az olvasókkal; ötleteket, kéréseket kaphat. S alkalom lesz ez a versengésre is, hogy melyik szerkesztőség tud nagyobb közönséget érdeklő műsort szervezni önmaga és a lap által képviselt célok népszerűsítésére.

F. Gy. A.

Tallózó – új kiadóval

(Munkatársunktól.)

Változik a Tallózó, az idén indult közéleti lapszemle. *Andai György*, a hetilap főszerkesztője a tegnapi sajtótájékoztatón egyebek között elmondta: mostantól nem a Hátter Kft., hanem a Reform Hírmagazin Részvénytársaság kiadásában jelenik meg a lap. A hazai napi- és hetilapok legizgalmasabb, leginkább közérdeklődésre számot tartó írásaiból gazdag válogatást közlő újság az eddiginél mozgalmasabb új tipográfiával jelenik meg. Megtudtuk azt is, hogy — gazdasági kényszerűségből — a Tallózó tetrjedelme átmenetileg 48 oldalra csökken, az ára viszont 29 forint marad.

A Reform Hírmagazin Rt. hárommillió forintot áldozott a Tallózó megvételére. A részvénytársaság vezérigazgatója, *Tőke Péter* lépésüket azzal indokolta, hogy fantáziát látnak ebben a vállalkozásban, és bíznak példányszámának növekedésében.

Kedvezményes fenyőfavásár nyugdíjasoknak

Szombaton öt helyen tartja nyitva piacait a Magyar Demokrata Fórum szervezőirodája. A piacokon elsősorban hazai zöldségféléket, gyümölcsöt lehet kapni, és — a Délker kedvezményes akciójában — árusítanak mandarint 36 forintért, narancsot 40 forintért és banánt 55 forintért kilogrammonként.

Az MDF ezen a napon a metró Határ úti megállója melletti és a Komjádi uszoda előtti autóparkolóban, a HÉV békásmegyeri megállója melletti Csobánka téren, a Klauzál téri csarnok autóparkolójában, valamint a Kelenföldi pályaudvarhoz közeli Vahot utcai autóparkolóban szervezi a piacot.

A Határ úti piacon termelői áron különféle szörpöket és egyéb palackos italokat is árusítanak. Ugyanitt — a vidéki termelők ígérete szerint — fenyőfavásárt is rendeznek. A nyugdíjasoknak — az október havi nyugdíjszelvény bemutatása ellenében — a fákat az árusoknál kiírt áraknál olcsóbban adják. (MTI)

ELHÚZÓDÓ VITÁK

— Kicsit később kezdődik a litánia, asszonyok, a plébános úr még nem jött vissza a népfrontból...

BALÁZS-PIRI BALÁZS KARIKATÚRÁJA

Aranytollas újságírók

A magyar sajtó napja alkalmából rendezett ünnepségen Bencsik Gábor főtitkár elmondta, hogy a szövetség közgyűlésének jóváhagyásával az idén még december 7-én emlékeznek meg a sajtónapról, de 1990-ben és a továbbiakban már március 15-én, a szabad sajtó napján tartják meg a hagyományos sajtónapot. Ezt követően *Ritter Aladár*, a MÚOSZ tiszteletbeli elnöke átnyújtotta a szövetség 1989. évi Aranytoll kitüntetéseit. Életművükért e kitüntetésben részesültek: *Csikós Balázs* (Kelet-Magyarország), *Garamvölgyi István* (Figyelő), *Katócsné Nóti Ilona* (Esti Hírlap), *Kőbányai György* (Mai Nap), *Magyar Ferenc* (Új Ember), *Markovits László* (MTI), *Nagy József* (Népsport), *Péterfi István* (Magyar Rádió), *Szurok János* (Magyar Televízió), *Varga Dezső* (Békés Megyei Népújság) és *Vértessy Sándor* (Magyar Televízió). (MTI)

Az egészséges gyermekekért

A Rolitron Alapítvány nyertesei

(Munkatársunktól.)

Sokan találkozhattak az elmúlt hónapokban a *Rolitron Alapítvány* pici gyermekkezet ábrázoló százforintos adományjegyével. Aki megvásárolta, ezzel a tettével egy mozgásközpont felépítését támogatta. Az adományjegyekből eddig csaknem 44 ezret adtak el, s miként az akcióban meghirdették, a befolyt összeg tíz százalékáért ajándékot vásároltak és sorsoltak ki, összesen ötvenkettőt. A Rolitronnál tegnap rendezett sorsolásról a három fődíjat tesszük közzé. A Dacia személygépkocsit a 117 353, a 25 ezer forintos lakásnyeremény-betétkönyvet a 054 904, a 25 ezer forintos IBUSZ-utalványt pedig a 047 063-as adományjegy vásárlója nyerte. A teljes lista az Állami Biztosító irodáiban és a Rolitron-központban tekinthető meg. A gyermekek egészségéért indult akció folytatódik.

HELYREIGAZÍTÁS

Lapunk 1989. december 2-i számában Miamiba letelepedési engedély kell című cikkünkben pontatlanságok szerepeltek. A Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság igazgatásrendészeti csoportfőnökségének útlevélosztálya által 1989. december 1-jén megtartott értekezletén a következő hangzott el:

„A ki- és bevándorlásról szóló törvény szerint a bevándorlás nem tekinthető alapvető állampolgári jognak. A bevándorlást kérelmezni kell, ami akkor engedélyezhető, ha annak törvényben meghatározott akadálya nincs. A külügyi szolgálati útlevelet a Külügyminisztérium, a magánútlevelet az igénylő állandó lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányság, a hajós szolgálati útlevelet pedig január 1-jétől a Budapesti Rendőr-főkapitányság V. kerületi rendőrkapitánysága adja ki."

Hild József építész

PEST ÉPÍTÉSZE

Kétszáz éve született Hild József

Hild József életének már évszámai is jelzik, hogy munkássága a reformkort, a magyarországi polgári fejlődés megindulásának forrongó korszakát öleli fel. Kétszáz esztendővel ezelőtt, 1789. december 8-án született és a kiegyezés évében, 1867. március 6-án halt meg.

A reformkori Pest kétségtelenül legtöbbet építő mestere volt. Édesapja, Hild János a tüzérkaszárnyának készült pesti Újépület építésének vezetését vállalva telepedett le Pesten, s maga is jelentős mestere volt korának. Ő tervezte a pesti Szépítő Bizottság több évtizedes tevékenységének alapját képező pesti városszabályozási tervet, s több épületet emeltek elképzelései szerint. Ránk maradtak meg nem valósult nagyszabású tervei a Nemzeti Múzeum és a pesti színház építésére is.

Hild József a kor szokása szerint az építészeti ismereteket atyja mellett kezdte elsajátítani, majd Bécsben a Képzőművészeti Akadémiát látogatta. A francia származású bécsi építész, Charles Moreau mellett dolgozott, amikor 1811-ben apja halála miatt visszatért Pestre, és annak munkáit folytatta.

1816 körül két évet töltött Itáliában, s 1818-tól rendszeresen szerepelnek tervei a pesti Szépítő Bizottsághoz beadott építési engedélyek között, édesanyja özvegyi mesterjogán. A pesti kőműves céh csak 1844-ben veszi fel tagjai közé, mivel „mind theoriai mind gyakorlati elmetehetségeit nemcsak mint építész, hanem úgy is, mint építőmester a köztudomás szerint kitűnőleg bebizonyította... miután a helybeli kőművesek Czéhe folyamodónak e városban fennálló építményeit ugyanannyi remekművek gyanánt fogadván el, ugyanazok tanácsilag is ollyanoknak nyilvánítattak; ezeknél fogva folyamodó kőműves mesternek felvétetik..."

Hild épületei valóban jelentős részét képezték az új Pestnek. Több mint 900 épület köthető nevéhez a pesti Szépítő Bizottság építési engedélyezési anyagából. Ezek legnagyobb része lakóház, a földszintes, zárt sorú épületektől a háromemeletes bérházakig igen széles skálán.

Úgy tűnik, első jelentős sikerét a Diana fürdő és szálloda építésével aratta 1822-ben. A Duna-parton, a mai Belügyminisztérium helyén épült ház az egykori Kirakodó tér palotasorának első láncszeme, melynek mintáját követve a következő húsz évben kiépül a Dunára nyíló, európai léptékű tér, a klasszicista Pest legvonzóbb városképi együttese. A teret dél felől a Kereskedők háza, a Lloyd palota zárta le. Északi lezárásaként pedig — nagyjából a mai Tudományos Akadémia telkére — két változatban is tervezett új Harmincadhivatalt Hild József, Széchenyi István megbízásából.

Széchenyi és Hild kapcsolatáról kevés adatunk van. „A szívből buzog minden — Magyarország szíve Pest — és Buda. A szegény szív persze poros és piszkos, ezen nem változtathatunk, de annál többet segíthetünk rajta. „A Szívet nem helyezhetem máshová, de megszépíthetem." írja 1829-ben Széchenyi, s úgy tűnik, városépítő-szépítő törekvéseiben mindig megbízható közreműdőre talált Hild Józsefben. Széchenyi kezdeményezésére építette a Magyar Gazdasági Egyesület gazdag téralakítású székházát, a Köztelek házat (ma Üllői út 25.), s készített nagyszerű színháztervet egy, Széchenyi által ideálisnak talált Duna-parti telekre.

Főurak palotái, mint a Cziráky-palota (elpusztult), a Marczibányi palota (Október 6. u. 7.) mellett, polgári megrendelők számára építette a Tänzer házat (Akadémia u. 3.), a Károlyi-Trattner házat (Petőfi S. u. 3.) és sok más épületet.

Hild épített villákat (saját nyaralója, Budakeszi út 38.); nyaralószállókat (Fácán vendéglő, Bartl nyaralószálló); szállodákat (az elpusztult Angol királynő szálló, a Tigris szálló a Nádor utcában); gyárakat (Valero gyár; hengermalom). Nevéhez fűződik a volt Mária Terézia laktanya hatalmas épülettömbje, Budán a Császárfürdő fürdőből, szállóból, kórházból és kórházkápolnából álló épületegyüttese.

Vidéki épületei közül a bajnai, a gyömrői, az elpusztult tápiószentmártoni kastély jelentősebbek.

A korszak legnagyobb szabású templomépületei kétségtelenül Hild József nevéhez köthetők. Hihetetlen tervezői, szervezői munka eredményeként épült 1831 és 1837 között az egri székesegyház, ugyanezekben az években a szatmárnémeti főtemplom, 1836-ban kezdik a ceglédi református templom építését (befejezésére csak a századfordulón került sor).

Az esztergomi székesegyház megkezdett építkezését Hild fejezte be a kupola, az előcsarnok felépítésével, a homlokzat mai architektúrájának kialakításával. Ő tervezte és el is kezdte építeni a városképi szempontból is nagy jelentőségű Lipótvárosi plébániatemplomot, a mai Bazilikát.

Az 1890-es évek közepétől Hild műveiben feltűnnek romantikába hajló vonások is — a pesti Hermina kápolna, az esztergomi Takarékpénztár háza, még később az esztergomi papnevelde már átalakuló korszakának tanúi.

Hild József egyike azon kevés hazai építőművésznek, akinek életművét részletesen feldolgozták, pályaképe, építészeti fejlődése tisztán áll előttünk. Nagy építész volt, akinek azonban sok műve sajnálatos módon elpusztult; ennek ellenére neki köszönhetjük, hogy a reformkori Pest kiegyensúlyozott, művészi városképet kapott, mely a mai napig meghatározza városunk arculatát.

Horváth Alice

Az esztergomi székesegyház.

HILD JÓZSEF

KULDJÖN EGY KÉPET!

Egy régi pesti kórház

Valaha a mai Jókai utcát Gyár utcának hívták. A Gyár utca és Aradi utca sarkán pedig jókora kertes telek állott. És ennek 4338 négyzetméteres részén építette fel Hild József 1840 augusztusától novemberéig (!), tehát alig négy hónap alatt az egyemeletes zsidókórházat. A „gyógyhelyet" ünnepélyes keretek között József nádor személyesen nyitotta meg. A Nemzeti Újság erről így írt: „A Therésia-külvárosban újonnan épült pesti izraelita kórháznak zárköve tétetett le. Főherczeg József nádor ő fensége vala e kegyes foglalkozást végbe vinni a tömeg gyülekezete mellett. A nép ‚éljen'-t harsoga. Az ünnepély tábori zene mellett és taraczkok moraja közt fényesen tartaték meg. Ezután Ő főhsége megtekinté a kórházat, melyről a legnagyobb dicsérettel szólott."

Az épület főbejárata a Gyár utca felől nyílt, s az utcára a magasföldszintről nyolc, az emeletről 13 ablak nézett. Az épület négy nagy kórteremből (12–12 beteg számára), egy 6 ágyas és öt 4 ágyas szobából állott. Alapterületük összesen 576 négyzetméter volt.

A kórház árnyas kertje – a korabeli telekkönyv szerint a jelenlegi Lenin körúton terült el, és 2160 négyzetméteren nyújtott enyhet, gyógyító nyugalmat a járó betegek számára.

A betegek akkor még nem voltak kórismérvük szerint elkülönítve; egymás mellett feküdtek a bel-, a seb- és a szembetegek.

Sebészeti műtőhelyiség az épületben nem volt, a kórteremben, az ágyon operáltak. Az ország legkiválóbb orvosai működtek itt, a legsúlyosabb esetekhez Balassa János professzort, a nőbetegekhez pedig Semmelweis Ignácot hívták meg.

A kórház jelentőségét jól mutatja az alábbi eset. 1865. augusztus 29-én, 18 évi szünet után, Liszt Ferenc a pesti Vigadóban hangversenyt adott. Bevételéből a kórháznak is juttatott. Erzsébet királyné pontosan egy év múlva látogatott el a Gyár utcába.

„A nagy cholerajárvány idején ágyról ágyra járván teljes megelégedéssel nyilatkozott úgy az ápolás, mint az intézetben észlelt tisztaság felett." Ugyanebben az évben Stahl német, Wattmann és Billroth osztrák professzorok, Cremieux francia miniszter tisztelték meg érdeklődésükkel az intézményt. A kórház igazgatója dr. Rózsay József akadémikus volt.

A kórházról eddig semmilyen kép nem került elő; tudomásunk szerint a korabeli lapok nem publikálták az épület rajzát. A Pesten készült könyomatos kép – köszönet érte dr. Breza Lászlónak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főosztályvezetőjének –, nemcsak a kórházat, hanem a reformkor hangulatát árasztó szép környezetet is ábrázolja. Külön érdekesség az a hordszék, amelyben nyilván egy járóképtelen beteget visznek a „spitálba".

Dr. Csillag István
kandidátus

OBZOR III.

Utazás: egyénileg
10 nap, 9 éj
Indulási időpontok: 1983. szeptember 5. — szeptember 23.
Részvételi díj: 1850,— Ft—2500,— Ft
gyermekeknek: 1300,— Ft—1600,— Ft

OBZOR IV. (faház)

Utazás: egyénileg
8 nap, 7 éj
Indulási időpontok: 1983. szeptember 6—27.
Részvételi díj: 750,— Ft—1020,— Ft
gyermekeknek: 500,— Ft—650,— Ft

KAMCSIJA II. (Raj Camping)

Utazás: egyénileg
8 nap, 7 éj
Indulási időpontok: 1983. szeptember 5—19.
Részvételi díj: 1700,— Ft—2000,— Ft
gyermekeknek: 1200,— Ft—1300,— Ft

OÁZIS II.

Utazás: egyénileg
10 nap, 9 éj
Indulási időpontok: 1983. szeptember 5—23.

TUZLATA (motel) I.

Utazás: egyénileg vagy repülőgé
8 nap, 7 éj
Indulási időpontok: 1983. szep
ber 1—15.
Részvételi díj: 1300,— Ft (egyén
gyermekeknek: 1050,— Ft
3410,— Ft (repülővel)
gyermekeknek: 2810,— Ft

TUZLATA (faház) II.

Utazás: egyénileg
8 nap, 7 éj
Indulási időpontok: 1983. szep
ber 1—15.
Részvételi díj: 1350—1500,— Ft
gyermekeknek: 950—1100,— Ft

TUZLATA (faház) III.

Utazás: egyénileg
8 nap, 7 éj
Indulási időpontok: 1983. augu
29—szeptember 12.
Részvételi díj: 1500,— Ft
gyermekeknek: 1100,— Ft

Utazás: repülőgéppel

Részvételi díj: 1570,— Ft

HILD JÁNOS

7/1021

1981.XII.1.Televizió 18.25
Pannon krónika

- A jó körülmények megteremtése nagyon fontos például a települések arculatának funkciójának kialakitásakr is, mert hiszen az a környezet, ahol élünk és dolgozunk hangulat terentő tényező. Idén Nagykanizsa is megkapta a Hild János emlékérmet. A kanizsaiak a harmónikus városfejlesztésért és a település karakterének megőrzéséért kapták ezt az elismerést. Most kedves nézőink egy rövid őszi sétára hivjuk önöket, Nagykanizsára.

-

Hild József, építész (1789-1867).

a Kugler-Gerbeaud cukrászda.

1 1. Az épület korabeli rajza Hild József átépítése után, 1860 körül

2 2. A Kugler cukrászda az 1870-es évek végén

3 3. Klösz György felvétele az 1870-es évek végéről

4 4. Az épület a délnyugati portál átépítése után 1935-ben

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 22-old.

HILD József

TÓTH Antal: A Pesti Vármegyeháza. 2.bőv.kiad. bev.
Zádor Anna. Bp. : Pest M.Tcs., 1990

32.p.
41.p.– az el nem épült terveiről
55.p.

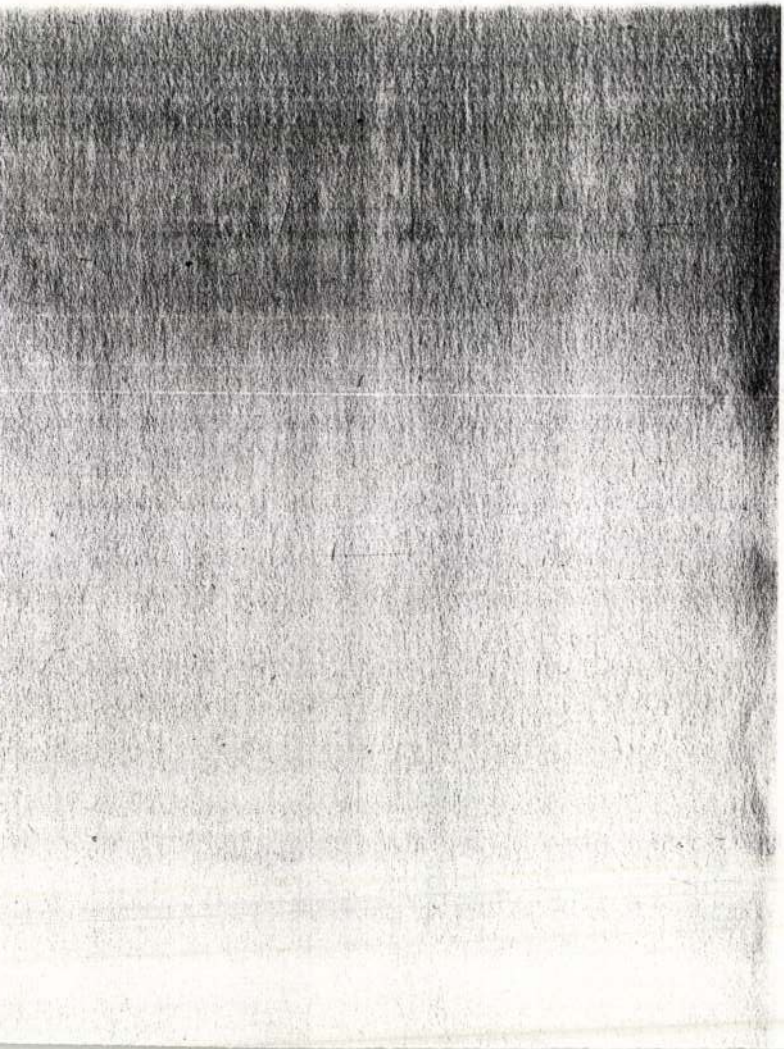

HILD József

Esztergom, Széchenyi tér 21. Takarékpénzát

1860-1862

PROKOPPNÉ Stengl Marianna: Esztergom-Belváros : Műemléki séta. Esztergom : Gran Tours, 1993
30-33. ill.

Deák Ferenc u. 2. - 1853 97-100. és ill.

Hild József, építész. (1789-1867).

Borsos Miklós szobrászművész életművét bemutató győri házat 1811-ben építette ujjá Hild József, klasszicista stílusban.

Pillanatkép.

1984. jan. 27. 3-műsor, 12:55 (V Gné).

Hild József, építész, (1789–1864).

Varga Vera: Magyar műemlékvédelem, avagy teremtsünk a századelő-ronjain „újértéktelenséget". (Néhány gondolat az egykori és a mai Gresham palotáról).

A Gresham palota helyen, a pesti „Rakpiac"-on eredetileg Dejon Antal, majd 1833-tól Nákó János kétemeletes palotája állt, ~~majd 18~~ amelyet Hild József épített 1827-ben, illetve 1869-ben Pucher József egy harmadik szinttel bővített.

Művészet, 1989., 11–12., 82-old.

M.D.K.

Hild [József]. építőmester

„Mint Pesten vannak, olyan tökéletes szép ízlésben épített polgárházakat, legyen Hild díszére mondva, sehol sem, láttam; de Londonban kevésbé szépek ezeztetés velem, hogy a hatás nem magától a széptől, de a csoportorattul függ. ./.

Szemere Bertalan: Utazás Külföldön, II.köt. Nagy Britannia s Irland, Németalföld, Belgium, Rajnavidék és Helvétzia
Pest, 1845, Geibel Károly, 2.bőv.kiad.289 l.

13.ol

M.D.K.

Hild [József], építőmester

... s forrón ohajtom, bár aron épitésre necsak házak, de csoportoratok s utczák rajza s épitése bizatnék."

Szemere Bertalan: Utazás Külföldön, II.köt. Nagy Britannia s Irland, Németalföld, Belgium, Rajnavidék és Helvétzia

Pest, 1845, Geibel Károly, 2.bőv.kiad.289 l.

13.c

HILD József

Kunhegyes, ref.

VÁRADY József: Tiszántúl református templomai. I-II.köt. Debrecen [Sajószentpéter] : Borsodi Református Egyházmegye, 1991 268-271., ill.

HILD József

Helikon, 199-200. p.
1991 1/2.

ka példán kivül csak a ki
és egy igen szük, kifinom
izlését formálja át. A ki
tendenciára: kevesebb, si
harmónikus, világos szine

Az 1907. évi Tavaszi
sabb iparmüvészeti izlésf
teljes lakásokat mutattak
a reményében, hogy az egy
mintája elterjed ... Egy
háromszobás és egy kétszo
szobás lakás ebédlője ele

HILD József

AZ ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZ LEÉGETT KELETI TETŐSZERKEZETÉNEK ELMÉLETI REKONSTRUKCIÓJA

Műemlékvédelem
1994/2.

BEVEZETÉS

Az esztergomi Főszékesegyház tetőzetének keleti része az 1993. szeptember 4-éről 5-ére virradó éjjel tűzvész áldozatává vált.

A leégett tetőszerkezet az 1989 januárjában végzett építészettörténeti vizsgálatok megállapítása szerint a Főszékesegyház klasszicista építési korszakából származott, és eredeti formájában állt fenn másfél évszázadon át. Az

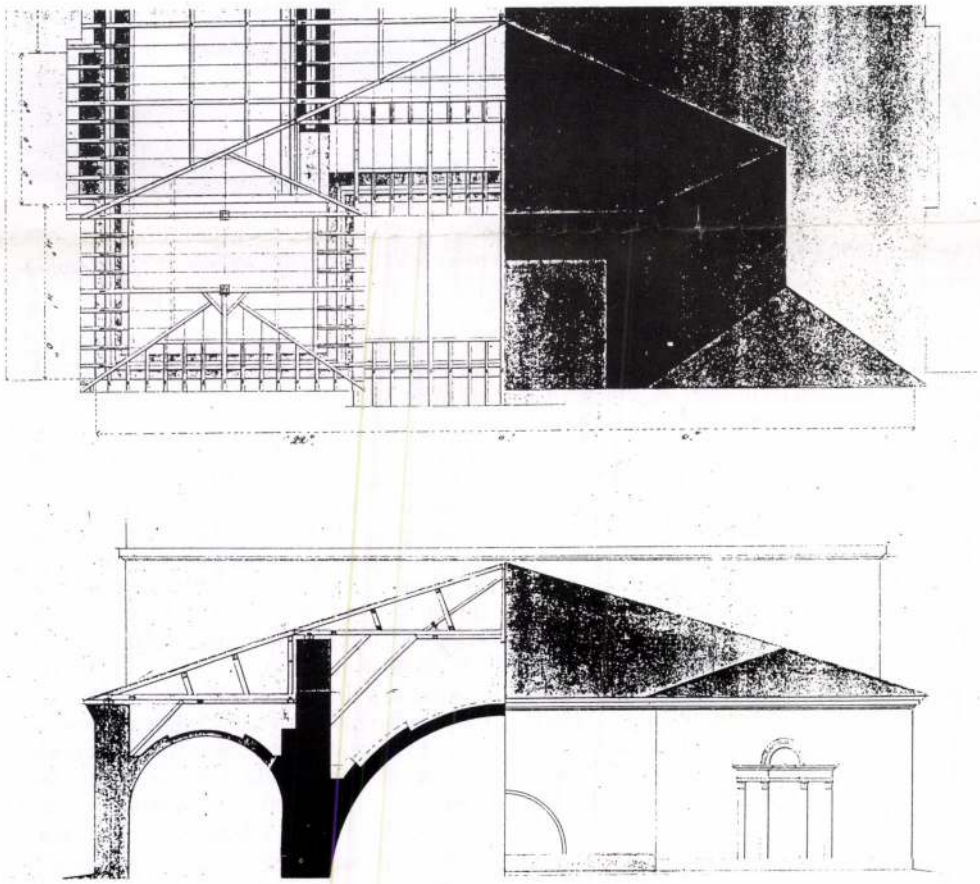

1. Esztergom, Főszékesegyház. Kühnel Pál tetőzetterve; részlet (OMvH Tervtár)

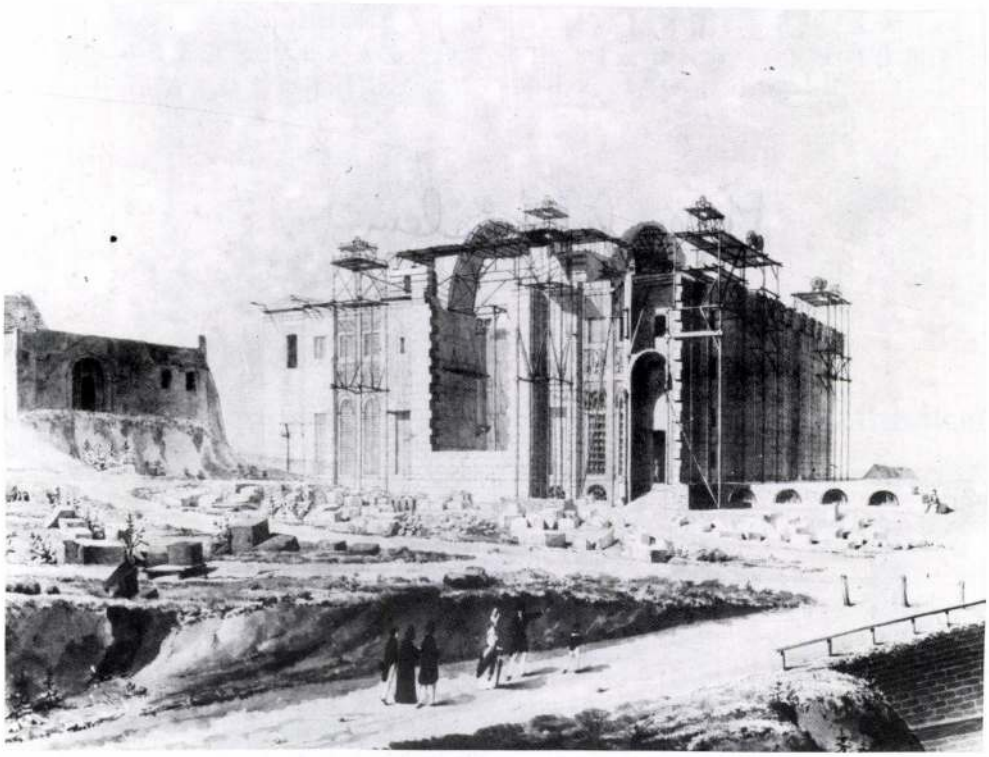

2. Az épülőfélben levő templom 1829-ben. A szentély felett ideiglenes tetőzet (Johann Anninger rajza. Esztergom, Balassa Bálint Múzeum)

elpusztult szerkezet történeti jelentősége indokolta a fellelhető építészettörténeti dokumentációs anyag áttekintését, az elméleti rekonstrukciót, valamint műemléki helyreállítási javaslat elkészítését.

A tetőszerkezet elméleti rekonstrukciójának alapjául a szerző helyszíni vázlatai és felmérése szolgáltak.[1]

A rekonstrukciós rajzok készítéséhez H. Nándori Klára, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal építésze rendelkezésre bocsátotta azokat a fényképeket és felmérési rajzokat, amelyeket közvetlenül a tűzvész után a helyszínen készített munkatársaival, Tóth Ibolya és Deák Zoltán építészekkel. Ezért e helyen köszönetet kell mondanunk. A rekonstrukció dokumentációját az Országos Műemlékvédelmi Hivatal megbízásából készítettük.

A FŐSZÉKESEGYHÁZ TETŐZETÉRE VONATKOZÓ FONTOSABB ÉPÍTÉSI ADATOK

A mai esztergomi Főszékesegyház építésének előkészítését 1820-ban kezdték meg, az alapkövet 1822. április 23-án tették le.[2]

Az építkezés Kühnel Pál kismartoni származású építész tervei alapján indult. Kühnel végleges tervének tömegét a Bramante-hatást mutató kupola tömege, illetve a félig attikafalak mögé rejtett, alacsony hajlású nyeregtető fedte volna le.[3]

Kühnel Pál halála után, 1823 és 1831 között, az építkezést Packh János építész vezette tovább, aki a terveket saját elképzelései szerint módosította. Ezen idő alatt elkészült az altemplom, a Bakócz-kápolna áthelyezése (1823), a Főszékesegyház körítő falainak nagy része a főpárkány magasságáig, a Szent István-kápolna, a kupolát hordó négy nagy pillér és a közöttük levő ívezetek nagy része.

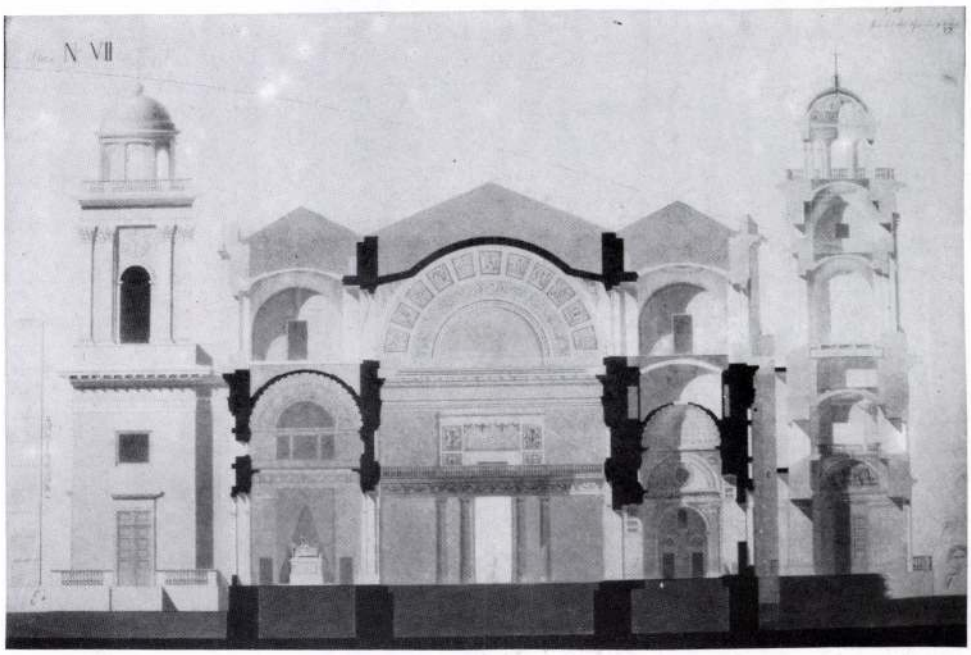

3. Esztergom, Főszékesegyház. A főhajó keresztmetszete (Packh János 1832. októberi tervváltozata. Esztergom, Prímási Levéltár)

Amikor 1831. szeptember 13-án elhunyt Rudnay Sándor prímás, az esztergomi érseki székhely újjáteremtője, az építkezés is félbeszakadt.

1831 és 1839 között az esztergomi érseki széket nem töltötték be; nem utolsósorban azért sem, mert így az érsekség jövedelmei az államkincstárba kerültek. A káptalan ismételt sürgetésére sem folytatták a templom építését.

Packh János időközben több részletes tervváltozatot készített a bazilika folytatására, statikai számításokat végzett a székesegyház kupolájának tervezéséhez.[4]

Végleges, 1832 novemberében készült tervváltozatán a székesegyház tömegét felül attikafallal zárta le, és az attikafal mögé rejtett, három, a hossztengellyel párhuzamos gerincű, lapos sátortetővel fedte le a templomhajókat. Ennek a megoldásnak a kivitelezéséhez készített vázlatai is fennmaradtak.

A tervezett fedélszékek azonban nem valósultak meg. Az építkezés szüneteltetésének hosszú évei alatt legalább a meglevő épületrészek védelméről akartak gondoskodni, így pl. fennmaradt 1837-ből egy ideiglenes tetőzet terve is.

Az új érsek, Kopácsy József kinevezése (1838. dec. 15.) után folytatni akarták a munkákat. 1839 tavaszán azonban Packh meghalt, s Kopácsy – valószínűleg az Egri Székesegyház építésének sikerét látva – Hild Józsefet bízta meg a munkák folytatásával.[5]

Hild József 1839 november 6-án utazott Esztergomba[6], megvizsgálta az építkezést, és átvett néhány Packh- és Nobile-féle tervet[7]. Az adottságok felhasználása mellett néhány jelentős változást hajtott végre az épületen. Miután az építkezés dinamizmusa már korábban, Rudnay Sándor érsek halálakor megtört, s Hild idejében szinte biztossá vált, hogy a nagyszabású épületegyüttesből csupán a székesegyház valósulhat meg, Hild a templomhajó tömegét összefogta és egységesítette, építészeti részleteit leegyszerűsítette, de egyben azokat markánsabbá is tette.[6]

A templom tömegét lezáró attikafalat felmagasította, s mögötte teljesen elrejtette a tetőzetet.

Hild lemondott az oldalterek feletti emeleti térrészek beépítéséről, ezzel biztosította a főhajó oldalsó, közvetlen megvilágítását. A

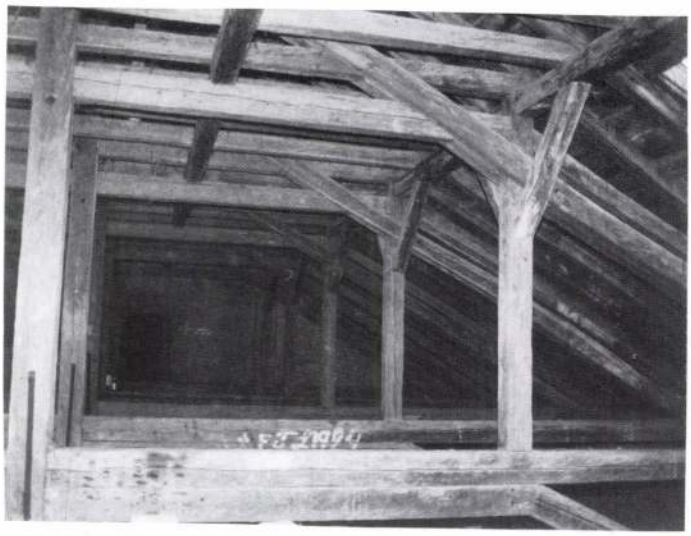

4. A Főszékesegyház keleti főhajójának tetőszerkezete. Nézet kelet felé (1989. január)

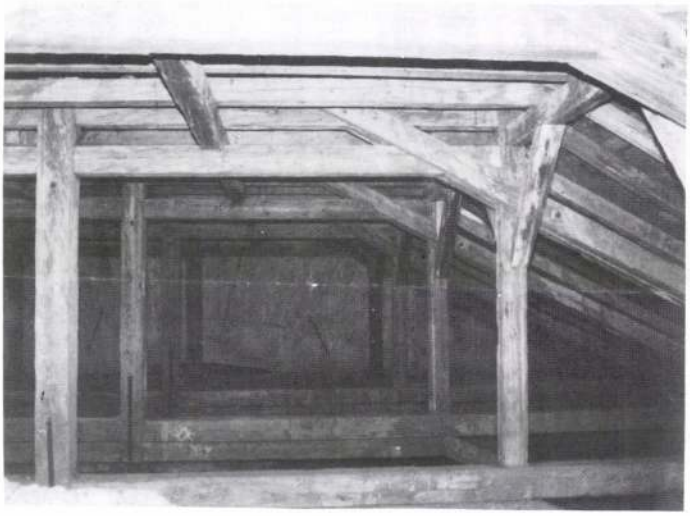

5. A Főszékesegyház keleti főhajójának tetőszerkezete. Nézet nyugat felé (1989. január)

tető kialakításánál így elmaradt a hosszú belső vápa, a „mellékhajók" tetőzetét kis hajlású, félnyeregtetővel oldotta meg, a szélek felé vízelvezetéssel.

1840. április 23-án kötött szerződést Kopácsy József érsekkel az építkezés továbbfolytatására.[8] A szerződésben vállalta a falak felépítését a főpárkányig, a kupola felépítését, a tető felállítását, a propyleum befejezését és a két torony felépítését abban a reményben, hogy az építkezés 1845-ben befejeződik.

6. Mellékállás

A munkákat az általa készített és a prímás által jóváhagyott tervek szerint kezdte meg, ezek tehát az 1839-ről 1840-re forduló télen keletkeztek.

A teljes új tetőszerkezet 1845 augusztusára valószínűleg elkészült. Ekkor helyezték el a kupola keresztjét, s az ebben elhelyezett emlékirat szövege a tető befejezésére is utalhat.

Bizonyos, hogy 1847 szeptemberében, Kopácsy érsek halálakor már az egész épület

tető alatt volt, hiszen a szentély mennyezetképének festésével már 1846. nov. 1-jén megbízták Ludwig Moralt müncheni festőt, s a festő és a stukkátor folyamatosan dolgozott 1848-ban is, amikor Hild előterjesztette az építkezés befejezéséhez szükséges további munkák költségvetését.

Kopácsy érsek idején fejezte be Hild a bazilika nyugati homlokzatát, amelyre az érsek kívánságára vésték fel a „QVAE SURSUM SUNT QVERITE" feliratot, majd 1849-től folytatta Hild József a tornyok építését, már Scitovszky János prímás idején.[9]

1856. augusztus 31-én felszentelték a templomot, melynek belső tere lényegében elkészült.

A keleti oszlopcsarnok építését szintén Hild József kezdte el, befejezése és díszítése azonban már Lippert József építész nevéhez fűződik, aki Hild örökébe lépett annak halála, 1867 után. A teljes befejezés jelképeként a Főszékesegyház záró- követ 1869. november 1-jén helyezte el Simor János érsek.

Az esztergomi Főszékesegyház főhajójának és szentélyének tetőszerkezete tehát nagy valószínűséggel 1841 és 1845 között épült. A szerkezet közel másfél évszázadon keresztül lényeges meghibásodás nélkül létezett, és épségben vészelte át a II. világháborút is annak ellenére, hogy a falai és maga a kupola tetőzete is sérült.[10]

A kupola helyreállítását dr. Csonka Pál tervezte, 1846–47-ben készült el. Sem a korábbi, sem a II. világháború utáni helyreállításnak a dokumentációjában, sem az épület 1974-ben befejezett tatarozásának anyagában nem találtunk a tetőszerkezet felmé- résére vagy változtatására utaló rajzokat.

Ebben a helyzetben a tetőszerkezet dokumentálásának és a helyreállítási tervek gyors elkészítésének érdekében a korábbi tanulmányokra támaszkodó elméleti rekonstrukció látszott a legcélszerűbbnek.

A FŐSZÉKESEGYHÁZ ELPUSZTULT KELETI TETŐZETÉNEK ELMÉLETI REKONSTRUKCIÓJA

Szerkezeti leírás

Tetőidom. A főhajó fölött a nyeregtető szélessége kb. 25,60 m, hossza kb. 22,0 m, a szimmetrikus tetősíkok lejtésszöge 27°5'54". A

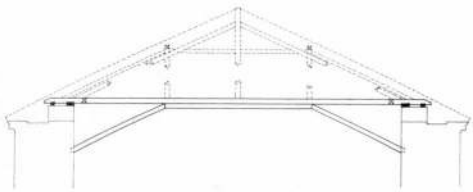

7. „A" feszítőmű

főhajó nyeregtetője nyugaton a kupola alépítményéhez csatlakozik, keleten pedig nekifut a bejárat előtti oszlopcsarnok kiemelkedő hátfalának, itt csatlakoznak hozzá a keresztszárnyak félnyeregtetői.

Az északi félnyeregtető ereszhossza kb. 7,30 m, mélysége 9,67 m, tetősíkjának lejtésszöge 27°34'30".

A déli félnyeregtető ereszhossza kb. 7,35 m, mélysége 10,16 m. A tetősík lejtésszöge 26°25'46". Az ereszeknél egyik tetőfelületen sem alakítottak ki vízcsendesítőt.

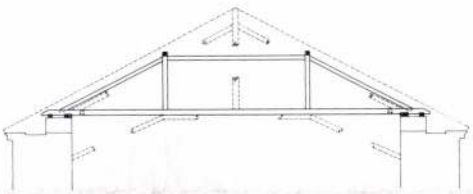

8. „B" feszítőmű

A tető fedése a főhajó felett is és a keresztszárnyak felett is kettős cserépfedés volt, amelyet hézagosan rakott deszkázásra fektettek.

Az ereszek lefedését széles rézbádog fedéssel oldották meg. A gerinc lefedése is, valamint a nyugati és keleti falcsatlakozás is rézlemezzel volt kialakítva.

A FŐHAJÓ TETŐSZERKEZETE

A tetőszerkezet szarugerendáinak tengelytávolsága 86–90 cm volt (24 szaruköz, 25

9. „C" függesztőmű

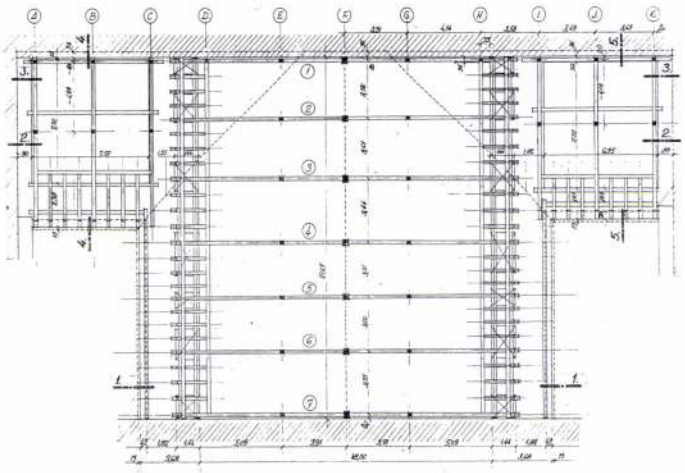

10. A Főszékesegyház leégett tetőszerkezetének elméleti rekonstrukciója: alaprajz a kötőgerendák szintjén (A szerző rekonstrukciós rajza, 1993. szeptember)

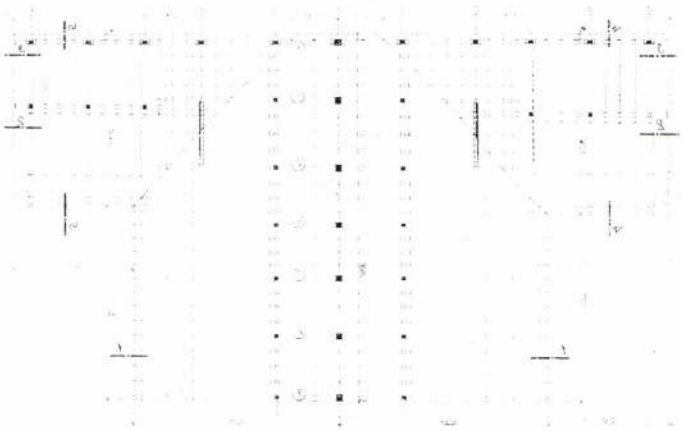

11. A Főszékesegyház leégett tetőszerkezetének elméleti rekonstrukciója: szarugerendák elrendezése, derék- és taréjszelemenek (A szerző rekonstrukciós rajza, 1993. szeptember)

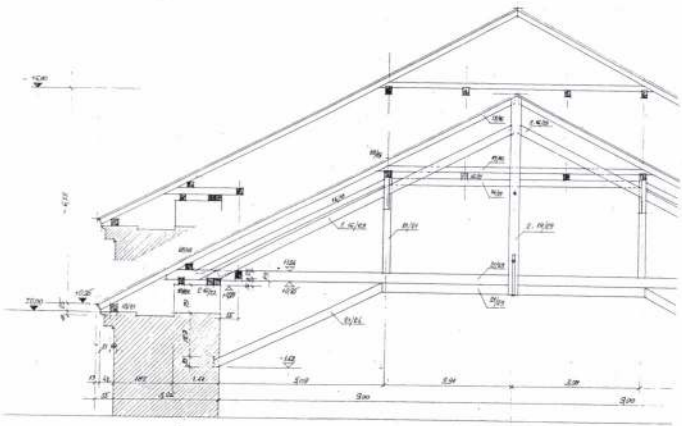

12. A Főszékesegyház leégett tetőszerkezetének elméleti rekonstrukciója: általános fő- és mellékállás a főhajó mellett (A szerző rekonstrukciós rajza, 1993. szeptember)

db szaruállás). A főállások minden negyedik szaruállásban helyezkedtek el, egymástól 3,44–3,51 m távolságban. A végfalak mellé is főállásokat építettek, így összesen hét főállás volt (6 főállásköz).

A főállásokat, vagyis a tetőszerkezetet a hajó oldalfalainak belső sávjaira felépített zömök, a párkány szegélyétől számítva 80 cm magas téglapillérekre állították, így a belső szabad fesztáv 18,0 m-re csökkent. Ezen téglapillérek belső oldalán páros, a külső oldalán pedig szimpla sárgerenda fut végig a fal hosszában. A szarufákat a kötőgerendák szintjén váltógerendákra szerkesztett fiókgerendákhoz csatlakoztatták. A szarufák végeit az eresznél a párkányra fektetett talpszelemen, középen pedig derékszelemen támasztotta alá. A főállásokat kétállószékes kialakításban, három feszítővel merevítve alakították ki.

A kereszthajók tetőszerkezetét, vagyis szaruzatát és szelemenjeit a főhajó tetőszerkezetére aplikálták. A főhajó szarugerendái és főállásai csonkítás nélkül végigfutottak a mellékszárnyak szélességében is, és a mellékszárnyak szarufáit a főhajó szarura fektetett vápaszaruhoz csatlakoztatták.

A szerkezet részletes ismertetése

A *mellékszaruállások* torokgerendás kialakításúak voltak. A derékszelemenek a torokgerenda végeket támasztották alá. (Taréjszelemen hiányában ez a helyes szerkesztési mód, mert a szarufák felső szakasza a torokgerendával merev háromszöget alkot, ami a szerkezet jellegéből kialakuló vízszintes erőhatásokat kiegyensúlyozza. (A kb. 8,0 m hosszúságú torokgerendákat nagyjából a harmad pontokban belső szelemenek támasztották alá.

A szerkesztés rendjének tisztaságát kissé megzavarták a fiókgerendákra fektetett talpszelemenek, ezeket feltehetően a későbbi időkben fűzték a szarufák alá.

A *főszaruállásokat* három feszítőműből kialakított tartórendszerrel alakították ki.

A kötőgerenda alá szerkesztett „A" feszítőművet az oldalfalakra támasztották, a boltozat fölötti vonóvasakat feltehetően elsősorban a feszítőmű oldalnyomásának felvétele céljából építették be. A mellszorítót a kötőgerenda alá csavarozták.

Az „A" feszítőmű szerepe minden bizonnyal az volt, hogy a kötőgerendák fölött munkaszintet lehessen kialakítani, megkönnyítve így a fedélszék felállítását. A befejezett tetőszék erőjátékában ennek már csak másodlagos szerepe volt, inkább csak az aszimmetrikus terhelések időszakában lépett működésbe.

A derékszelemenek alátámasztását a mai értelmezés szerint is szokványos kettős feszítővel „B" oldották meg. Mivel a feszítőmű oszlopai jelentős távolságban álltak egymástól (7,80 m), ezért a közéjük szerkesztett vízszintes elemeket is – torokgerendákat, mellszorítót és a kötőgerendát – célszerűnek látták még középen is alátámasztani.

„C" A főállás tengelyében kialakított egyszeres függesztőmű hivatott az előző pontban említett vízszintes elemek alátámasztására. Ez az elsődleges szerepe, hiszen a taréjszelemen hiányában szelemen terhet nem kellett hordania. Másodlagos szerepe a főállás merevítése az esetleges aszimmetrikus terhelések esetén. A „C" függesztőmű az „A" feszítőművel együttesen tökéletesen megoldotta az aszimmetrikus terhek problémáját.

A „C" főállás szerkezeti kialakítása eltér a többitől, mert elemeit: a dúcokat és a függesztő oszlopot összecsavarozott páros gerendákból készítették, amelyek a dúcokat és az oszlopot keresztező elemeket közreveszik. A csomópontok így nagyon leegyszerűsödtek, ezáltal megvalósíthatták a korrekt szerkesztést és a tiszta erőjátékot.

A MELLÉKSZÁRNYAK TETŐSZERKEZETE

A mellékszárnyak feletti félnyeregtető a kor szerkesztési szabályait tekintve szokványosnak mondható. A torokgerendasorral merevített szarugerendákat középen ferde, a fal mellett pedig függőleges székoszlopokra állított szelemenek tartják. A fal melleti székoszlopsort egyik irányban a főállás tengelyébe eső torokgerenda, a másik irányban pedig a félmagasságban elhelyezett vízszintes gerendák merevítették a kihajlás veszélyének csökkentése céljából.

Az ereszt a túlnyújtott szarugerendákkal alakították ki, de a szarufák végeit nem talpszelemenre, hanem a fiókgerendák végére fektették. A fiókgerendákat a falra fektetett sárgerendákra, illetve a kötőgerendák közé illesztett váltógerendákra szerkesztették.

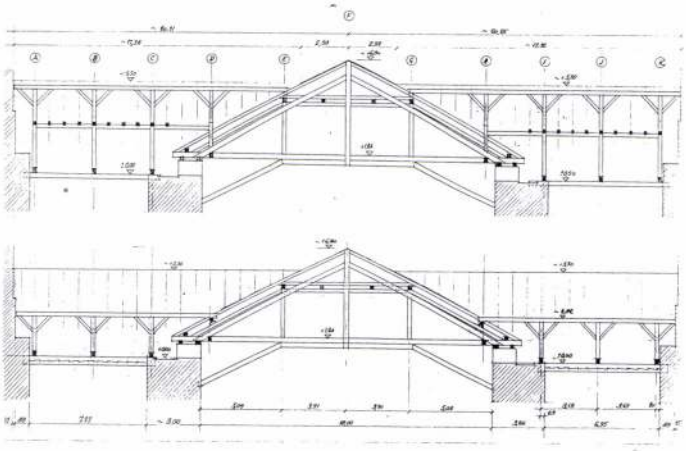

13. A Főszékesegyház leégett tetőszerkezetének elméleti rekonstrukciója: északi keresztszárny metszete (A szerző rekonstrukciós rajza, 1993. szeptember)

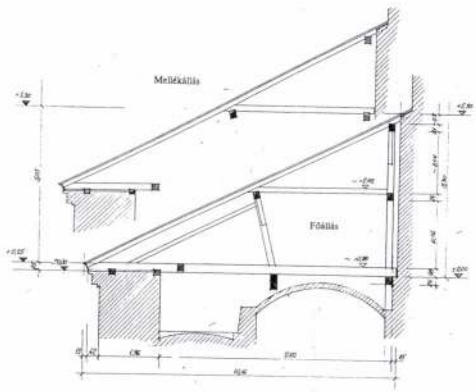

14. A Főszékesegyház leégett tetőszerkezetének elméleti rekonstrukciója: északi keresztszárny metszete (A szerző rekonstrukciós rajza, 1993. szeptember)

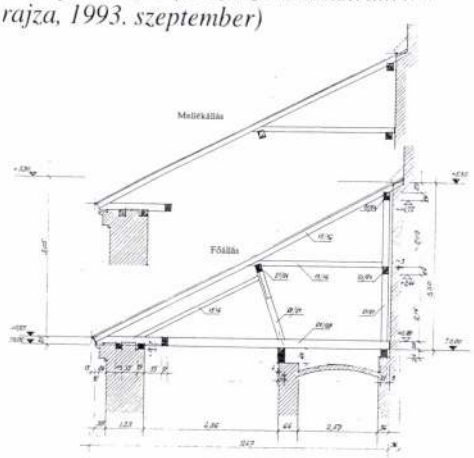

15. A Főszékesegyház leégett tetőszerkezetének elméleti rekonstrukciója: déli keresztszárny metszete (A szerző rekonstrukciós rajza, 1993. szeptember)

A főállásokban nem található feszítőmű. A belső székoszlopokat a kötőgerendákra állították, és a kötőgerendákat a székoszlopok közelében elhelyezett, fogazással magasított páros fagerendákkal támasztották alá. A szarufák tengelytávolsága 86–90 cm, a főállások távolsága (4–4 szaruközönként) 3,40–3,60 m volt.

A FŐSZÉKESEGYHÁZ TETŐZETÉNEK SZERKEZETI ÉRTÉKELÉSE ÉS JAVASLAT A SZERKEZET ÚJRAÉPÍTÉSÉRE

A XIX. század elején épült tetőszerkezetek nagyobbrészt úgynevezett dőltszékű fedélszékek voltak, követvén az előző évszázadok szerkezetépítési hagyományait. Állószékes fedélszékeket is építettek ezen időszakban, de lényegesen kisebb számban és többnyire csak a német hatást mutató területeken. Tevékenységének korai szakaszában Hild József is többnyire dőltszékes fedélszékeket épített, még nagyobb méretű épületein is. Ilyen tetőszerkezet található az Egri Székesegyház főhajói fölött is, és ilyen volt korábban az esztergomi Főszékesegyház főhajójának boltozat építéséhez készített zsaluzat tartószerkezete is.

A század első felében kezdtek elterjedni az állószékes fedélszékek, amelyeket feszítőművel kombinálva is építettek, amennyiben a közbenső alátámasztásra nem volt lehetőség. Páckh János is már feszítőműves, állószékes tetőszerkezetet tervezett és épített a Pannonhalmi Könyvtár kb. 15,0 m széles főhajójának lefedésére, amit 1835-ben fejeztek be. Ezen a tetőszerkezeten néhány szerkesztési hiba fedezhető fel, ami jelentős

deformációkat idézett elő. E hibák csak a szerkezet újdonságával és az ezzel kapcsolatos tapasztalatok hiányával magyarázhatók, hiszen Páckh esztergomi tevékenysége, a Főszékesegyházhoz készített tervei a pedantériával határos alaposságát, a szerkezetekben való jártasságát és fejlett szerkezeti érzékét egyaránt bizonyítják.

Hild József is nyitott volt az új szerkezeti megoldások iránt. Ezt ékesen bizonyítja az esztergomi kupola külső héját tartó kovácsolt acélszerkezet alkalmazása, amit előnybe helyezett az akkor szokványosnak mondható faszerkezetekkel szemben, és aminek a felhasználása érdekében komoly harcot kellett vívnia az erős ellenállás leküzdésére. Nyugodtan feltételezhető tehát, hogy a kevesebb faanyagot igénylő, elkészítésében is sokkal egyszerűbb állószékes tetőszerkezetet szívesebben alkalmazta a munkaigényes és nagyon nagy pontossággal elkészíthető dőltszékű fedélszék helyett.

Az esztergomi nyugati főhajó fölötti tetőszerkezet már állószékes rendszerű, azonban eléggé kezdetleges. További adatok szükségesek annak eldöntésére, hogy ezt Hild, vagy esetleg a megépítéssel megbízott ácsmester szerkesztette. A nyugati főhajó tetőszerkezetének építése során gyűjtött tapasztalatok, a megvalósult szerkezeti megoldásnak az elemzése és további tanulmányok eredménye vezethetett oda, hogy a keleti főhajó feletti tetőszerkezet már teljesen kiforrott megoldást képviselt.

Biztonsággal állítható, hogy Hild József szerkezeti műveltsége, szerkezettervezői képessége magas szinten állott, szerkezeteit komoly elemzések alapján tudatosan fejlesztette és alakította ki. Ez derült ki pl. a később épített, de általa tervezett budapesti józsefvárosi plébániatemplom tetőszerkezetéhez készített variációkból is, és tudatos szerkezettervezői képességét bizonyítja az esztergomi Főszékesegyház kupolájának egyéni, újszerű szerkezeti megoldása is.

A leégett tetőszerkezet – a fentiek értelmében – fontos lépcsőt jelent a hazánkban akkoriban elterjedt állószékű fedélszékek korai példái között. További értéke a tiszta erőjátékot eredményező korrekt szerkesztés. Szerencsére az eredeti állapot majdnem egészen pontosan rekonstruálható a korábban készített fényképfelvételek, tanulmányok, valamint a tűzvész után közvetlenül felvett fényképfelvételek és felmérések alapján.

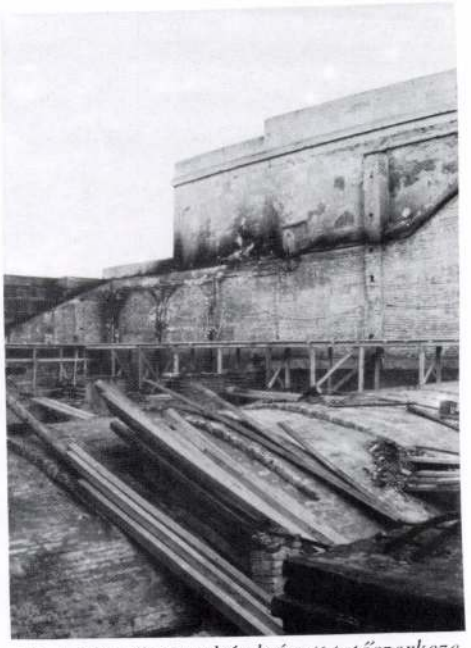

16. A Főszékesegyház leégett tetőszerkezetének nyomai. Nézet északkelet felé (1993. szeptember)

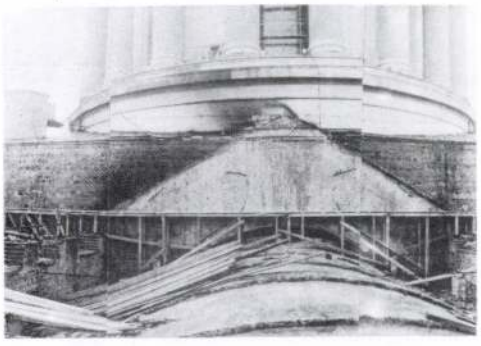

17. A Főszékesegyház leégett tetőszerkezetének nyomai. Nézet nyugat felé (1993. szeptember)

Tekintettel a tönkrement fedélszék műszaki és technikatörténeti értékére a tetőszerkezet eredetinek megfelelő helyreállítását tartjuk a legszerencsésebb megoldásnak.

A mai időkben nehéz lenne beszerezni olyan hosszú és olyan nagy keresztmetszetű fagerendákat, mint amilyenekből a leégett fedélszerkezetet eredetileg megépítették. Az eredeti szerkesztésben kisebb keresztmetszetekkel is megépíthető a szerkezet, és a hosszú elemeket pedig toldani is lehet.

18. A Főszékesegyház eredeti tetőzetének látképe délkelet felől (Sziklai Gábor felvétele, 1984)

A faszerkezet csomópontjait, az elemek összeépítését az eredetinek megfelelően javasoljuk kialakítani, mert ezeket egy felkészült, lelkiismeretes ács képes elkészíteni, tekintettel arra, hogy a hagyományos fedélszékek is hasonló kapcsolatokkal készülnek még napjainkban is.

Az esztergomi tetőszerkezet olyan építészeti korszak emléke volt, amikor az építész nemcsak a tervezéssel foglalkozott elmélyülten, hanem szakmájának minden ágában is szakértő volt.

Éppen a múlt század közepén gyorsult fel az a folyamat, amely az építész foglalkozásának az „osztódásához" vezetett. Előbb az építés mestersége vált el a tervezéstől, majd a szilárdsági és szerkezeti ismeretek szorultak háttérbe, átengedték az ilyen kérdések megoldását a nem önálló gondolkodású szakértőknek.

Az esztergomi tetőszerkezet eredeti állapotának javasolt rekonstrukciójával nemcsak Hild József szerkezettervezői munkájának dokumentumára emlékeztetünk, hanem olyan kor emlékét idézhetjük vissza az építészettörténet számára, amikor az „építészeti foglalkozás szellemi tartalma még osztatlan egység volt".

Horváth Alice–Pattantyus Á. Ádám

JEGYZETEK

1. Az esztergomi Főszékesegyház építési terveinek részleges feldolgozása az Országos Tudományos Kutatási Alap által támogatott, az „Építészeti Rajz Magyarországon" című program keretében történt. Az építészettörténeti adatok feldolgozását a program témavezetője, dr. Horváth Alice építész végezte. Ugyancsak ő készítette a helyszíni fényképfelvételeket, valamint az eredeti rajzok reprodukcióit is.
2. Az esztergomi Főszékesegyház építéstörténetére vonatkozóan már fontos résztanulmányok jelentek meg, átfogó, dokumentált feldolgozására azonban még nem került sor.
   Jelentősebb művek:
   Emlék-Könyv az esztergomi főtemplom felszentelésére. Pest, 1856.
   Memoria Basilicae Strigoniensis Anno 1856. die 31. Augusti consecratae. Pest, 1856.
   Farkas Imre: Az esztergomi újdonépült főtemplom. Székesfehérvár, 1856.
   Edvi Illés Gyula: Az esztergomi Főszékesegyház. Budapest, 1928.
   Lepold A.–Lippay L.: Esztergomi útikönyv. Esztergom, 1937.
   Zádor A.–Rados J.: A klasszicizmus építészete Magyarországon. Budapest, 1943.
   Zádor Anna: Az esztergomi Székesegyház. Budapest, 1971.
3. Az érsekség és a káptalan Esztergomba való visszatelepítése Rudnay Sándor bíboros érsek (1819–1831) nevéhez fűződik. Már beiktatása (1820. május 16.) előtt megbízta a bécsi Hofbauamt vezetőjét, Ludwig von Remyt, majd az ott dolgozó Kühnel Pált az esztergomi Székesegyház – érseki palota – szemináriumok – kanonoki házak épületegyüttesének megtervezésével. Remy tervei nem jutottak el Esztergomba, az építkezést Kühnel Pál tervei szerint kezdték el. Kühnel életét és működését részletesen ismertette *Prokopp Gyula:* Kühnel Pál építész. Művészettörténeti Értesítő, 1972. 1.
   Packh Keresztelő János fontosabb műveit és az esztergomi Bazilika tervezésében betöltött szerepét ld. *Prokopp Gyula:* Packh János építész (1779–1839). Művészettörténeti Értesítő, 1974. 1.
4. Esztergom, Primási Levéltár. A Bazilika építésére vonatkozó iratok 131. füzet
   Packh János összefoglaló leírása a templom építéséről:
   „Die Kirche, so wie sich solche durch beyde Plane darstellet, ist Anno 822. zu fundieren angefangen worden. In Jahre 823. u. 824 sind die Fundamente und die Gerüste gemacht und die Bakatsch Kapelle hinein übertragen worden, nebst bey sind während diesen 3 Jahren jedoch weit grössere Arbeiten... worden, nämlich die ganze Auffahrts und Berg Scarpen; die weitläufigen und hohen Scarpe Keller und die 303 Fuss Breite und 36 Fuss hohe platzlgewölbte Skarp-Durchfahrt. Die 4 Trommel Traggurten sind Anno 828–829 und das *Grosse Gewölb vom Schiff 830 geschlossen* worden. Das *Sanctuar Gewölb* ist 831 bis zur hälfte gemacht und seither eingestellt verblieben..."
5. Hild Józsefet Pyrker érsek ajánlotta az esztergomi főpap figyelmébe, és Kopácsy József nemcsak ebben, hanem a székesegyház festőinek, szobrászainak megbízása tekintetében is Pyrker tanácsát követte.
6. 1839. októberében keresték meg Hildet a tervezési megbízással. (Esztergom, Primási Levéltár. Bazilika építési iratai. 3.)
7. A tervrajzok jegyzéke szerint az utolsó Packh-féle tervek közül két keresztmetszetet, különböző, jelentős kupolás templomok terveinek összeállítását, egy NOBILE tervet és két alaprajzot tartott szükségesnek a tervezéshez Hild. (Esztergom. Bazilika építési iratai. 1839. nov. 6.)
8. „Indeme H. Architect hoffet, dass mit Einschluss 1845, der sämtliche Bau erwünschterweise ausgeführt und gänzlich beendigt sein wird, so wird H. Architekt mit Ausführung der Haupttheile des Kirchen Gebäudes, und zwar
   a) Mit Aufführung des Kirchen Schiff Gemäuers bis das Haupt Gesims
   b) Für die Kuppel
   c) Mit der Dach Aufstellung
   d) Mit der Verfertigung des Propyleums
   e) Mit Aufbauung der beyder Thürme.... zusammen mit 1200 Stück Ducaten honoriert werden". (Esztergom, Bazilika építési iratai. Aedilia 3.) Közölte: Rados Jenő: Hild József, Pest nagy építőjének élete. Budapest, 1955. p. 287.
9. A propyleum oszlopainak, kovácsoltvas födémének és tetőszerkezetének tervei, építészeti és részletterveivel is Hild Józseftől származnak. A szakirodalom tévesen Lipper Józsefnek tulajdonította (Ld. az Esztergomi Érseki Levéltár „HILD KORSZAK" című rajzgyűjteményében).
10. Sérülések rajza (Országos Műemlékvédelmi Hivatal Tervtára, „Esztergom" cím alatt).

NÉHÁNY GONDOLAT AZ ÉPÜLETKUTATÁSHOZ

A Műemlékvédelem 1993. évi 4. száma az épületek kutatásával foglalkozik. A szakszerű kutatásokról készült beszámolók és az előszóként írt szerkesztőségi cikk ébresztett bennem néhány gondolatot.

A szerkesztőségi cikk tömören összefoglalja az épületkutatás kialakulásának történetét és az általam is helyesnek tartott célját. Az én fogalmaim szerint is az épület kutatásának a megismerést és hiteles helyreállítást kell szolgálnia.

Elvileg a megismerés tökéletes sohasem lehet. A megismerés mélysége függ az épület állapotától, pusztulásának mértékétől, illetve a kutatórégész felkészültségétől és szubjektív adottságaitól.

Az épület pusztulása lehet elenyésző, de lehet akár teljes is. Az előkerülő régészeti tényanyag ezért már objektív okokból is adott esetben meglehetősen szűkös. Természetesen tények rejtve is maradhatnak, a kutató szerencséjétől és érzékétől függően, vagy akár a kutatás során el is pusztulhatnak. A cikkben említett szondázó kutatásnál az utóbbiak még hangsúlyosabban jelentkezhetnek.

A hiányzó adatok kiegészítése analógiákkal és fantáziával természetes törekvésnek tekinthető a kutató és a helyreállító építész részéről. Az így előálló „elméleti rekonstrukció" sokat segíthet az épület megismerésében és a helyreállítási tervek elkészítésében.

A baj akkor következik be, ha az analógiákkal felvértezett fantázia megelőzi a tények előkerülését. Ekkor szoktuk mondani azt, hogy „a tények dacolnak a teóriával".

Azért tekinthető ez bajnak, mert a publikált elképzeléstől igen nehéz visszatérni a valóság talajára, hiszen a kutató is ember.

Még nagyobb a baj akkor, ha az analógiai elemek kerülnek tényként feltüntetésre, míg a koncepcióba nem illő, kézzel fogható tények, finoman szólva, háttérbe szorulnak.

Tehát a régész felelőssége a tények tekintetében meghatározó. Ő kutat a helyszínen, ő rendszerezi és dokumentálja az előkerült adatokat, és ő értékeli is azokat először. Ezért természetes az, hogy az ő szava az első. Az viszont már nem természetes, hogy ez a szó megfellebbezhetetlenné váljék.

Kétségtelen tény, hogy a régészek esetenként vitáznak egymással, de intézményesített (pl. kutatói tervtanács) konzultációról ezidáig nem beszélhettünk – pedig a kontroll kialakítása mind sürgetőbb. Nem lehet minden esetben az időre, a konferenciákra és az újságok lapjaira bízni a problémák feloldását, hiszen az épületet helyre kell állítani. A terv és esetenként maga az építész is ki van téve a nemegyszer bántó bírálatnak, a szakmai és laikus közönség és nem utolsó sorban a hatóság részéről. Arról nem is beszélve, hogy hány építésztől vettek már el jogosan vagy igazságtalanul munkát.

A cikkből is kiderül, hogy a jövőben egyre gyakoribb lesz a magánmegbízók által fizetett és ráadásul esetenként korlátozott szondázó kutatás, ami magával hozhat mindenki által ismert új problémákat is. Véleményem szerint ezért a régésztársadalomnak fel kellene vállalnia az ellenőrzés gyakran hálátlan feladatát, a nagyobbik rossz elkerülése érdekében.

Móga Sándor

HILD József

Wurm-kar 1821-1827

Egri Nyári Egyetem 1994

Bp. 1995 93.

:n (Wien) 80 1984 (1986)
ien) 52 1986

'hiladelphia) 45 1986

2 1986

HILD József

Komáromi Dénes: A Dohány utcai zsinagóga építése. = Buda-Pesti Negyed. 1995/2. 31-40.

HILD József

Eger, Bazilika

könnyag vizsgálata

Archivum, 13 (1994) 134-135. ll

Kincsemről, nyergében Wainwright

atban jelentek és jelennek meg Kin-
abbakat az irodalomjegyzékben tüntet-

alat vezetőségének javaslatára és
nypályák példája nyomán, - 1977-től
ik versenypályát az impozáns főtribün-
ütt védett müemlék jellegüvé nyilvání-
PARK.

ete

gavallér

léggé ismert volt, hiszen nemzetközi

HILD József építész

KOMÁRIK Dóneas:A pesti Dohány utcai zsinagóga építése.
= Művészettörténeti Értesitő, 40, 1991, 1-2.
1 - 16.p. és ill.

Steinhauser Illés asztalos. (EÁL KápMag L di
B. fasc. 1. no. 8.)
Povolnival tárgyalnak a minoriták 1799. ápri
18-án, mert az általa épített sekrestye-oratóriu
falán — a munka teljes befejezése után nagy rep
dések mutatkoztak. (EÁL ÉrsEgyh L minorit
leltárkve.) 1801-ben elkezdi a városi alsómalo
kiviteli munkáját (EÁL Eger v. tjgyzk. 1803 : 33
l.) és ezzel kapcsolatban a terveket 1803-ban kül
be a városhoz. (EÁL Eger v. tjgyzk. 1803 : 290.
Még 1801-ben fog hozzá → Szikora György eg
festő Csurgó-beli házának építéséhez. (EÁL Eg
v. ir. 1801. 336. sz.) Utóbbival kapcsolatban néze
eltérés támad közte és → Magurányi egri kőm
vesmester között. (EÁL Eger v. tjgyzk. 1801 : 21
l.) 1805-ben készül a bükkszenterzsébeti malo
és vizafogó terve (EÁL ÉrsEgyh L trvj. 118/
és 1806-ban a felnémeti plébániaház bővítésén
színes tusrajza. (EÁL ÉrsKápGazd L tvj. II. 8/
Utolsó műve a régi egri városházán elhelyeze
leányiskola átépítése volt 1807-ben. (EÁL Eg
v. ir. 1807 : 1284. sz.)

PÓSA Dénes 1555-ben mint kőfejtő dolgozik az eg
vár számára Felnémeten. (Détshy, Munkások
189. old.)

PÖLCZ Kristóf egri kőművespallér. Már 1766-b
a tiszapüspöki templom építkezésénél → Fran
József pallérja. (EÁLÉrsGazd L szd. no. 210, 22
Majd 1773-ban az egerbaktai templom építkezés
nél (EÁL ÉrsGazd L 1799. sz. Francz J. naplój
és 1771-ben a kerecsendi r. k. plébániatemplo
emelésekor is mint Francz József egri kőművé
mester pallérja dolgozik. (EÁL ÉrsGazd L 179
rakt. sz.) → Pelcz.

HILD József építész

Velladics Márta: Egyházi, Deformátus nagytemplom. Bp. 1999. (TKM, 621.)

in der Wahl. Beachtenswert ein schöner Doppelakt von Kmet
einen Ausweg zwischen natürlicher Darstellung und geomet
Disziplin sucht, jedoch meist doktrinär und trocken wirkt.

Ausstellungen von kleineren Gruppen und Kollektionen ei
Künstler gab es 1921–22 in Budapest sehr viele. Es genügt,
Namen und Andeutungen ihrer Richtung zu geben. Der in U
schon museal gewordene *Koszta* kam auch diesmal mit tief
glühenden Landschaften und Figuren, von echt magya
Stimmungslyrik. *Aba-Novák*, *Jándi* und *Jeges* dringen auf pralle,
Körperlichkeit. Einfach und außerordentlich fein sind die Japono
Géza Bornemiszas. Als Expressionisten geben sich
Walleshausen, *Perlrott-Csaba*, *Kádár*, *Scheiber* und *Egry*, von
aber nur der letztere wahres Erlebnis bleibt. Seine Palette erinn
Heckel, ist aber toniger, weicher, seine Natur inniger und vegeta
Kubistisch beeinflußt, aber weit entfernt von der geistigen Klarh

HILD József

Polgárdy Géza: A régi Pest építője.
Kétszáz éve született Hild József.
– Heti Bp. 1989. dec. 9. 8. l.

HILD JÓZSEF

Magyar Ip. műv. 2003/4.

5. old.

, munkalehetőség, és hogy amit
el, - én abban, hogy a magyarságra
pusztulhat soha, változatlanul
családom közelebbi sorsa az, ami
nok hát, főként jó egészséget, -
en találkozunk, nem látom lehet-
sem pénzem nem telik. A régi szere-

Hild József

MDK

Casagrande M.

Az egykori Ullmann palota, majd Europa szálló diszterme. M. Casagrande dompormüivel.
1840.
Repr. 91.o. 78. kép.

Borsos - Sódor - Zádor : Budapest. Bp. 1958.

HILD József

KOMÁRIK Dénes: A pesti Dohány utcai zsinagóga épitése. = Müvészettörténeti Értesitő, 40, 1991, 1-2. 1 - 16. p. ill. G

Förster, Ludwig
Hild József
Feszl Frigyes
Gerster Károly
Kauser Lipót
Wechselmann Ignác

ben a Belvárosban lakik, 1832—47-ig a város I. negyedének 4. fertályában atyjánál, → Pócs Jánosnál zsellérként él, ill. a mai Kossuth u. 14. sz. ház (hrsz. 432, ún. Pócs-ház) lakója 1845-től. 1847-ben már szőlőbirtokos, 1832-ben → Hauser Ignác ötvös és → Mikovinyi József építőmester panaszt tesznek ellene. (EÁL Eger v. ir. 1832. 1203. sz.) 1843—47 között az érseki palota déli szárnyán dolgozik. (EÁL ÉrsGazd L V. cl. szd., 1598. sz. cso.)

PÓCS János aranyműves (aranyozó, inaurator). Gyöngyösön 1827-ben írják össze, majd Egerben 1828-ban a város I. negyedének 4. fertályában saját házában, fiával → Pócs Alajossal lakik.

PÓCS János egri asztalos. 1775—90 közötti adóösszeírások szerint az irgalmasok telkén lakik és 3 segéddel dolgozik.

PÓCS Péter asztalos. Egerben 1834—45 között szerepel az adózók névjegyzékében. 1837-ben a dorogházi r. k. plébánia asztalosmunkáit végzi. 1839—40 között a megyeház bővítésén, illetve a megyei börtön emeletráépítésén dolgozik. (EÁL Heves vm. szdm., EÁL mmi. 222. sz.) 1838—40 között az egri főszékesegyház két mellékoltárának asztalosmunkáit és az orgonás szószéket készíti. 1843-ban végzi el a szarvaskői templom székeinek készítését. (EÁL ÉrsGazd L V. cl. II. fasc. 902. no.) 1845-ben a megyeházán különféle munkákat kap (EÁL Heves vm. szdm.) és 1846-ban a megyei levéltárban foglalkoztatják. 1843—47 között az érseki palota déli szárnyában dolgozik. (EÁL V. cl. szd, 1598. cso.) 1846-ban az egri vár kálvária keresztjeit állítja fel. (EÁL ÉrsGazd L V. cl. szd. 1598. sz. cso.)

PODESAE János ács. Eger várában 1549 decemberé-

HILD József

BUZA Péter: Bartl kávés nyaralószállója. = Heti Budapest, III .évf. 3. sz. 1991) 14 - 15. p. ill.
(I.18.

Hild József tervei szerint épült
Hild Károly 1865-ben bővíti

Bp., XIV.ker. Hermina u, 61.

HILD Józef

Cegléd, ref. tpl. 1871

– formarendszer

AH 1996 127.

szólat a könyvtártózi
igényet vizszólatával.

figyelembe veendő...

öivet stb. alapján végzett
rjedhet a potenciális olvasóte

ettel, bizonyos kimatör,
R. típusra vonatkozó,
nyos törére vonatkozóan.

=> különböző csoportokat
öivet, pl. egy bizonyos
ilyen ideigen vy. legyen

HILD József

KOMÁRIK Dénes: Hild József és a romantika. =
Pavilon, 5. 1991 21 - 24.p. ill.E

adta egy butortörténeti
sunk anyagát. Eddig két
Loránd Tudományegyetem M
közös szerkesztésben, pu
sitva részint a legfiata
összehangolt kutatási té

A Kutató Csoport mu
müfajok szerint csoporto
találhatók meg. Az önáll
tikák, recenziók,katalóg
géhez tájékoztatásul kiv
a Kutató Csoportnak mega
történész munkatársa vol
ladja meg ennek háromszo

Hild József, építész (1789-1847)

„Művészet Magyarországon 1830-1870" a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának és a Magyar Nemzeti Galériának a munkatársai rendeztek a Buda-vári Palotában.

Az egri székesegyháznak, Hild József rendezések famodellje. (1832).
(repr.)

Népszabadság, 1981. szept. 6., 15-ik old.

Hild József, építész

Góz Istvánné, az ORFI gondnoka mondta el, mennyi mindenre volt szükség, amíg a néhány hete nyugdíjba vonult *dr. Vince László* gazdasági igazgató ötletéből valóság lett. Mindenekelőtt be kellett fejezni az új hotelszárny építését és a Császár-fürdő műemlék épületének rekonstrukcióját. A viszontagságoktól sem mentes építkezéssel tavaly áprilisban készültek el. Mivel az eredetileg *Hild József* tervei alapján készült épületben már évtizedekkel ezelőtt is hangzott el muzsika, elhatározták: módosított formában feleleveníti a hagyományt. A Közalkalmazottak Szakszervezetének szimfo-

Polgár György: Hangverseny a kórházban

Népszabadság, Bp. 1981. júl. 1.

HILD József

nem tudjuk milyen építési iroda
állt rendelkezésre

Konrád

Építő-Építészettudomány, 1994, 3-4. 211.

Gellérthegy, gyönyörű a kil
tatása az emelkedés, mely G
lapul el a tiszai síkságba.
mélyedések szelik át nyugat
a gazdaság helyes elosztását
E magaslatokon a leghőbb nyá
léghuzam mindig van, mely az
föld, s csak igen kevés hely
erdőségek borították a fenns
Erről maradt Cserhát neve is

"...Ez volns röviden vá
látszat szerint helyes beosz
tik, de melynek terményei kö
ségben található..."

"...A ménes maga vagy h
a tulajdonos nem tart fedező

HILD József

SISA József: "Bárki mit mond is, az architektura törvényi csupa önkényen alapulnak." Széchenyi István épitészeti érdeklődése. = Müvészettörténeti Értesitő, 41, 1992, 1-4. 45-61. ill. E

részletesen: 54-55.

HILD József

Kondár 1984 157, 158, 167, 172, 173
189.

Százhetvenmillióért rekonstruálták Hild József épületét

Megváltozott körülmények között kezdődik meg Budapesten a Szent István Téri Általános Iskolában az 1994/95-ös tanév. Az ünnepélyes tanévnyitón veszik át a teljesen felújított és bővített épületet a diákok és a tanárok. A felújítás az V. Kerületi Önkormányzat képviselő-testületének döntése nyomán valósult meg, mely során jelentős anyagi ráfordítással teljes rekonstrukciót végeztek a százhúsz éves épületen. A munkálatokat az Insta-Rátió Kft. nyerte el nyilvános versenytárgyaláson. Az iskola *Hild* József tervei alapján épült műemlék. A terveknél a Stúdió KHK tervezőiroda figyelembe vette az eredeti építészeti elgondolásokat, így a rekonstrukció egyben stílus-helyreállítást is jelentett.

A korábbi padlásteret lebontották, helyén modern tornatermet alakítottak ki. A kihasználatlan belső udvart nyitható-zárható tetővel fedték le, ezáltal az iskola aulája mintegy négyszeresére nőtt, ami helyet biztosít az iskolai ünnepélyek, rendezvények megtartására. E célra alkalmas, megfelelő méretű belső tér eddig nem volt az iskolában. Újdonság az iskolarádió és a videohálózat is.

A kivitelezői munkák június 1-jén kezdődtek el. A rekonstrukció 180 millió forintba került.

HILD József

MN
1994. aug. 31. 11.

ɔt fizet.

ckázat ugrott

atokat a Magyar Hitel Bank
napilapokban tekintheti meg.

Hild József

igra kényszerül

ere, épül a lakópark

NÉ
UZSANNA

lapesti Műszaki
ki Karán, majd
ki diplomát is

an dolgozott.
polgármestere.

el több lakóhá-
it tervez, akkor
zolja. A terveket
sítani, ehhez pe-
ormányzatoknak
pénzük, hogy öt-
zelése szerint va-
készülő rendezési
a reménybeli be-
keznek összehan-
ényeképpen talán
ódhet a kertvárosi
a Paskál sorsa is
hető, hogy az it-
da is épül majd –
, a tíz évvel ez-
kben szerepelt.
eredménye lesz
tése, amelynek
éven belül iga-
lhat a terület.
gyongazdálko-

ás nemcsak a
znosítását je-
a meglévő in-
ísa is. Külön
epció nincs,
si, oktatási,
koncepció.

Az ellenzék szerint az önkormányzat felelőtlenül kiárusítja a kerület vagyonát, holott például az ingatlaneladásból származó bevételeinket szinte teljes egészében beruházásokra, nem pedig intézményfenntartásra fordítjuk.

– Az utóbbira szánt pénz az idén egyébként is csökken, mivel egy iskolát bezár az önkormányzat. Mire költenek még kevesebbet 2000-ben?

– Zugló közepes anyagi helyzetű kerület, a forrásmegosztásnál is valahol a lista közepén található, de az évről évre kevesebb központi támogatás miatt takarékosságra kényszerül. Kénytelenek vagyunk csökkenteni az iskolák számát, de ezzel párhuzamosan továbbra is fenntartunk és fejlesztünk olyan fontos kerületi szolgáltatásokat, mint például az iskolai számítástechnika-oktatás. A Teleki gimnáziumban ősztől indul a két tannyelvű osztály, a Szent István Gimnáziumot pedig a pénzszűke ellenére sem szeretnénk visszaadni a fővárosnak. Útépítésre viszont szinte alig lesz pénzünk, és ezt azért is nagyon fájlalom, mert Zuglóban még mindig körülbelül húsz kilométernyi földút és rengeteg felújításra váró aszfalt található. Gyakran hallom, hogy az SZDSZ-es vezetés miatt Zugló biztosan könnyebben eléri a fővárosnál, amit akar. Ehhez képest én már tíz éve kérem, hogy a főváros végre tegye rendbe a Thököly utat, de még mindig nem történt semmi. Most láttam egy felmérésben, hogy ez csak az ötödik legrosszabb állapotú budapesti út. Ugyanakkor más területen jól látható a fejlesztés: idén a legtöbbet – kétszázötvenmillió forintot – az Uzsoki utcai kórházhoz kapcsolódó beruházásokra költjük. A kórház állami és fővárosi pénzből újul meg, mi a hozzá kapcsolódó rendezést, csatornafelújítást, útépítést végezzük.

– Milyen sors vár az egyre siralmasabb állapotú önkormányzati lakásokra?

– A jó állapotú lakásokat még a privatizáció kezdetén megvették a bérlők és a befektetők, önkormányzati tulajdonban csak az eladhatatlan ingatlanok maradtak. Ezek ma a szlömösödő városrészben vannak, és bár kiváltásuk folyamatos, átfogó rendezésre idén sem lesz módunk. Sajnálom, hogy az önkormányzat nincs abban a helyzetben, hogy megmutassa, jó gazdája ezeknek a lakásoknak. De azért vannak biztató lépések: a Cserei utcában például a fővárossal közösen elkezdtünk egy lakásátalakítási programot, amelynek keretében néhány leromlott ház újul meg. A teljes lakásállomány korszerűsítéséhez viszont állami és befektetői segítség is kellene, de erre egyelőre nem látok reményt.

Lukács Katalin

A legrégebbi műemlék felújításra vár

Hullik a vakolat, beázik a tető Zugló legrégebbi műemlék épületében, a Hermina-kápolnában. A sürgősen felújításra szoruló templom káplánja nemrégen a Zuglói Lapok című újság hasábjain kért segítséget a legégetőbb munkák elvégzéséhez. A templom teljes megújulásához több tízmillió forintra lenne szükség.

MUNKATÁRSUNKTÓL

A Hermina-kápolna a XIV. kerület legrégebbi műemlék épülete és az egyetlen műemlék templom Zuglóban. A Hild József tervei nyomán százötven évvel ezelőtt emelt templom József nádor tragikus halált halt lánya, Hermina tiszteletére épült. A kápolna orgonája is műemlék, amely a maga nemében páratlan hangszer.

A templomban csak vasárnaponként van istentisztelet, amelyen alkalmanként negyven-ötvenen vesznek részt. A környékbeli hívők lelki életének tehát nem ez a kápolna a központja, hanem a nővérek közeli, sokkal jobb állapotban lévő, nagyobb és jól fűtött temploma. Mégis, a Hermina-kápolna különös vonzerővel bír, nem mindennapi hangulatát nemcsak hívők, hanem sok fiatal is felismerte. Mivel a templom hétköznap üres, a Zeneakadémia diákjai keresve sem találhatnának maguknak jobb gyakorlóhelyet az itteni orgonánál, amelyet négy évvel ezelőtt a Herminamező Polgári Kör segítségével újítottak fel. Az alkalmi hangversenyeken kívül egyébként is tartanak itt iskolai koncerteket, kórustalálkozókat.

Miközben bent zajlik az élet, kívül lassan pusztul a templom. A külső kőpárkányzat olyan rossz állapotban van, hogy a homokkő szinte kézzel morzsolható, maholnap teljesen elmállik. Ugyanilyen rossz állapotban vannak a szintén homokkőből lévő díszítések, valamint a homlokzat és a tető is. A templom egyébként ugyanolyan homokkőből épült, mint az Országház, csakhogy hetven évvel korábban, és míg a Parlament követi időről időre kicserélik, a templomhoz még nem nyúltak.

A kápolna önerőből képtelen megújítani épületét. Csak a belső festés – amelyet a sorozatos beázások tesznek egyre sürgetőbbé – másfél millió forintba kerülne, a kőpárkány rekonstrukciójához azonban tízmillió forint sem lenne elég. A Hermina-kápolna káplánja nemrégen a Zuglói Lapok hasábjain kért segítséget a kerület lakóitól azt remélve, hogy adakozásból talán összegyűlhet annyi pénz, amennyi legalább a festésre elegendő. A műemlék templom megmentéséhez az önkormányzat segítségére is számítanak.

Lesz ez még biztonságosá

A XIV. kerület új rendőrkapitánya megkövetel t

Zugló mindenben más, mint a többi kerület, itt minden zsúfoltan, koncentráltabban jelentkezik – jellemzi egyetlen mondatban kerületét dr. Krucsó János ezredes, aki a XVI. kerületben eltöltött öt év után március 1-jén foglalta el zuglói székét. Másfél hónap elég volt arra, hogy megállapítsa, hogy különlegességei ellenére a XIV. kerület se nem jobb, se nem roszszabb a fővárosi átlagnál.

Ez a kerület egészen más, mint a többi – kezdi Zugló márciusban kinevezett új rendőrkapitánya, *dr. Krucsó János* ezredes. Az intézmények, létesítmények sűrűsége, a hatalmas átmenő forgalom, az idegenforgalmi látványosságok mind befolyásolják a közbiztonságot és a rendőrség feladatait. Az embert próbáló helyzetekért nem kell messzire menni: itt van például a Liget, ahol minden hétvégi napon a szokásosnál legalább harmincezerrel több emberrel kell számolni. A Dózsa György út, a Hősök tere, az állatkert, a Vidám Park, a cirkusz és a fürdő vonzza az embereket. A hétvégeken, ünnepeken csak a Ligetben tizenhárom-tizenöt rendőrnek kell szolgálatot teljesítenie.

– Ez olykor meghaladja az erőnket, de nincs mit tenni. A tapasztalat szerint ennyi járőrre szükség van. Április eleje óta már több olyan nap is volt, amikor nem történt gépjárművel kapcsolatos bűncselekmény, zseblopás, rablás – állítja a kapitány.

A közbiztonság itt sem csak a rendőrségen múlik. Mielőtt Krucsó Jánost kinevezték, a meghallgatáson a képviselő-testületnek azt mondta: a rendőrség és az önkormányzat arra van ítélve, hogy együtt dolgozzon, hogy kölcsönösen a legjobbat hozza ki a lehetőségekből. Ezzel mindenki egyetértett és komolyan is gondolták, ezt az is bizonyítja, hogy a rendőrnap alkalmából tíz rendőrt megjutalmaztak, és a kapitányság öt robogót kapott.

dr. Krucsó János

Az új kapitány úgy érzi: a lakosság hihetetlenül sokat vár a rendőrségtől, ami érthető, de a rendőrség az ismert okok miatt, nem képes ennek maradéktalanul eleget tenni. Krucsó János elismeri: vitathatatlan, hogy több rendőr kell az utcára, és bár a közbiztonság vitathatatlanul költséges dolog, mégsem lehet minden pénzkérdés.

– Én például megkövetelem, hogy a rendőr képzelje magát annak az embernek a helyzetébe, aki segítségért fordul

volt a tettene

Lehet, hog
lagos színvon
a szomszédo
VI–VII.-től é
szaka, amiko
lentősen meg
mot. Ott alig
a szomszéd
megugrott a
Ha a bűnöz
keresnek ma
őrkapitány e
tenérést, hog
próbálkozni.

Vissza a 44-es villamos

Zuglót több, fővárosi távlati közelekdési beruházás is érinti. Legutóbb a 44-es villamos mihamarabbi visszaállítása és a Thököly út felújítása váltott ki vitákat. A Városháza támogatja a tervet, amelyet 2004-ig meg kellene valósítani. A távlati közlekedési elképzelések szerint meghosszabbítanák a földalattit, megépülne a Szegedi úti felüljáró, a Rákospatak mentén pedig végig kiépülne a kerékpárút.

A Thököly úton mihamarabb vissza kell állítani a villamosközlekedést, és ezzel együtt az utat is rendbe kell hozni – áll abban a levélben, amelyet *Vajda Pál* főpolgármester-helyettes írt *Kutalikné Kardos Zsuzsannának,* Zugló polgármesterének. A Thököly út az Újpalotára vezető közlekedési tengely része. A 44-es villamos visszaállítását a Városháza 2004–2007 között tervezi, Vajda szerint mindent meg kell tenni, hogy erre előbb kerüljön sor. A főpolgármester-helyettes elismeri: a 44-es villamos megszüntetése elhamarkodott lépés volt.

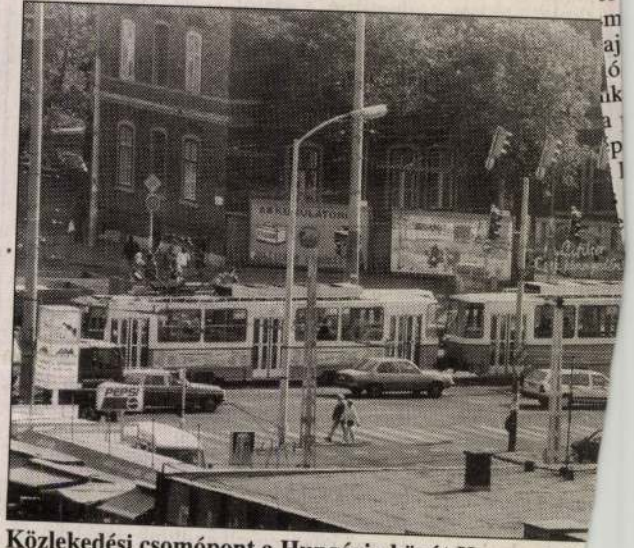

Közlekedési csomópont a Hungária körút Kerepesi út

A főváros tömegközlekedési tervei több ponton is érintik Zuglót. Az egyik legközelebbi fejlesztés a 13-as és a 62-

a Hungária körúti csomópontot egészíti ki, egy része már több mint egy évtizeddel ezelőtt elkészült. A Vidám Park háta mögött egyebek között az is hatalmas dugókat okoz, hogy ott eleve úgy alakították ki a forgalmi sávokat,

si út között.
dési tengely
ródi út is.

Budapest
fejlesztési
vagy mély

HILD József

— Cegléd, Szőkehalom-puszta,
Kishartyáni Mária 1835 R.
— Bp. Hermina Zápolna, 1842-56
— Bajnai vadászkastély
Komárik 1982 282.
288.
313.

HILD Josef

M. Tudilexikon A-tál Z-ig.
Bp. 1997 388-389.

Hild József, építő

Spécz József, a Hasznos Mulatságok kiadványban — egy évvel az alapkőletétel után 1843-ban — *európai hírűnek ítéli* a Császár fürdőt. Spécz szerkesztő úr nem tudhatta még, hogy néhány év múltán fárcsos sörcsarnok nyílik az udvar körívénél, trafik a bejáratnál, *Hild épületében*. A krinolinos hölgyek, zsáketos urak ringatóznak kart karba öltve.

– L. A': Koncertek a fürdőben

Esti Hírlap Bp. 1981 aug. 4.

12.

qV

Hild József

Társasházi tudnivalók

Január végén a Polgármesteri Hivatal épületének alagsorában újra találkoztak kerületünkben a társasházi közös képviselők, és mindazok, akik a társasházak működésében, gazdálkodásuk javításában érdekeltek. Ezúttal újra az adózás rendjéről szóló, a társasházakat közvetlenül érintő kérdések, változások kerültek terítékre. Az egybegyűlt mintegy 120 főt *Varga Péter,* a Fővárosi Önkormányzat ügyosztály vezetője köszöntötte. Tájékoztatta a hallgatóságot arról, hogy végre megszületett az új társasházi törvényjavaslat első változata. Meg is tartották az első konzultációs tanácskozást a törvényalkotókkal.

– Örömmel tájékoztathatom a résztvevőket – hangoztatta Varga Péter – hogy a javaslatok között jelentős változások szerepelnek, mint például a Szervezeti és Működési Szabályzat bevezetése, az Alapító Okirat helyett, vagy az, hogy a társasház intézménye jogi-személy szervezet legyen stb. Várhatóan a Budapesti Újságban, a Fővárosi Önkormányzat hetilapjában a törvényalkotó írást fog megjelentetni a törvényjavaslatról. Mi pedig a következő összejövetelen tűzzük napirendre az ismertetését. A tervek szerint a kormány márciusban, az országgyűlés májusban foglalkozik majd a javaslattal.

Ezt követően került sor a társasházak adózására, melyet *Horváthné Szabó Beáta,* az APEH főosztályának munkatársa tartott. Egyebek között elmondta, hogy a társasházak adózása viszonylag szűk területre korlátozódik. Azonban ha annak ismerete hiányos, sok gondot okozhat az igen kis bevételi forrással rendelkező társasházaknak. A törvény kimondja: „Jövedelem a magánszemély által az adóévben bármilyen címen és formában megszerzett bevétel egésze, illetve meghatározott esetekben igazolással elismert költségekkel csökkentett része".

A megszerzett jövedelem adóköteles. Társasházak gazdálkodásában adózás szempontjából figyelembe kell venni az alábbiakat:

– amennyiben a társasháznak 1996-ban a közös költségek befizetésein túl bárminemű bevétele volt pl. helyiségek bérbeadásából, vagy propagandát szolgáló hirdető táblákból stb., azoknak rendelkezni kell adószámmal, miután adókötelezettsége keletkezik, így többek között az adóbevallásra is kötelezett; (Megjegyzem, hogy az a társasház is adóbevallásra kötelezett, amelyiknek 1996. évben bevétele nem volt, de adószámmal rendelkezik, nullás a bevallása.)

– a társasházak évente egyszer, a 9603. számú bevallási lapon kell, hogy bevallásukat teljesítsék,

– a közös tulajdon hasznosításából származó bevételek – társasházak döntő többsége e kategóriába tartozik – 20% forrásadó kötelezettek.

Ebben az esetben a tulajdonosoknak nem kell bevallaniuk.

– helyiség bérbeadásából származó bevételek adózása az szja törvény előírása szerint történhet úgy, hogy a bérlő 80%-ot fizet a társasháznak és 20% adót az adóhatóság részére. Ez a módszer akkor alkalmazható, ha a bérlő nem magánszemély, hanem kifizetőnek minősül pl. egyéni vállalkozó, bt., kft. stb. Történhet úgy is, hogy a teljes bérleti szerződésben foglalt bérleti díját a bérlő 100 %-ig a társasháznak fizeti. Ebben az esetben a társasháznak kell bevallani és megfizetni a személyi jövedelemadót.

Adóelőleg-megállapítási szabályok

– 1997. január 1-jei hatállyal módosulás következett be. Munkaviszonyra és a megbízási jogviszonyra eltérő adóelőleg számítási szabályok vonatkoznak. Társasházak esetében a jogszabály alapján választott tisztségviselő [illegible] hogy éves jövedelme várhatóan a 700.000 Ft-ot nem haladja meg, akkor a tiszteletdíj összegéből az adótábla szerint göngyölítve kell az adóelőleget megállapítani. Ha a tisztségviselő nyugdíjas, akkor a nyugdíj éves összegét és a nyugdíjra jutó éves adót, mint kedvezményt is figyelembe kell venni.

– Tisztségviselők részére kifizetett költségtérítést a bevallási ív 10-es sorába kell bevallani.

– Ha a közös képviseletet vállalkozó vagy társaság látja el, adóelőleget tőlük levonni nem kell.

A vállalkozó, illetve társaság a rájuk vonatkozó adóbevallást kötelesek készíteni, illetve az adóelőleg-fizetés kötelezettségét is a vállalkozó rendezi.

Annak aki vállalkozói igazolvánnyal nem rendelkezik, de a társasháznál vállal munkát, nyilatkozatot kell adnia arról, hogy a kifizetett önálló tevékenység díjából hány %-ot fordít költségelszámolásra. Ha ilyen nyilatkozat nincs, akkor költségre 10%-ot lehet figyelembe venni és a 90%-nak 39%-át adóelőlegre kell levonni. Abban az esetben, ha a tisztségviselő a tiszteletdíja mellett, vagy helyette költségtérítésben részesül, akkor a költségtérítés igazolt és az szja-törvény szerint költségként elszámolható összegéből nem kell adóelőleget levonni. Ilyen költségtérítés lehet többek között, a gépkocsi-használat címén kifizetett összegből az útnyilvántartással alátámasztott norma szerint elszámolható üzemanyagköltség és kilométerenként 3 Ft normaköltség. Illetve a normaköltség helyett alkalmazható az úgynevezett tételes költségelszámolás is, amikor a fenntartási, javítási, felújítási költségeket bizonylattal (számlával) kell igazolni. Ezek a költségek csak olyan arányban számolhatók el, amilyen arányban a gépkocsit a társasház ügyeinek intézésére használták.

Költségek, költségtérítés

Tehát ha az egy hónapban megtett 1500 km-nek 30%-át használta társasházi munkára, akkor a költségeknek is 30%-át számolhatja fel.

Fizethető költségtérítés telefonhasználat címén is. Ebben az esetben költségként a társasház érdekében folytatott beszélgetések vehetők figyelembe, tételes telefonszámla alapján, vagy pl. egy kockás füzetben vezetett nyilvántartás alapján.

A kapott költségtérítéssel szemben elszámolható továbbá a fűtés, világítás díjának az a része, amely a tevékenység végzése érdekében merült fel. Ezek a költségek többnyire a lakásrezsi részét képezik, ezért ezeket a kiadásokat az adott költségre jellemző mértékegység (nap, m^2, m^3 stb.) alapulvételével kell kiszámítani. Jellemző költség lehet a takarítószer, irodaszer költsége is, ha annak összege a társasház számvitelében nem kerül elszámolásra.

Összegzésképpen: minden kiadás elszámolható, amely a tevékenység végzése érdekében merül fel, feltéve, hogy ezek a kiadások nem szolgálják a magánszemély személyes vagy családi szükségleteinek kielégítését, és az szja-törvény szerint költségként elszámolható. Ez azt jelenti, hogy pl. az étkezésre vagy ruházatra fordított kiadások nem vehetők figyelembe. Részben hasonló szabályok vonatkoznak a megbízási szerződés vagy számla alapján kifizetett díjak adóelőlegére is, azzal a különbséggel, hogy az önálló tevékenységet végzőnek lehetősége van legfeljebb a bevétel 50%-a erejéig költségelszámolásról nyilatkozni. Költségelszámolási nyilatkozat hiányában a bevétel 90%-át

Kormányrendelet az üzletek működéséről

Tisztelt Kerületi Vállalkozók! Tájékoztatjuk Önöket, hogy *1997. február 20-án* hatályba lép a *4/1997. (I. 22.) Korm. rendelet az üzletek működéséről és a belkereskedelmi tevékenység folytatásának feltételeiről.*

Ezzel a jogszabállyal a jogalkotó a fenti időponttól megszünteti az ún. „üzletnyitási bejelentések" intézményét, és helyette ismét bevezeti a *működési engedély* fogalmát. Az alábbiakban a vállalkozókra vonatkozó – a működési engedély kiváltásával kapcsolatos – eljárási szabályokat ismertetjük.

I. A már működő üzletek

Ha az üzlet működésében az üzletnyitási bejelentésben foglaltakhoz képest *nem történt változás* (üzemeltető, üzletkör változás stb.), úgy a vállalkozónak *1997. VIII. 19-ig* kell kérnie a működési engedély kiadását. A kérelmi nyomtatványt irodánkon (1126 Bp., Böszörményi út 40., telefon: 1551-244, félfogadás: hétfő: 8–18, kedd: 6–16, szerda: 8–16,30, csütörtök: 8–16, péntek: 8–13,30) lehet beszerezni és *2000 Ft illetékbélyeg* lerovása ellenében a működési engedélyt ki fogjuk adni (ügyintézési határidő: 30 nap). Ezzel egy időpontban történik meg a *vásárlók könyvének hitelesítése* is. Felhívjuk a figyelmet, hogy az üzletre vonatkozóan előírt új *kötelezettségek* teljesítése (pl.: minden vendéglátóüzlet működése esetén kötelező a tűzvédelmi hatóság engedélyének a beszerzése) *nem* feltétele a működési engedélyek kiadásának, azonban azt folyamatosan teljesíteni kell, mivel az Iroda munkatársai az ilyen üzletekben ellenőrzést fognak tartani, amikor már *megkövetelik* az új előírások teljesítését!

Amennyiben a működési engedélyre való csere mellett az üzlet működésére vonatkozóan módosításra is sor kerül, úgy az üzletnek, illetve üzemeltetőinek már az új követelményeknek is meg kell felelniük.

II. Az új – illetve újnak minősülő – üzletekre

Fontos új szabály, hogy a jogszabály hatálya kiterjed az *élelmiszer-, a ruházati- és a vegyesiparcikk-nagykereskedőkre is.* Mivel korábban e tekintetben a vállalkozónak nem volt üzletnyitási bejelentési kötelezettsége, ezért a következőkben részletezett hatósági és szakhatósági engedélyeket is be kell nyújtani az engedély iránti kérelem beadásakor.

A működési engedély kiadási kérelemhez a kereskedőnek csatolnia kell:

- a kereskedői tevékenység végzésére jogosító okiratot (vállalkozói igazolvány, társasági szerződés + bejegyző végzés, vagy bejegyzés iránti kérelem);
- az üzlethelyiség használatára való jogosultságot igazoló okirat hiteles másolatát (bérleti szerződés, adásvételi szerződés stb.);
- előzetes szakhatósági hozzájárulásokat;
- ha a tevékenység gyakorlását jogszabály más hatóság engedélyéhez köti, akkor ezen engedély hiteles másolatát;
- új, illetve funkcióváltással kialakított üzlet esetén az Építésigazgatási Iroda jogerős határozatát;
- 5000 Ft-os illetékbélyeget.

A Hegyvidék Újság következő számában a vállalkozókra vonatkozó új részletszabályokat kívánjuk ismertetni.

Somogyi László
Ipari és Kereskedelmi Irodavezető

Változatok egy formára

Egyesületek gondjai, reményei

A rendszerváltás táján rengeteg hasznos energia szabadult fel az emberekben. Úgy tűnt, immáron lehetőség nyílik a kisebb-nagyobb közösségeknek érdekeik megfogalmazására, érvényesítésére. A korábban felhalmozódott sérelmek orvoslása, az eltusolt visszásságok feltárása, a közös cselekvés legális formáinak lehetősége egészséges harci szellemmel töltötte meg az egyesületek tagjait. Úgy érezték, hogy most, amikor az őket érintő kérdésekben reális esély nyílik a beleszólásra, tiltakozásra, kötelességük minden esetben élni ezzel a lehetőséggel. Eközben némileg háttérbe szorult az egyesületek alakításának az a másik fontos célja, hogy szervezeti keretül szolgáljon az embereknek, ha szeretnének összejönni egy kis beszélgetésre, játékra, zenehallgatásra.

Az idők során kiderült, hogy az érdekképviseleti munka útja rögös, az eredmények ritkán nagyon sokára, vagy egyáltalán nem jelentkeznek. Némelyek a csalódottság okán, mások egyéb teendőik megszaporodása miatt vonultak vissza a közéleti tevékenységtől. Mindezek ellenére mégis találkozhatunk biztató kísérletekkel.

A Városkútiak

A Városkúti Egyesület tevékenységéről dr. Skrabski Árpád demográfus kandidátus, főiskolai tanárral a Magyar Pénztárszövetség elnökével beszélgettem.

– A Városkúti Egyesület a kerület melyik részén élők érdekeit képviseli?

– A Városkúti Egyesület a Városkút környékének lakóit fogja össze. Egyesületünk területe a Mártonhegyi, a Széchenyi-hegyi, a Svábhegyi és a Zugligeti Egyesület között helyezkedik el.

– Mikor és milyen céllal alakultak?

– Már a rendszerváltás előtti, a korábbinál liberálisabb időszakban, megnyílt a lehetőség az egyesület alapítására. Ez jó néhány közéleti érdeklődésű embert szinte eufórikus állapotba hozott, sorra alapítottuk az egyesületeket. Én vagy hétnek az alapításában vettem részt, ebből öt itt működik a kerületben, kettő pedig Balatonon.

Ezek mindegyike, így mi is, a társadalmi környezet formálását szakmapolitikai célok megvalósításával kívánta elérni. Legfontosabb feladatunknak azt tekintettük, hogy megszűnjön a hegy további beépítése, őrizzük meg természeti értékeinket.

– Hányan léptek be az egyesületbe, miben állt a tevékenységük?

– Nagyjából ötven család vesz részt az egyesület munkájában. Eleinte nagyon aktívak voltunk, tiltakozó akciókat szerveztünk, aláírásokat gyűjtöttünk, aminek nem mindig volt foganatja. Emellett kiderült

– Milyen problémák foglalkoztatják jelenleg az egyesület tagjait?

– Két ilyet emelnék ki. Egyrészt szeretnénk elérni, hogy *ne bontsák le Lyka Károly*, az egész Európában ismert művészettörténész házát. Másrészt fontosnak tartanánk, hogy a Fácánoskertben lévő önkormányzati tulajdonú épületegyüttest egy iskola rendelkezésére bocsátanák.

– Az eltelt 8 év tapasztalatai alapján, hogyan fogalmazná újra az egyesületek céljait?

– Természetesen az alakulásunkra okot adó elveket, a természeti környezet, a hegy védelmét, a lakosság jogát érdekeinek érvényesítésére most is aktuálisnak tartjuk. De úgy gondoljuk, hogy csak a valóban fontos ügyekért, a megvalósítás reményével kecsegtető célokért érdemes harcolni. Feltétlen szükségét érzem az egyesületek összefogásának, egy-egy téma kapcsán akkor is, ha az nem érinti közvetlenül a mi területünket.

Örvendetesnek tartom, hogy lassan mindegyik egyesületnek kialakul a sajátos arculata. A Mártonhegyiek az építészet iránt érdeklődnek, a Széchenyi-hegyiek aktív sportéletükről híresek, mi pedig a színvonalas „házi-koncertjeinkről".

A Városvédők

A városok értékeiért aggódók már a nyolcvanas években kialakították országos szervezetüket. A Budapesti Városvédő Egyesület létrehozásával szinte egyidőben – 1990. májusában – alakult meg a XII. kerületi csoport. Jaskó György már

készítünk, amiben feltüntettük melyik egyesület mikor és milyen témában tart valamilyen rendezvényt. Ezekben a munkákban nagy segítséget nyújt *Kemény Tamás, Bukros Erzsébet, Litvánné Gaál Éva* és még sokan mások.

Természetesen én és munkatársaim rendszeresen részt veszünk az Önkormányzat különböző ülésein. Szükség esetén támogatjuk más egyesületek megmozdulását is. Jelenleg azért harcolunk, hogy ne bontsák le azt az Alkotás utcában álló házat, amely *Kozma Lajos* építész, illusztrátor, az ún. Kozma stílus megalkotójának tervei szerint készült. Itt élt, és az ugyanebben az épületben található műtermében dolgozott *Telcs Ede*, a kecskeméti Kossuth szobor és a *Kallós Edével* együtt készített budapesti Vörösmarty szobor alkotója.

– Miben különbözik az Önök csoportja a kerület más egyesületeitől?

– Mi alapvetően nem egy földrajzilag jól körülhatárolható terület lakosságának érdekeit képviseljük, hanem az egész kerületét. Sőt hosszú távon arra törekszünk, hogy a különböző városrészek összefogjanak olyan problémák megoldásában, amelyek közösen érintik őket. Gondolok itt például a Vérmezőre, amely határos az I. és a XII. kerülettel, vagy a Városmajorra, aminek környezetvédelmi gondjai egyaránt tartoznak a XII. és a II. kerületre. A kerületek közötti jó viszonyt szolgálja az a törekvésünk is, hogy a Budapesti Városvédő Egyesület székházában olyan csoportokat szervezünk, amelyek munkájába egész főváros területéről bekapcsolódhatnak az érdeklődők.

– Melyek a jövőbeli terveik?

– Szeretnénk elérni, hogy minél több, a természet és az emberi kultúra értékeiért lelkesedő és azok sorsáért felelősséget vállaló ember csatlakozna hozzánk. Ennek érdekében korszerűsítjük információrendszerünket, oly módon, hogy a kerületi egyesületeket tájékoztathassuk a budapesti városvédők munkájáról, a civil szervezetek környezet- és városvédelemmel kapcsolatos tevékenységéről. Fontosnak érezzük.

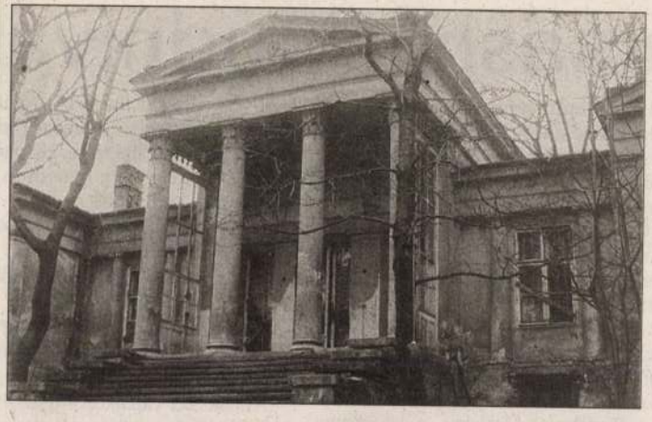

Kályhamaradvány

Védett házak

A Hild-villa

A hatalmas park közepén szabadon álló villát (Budakeszi út 38.) – pontosabban: annak központi részét – *Hild József* építtette saját használatára 1844-ben. *Rados Jenő* 1958-ban megjelent könyvében így ír az épületről: „55 éves korában Hild József egy szerény kis villát épített a maga számára. Az igénytelen nyaraló finom ízlésességéről az akkori sajtó (így a *Honderű* is) külön dicsérettel emlékezett meg. Eredeti alakjában a 40-es évek kisebb villaépületeinek típusává vált, különösen a szabad lépcsővel kiemelt, oszlopos, oromzatos, nyitott középteraszt illetően. Teljesen hasonló megoldást találunk Hild, Diana út 17. és a Városmajor utca 39/A alatt épült villáinak középtornácainál. Ezek még a párkányprofilok és a korintoszi oszlopfőknek az athéni szelek tornya típusa szerinti megmintázásában is azonos vonásokat mutatnak." Hild József, ismeretlen okból, már az 50-es évek közepén eladta a nyaralót egy bankárnak. Tőle a 70-es évek közepén *Kleiner Ármin* tulajdonába került a villa. Ő 1889-ben – *Pucher János* tervei alapján – az eredeti alacsony oldalszárnyakat megtoldatta egy-egy kiugró, háromszögletű hom-

Pinceablak

lokrésszel (timpanonnal) lezárt eklektikus stílusú oldalszárnnyal. Az összekötő szárnyakká vált eredeti oldalszárnyak szabadon álló oszlopait elfalazták, így azok mint féloszlopok díszítik a homlokzatot. 1894-ben, ugyancsak Pucher tervei szerint, az épület hátsó szárnyához további négy helyiséget csatoltak. Rados azt írta 1958-ban, hogy az épület méltatlanul elhanyagolt állapotban van, s csekély lakóértékű társbérleti lakások találhatók benne. Talán ez is közrejátszott benne, hogy a villát még abban az évben restaurálták. Később újra leromlott az épület, a lakók elköltöztek, s az üresen maradt épület szabad prédává vált. Valószínűleg ekkor omlott le a felvételemen látható díszkályha is. A rombolás megakadályozására kutyás őrt foglalkoztatnak a villában.

A századelőn két melléképület is épült a parkban. Az egyik (Budakeszi út 40.) a kerítés közelében áll. Földszintes, nyeregtetős, üvegezett verandájú épület. (Szecessziós stílusú faverandáját a 80-as években befalazták.) A másik melléképület romos, valaha cselédház volt.

Az elvadult park területe 1,2 hektár.

67.1558 KOMÁROM M. NYOMDA V. ESZTERGOMI TELEPE FELELŐS KIADÓ: DR. NAGY ZOLTÁN

MEGHÍVÓ

HILD JÓZSEF ESZTERGOMBAN

CÍMŰ EMLÉKKIÁLLÍTÁSRA

AZ ESZTERGOMI BALASSA BÁLINT MÚZEUMBAN

A KIÁLLÍTÁST MEGNYITJA 1967. MÁRCIUS 17-ÉN DÉLUTÁN 5 ÓRAKOR

HOMOR IMRÉNÉ

A VÁROSI TANÁCS VB ELNÖKHELYETTESE

A KIÁLLÍTÁST ISMERTETI:

PROKOPP MÁRIA

MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ

MEGTEKINTHETŐ 1967. MÁRCIUS 17—ÁPRILIS 16-IG NAPONTA 9—17 ÓRÁIG, HÉTFŐN ZÁRVA

1967. MÁRCIUS 29-ÉN DÉLUTÁN 5 ÓRAKOR

HILD JÓZSEF EMLÉKE

HALÁLÁNAK 100. ÉVFORDULÓJÁN

CÍMMEL VETÍTETTKÉPES ELŐADÁST TART

A BALASSA BÁLINT MÚZEUMBAN

DR. RADOS JENŐ

NY. EGYETEMI TANÁR

A kiállitás helye:
Budapesti Műszaki Egyetem Központi Épület Aula

Budapest XI. Műegyetem rakpart 3.
Megtekinthető 1989.december 15-től 22.-ig.

A Budapesti Műszaki Egyetem
Építészmérnöki Kar
Építészettörténeti és Elméleti Intézete

tisztelettel meghivja

HILD JÓZSEF

építész
(1789 - 1867)

emlékére rendezett

"TERVEK ÉS MŰVEK"

című kiállitás megnyitására
1989. december 15.-én, pénteken 14. órára

A kiállitást megnyitja

FODOR LAJOS
a budapesti Műszaki Egyetem rektora

Hild József müveit méltatja

Dr.h.c. RADOS JENŐ
építész

A kiállitás anyagát
az Építészettörténeti és Elméleti Intézet
"Archiv dokumentumok építészettörténetirásunkban", és
"A magyarországi építőtechnika története"
cimü kutatási témák dokumentumaiból válogattuk.

Az anyag kiegészitéséért köszönetet mondunk
az Egri Dobó István Muzeumnak
az Esztergomi Keresztény Muzeumnak

A modelleket Madarassy Walter restaurálta.

A kiállitás anyagát válogatta és rendezte
Horváth Alice

Munkatársai voltak:
Krcho János épitész
Fecsó Péter és Késmárky Gergely építészhallgatók
Marton Rezsőné
Plavecz Mihályné

Meghívó

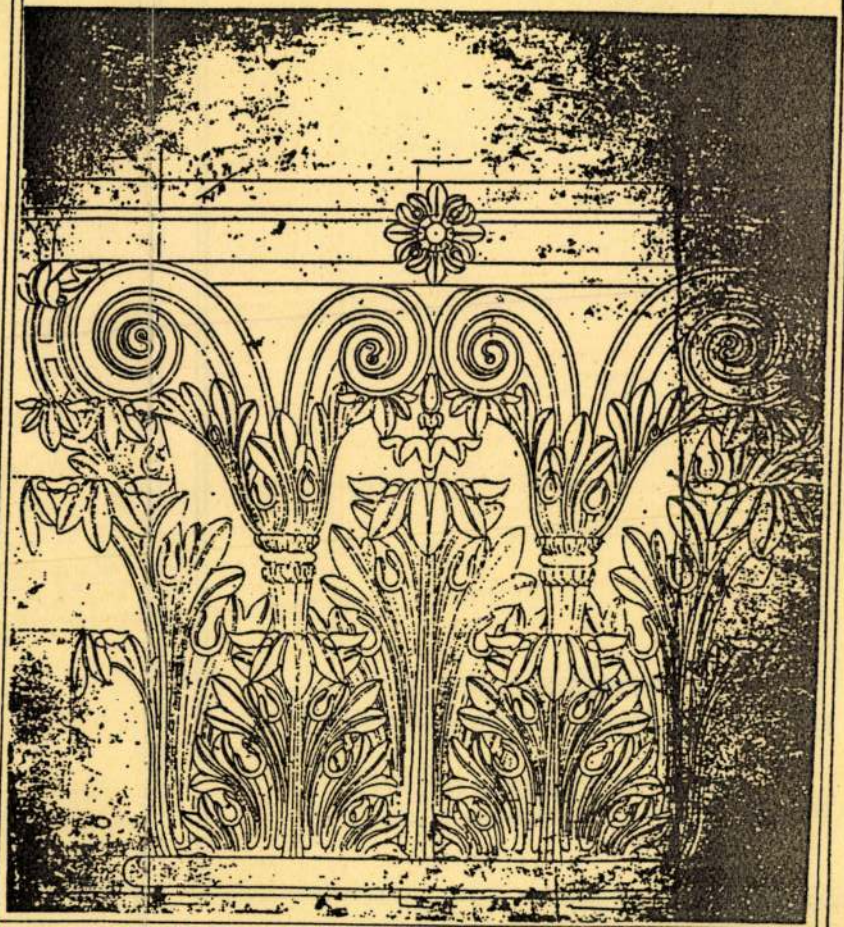

Meghívó

A Budapesti Müszaki Egyetem
Építészmérnöki Kar
Építészettörténeti és Elméleti Intézete

1989. december 15-én

RÁCIÓ ÉS ROMANTIKA

címmel tudományos konferenciát rendez

HILD JÓZSEF

építész születésének 200. évfordulójáról megemlékezve

A konferenciára tisztelettel meghívjuk.

Meghívó

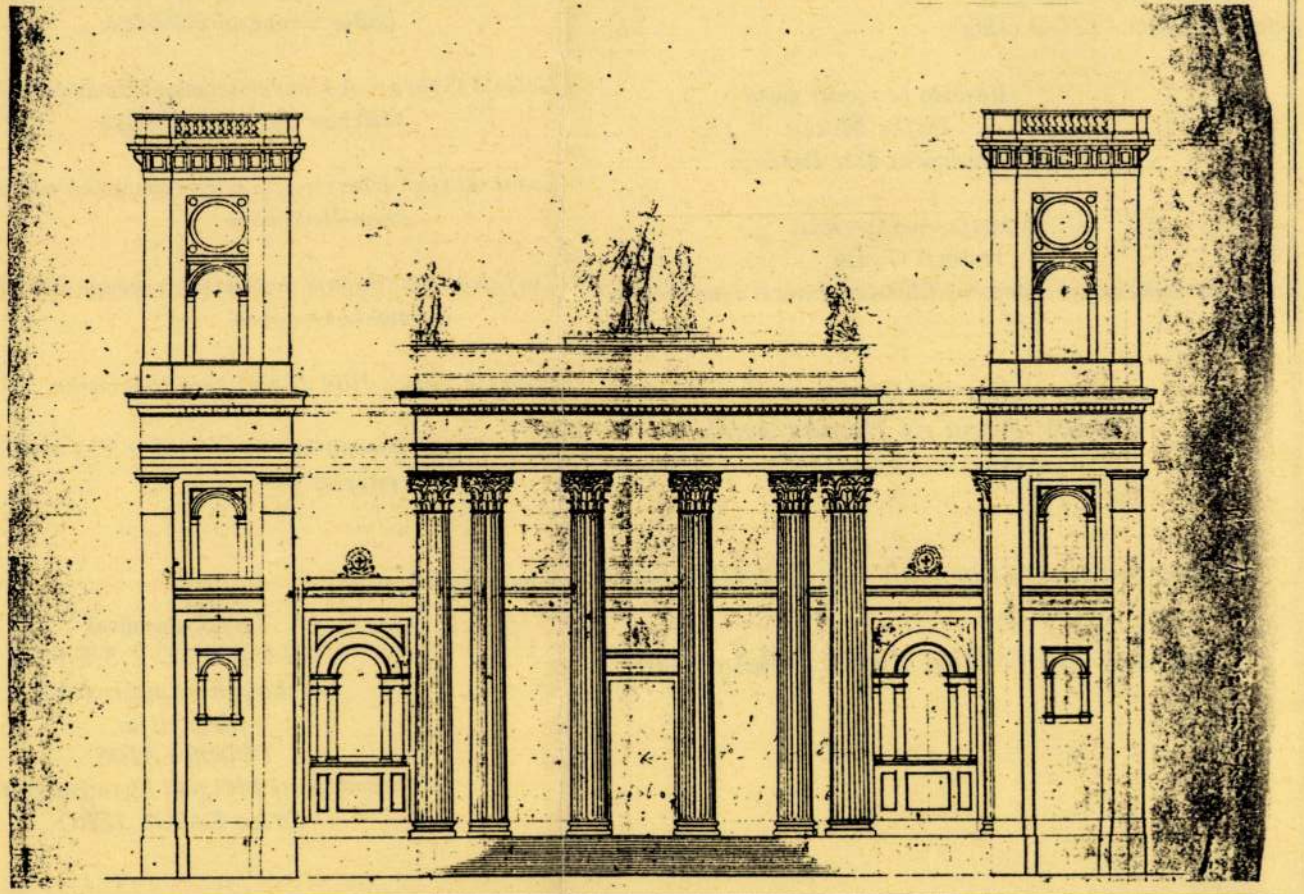

A konferencia programja
délelőtt 9.30 - 12.00 óráig

Üdvözlő beszédet mond
Hofer Miklós
az Építészmérnöki Kar Dékánja

A konferenciát vezeti
Istvánfi Gyula
az Építészettörténeti és Elméleti Intézet Igazgatója

Hajnóczi Gyula:
Zádor Anna és Rados Jenő
professzorok köszöntése

Zádor Anna: A korszak építészettörténete

Rados Jenő: Hild József életmüve

délután 14.00 órakor

"Tervek és müvek"
HILD JÓZSEF
emlékkiállítás megnyitása
Megnyitja:
FODOR LAJOS
a Budapesti Müszaki Egyetem rektora
Dr.h.c. RADOS JENŐ

Bibó István: A magyarországi építészeti klasszicizmus kezdetei: Isidor Ganneval müködése

Kelényi György: A klasszicizmus előzményei a XVIII. században: Melchior Hefele müködése

Sódor Alajos: Klasszicizmus és romantika mai építészettörténeti szemléletünkben

Cséfalvai Pál: Főpapi mecénások szerepe Hild József . munkásságában

Komárik Dénes: Hild József és a romantika

Bonta János: Romantikus áramlatok a XIX. és XX. századi építészetben

délután 14.30 - 17.00

Pattantyus-Á. Ádám: Eger, Esztergom, Pest főtemplomainak kupolái - Hild, a szerkezetépitő

Zádor Mihály: Hild József alkotásainak jelene és jövője: müemlékvédelmi feladataink

Winkler Gábor: Racionalizmus és romantika egy kisváros -Sopron - építészetében

Nyitray Réka: "Értelem, józan ész, jó ízlés" -hagyomány és ujitás a reformkori városgazdaságban

Ihrig Dénes: A reformkori Pest városrendezési tervei

Szücsné Mezei Mária - Schildmayer Ferenc: Építéstörténeti adatok Füred-Savanyuviz XIX. századi épületeiről

Horváth Alice: Packh János, a "tudós építész"

Vámossy Ferenc: Zárószó

A konferencia helye:
Budapesti Müszaki Egyetem
Központi Épület
Budapest XI. Müegyetem rakpart 3.
I.emelet I. Rektori tanácsterem

KONFERENCIA ÉS KIÁLLÍTÁS HILD JÓZSEF (1789-1867) EMLÉKÉRE

2007. MÁRCIUS 1-2.

Hild József halálának 140. évfordulójára rendezett konferencia és kiállítás Budapest és Esztergom városának és közönségének tiszteletadása a nagy XIX. századi építész emléke előtt. A konferencia aktualitását az a felismerés adja, hogy az építészettörténeti kutatók előtt megoldatlan kérdések sora áll Hild munkásságával kapcsolatban. Ugyanakkor szomorúan látjuk épületeinek egyre gyorsuló pusztulását, s erre is szeretnénk felhívni a figyelmet.

Szervező intézmények:

Budapest Főváros Levéltára
BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék
Hild-Ybl Alapítvány
Magyar Építészeti Múzeum

Támogatóink:

„Budapest Bank Budapestért" Alapítvány — Hild Imre
Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága — OTP Életjáradék Zrt.
Esztergom Város Önkormányzata — VÁM Design Center
BTM Kiscelli Múzeum — Knorr és Társai Bt.
Mérték Stúdió

A *„Vállalatás Hild József pesti munkásságáról"* című kiállítás megtekinthető munkanapokon Budapest Főváros Levéltárának (1139 Budapest, Teve u. 3-5.) nyitvatartási idejében, március 1-től április 30-ig.

HILD JÓZSEF HALÁLÁNAK 140. ÉVFORDULÓJÁRA RENDEZETT KONFERENCIA PROGRAMJA:

Budapest Főváros Levéltára, előadóterem
2007. március 1. 10h-tól
(1139 Budapest, Teve utca 3-5.)

Komárik Dénes: *Bevezető*
Bibó István: *Ganneval, Hild-család, folyamatosság?*
Horváth Alice: *Hild palladianizmusa*
Gábor Eszter: *Művészi vagy vállalkozói magatartás. Pollack, Hild és Kasselik a Városligeti fasorban*
Halmos Károly: *Hild József csődpere és anyagi helyzetének alakulása életének utolsó szakaszában*
Hidvégi Violetta: *Hild munkásságának utolsó hét éve; tervek Pest város Építő Bizottmánya anyagában*

12h A kiállítás megnyitása

12.30-13.30h Ebédszünet

Mezős Tamás: *Erkölcsi érték keresése a későklasszicista pesti bérházak térrendszerében*
Süle Ágnes Katalin: *Egy lakóépület fejlődésének példája*
Rozsnyai József: *A Császár fürdő*

Kávészünet

Krähling János: *Hild József és a Deák téri evangélikus templom*
Sisa József: *Az Üllői úti kaszárnya és a városrendezés*
Saly Noémi: *Hild és a vendéglátás*
Hozzászólások

Esztergom, Szent Adalbert Képzési Lelkiségi és Konferencia Központ
2007. március 2. 10h-tól
(2500 Esztergom, Szent István tér 10., Nagyszeminárium)

Pattantyús-Ábrahám Ádám: *Az esztergomi Bazilika kupolaszerkezete*
Hegedűs András: *Újabb adatok az esztergomi Bazilika építésével kapcsolatban a Prímási Levéltár anyaga alapján*
Prokopp Mária: *Hild József és a Prokopp-család: Prokopp János, Prokopp Gyula kapcsolata Hild munkásságával*
Istvánffy Miklós: *Hild? Feigler? Prokopp? Az esztergomi Takarékpénztár tervezőjének kérdése*
Kemény Mária: *Klasszicizmus és/vagy romantika? Hild és Feigler szerepe az esztergomi Nagyszeminárium építéstörténetében*
Vezetés a Nagyszeminárium épületében

11.30-12h Kávészünet

Mezey Alice: *Hild szerepe a bajnai Sándor-kastély építéstörténetében*
Fekete J. Csaba: *Hagyományos és újszerű Hild József főúri lakóhely-építészetében*
Zászkaliczky Zsuzsanna: *A ceglédi református templom*

14.30h Cséfalvay Pál: Vezetés az esztergomi Bazilikában a kupolatér megtekintésével

Hild József, építész, (1789-1867).
Nemes Márta: A pesti Német színház helyreállításának tervpályázata, 1847-ben.
Csomor Tibor: Folyóiratszemle.
Nemes Márta, ~~2.) Folytatás~~

13 pályamu érkezett be. A fennmaradt jegyzőkönyv alapján mindegyikről megismerhetjük a bírálóbizottság véleményét. Részletesen olvashatunk az I. díjas Roessner és a III. díjat nyert Louis terveiről, melyek fennmaradtak. Hiába ítélték Roessner terveit a legjobbnak, a pesti Szépítő Bizottmány 1847. október 20-i ülésén az újjáépítés tervezését Hild Józsefre bízta, aki hihetetlen gyorsasággal már november 1-én benyújtotta terveit. Az újjáépítést azonban 1848 eseményei késleltették. Hamarosan a szomszédos Vigadó újjáépítésére is szükség lett, mert 1849-ben Hentzi ágyúi ezt is lerombolták. A szerző Feszl Frigyes és Ybl Miklós terveiről is megemlékezik. A színház és a Vigadó együttes helyreállítására végül mégsem került sor. 1861-ben merült fel az a gondolat, hogy a színház helyére az új városháza épüljön fel (ez végül Steindl Imre tervei szerint a Váci utca 62-64. sz. alatt valósult meg). A telek sorsa az utóbbi évszázadban ugyancsak hányatott. A rá tervezett bérház és bazártervek nem valósultak meg. 1837-ben Haas Fülöp szőnyegáruháza épült fel rajta, 1945-ben ez is elpusztult. Ma az 1971-ben épült irodaház áll rajta.

Budapest folyóirat, 1988., 8., 47-old.

HILD L. szobrai, Nőfaragó

Millenniumi emlékszobor a Szeplőtlen
Szűz Mária tiszteletére, 1896

H. Szabó Lajos: Történelmi emlékhelyek
Pozsony és Környéke. Pozsony, 1936 44.

Hild József 112, 148
(in: Déry Attila; Budapest eklektikus épületszobrászata
/Művészettörténet-Műemlékvédelem I. /OMF kiad. Bp. 1991.,

MŰVÉSZETI ÉLET, OKTATÁS

LÁTOGATÓJ

..... sz.

Név: .....

Lakás: .....

engedélyt nyert arra, hogy ....

.....

.....

vonatkozólag az MTA adattárában

lexikongyüj

levéltári g

a fennálló szabályok keretén be

Ezen engedélyt a kutatóteremben

A gyüjteményekben kutatott anya

igazgatójától külön engedélyt k

HILD József

Mv 2005/4

Granasztóiné Györffy Katalin

MŰEMLÉK ÉS/VAGY MŰEMLÉKI KÖRNYEZET

„Ki" az erősebb? Ellentétes érdekek? Megoldhatatlan kapcsolat?

E három kérdés feltevése teljesen értelmetlennek tűnhet azok számára, akik úgy gondolják, hogy a műemlékek védelméről szóló jogszabályok erről a kapcsolatról[1] egyértelműen rendelkeztek, tehát a műemlék teljes védelmet élvez környezetében. Ő a legfontosabb, az előírásoknak megfelelően *„a műemléki környezet területén minden változtatást, beavatkozást a műemlék városképi, illetőleg tájképi megjelenésének és értékei érvényesülésének kell alávetni."*[2] Milyen jó lenne, ha a törvény paragrafusainak betartásával nem a környezet érdekei győznének! Másképp alakult volna az elmúlt tizenöt évben lakókörnyezetem, az Orbán-hegy és a Svábhegy arculata is.

Megállapításaink valódiságát számos példán lehetne bemutatni. Választásunk egy kiemelkedő jelentőségű műemlékre esett, amelyet megfosztott eredeti életterétől környezetének koncepciótlan, színvonaltalan „fejlesztése". A kegyelemdöfést azonban a közvetlenül mellette emelt új épület adta meg, a műemlék megmentése szinte lehetetlenné vált.

A XII. kerület Diana u. 17/a számú telken áll a Hild József által az 1840-es években tervezett, klasszicista stílusú villa (nevezzük Diana-villának, egykori tulajdonosáról Herz-villaként is emlegetik), amely szinte teljesen megegyezik az építésznek saját maga számára épített villájával a Budakeszi út 38–40. sz. telken, valamint a Városmajor u. 41/a (korábban 39/a) sz. alatt álló házzal. Rados Jenő, Hild életművének monográfusa a következőképpen jellemzi ezt a villatípust:

A Diana utca 17/a sz. telken álló, Hild József terve alapján épült klasszicista villa 2005-ben (A szerző felvétele)

A Diana utcai villa az 1950-es években (Rados Jenő felvétele,.KÖH Fotótár)

Az előtérben a napjainkban már nem létező Tündérlak, a háttérben a Diana utca 17/a (ma Tündér utca 15/b) számú telken álló Hild által tervezett klasszicista villa Tündér utca felé eső, XX. század elején tornyos villává bővített, 2000-ben lebontott melléképülete (KÖH Fotótár)

A Tündér utca és Gyöngyvirág utca sarkán a Szamaritánus Mentőállomás garázsai, háttérben a Diana-villa timpanonja, 2005

A Diana utcáról a villa és északi melléképületének látványa, 2005
(A szerző felvételei)

„Mindhárom villánál a földszint padlóvonala a földből kiemelt pince fölött a talajszinttől 10–12 lépcsőfok magasságban helyezkedik el, a négyoszlopos középrész pedig a klasszikus arányú oromzatnak megfelelő, enyhe lejtésű nyeregtetőt kap."[3] Rados a Diana úti villát a típus leghitelesebb képviselőjének tartja: „ A lépcsős, oszloprendes, oromzatos tornácot befoglaló középrész kiemelt, külön tetőzetű tömeggel alakul, amelybe az oldalsó szárnyak alacsonyabb tetőzetei haránt bevágódva külön lefedett kubusokat képeznek. E viszonylag szerény méretű épületnek ily erős felbontása már a romantika határozott előjele."[4] A XIX. század elejei villaépítészet kiforratlanságai ellenére Rados szerint Hild *„Különös művészi tapintattal volt képes a természet zöldjébe állított tuszkulánumai számára olyan formákat teremteni, amelyek a maguk klasszikus előkelősége mellett is meghitt, lakályos üdülőkké váltak."*[5] Rados értékelése egyértelműen bizonyítja, hogy a magyar építészettörténet kiemelkedő jelentőségű alkotásával állunk szemben, amelyet ennek megfelelően műemlékké is nyilvánítottak az 1950-es években, és közzétették az 1960-ban megjelent műemlékjegyzékben.[6] A Genthon István nevével fémjelzett Magyarország művészeti emlékei Zakariás G. Sándor által összeállított Budapest kötetben is szerepel Karczag-villa megnevezéssel.[7] Magyarország Műemléki Topográfiájának leírása szerint a villa kiugró portikuszának korinthoszi oszlopai és antepillérei az athéni Szelek Tornya oszlopfőihez hasonló.[8] A villa több mint negyven éve elismerten fontos és kiemelkedő értékű műemlékünk.

A villa 1844-ben Karczagh Benjamin tulajdonába került.[9] Az 1870-es évektől a szalámigyáros Herz család lett a tulajdonos.[10] Herz Ármin 1906-ban az épület hátsó oldalához faszerkezetű verandát építtetett, és 1913-ban aszimmetrikusan csatlakozó toldalékkal bővíttette.[11] Feltehetően a Diana-villa túl kicsi volt nyaralónak, ezért a Herz család a telek Tündér út felé eső területére, néhány méterre a klasszicista villától L alaprajzú, tornyos, emeletes villát építtetett a XX. század elején, vagyis minden valószínűség szerint a már ott állt földszintes épületet bővíttette. Az 1873-as térkép[12] és az 1882-es, 1895-ös és 1908-as helyszínrajzok[13] is egyértelműen ábrázolják a Diana utca, Gyöngyvirág út, Tündér utca által határolt telken a villát és a tőle egyenlő távolságra, szimmetrikusan északra (a Diana utcai telekhatáron) és délre (a Tündér utca felé, de nem a telekhatáron) elhelyezkedő egy-egy kisméretű, téglány alaprajzú épületet. Az 1873-as és 1882-es térkép a körbefutó kerti utakat és a Diana utcára nyíló, teresedő bejáratot is jól mutatja.

Dr. Siklóssy László az 1929-ben megjelent Svábhegyről[14] szóló könyvében a Diana-villáról nem tesz említést, ugyanakkor részletesen beszámol a szomszédos, Diana u. 15. sz. telken álló, eredetileg a Karczagh család, majd 1895-től Hindy István hírlapíró tulajdonában lévő Dianalakról és a helytartótanács elnöke által építtetett, történeti szempontból különösen érdekes Tündérlakról. Ez utóbbi az 1960-as években még állt, életveszélyes maradványait az 1990-es években bontották le. Siklóssy könyvében a Tündérlakról készült fénykép hátterében jól látható a Diana-villa Tündér utca felé néző, a Herz család által tornyos, emeletes villává alakított melléképülete.[15]

A Diana utca, Gyöngyvirág út, Tündér utca által határolt ősfás kert és a rajta álló két villa és melléképület a Herz család tulajdonában maradt az ingatlan 1952-ben sorra kerülő államosításáig. Az akkori szokásoknak megfelelően az állami tulajdonba került villába számos lakót költöztettek. A villát és melléképületét 1959–60-ban, majd az 1970-es évek végén helyreállították, de a számos bérlakásra szabdalt két villának és melléképületnek folyamatos pusztulása és „slum"-osodása a budai hegyvidék többi villájához hasonló ütemben és látvánnyal folyt. A Tündér utca felőli villát ócska, bódészerű toldalékokkal bővítették. A hatalmas gesztenyefákból időnként egy-egy eltűnt (kivéve a természeti védelem alatt állót), az így nyert napos területeken kis veteményeskerteket műveltek, a kert többi részén autóroncsok hevertek, de megmaradt a kert eredeti mérete és határai, valamint köríves kerti útja az 1980-as évek elejéig.

Sajnos ekkor indult meg a Diana-villa környezetének tudatos és megbocsáthatatlan rombolása. A kert Gyöngyvirág út felőli alsó részéből két telket hasítottak ki. Az egyikre családi sorház, a másikra földszint + háromszintes panzió épült. Mindkét épület építészetileg teljesen érdektelen. A panzió építéséhez a meredek telket ki kellett bányászni. Mellette később, fokozatosan hatalmas garázsok létesültek, mert a Tündér út és Gyöngyvirág út találkozásánál alakították ki érthetetlen

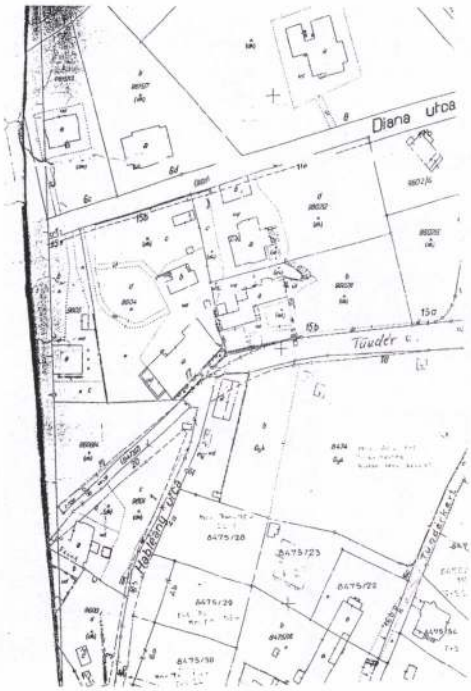

A klasszicista villa négy részre osztott telkének helyszínrajza. A Tündér utca 15/b telken még áll a toldalékokkal bővített villa, 1990-es évek

A Tündér utca 15/b telkének új beépítése a beton támfalon álló betonkerítéssel, a betonkapuzattal

módon a Szamaritánus Mentőszolgálat autóinak parkolóját, javítóműhelyét. A Tündér utcán felfelé haladók ebben a teljesen rendezetlen látványban gyönyörködhetnek. A Gyöngyvirág útig egykor lehúzódó kertből semmi nem látszik. A Diana út felől felfelé haladva a lepusztított, elgazosodott kert és a ki-be dőlő kerítés, a rozsdás kapuszárnyak nyújtanak lehangoló képet.

Az állami tulajdonú budai villakertek méretei az ingatlankezelő vállalatok számára mindig feleslegesen nagyok voltak, így került sor Diana-villa és Herz-villa egykor közös telkének (9602) további megosztására (9602/1./2.). Az 1990-es évek közepétől a Svábhegy értékes telkein álló régi épületek minőségüktől teljesen függetlenül bontásra kerülnek, és helyükre általában jóval nagyobb, jó esetben csak érdektelenebb, de többnyire hivalkodó, ízléstelen villák épülnek. A Diana-villa műemléki környezetében álló, egyedileg nem védett Herz-villát is 2000-ben váratlanul, a hatóságok engedélyével lebontották. A villa – mint már említettük – egy, a Diana-villával egyidős, valószínűleg présházнak épült ház bővítésével jött létre a XX. század elején. A későbbi ócska hozzáépítésektől eltekintve a Diana-villa felé egyszintes, tornácos, a Tündér út felé kétszintes, nyeregtetős, nyugat felé tornyos épület valóban nem volt különleges építészeti alkotás, de manzárdtetős tornyával, zsalugáteres ablakaival, erkélyével a budai villák átlagába tartozott. Szemtanúk szerint kék színű cserépkályhák álltak a szobákban, vörösfenyő falépcső vezetett le az egykori borospincébe. Az épület bontása nagyon alapos volt, még a régi borospince terméskő falait is kitermelték, a kertben öreg fákat vágtak ki, kivéve a védett gesztenyefát, szokás szerint minden növényzetet letaroltak, a hegyoldalt teljesen kivájták. A lebontott házról sem fényképek, sem felmérés nem készült. Az új ház lassan épült, mind a mai napig nincs befejezve. A Diana-villa Tündér utca felőli nézete olyan változáson ment keresztül, amely teljesen idegen a klasszicista műemlék hagyományos, kertes villanegyedi beépítésétől. A mentőállomástól felfelé haladva a

A Tündér utca 15/b új beépítése, háttérben a klasszicista villa. Az előtérben emelkedő támfal és mögötte a domb az egykori Tündérlak helye, 2005

A Tündér utca 15/b telkének új beépítése a beton támfalon álló betonkerítéssel, a betonkapuzattal, jobbra a háttérben a villa részlete látszik, 2005

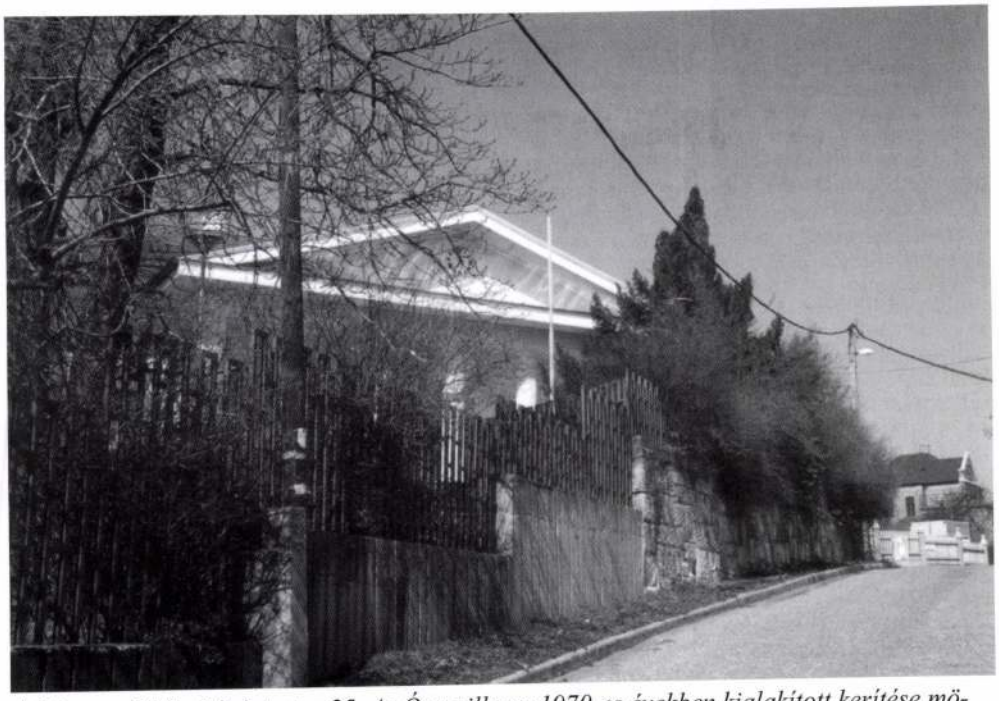

A Diana u. 23/b; Lóránt utca 25. Az Óra-villa az 1970-es években kialakított kerítése mögött, a Lóránt útról, 2005

A Diana u. 23/b; Lóránt u. 25. A felújítás alatt álló Óra-villa hátsó homlokzatának „korszerűsítése", 2005 (A szerző felvételei)

Tündér utcán a telek teljes hosszúságában több méter magas, tömör beton támfal és rajta tömör betonkerítés emelkedik, amelyet csak a hatalmas beton kapuépítmény szakít meg. A ház egyszerű, modern építészeti formáival talán nem zavarná annyira a Diana-villát, ha jóval kisebb lenne. Tömege túlméretezett, nem kertben álló villa, hanem olyan irodaépület, amely bárhol állhatna. Az elképesztő méretű betonfalat semmi sem indokolja. Mintha valami titkos intézmény rejtőzne a fal mögött! A Diana-villa környezetének utolsó, eddig még érintetlen darabja, az északi szomszéd, a Diana u. 15/b telek is változás előtt áll. Természetesen ott is lebontottak egy kedves, egyszerű, de már a XIX. századi térképeken szereplő kis villát. Az építkezés itt is a tereprendezésnek nevezett dúlással kezdődik.

Mi maradt a műemléki védelemre érdemes klasszicista villa és kert e svábhegyi „tuszkulánum" értékeiből? A lepusztult állapotú épület még áll, kertje ¼-re csökkent, értékes növényzete nagyrészt elpusztult, kilátása az új szomszéd házakra és a Tündér utca túloldalán épült lakóparkra nyílik. A továbbra is állami tulajdonban tengődő villa sorsa reménytelennek látszik. A már többször meghirdetett, lakott villa, körbeépítve kinek kellene? A harc eldőlt, a műemléki környezet legyőzte a műemléket, de új értéket nem tudott teremteni. A Diana-villa vesztes helyzetében is még megőrizte klasszicista villajellegét, ellentétben a Diana utca másik műemléki védettség alatt álló klasszicista villájával, az Óra-villával,[16] amely telkének jelentős részét már az 1950-es években, a Lóránt út megnyitásakor elvették (a villáról elnevezett Óra úttal ma már nincs is kapcsolata), majd az 1980-as években a telket továbbcsonkítva teljesen körbeépítették. Az Óra-villát környezete már korábban ellehetetlenítette, de sajnos legújabb helyreállításánál klasszicista értékei is sokat csorbultak. Mindezek a durva beavatkozások *a svábhegyi villák, valamint a Diana úti iskola és kápolna 1990 óta védett műemléki környezetében* (MK 15922) történtek. Ezek után feltesszük a kérdést, hogyan lehet megvédeni a műemléket és környezetét?

JEGYZETEK

1. 1/1967. (I. 31.) ÉM számú rendelet a műemlékvédelemről. 2. § (5) Műemléki környezet a műemlék megjelenését, zavartalan érvényesülését biztosító építészeti és tájképi környezet. 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről. 40. § A védetté nyilvánított műemlékkel vagy műemléki jelentőségű területtel közvetlenül határos ingatlanok, a közterületrészek és a közterületrészekkel közvetlenül határos ingatlanok műemléki környezetnek minősülnek. A védetté nyilvánításról szóló rendelet sajátos viszonyok esetén ettől eltérően is kijelölheti a műemléki környezetet.
2. 43. § (2) A műemléki környezet területén minden változtatást, beavatkozást a műemlék városképi, illetőleg tájképi megjelenésének és értékei érvényesülésének kell alárendelni.
3. *Rados Jenő:* Hild József Pest nagy építőjének életműve. Budapest, 1958. 77.
4. *Rados,* 77.
5. *Rados,* 50.
6. M Diana utca 17. (9602) Földszintes, klasszicista villa 1840 körül, Hild József. Országos Műemléki Felügyelőség. Műemlékjegyzék. Jóváhagyta az építésügyi miniszter 22 509/58. sz. a. és a művelődésügyi miniszter 120 344/58. sz. a. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1960. 55.
7. Magyarország művészeti emlékei 3. *Zakariás G. Sándor:* Budapest. Budapest, 1961. 179.
8. Magyarország Műemléki Topográfiája. Szerk. Dercsényi Dezső. VI. kötet. Budapest műemlékei II. Szerk. Pogány Frigyes. Budapest, 1962. 548. l.
9. Budapest, XII. Diana u. 17/a. Tudományos dokumentáció, 1976. Összeállította: Bibó István, Hild-Ybl Alapítvány.
10. Uo.
11. Magyarország Műemléki Topográfiája. Szerk. Dercsényi Dezső. VI. kötet. Budapest műemlékei II. Szerk. Pogány Frigyes. Budapest, 1962. 548. l.
12. 1873 (Marek-féle színes kéziratos térkép). Budapest Fővárosi Levéltár: XV. 16. e. 201/9.
13. 1882: BFL XV. 16. e. 251/24; 1895: BFL XV. 16. e. 251/28; 1908: BFL XV. 16. e. 251/30.
14. *Dr. Siklóssy László*: Svábhegy. A svábhegyi nyaralásnak százesztendős s a Svábhegyi Egyesület alapításának negyvenesztendős emlékére kiadta a Svábhegyi Egyesület. Budapest, 1929. 40–41.
15. Uo. Fénykép a 41. oldalon.
16. Diana u. 23/B; Lóránt u. 25. Ún. „óra"-villa, földszintes, klasszicista villa, 1843 körül. Már az 1960-ban megjelent Műemlékjegyzékben is szerepel.

1998 máj 27

HILD JÓZSEF

A Derra-családról

A magyar családnevek és családtörténetek neves gyűjteményeiben akadtam a Derra-családról szóló adatokra.

A Derra név görög eredetű.

Magyarországon a török hódoltság utolsó évtizedeiben jelennek meg, mint a déli árukkal kereskedő réteg, majd a török kiűzést követő időszakban az olcsó áruval kereskedő réteg a magyar városok polgárainak ellenállásába ütközött. A helyzetet magyarországi letelepedésük oldotta fel, rákényszerülve arra, hogy kereskedésüket csak letelepedésük esetén folytathatják a hazaiakkal azonos mértékben. Ez a folyamat lényegében 1736-tól kezdődött és már 1748-ban rendeződött, miután gróf Grassalkovich Antal kamarai elnök tíz város 445 görög küldöttségével a kereskedés feltételeiben megállapodott. E tíz város volt: Kecskemét, Gyöngyös, Eger, Miskolc, Tokaj, Diószécs, Világosvár, Eszék, Pétervárad és nem utolsósorban Pest. Mégis pesti polgárok közé csak a XVII. század második felében veszik fel a görög kereskedőket. Derra Anasztázt például csak 1786-ban. Így nyertek polgárjogot a ma már csak várostörténeti emlékben ismert Haris, Grabovszky, Lyka, Sina kereskedők és családjaik.

Legjelentősebb emléke a görög letelepülésnek Pesten a műemlék Petőfi téri templom, melyet a görög és a macedónoláh egyházközösség hozott létre. A régi Pest Belvárosában a Duna-parton az 1789-ben megvásárolt telken épült fel Jung József pesti építőmester tervei szerint a kéttornyú klasszicizáló templom. A két különböző nemzetség békés egyesülését a templom oltára feletti két csókolózó galamb jelképezi.

A templomot körülvevő udvart egészen e század közepéig „görög udvarnak" nevezték. Jelentős ingatlanaik voltak többek között a Váci utcában és [illegible]egykori Zöldfa (Veres Pálné)

A Derra-család nemességet kapott Magyarországon:

1741-ben Derra András

1820. dec. 7. Derra Naum, pesti polgár, felesége Mocsonyi alias Popovics Ilona. Gyermekei: Anasztáz, Mihály, Kata, Mária, Zsófia és Ilona.

Fenti adatok alapján a család pesti letelepedése és nemessége, a családfa így vázolható:

1786. Derra Anasztáz (I) pesti polgárjogot szerez

1820. Derra Naum nemeslevelet kap

1821. Derra Anasztáz (II) a budapesti Hídegylet elnöke

A Derra-ház a mai József Attila utca 16. sz. Erzsébet térre néző illetve az Október 6. utca 1. sz. Hild térre néző saroképület, melynek Hild-tervezte főpárkányát e név díszíti.

A ház történeti alapjait keresve annyit tudunk, hogy a Lipótváros 1789. évi telek parcellázásakor Lezár Mátyás kereskedő vette meg 2176 forintért. Hogy az első épület mikor épült és ki volt tulajdonosa nem tudjuk. A legérdekesebb adat, miként a város lakói annak szomorú sorsában mindig osztoztak, az 1838. évi nagy árvíz idejére esik. Ennek állít emléket Barabás Miklós megrázó akvarell képe, melyen a Derra-házat félig összeomolva ábrázolja.

A további épülettörténet már ismert és feldolgozott adataiból tudjuk, hogy Derra Naum pesti polgár a romos épületet Hild József pesti építésszel három emeletesre átépítette, mely épület ma is áll.

Feltételezhetően a gróf Széchenyi István naplójában megörökített események e házban zajlottak, itt volt vendég a hídépítő gróf, a Hídegylet igazgatójánál.

Idézzük e napló sorait:

1842. augusztus 15-én

Estély Derra Anaszt(áz)nál. Egész tűrhetően szórakoztam.

1842. augusztus 17-én

Híd-ülés

1842. augusztus 20-án

Derra Anaszt(áz)nál eszem. Rendkívül nagy tisztelettel bánnak velem.

1842. október 14-én

Elmegyek Crescenceért megmutatni neki a hidat, mit még nem látott. Crescenceot a hídfőhöz kísértem. Derra fogadja. Nélkülem nézi meg a 2-es számú zárgátat etc.

1842. október 16-án

Ebéd nálunk... Rau, Clark, Fehr, Vásárhelyi, Derra etc...

1845. szeptember 7-én

Templom

Derráéknál ebédelek

A Széchenyi Napló jegyzetei között a Derra név mellett a következő megjegyzés olvasható:

Derra Anasztáz 1831-ben Pesten gróf Széchenyi István által alapított Hídegylet elnöke.

A Napló történeti jegyzeteiben a Hídegyletre vonatkozó részlet a következő:

1832. február 10.

1833. Mozgalmat indít a Pestet és Budát összekötő állandó híd építése érdekében. A megalakuló Budapesti Hídegyesület alelnöke lesz. (Széchenyi)

A Derra-ház másik nevezetes személyisége és lakója báró Eötvös József volt, aki életének utolsó szakaszában, haláláig itt élt a ház első emeletén. Innen is temették.

VIZY LÁSZLÓ

9. Budapesti Bach-hét

a Deák téri evangélikus templomban

Június 1. hétfő

Orgonaest

Pálúr János

a-moll concerto – Hatszólamú ricercar – Kánonvariációk Christ ist erstanden – c-moll trió – C-dúr prelúdium és fúga

Június 2. kedd

Zenekari est

Nikolaus Esterhazy Sinfonia

Temesi Mária – Dobozy Borbála – Drahos Béla – Hegyesi Gabriella – Selmeczi János

III. brandenburgi verseny – Weichet nur, betrübte Schatten (kantáta) E-dúr csembalóverseny – IV. brandenburgi verseny

Június 3. szerda

Csembalóest

Dobozy Borbála

Két- és háromszólamú invenciók – Négy duett

Június 4. csütörtök

Orgonaest

Ruppert István

Komm, Heiliger Geist, Herre Gott – Esz-dúr triószonáta Passacaglia – O Gott, du frommer Gott (korálpartita) G-dúr prelúdium és fúga

Június 5. péntek

Kamaraest

Martincsek Zoltán – Szepes András

A-moll partita (csembaló) – c-moll szonáta G-moll szólószonáta (hegedű)

Június 6. szombat

Hegedűest

Perényi Eszter

H-moll partita – C-dúr szólószonáta

Június 7. vasárnap

Kantátaest

Christ lag in Todesbanden – Wo soll ich fliehen hin Christ unser Herr zu Jordan kam

Közreműködnek:

Kiss Noémi – Lax Éva – Marosvári Péter

Moldway József – Zászkalicky Tamás

Lutheránia Énekkar – Matáv Szimfonikus Zenekar

Vezényel:

Kamp Salamon

A hangversenyek 19 órakor kezdődnek

A belépés díjtalan

CITY Kábel
Belvárosi Kábeltelevíziós Kft.

Szemelvények a CITY TV műsoraiból:

City Krónika 1998. április 17.
IV. évfolyam 15. szám.
Szerkesztő-riporter:
Solymosi László

Mindent tönkre teszünk?

Kortünet, vagy csak részleges jelenség? Szükséges vagy megszüntethető rossz? Miért jelentkezik? körülbelül ezek a kérdések fogalmazódnak meg bennünk, amikor az utcákat látva egyre több pusztítással, vandalizmussal találkozunk.

Egyes kutatók szerint a túlzsúfolt élettér, a megnövekedett egyedszám gyakran vált ki agressziót az adott területen élő populációból. Ez leginkább a madarak magatartásában érhető tetten, amely sokszor már-már az önpusztításig fokozódik. Vajon ez érvényesül az emberekben is? Ez lehet az oka, hogy szinte érthetetlen módon rongáljuk, pusztítjuk közvetlen környezetünket. Aztán persze lehet szidni a MÁV-ot, a BKV-t, a Közterületfenntartót, hogy már nincs gusztusunk ilyen körülmények között utazni, közlekedni. Mások szerint unatkozunk. Ezért aztán alkotó vágyainkat, ambícióinkat a műemlékek felületén, a középületek falán, járműveken kell hogy kiéljük. Nő a műalkotások sora, furcsa módon mégis pusztul a környezetünk. Betört ajtók, ablakok, megrongált telefonfülkék és vonatok, felhasogatott ülések, összefújkált falak. Mindmind hirdetik a XX. század végi európai ember nemkívánt kreativitását. Kik teszik mindezt és miért? Csak a fiatalokhoz köthető, akik így akarnak többnek-, modernebbnek látszani, mint amilyenek? Vagy csak teret nem kapott, kulturálatlan ember éli ki így elfolytott aggresszióját? Nem tudom, de jó lenne tenni ellene valamit, hogy az ősi fáma ne ezzel hirdesse majd „ec ce homo", íme a XX. századi ember.

Stúdiónkban beszélgettünk dr. Münnich Iván aggresszió kutatóval.

– Mennyire fedi a valóságot vagy mennyire csak érzés a körülöttünk tapasztalt vandalizmus?

– Azt hiszem, hogy a vandalizmus létezik Magyarországon. Elárasztotta az agresszió és az agresszív viselkedési formák is megjelennek a mindennapi életünkben. Ez az egyik, a másik pedig amit okokként emlegetünk, a filmek hatása, a rossz baráti környezet, a rossz nevelés, a bizonyítási, a stress stb. Hozzátenném, hogy ezen vandál cselekedetek mögött értelmetlen agresszió húzódik, értelem tényleg nem fedezhető fel. Egy kicsi szerencse van benne, hogy amiről most beszélünk csak tárgyak ellen szól, de a valóságban sajnos emberek ellen is különféle atrocitások zajlanak. A tárgyak esetében legtöbbször fiatal gyerekekről van szó, akik azért, mert valamilyen értelmetlen mintát láttak és dühösek valamire, a tárgyakon töltik ki a bosszújukat. Az is gyakori, hogyha sok ilyen gyerek összeverődik, akkor egymásnak produkálják a cselekedetet, egyedül nem csinálnák talán, de közösen igen.

– Az, hogy ha nincs munkája valakinek, kialakulhat benne egy felesleges érzés, ami dühöt válthat ki belőle?

– Természetesen, a tehetetlenség dühe, persze az nem kötelező hogy úgy vezesse le, hogy vandálkodik. A fiatalokra visszatérve vagy akár a munkanélküliekre. Valószínű, hogy olyan fiatalokról van szó, akiknek a család nem jelent valamiféle közösséget, mert egy normális családban kezelni tudják az indulatokat, feszültségeket és lehetőleg nem ad egy olyan mintát, hogy verd szét az első széket.

– Ha szeretik a gyereket és ezt ő érzi, az segíthet?

– Természetesen! A szeretet egy olyan pozitív érzelem, amely mindenféle olyan magatartást fékez vagy átszínez, ami a másik ellen irányulna vagy más tárgy ellen. A vandál gyerekeknél ha utánanézünk – akár munkanélküliek, akár rosszul nevelték fel őket –, nem érzik magukénak ezt a világot, amiben élnek. Ők ebben nincsenek benne, ezeket a tárgyakat nem ők készítették, nem az ő termékük, nem tartoznak hozzájuk.

– Hogyan lehetne bevonni őket?

– Először a családot kell erősíteni, hogy biztonságos légkört, mintát, pozitív mintát adjon a gyerekeknek. A másik, ahogy szokták mondani a nevelési műhelyek, ez az iskola, ha az iskola pozitívumot tud nyújtani a gyereknek, akkor ő is pozitív lesz.

– Sokszor találkozni olyannal is, hogy mondjuk az iskolákban megszokott nevelési módszerek során a gyerek nem érzi azt, hogy az ő számára ez kiút. Ez egy perspektíva és talán azzal együtt, hogy benne van a közösségben, feleslegesnek érzi vagy érezheti magát. Ezen lehet segíteni?

– Mindenen lehet segíteni. Legyünk pozitívak a világban, de a probléma az, hogy a tanár sem tudja, hogy mit tehet. Tehát most, amikor az értékrendek fellazultak a tanár nem tudja, hogy adhat-e egy pofont a diáknak, vagy sem, mert akkor talán feljelentik. A szülő, aki egyébként ugyancsak megveri a gyerekét, ha ilyet hallana, ő volna az első, aki nekirontana a tanárnak. A tanár sem tudja hogy mit szabad pontosan és a gyerek sem tudja. Én most indítok egy mozgalmat, aminek neve, hogy „Szelídebb Magyarországért", ami olyan társadalmi mozgalmat jelentene, ami az emberek gondolkodását olyan irányba fordítaná, hogy legyünk egymással szelídebbek.

– Ehhez nem szükséges az, hogy az ember érezze a biztonságot, hogy megélhetek, tehát van időm, hogy törődjek a másikkal a gyerekemmel vagy a szomszédom gyerekével is ha szükséges és akkor a figyelmemet meg tudom osztani.

– Az élet és a létbiztonság ez az alapvető, amit egy politikának, egy társadalomnak meg kell teremteni, ha ez nincs, akkor minden fellazul.

– Nagyon sok csatornán lehet látni olyan filmet, amit ha moziba kéne menni, nem biztos hogy megnéznénk, ezen lehet-e valamit segíteni?

– Lehetne, ha ez nem volna ekkora üzlet, tehát a tömegkommunikációnak az agresszió telítettsége mögött egy hatalmas üzlet van. Az emberek tiltakoznak, szeretnék elkapcsolni a tévét egy másik csatornára, de meglepetésükre ott is ugyanezt látják. Tehát védtelenek vagyunk és ez ellen valamit tenni kell. A médiatörvény nem nagyon működik és egyéb rendelkezések, ezeket kellene precízebbé tenni.

– Úgy veszem ki a szavaiból, hogy azért a bázis mégiscsak a család, ott lehet az első lépéseket megtenni.

– Így van. Ott keletkezik először az agresszió és ott is lehet kezelni.

City Krónika 1998. május 15.
IV. évfolyam 19. szám.
Szerkesztő-riporter:
Solymosi László

Szépül a Puskin Mozi

Kerületünk 1926. óta üzemelő Filmszínházát, a Puskin mozit átalakítják. A munkálatok végeztével, várhatóan szeptembertől egy megújult, modernebb – de szépségét megőrző intézmény várja majd a látogatókat. A mozi vezetőjével Rétai Irénnel beszélgettünk.

– A mozi története elég messzire nyúlik, 1918-ban nyitott, mint kávéház, utána pedig bankként funkcionált. A bank egy-két év alatt tönkrement és utána 1926-ban nyitott, mint Fórum Filmszínház. A Fórum Filmszínház 1929. novemberben mutatta be az első hangos filmet, ez nagyon nagy szó volt annak idején Magyarországon, "Az éneklő bolond" címmel. Továbbra is bemutató filmszínházként mű[illegible]